

صَفْوَةُ النَّفْسِ

پښتو

تأليف

محمد علي الصابوني

په مکه مکرمه کې د پاجا عبدالعزیز پوهنتون
د شرعیاتو او اسلامي زده کړو استاد

ژباړونکی

مولوي شمس الله کمال زاده

المنشی محمد الطاهر

کونړه لاهور پاکستان

صفوہ التفاسیر

دریم ټوک

د قرآن کریم هغه تفسیر چې د ماثور او معقول ټولګه اوله خورا معتبر و تفسیر و نوڅنه لکه: طبري، کشاف، قرطبي، الوسي، ابن کثیر، بحر محیط او نور وڅخه یې غور چاڼ شوي او په روانو او نویو اسلوبو چې بیان اولغوي اړخونو ته پکښې پاملرنه شوي لیکل شوي دي۔

مؤلف

محمد علي الصابوني

په مکه مکرمه کښې د پاچا عبدالعزیز پوهنتون
د شرعياتو او اسلامي زده کړو استاذ

ژباړونکي:

مولوي شمس الله کمال زاده

مکتبہ دارالافتاء دہلي

☎: 03337907394-03353132868

Ph: 03159807152-03337907398

E-mail: maktabamaroofia786@gmail.com

① http://www.facebook.com/maktabamaroofia

المکتبۃ العلمیۃ

(کونړ) کاسی روډ شانده کونړ پاکستان
(لاهور) هادیہ حلیمہ شتر غزنی سٹریٹ اردو بازار لاهور

د چاپ ټول حقوق له مکتبه معروفیه سره محفوظ دي

د کتاب پیرندنه

- د کتاب نوم: ----- پښتو صفوه التفاسیر
 تالیف: ----- الشیخ محمد علی الصابونی رحمه الله
 پښتو ژباړه: ----- مولوي شمس الله کمال زاده
 دکپوز چاري: ----- مرحوم المنیر عبد الله کل (ریان)
 اوزیاته برخه مولوي عبد البصیر
 خپرونکي اداره: ----- (کونړ) (لاهور)
 د چاپ شمیر: ----- ۸۰۰ ټوکه
 د چاپ کال: ----- ۱۴۴۰ هجري قمری د محرم الحرام میاشت
 د کتاب ترلاسه کولو پته: ----- (کونړ) (لاهور)

مکتبه معروفیه

☎: 03337907394-03353132868

Ph: 03159807152-03337907398

E-mail: maktabamaroofia786@gmail.com

① http://www.facebook.com/maktabamaroofia

مکتبه معروفیه

(کونړ) کاسی روښانه کونړ پاکستان
 (لاهور) هادیه علیمه منیر غزنی شریعت اوردو بازار لاهور

کفایت دینی کتب خانہ

کفایت اللہ واٹس ایپ او ٹیلی گرام چینل نمبر
+923247442395

الله تعالى فرماي:

يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ تُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ بَيَّأْنَا اللَّهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ
وَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عِلِّيِّ الْعَلِيِّ وَالشَّهَادَةُ فَيُنْتَشِرُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩﴾
سَيَخْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِنَعْرِضُوا عَنْهُمْ فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رَجِسٌ وَمَآوَاهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاءُ بِمَا
كَانُوا بِكَاسِبُونَ ﴿١٠﴾ يَخْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ الْقَوْمِ
الْفَاسِقِينَ ﴿١١﴾ الْأَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ
حَكِيمٌ ﴿١٢﴾ وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُّ بِكُمُ الدَّوَائِرَ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ
﴿١٣﴾ وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرْبًا عِنْدَ اللَّهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ
أَلَّا يَأْتِيَ قُرْبَهُ لَهُمْ سَيُدْخِلُهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤﴾ وَالسَّيْفُوتُ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ
وَالْأَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٥﴾ وَمِمَّنْ حَوْلَكُم مِّنَ الْأَعْرَابِ مُنَافِقُونَ وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُوا عَلَى
الْإِثْقَاقِ لَا يَعْلَمُونَ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ سَنَعَذِّبُهُمْ مَّرَّتَيْنِ ثُمَّ يَردُّونَ إِلَىٰ عَذَابٍ عَظِيمٍ ﴿١٦﴾ وَآخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ
خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا عَسَىٰ اللَّهُ أَن يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٧﴾ خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ
وَيُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٨﴾ الَّذِي يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ
وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٩﴾ وَقُلْ أَعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّونَ
إِلَىٰ عِلِّيِّ الْعَلِيِّ وَالشَّهَادَةُ فَيُنْتَشِرُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾ وَآخَرُونَ مُرْجُونَ لَأَمْرِ اللَّهِ إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ
وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢١﴾ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِّمَنْ
حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْبَىٰ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٢٢﴾ لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا
لَمَسْجِدُ أُتْسَرَ عَلَى النَّفْقَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحْثُونَ أَنْ يَبْطُغُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطْهَرِينَ
﴿٢٣﴾ أَفَمَنْ أَتَسَسَّ بِنَيْكَتِهِ عَلَىٰ نَفْقَىٰ مِمَّنْ اللَّهُ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ مَّنْ أَتَسَسَّ بِنَيْكَتِهِ عَلَىٰ شِقَا جُرْفٍ مُّارٍ
فَأَتَّهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٢٤﴾ لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ إِلَّا أَنْ
تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٥﴾ ﴿التوبة: ٩١ - ١١٠﴾

مناسبت اوتراو:

آيتونه لاهما غسي له منافقان وغيري هغوي چي له جهاد خغه پاتي شول اوييا وروسته بي په دروغو
عذرونو کي قسمونه خوړل لکه چي پدي آيتونو کي الله پاک دضرار مسجد يادونه کوي هغه چي منافقانوغوبستل

د مسلمانانو په ضد به هلته دسيسې جوړوي اودغه به ددوی ځاله وي نو الله جل جلاله خپل نبي ته وفرمايل چې هلته لمونځ ونه گوډاري ځکه دهغه بنسټ په تقوی ندي اېښودل شوی بلکه داهل شقاق اونفاق مرکز اود مسلمانانو د تيت پرک کولو لپاره د پلانونو جوړولو تالاردی او په ضرار مسجد باندې مشهور شو.

لغتونه:

(انقلبتم) راوگرځېدې (رجس) پلېدې او هرناولي شي ته ويل کېږي (وماواهم) جوهرې وايې چې ماوی هغه ځای ته چې ورته رجوع کېږي وايه شي هغه که په ورځ کې او که په شپه کې (الأعراب) داعرايي جمع اود لغت پوهان وايې چې کله وويل شي (رجل عربي) داهغه عربي سړي ته وايې چې جمع يې عرب راځي او که وويل شو چې (رجل اعرابي) نو دا بيا هغه کوچي ته وايې چې د باران اورېدلو په څېر ځايونو کې اوسېږي هغه که پخپله عرب وي او که موالي وي نو څوک چې په عربي کليو کې ځای په ځای وي دوی ته عرب وايې او څوک چې په صحرا کې هستوگن وي هغوی ته اعراب وايې (۱) (أجدر) وړ اولائق (مفرما) تاوان او خسران اصل يې له غرام څخه اخيستل شوی او هغه د شي لزوم ته وايې (۲) (مردوا) ثبات او استقرار يې وکړ د کلمې اصل له نرمي او تجرد څخه اخيستل شويدي اوله دغه دلي څخه داهم دي چې وايې: (رملة مرداء) هغه شگي چې وابنه پکې نه زرغونېږي او د ترکیب چې (غصن امرد) هغه بڼاخ چې پاني ورباندې نه وي اوداسي لکه: (غلام امرد) هغه زلموتي چې ډېره يې نه وي راتوکېدلي (مرجون) له (ارجاء) څخه اخيستل شوي او تاخير ته وايې ځکه هم يوه ډله خلک مرجئه بلل کېږي چې دوی عمل مؤخرکړی دی (ضرار) د ضرر رسولو هڅه او په حديث شريف کې راځي: (لا ضرر ولا ضرار) (۳) (ارصاد) خار او انتظار ته وايې (شفا) ځنډي او څوکي ته وايې ويل کېږي (أشفى على كذا) يعني د فلاني کار ځنډي ته ورنژدې شو (جرف) هغه څه خټې چې سېلابونه يې له ځانه سره لېږدوي او په ځنډو څوکو دويا لویې اچوي اصل يې له (جرف) څخه اخيستل شوی او هغه يو څيز له بېخه ايستلو ته وايې (هان) لوېدونکی او اصل يې (هالو) وو.

دنزول سبب:

روايت کېږي چې (ابوعامر راهب) (۴) په جاهليت کې نصراني شوی او راهب جوړ شوی وو کله چې رسول الله صلى الله عليه وسلم مبعوث شو ده سخته دښمني ورسره پيدا کړه ځکه چې رياست يې په خطر کې ولوېدو نو يې وويل: هر څوک چې له تاسره جنگېږي زه به دهغو ملگری يم اوله تاسره به جنگېږم نو رسول الله صلى الله عليه وسلم هغه ابو عامر فاسق ونوماوو کله چې په حنين کې هوازن مات شول نو هغه شام ته لاړ او منافقينو ته يې ځواب را واستاوه چې پخپل ټول توان سره په وسله او قوت تيار شئ اوز مالپاره دالته مسجد ودان کړئ زه قيصر ته ورځم اودروم لښکري به راوړم محمد او اصحاب به يې له ښاره وباسم، نو دوی د قباد مسجد خوا کې ورته مسجد آباد کړ او رسول الله صلى الله عليه وسلم ته راغلل او ورته ويل يې موږ د معذورو خلکو لپاره مسجد جوړ کړی چې ناروغان او ياپه باراني شپه کې اړکسان پکې لمونځ وگوزاري زموږ دا خوښه ده چې ته (دافتتاح په دود) پکې لمونځ ادا کړې نو رسول الله صلى الله عليه وسلم اراده وکړه چې ورشي اود بهرته وتلو جامې يې وغوښتې چې پدې مهال قرآن کریم ورباندې نازل شو او د ضرار مسجد حال اود دوی قصد يې ورته روښانه کړ نو رسول الله صلى الله عليه

(۱) الرازي ۱۲/ ۱۲۵

(۲) القرطبي ۸/ ۲۳۴

(۳) رواء الدارقطني.

(۴) دغه د حضرت حنظلة رضی الله عنه پلاردی هغه مشهور صحابي چې پر بنسو غسل ورکړ.

وسلم خني اصحابان راوغوبنتل ورته بي وويل: ولا رشي ددغه ظالمانو مسجد وسوخوي نوهغه ورغلل او ويې وسوخاوو وران بي كر خلك بي تيت او پرک شول او دغه آيتونه نازل شول چي: ﴿وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا

ضَرَارًا﴾ (التوبة ۱۰۷) د آيتونو تر پايه (۱)

تفسير:

﴿يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ﴾ عذرونه به کوي دغه (مناققين) تاسي ته (د بيرته پاتي کېدلو له غزانه) کله چي تاسي بيرته (له تبوکه) راوگرزي دوی ته (له سفر او جهاد نه) ﴿قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ تُؤْمِنَ لَكُمْ﴾ ورته ووايه (اي محمده!) مه کوئ دا عذرونه له سره به باور ونکړو موږ (ستاسي په خبرو) ﴿قَدْ نَبَأْنَا اللَّهَ مِنْ أَخْبَارِكُمْ﴾ په تحقيق خبر کړي يو الله موږ ستاسي له احوالو څخه (او په هغه چي په زړه کي موبليتي او نفاق خوندي دی) ﴿وَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ﴾ او ژربه وويني الله اورسول ددغه الله عمل ستاسي (په راتلونکي کي چي آياتاسوله نفاقه توبه کار کېږي او که ورباندې استقامت کوئ؟) ﴿ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عِلِيِّ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ﴾ بيا به بيرته بوتلی شي تاسي (په قيامت کي) هغه عالم دپتو او بنسکاره وو (الله) ته (چي هيڅ ورڅخه پټ او الويانه دی) ﴿فَيَنْبِتْكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ (نو خبر به درکړي تاسي ته په هغو کارونو چي تاسي به کول) يعني کله چي دهغه په وړاندې ودرېږي ستاسي دتولو کارونو او اعمالو خبر به درکړي او پر هغو به عادلانه جزا درته وليکي ﴿سَيَحْلِفُونَ بِاللَّهِ لَكُمْ﴾ ژربه قسمونه خوري دوی په الله تاسي ته ﴿إِذَا أَنْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ﴾ کله چي بيرته راشي دوی ته (له غزانه توبه درته په دروغو عذرونه وايي) ﴿لِتُقَرِّضُوا عَنْهُمْ﴾ ددې لپاره چي تاسي څنگ وکړئ له (عتاب د) دوی نه (او بدي ونه بولي) ﴿فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ﴾ نوڅنگ وکړئ تاسي له دوی نه (څنگ کول دغضب او بد ايسېدلو، او پرېږدئ دوی او ددوی ناولي کارونه چي کفر او نفاق دی. ابن عباس رضي الله عنهما وايي چي: مراد له دي نه له دوي سره دسلام او کلام بندول دي (۲) بيا الله ددې وجه بيانوي فرمايي: ﴿إِنَّهُمْ رِجْسٌ﴾ بېشکه چي دوی پليست دي (ځکه باطن يې پليست او خبيث دی) ﴿وَمَا أَوْلَاهُمْ جَهَنَّمُ﴾ او ځای دورتلود دوی دوزخ دی ﴿جَزَاءُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ دپاره دجزا ورکولو په هغو کارونو چي دوی به کول (له نفاق او گناهونو څخه په دنيا کي) ﴿يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ﴾ (قسمونه خوري دغه (مناققان) تاسي ته لپاره ددې چي تاسي له دوی نه راضي شئ) دغه يې ددوی د دروغو دييان لپاره مکرر راوړ ترڅو مؤمنان ددوی په دروغجنو عذرونو تېر نه وزي ﴿فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ﴾ (نو که تاسي له دوی راضي شئ نو بېشکه الله نه راضي کېږي له قومه فاسقانو (څخه) يعني

(۱) اسباب النزول ص: ۱۴۹

(۲) الرازي ۱۲/ ۱۲۴

که تاسي ځني راضي هم شئ خود ادوی ته گټه نه رسوي ځکه الله جل جلاله دوی ته قهر کونکی دی او فاسقين کلمه یې د ضمير پر ځای ځکه ظاهر راوړه چې ددوی له طاعته وتل او فسق څرگند کړی (۱) ﴿الْأَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا﴾ (ځيني صحرايي) (اعراب دهر سخت دي له جهته د کفره اوله جهته دنفاقه) (له ښاريانو نه) ځکه ددوی زړونه سخت او د صلاح او خير خلگ یې لږ ليدلي وي ﴿وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ﴾ (او دهر لائق دي له دې سره چې پوه نشي دوی په حدودو دهغو) (احکامو) چې الله نازل کړي دي په رسول خپل باندې) يعني له دوی سره دا ورده چې دالله په نازل شوو احکامو او شرائعوونه پوهېږي په البحر کې وايي چې دوی ځکه دهر سخت دي له جهته دکفر او نفاقه چې دوی فخر کوي او غلبه خوښوي پرته له استاذ او ښوونکي روزل شوي دي ځنګه چې غواړي هغسي لوی شوي وي علما، او پوهان یې بېخي ليدلي نه وي دالله کتاب او د پيغمبر په سنتو علم نلري نو ځکه د ښاريانو تر منافقانو ژب غراندي (۲) ﴿وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ او الله ښه عالم دی (پر مخلوقاتو) ښه حکمت والا دی (پخپلو مصنوعاتو کې) ﴿وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَن يَسْتَحِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا﴾ (او ځيني له) (صحرايي اعرابو څخه هغه دي چې نيسي) (ګني) هغه شی چې لګوي یې (په لاره دالله کې) (محض) یوتاوان) يعني ځيني کوچيان (اعراب) ناپوهان هغه مالونه چې دالله په لاره کې یې لګوي او خيراتوي تاوان اوزيان بولي ځکه دوی یې د ثواب په نيت نه ورکوي اونه یې داجر هيله لري ﴿وَيَبْتَغِي بِكُمُ الدَّوَابْرَ﴾ (او انتظار کوي پر تاسي دگردشونو دزمانې) يعني دوی ستاسو لپاره ددنيوي مصيبتونو څارکوي سترګي په لاره وي چې له دغو مالونو لګولو څخه وزگار شي ﴿عَلَيْهِمْ دَآبِرَةُ السَّوْءِ﴾ پر همدوی دي دبدې گردش وي) دغه اعتراضیه جمله ده اود ښهرا په ډول راغلي يعني پردوی دي عذاب او هلاکت راوڅرخي ﴿وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ او الله ښه اورېدونکی (ددوی دا قوالو) ښه پوه (او عالم ددوی په افعالو) دی ﴿وَمِنَ الْأَعْرَابِ مَن يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ او ځيني له) (صحرايي) اعرابو څخه هغه دي چې په الله او ورځي آخري باندې ايمان لرونکي دي (برعکس دهغو منافقانو) ﴿وَيَسْتَحِذُ مَا يُنْفِقُ قُرْبًا عِنْدَ اللَّهِ﴾ او نيسي (شمېري) هغه شی چې لګوي یې (په لاره دالله کې) (اسباب) د نژدېوالي په نزد دالله (او محبت دهغه الله) ﴿وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ﴾ (او) (سبب) دعاوو د رسول الله (چې ورته ښه غواړي) ﴿أَلَا إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَّهُمْ﴾ خبردارش چې دغه (نفقات) سبب د نژدېوالي دی دوی ته) ﴿أَلَا﴾ داستفتاح توری دی ترڅو ددغه کار لوري ته اعتناء او پاملرنه راواړوي چې دغه نفقه کول ستر قربت او دالله جل جلاله درضا او خوښي تر لاسه کول دی ځکه دوی په اخلاص لګولي دي ﴿سَيَدْخِلُهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ﴾ ژر به الله دوی پخپل رحمت کې داخل کړي (هغه جنت چې د متقيانو پر هېزگارانو لپاره یې تيار کړی دی) ﴿إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ بېشکه الله ښه مغفرت کونکی (دا طاعت کونکو) دهر مهربان

(۱) ابوالسعود

(۲) البحر المحيط

دی (پردوی چي دطاعت لپاره یې بریالي کړل ﴿وَالسَّيِّئُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ﴾ (او هغه وړاندني اولني (ایمان لرونکي) له مهاجرینو اوله انصارونه) یعنی هغه رومبني په هجرت اونصرت کي چي ایمان ته یې رومی والی کړی له اصحابانوته^(١) ﴿وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ﴾ (او (نور) هغه کسان چي متابعت کړی دی دوی د (سابقانو) په احسان سره) یعنی هغه کسان چي داصحابانودسپرت متابعت یې کړی دهغوی په لاره تللي دي تابعین اونور هغه چي ترقیامته بدغه لاره درومي ﴿رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ﴾ (راضي شوی دی الله له دوی نه اوراضي شوي دي دوی له الله نه) یعنی الله دغفران اورضوان وعده ورکړي چي هم پخپله الله ځني راضي شوی اوهم دوی یې راضي کړي دي اودغه هغه دزیار ایستلو وروستنی پراودی چي مؤمنان یې دلاس ته راوړلو هلي ځلي کوي او پدې کي سیالي کوي چي الله له دوی نه خوښ اوراضي شي اوالله جل جلاله دوی راضي کړي. طبري وايي: چي الله پاک ځکه ځني راضي شوی چي دالله طاعت یې کړی اونبي یې منلی دی اودوی ځکه له الله څخه راضي شوي چي الله پاک دوي ته په اطاعت اوايمان باندي بشپړثواب ورکړی دی ﴿وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾ اوتیارکړي دي الله دوی ته جنتونه چي بهېږي لاندې له مانیو اوونو دهغو ویاړي ﴿خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ تل به وي دروی په هغو کي همپشه دغه بری دی دبرلوی (چي ترې زیات اولوی بری بل نشته) په البحر المحيط کي وايي چي کله الله پاک دمؤمنانواغرابو فضائل بیان کړل بیا یې درومبنيو اصحابانوحال راوړ خوددوی دفضائلو ترمینځ خورالوی واتن اومسافه وه ځکه هلته یې وفرمایل: ﴿إِنَّمَا أَفْزَةُ لَهُمْ﴾ اودلته یې بیاداسي وویل چي: ﴿وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾ اوهلته یې پدې کلماتوپای ته ورسول چي: ﴿إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ اودلته یې بیا وفرمایل: ﴿ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾^(٢) ﴿وَمَنْ حَوَّلَكُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ مُتَّقِينَ﴾ اوځيني له هغو کسانوچي په شاوخوا دتاسي (مدنیانو) کي دي له (صحرائي) اعرابوڅخه منافقان دي (کورونه یې ستاسوله کورونوسره نژدې دي) ﴿وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ﴾ اوځيني له خلکو دمدينې نه (هم منافقان) دي ﴿مَرَدُّوا عَلَى الْإِنْفَاقِ﴾ عادت یې نیولی (تینګ ولاردي تل ترته) پرمنافقت چي له دغي ډلي څخه ابن سلول، جلاس او ابو عامر الراهب دي^(٣) دغه دابن عباس رضی الله عنه خبره ده ﴿لَا تَعْلَمُهُمْ تَحَنُّنٌ تَعْلَمُهُمْ﴾ (ته دوی نه پېژنې موږ ددوی پرتفاق عالمان یو) یعنی ای محمده! ته دوی نه پېژنې ځکه دوی په نفاق کي زیات مهارت لري اوله دبرو خلکوڅخه ځان او نفاق پتولای شي خوماته معلوم دي اوزه به تا پرې خبرکړم. ﴿سَنُعَذِّبُهُمْ مَرَّتَيْنِ﴾ (ژربه به عذاب کړو موږ دوی دوه ځله) یعنی په دنیا کي په وژلو اوبندي کولو اودمرګ په وخت کي دقبرپه عذاب باندي ﴿ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَىٰ عَذَابٍ عَظِيمٍ﴾ (بیا به بوتلی شي

(١) له شعبي څخه روایت دی چي دا هغه کسان دي چي درضوان بیعت یې کړی دی چا بیا ویلي چي هغه کسان مراد دي چي دواړو قبلوته یې لمنځونه کړي دي او کوم چي موږ ولیکل هغه ټول اصحابان چي رومی په هجرت اونصرت کي وودغه رایه دطبري خوښه اوامام رازي غوره کړي ده.

(٢) البحر ٩٢/٥

(٣) همدامرجع.

دوی عذاب دېرلوی ته (په آخرت کي چي هغه داور عذاب اوالله پاک دکفارو فجارو لپاره تيارکړی دی ﴿وَأَخْرُونَ أَعْرِفُوا يُذُنِبُهُمْ﴾ (اوځيني نورخلگ دي چي پخپلو گناهونو يې اعتراف اواقرارکړی دی) اوپه دروغو عذرونو يې دپاتي کېدلو بهانې (پلمې) ندي وړاندي کړي (۱) امام رازي وايي: چي داهغه کسان دي چي دتېوک له غزاڅخه دستي په وجه پاتي شوي وو اوبيايې پخپلو کړو وړو پنبهمني څرگندوله اوتوبه يې وکېښله ﴿خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا﴾ گډه کړی دی نېک عمل (پخوانی جهاد اوله رسول الله سره غزاته وتل) اوبل بد عمل (چي داخل دتېوک له غزانه پاتي شول) ﴿عَسَى اللَّهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ﴾ قریب دی چي الله به ددوی توبه قبوله کړي. طبري وايي چي: عسی دالله له لوري د وجوب معنا افاده کوي يعني الله به يې توبه قبوله کړي اودعربو په کلام کي د (عسی) معناهيله اورجاء ده (۲) ﴿إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ بېشکه چي الله ښه ښوونکی دی توبه کونکو ته اودهرحم والادی په رجوع کونکو باندې ﴿خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا﴾ (واخله (اي محمده ۱) له مالونو ددوی صدقه (زکات ياخيرات) چي ښه پاک کړي دوی له گناهونو اوبابرکته کړي ته دوی دهغه په وسيله) يعني اي محمده! صلى الله عليه وسلم ددغو په خپلو گناهونو معترفينو له مالونو څخه صدقه راخله اودوی دگناهونو له خيرو څخه پاک کړه اوددوی پدې صدقه سره نېکي اوبنواعمالوته وده ورکړه چي دمخلصينو ابرارو درجاتوته لوړشي ﴿وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ﴾ اودعا وکړه (دمغفرت) دوی ته بېشکه چي دعاستاددوی لپاره تسکين (اواطمینان) دی ﴿وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ اوالله ښه اورېدونکی (ددوی داقلو) اوبښه عالم دی (په نيتونو ددوی) ﴿أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ﴾ آيا نه پوهېدل دغه (توبه کونکي) چي بېشکه الله همدی توبه قبلونکی له خپلو بندگانو (استفهام دتقرير لپاره دی) ﴿وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ﴾ اواخلي (قبلوي) صدقات (چي دچانيت سم وي) ﴿وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾ اوبېشکه الله (يوازي) هم دی ښه توبه قبلونکی ښه رحم والادي (لکه چي الله فرمايې: ﴿غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ﴾ غافر ۳) ﴿وَقَلِ أَعْمَلُوا فَسِرِّي اللَّهُ عَلَيْكُمْ وَرَسُولُهُ، وَالْمُؤْمِنُونَ﴾ (ووايه (اي محمده ۱) عمل کوئ تاسي (چي زړه موغواړي) نوژبه الله وويني عمل ستاسي اورسول دده اومؤمنان (به يې هم وويني) دغه صيغه دامرخوبه ترڅ کي يې وعيد نفېستی دی يعني هرڅه چي کوئ ويې کړئ الله يې ويني دقيامت په ورځ به ستاسو اعمال وړاندي شي اويغمبر اومؤمنان به يې وويني ﴿وَسَرُّدُونَكَ إِنَّ عَلَيْكَ النَّيْبَ وَالشَّهَادَةَ﴾ اوژبه بيا بوتلی شي تاسي (په بعث سره) عالم دپتواوښکاره وو (الله) ته هغه ذات چي هيڅ شی ځني پټه اوالونيانه دی) ﴿فَيَشْكُرُ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ نو خبره کړي (الله) تاسي په هغه سره چي تاسوبه کول (که مود خير کارونه) کړي وو دخير جزابه درکړي اوکه شروو دشرسزابه ووينئ ﴿وَأَخْرُونَ مُرَجُونَ لِأَمْرِ اللَّهِ﴾ اونور کسان دي له دغو (پاتي شوو له جهاد نه) چي وروسته کړی شويدي لپاره دحکم کولو دالله (ددوی په هکله) ابن عباس رضی الله عنه وايي چي: دغه کعب ابن مالک ، مرارة بن ربيع

(۱) الرازي ۱۲/۱۷۴

(۲) الطبري ۱۱/۱۲

او هلال بن امه وو دوی دتوبی او اعتذار لپاره چټکتیا ونکړه دوی دبدر د غازیانو له دلي وو اور رسول الله خلک له دوی سره دسلام او کلام له ادل بدل کولو څخه منع کړل نو دوی دالله حکم ته وځنډول شول ترڅو یې الله له گناهونو ورسره شي الله هغه ذات دی چې یوازي هغه یې توبه قبلوي نه بل څوک ﴿إِمَّا يَعِدُّبُهُمْ وَإِمَّا يَنْتَوِبُ عَلَيْهِمْ﴾ (یابه په عذاب کړي) الله دوی یابه مهرباني پردوی وکړي (یعني یابه عذاب ورکړي که یې توبه ونه کښله او یابه دتوبې کولو نوبت ورپه برخه او بښنه به ورته وکړي ﴿وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ او الله ښه عالم دی (ددوی په احوالو) ښه حکمت والادی چې پر دوی څه کوي^٢ اودغه درې تنه دالله جل جلاله پدې وینا کي یادشوي دي چې ﴿وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خَلَقُوا﴾ النوبة ١٨ او ددوی فیصله تر پنځوس ورځي پوري وروسته شوه چې ټولو خلکو ورسره مقاطعه او شتون کړی وو ترڅو یې دتوبې منل نازل شول^(١) ﴿وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا﴾ (او) ځیني (هغه منافقان) دي چې نبولی (جوړ کړی) دی دوی جومات لپاره دضرر رسولو (مؤمنانو) ته یعني ځیني له منافقانو څخه هم مړه زیات مجرمان دي آن تردې چې دشر او فساد خپرولو لپاره یې مسجد جوړ کړی او په هغه یې (مضارة المؤمنین) نوم ایسی^(٢) چې بیا دضرار مسجد په نامه ونومول شو ﴿وَكُفْرًا﴾ او لپاره دکفر یعني دهغه کفر د ملاتړ لپاره چې دوی یې پتوي ﴿وَتَقَرَّبًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ (او لپاره دپېلتون اچولو په مینځ د مؤمنانو کي) چې دوی غواړي یوه ټولۍ مؤمنان له قبا جومات څخه راوگرزوي ﴿وَلِإِصْكَادًا لِّمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ﴾ (او لپاره دانتظار دهغه چاچي جنگ یې کړی دی پخواله الله اور رسول ددغه (الله) سره) یعني دوی دابو عامر فسق درالو انتظار باسي هغه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته یې ډیلي وو: هر څوک چې له تاسره جنگېږي زه به دهغو په ملاتړ، او له تاسره جنگ کوم اوداهغه څوک و چې دوی ته یې دمسجد جوړولو امر کړی وو چې پناه گاه وي طبري دضحاک په روايت لیکلي چې دغه یو څو تنه منافقین وو چې جومات یې ددې لپاره جوړ کړی وو چې پیغمبر او مسلمانانو ته ورباندې ضرر ورسوي او ویل به یې کله چې ابو عامر راشي دلته به پکي لمونځ کوي او چې راستون شي په پیغمبره بری ومومي^(٣) ﴿وَلِيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَ﴾ او خامخا قسمونه خوري هر دمر و دوی چې موږ اراده نده کړي مگر د نېک خصلت: په جوړولو دمسجد سره چې دمسکبنانو لپاره مورو ان کړی او چې پکي لمونځ کونکي په پراخي سره لمونځ ادا کړي ﴿وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾ (او الله شاهدي ادا کوي چې بېشکه دوی خامخا دروغچنان دي) ان-او-لام یې دزیات تاکید لپاره راوړل بیا الله تعالی خپل پیغمبر هلته دلمانځه له ادا کولو څخه منع کړ ویې فرمایل ﴿لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا﴾ مه درېره نه په دغه مسجد کي (لپاره دلمانځه) هیڅکله (ځکه چې هغه د منافقینو دخالي په توگه وژان شوي دي) ﴿لَتَسْجِدَ أُنْسَرَ عَلَى الثَّرَى﴾ هغه مسجد (دقبا) چې نادر (بنیاد) یې په تقوی اښودل شوی (لام دقسم لپاره دی یعني قسم دی

(٢) الطبري ٢٥/١١

(١) دژباړونکي اثر (گرزنده خیلخانه) چې د ادب په پلوشو کتاب کې راغلی هغه دي وکښل شي چې پدې پېښه کي خورا مفصل معلومات لري

(٣) الطبري ٢٥/١١

د قبا مسجدي لومړنی بنسټ يې په تقوی او طاعت ایښودی شوی ﴿مِنْ أَوَّلَى بَوَّابٍ﴾ له لومړۍ ورځې ﴿أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ﴾ دېر لائق ددې دی چې ته په هغه کې ودرېږې (تر دې چې په ضرار مسجد کې لمونځ ادا کوي) ﴿فِيهِ رِجَالٌ يُحْثِرُونَ أَنْ يَنْظُرُوا﴾ په هغه (قبا) کې هسې سړي دي چې خوښوي دوی دا چې ښه پاک وساتي دوی (ځانونه خپل له گناهونو او پليسيو څخه چې دغه متقيان انصار دي) ﴿وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهِّرِينَ﴾ او الله خوښوي ښه ځان پاکونکي (له ظاهري او باطني پليسي څخه بیا الله دغه بهتري ته په ضرار مسجد باندې داسې اشاره کوي فرمایي: ﴿أَفَمَنْ أَتَسَكَّرَ بِنِكَاحِهِ عَلَى تَقْوَى مِنْكَ اللَّهُ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ﴾ (آیا نه هغه څوک چې نادو يې ایښی وي (دردانی د دین) خپل په تقوی له الله څخه او په رضا (د الله) غوره دی؟ استفهام د انکار لپاره دی) ﴿أَمْ مَنْ أَتَسَكَّرَ بِنِكَاحِهِ عَلَى شَفَا حُرْفٍ هَكَذَا﴾ یا هغه څوک چې تادو دوداني (د دین خپل کېږدي) په څنډه د کندی باندې چې نرېدونکي وي؟ ﴿فَأَتَاهَا زَوْجًا فِي نَائِبِ سَخْمٍ﴾ نو نرېږي دا غاړه د کندی سره له جوړوونکي به او د دوزخ کې ﴿وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ او الله نه ښیي سمه صافه لار قوم ظالمونو ته (آیت شریف د تشبیه او تمثیل په ډول راغلی دی چې اخلاص من مؤمن او گمراه منافق سره پرتله کوي) ﴿لَا يَرْآلُ بَيْنَهُمُ الَّذِي بَوَّابٌ رِيسَةً فِي قُلُوبِهِمْ﴾ همېشه به وي ماني (د نفاق) ددوی هغه چې بنا کړي وه موجب د شک شبهي (اونفاق) په زړونو ددوی کې (يعني تل به ددغه مسجد ضرار دودانونکو په زړونو کې شک اونفاق وي او همدارنگه غصه او شبه به وي چې ولي وران شو؟ دوی گمان کاو چې په ودانولو کې يې دوی نیکوکاران دي. روایت کېږي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم څو تنه دغه مسجد ته ورواستول هغه يې وران او سوځاوو بدبويه شيان او مرزگي يې ور وغورځولې او دغه نود مسجد د اهل د سپکاوي لپاره وو چې د منافقانو حسد او قهر يې نور هم زیات کړ ﴿إِلَّا أَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ﴾ (مگر چې توتې توتې شي زړونه ددوی) يعني تل به دوی په شک او غصه کې وي څو يې زړونه وچوي او ومري ﴿وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ او الله ښه عالم دی (د منافقینو په حالاتو) ښه حکمت والادی ددوی لپاره په تدبیر کولو او دوی ته په بدو نیتونو باندې په جزا ورکولو سره.

بلاغت:

۱- د ﴿الْفَيْبِ وَالشَّهَادَةِ﴾ په کلماتو کې د طباق صنعت خوندی دی.

۲- پدې کلام کې چې الله جل جلاله فرمایي: ﴿لَا يَرْضَىٰ عَنِ الْقَوْرِ الْفَاسِقِينَ﴾ دلته اظهار د اضرار پر ځای راغلی او د زیات شاعت او قباحیت څرگندویه دی اصل خود او وچي (لا يرضى عنهم) راغلی وای.

۳- ﴿سَيَذَرْنَهُمُ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ﴾ دلته مرسل مجاز دی يعني ژردی چې الله به يې په هغه جنت کې داخل کړي چې درحمت محل دی حال يې راوړی او محل ځني مراد دی.

۴- پدې کلماتو کې چې فرمایي: ﴿عَمَلًا صَالِحًا وَآخِرَ سَيِّئًا﴾ دلته د (صالحا) او (سینا) ترمینځ د طباق

صنعت دی

۵- کله چي الله تعالى فرمايې ﴿إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ﴾ دلته بليغه تشبيه راغلي خكه لمونځ يې په خپله اطمینان بللی چي مبالغه پکي مقصده اواصل يې داووجي راغلي واي (کالسکن) خود تشبيه ادا ت (توري) اود مشابهت وجه يې حذف شوي نوبليغه تشبيه گنلي کېږي.

۶- ﴿هَارِ فَانْهَارَ﴾ پدې کلماتو کې ناقص جناس دی اود ا هم له بد يعني محسناتو څخه گنل کېږي

۷- پدې کلام کي چي الله تبارک و تعالى فرمايې: ﴿أَفَمَنْ أَتَسَرَ بُنْيَكْنَهُ عَلَى نَقْوَى﴾ مکنیه استعاره ده ځکه چي تقوی او رضوان يې له ککلي څمکي سره مشابه کړی او مشبه به يې ذکر کړی نه دی خود هغه له لوازمو څخه يې يولازم راوړی چي هغه تاسيس او ودانول دي (۱) تنبيه.

د (عی) کلمه له الله جل جلاله څخه د واجب په معناده دغه دامام رازي خبره ده او پخه خبره داده چي قرآن کریم د خلکو د خبرو اترو له دود سره سم نازل شوی اوله سر پاچا څخه کله چي يو څوک څه وغواړي هغه يې دهيلي او رجا په کلماتو ځواب ورکوي يعني ورته وايې: (عی) (لعل) ترخويې پدې تنبيه کړي چي هېڅوک په لزومي توگه له پاچا څخه څه نه غواړي بلکه پاچا له خپلي مهرباني او فضل سره سم د خلکو غوښتنې ترسره کوي او بله فائده په دغه ترجی کي د ا هم ده چي مکلف د طمعي اووېري تر مينځ وي او يو مخ اېزه هيلو ته ځان نه سپاري بلکه اعمال هم ترسره کوي (۲)

لطيفه:

اعمش روايت کوي چي بو اعرابي د (زيد بن صوحان) په مجلس کي کښېناست او هغه خپلو ملگرو ته خبري کولې دهغه لاس دنه ونډ په ورځ غوڅ شوی وو نو اعرابي ورته وويل: زمادي په الله سوگندوي چي خبري دي ارو مرو خوند را کوی اودغه لاس دي خامخا ماته شک پيدا کړی دی زيد ورته وويل: ولي مي لاس تاته شک پيدا کړی دغه خو چپ لاس دی؟ اعرابي ورته وويل: والله که زه خبريم چي نسی لاس دوی غوڅوي او که چپ لاس؟ نوزيد وويل: الله رښتيا وايې: ﴿الْأَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَأَجْدَرُ أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ التوبة: ۹۷ د آيت تر پايه يعني اعرابي ته دهغه د لاس د غوڅولو په هکله اشتباه پيدا شوي وه چي آيا په غلا کي خوبه غوڅ شوی نه وي اودغه گواکي د اعرابي د جهل څخه گواهي ورکوي (۲)

الله تعالى فرمايې:

﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعَدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْفُرْقَانِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِنِعْمَتِ اللَّهِ الَّتِي بَايَعْتُمْ بِهِ. وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ (۳) الشُّبُوتُ الْمَعْدُودُ الْمُتَعِدُّونَ الشُّبُوتُ الرَّكَعُوتُ الشُّبُوتُ الْأَمْرُوتُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّكَاهُوتُ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَفُوظُونَ

(۱) د گوره چي شريف رضي په تلخيص البيان کي څومره ښه ليکلي دي ص: ۱۴۹

(۲) الرازي ۱۷۲/۱۷۲

(۳) محاسن التأويل ۳۲۳۹/۸

لِحُدُودِ اللَّهِ وَتَشِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾ مَا كَانِ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلشَّارِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولَى قُرْبَى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْحَجِيمِ ﴿١١٣﴾ وَمَا كَانِ اسْتَغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ ﴿١١٤﴾ وَمَا كَانِ اللَّهُ يُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ إِذْ هَدَاهُمْ حَتَّى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ إِنَّ اللَّهَ يَكُلِّ شَيْئًا عَلَيْهِ سُلْطَانٌ إِنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١١٥﴾ لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبَ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١١٦﴾ وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خَلَفُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١١٧﴾ يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ ﴿١١٨﴾ مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا يَخْصَعَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَبْطُشُونَ مَوْطِنًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٩﴾ وَلَا يُفْقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُنِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٠﴾ وَمَا كَانِ الْمُؤْمِنُونَ يُسْمِعُوا كَأَنَّهُمْ فَلَوْلَا قَمَرٌ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢١﴾ يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿١٢٢﴾ وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ أَيْنَكُمْ رُزْقُهُ هَذَا يَأْتِيَنَا مِنَ الْبَيْتِ ؕ وَمَا يَسْتَنْشِرُونَ ﴿١٢٣﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَى رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿١٢٤﴾ أَوَلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَكَّرُونَ ﴿١٢٥﴾ وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ نَظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ هَلْ يَرَيْنَكُمْ مِنْ آخِرٍ ثُمَّ أَنْصَرَفُوا صَرَفٌ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٢٦﴾ لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١٢٧﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ

مناسبت اوتراو:

کله چي الله پاک د متخلفينو منافقانو احوال بيان کړل ورپسې يې د سوچه مؤمنانو مجاهدينو هغو چي خپل ځانونه يې د الله په لار کي قربانول بادونه وکړه اوبيا يې دهغو دريو تنو ياد راوړ څوک چي د تبوک له غزا څخه پاسي شوي وو الله يې توبه ومنله د سورت په پای کي يې هغه ستر نعمت ته چي الله پاک په بشريت لورولي اشاره وفرمايله هغه چي عربي استازی روښانه څراغ الله جل جلاله دعا لمانولپاره رحمت را استولي دی.

لغتونه:

(او ١٥) دېر سويلي کونکي او معنایي خاشع او متضرع دی ويل کېږي (ناوه الرجل) کله چي له درده اسويلي راکاري (حليم) هغه چا نه وايي چي زغم لري اوله گناهونو تېرېږي په مشکلاتو باندې صبر کوي. (العسرة) سختي او تکاليف د تبوک غزاته ځکه (غزوة العسرة) وايي چي مشقت او سختي پکي زياته ده (يزيغ) زيغ ميلان ته وايي وبل کېږي (زاع قلبه) کله چي له ايمان او هدايت څخه کوږ او مائل شي (ظما) سخته تنده (نصب) سخته سړيا (عمصة) ډېره لوږه چي گېډه پکي لوږلي وي (يئالون) دوی ته رسېږي (غلظة) شدت، قوت، غيرت (عزيز) سخت او ټينگ (عتم) عنت شدت او مشقت ته وايي.

دنزل سبب:

١- کله چي انصاروله رسول الله صلى الله عليه وسلم سره په ليلة العقبة (د عقبې په شپه) بيعت وکړ او دوی اوياتنه وو نو عبدالله بن رواحه وويل: يا رسول الله څه چي دي خوښه وي دخپل رب له خوا او پخپله ستاله خوا پرموړې باندې شرطونه کېږده نور رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل چي د الله لپاره د شرط دی چي يوازې د هغه الله عبادت وکړئ بل څوک ورسره شريک مه نيسي اوزما شرط دادی چي له کوم څيز څخه چي ځان منع کوئ مالم منع کړئ نودوی ورته وويل: که مودغه شرطونه پر ځای کړل زموږ لپاره به (جائزه) څه وي رسول الله ﷺ وويل: جنت به وي نودوی وويل: ډېره ښه بيه ده نه پښېمانه کېږو اونه د چاپښېمانې منو نودغه آيت نازل شو: ﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ﴾ د آيت ترپايه (١)

ب:- کله چي ابوطالب دخکندن په حال کي وو ابو جهل او عبدالله ابن أميه يې سرته ناست وو رسول الله صلى الله عليه وسلم ورغی او ورته ويل يې اي کاکا داسي ووايه چي ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ زه به د الله جل جلاله په وړاندې پرتاگواهي ووايم څو ځله پيغمبر عليه السلام همدغه وړاندیز ورته کاوو ابو جهل او ابن أميه ابوطالب ته وويل: آياته غواړې له ابراهيمي ملت څخه ووزې؟ نو هغه وروستی خبره چي ابوطالب دوی ته وکړه داوه چي هغه په ابراهيمي ملت باندې دی خوداسي يې ونه ويل چي: ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ﴾ نور رسول الله صلى الله عليه وسلم وويل: زمادي په الله جل جلاله سرگندوي تر هغوبه درته بښنه غواړم څو چي الله منع کړي نه يم نو الله جل جلاله د آيت شريف نازل کړ: ﴿مَا كَانِ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ﴾ او هم داراز دغه آيت شريف چي فرمايې: ﴿إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ﴾ (الفصل: ٥٦) (٢)

(١) زاد المسير ٥٠٤/٣

(٢) أخرجه مسلم

تفسير

﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ﴾ ۱ بېشکه چي الله اخیستی (پېرودلي) دي له مؤمنانو څخه نفسونه ددوی او مالونه ددوی په عوض ددې چي بېشکه شته دوی ته جنت (دغه دبلاغت او بیان په تول تللی خورادروند دمجاهدينو لپاره داجرتمثيل دی چي الله جل جلاله دوی ته ددوی دمالونو او خانو په بیه جنت ورکړی او گواکي دغه یې دبیې تړون انځور کړی دی. حسن بصري رحمه الله وایې چي: الله له دوی سره بیه ترسره کړي او په گرانه قیمت (۱) دالله جل جلاله دغه کرم ته وگورئ هغه خانونه (نفسونه) چي ده پیدا کړي او هغه مالونه چي الله دوی ته روزي ورکړي ده بیا الله هماغه پداسي بیه ځني رانیسي چي هغه جنت دی ددېره گتوره بیه او سودا ده ځینو ویلي چي دامعامله دېره غوره او هغه عقد دی چي مؤمن یې بانع او مشتري الله تعالی دی او ثمن یې جنت او چک (صک) یې آسماني کتابونه، واسطه پکي حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دی

﴿يُقْتَلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ﴾ ۲ (دغه پېرودل اخیستل پدې شان دی) چي جنگونه کوي دوی په لاره دالله کي نوکله (مؤمنان) وژني (داکفار) اوکله (دکفاروله لوري) وژلی شي دغه مؤمنان (یعني دوی دالله دکلمې دلوروالي لپاره جنگېږي کله چي غلبه ومومي دښمن ووژني اوکله بیا په دغه جگړه کي دوی پخپله شهیدان شي) ﴿وَعَدَا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْفُرْقَانِ﴾ ۳ (وعده ده پدغه (الله) باندې وعده حقه

په تورات، انجیل او قرآن کي) ﴿وَمَنْ أَؤْتَىٰ بِعَهْدٍ مِنَ اللَّهِ﴾ ۴ اوڅوک ترالله ښه وفا کونکی پخپلي وعدي دی؟ (هیڅوک نشته) استفهام انکاري اودنفي په معنادی زمخشري وایې: چي دوعدي مخالفت کول بد کار دی او عزت من خلگ هیڅکله هم دوعدي مخالفت نه کوي سره له دې چي مخلوق دی نوڅرنگه به هغه غني خالق ذات چي قیاحت هډو ورته جائز نه دی دوعدي مخالفت وکړي؟ اودغه دجهاد په هکله خورا ښه ترغیب دی چي ترې

پورته بلیغ اسلوب نشته (۱) ﴿فَأَسْتَبْشِرُوا بِنِعْمَةِ اللَّهِ الَّتِي بَايَعْتُمْ بِهَا﴾ ۵ نوتاسي خوشحاله شئ (ای مؤمنانو) په بیع ستاسي باندې هغه چي تاسي له الله سره (په هغې بیع او شرا سره) معامله کړي ده (خورا خوشحاله)

(۲) ﴿وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ ۶ همدغه دېرلوی بری دی ﴿التَّائِبُونَ الْعَمِيدُونَ الْحَمِيدُونَ

الرَّكَعُونَ السَّاجِدُونَ﴾ ۷ (توبه کونکي، عبادت کونکي، شکر کونکي رکوع کونکي دي سجده کونکي دي) دغه کلام استئناف دی اوزجاج وایې چي: دغه مبتداء او خبرې محذوف دی او هغه داچي (من أهل

الجنة) دی که څه هم چي جهادي نه وي کړي لکه چي الله فرمایې: ﴿وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحَقَّقُ﴾ ۸ النساء ۹۵

(۱) الطبري ۳۵/۱۱

(۲) الکشاف ۲/۲۴

(۳) ځینو له سانحینو څخه روزتیا (صائمین) اخیستي او عطاء وایې: چي مرادځني غازیان دي ابن زید وایې: چي دغه مهاجرین بیې څوکوم چي موږ ولیکل هغه دامام راري غوره اودغه ایت هم ورباندې دلالت کوي ﴿تَسْبِغُوا فِي الْأَرْضِ﴾ التوبة ۲۰ والله اعلم

﴿السَّخِرُونَ﴾ په مخکې کې سفر کونکي دي (د علم د تحصیل او یاغزاد کولو لپاره) (۱) له سیاحت څخه اخیستل شوی اوهغه په بنارونو، دښتونو کې د پند او عرت لپاره سفر کولو ته وايي ﴿الْأَمْرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ﴾ حکم کونکي دي په ښېگڼو منع کونکي دي (خلگولره) له بدو کارونو څخه ﴿وَالْمُحْصُونَ لِلَّهِ﴾ اود حدود الله ساتونکي دي دالله جل جلاله په حلال حرام باندې د شریعت پابند دي د فروضو سانه کوي طبري وايي چې دوی دالله فرض ادا کوي او امر او نهی یې مني (۲) ﴿وَنَشِيرَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ اوزهری ورکړه (ای محمده) مؤمنانوته اوداچي دزهرې جائزه یې حذف کړي سبب دادی چې هغه داسي نایابه جائزه ده چې نه سترگو لیدلی، نه غوړېدو اورېدلی، نه دچاپه زړه او خاطر کې راتېره شوي، نه هم په حصر کې راتلونکي ده ﴿مَا كَانِ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ﴾ نه ښايي (اونه روادی) ښي لره اونه ښايي (اونه روادی) مؤمنانوته چې مشرکینوته مغفرت (ښښه) وغواړي ﴿وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَىٰ﴾ اگرکه وي (دامشرکان) خاوندان د خپلوي ﴿مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ﴾ وروسته له دې خبرې چې سکاره شي دوی ته چې بشکه دوی ددزوخ څښتنان دي (اوپه کفر مړه دي) دغه آیت شریف دابوطالب په هکله نازل شويدي (۳) ﴿وَمَا كَانِ اسْتَغْفَارُ لِتَرْهِيَةٍ لِأَيِّهِ﴾ (اونه وه ښښه غوښتل دابراهيم لپاره دخپل پلار) دغه دهغه سبب بیان دی کوم چې ابراهيم عليه السلام یې دې ته اړیوست چې خپل پلار ته ښښه وغواړي ﴿إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ﴾ مگر په سبب دوعدي چې ده ته یې (وړاندي) کړې وه پدې قول چې ﴿سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رِجْعًا إِنَّهُ كَانِ فِي خَفِيًّا﴾ مريم: ۱۷ اوداهم هغه وخت چې دپلار اصرار یې لاورته په شرباندې ثابت شوی نه وو ﴿فَلَمَّا بَيَّنَّ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ﴾ (نوكله چې ابراهيم عليه السلام ته معلومه شوه چې بېشکه دغه پلار دده دالله دښمن دی بوله هغه بهزاره شو) يعني کله چې ابراهيم ته څرگنده شوه چې پلار یې له کفر څخه نه اوړي نوپه بشپړه توگه خني بهزاره شوڅه لادهغه لپاره داستغفار غوښتل اوبښنه ده بياالله پاک دابراهيم عليه السلام ددغه استغفار غوښتلو موجبات بيانوي چې دغه ابراهيم عليه السلام دزړه ترمښت اوزيات زغم درلودل وو چې دپلار لپاره یې استغفار غوښتل فرمایي ﴿إِنَّ تَرْهِيَةً لِّأَوَّاهٍ حَلِيمٌ﴾ (بېشکه ابراهيم ډېر آه کونکی) له رحمته اوزړه نرم والي (اوده بر تحمل والاو) چې سره له دې چې پلار یې اخطار ورکړی وو چې ﴿لَئِنْ لَّمْ تَنْتَهِ لَأَزِيدَنَّكَ وَاَهْجُرَنِي﴾ مريم: ۱۶ خوابراهيم عليه السلام بياهم تحمل اوصبرخپل کړی وو اودښني دعا یې ورته کوله نودبل چالپاره پدې هکله دده پیروي کول سم نه دي ابوحيان وايي: څرنگه چې دابراهيم عليه السلام استغفردخپل پلار لپاره ددې غوښتونکی وو چې نور خلک هم دده ددغه عمل پیروي اومتابعیت وکړي نوالله پاک دابراهيم عليه

(۱) الطبري ۳۹/۱۱

(۲) اسباب النزول

(۳) البحر المحيط ۱۰۵/۵

السلام داستغفار غوښلو علت په ډاگه کړ چې هغه له خپلې ژمنې (وعدې) سره سم دغه بسنه غوښتله اودهغه دایمان هيله یې لرله کله چې دوحی په سبب ورته ښکاره شوه چې پلارسی دالله دښمن دی اودی به په کفر مرکېږي اوسمه یې له ایمان راوړلووځله نویې استغفار غوښتل هم پریښودل (۱) ﴿وَمَا كَانَتِ اللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا﴾ اوندی الله جی هیڅ یو قوم یې یې لاری کړی دغه دمسلمانانو دهغه ټولګی په باب رانازل شوی چې دشرکانو لپاره یې مغفرت غوښتی وو نودوی پخپلو ځانونو ووبریدل آیت ددوی دلاساښه کوي (۲) ﴿جِي اَلله لَه لارښوونې وروسته څوک نه گمراه کوي﴾ ﴿بَعْدَ اِذْ هَدَيْنَهُمْ﴾ (وروسته له هغه جی دوی ته یې (داسلام) لاره وښودله) دایمان راوړلو توفیق یې ورکړ ﴿حَتَّىٰ يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ﴾ (ترهغو پورې جی بیان کړی دوی ته هغه څیز چې ځان ترې وساتي) نوکه یې له نهی وروسته مخالفت وکړ دعذاب وړ اومستحق به وګڼل شي. ﴿إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ﴾ (بېشکه الله په هرڅیز باندې عالم دی) چې له دې جملې څخه داهم دی څوک چې دهدايت وړوي اوڅوک بیا دضلالت او گمراهي مستحق ﴿إِنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بِحَيْثُ وَيُؤْتِي﴾ (بېشکه الله لره دی سلطنت دآسمانونو اوځمکي) (اوتول هغه چې په دوی دواړو کي دي دالله مملوک اوبندګان دي) ژوندي کول اومړه کول کوي ﴿وَمَا لَكُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ﴾ (اونشته تاسوته یې له الله هیڅ دوست (ساتونکی له آف نو) اونه مددګار چې تاسو ورته پناه وروړي. الوسی وایې کله چې الله جل جلاله دوی دشرکینو لپاره له استغفار کولو څخه منع کړل که څه هم چې خپلوان یې وي نودغه دبېزاري موجب شو بیا الله پاک ورته وفرمایل چې هغه سبحانه وتعالی دهر موجود مالک اوچاره جوړونکی مولادی اوهیچاته پرته له الله پاکه بل څوک مرسته اومدد نه شي رسولای ترڅو چې دوی هغه (الله) ته مخه کړي اوله نورو ټولو مخلوقاتو څخه بېزاره شي (۳) ﴿لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ﴾ (خامخاپه تحقیق الله جل جلاله رجوع کړي ده پرنبي او(پر) مهاجرینو اوانصارو) یعني الله پاک خامخادنبي توبه قبوله کړي چې منافقینو ته یې دپاتې کېدلو اجازه وکړه اومهاجرو نصاروته یې ښنه کړي توبه یې منلې چې له دوی څخه دتوبک دغزاپه وخت کي څه تېروتنې شوي وي څوک څنډه لري وو، څوک بیا پاتې شوي اوبیا یې الله ته توبه کسلي وه الله پاک ته د دوی دتوبې رښتولې معلومه وه نو هغه توبه یې قبوله کړي اوپه پیل کي یې دنبي علیه السلام اوسترواصحابانو دتوبې ذکر وفرمایه چې ددوی دزړونو تسلا وشي دشان لوروالی یې څرګندشي اومؤمنان دتوبې کولو لپاره وهڅوي اودا ونښې چې هر مؤمن توبې او استغفارت ته اړ اومحتاج دی آن تردې چې نبي اومهاجر اوانصار ټول توبې ته اړوي (۴) ﴿الَّذِينَ اتَّخَذُوا فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ﴾ هغو کسانو چې پیروي کړي وه دوی دنبي علیه السلام په وخت دتنگیاکي چې دتوبک دغزاوخت اوسخته گرمي اونېستي وه طبراني له عمررضی الله عنه نه روایت کوي چې هغه وویل موږ له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره دتوبک غزاته په خورا ترڅه گرمي کړ، راووتو اوبوځای ته را ورسېدو چې هلته خورا سخت تېږ شو گمان مو کاوو چې له تندي به موزهره وچوي آن تردې چې چا به اوبښ حلال کړو اودهغه دفضلاتو په لندېلو (رطوباتو) په څښلو به یې گذاره کوله نو ابوبکرالصديق رضی الله عنه وویل:

(۱) السهیل ۸۲/۲

(۲) روح المعانی ۳۹/۱۱

(۳) لکتف ۲-۳۱۲

(۴) الطبری ۵۵۱

يار رسول الله! الله پاک خوبه ستاده منله نوز موبد لپاره دعا و کړه نو پيغمبر عليه السلام وويل چي آيا ستادا خوبه ده؟ هغه وويل هو عليه السلام لاسونه د آسمان لورته اوچت کړل لاسونه يې لانه وو رابښکته کړي چي آسمان په شپږو شپږو اورېدلو پيل وکړ او غازيانو خپل لوښي له اوبونه ډک کړل او چي راستانه شوو نو د عسکرو له مېشت ځايه هاخوا يو څاڅکي هم نه وو اورېدلي (۱) ﴿مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِّنْهُمْ﴾ وروسته له هغه چي نژدې شوي چي کاره شي زړونه ديوي ډلي له دوي (له حق څخه اوشکمن شي داڅکه چي سخته مشکلات اونک ليف يې وليدل) ﴿ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ﴾ بسا (الله) رجوع په رحمت سره پردوي وکړه ځکه پر حق يې ثبات ورکړ او چي پښه ماني يې څرگنده کړه نو الله يې توبه ومنله ﴿إِنَّهُ يَهْدِي رِءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾ بېشکه چي الله پردوي باندي مهربان زيات رحم والادي ﴿وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خَلَفُوا﴾ او (همدا سي توبه قبوله کړه الله) دهغو دريو کسانو چي بيرته پاتې شوي وو (له غزانه چي کعب بن مالک، هلال بن أميه او مرارة بن ربيع وو) ﴿حَتَّىٰ إِذَا صَافَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ﴾ تر هغه پوري چي تنگه شوه پردوي ځمکه سره له ارتوالي ددې ﴿وَصَافَتْ عَلَيْهِمُ أَنْفُسُهُمْ﴾ (اوننگ شو پردوي زړونه ددوي) چي غم او خفگان ورنه ورسېدو خوښي او خوشحالي ورته لاره نه لرله ځکه چي رسول الله صلى الله عليه وسلم خلکو ته فرمان صادر کړ چي له دوي دريو سره دي خبري او سلام منع کړي نو دوي چي به ډېرو نژدې خپلوانو ته هم سلام ور واچاوو هغوی به خواب نه وربيا کاوو آن تردې چي دخپلو مېرمنو او نورو نژدې خپلوانو له خوا هم په مقاطعه اوشلون کي راغلل چي دغه هم د پيغمبر عليه السلام حکم وو ترڅو چي الله جل جلاله يې توبه ومنله ﴿وَذُكِّرُوا أَن لَّا مَلْحَأَ مِنْ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ﴾ اويقين يې وکړ چي ځای د پناه نشته (د الله له قهره) مگر هم ده ته (په رجوع کولو) دی ﴿ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِسُوءَاتِهِمْ﴾ (بيا الله رجوع وکړه پردوي (په توفيق دتوبې سره) دپاره ددې چي توبه وباسي دوي) معني الله يې توبه ومنله ددې لپاره چي په توبه باندي استقامت او ثبات وکړي ﴿إِنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ﴾ بېشکه چي الله همدی ښه قبلونکی دتوبې اوښه مهربان دی (که څه هم د بنده گناهونه ستر او ډېروي خود الله رحمت وړ او پراخ دی ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنفُسُهُمْ أَنَّهُ وَكُنُوا مَعَ الصَّادِقِينَ﴾ اي هغه کسانو چي دوي ايمان راوړي (اي مؤمنانو) له الله نه ووېرېږئ اوله صادقانو سره اوسئ ﴿مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَن يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ﴾ ندي روالپاره د مدینې دخلکو او دهغه چالپاره چي ددوي نه چاپېره صحرايي عرب دي داچي له رسول الله صلى الله عليه وسلم نه بيرته پاتې کېږي دغه دتېوک له غزانه دپاني شوو کسانو لپاره عتاب دی ﴿وَلَا يَرْغَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ﴾ (ارنه (داچي) مينه کوي دوي په ځانونو خپلو له ځانه درسول نه) يعني چي خپل ځانونه له رسول الله نه زيات وبولي او په ځان يې هغه څه مشکلات پېرزو نه وي چي په رسول الله يې پېرزوښه کوي بلکه دالزام دي چي تر رسول الله صلى الله عليه وسلم خپل ځانونه قربان کړي او له هغه سره يوځای تول مشکلات او تکاليف په ځان

(۱) الطبري ۵۸-۱۱

(۲) البخاري کتاب المغازي

ومني زمخشري وايي چي الله جل جلاله امر کړی ترڅو چي په سختې او شداندو کي له رسول الله سره ملگري وي او هغه څه وزغمي چي رسول الله صلى الله عليه وسلم يې زغمي پدې بايد پوه وي چي پيغمبر صلى الله عليه وسلم په الله باندې تردوی گران دی نه دا چي دوی پخپله هغه څه نه غواړي چي رسول الله يې د جهاد په ډگر کي سختي زغمي دغه د الله له لوري سخته نهی او د رسول الله د متابعت لپاره هڅونه ده (۱) ﴿ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ ظَلَمًا وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ دغه (امرد متابعت اونهی د مخالفت) په سبب د دې دی چي بېشکه دوی ته نه رسېږي تنده اونه ستومانې اونه لوبه په لاره د الله کي ﴿وَلَا يَطْشُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَمْلَأُونَ مِنْ عَذَابٍ نَبْلًا﴾ اونه پدې قدمونه پرکوم ځای (داسي قدمونه) چي په تهر راوړلي کفار ولره اونه رسېږي دوی کوم دښمن ته په رسېدلو سره (چي دهغوی بنديانول، وژل، يالوتول دي) ﴿إِلَّا كَيْبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ﴾ مگر ليکلي شوي دي دوی ته په سبب د هريوه له دغو مذکوره وو شيانو عمل نېک بېشکه چي الله نه خرابوي اجر (ثواب) دنېکي کونکو ﴿وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً﴾ اونه لگوي دوی (په جهاد کي) هيڅ يوه نفقه وړه اونه لوبه: ابن عباس رضي الله عنه وايي چي يوه دانه خرما اوياترهغې پورته ﴿وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كَتَبَ لَهُمْ﴾ اونه قطع کوي هيڅ يوه کنده (ساميدان په کفارو پسي) مگر خولیکلی شي (ثواب د) هغه دوی ته (يعني دوی د جهاد لپاره په مخکه کي تگ راتگ نه کوي مگر خو اجر ور نه ثابت شي) ﴿لِيَحْزَنَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (دغه ليکل) لپاره د دې دی چي الله دوی ته جزا ورکړي دهغو ډېرو ښوونکو کارونو چي دوی به (د الله په لاره کي) کول الوسي وايي چي د دوی دا اعمالو لپاره به جزا او ډېره ښه جزا شته او الله پاک دغه وروستی ډېره ښه جزا ورته غوره کړه (۲) ﴿وَمَا كَانَتِ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً﴾ اوندي مؤمنان داسي چي ټول ووزي (يو مخيزه د غزا لپاره چي ښارونه ځني خالي شي) (۳) ابن عباس رضي الله عنه روايت کوي: چي کله په متخلفينو باندې الله جل جلاله شدت وفرمايل، نو دوی وويل چي هېڅکله به يو تن زموږ له غزا اوسريې څخه پاتي نشو کله چي رسول الله صلى الله عليه وسلم مدينې منورې ته تشریف راوړ او د کفارو مقابلې ته يې (سرايا) واستولې نو ټول مؤمنان غزاته ووتل او ستر پيغمبر عليه السلام يې په مدينه منوره کي يوازي پرېښود بيا د آيت نازل شو (۴) ﴿فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ﴾ (نوولي نه ځي له هري ډلې له دې مؤمنانو نه يوه ټولې؟) يعني څرنگه چي د ټولو تلل غير ممکن دي او مصلحت هم پکي نشته نوولي له ډېرو خلکو څخه يو کوچنی ټولگی نه درومي ﴿لِيَسْتَفْقَهُوا فِي الدِّينِ﴾ لپاره

(۱) الکشاف ۲: ۳۳۸

(۲) روح المعاني ۱۱-۴۷

(۳) چا بيا ويلي دی علم د طلب لپاره

(۴) الرازي ۱۲-۲۳۵

ددې چې پوهه پيدا کړې (دغه تلونکي) په دين کې (اوربرونه په خان ومني) ﴿وَلْيُذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَحِمُوا إِلَيْهِمْ
لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ﴾ اولپاره ددې چې خپل قوم ته خبر ورسوي کله چې بيرته راستانه شي دهغوی په لوري لپاره
ددې چې هغوی ووبرېږي (له الله او خانو نه له معاصيو وژغوري) يعني ددې لپاره چې خپل تېر او قوم ووبروي او
ورته لارښوونه وکړي کله چې هغه له غراڅخه ورته راستانه شي ښايې چې دالله له عذاب څخه د اوامرو په امتثال
او دنواهيو په اجتناب سره ووبرېږي. الوسي وايي چې ظاهر او څرگند خوداووچي فرمايلي يې وای (ليعلموا)
(لينذروا) پرځای او همدارنگه د (يفقهون) کلمه د (يعذرون) پرځای راغلي وای خو په قرآني اعجاز دغه دوه
کلماتي ځکه غوره شوې چې دې ته اشاره وکړي چې لاتق او ور داده چې دمعلم مقصد ارشاد او وېرول وي
اودمتعلم اوزده کونکي مقصد بيا وېره او پرهېزگاري وي نه استکبار اود ونډې پراخوالی (۱) ﴿يَتَأْتِيَ الَّذِينَ آمَنُوا
قَتِيلُوا الَّذِينَ يَكُونُكُمْ مِنَ الْكَفَّارِ﴾ اي هغو کسانو چې ايمان يې راوړی دی (اي مؤمنانو) جنگ کوئ تاسي
له هغو کفارو سره چې تاسوته څېرمه او نژدې دي (يعني لومړی خپله خواوشا د مشرکانو له پليني څخه پاکه کړئ
اوبيا په نورو پسي ولېږدئ غرض له دې نه هغه خورا ښه او غوره کار کرده گي ده چې هغه ترټولو نژدې دي ووژنئ
او ورپسې بيا هغه بل نژدې ﴿وَلْيَحْذَرُوا فِيكُمْ غِلَظَةً﴾ او ودي مومي په نسي کي کلک والی (زيردالی)
﴿وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ﴾ او پوه شئ اي مؤمنانو چې بېشکه الله له پرهېزگارانو سره دی (په مرسته
اومددکي) ﴿وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَّن يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَذِهِ إِيمَانًا﴾ او کله چې نازل کړی شي کوم
سورت دقرآن نوځيني له دغو (منافقانو څخه هغه دي چې وايي (دملنډ په ډول) کوم بوله تاسوته دغه سورت
ايمان ورزيات کړ) دغه يې دقرآن کرم داستخفاف اوسپکاوي لپاره ويل اولکه چې دوی به ويل پدې کې کوم
دمعجب خبره پاکوم دليل شته الله جل جلاله فرمايي ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَرَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا﴾ نوهغه کسان چې
ايمان لرونکي دي نوزيات کړ (دغه سورت) دوی ته ايمان (ځکه چې ددوی لپاره بوي نوي براهين اودلائل راغلل
نوبادر يې لازيات شو) ﴿وَمَنْ يَسْتَبْشِرْ وَيَنْتَبِشِرْ﴾ حال داچې دوی خوشحالېږي (په نازلېدلو يې ځکه ددوی ايمان
ورزياتوي) ﴿وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ﴾ او هغه کسان چې په زړونو ددوی کي (رنځ) دی (دنفاق
اوشک) ﴿فَرَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَى رِجْسِهِمْ﴾ (نوزياتوي دوی ته گندگي پرگندگي ددوی) يعني په نفاق يې نورور
زياتوي او په کفر يې لانور کفر ورښيي ﴿وَمَا تَوْأَمَهُمْ كُفْرًا﴾ اومري دوی پدې حال چې دوی کافران دي
﴿أَزَلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَّرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ﴾ آيا (فکر نکوي) اونه گوري دوی چې بېشکه
دوی مبتلا کولی شي په هريوه کال کې يوکرته، يادوه کرته (په ډول ډول مصيبتونو باندې چې ددوی په هکله
وحی رانازلېږي) همزه دانکر او توبيخ لپاره ده يعني ددغو منافقينو اسرار اورازونه افشاء کېږي ﴿لَهُمْ لَا
يَسْتَوُونَ وَلَا لَهُمْ يَدَكُرُوتُ﴾ بيا له سره هغوی (له نفاقه) توبه نه کوي اونه دوی پنداخلي ﴿وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ

سُورَةُ تَطَّرَ تَعْمُهُمْ إِلَى تَقِيصِ هَذَا بِرَنِّكُمْ مِنْ أَحَدٍ ثُمَّ انْصَرَفُوا ﴿١﴾ او کله چي نازل کړی شي کوم سورت (چي پکې د منافقینو عیب وي او دوی به پیغمبري مجلس کې ناست وي) وگوري ځیني ددوی ځینو نورو ته (آیا وینئ تاسو کوم یو؟) مسلمان که به چا دوی نه لیدل نو یا خېدل به (بیا به لارل ځکه دا ورېدلو زغم یې نه لاره چي قرآن کریم به ددوی رازونه لوڅول ﴿صَرَكَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ﴾ گرزولي دي الله زړونه ددوی (له ایمان او هدایت نه) دغه دعانیه جمله ده ﴿يَأْتَهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ﴾ په سبب ددې چي دوی هسي قوم دی چي نه پوهېږي (په حق اونه پکې سوچ او تدبر کوي دوی سوچه احمقان دي. ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ﴾ خامخاپه تحقیق راغلی دی تاسي ته یو رسول له جنسه ستاسي (ای قوم ستاسوله جنسه فریښي عربي الهي استازی دی ﴿عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَجِيمٌ﴾ چي د پرسیخت دروند دی په ده هغه کړچي تاسي تکلیف مومي (له هغه) د پرحرصناک دی په (هدایت د) خاص په مؤمنانو باندې د پرمشفق او نهایت مهربان دی (په گنهنکارانو) ابن عباس وایي الله پاک پیغمبر په دوو خپلو مبارکو نومونو (رَءُوفٌ رَجِيمٌ) سره ونوماوو (۱) ﴿إِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ﴾ نو که وگرځېدل داخلگ له ایمانه راوړلو پرتا (ای محمده!) نو ووايه ماته الله کافي دی ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾ نشته هېڅ لائق د عبادت مگر هم دی (خاص) پرهمده باندې مانوکل کړی دی (له ده پرته له چانه نه وېرېږم) حال دا چي همدی رب (مالک) د عرش عظیم دی هغه عرش چي په ټولو شیانو محیط دی ځکه هغه تر ټولو ستراوله یو الله پرته یې بل چاته دلوی والی اندازه معلومه نه ده.

بلاغت :- ﴿إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ﴾ دلته تبعیه استعاره ده ددوی د ځانونو ارمالونو بډل (قربانول) او په بدل کي یې ثواب په جنتونو سره ورکېدل له بیع او شراعه سره مشابه گڼل شوي دي

۲- پدې کلام کي چي الله پاک فرمایي. ﴿فَيَقْسِلُونَ وَيُقْنَلُونَ﴾ دلته ناقص جناس صنعت دی چي په شکل کي اختلاف لري او دغه هم بدیعي صنعت دی

۳- ﴿الرَّكَعُوتَ السَّجْدَتَ﴾ دلته له دې دواړو نه لمونځ کونکي مقصد دي او دمجاز مرسل په توگه راوړل شوي چي اطلاق د جزء او اراده د کل ځیني کېږي او رکوع سجده یې له نورو ارکانو ځکه ځانگړي راوړه چي هغه تر نورو غوره او د شرافت خاوند دي چي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: (أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنَ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ) (۲) یعنی دانسان تر ټولو نژدې حالت پرودگار ته د سجدې حال دی.

۴- ﴿وَنَشِيرَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ دلته داضمار پر ځای اظهار راغلی چي ددوی تعظیم پر ځای او ورته پاملرنه

وشي

۵- پدې کلام کي چي فرمایي. ﴿مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا﴾ اشتقاقی جناس دی.

(۱) زاد المسیر ۳-۵۲

۲- تلخیص البیان

٢- ﴿لِيُصَلَّ قَوْمًا تَعَدَّ إِذْ هَدَيْتَهُمْ﴾ ددوی ترمینخ د طباق صنعت دی او همداراز د ﴿يُحْيِي وَيُمِيتُ﴾

ترمینخ لکه چي د ﴿رَحُبَّتْ وَحَاقَتْ﴾ ترمینخ هم نوموړی صنعت شته دی.

٧- دادواره صیغې چي ﴿النَّوَابُ الرَّحِيمُ﴾ د مبالغې گنلې شي.

٨- پدې کلام کي ﴿يَطْطُوكَ مَوْطِنًا﴾ او همداسي په ﴿يَنَالُوكَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا﴾ کي اشتقايي

جناس نغبتی دی.

٩- ﴿صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً﴾ دلته د طباق صنعت دی.

١٠- کله چي الله فرمایي: ﴿فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَى رِجْسِهِمْ﴾ په تلخیص البیان کي راوړي چي سورت

خود دوی پلیتي نوره نه ورزیاتوي او نه په زړونو کي ناروغي ورپیدا کوي بلکه د زړونو لپاره شفا، روغتیا او خلاصه خو کله چي منافقین د آیتونو په نازلېدو لارنده شي او نه یې مني نو دغه یې گواکي نوره هغه ناولي توب دی چي په مجازي ډول یې سورت ته نسبت وشو.

تنبيه:

روایت کبړي چي د انصارو یو تن ابو خيثمه انصاري سمسور بن او بنایسته مېرمن درلوده هغې ورته په باغ کي ترسیوري لاندې د ناستي ځای تیار کړی وو او نوي تازه خرماوي اوسړې اوبه یې ورته ایښي وې هغه چي وکتل خوندور سبوری، خوږې او پخې خرماوي د حسن خاوند مېرمن او بل لورې ته رسول الله صلی الله علیه وسلم په سختو گرمو بادونو او دورو کي؟ دغه د خیر او برکت خبره نه ده نو راپاڅیدو او خپله اوبه یې راولاړه کړه توره او نېزه یې راواخیسته لکه باد غوندي په رسول الله صلی الله علیه وسلم پسي راروان شو هلته پیغمبر صلی الله علیه وسلم چي د شاه لوري وکتل یو سپور معلومېدو نو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: دغه سړی دي ابو خيثمه وي او چي لښکر ته نژدې راغی هم پخپله ابو خيثمه رضی الله عنه وو نور رسول الله صلی الله علیه وسلم یې په راتگ خوشحاله او د بښني دعایې ورته وکړه.

الله ته په پیل او پای کي حمد دی چي د توبه سورت تفسیر بشپړ شو.

ديونس سورت مکي اويوسل نه آيتونه لري

د سورت په وړاندي:

د بونس سورت له مکي هغو سورتونو څخه يودی چې د اسلامي عقيدې بنسټونو ته پاملرنه کوي چې ايمان په الله تعالى اسان په کتابونو، پيغمبرانو، پاڅېدلو (بعث) او جزاء باندې دی په دې سورت کې د ټولو آسماني رسالتونو په هکله توجه کول دی خو په ځانگړي توگه د قرآن کریم په باب چې تر ټولو کتابونو وروستی او بشپړونکی آسماني کتاب او ټلپ تي معجزه ده چې دوختونو په ترډلو له مينځه نه ځي.

• سورت په لمړي پيل کې له رسالت او رسول څخه خبرې کوي او داسې بيانوي چې دغه به پرميني او وروستيو کې يو الهي سنت دی هيڅ داسې امب به نه وي چې استازی ورته نه وي راغلی نو مشرکان دي پدې

تعجب نه کوي چې خاتم المرسلين ذات ورته د پيغمبر په توگه راغلی دی ﴿ اَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا اَنْ اَوْحِيَآ اِلٰى

رَجُلٍ مِّنْهُمْ اَنْ اُنْذِرَ النَّاسَ ﴾ يونس ۱ بيا وروسته آيتونه د الوهيت او عبوديت حقيقت خبرې او د خالق او مخلوق تر مينځ د تراوت دو راسپړي او خلگوته د دوی خپل حق الله ورپېژني چې دوی ته ښايې د الله عبادت وکړي ځکه هغه خالق، رازق، ژوندی کونکی او وژونکی دی هغه د حکمت خاوند او تدبير لرونکی له ده پرته ټول باطل او ناروا دي

﴿ اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ﴾ يونس ۳

• سورت د مشرکانو درېز د قرآن کریم او رسالت په هکله څرگندوي او د بيانوي چې همدغه قرآن تلپاتي معجزه چې د پيغمبر په رښتولي دلالت کوي او معجزه په دې ده چې دا عجاز په توگه يې دوی ته تحدي (چيلنج) ورکړی چې ددې قرآن په مثل يو سورت راوړی خودوی يې له راوړلو څخه عاجز شوي سره له دې چې دوی

په فصاحت او بلاغت کې د خورالوړي مرتبې خاوندان وو ﴿ اَمْ يَقُولُوْكَ افْتَرَيْنٰهُ قُلْ فَاَنْتُمْ بِعَشْرِ سُوْرٍ مِّثْلِهٖ

مُفْتَرَيْنَ وَاَدْعُوْا مَنۢ مِّنۡ دُوْنِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴾ هود ۱۳

• دغه مبارک سورت خلگوته د برحق معبود صفتونه ورنښي دهغه جل جلاله د قدرت او رحمت آثار ورته بيانوي هغه چې په حکمت او تدبير يې دلالت کوي او داسې د دغه ليدلي کائناتو په هکله چې د الله دستر قدرت څه

مظاهر دی هغه د الله جل جلاله په عظمت، جلال او سلطان باندې څرگند دلائل دي بيانوي ﴿ قُلْ مَنْ يَّرْزُقُكُمْ مِّنَ

السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ اَمْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَرَ ﴾ يونس: ۳۱ د آيتونو ترپايه او دغه گواکي تر ټولو ستره قضيه او پېښه ده چې د الله په وحدانيت باندې د ايمان راوړلو موضوع ټاکي او د لوی الله قدرت په څوډوله سمعي او عقلي دلائلو سره وړاندې کوي.

• سورت د ځينو انبياوو عليهم السلام کيسې راوړي دنوح عليه السلام کيسه له خپله قومه سره او د موسی عليه السلام کيسه له سرغړونکي فرعون سره او د يونس عليه السلام هغه يونس (ع) چې دغه سورت يې په نامه نومول شوی کيسه راوړي ترڅو وښيي چې دغه د الله جاري سنت او دود دی چې ظالمان هلاکوي او مؤمنانوته نصرت ورکوي.

• په پای کې مبارک سورت پدې پای ته رسېږي چې رسول الله ته حکم کوي ترڅو د الله په شريعت منگولي

ولگوي او د الله په لار کې چې څومره تکليف ورنه رسي ورباندې صبر دي وکړي فرمايي: ﴿ وَاتَّبِعْ مَا يُوحٰى اِلَيْكَ

وَاصْبِرْ حَتّٰى يَخْرُجَ اِلَيْكَ وَهُوَ خَيْرُ الْخٰرِجِيْنَ ﴾ يونس: ۱۰۹

تسمیہ اونومولی:

دغه سورت به د بونس سورت څخه وايي چي کسه يې پکي راغلي ده او دا چي پند او عبرت پکي دي الله پاک يې له قوم څخه عذاب پورته کړ هله چي دوی ايمان راوړو دا وروسه له دې چي نژدې رو عذاب او بلا وربندي را پرېوتې وای او دغه له هغو څانگړنیاوو څخه دي چي الله پاک د بونس عليه السلام امت ورباندي ناولی دی چي په رښتونې يې توبه وایستله او يمان يې راوړ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَا تَرَىٰ فِيهَا مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَيْئًا يَكْتُمُ الْكَبِيرُ ﴿١﴾ أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ رَجُلٍ مِنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ
 آمَنُوا أَنْ لَهُمْ قَدَمٌ صَدَقَ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٢﴾ إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ
 وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُدِيرُ الْأَمْرَ مَا مِنْ شَيْعٍ إِلَّا مِنْ عِنْدِهِ ذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ
 فَاعْبُدُوهُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا إِنَّهُ يَبْدُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ لِيَخْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا
 وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ شَرَاتٌ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ يَمَّا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٤﴾ هُوَ الَّذِي
 جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ
 يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ إِنَّ فِي آخِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ
 يَشْفَقُونَ ﴿٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنَّنُوا بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ
 ﴿٧﴾ أُولَٰئِكَ مَا لَهُمْ النَّارُ يَمَّا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ
 رَبُّهُمْ بِإِذْنِهِمْ تَجْرَىٰ مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٩﴾ دَعَوْنَهُمْ فِيهَا سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِمْ فِيهَا سَلَامٌ
 وَمِنْ دَعَوْنَهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لِنَأْتِيَ النَّاسَ الشَّرَّ أَتَيْعًا هُمْ بِالْخَيْرِ
 لَغَفِيضٍ إِلَيْهِمْ أَكَلُهُمْ قَدْرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١﴾ وَإِذَا مَرَّ الْإِنْسَانُ الْقُرْ
 ْءَانَ لَحَبَّةً أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَابًا قَلِيلًا كَشَفَاعَتِهِ ضَرُّهُ مَرَّةً كَأَنْ لَمْ يَدْعُنَا إِلَىٰ ضَرْمَتِهِ كَذَلِكَ رُبُّنَا لِلْمُتَكِبِينَ
 الْعَاقِبَةُ ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا طَلَمُوا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا
 لِيُؤْمِنُوا ذَلِكَ نَعْرِى الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ
 الْآيَاتُ وَإِذَا تَنَادَوْا عَلَيْهِمْ ءَابَاؤُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا أَتَيْتِ بِشْرَهُنَّ غَيْرِ هَذَا أَوْ بَدَّلَهُ قُلْ مَا
 يَكُونُ لِي أَنْ أُنْذِرَ مِنْ نِلْفَآئِ نَفْسِي إِنْ أَتَيْتُ إِلَّا مَا يُوْحَىٰ إِلَيَّ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابٌ يَوْمٍ
 مُّهِيمٍ ﴿١٤﴾ قُلْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَا أَدْرَبَكُمْ بِهِ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِهِ
 أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٥﴾ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ

تَمْخِرْمُوكَ ﴿۱۷﴾ وَبَقْعَدْرُوكَ مِنْ دُونِ أَلَيْسَ مَا لَا يَصْرُهُمْ وَلَا يَفْعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شُعَرَاءُ يَسْعَوْنَ
 فِي الْأَرْضِ وَمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۱۸﴾ وَمَا كَانَ
 أَنْتَ بِإِلَهِ الْأُمَمِ وَاحِدَةً فَأَخَذْتُمُوهُمْ وَأَتَوْكُمُوهَا كَلِمَةً سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقِيتُمْ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ
 يَخْتَلِفُونَ ﴿۱۹﴾ وَيَقُولُونَ لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَقُلْ إِنَّمَا الْفِتْنَةُ لِلَّهِ فَإِنْ تُظِلُّوا إِلَى مَا كُنتُمْ
 مِنَ الْمُنْتَضِرِينَ ﴿۲۰﴾ پوس: ۱-۲۰

لغتنه:

(قدم صدق) لیث وایې چي د قدم معنا پخوانی: او ابو عبیده وایې په خیر او شر کي مخکښ ته (قدم) وایې
 اخفش وایې چي معنایې دا خلاص سابقه ده (بدو) په حکمت باندې دیوښي اندازه کول او چلول (القصط) عدل
 (هم) څخه گرمي اوبه چي وروستی مرحلې ته رسېدلې وي یعنې ایشېدلي اوبه (یفضل) له فصل څخه اخیستل
 شوی تفصیل، بیان او څرگندونې ته وایې (بعمهون) خبران (خلاف) دخلیفه جمع او دیوچانائب ته ویلی شي
 دنزول سبب.

ابن عباس رضی الله عنه وایې: کله چي الله جل جلاله محمد صلی الله علیه وسلم د پیغمبر په توگه اسازی
 راولسره نوک فرانو وویل: چي الله جل جلاله خود بر ستر ذات دی نونه ښایې چي استازی یې یو بشپړوی آیا الله پاک
 د ابو طالب له یتیم څخه بل څوک ونه موند چي په پیغمبري یې وټاکي نو الله د آیت نازل کړ: ﴿ أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ
 أَنْزِلَ إِلَيْنَا رَجُلٌ مِنْهُمْ أَنْ أَنْذِرَ النَّاسَ ﴾ د آیت تر پایه (۱)
 تفسیر:

﴿الرُّ﴾ پدې کي دې پلوت ته اشاره ده چي دغه معجز کلام دی له داسي تورو جوړ شوی چي تاسو هم په
 هغوگې پرې نود د غوتورو او حروفو څخه دغه کتاب جوړ شوی چي ستاسو په لاس کی درته نژدې دی خود دیو آیت نه
 جوړولو څخه یې عاجز یاست (۲) ﴿ تِلْكَ آيَةُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴾ دغه آیتونه دي د کتاب (قرآن) محکم) چي
 څرگند او هیڅ شک او شبه ورته لاره نلري نه هم دروغ او تناقض پکي رابرسېره کړي ﴿ أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ
 أَنْزِلَ إِلَيْنَا رَجُلٌ مِنْهُمْ ﴾ آیا دې خلکو (دمکې) ته تعجب دی (ددې خبري) چي وحی وکړه موږ یو سړي ته له دوی
 نه (چي هغه محمد صلی الله علیه وسلم دی؟ همزه د استفهام انکاری لپاره ده بکه پدې کي د تعجب خبره نه ده
 د الله جل جلاله همدغه عادت او دستور دی چي په پخوانیو امتونو کي یې هم رسولانو ته وحی کوله ترڅو دوی د الله
 رسالت ورسوي ﴿ أَنْ أَنْذِرَ النَّاسَ ﴾ چي وروپړي خلک (کفار له عذابو څخه) ﴿ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنْ لَهُمْ
 قَدَمٌ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ ﴾ اوزېری ورکړه مؤمنانو ته چي بېشکه شته دوی نه مرتبه لویه (او سابقه) په نزد رب

(۱) البیضاوي ص ۲۳۰

(۲) لمحصص ۲-۲۵

ددوی (ځکه دوی نېک عملونه کړي دي) ﴿قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ﴾ (نووايي داکافران چي بېشکه دغه (محمد) خامخاښکاره کوډگړدی) يعني سره له دې چي در رسول الله رېښتولي اود قرآن اعجاز څرگند دي خو مشرکان بيا هم وايي چي هغه کوډگړدی او پخپله دعوی کي سم او په حق نه دي. بيا وايي چي په دې کي ددې اعتراف دی چي دوی له پيغمبر عليه السلام څخه داسي شيان وليدل هغه خارق العاده اودوی نشوای کولای همغسې وکړي نو دغه گواکي ددوي له لوري په غير شعوري توگه اقرار دی چي کوم څيزونه چي پيغمبر يې راوړي دغه دبشر له توان څخه وتلي دي (۱) ﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ﴾ بېشکه چي ستاسي رب هغه الله دی چي پيدا کړي يې دي آسمانونه او ځمکه په شپږ ورځي کي يعني ستاسي پروردگار اود امورو چلونکی هغه ذات دی چي تاسوله بنايې يوازي دهغه عبادت وکړئ کوم چي ټول کائنات يې په شپږ ورځي موده د دنيا د ورځو په اندازه پنځولي (پيدا کړي) دي او که يې غوښتي وای دسترگو په رب کي به يې پيدا کړي وو خود دې لپاره چي د ورو او په کراره کارونو د ترسره کولو تعليم درکړي هم داسي يې پيدا کړل ﴿ثُمَّ أَسْتَوَىٰ عَلَى الْمَرْثِ﴾ بيا يې استواء وکړه پر عرش باندي (هسي استواء چي د الله له جلال سره بنايې بلاکيفه ولا شته ولا تعطيل نه. ابن کثير وايي دلته موږ د سلف صالحينو لاره نيسو چي هغوی استواء له تعطيله پرته بولي او تشبيه يې نکوي او څوک چي تشبيه يې کوي هغه د الله په شان کي نفی دی ځکه له الله سره دهغه دمخلوق هيڅ څيز هم مشابهه نه گڼل کېږي نو چا چي د الله لپاره هغه څه چي صراحة آيتونه ورياندي ناطق دي او يا صحيح حديثونه راغلي پداسي ډول چي د الله له جلال سره بنايې ثابت وگڼل نو د هدايت لاره يې ونيوه (۲) ابوالسعود وايي چي په عرش يې داسي استواء وکړه لکه چي د الله قصد او غوښتنه وه دغه استوا د الله لپاره بلاکيف يوصفت دی الله له ممکن او استقرار څخه منزله او پاک دی دغه وروسته د الله د شان له عظمت نه د الله د پاچهي او جلال نښه ده (۳).

﴿يُذِيرُ الْأَمْرَ﴾ تدبير کوي د ټولو کارونو (د خلکو څرنگه چي يې حکمت او مصلحت غوښتنه کوي. ابن عباس رضي الله وایي چي د خلکو د امورو له تدبير څخه يې هيڅوک مشغول کولای نشي. ﴿مَا مِنْ شَيْعٍ إِلَّا مِنْ قَدَرٍ﴾ نشته هيڅ شفاعت کونکی (په ورځ د قيامت کي) مگر وروسته له اذنه د الله جل جلاله دده لپاره د شفاعت کولو او پدې کي د مشرکانو د عقيدې ترديد دی چي درې به گمان کاوو او ويل به يې بتان به زموږ شفاعت کوي ﴿ذَٰلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ﴾ (دغه (الله) ستاسي رب دی نو دده عبادت کوئ) يعني دغه عظيم الشان ذات ستاسو پروردگار او پيدا کونکی دی له ده پرته بل رب نشته نو يوازي دده عبادت وکړئ ﴿أَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴾ آيا نو پند نه اخلي؟ يعني تاسو پوهېږئ چي همدغه ذات يوازي خالق او پيدا کونکی دی خوييا تاسي له ده سره د بل چا عبادت هم کوئ ﴿إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا﴾ هم ده ته ورته ستاسي تولودي ﴿وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا﴾ الله حقه وعده کړې ده؛ چي پکي تغير او تبديل نشي کېدای او پدې کي دهغي عقيدې بطلان دی څوک چي قيامت

(۲) ابوالسعود ۲۰۷-۲

(۳) البيضاوي ص ۲۳۶

اوبيرته راپاڅېدل (بعث) نه مني او وايي. ﴿وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ﴾ ﴿۱﴾ **﴿إِنَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ﴾** بېشکه دى اول پيدا کوي دامـ خلق بيايي (پس له مرگه) ژوندي کوي (لکه چي لومړى بې پيدا کړى) ﴿لِيَحْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ﴾ لپاره ددې چي جزا ورکړي هغو کسانو ته چي ايمان بې راوړى دى او کړي بې دې ښه (عملونه) په عدل وانصاف سره بشپړه جزا ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ﴾ او هغه کسان چي کافران شوي دي شته دوى ته څښل له ايشېدلو او بو (په دوزخ کي) ﴿وَعَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ **﴿يَمَّا كَانُوا يَكْفُرُونَ﴾** او عذاب دردناک په سبب ددې چي وو دوى کافران کېدل) يعني په سبب دکفر او شرک ددوى. بېضاوي وايي چي: آيت شريف لکه علت غوندي دى ځکه مقصد له پيداينست او بياراژوندي کولو څخه دمکلفينو پخپلو اعمالو باندې مجازات کول دي نو خامخا ټول الله ته تلونکي دي (۱) ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا﴾ الله هغه ذات دى چي گرځولى بې دى لمر څلېدونکى او سپوږمى روښانه) آيت دالله جل جلاله دقدرت او وحدانيت په دلائلو دتنبيه لپاره دى چي دالله په قدرت په ورځ کي لمر روڼ او دڅراغ په شان څلېدونکى دى او دالله درحمت په توگه په شپه کي بيا سپوږمى روښانه وي څرنگه چي لمر لوى دى نو بې په رڼا او خلا سره هغه ځانگړى کړ او (ضياء) هغه ته وايي چي خلا اورڼاوي. طبري وايي معنا داچي لمر ته بې ضياء او سپوږمى ته بې روښنايي ورېښلي ده (۲) ﴿وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ النِّسِينِ وَالْحِسَابِ﴾ او مقدر کړى بې بې دې هريوه ته منزلونه لپاره ددې چي تاسي په شمېر دکلونو او حساب (دمياشتو ورځو) پوه شئ) ځکه چي په لمر باندې ورځي پېژندلي کېږي او په سپوږمى بيا مياشتني او کلونه ﴿مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ﴾ الله ندي پيدا کړي داڅېزونه مگر په حقه (عبث نه دي) ستر حکمت اولويه گټه پکي خوندي ده ﴿يُقِيلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾ په تفصيل سره بيانوي (ظاهروي) الله (دلائل دقدرت) دپاره دقوم چي پرې پوهېږي (او په حکمت کي بې سوچ کوي. ابو السعود وايي. معنا داچي دکائناتو په پيدا کولو کي (الله جل جلاله) په حکمت پوهېږي اوددوى په سبب دخالق جل وعلی په شان باندې استدلال کوي (۳) ﴿إِنَّ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ﴾ بېشکه په اختلاف دشبې او ورځي کي چې يو په بل پسې راځي شپه راشي ورځ ولاړه شي، ورځ راشي شپه بوزي ﴿وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ او په هغو څېزونو کي چي الله په آسمانونو او ځمکي کي پيدا کړي دي (له مصنوعاتو څخه) ﴿لَا يَنْتَ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾ خامخا دلائل (دقدرت) دي لپاره دقوم چي وېرېږي (له عذابو دده او ځان له گناه ژغوري) يعني پدې کي ستر دلائل او لوى براهين دصانع په وجود او وحدت باندې شته چي بشپړ قدرت او علم بې گواهي ورکوي ﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا﴾ بېشکه هغه کسان چي زموږ دملاقات اميد

(۱) البېضاوي يادشوي مخ

(۲) الطبري ۱۱-۱۹

(۳) ابو السعود ۲-۳۱۰

نلري (له آخرت نه منكر دي هغوی پخبلو شهواتو کي داسي غو په دي چي له مرگه وروسته ژوند باندې ايمان نلري
﴿ وَرَّسُوا بِالْحَيَوَةِ الدُّنْيَا ﴾ او خوښ دي په دې ژوند د دنیا (له آخرت څخه فاني ژوند يې په باقي ژوند غوره کړی دی
﴿ وَأَطْمَأْنَوْا بِهَا ﴾ او آرام يې نيولی دی پدې پورې، ورباندې خوښ او راضي دي ﴿ وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا
غَفِلُونَ ﴾ او هغه کسان چي دوی له آيتونو (دلالتو د قدرت) زموږ نه غافلان دي (نه ځيني پند آخلي اونه پکي
سوج او فکر کوي) ﴿ أُولَٰئِكَ مَا لَهُمْ النَّارُ ﴾ دغه (مذکوره کسان) ځای دورتلو دوی اور (د دوزخ) دی ﴿ يَسَاءَ
كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴾ په سبب د هغه چي وو دوی چي کول به يې (يعني په سبب د کفر او اجرام د دوی وروسته
له دې چي الله د بد مرغه خلکو بيان وکړ د نېمکرغه کسانو حال بيانوي فرمايې ﴿ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الْصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ ﴾ بېشکه هغه کسان چي ايمان يې راوړی دی او کړي يې دي ښه عملونه و به
ښيې دوی نه رب د دوی (په آخرت کي) لاره د جنت په سبب د (نور) ايمان د دوی ﴿ تَخْرِجُ مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِي
جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴾ چي بهرې له لاندې (د مانيو او تختونو) د دوی (ويالې) په باغونو د نعمتونو کي (يعني دوی
به هلته مقيم وي) ﴿ دَعْوُهُمْ فِيهَا سُبْحَنَكَ اللَّهُمَّ ﴾ دعاوي د دوی په دغه جنتونو کي (داوي) چي په پاکي يادوی
نالره ای الله، په حديث شريف کي راځي: (يلهمون التسبيح والتحميد كما تلهمون النفس) يعني تسبيح به داسي
ورزده کول کيږي لکه ساخيستل) يعني ويناوي به يې په جنت کي تسبيح وي ﴿ وَنَجِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ﴾ .
(او بېشک د دوی په دغه جنت کي سلام وي) يعني کله چي دوی يو بل ته تحيه ورکوي نو سلام عليكم به وايې
لکه چي ملانکي هم پدغه کلماتو دوی ته تحيه ورکوي ﴿ وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ﴾ الرعد
۳۳ ﴿ وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾ او خاتمه د دعا د دوی به داوي چي ټولي ثناوي ستايني
خاص الله لره دي چي پالونکی د ټولو عالميانو دی يعني (الحمد لله رب العالمين) به وايې ﴿ وَلَوْ يُعَاجِلُ اللَّهُ
السَّائِسَ الشَّرَّ اسْتَعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ ﴾ او که په تلوار ورسوي الله خلکو ته بدې په شان د غوښتني د دوی ښکي لره
. مجاهد وايې: د دې معناداده چي يو څوک د غصې او قهر په وخت کي خپل ځان او زامنو ته ښه را کوي چي الله دي
هلاک کړي خپردي نه ويني؛ او طبري وايې: چي معنایې داده که چېرې الله د خلکو د شر او ضرر دعا گاني هم داسي
لکه د خير ژر تر ژره قبلولای نو ﴿ لَقِضْ إِلَيْهِمْ أَجَلَهُمْ ﴾ خامخار الهيېل شوی به وو دوی ته اجل د دوی (۱)

(۱) الطبري ۱۱-۹۱ ځينو مفسرينو ليکلی چي دغه آيت دمکې دکمارو په هکله نازل شوی دی چي دوی به وېل: اللَّهُمَّ إِنْ كَانَتْ هَذِهِ
هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِندِكَ فَامْطِرْ عَلَيْنَا جِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوْ آتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿ الانعام: ۳۲ زمخشری وايې که شر داسي ژر لکه چي
دوی يې غواړي ورکول شي نو هلاک به شي ۲-۳۳۳

﴿ مَدْرُ الدِّيسِ لَا يَرْحُوكَ لِقَاءَ مَا ﴾ نوپرېږدو موږ هغه کسان چې زموږ د ملاقات اميد نلري (په قسامت کي يعني هغه چې په بعث او بيرته ژوندون ايمان نلري) ﴿ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُوْكَ ﴾ په سرکشي ددوی کي چې دوی به سرگردانه وي معناداچي موږ مجرمين پرېږدو وخت او مهلت ورکوو ددوی له سرکشي سره سره ورباندي نعمتونه را اوړو خو چې حجت ورباندي ودروو ﴿ وَإِذَا مَرَّ الْإِنْسَانُ الْفُتْرُ دَعَا لِحَبِيْبِهِ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا ﴾ (او کله چې ورسېږي انسان ته ضرر نوبولي موږ) (لپاره د دفع کولو بې) پروت په اړخ خپل، ناست، بولار) يعني کله چې انسان ته کوم ضرر د ناروغي، فقر او نورو ورسېږي نو موږ ته په ټولو حالاتو کي دعاوي کوي که په اړخ پروت وي، که ناست وي او که ولاړ ترڅو چې ويې ژغورو ﴿ فَمَا كَشَفْنَا عَنْهُ غُضْرَهُ مَرَّ كَأَن لَّمْ يَدْعُنَا إِلَى ضَرْبٍ مِّنْهُ ﴾ نو کله چې ليري کړو له ده څخه ضرر تکليف دده نو درومي لکه چې نه يې وو بللي موږ (د دفع کولو د) هغه ضرر ته چې دوی ته رسېدلی وو يعني کله چې موږ هغه له رېر او تکليف څخه خلاص کړو نو دوی پخپل عصيان استمرار کوي او هغه د تکليف حال يې هېر او يا خو ورباندي سترگي پټي کړي پدې وينا کي د الله جل جلاله له لوري هغه چاته چې د تکليف په وخت کي الله بولي او د خوښي او عافيت په وخت کي غافل کېږي ترته او عتاب دی ﴿ كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾ (همداسي) (په مثل ددې تزئين) ښايسته کړی شوي دي د غوا سراف کونکو ته هغه (عصيان) چې دوی به کاوړ) يعني لکه چې دغه انسان ته چې په وخت د تکليف کي دعا کوي او په عافيت کي له الله څخه سرغړونه (اعراض) کوي دا ښايسته شوي همداسي سراف کونکو له حد څخه متجاوزينو (گنهگارانو) ته دا ښايسته شوي چې له ذکر نه اعراض کوي او په شهواتو پسې درومي ﴿ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونََ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا ﴾ او خامخا په تحديق هلاک کړي وو موږ اهل د زمانو چې پخوا له تاسو وو (ای دمکې خلکو کله چې ظلم يې کړی وو) يعني موږ پخواني امتونه چې تر تاسو مشرکانو له مخه وو د کفر او شرک په وجه چې په گمراهي او عصيان کي ظالمان وو هلاک کړي وو ﴿ وَحَآءَ تَهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ ﴾ او حال داچي راوړي وو هغوی ته رسولانو ددوی څرگندي معجزې (چې ددوی په رښتولي يې دلالت کاوړ) ﴿ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا ﴾ اوله سره نه وو دوی چې ايمان يې راوړی وای يعني دوی په هغه څه چې انبياوو عليهم السلام ورته راوړي وو ايمان نه راوړ يعني دوی ظلم وکړ او ايمان يې نه راوړ نو ددوی د هلاکت سبب دوه شيان شو يو ظلم او بل ايمان نه راوړل يې ﴿ كَذَلِكَ نَحْرِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴾ هم داسي (دلکه دغه سزا) سزا ورکوو موږ قوم مجرمانو (کافرانو) ته او پدې کي دمکې د خلکو لپاره وعيد دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم يې دروغجن باله ﴿ ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ ﴾ بيا موږ وگړزولي تاسی (ای دمکې خلکو) خليفه گان په ځمکه کي وروسته (له هلاک) ددوی نه (هغه چې تاسو يې کيسې اوړئ او کنده والې يې وینئ) ﴿ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴾ چې موږ وگورو تاسي څنگه عمل کوئ (د ښکي که دېدي نو موږ به ستاسي له عمل سره سمه جزا درکړو) قرطبي وايي. معناداچي الله به له تاسو سره د ازموينو کي معامله او چلند وکړي لپاره ددې چې عدل څرگند شي (۱) په التسهيل کي راوړي

چي معنداجي په وجود کي ساسو عمل ښکاره شي او پرتاسو باندې حجت ودرېږي (۱) مقصد داجي الله تعالى ددوی په کړو وړو له دې پخوا هم عالم وو خودوی ازموږې خو په وجود کي هغه څه څرگند شي کوم چي الله په ازل کي ورباندې عالم و پوه وو ﴿وَادَا تُنَلِّي عَلَيْهِمْ أَبَانًا يَبِيتُ﴾ او کله چي ولوستل شي پردغو (کفارو مشرکانو) آيتونه (دقرآن) زموږ حل داجي څرگند دي (څه اشکال پکي نشته) ﴿قَالَ الَّذِي لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا﴾ نو وايي هغه کسان چي نلري اميد د ملاقات زموږ (په آخرت کي به بحث، حساب کتاب، اجر او ثواب باندې) ﴿أَنْتَ يَقْرَأُ غَيْرَ هَذَا﴾ راوړه يو (بل) قرآن چي له دې قرآن څخه غيروي چي داسي څه پکي نه وي چي موږ يې نه خوښوو زموږ ښان بد نه گڼي او زموږ خوبونه خوشي خيالونه نه انگيري ﴿أَوْ يَذَّكَّرُ﴾ يايې بدل کړه چي د عذاب پر ځای درحمت آيت راوړه زموږ دبت نو (ښکښلو پر ځای يې صفتونه او دحرام پر ځای حلال کنښېده بېشکه دغه خبري يې دتمسخر او ملنډوپه توگه کولي. ابن عباس رضي الله عنه وايي چي دغه دمکي دهغو خلکو په باب کي دي چاچي په قرآن ملنډي وهلې اسه زما يې کوله او دبل يې اي محمده له دې پرته بل قرآن راوړه هغه چي موږ يې غواړو (۲) ﴿قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبْدِلَهُ مِنْ يُلْقَاهُ نَفْسِي﴾ ووايه (اي محمده دوی ته) چي ماته نه ښانهږي داجي له خپله ځانه (دقرآن) بدل کړم ﴿إِنْ أُنِيعُ إِلَّا مَا يُوْحَىٰ إِلَيَّ﴾ ره متابعت نه کوم مگرد هغه (حکم) چي ماته رالېږل شوی دی زه مامور شوی بنده او مبلغ پيغمبريم چي دالله رسالت تاسوته ورسوم ﴿إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّيَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ بېشکه زه وېرېږم که نافرماني دخپل رب وکړم (په بدلولو دروحی کي) له عذابه دورخي لويي (چي دقيامت هييت ناکه ورځ ده او دغه لکه دپورتنی حکم لپاره چي علت راغلی دی) ﴿قُلْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ﴾ ورته ووايه (اي محمده دوی ته) که اراده الله فرمايلي وای نومابه نه وو لوستی (دقرآن) پرتاسي (دغه دالله له جانبې دی زما له لوري نه دی) ﴿وَلَا أَدْرِيكُمْ بِهِ﴾ اونه به الله تاسي پدې (قرآن) عالمان کړي وای (رماپه ژبه) ﴿فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِّن قَبْلِهِ﴾ نوپه تحقيق زه اوسېدلی وم په تاسي کي ډېر عمر (خلوېښت کاله) پخوا (له نزوله د) قرآنه (چي نه مي درته لوستی اونه مي تاسي ورباندې پوهولي وي) ﴿أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ آيانو تاسي عقل نلری (چي سوچ او فکر وکړئ او پدې وپوهېږئ چي دغه معجز کتاب دالله له لوري راغلی دی؟ امام فخر الرازي وايي چي کفر و رسول الله ﷺ دژوند له لومړيو ليدلی او ټول حالات يې ورته معلوم وو چي هغه بېخي کتاب نه دی لوستی اونه يې دکوم ښوونکي په وړاندې زنگون مات کړی دی چي ورڅخه زده کړه وکړي خوبياچي دخلوېښت کاله مودې تېرېدلو وروسته يې دوی ته دغه کتب راوړه چي په ښايسته اصولو مشتمل باريک علمي احکام او داخلاقي علومو لطائف دپخوانيو امتونو دکسورازونه پکښي دي پوهان خلک او نومبالي دفصاحت او دبلاغت ډگراتلان يې له سبالي کولو څخه عاجز او باني دی دچاچي سالم عقل وي هغه پوهېږي چي داسي کتاب پرته له وحی بل څه نشي کدای ﴿فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا﴾ نو څوک دی ډېر ظالم له هغه چانه چي په الله دروغ ټري

(۱) التسهيل ۲-۹۰

(۲) البحر ۵-۱۴۱

دغه استفهام انکاری اودنفي په معنادی یعنی نشته هیڅوک ظالم ترهغه چاچي په الله باندی دروغ تري او مقصد در رسول الله صلی الله علیه وسلم له شانه څخه د دروغونفي کول دي کله چي مشرکانو گمان کاوو چي قرآن محمد صلی الله علیه وسلم جوړ کړی دی (العباد بالله) ﴿أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ﴾ یانست د دروغو کوي آیتونه دده ته يعني د حق تکذیب کوي ﴿إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ﴾ بیشکه شان دادي چي خلاصي نه مومي مجرمان (کافران) له عذابه ﴿وَيَقْبُذُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْصُرُهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ﴾ او عبادت کوي دغه (کفار) غیر له الله نه دهغو بتانو چي نشي رسولای هیڅ ضرر دوی ته اونه هم گته رسولای شي دوی ته (هغه جمادات دي) ﴿وَيَقُولُونَ هَؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللَّهِ﴾ او وایي دغه (کفار) چي دغه بتان زموږ شفاعت کونکي دي په نزد دالله کي يعني هسي گومان کوي چي دغه ډبري چي نه اوري، نه ويني ددوی شفاعت گران دي ﴿قُلْ أَتَسْتَعِينُونَ اللَّهَ إِمَّا لَا يَتَّبِعُكُمْ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ﴾ ووايه (ای محمده ادوی ته) آیا خبر ورکوي تاسي الله ته هغه څيز چي ده ته نه دی معلوم (نه) په آسمانو کي اونه په ځمکه کي (يعني داسي شی هیچري نشته) معنا داچي تاسوالله ته د شریک او شفیع خبر ورکوي کوم چي الله ورباندې خبر نه دي او هغه خو علام الغیوب ذات دی چي علم یې په ټولو کائناتو راگرزېدلی او محیط دی استفهام دلته دتهکم او استهزاء لپاره دی ﴿سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ الله پاک او ډېر پورته دی له هغو اشیاوو چي شریکوي دوی هغه له الله سره په عبادت کي. او یا ظالمان خبري کوي ﴿وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا﴾ اونه وو دغه خلگ مگر یواخت وو (په یو اسلامي دین متفق وو له آدمه تر نوح علیه السلام پوري خوبیا وروسته یې اختلاف وکړ او د بتانو عبادت یې پیل کړنو الله جل جلاله انبیاء علیهم السلام را واستول چي وېرول او زېږی ورکول به یې ترسره کول) ﴿وَلَوْ لَا كَلِمَةٌ سَقَمَتْ مِنْ رَبِّكَ﴾ او که نه وای هغه کلمه چي پخوا ثابته شوي ده له رب ستا (قضادرب ستا په ځنډولو د جزا تر قیامت پوري) ﴿لَقُصِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾ نو خامخابه حکم کړی شوی وو په مینځ ددوی کي په هغه څېز کي چي په هغه کی دوی اختلاف کوي (يعني الله به ژر په دوی هغه عذاب راوستی وو کوم چي دوی ددغه اختلاف په سبب مستحق او ورگرځېدلی وو) ﴿وَيَقُولُونَ لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ﴾ (او وایي دوی ولی نه وه نازله کړی شوي پر دغه (محمد صلی الله علیه وسلم باندې هغه) معجزه له ربه دده) لکه چي نورو انبیاءو ته الله ورکړي وې مثلاً: اوبنه (د صالح علیه السلام) لکړه (دموسی علیه السلام) او همداراز خلدونکی لاس دموسی علی نبینا وعلیهم السلام ﴿فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ﴾ (نو ووايه بیشکه همدا خبره ده چي (علم د) غیب خاص الله ته دی) او معجزې یوازي الله را استولی شي خوزه یوازي مبلغ یم ﴿فَأَنْتَظِرُونَ إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظَرِينَ﴾ نو منتظر اوسئ تاسي (دالله فیصلې ته زموږ اوستاسو تر مینځ) بیشکه زه هم تاسو سره له منتظرینو څخه یم.

بلاغت:

۱- ﴿الْكِتَابُ الْخَبِيرُ﴾ حکیم دفعیل وزن اود مفعول په معنادی چي محکم نه وایې یعنی هغه کتاب چي فساد ورته لاره نه مومي اونه هم پکي دروغ او تناقض خای لري.

۲- پدې کلماتو کي چي فرمایې: ﴿أَذِیْرَ وَبَشِیْرَ﴾ دلته د طباق صنعت دی

۳- ﴿قَدْ مَصْدُقٌ﴾ دغه کلام له لور منزلت څخه کنایه راوړل شوی او په عبارت کي خور بلاغت نفېستی دی ځکه په دم باندې رومي توب کېږي او تقدم کېدای شي اودالکه چي نعمت ته (ید) ویل کېږي ځکه دلاس په واسطه نعمت ورکول کېږي.

۴- کله چي الله پاک فرمایې: ﴿يَبْدُؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ﴾ دلته د(بدء) او اعادې ترمنځ د طباق صنعت دی

۵- ﴿لَا يَزُودُكَ لِقَاءَنَا﴾ دلته د التفات صنعت راغلی او چي د ذالجلال ضمير ته يې نسبت شوی د امر تعظیم او تهويل څرگندوي

۶- پدې کلام کي چي ﴿الشَّرُّ اسْتَعْجَالَهُم بِالْخَيْرِ﴾ مؤکده تشبيه ده ځکه چي معنایې داچي لکه استعجال ددوی او یا په مثل د استعجال ددوی په خیر بل داچي د شر او خیر ترمنځ د طباق صنعت خوندي دی

۷- ﴿لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ﴾ پدې کلام کي تمثیل په استعاره ده چي د بندگانو حال يې له خپل رب سره د هغه چاله حاله سره مشابه گنلې لکه درعیت (ولس) له خپل پاچا سره چي ددوی په چارو کي څېړنه کوي ترهغو پورې دوی ته مهلت ورکوي ترڅو جزا ورکړي او هغه اسم چي په مشبه به يې دلالت کاوو د مشبه لپاره يې استعاره راوړ چي غرض ورڅخه تمثیل او تقریب دی ولله المثل الاعلی.

فائده:

سیوطي رحمه الله وایې: چي دغه آیت شریف چي فرمایې: ﴿جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا﴾ د علمه المواقب، حساب، تاریخ اود سپوږمۍ دېرجونو اود منازلو لپاره بنسټ او اساس دی.

لطیفه:

حافظ ابن کثیر وایې: چي بوڅوک کومه وینا وکړي په رښتیاوي او که په دروغو ځواکه پکه به ورباندې ترلمر روښانه دلیل راوړي چي رښتیا که دروغ دی مگر رسول الله صلی الله علیه وسلم چي چالیدلی وای د محمد صلی الله علیه وسلم او مسلمة الکذاب ترمنځ فرق او توپیر لکه د ټکندي غرمې او توري شپې ترمنځ توپیر داسي وو عبدالله ابن سلام رضی الله عنه وایې: کله چي رسول الله صلی الله علیه وسلم مدينې منورې ته راغی نو بهودان ځني تیت او پرک شول زه هم ځني لهرې کېدم خو چي ومي لیدل راته معلومه شوه چي خبره يې د دروغجن نه ده لومړۍ کلمه چي مي ځني واورېدله داوه ویل يې ای خلکو سلام بوبل ته اچوئ خلکو ته ډوډۍ ورکوئ له خپلو انوسره ښه کوئ دتسې چي خلگ ویده وي لمنځونه کوئ جنت ته به پهغه داخل شئ چاچي به لیدل یقین به يې راغی چي همدارښتونی دی.

الله تعالى فرمادي:

وَإِذَا أَدَقَّا النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ تَعْدِ صَرَاءَ مَسْتَنَّمٍ : إِنَّهُمْ مَكْرُوفٌ . إِيَّايَا قُلِ اللَّهُ أَسْرَعُ مَكْرَأً إِنْ رُسُلًا يَكْتُمُونَ
 مَا تَكْفُرُونَ ﴿١١﴾ مَوْلَا الَّذِي يُسَبِّحُكَ فِي اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ حَتَّىٰ إِذَا كُنْتُمْ فِي الْمَضَاجِعِ يَرْجِعُ رَبُّكُمْ بِحِجَابِ ظُهُورِهِمْ يُقَرِّبُهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ كُلَّ شَيْءٍ وَإِنَّ اللَّهَ لَظَنُّونَ
 مِنْ هُدًى لَكَ مِنَ الشَّيْكِينَ ﴿١٢﴾ فَلَمَّا أَجَسْتَهُمْ إِذَا هُمْ يَنْتَوُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ بِأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا
 بَغْيُكُمْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ مَتَّعَ الْغَافِلُونَ ﴿١٣﴾ الدُّنْيَا نَمْرُ إِلَيْنَا مَرَّجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾ إِنَّمَا مَثَلُ الْغَافِلِينَ
 الدُّنْيَا كَمَا أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ حَتَّىٰ إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُومَهَا
 وَارْتَبَتِ رَظَائِقُهَا أَخَذْنَاهُمْ مِنْهَا أَمْزَجًا لَهَا أَوْ سَوَّيْنَاهَا حَصِيدًا كَأَنْ لَمْ تَحْمِسْ
 بِأَلَمِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١٥﴾ وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَىٰ دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ
 ﴿١٦﴾ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْمُسْتَىٰ وَرِبَادَةً وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٧﴾
 وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ مِمَّا لَمْ يَنْتَهِ عَنْ عَاصِيَةٍ كَانَتْهَا أُغْشِيَتْ وَجُوهُهُمْ قِطْعًا مِنَ الزُّلْمِ
 مُطْلَمًا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٨﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ وَشُرَكَاءُكُمْ
 فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَاءُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِلَّا نَارًا تَحْبُوتُونَ ﴿١٩﴾ فَكُنْ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ
 لَغَافِلِينَ ﴿٢٠﴾ هُنَالِكَ تَبْلُوا كُلُّ نَفْسٍ مِمَّا أَسْلَفَتْ وَرُدُّوْا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمْ الْحَقُّ وَصَلَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ
 ﴿٢١﴾ قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدِيرُ الْأَمْرَ قَسِيقُولُونَ اللَّهُ فَعَلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢٢﴾
 فَذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ الْحَقُّ فَآذًا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَإِنِ
 تُصْرَفُونَ ﴿٢٣﴾ كَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٤﴾ قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَدْعُوا
 الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ قُلِ اللَّهُ يَكْبِدُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ فَإِنِ تَوَفَّكُونَ ﴿٢٥﴾ قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ قُلِ اللَّهُ يَهْدِي
 لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدِيَ فَأَلْكَرْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٢٦﴾ وَمَا يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ
 إِلَّا ظَنًّا إِنَّ الظَّنَّ لَا يَقْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٢٧﴾ وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَى مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ
 تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٨﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأَنزِلُوا سُورَةَ مِثْلِهِ
 وَأَدْعُوا مَنْ أَسْطَظَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٩﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا بَأْنَاهُمْ تَأْوِيلُهُ كَذَلِكَ كَذَّبَ
 الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ﴿٣٠﴾ يونس: ٢١ - ٢٩

مناسبت او تراو:

کله چې الله د بسانو په ناولتيا او فساد دلائل بيان کړل او د مشرکانو هغه شکوک او شبهات چې د پيغمبري (رسالت) او قرآن کریم په هکله يې درلودل ونبودل دلته د همدغو بد مرغه کسانو مکر، خداع، انکار او سرغړونه راوړي چې کله رنځ او کاڅني ورته ورسېږي عجز او زاري کوي او کله چې رحمت او سوکالي ورته مخه کړي نو بيا د نعمتونو کفران کوي ورسته الله د دنيوي ژوند يو مثال د يوفاني څېر د زوال په شان وگانه اوبيايې په وحدانيت د رب العالمين دلائل او براهين راوړل.

لغتونه:

(عاصف) سخت او توند باند چې بني تويوي اوړني خوځوي (الموج) څپې ځکه يې موج بولي چې د بحر په سر مضطرب دي (زعرفها) د يوشې دښه والي بنايست بشپړتوب ته وايي (تفن) هستوگنه او آماده (يؤمن) پتول او سربېره کېدل ويل کېږي (دمعه الله) يعني پټ يې کړ (فقر) گرد غبار چې ورسره جوخت توروالي وي الله تعالی فرمايي:

(تر هغه آيت) عبس ۶۱ چاپيا ويلې چې يوازي غبار ته ويل کېږي (زيلنا) بلاکړه موږ (توفكوا) له حق څخه د باطل لوري ته اړول کيدونکي يې

تفسير:

﴿وَإِذَا أَدْقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِّنْ بَعْدِ ضَرَاءٍ مَّسَّيْنَهُمْ﴾ (او کله چې وروځکوو موږ خلکو ته کوم رحمت وروسته له سختي چې دوی ته رسېدلي) مراد له خلکو څخه دمکې کفار دي روايت کېږي چې الله تعالی پر دوی باندي اوه کاله کاڅتي راوستله چې نژدې وو هلاک شي نويې له رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه وغوښتل چې دوی ته د ښه رازي دعا وکړي او ژمنه (و عده) يې وکړه که دغه عذاب له دوی څخه پورته شي نو دوی به ايمان راوړي خو کله چې الله تعالی د باران په اورښت خپل رحمت څرگند کړ دوی بيرته هغه کفر او عناد ته وگرځېدل ﴿إِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِي آيَاتِنَا﴾ نو ناڅاپه به دوی لږه مکروي (استهزاء او تکذيب به کوي) په آيتونو زموږ کي ﴿قُلِ اللَّهُ أَسْرَعُ مَكْرًا﴾ ووايه (ای محمده دوی ته ا) چې الله ډېر ژر دی (له جهته د جزا ورکولو) دمکر ﴿إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُوبُونَ مَا نَمَكُرُوكَ﴾ بېشکه رسولان (کرام الکاتبين پرېښتي) زموږ ليکي مکر د تاسو) پدي کي ددې تنبيه ده چې کوم څه تاسو دمکر لټوئ له ملائکو څخه هم پټ نه دی څه خولا له علیم او خبر ذات څخه ﴿هُوَ الَّذِي يُسِرُّكُمْ فِي الظَّرِّ وَالْبَحْرِ﴾ (الله هغه ذات چې گرزي تاسي په وچه او بحر کي) يعني الله پاک هغه مقتدر ذات دی چې تاسو په وچه کي د سپر لير په شا او په سيند او سمندر کي د کښتيو په واسطه گرزي ﴿حَتَّىٰ إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلِ﴾ تر هغه پوري چې سپاره شي په بهر کي ﴿وَحَرَيْنَ بِهِم بِرِيحٍ طَبَیْقَةٍ﴾ (اور وانه شي دا) (بهری) په هغه باد ښه) پدي کي التفات دی معناداچي اور وانه شي دا بهر په موافق نرم اوبه باد باندي ﴿وَفَرِحُوا بِهَا﴾ او خوشحاله شي په هغه سره (سورتي) (رکاب) ﴿جَاءَهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ﴾ نوراشي کښتۍ ته باد سخت اوراشي

د دې په څېي له هره ځايه (ناڅاپه ورباندې راتاوشې) ﴿وَلَقَدْ نَادَّيْتُمُ اللَّهَ مُحَاسِبِينَ﴾ د دې دواړو دواړو څېي څېي شته
 د دې دواړو څېي څېي شته (هلاکت) ﴿دَعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾ د دواړو دواړو څېي څېي شته (دېجابت) اخلاص
 چې په سختو کي الله ته رجوع کوي او په دې کي دليل دی چې د اضطرار په حالت کي د کافر دعا هم منله کېږي
 ځکه ټول اسباب يې منقطع او رب الارباب ته يې مخ اړولی وي ﴿لَئِنْ أَجَبْتُنَا مِنْ هَذِهِ لَكُنَّ مِنْ
 الشَّاكِرِينَ﴾ (او وایې) قسم دی که دې موږ ته (له دې سختي) نجات راکړ نو څه مخا به موږ شو له شکر کونکو
 يعني که دې موږ له دې رېږونو او تکليفونو څخه وژغورلو موږ به ستا په نعمتونو شکر کونکي يو او سا له رضا
 سره سم به طاعت عبادت کوو په البحر کي وایې چې د اخلاص معنا يوازې له الله څخه د دعا غوښتل دي، نه له
 بېر او بل چا څخه او حسن رحمه الله وایې د دوی اخلاص د ايمان په هکله نه بلکه د علم او پوهي په وجه دی چې
 دوی پوهېږي له دغه تکليف څخه يې له الله پرته بل څوک نشي ژغورلای نو دغه د دوی د اضطرارې ايمان پر ځای
 ورېږدو ﴿قَلَمًا أَفْخَمَهُمْ إِذَا هُمْ يَعْتَوْنَ فِي الْأَرْضِ بِمَكْرِ الْقَوِي﴾ نو هر کله چې نجات ورکړي (الله) دوی ته (له
 غريبه نوڅخه) ناڅاپه دوی فساد شرارت کوي په ځمکه کي په حقه سره ابن عباس وایې چې معانيې دا چې
 دوی په دعا (بلنه) کي بغی او فساد کوي چې له الله پرته له بل چا څخه غوښتنه کوي او گناهونه ترسره کوي (الله)
 د دوی په رد کي فرمايې ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَقِيَّتُكُمْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ﴾ ای خلکو بېشکه همدا خبره ده چې ستاسي
 د شرارت سزا ستاسي پر ځانونو ده (تاسو به يې وبال و مومئ) ﴿مَتَّعَ الْحَيَوَّةَ الدُّنْيَا﴾ (کوئ تاسي داسي) عيش
 د دې دواړو ژوند لږ) يعني تاسي به په دغه ژوند کي په فاني شهونونو عيش وکړئ هغه چې ترې وروسته تلپاتي
 حسرونه او ارمانونه راتلونکي دي ﴿ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ بيا خاص موږ ته ستاسي
 رانه دي (وروسته له مرگه) نو خبره تاسي ته درکړو په هغه عمل چې تاسو به کاوو او په دې کي وعيد
 وېدېدې په آيت شريف کي د ناشکره متکبر بنياد د طبيعت تمثيل دی هغه چې الله پاک يې يوازي د تکليف په
 شو کي ورپه يادېږي او په همدې وخت کي الله ته رجوع کوي او کله چې يې الله پاک له تکاليفو او مصيبتونو څخه
 وژغوري بيرته کفر او طغيان ته مخ اړوي وروسته الله د دنيا دفنا اولېږي مودې لپاره مثال راوړي فرمايې ﴿إِنَّمَا
 مَثَلُ الْحَيَوَّةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ﴾ (بېشکه همدا خبره ده چې مثال د دې
 ژوندون خسيس لږ په شان داو بودی چې موږ نازلې کړي دي له (طرفه د) آسمانه نو خلط شي په سبب د دې او بوسره
 (هر قسم) زرغونه د ځمکي) يعني د دنيا عجيبه غوندي دفنا او زوال حال دی چې نعمتونه يې ژر تېرېږي او خلک
 ورباندې تروزي لکه د باران غوندي دي چې له آسمانه را وړي او بيا هر ډول نباتات راو توکوي چې يوله بله گډوي
 بن عباس رضي الله عنه وایې چې دا خلط معنا دا چې هر رنگ يې په اوبو رازرغون شي (۱) ﴿مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ
 وَالْأَنْعَامُ﴾ له هغه ډوله چې بنياد مان يې خوري (لکه غلې، مسوې، سابه) او جار پايان (لکه د وښو انواع) پر وړه،

اوربشي) ﴿ حَتَّىٰ إِذَا أُحْدِثَ الْأَرْضُ رُحْمَهَا وَأَرْبَبَتْ ﴾ (ترهغه پوري چي کله واخيست خمکي زېنت خپل اوبه
 نښايسته شي) په دانو مېوو او گلانو، اودغه دناوي دسينگارتمثيل دی چي کله په جامو او گېڼو سمبال شي
 ﴿ وَطَرَكَ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَدِذِرُونَ عَلَيْهَا ﴾ او گمان وکړی خاوندان ددې (خمکي) چي بېشکه دوی قادر دي اوبه
 هر شان گټه اخستلو سره) په دې خمکه باندې (له مېوو غلو څخه) ﴿ أَتَنْهَأُ امْرَأًا لَّيْلًا أَوْ نَهَارًا ﴾ ناڅاپه راشي
 دې خمکي به حکم زموږ دشيپي يادورځي (په هلاکت ددې نباتاتو) ﴿ فَحَمَلْنَهَا حَصِيدًا كَأَن لَّمْ تَقْرَأْ بِالْأَمْسِ ﴾
 نو وگرزوو موږ دغه (فصل دخمکي لکه) ربلی شوی گواکي نه وو (دغه کښت په دغه خمکه کي) (پرون) يعني
 هسي ولورولی شي چي ته به واپېڅي باده شوي نه ده ﴿ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴾ (همداسي په
 تفصيل سره بيانوو دلائل (د قدرت خپل) دپاره دقوم چي فکرکوي) يعني لکه دغه ددنيا خوندي مثال غوندي
 موږ يتونه اومثالونه بيانوو دهغه چالپاره چي په کي فکرکوي او عبرت ځني اخلي. الوسي وايي چي ددغو
 فکرکونکو ځانگړتيا او تخصیص يې ځکه وفرمايو چي دوی په فکر باندې گټه اخيسونکي دي (۱) ﴿ وَاللَّهُ يَدْعُوًا
 إِلَىٰ دَارِ السَّلَامِ ﴾ او الله (خپل بندگان) بولي دسلاميا کورته) چي جنت دسرور او دامت ځای دی ﴿ وَيَهْدِي مَن
 يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴾ اولاره نښې هغه چانه چي اراده وفرمايې (دهدايت يې) سمې لاري ته (چي داسلام دين
 دی) ﴿ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا لُحُوتًا وَرِبَادَةً ﴾ (شنه) لپاره دهغو کسانو چي نېکي يې کړي (ايمان يې راوړی او نېک
 عملونه يې کړي دي) نېکه جزا (جنت) اوزيادت (له دې نه هم چي دالله تعالی دیداردی) ﴿ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ
 قَتَرٌ ﴾ اونه به پټوي مخونه ددوی هېڅ تورگرډ او غبار (لکه ددوزخیانو غوندي) ﴿ وَلَا ذَلَّةٌ ﴾ اونه هېڅ رسوايې،
 سپکتيا ﴿ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴾ دغه (کسان محسان) څښتنان دجنت دي هم دوی به په دغه
 جنت کي تل اوسېدونکي وي (نه ددنيا دفاني کېدونکو نعمونو په شان چي زوال مومي) ﴿ وَالَّذِينَ كَسَبُوا
 السَّيِّئَاتِ جزَاءُ سَيِّئَةٍ يَنْتَهِ بِمِثْلِهَا ﴾ اوهغه کسان چي دبدو کسب يې کړی دی (په دنيا کي کفر يې کړی او دالله نافرمانی ته
 يې ملاتړلي) جزا دبدې (ددوی) په قدر دبدې ده (څه به ورباندې زیات نشي؛ خونېکي دالله په فضل څوچنده
 زیاتېدونکي ده) (۲) ﴿ وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ﴾ او پټوي به دوی لره ذلت ﴿ مَا لَهُمْ مِّنَ اللَّهِ مِن عَاصِرٍ ﴾ اونه به وي دوی ته
 (له عذابه دالله) هېڅ ساتونکی ﴿ کَانَمَا أَغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطْعًا مِّنَ اللَّيْلِ مُظْلِمًا ﴾ گواکي پټ کړی شوي دي مخونه
 ددوی په توتودشيپي سره حال داچي تک توربه وي ﴿ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴾ دغه (بدې کونکي)
 څښتنان د اوردوزخ دی هم دوی په دغه دوزخ کي تل اوسېدونکي وي ﴿ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ
 أَشْرَكُوا ﴾ (او) (يادکره ای محمده) هغه ورځ چي راجمع به کړو دا خلک ټول بيا به ووايو هغو کسانو ته چي شرک

بي رادي دي) يعني اوهغه وخت چي مؤمنان او کافران دواړه ډلي د حساب لپاره راغونډ کړو نو مشرکانونه به ووايو **﴿مَكَانَكُمْ اَنْتُمْ وَشُرَكَائُكُمْ﴾** (تینگ ودرېږئ) په ځايونو خپلو تاسي او (هم) شريکان ستاسي (تر هغومه څرڅېرې څو چي ووينی الله په تاسوڅه کوي) **﴿فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ﴾** (نوبېلتون به وکړو موږ په مينځ ددوی کي) يعني موږ به دري او مؤمنان سره جلا کړو لکه دا قول د الله پاکه **﴿وَأَمْسَرُوا الْيَوْمَ اَيْهَا الْمُجْرِمُونَ﴾** ۵۹ **﴿وَقَالَ شُرَكَائُهُمْ﴾** **﴿مَا كُنْتُمْ اِيَّانَا تُقْبِدُونَ﴾** اوو به وايي شريکان ددوی (بتان دوی ته) چي نه وي تاسي چي خاص موږ لره به مو عبادت کړو محاهد وايي چي معنایې داده چي الله به بتانونه دخبرو کولو توان ورکړي او بتان به ددوی تابعانوته وايي چي موږ پدي شعور نه درلود چي تاسي خاص موږ ته عبادت کوئ او نه موږ درته دخپل عبادت کولو امر درکړی وو لکه دا قول (۱) **﴿فَكَفَى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ﴾** (نو کافي دی الله شاهد په مينځ زموږ او ستاسي کي) يعني نريکڼ به مشرکانونه په قيامت ووايي چي الله زموږ او ساسو په مينځ کي په شاهدي کافي دی **﴿إِنْ كُنَّا عَنْ بَيَادِيكُمْ لَمَفْلِحِينَ﴾** بېشکه شان دادی چي موږ ستاسي له عبادته څخه خامخا بې خبران وو ځکه نه مو ورېدل نه موليدل نه مو پوهه درلوده موږ بې روحه بې ساجمادات وو **﴿هٰذَا لَكُم مَّا كُنْتُمْ تَقْسِمُ مَا أَتَيْنَا بِهِ﴾** په دغه ځای کي به ښکاره و مومي هريو نفس جزا دهغه عمل چي پخوا يې ليږلي دي له خيراو شرڅني **﴿وَرُدُّوْا اِلَى اللّٰهِ مَوْلَاهُمْ الْحَقَّ﴾** او بيرته به بوتلی شي دوی الله ته چي مولا ددوی (حق دی) يعني واقعي واکدار د جزا ددوی دی په عدل او انصاف سره **﴿وَضَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ﴾** (او ورک به شي له دوی نه هغه دروغ چي وو دوی چي جوړول به يې) او گومان يې کاوو چي دغه بتان به ددوی شفاعت کوي په آيت کي ددوی سخت تبکيت او جوښيانه راکاږل شته چي مشرکانو دداسي څېزونو عبادت کاوو چي نه يې اورېدل، نه يې ليدل او نه يې څه څني شپلای شواي **﴿قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾** (ووايه (ای محمده دوی ته ۱) څوک روزي درکوي تاسونه له آسمانه او ځمکي) پدي آيتونو کي د الله تعالی په ربوبيت او وحدانيت باندې دلائل شته يعني ای محمده دوی ته ووايه څوک تاسي ته له آسمانونو باران را اوروي او څوک له ځمکي نباتات او مېوې درکوي؟ **﴿أَمْ يَتْلُوكَ السَّمْعَ وَالْأَبْصَرَ﴾** بلکه آيا څوک دی چي مالک دی د (پيدا کولود) غوږونو او سترگو؟ هغه چي تاسو ورباندې اوري او ويني او څوک دی که چېرې يې الله له تاسونه واخلې چي هغه يې بيرته تاسوته راوگرزوي لکه چي الله فرمايي: **﴿قُلْ اَرَأَيْتُمْ اِنْ أَخَذَ اللَّهُ سَمْعَكُمْ وَأَبْصَرَكُمْ وَخَمَّ عَلَى قُلُوبِكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرِ اللَّهِ يَأْتِيَكُمْ بِهِ أَنْظَرُ كَيْفَ نَصَرْتُ الْأَنْبِيَاءَ ثُمَّ هُمْ يَصِدُّونَ﴾** ۶۶ **﴿وَمَنْ يُخْرِجِ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجِ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ﴾** او څوک دی چي راوباسي ژوندي له مړي (لکه انسان له نطفې او مارغه له هگۍ، وږي له دانې، نبات له ځمکي او مؤمن له کافرنه) اوراوباسي مړی (لکه نطفه) له ژوندي لکه حيوان **﴿وَمَنْ يُدِيرُ الْأَمْرَ﴾** او څوک دی هغه چي تدبير کوي

دهرکار (دخلکو اوشتون دکانتو؟) ﴿فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ﴾ نوژربه ووايه دوی (چي هغه) الله حل حلاله
 العالمين دی خکه دلته دعناد او مکابري خای نشته خبره بېخي روښانه او څرگنده ده ﴿فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ﴾ نووايه
 (ای محمده دوی ته!) نوآينه وېرېږئ تاسي (له عذاب دالله؟ پدې چي ورسره شریک پیدا کوی اود هغه عبادت
 کوی) ﴿فَذِكْرُ اللَّهِ رَبِّكُمْ الْحَقُّ﴾ نودغه الله ستاسي حق رب دی (چي داسي لوړکارونه کوی نو دده ربوبیت و
 وحدانیت په روښانه دلالتو ثابت دی) ﴿فَمَاذَا بَعَدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ﴾ (نوخه شی دی وروسته له حقه (نشته)
 مگر گمراهي) استفهام انکاری يعني وروسته له حق نه له گمراهي پرته بل څه نشته نو څوک چي له حق څخه
 ورتېږشي په گمراهي کي لوېږي ﴿فَأَن تَصْرَفُونَ﴾ (نو کوم خواته تاسي گرځولی شي) يعني څرنگه دالله له
 عبادت څخه د هغه چا عبادت ته چي نه خالق اورازق دی اونه څوک ژوندي کوي اومړه کوي ورگړزي؟ ﴿كَذَلِكَ
 حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ﴾ هم داسي لائق شو حکم درب ستا (اوپخوانی حکم یې) ﴿عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا أَنَّهُمْ لَا
 يُؤْمِنُونَ﴾ پرهغو کسانو چي کافران شوي دي (اوتکذیب یې کړی) په سبب ددې چي بېشکه دوی ایمان نه راوړي
 (دالله په وحدانیت اودنبي په رسالت باندې خکه نودالله عذاب ورته لازم شو چي دوی بدمرغه او گمراهان وو
 ﴿قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَن يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ﴾ ورته ووايه (ای محمده ا دوی ته) آیا شته له دې شریکانو
 (بتانو) ستاسي هغه څوک چي لومړی پیدا کړي خلق بیا ژوندي کړي دوی (پس له مرگه) طبري وایي: کله چي
 دوی په دغه دعوی نه توانېدل او پدې کي کوتلی دلیل اوروښانه حجت دې چي دوی داربابانو په نیولو کي افتراء
 کونکي اودروغ ویونکي دي نوالله ﷻ رسول الله ﷺ ته د خواب ویلو امر وکړ چي: ﴿قُلِ اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ
 يُعِيدُهُ﴾ ووايه (ای محمده ا دوی ته) چي الله اول پیدا کوي خلک بیا یې (بعد الموت) ژوندي کوي دوی (نه
 دا چي ستاسي گوماني آله (خدایان) دغه کار کولای شي) ﴿فَأَن تَوْفَكُونَ﴾ نو کوم لوري ته تاسي اړول کېږئ (له
 سمې لاري د حق څخه لاري د باطل ته؟) ﴿قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَن يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ﴾ (ووايه (ای محمده ا دوی ته) چي
 آیا شته دي له دې شریکانو (بتانو ستاسي) هغه څوک چي لاره وښيي حق ته) دلته داستفهام په ډول یو بل توبیخ
 دی چي آیا ستاسو بتان کوم لارورکي په لار کولای شي اویا کوم حیران ته لاره ورښوولای شي؟ ﴿قُلِ اللَّهُ يَهْدِي
 لِلْحَقِّ﴾ ووايه (ای محمده ا دوی ته) چي الله لاره ښيي حق ته يعني که ستاسو بتان له دې نه عاجز وي نوالله پاک
 دگمراه په هدایت باندې قادر او د حق لارښوونکی دی ﴿أَفَمَن يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَن يُتَّبَعَ أَمَّنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَن
 يَهْدِي﴾ آیا نو هغه څوک چي لاره ښيي حق ته ډېر لائق دی ددې چي متابعت یې وکړی شي؟ او که هغه چي (پخپله
 هم) لاره نشي موندلی؟ مگر چي ده ته لاره وښودلی شي ﴿فَأَلْكَزَكِيَّاتُ﴾ نوخه باعث دی تاسي لره
 څرنگه حکم کوی (چي دبتانو او پرودرگار ترمینځ مساوات بولی او پدغه څرگند باطل باندې حکم کوی دغه

استفهام او معنای تعجب او انکار دی بیا وروسته الله تعالی ددوی د تیر او ملت فساد هسی څرگند کړ چې ددی لپاره یې ساکتونکي دلائل وړاندې کړل کوم چې توحید یې ثابتول او تقلید یې غندل ﴿وَمَا يَنْبَغُ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا﴾ (اونه کوي متابعت اکثر ددوی مگرد (فاسد اټکل) گمان) یعنی دبتانو د الوهیت اعتقاد هسی یو غیر مستند اعتقاد دی چې هیڅ دلیل او برهان نلري بلکه یوازې باطل او هام او وراسته خرافات دي ﴿إِنَّ الظَّنَّ لَا يَقْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا﴾ (بېشکه گومان نه بې پروا کوي (هیڅوک) له حقه دهیڅ څیز) یعنی دغه په او هامو او خیالاتو ولاړ اعتقاد خوشي د دروغو دک دي چې دسم یقیني اعتقاد څخه څوک ورباندې بې پروا کېدلای نشي ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ﴾ (بېشکه الله ښه عالم دی په هغه څه چې دوی یې کوي) له کفره او تکذیب څخه او پدې کې وعید دی چې دوی دا ټکل او گمان پیروي کوي اوله دلیل څخه مخ اړوي وروسته الله تعالی د نبوت رښتینوالی او دوحی حقانیت داسې بیانوي فرمایي: ﴿وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَىٰ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ (اوندی د اقرآن (سره له داسې فصاحت، بلاغت او اعجازه چې په دروغو جوړ کړی شي غیر له الله نه) یعنی عقل یې نه مني او بېخي باسمه ده چې څوک داسې گومان وکړي چې دغه قرآن له الله نه پرته دبل چا کلام او په الله پوري تړلی شوی دی ځکه قرآن د بشر له توان نه پرته کلام دی ﴿وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَىٰ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ (اونه دی د اقرآن (سره له داسې فصاحت، بلاغت و اعجازه چې په دروغو جوړ کړی شي غیر له الله نه) وَلَٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ﴾ (ولیکن تصدیق کونکی دهغه کتاب دی چې تېر شوی دی وړاندې ترده لکه آسماني نور کتابونه، تورات او انجیل ﴿وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ﴾ (او تفصیل کونکی دی دهغه څه چې لیکلي شوي دي) (پر تاسو له عقائدو، شرانعو او احکامو) ﴿لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ (نشته هیڅ شک په ده کې (چې راغلی دی) له لوري درب د عالمیانو نه) ﴿أَمْ يَقُولُونَ أَنْزَلْنَاهُ﴾ (بلکه آیا وایې دوی چې (محمد صلی الله علیه وسلم) له خانه جوړ کړی دی دغه (قرآن)؟ دغه استفهام او معنای تقریب او ټکول دی ﴿قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ﴾ (ووايه (ای محمده دوی ته ۱) چې نو راوړئ یو (لنډ) سورت په شان دده (په اعجاز کې) دا خبره ددوی لپاره تعجیز او پردوی باندې د حجت درول دي ﴿وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ (اورا وبولئ تاسې هغه څوک چې ستاسې له لاسه کېږي غیر له الله څخه) یعنی تاسو څه چې موږ به وس کي وي د خپلي مرستي لپاره له الله نه پرته ټول خلک که انسانان او پېریان وي راوغواړئ ﴿إِنْ كُنْتُمْ مُدْفِعِينَ﴾ (که یې تاسې صادقان) چې محمد صلی الله علیه وسلم له خانه جوړ کړی. طبري وایې چې مقصد ځني دادی چې تاسې به له سره ونکړای شئ نو پدې کې شک نشته چې تاسو دروغجن یاست ځکه محمد صلی الله علیه وسلم هم ستاسو په شان یو بشر دی نو کله چې ټول مخلوقات دیولنه سورت به جوړولو نه توانېږي نو څرنگه به یو تن د ټول قرآن په جوړولو قادر وي؟ هغه خولازیات عاجزوي الله تعالی فرمایي: ﴿بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعَلَمِهِ﴾ (بلکه نسبت د دروغو یې وکړ په هغه قرآن چې پوره نه وو رسېدلي دوی دهغه په علم باندې) (یعنی دغو مشرکانو پخوا له دې چې په قرآن کرم وپوهېږي سوچ او تدبیر پکې وکړي د پېغور په ورکولو لاس پوري کړ او دروغ یې

و ځانو دخلکو طبع هه داوي چې کوم خبر نه پېژني دېمني ته يې راپورته شي ﴿وَلَمَّا بَأْتِهِمْ تَأْوِيلَهُ﴾ او نه و راعی دوی ته معنا او حقیقت ددې (قرآن) يعني حال داچې دوی ته هغه وعید د عاقبه الامر نه ووپه ډاگه شوی
﴿كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ﴾ همداسې (لکه همدغو مکذبانو) تکذيب کړی وو د (خپلو انبياوو) هغو کسانو چې پخوا له دوی وو ﴿فَانظُرْ كَيْفَ كَانَتْ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ﴾ (نو وگوره ته چې څرنگه وو عاقبت د ظالمانو) يعني اې محمده اصلی الله عليه وسلم وگوره چې دغه دروغ گونځي څرنگه الله په خپل عذاب ونيول اود دوی د ظلم او طغيان په سبب يې هلاک کړل نو لکه چې په هغوی يې څه وکړل همداسې به په دغو ظالمانو اوسرغرونکو هم کوي.

بلاغت

- ۱- ﴿اَسْرِعْ مَكْرًا﴾ پدې کلام کې د عذاب تسميه په مکر سره شوي اود ادمشاکلت په توگه ده.
- ۲- پدې کلام کې چې فرمايې ﴿وَحَرِّتَنَ بِهِمْ﴾ دلته له خطاب څخه غياپ ته د التفات صنعت راغلی او حکمت پکې د کفارو زياته تقبيح او تشنيع ده ځکه د نعمت ناشکري يې کړي ده.
- ۳- ﴿اَحَدَتْ اَلْاَرْضُ زُخْرُفَهَا﴾ دغه خورانبکلي استعاره ده ځمکه چې کله په وېشو او گلانو وپوښله شي هغه يې له هغې نښايسته ناوي سره چې په گېڼو او جاموسينگارشي مشابه وگڼله اوددې د بهجت او نصارت يعني خوښي اونازه گي لپاره يې د زخرف کلمه استعاره کړه.
- ۴- ﴿اَتَتْهَا اَمْرًا﴾ دلته د امر کلمه له عذاب او هلاکت څخه کنايه ده.
- ۵- ددې دوو کلماتو ترمينځ چې ﴿اَحْسَنُوا لِحُكْمِي﴾ دي داشتقاق جناس موجود دی.
- ۶- ﴿اَغْشَيْتَ وُجُوهُهُمْ قِطْعًا مِّنْ اِلَیْلٍ مُّظْلِمًا﴾ پدې کې مرسله مجمله تشبيه ده.
- ۷- ددې دواړو کلمو ترمينځ چې: ﴿يَبْدَأُ﴾ او ﴿ثُمَّ يُمِیْدُ﴾ دي د طباق صنعت راغلی دی.
- ۸- ﴿فَاَن تَوْفَكُونَ﴾ دلته استفهام د توبيخ لپاره او همدارنگه پدې کلام کې چې ﴿فَا لَکُمْ کَيْفَ تَحْكُمُونَ﴾ استفهام د توبيخ لپاره دی.
- ۹- پدې جمله کې چې الله فرمايې ﴿بَيْنَ يَدَيْهِ﴾ دلته لطيفه استعاره خوندي ده او مراد له دې څخه هغه دتورات او انجيل کتابونه دي چې بشارت او زېری پکې وو.

لطيفه:

شهيد سيد قطب رحمه الله پخپل تفسير فی ظلال القرآن کې ليکلي. چې بشر تل تر تله کله چې دکائناتو پټ رازونه سپري: روزي مومي په آسمان کې روزي، او په ځمکه کې روزي، کله يې په خير کې استعمالوي او کله هم په شر کې اودغه ددوی دعقائدو دسم والي اويانا سم والي سبب دی خو ټول دالله رزقونه اوروژي دي چې دانسان لپاره يې تابع کړي دځمکې له مخ څخه ارزاق، له تل او گېډي څخه يې ارزاق، داوبو له مخ او سطحي څخه روزي

اوله تل اومينخ خخه يي رزقونه دلمرله ورا انگوروزي، اود سپوږمي له رها خخه هم ارزاق اوروزي آن تردې چې په
 حوت خمکه کې هم علم دوا او ترماق مومي او الله پاک رښتيا وايي چې (۱) ﴿قُلْ مَنْ بَرَّكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾
 الله تعالى فرمايي:

﴿وَمَنْ بَرَّكُمْ مِنْ بَيْنِهِمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهِ. وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِينَ﴾ (۱) وَلَئِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لِي عَمَلٍ وَلَكُمْ
 عَمَلُكُمْ أَنتُمْ بَرِّتُونَ وَمَا أَعْمَلُ وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ (۲) وَمَنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا
 يَعْقِلُونَ (۳) وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تَهْدِي الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَبْصُرُونَ (۴) إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ
 نَاسًا شَيْئًا وَلَكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسُهُمْ يَظْلِمُونَ (۵) وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ كُلٌّ أَنْ يَسْأَلَ إِلَّا سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ قَدْ
 خَبَّرَ الَّذِينَ كَذَبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ (۶) وَإِنَّمَا رَبُّكَ بِعَصِ الدُّمِيِّ يَعْلَمُ أَوْ نَوَيْتَ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللَّهُ
 يُشْهِدُ عَلَى مَا يَفْعَلُونَ (۷) وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ فَإِذَا جَاءَهُمْ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ (۸)
 وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (۹) قُلْ لَا أَتْلُو أَسْمَاءَ لِقَائِي صَرًا وَلَا نَهْنًا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَخْلَ إِذَا
 جَاءَهُمْ أَهْلُهُمْ فَلَا يَسْتَنْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ (۱۰) قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَنْتُمْ عَذَابُهُ بَيْنَنَا أَوْ هَرَارًا مَادَا يَسْتَفْهِلُ مِنْهُ
 السَّخِرُونَ (۱۱) أَنْتُمْ إِذَا مَا وَقَعَ مَأْمَنُكُمْ بِهِ مَالِكُنْ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَمْعِلُونَ (۱۲) ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ
 آخِرٍ هَلْ تَحْزَنُونَ إِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ (۱۳) * وَتَسْتَفْتُونَكَ أَحَقُّ هُوَ قُلْ إِي وَرَبِّ إِيَّاهُ لَحَقُّ وَمَا أَنْتُمْ
 بِمُعْجِزِينَ (۱۴) وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْأَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهِ. وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ وَقُضِيَ
 بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ (۱۵) أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَلَا إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا
 يَعْلَمُونَ (۱۶) هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (۱۷) يَأْتِيهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَهُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَنِفَاءً لِمَا فِي
 الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِلْمُؤْمِنِينَ (۱۸) قُلْ يَفْضَلِ اللَّهُ وَرَحْمَتَهُ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ (۱۹) قُلْ
 أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَلًا قُلْ مَا اللَّهُ أَوْكَلَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ (۲۰)
 وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَشْكُرُونَ (۲۱)
 وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ وَمَا
 يَنْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْفَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ (۲۲) أَلَا
 إِنَّ أَوْلَىٰ لِأَنَّ اللَّهَ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (۲۳) الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ (۲۴) لَهُمُ الْبُشْرَىٰ
 فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (۲۵) وَلَا يَحْزَنُونَ

قَوْلُهُمْ إِنَّ الْوِزْرَةَ لِلَّهِ جَمِيعًا هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٥﴾ أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ
وَمَا يَسْتَعِجُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ شُرَكَاءَ إِنْ يَسْمَعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ
﴿١٦﴾ هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُتَعِصِرًا إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ
﴿١٧﴾ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَنَهُ هُوَ الْغَنِيُّ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ إِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ
سُلْطَانٍ بِهَذَا أَنْتَقُولُ عَلَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾ قُلْ إِنْ الَّذِينَ يَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكُذِبُ لَا يَفْلَحُونَ
﴿١٩﴾ مَتَّعَ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٢٠﴾

پونیس: ۶۰ - ۷۰

مناسبت او تراو:

کله چي الله تعالى دکافرانو هغه پېغورونه چي د نبوت او وحی په هکله یې مسلمانانوته ورکول بیان کړل
نودلته یې دا یادونه وکړه چي ځیني له دوی څخه هغه کسان دي چي په دې باور لري قرآن کریم د الله کتاب دی
خو عندد او تکبر کوي او ځیني بیا هغه یومخ ایزه ناپوهان او بې عقلان دي چي بالکل یې تصدیق نه کوي اونه یې
پېژني نوالله دلته فرمایې چي دغه قرآن د زړونو د ناروغیو لپاره علاج او درمل دی او بیا د مشرکانو وروستی
هستو گنځی نښې چي هغه سخت عذاب او دوزخ دی.

لغتونه:

(الصم) د اصم جمع او کانه ته وایې (بیاتا) د شپې (فیضون) له (افاض) څخه اخیستل شوی غوږ په کېدلوته
وایې (بعزب) پته بری (مثقال) تول (سلطان) دلیل او برهان (سبحانه) پاکي ده ده لره له تولو عیبونو.
تفسیر:

﴿وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ﴾ او ځیني له دې (مکذبانو) هغه دي چي ایمان راوړي په دغه (قرآن) یعنی اې محمده
ځیني له هغو کسانو چي ته ورته رااستول شوی یې پدې قرآن ایمان راوړي او ستا پیروي کوي او په هغه نفع
مند کېږي ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهِ﴾ او ځیني له دوی هغه دي چي ایمان نه راوړي په دغه قرآن هیڅکله
او پدې حال مړه کېږي ﴿وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِينَ﴾ اورب ستا نښه عالم دی (پرحال) د مفسدانو چي څوک
دهدایت وړدی نو هدايت ورته کوي او څوک د گمراهي لائق دی نو یې گمراه کوي ﴿وَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لِي عَمَلٌ
وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ﴾ او که دوی ستا تکذیب وکړي نو ووايه (ای محمده ا دوی ته) چي ماته (جزا) د عمل زما ده
او تاسي ته (جزا) د عمل ستاسي ده (هغه که حق وي او که باطل) ﴿أَنْتُمْ بَرِيتُونَ مِمَّا آعَمَلُ وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا
تَعْمَلُونَ﴾ تاسي بهزاره یې (له جزاد) هغه کار چي زه یې کوم اوزه بهزاره یم (له جزاد) هغه کار چي تاسي یې کوي
(یو د بل په گناه نه نیول کېږو) ﴿وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ﴾ (او ځیني له دي (کفارو) هغه کسان دي چي تاته غوږ
نیسي (کله چي ته قرآن لولي خو په زړونو کي یې داستا تلاوت اثر او اغېزه نکوي) ﴿أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ﴾ آیانوته

د دوی (مورز ده) کانه؟ (بلکه نشي اورولای) ﴿وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ﴾ او اگر که وي دوی چې هیڅ عقل هم
نري، ونه سوچ کوي، ابن کثیر وایي چې معنادا ځینې له دغو کسانو هغه دي چې ستا خوندور کلام او گټور قرآن
دري خو د دوی هدايت او لارښودنه ستا په واک کي نه ده لکه چې ته کانه نشي اورولای همداسي دغه کسان په
لار کولای نشي الا ان يشاء الله (۱) ﴿وَمِنْهُمْ مَّن يَنْظُرُ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تَهْدِي الْأَعْمَى وَلَوْ كَانُوا لَا يَبْصُرُونَ﴾
او ځینې له دوی هغه دي چې تاته گوري (اوستاد نبوت څرگند دلائل ویني) آیا تاته به لاره وښيي (مورزاده) رندوت
اواگر که وي دوی چې هیڅ بصیرت او پوهه نلري (يعني اي محمده! صلی الله علیه وسلم آیاته کولای شي چې
هغو کسانو ته چې مورزاده رانده وي او د زړه بصیرت یې هم منتفي وي هدايت وکړي؟ دوی ته یې پدې رانده وویل
چې حق نه ویني. قرطبي وایي چې مقصد در رسول الله صلی الله علیه وسلم دا دینه او تسلا ده یعنی لکه چې ته نشي
کولای دړندولپاره سترگي او بڼایي ومومي همداسي نشي کولای چې دوی ته دایمان راوړلو توفیق ورپه برخه
کړي (۲) ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا﴾ بېشکه چې الله هیڅ ظلم نکوي پر خلکو (يعني الله پاک له گناه پرته
هیڅوک هم په عذاب نه اخته کوي اوله خپل مخلوق سره داسي چلند نکوي چې ورسره ورپه وي) ﴿وَلَكِنَّ النَّاسَ
أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ﴾ وليکن خلک پر خپلو ځانونو ظلم کوي (په کفر او گناهونو او دالله له احکامو په مخالفت
کولو باندې طبري وایي چې دغه دالله له لوري خبرتیا ده چې هغه له گناه پرته له دوی څخه ایمان نه سلبي خو کله
چې یې ځني اخلي او سلبي یې هغه د گناهونو په سبب وي نو چې گناه کوي ورسره حق دی چې په زړونو یې
مهرولگول شي (۳) ﴿وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَأَن لَّزِلَبْتُوْا إِلَّا سَاعَةً مِّنَ النَّهَارِ﴾ او هغه ورځ چې (پس له مرگه الله) کفار
راجمع کړي حال دا چې لکه مدارنه وو کړی دوی (په دنیا کي) مگر په اندازه د یوه ساعت له ورځي (اودا په سبب
دسختیو او مشکلاتو د قیامت) ﴿يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ﴾ (پېژني به دوی یو تر بله پخپلو منځونو کي) یعنی ځیني به
ځيني نور هسي پېژني لکه چې په دنیا کي یې پېژندل او دغه دتویيځ اورسوا یې پېژندنه ده یو به بل ته وایي چې تا-
زه تېرايستلی (غولولی) او گمراه کړی وم د دوی پېژندگلوی به د میني او الفت پېژندگلوی نه وي ﴿قَدْ خَيْرَ
الَّذِينَ كَذَبُوا بِقَوْلِهِ اللَّهِ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ﴾ په تحقیق زیانمن شوي دي هغه کسان چې دالله د ملاقات تکذیب یې کړی
دی اونه وو دوی سمه لاره موندونکي. یعنی نه وو په دنیا کي خیر ته رسېدونکي ﴿وَأَمَّا نُرُوتُكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ
نُؤْتُهُمْ فَإِنَّا مُرْجِعُهُمْ﴾ او که وښیو موږ تاته ځيني له هغه عذابه چې وعده یې کوو له دوی سره ای محمده! په
دنیا کي نوبه دي سترگي ورباندې یخي شي او که چېرې توفات کړو پخواله دې نود دوی راتگ په آخرت کي
موږ ته دی او جزابه اړو مرو وړکولی شي زیاتي که ژروي او که په خنده ﴿ثُمَّ اللَّهُ شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ﴾ بیانوالله
شاهد دی په هغو کارونو چې دوی یې کوي (له گناهونو او بدو عملونو او الله به ورباندې جزا ورکړي) ﴿وَلِكُلِّ أُمَّةٍ

(۱) المختصر ۱۹۵/۲

(۲) القرطبي ۸/۳۶۴

(۳) الطبري ۱۱/۱۲۰

رَسُولٌ إِذَا حَكَاهُ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٠﴾ (اولپاره دهرامت یورسول دی نوکله جی ربه غلی (دوی ته) رسول ددوی (اودوی به ونه منل) نو حکم به وکړشو په مینځ ددوی کي په انصاف حال داچي دوی به مظلومان نه وو) چي بېگناه معذب کېدل (مجاهد وایي معناداچي دقیامت په ورځ به ددوی ترمینځ به عدل فیصله وشي ابن کثیر وایي چي هرامت به دخپل پیغمبر په ملتیا الله تعالی ته وړاندې کېږي اود عملونو کتاب به یې ورباندې دخیرو او شر شهادي (گواهي) وایي او هم داراز ساتونکي ملانکي به یې هم شاهدان وي ﴿١١﴾ وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٢﴾ (اورایي دوی کله به وي دغه وعده که یاست تاسي صادقان؟) یعنی دمکي کفار وایي چي کله به وي هغه عذاب چي ته یې موږ ته وعده راکوي؟ دغه خبره دوی په مسخرو او ملنډو کوي ﴿١٣﴾ قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴿١٤﴾ (ای محمده اودوی ته) چي زه دخپل خان لپاره د (دفع کولود) ضرر او (رسولو) دنفعي مالک نه یم (نه زه پخپله اونه بل څوک دغه اختیار لري) ﴿١٥﴾ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ ﴿١٦﴾ مگردهنې (نفعي او ضرر) چي الله اراده وفرمایي (نوزه څرنگه کولای شم داستعجال په ډول تاسو ته عذاب راولم ﴿١٧﴾ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ ﴿١٨﴾ لپاره دهرامت یوه نېټه ده دهلاکت او عذاب لپاره ﴿١٩﴾ إِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ فَلَا يَسْتَفْرِخُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٢٠﴾ کله چي راشي هغه اجل (نېټه دمرگ ددوی) نونه به وروسته کېږي دوی یوه گړۍ اونه به رومبی کېږي (پرې) ځکه دالله فیصله پخپل وخت پېښېدونکي ده ﴿٢١﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُهُ بَيِّنَاتٍ أَوْ نَهَارًا ﴿٢٢﴾ (ای محمده اودوی ته چي) آیا وینئ تاسي که راشي تاسي ته عذاب دالله دښې او یادورځي (ستاسوپکي گټه څه ده؟) ﴿٢٣﴾ مَاذَا يَسْتَقِيلُ مِنَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٢٤﴾ نوڅه به وي هغه عذاب چي په جلتی سره غوښت له هغه څخه مجرمانو) دغه استفهام اومعنا یې تعظیم اوتهویل دی یعنی څومره غټ کار تاسوپه تلواره غواړئ لکه یو چانه ووايي چي هغه دسترا مرغوښتنه کوي ته ورته ووايي ستا لپاره به څه گټه ترلاسه شي ﴿٢٥﴾ أَتُمْ إِذَا مَا وَقَعَ مَأْتِمٌ بِهِ ﴿٢٦﴾ آیا کله چي (دغه عذاب) واقع شي نو تاسو به ایمان راوړئ په هغه (الله)؟ دلته په کلام کي حذف راغلی چي تقدیر یې داسي دی آیا تاسو دغه عذاب ستاسو ترایمان راوړلو پوري ځنډوي اوکله چي عذاب واقع اوتاسي یې دسړپه سترگو وویښ نو بیا ستاسو دایمان راوړلو څه معنا او گټه شته؟ ځکه هغه وخت بیا ایمان نه منل کېږي. طبري وایي: معنادا چي ای مشرکانو! کله چي عذاب راشي بیا به تاسو ایمان راوړئ؟ خو په هغه حال کي دایمان راوړل گټه نلري (١) ﴿٢٧﴾ مَا أَكُنَّ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهِ سَاسِعِينَ ﴿٢٨﴾ (آیا اوس (ایمان راوړئ؟) حال داچي په تحقیق وی تاسي چي په (غوښتلود) دغه (عذاب) به مو جلتی کوله) یعنی ای مجرمانو! تاسو اوس ایمان راوړئ تردې له مخه څومو ملنډني او مسخري کولې اود عذاب راتلل مو په تلواره غوښتل ﴿٢٩﴾ ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ ﴿٣٠﴾ بیا به وویل شي هغو کسانو ته چي ظلم یې کړی وي وځکئ عذاب (دائم) همېشه ﴿٣١﴾ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٣٢﴾ آیا سزابه درکولی شي تاسي ته؟ (نه به درکولی شي) مگر په سبب د هغه شرک کفر او تکذیب چي تاسو به کاوو ﴿٣٣﴾ وَيَسْتَسْئِلُونَكَ أَحَقُّ هُوَ ﴿٣٤﴾ (اوله

نېوېښته کوي چې آیا دا حق دی ؟ (يعني اې محمده ! له تانه پوښتنه کوي او وايي چې آيا هغه چې نامورې ته د عذاب وبعث و وعده راکړې هغه حق ده ؟ ﴿ قُلْ إِي وَرَقَ إِنَّهُ لَحَقُّ ﴾ ووايه (اې محمده ! هوزما دي پخپل رب قسم وي چې دابښکه حق دی ﴿ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴾ اونه بې ناسي عاجزونکي (دالله) چې ترې و تېښتي او يايې له عذاب نه منع کړي، تاسي ټول د هغه په واک کې ياست (۱) ﴿ وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْأَرْضِ ﴾ اوکه بېشکه (مملوک کړل شي) دپاره دهر نفس چې ظلم يې کړی وي هغه څه چې په ځمکه کې دي (ټول بشپړ مالونه او خزاني) ﴿ لَا أَفْتَدَتْ بِهٖ ﴾ نو خامخابه فديې ورکړي دغه نفس په دغه (هر څه سره له عذاب نه) خولړي ده چې قبول دي شي لکه چې الله تعالی فرمايې: ﴿ فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمْ مِلَّةٌ الْأَرْضِ ذَهَبًا وَلَوْ أَفْتَدَى بِهٖ ﴾ (الاعراف ۹۱) بيا الله ددوی له فسوس او پښېماني څخه داسي خبر راکوي چې: ﴿ وَأَسْرُوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوْا الْعَذَابَ ﴾ (اوبه مومي دوی په زړونو خپلو کې پښېماني کله چې عذاب وويني) يعني دغه ظالمان به کله چې عذاب وويني پټې پښېمانه شي مام جلال الدين وايي: چې رتيسان ددوی به پښېماني له کمزورو پتوي له دې وېرې چې ضعيفان او کمزوري مېه چې دوی گمراه کړي وو دغو رتيسانو او مشرانو ته پېغور ورکړي (۲) ﴿ وَقَصَىٰ بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ ﴾ .

اوددوی تر مينځ به فيصله وکړل شي په عدل سره ﴿ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴾ او حال دا چې پردوی به ظلم نه کاووشي (داعمالو له گناه پرته په بل څه به جزانه ورکول کېږي) ﴿ أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ (خبردارشې چې ښکه خاص الله لره دی هر هغه څه چې په آسمانونو او په ځمکه کې دي) الا، حرف تنبيه دی دکلام په پيل کې دخبر تيا لپاره راځي يعني واورئ هغه چې زه درته وايم هر څه چې په آسمانونو او ځمکه کې دي دالله مملوک دي هيڅ څيز له الله پرته دبل چانه دی الله پاک دټولو خالق او مالک دی ﴿ أَلَا إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ ﴾ خبردارشې چې بېشکه دالله وعده حقه ده (بعث او جزا مخاراتلونکي دي) ﴿ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ وليکن زيات له خلکو (کوتاه غلله او غافلان) نه (پرې) پوهېږي (او هغه څه وايي چې دوی بې وايي) ﴿ هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴾ همدغه (الله) ژوندي کول او مړه کول کوي او هم ده ته بيا بېول کېږي (په قيامت کې دجزا لپاره) ﴿ يَتَأْتِيهَا النَّاسُ قَدْ سَاءَ لَكُمْ تَوَعُّطٌ مِّن رَّبِّكُمْ ﴾ اې خلکو په تحقيق راغلی دی تاسي ته موعظه له جانبېه درب سناسي (دغه فرنگريه) ﴿ وَشِفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ ﴾ اوشفا (دارو) لپاره دټولو (دشک او ناپوهي) (رنځونو) چې په سينو (دخلکو) کې دي ﴿ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴾ او هدايت او رحمت دی لپاره دمومنانو دکشاف تفسير مؤلف ليکي چې ددې معناداده چې داسي يو جامع کتاب چې دغه ستري دپند، فائده خبرې پکې دي تاسي ته

(۱) جابياويلي معايې د چې له الله څخه تېښتېدلای نشي تاسو هر چېرې چې لاړشې هغه مړیسي.

(۲) الجلالين ۱۹۲/۲ په البحر المحيط کې وايي ځکه دوی پښېماني پتوي چې دوی هسي عذاب وويني چې هډو گمان يې ته کور اونه يې په زړه کې ور تېرېدل نو ځکه هيښ مينځ حيران شي اود ژړا او نارو توان له لاسه ورکړي لکه چې څوک دا عده به نه و خړول شي نو وچ کلک حيران او هک پک پاتې شي يوه کلمه يې هم په ژبه نه راځي

راغلی دی اویدی باندی تنبه ورکوي چي توحيد دزرونو لپاره د فاسدو عقائدو له رنځ څخه دارودي اودغه داسې حق ته بلونکی او له تاسو نه دهغه چالپاره چي ورباندې ايمان راوړي رحمت دی (۱) ﴿قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ﴾
 ﴿لَقَدْ فَخَّرْنَا﴾ ووايه (ای محمده! مؤمنانو ته چي خوشحاله اوسئ) په فضل (قرآن) دالله سره او په رحمت (اسلام) دالله سره نو په همدغه فضل اورحمت دي مؤمنان خوشحاله شي. ابن عباس رضی الله عنهما وايي چي دالله فضل يعني قرآن اورحمت يې اسلام دی (۲) ﴿هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ﴾ (ځکه) چي دغه (فضل اورحمت) دهرغوره دی له هغو مالونو چي دوی يې جمع کوي (ددنيا له فاني هستي او ښکلا څخه ځکه دادنيا سره له ټولي مافيا دملع دمو وزر سره هم برابره نه ده لکه چي په حديث شريف کي راځي) ﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ﴾ ووايه (ای محمده! آيا وينئ نسي) ﴿مَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رِزْقٍ﴾ هغه څيز چي الله تاسو ته نازل کړی دی نه (انواعو) درزق څخه خطاب دغويو کفارو ته دی يعني خبر را کړئ اي مشرکانو له هغه چي الله پاک پيدا کړي ست سولپاره حلال رزق ﴿فَجَعَلْتُمْ مَتْنًا حَرَامًا وَحَلَلًا﴾ نو گر زولی دی تاسي له دغه رزق څخه (ځيني) حرام او (ځيني) حلال (لکه بحيره، سائبه اومينه) ابن عباس رضی الله عنه وايي چي: دغه په مشرکانو باندې دانکار په توگه راغلي دي چي دوی به حلال او حرام گڼل له بحاثرو، سواښو او کښتونو او چارپايانو څخه (۳) ﴿قُلْ إِنَّ اللَّهَ أَذِنَ لَكُمْ أَنْ تَقْتُلُوا﴾ ووايه (ای محمده! دوی ته) آيا الله اذن کړی دی تاسي ته (په دغه تحليل او تحریم کي) او که په الله جل جلاله پوري دروغ نړی تاسي (له ځانه) ﴿وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيَمَةِ﴾ او څه نسی دی گمان دهغو کسانو چي له ځانه په الله باندې دروغ نړی په ورځ دقيامت کي؟ (چي الله به څه ورسره وکړي؟ دوی په الله باندې دروغ نړی اوله خپله ځانه حلال او حرام ټاکي آيا دوی گومان کوي چي الله به يې محاسبه ونکړي اوبخستش به ورته وکړي؟ خوداسي نه ده بلکه په غرغندو اورکي به يې وغورځوي اودغه دافتراء کونکو لپاره سحت وعبد دی ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ﴾ بېشکه الله خامخا خاوند دفضل دی پرخلکو (چي ژر تر ژره يې نه هلاکوي وپه دوی باندې يې د رسولانو په راستولونو نعمت کړی او کتابونه يې ورباندې را نازل کړي دي) ﴿وَلَكِنْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَشْكُرُونَ﴾ وليکن اکثره خلق (دنعمتونو) شکر نه کاري (بلکه کفران کوي) ﴿وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ﴾ اونه يې ته (مشغول) په کوم کار کي (له خپلو کارونو) اونه لولي نه (صح سورت، آيت له دې نه) يعني له قرآنه) خطاب رسول الله صلى الله عليه وسلم ته دی ﴿وَلَا تَقْعَلُونَ مِنْ عَمَلٍ﴾ و نه کوئ تاسی (اي خلکو!) کوم (دخير، باشر) کار له کارونو څخه ﴿إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيصُونَ بِهِ﴾ مگر اوسو مو پر تاسی شاهدان کله چي مشغول اوسېئ تاسي په هغه کي (ستاسي اعمال څارو اوشمېروي) ﴿وَمَا يَقْرَأُ عَمَّا مِنْ مِثْقَالٍ﴾

(۱) لکشاف ۲/ ۳۵۳

(۲) انبهر ۵/ ۱۷۱

(۳) المغنصر ۲/ ۱۹۸

ذَرُوبِ زَمِينٍ وَلَا فِي السَّمَاءِ ﴿۱﴾ اونه غائبهري له ربه ستا په اندازه ديوي ذري په ځمکه کي اونه په آسمان کي (يعني نه پتهري له رب ستاڅخه په اندازه د واره مېري، يا گرد په ټولو کائناتو او موجوداتو کي) ﴿وَلَا أَصْفَرَمِنْ رَبِّكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ﴾ ونسته دېره وړو کي له دغي ذري څخه اونه دېره غټه مگر (داتول ليکلي پراته دي) په کتاب بنکاره (لوح محفوظ) کي. طبري وايي چي پدي کي الله ددي خبر ورکوي چي له الله څخه هيڅ دېره کوچنۍ شې پته نه دي که څه هم خورا سپک وي اونه خورا لوی شي که څه هم دېره دروند وي نو ستاسي اعمال بايد د الله رضا سره سم وي ځکه الله يې درته ليکي ورباندي جزا درکوي ﴿إِنَّمَا إِلَهُ الْبَشَرِ إِلَهٌ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ (اورن خبردار شئ بېشکه نېشته هيڅ قسم وېره دالله په دوستانو اونه به دوي خفه کېږي) يعني اي خلکو پدي وپوهېږئ چي دالله په دوستانو او محبانو د آخرت په ورځ هيڅ د عذاب وېره نېشته اونه به دوي په هغه څه چي په دنيا کي ځني پاتي شوي وي خفه کېږي بيا الله همدغه کسان داسي په ډاگه کوي ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ﴾ (دغه دوستان) هغه کسان دي چي ايمان لري اودوي دي چي ځان ساتي (له گناهونو او د امورو امتثال کوي) مؤمن متقي دالله ولي دي او په حديث شريف کي راځي. دالله داسي بندگان شته چي نه نبيان دي اونه هم شهيدان خو انبياء او شهداء ددوي په حال غبطه کوي چي کله د قيامت په ورځ دوي الله ته نژدې (مقربان) وي پوښتونکو وويل: هغه کسان او دهغوي اعمال موږ ته راوښيه دا څوک دي چي موږ هم ورسره محبت وکړو. رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: دا هغه قوم دي چي يوازي دالله لپاره يې يو له بله مينه او محبت کاوو خپلوان نه وو اونه يې يوبل ته مالونه سره ورکول په الله لور چي بېشکه مخونه يې نور اوځلاده او دنور په منبر به ناست وي له هغه څه به نه وېرېږي له کوم څخه چي خلک وېرېږي او په هغه به نه خفه کېږي له کوم څه چي خلک خوابدي کېږي او بيا يې د آيت ولوست: ﴿إِنَّمَا إِلَهُ الْبَشَرِ إِلَهٌ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ د آيت تر پايه ﴿﴾

لَهُمُ الشَّرْكَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ﴿۲﴾ (دوي ته زېري په دغه ژوندون لېږ خيس (د دنيا) کي او په آخرت کي) يعني ددوي لپاره په دارينو کي هغه څه دي چي دوي ورباندي خوشحاليږي ځکه چي د مړيني په وخت کي پرېنې دالله درضا او رحمت زېري ورکوي او په آخرت کي جنتونه او نعمتونه لکه چي الله تعالى فرمايې ﴿إِنَّ إِلَٰهَكُمْ إِلَهُ وَاحِدٌ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَفْتَمُوا فَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾ (نص ۳۰) ﴿لَا يَبْدِيلُ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ﴾ (نسته هيڅ بدلول دالله په کلماتو کي) يعني دالله به وعده کي خلاف نسته ﴿ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ (دغه) (زېري ددواړو جهانونو) هم دغه دی بری دېرلوی) چي تردې پورته اوستربل بری نسته ﴿وَلَا يَحْزَنُكَ قَوْلُهُمْ﴾ اونه دي خفه کوي تا (اي محمده) خبري

(۱) الطبري ۱۱/۱۳۱

(۲) طبري ۱۱/۱۳۲ ځيني مفسرين وايي چي په دنيا کي بشارت هغه صالح خوبونه دي چي مؤمنان يې ويني او يا ورليدل کېږي په هغه حديث کي چي حاکم روايت کړي راځي چي بشارت نیک خوبونه او د مرگ په وخت کي د ملائکو زېري دی دغه وينا طبري هم غوره کړی دی

ددوی (چي وایي ته نبي نه یې ساتکذیب کوي) ﴿إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ ۱۰ بېشکه چي قوت زور ټول خاص الله لره دی (هغه ستا مرستندوی مددگار او معاونت کونکی دی او بوازي هغه زورور دی چي دخپلو اولیاوو مرسته کوي له دښمنانو څخه یې ژغوري) هغه دی ښه اوریدونکی (دټولو اقوالو) اوبښه غږ خبردار دی (په ټولو احوالو) ﴿أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ﴾ (واوری خبردارشی چي بېشکه خاص الله لره دي هر هغه څوک چي په آسمانونو کي دی او هغه څوک چي په ځمکه کي دي) یعني ټول الله لرمېدي خلقا ملکا وعبیداء ﴿وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ شُرَكَاءَ﴾ ۱۱ اونه کوي متابعت هغه کسان چي بولي (عبادت کوي) دوی غیر له الله نه دشریکانو (په حقیقت باندې بلکه دوی گمان کوي چي دغه زموږ شفاعت کوي اوموږ ته نفع رسوي خو هغه نه له دوی څخه ضرر دفع کولای شي اونه ورته گټه رسولای شي ﴿إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ﴾ ۱۲ متابعت نه کوي دوی (دهیڅ شي) مگردگمان (باطل) ﴿وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ﴾ ۱۳ (اونه دي دوی مگر دروغ وایي اټکلونه چلوي) په گمانونو باندې دحقیقت خیال کوي ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْآيَاتِ لِتَتَذَكَّرُوا فِيهِ﴾ ۱۴ الله همغه ذات دی چي تاسي ته یې شپه گرځولي (تیاره) لپره ددې چي تاسي پدې کي آرام شئ) پدې کي دالله په بشپړ قدرت باندې تنبیه ده یعني دالله په وحدانیت او قدرت باندې له دلائلو یوهم دادی چي تاسو ته یې شپه دآرام او هوسایي لپاره گرځولي چي دورځي دستوماني او ستړیا څخه پکي آرام ومومی ﴿وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا﴾ ۱۵ او (گرځولي یې ده) ورځ ښوونکي (روښانه چي تاسو پکي شيان وینی او خپلي اړتیاوي ترسره کوئ کسبونه او کارونه سرته رسوئ) ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ﴾ ۱۶ بېشکه پدې کي خامخاډېر دلائل (په وحدانیت دالله) دي دپاره دهغه قوم چي دقرآن اوري (په اورېدلو دپند او عبرت سره) بیا الله دیهودانو، نصرانیانو اومشرکانو گمراهي ته داسي گوت نیونه کوي ﴿قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا﴾ ۱۷ (وايي کفار الله نیولی دی زوی) (۱) یعني یهودان اونصرانیان الله ته دزوی لرلو نسبت کوي دوی به ویل عزیر دالله زوی دی او عیسی دالله زوی دی لکه چي به دمکې کفارو ویل پرېستی (ملانکي) دالله لوني دي ﴿سُبْحَنَهُ هُوَ الْغَنِيُّ﴾ ۱۸ پاک دی الله (له هغه چي دوی ورته نسبت کوي) هم دی غني (بې پروا دی له ټولو خلکو څخه زوی نول خو دکوم حاجت او اړتیا لپاره وي او الله هیچاته هم اړ نه دی نو ځکه دزوی نسبت نه ورته کول کېږي) ﴿لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾ ۱۹ خاص ده لره دي هر هغه څه چي په آسمانونو کي دی او هغه چي په ځمکه کي دی (خلقا اوملکا) ﴿إِنْ عِندَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهَذَا﴾ ۲۰ نشته تاسي ته څخه هیڅ برهان حجت سند په دې (چي الله تعالی ولد نیولی دی) ﴿أَنقُولُكَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ ۲۱ (آیا وایاست تاسي په الله هغه خبري چي تاسي (پرې) نه پوهېږئ) یعني افتراء کوئ او په دروغو ورته نسب، شریک اوزوی پیدا کوئ دغه ددوی په ناپوهي

(۱) څومره دې عقلتوب او حماقت نه ډکه خبره ده دوی علی الاعلی ذات ته دهغه څه نسبت کوي چي خپل رهبانیان ورڅخه منزله گڼي او گمان کوي چي هغوی پاک دي اونکاح نکوي.

رسي توبیخ دی ﴿ قُلْ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴾ ووايه (اي محمده ا) (صلی الله علیه وسلم) ادوی نه (بیشکه هغه کسان چي له خيله خانه پر الله دروغ تري خلاص به نشي) (بری به ونه مومي نه به به مراد ورسبري) ﴿ مَتَّعَ فِي الدُّنْيَا ﴾ نفع اخیستل دی په دنیا کي (ددوی دژوند موده) ﴿ ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ يُنْفِخُهُمُ الْعَذَابُ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴾ بیا موږ ته راتله دي ددوی (پس له مرگه دجزا او حساب لپاره) بیا به وروڅکو موږ دوی ته عذاب سخت په سبب ددې چي وو دوی به کافران کېدل (اوپه الله به یی دروغ تړل) -
بلاغت:

- ۱- ﴿ وَمِنْهُمْ مَّنْ يُؤْمِنُ بِهِ... وَمِنْهُمْ مَّنْ لَا يُؤْمِنُ بِهِ ﴾ دلته ددوی ترمنځ دطباق صنعت راغلی دی.
- ۲- پدې کلام کي چي الله فرمایي: ﴿ تَسْمِعُ الصُّمَّ... تَهْدِي الْأَعْمَى ﴾ صم او عمی دواړه په مجازي معنی کي فرانو لپاره راغلي چي دوی یې له کانه اوړانده سره پدې تشبیه کړل چي له حق څخه کانه، ړانده دي.
- ۳- پدې کلماتو کي لکه ﴿ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴾ او همداسي ﴿ بَيْنَنَا أَوْ نَهَارًا ﴾ همداراز ﴿ يَحْيَىٰ وَرَيْحًا ﴾ و ﴿ يَسْتَفْهِمُونَ... يَسْتَخْرِجُونَ ﴾ پدې ټولو کي دطباق صنعت راغلی دی.
- ۴- ﴿ وَشِفَاءً لِّمَا فِي الصُّدُورِ ﴾ دلته مرسل مجاز راوړل شوی چي محل راوړل شوی او حال ځني اراده کړي يعني دزړونو لپاره دارودی ځکه چي صدور دزړونو محلونه دي.
- ۵- کله چي الله فرمایي: ﴿ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ﴾ په تلخیص البیان کي راوړي چي دایوه عجیبه غوندي استعاره ده ورځ یې لیدونکي وبلله ځکه چي خلک پکي ویني او دغه ګواکي دشي صفت په هغه څه دی چي هغه دده لپاره سبب وي او دایې د مبالغې په توګه وبلله لکه چي ویل کېږي (لیل اعمی) کله چي ډېره تیاره وي او خلک پکي هیڅ شی نه ویني (۱)

۶- ﴿ حَرَامًا وَحَلَالًا ﴾ دلته دطباق صنعت راغلی دی.

۷- پدې کلام کي چي: ﴿ أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴾ توبیخ او تګول دي.
فائده:

الله پاک خپل پیغمبر ته په دریو ځایونو کي دلوري او قسم (حلف) امر په قرآن کریم کي کړی دی پدې سورت کي چي: ﴿ قُلْ إِي وَرَقٍ إِنَّهُ لَحَقٌّ ﴾ دسبا په سورت کي چي: ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِنَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَىٰ وَرَقٍ لَّيْسَ بِيَدِكُمْ ﴾ [اسا] او د تغابن په سورت کي چي: ﴿ زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ لَّنْ يُبْعَثَ قُلْ بَلَىٰ وَرَقٍ لَّنْ يُبْعَثَنَّ ﴾ [التغابن ۷] دغه ابن کسیر ذکر کړي دي.

تنبيه.

د ﴿ اَرَاَيْتَ ﴾ کلمه دبصري رؤيت داستفهام په معنا راځي او همدارنگه د علمي رؤيت داستفهام په معنا بيا وروسته د (اخيروي) په معنا استعمال شوي چي کله وويل شي: (ارايت ذلك الامر) يعني ماته خبر راځه له هغه امر څخه او دغه رؤيت به يابصري وي ، يا علمي نو معنایې دا چي آياتا هغه عجيبه حالت په سترگو ليدلی ؟ او يا هغه عجيبه حالت دي پېژندلی ورباندې پوهېدلی يې ؟ نوماته خبر راځه ځکه نو پرته له يو عجيب او غريب امر څخه پرته نه استعمالېږي لکه دا چي ﴿ اَرَاَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالذِّبِّ ﴾ [الاعون: ۱۰] يا دا چي: ﴿ اَرَاَيْتَ الَّذِي يَنْهَى عِبَادًا إِذَا صَلَّوْا ﴾ [العلق: ۹-۱۰] اوداسي نور

***

الله تعالى فرمايي:

﴿ وَأَنْتَ عَلَيْهِمْ نَبَأٌ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِمْ يَنْقُرُونَ إِنْ كَانَ كِبَرُ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذَكَّرِي بِمَا يَنْتَبِهُ اللَّهُ فَعَلَّ اللَّهُ تَوَكُّنْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُونِ ۝۷۱﴾ فَإِنْ نَوَيْتُمْ فَمَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجَرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ۝۷۲﴾ فَكَذَّبُوهُ فَجَعَلْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلِكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خُلَفَاءَ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِمَا يَنْتَبِهُ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُتَكَبِّرِينَ ۝۷۳﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ رُسُلًا إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ كَذَلِكَ نَطْغُ عَلَى قُلُوبِ الْمُتَكَبِّرِينَ ۝۷۴﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِم مُوسَى وَهَارُونَ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ بِمَا كَانُوا فَاكْذِبُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ۝۷۵﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ ۝۷۶﴾ قَالَ مُوسَى أَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ أَسِحْرٌ هَذَا وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ ۝۷۷﴾ قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَنْحَنَّ عَنْ آبَاءِنَا وَعَنْ أَجْدَادِنَا وَعَنْ آبَائِنَا لَكُمُ الْكِرْبَاءُ فِي الْأَرْضِ وَمَا نَحْنُ لَكُمُ بِمُؤْمِنِينَ ۝۷۸﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ أَتَأْتُونِي بِكُلِّ سِحْرِ عَلِيمٍ ۝۷۹﴾ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسَى أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلقُونَ ۝۸۰﴾ فَلَمَّا أَلْقَوْا قَالَ مُوسَى مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ إِنَّ اللَّهَ سَيُبْطِلُهُ إِنَّ اللَّهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ ۝۸۱﴾ وَيُحِقُّ اللَّهُ الْحَقَّ بِكُلِّ مِثْقَلٍ ذَرَّةٍ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ۝۸۲﴾ فَمَا آمَنَ لِمُوسَى إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ عَلَى خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِمْ أَنْ يَفْتِنَهُمْ وَإِنْ فِرْعَوْنُ لَمَّارٌ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الْمُفْسِدِينَ ۝۸۳﴾ وَقَالَ مُوسَى يُقَوْمُ إِنْ كُنْتُمْ ءَامِنُمْ بِاللَّهِ فَقَلْبِي عَلَى اللَّهِ فَتَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ ۝۸۴﴾ فَقَالُوا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ۝۸۵﴾ وَنَحْنُ بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ۝۸۶﴾ وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّءَا لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ۝۸۷﴾ وَقَالَ مُوسَى رَبَّنَا إِنَّكَ ءَاتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَئَهُ زِينَةً وَأَمْوَالًا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَى أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّى

﴿قَالَ قَدْ أُجِيبَت دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَجِيبَا وَلَا تَتَمَنَّيَا سَبِيلَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (۸۹)

مناسبت اوتراو:

کله چي الله تعالیٰ په خپل وحدانيت دلائل راوړل او هغه ماجرا چي در رسول الله صلی الله علیه وسلم او مکي د کفارو تر مینځ پېښه شوه یاده کړه دلته یې د ځینو انبیاءو و علیهم السلام کیسې ذکر کړې چي در رسول الله ﷺ لپاره نسلیت وده اډینه وي او په هغوی پسي اقتداء وکړي نوبه دغه سختي او تکالیف ورته آسانه اېسي پدې آیتونو کي الله پاک درې کیسې یادي کړي لومړی دنوح علیه السلام کیسه له خپله قومه سره دوهمه دموسی او هارون علیهم السلام کیسه چي له فرعون سره یې مقابله وه او دریمه د حضرت یونس علیه السلام چي له خپل قوم سره یې خوښی وه راوړه او په هره یوه کي د چالپاره چي پند اخلي او سوچ لري ستر و عظم او نصیحت دی.

لغتونه:

(کبر) په عمر او یا مرتبه کي سترتوب او لویوالی ته وایي (۱) (اجمعوا) تیار کړئ له اجماع او اعداد څخه دی (غمه) نه معلوم پټ لکه چي وایي: (غم علينا الهلال) یعنی میاشت پټه او ونه لیدل شوه (نطح) مود مېر لگوو (تلفظ) مود روي لغت په اصل کي د لوی په معنی او لکه (لوی عنقه) یعنی غاري یې وپېچله (الکبریا) عظمت او لویي پاچهي سلطنت ته وایي (عال) سرکښ متکبر (المرفین) په گمراهي او طغیان کي له حد څخه متجاوزین (اطمس) مسخ کړه طمس مسخي ته وایي الزجاج وایي چي: طمس دیوشي له خپل حالت څخه بل حالت بولوته وایي لکه (عين مطموسة) یعنی رنده سترگه.

تفسیر:

﴿وَأَنذَلْ عَيْنَهُم نَارًا تُؤْج﴾ (ولوله) (ای محمد ۱) پردوی حال دنوح) یعنی ای محمد ادمکي مشرکانوته دنوح علیه السلام چي له خپله قومه سره کوم حال وو وایه ﴿إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَنْقُورُ إِن كَانَ كِبْرُ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذَكَّرِي بِثَابِتِ اللَّهِ﴾ کله چي وویل (نوح) قوم خپل ته چي ای زما قومه که چېري په تاسي سخت وي او سېدل زما (دروخت په تاسي کي) او پند در کول زما (تاسي ته) په آیتونو د الله چي تاسو له الله څخه وېروم او تاسو زما دقتل توپني جوړوي او زما دشرلو لپاره موقصد کړی دي ﴿فَعَمَلِ اللَّهِ تَوَكَّلْتُ﴾ نو ما خاص په الله باندې توکل کړی دی (ستاسو پروانلرم) ﴿فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ﴾ نو کلک کړئ تاسي کار خپل او خپل شریکان راوبولئ او هغه دوکې او پلمې په کار واچوئ ﴿ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً﴾ بیادي نه وي ستاسي کار په تاسي باندې پټ (بلکه برېښد او په ډاگه یې وکړئ یعنی ټول په ښکاره راپسي ملا وترئ) ﴿ثُمَّ أَقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُظْهِرُوا﴾ بیاراورسوئ ماته هر ډول زیان او ماته مهلت مه راکوئ) یعنی خپل پلان زما په هکله ترسره کړئ یوه شپه هم ماته وخت مه راکوئ. ابو السعود وایي چي: حضرت نوح علیه السلام څکه پداسي غوڅه لهجه ورسره خبرې کولې چي ددوي پروایې نلرله او دالله په ساتنه او دځوندي کېدلو په وعده یې ټینگ باور درلود ﴿فَإِنْ

قَوْلَيْتُمْ فَمَا سَأَلْتُمْ مِنْ آخِرٍ ﴿۱﴾ نوکه وگر خبدي تاسي (زماله نصيحت او پنده) پس نه دي غوښتي دله
تاسو هيڅ مزدوري (چي تاسويې نه مني) بلکه داست سو خپله بدمرغي ده ﴿۲﴾ اِنْ اَجْرِي اِلَّا عَلَى اللَّهِ ﴿۳﴾ ندي د
زما (په تبليغ در سالت) مگر پر الله دي (او ما تاسو دکوم دنيوي غرض لپاره دين ته نه ياست رابللي بلکه يوازي داسه
لپاره مي درته نصيحت کړي دي ﴿۴﴾ وَاَمَرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿۵﴾ او حکم شويدي ماته پدي چي اوسم
له مسلمانانو (موحدينو) ﴿۶﴾ فَكَذَّبُوهُ فَجَبْنَهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ ﴿۷﴾ نونسبت ددروغو وکړ دوي نوح ته پس
نجات ورکړ موب دغه (نوح) او هغه چانه چي له ده سره په بهري کي وو ﴿۸﴾ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلْقًا ﴿۹﴾ او (گرزولي موب
دوي خليفه گان) (دخمکي له اوسېدونکو او ددوب شوي کسانو نه) ﴿۱۰﴾ وَاَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِنَا ﴿۱۱﴾ او غرق
کړل موب (په طوفان) هغه کسان چي زموب د آيتونو تکذيب يې کړي وو ﴿۱۲﴾ فَاَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُذْرِبِينَ ﴿۱۳﴾ و
وگوره (اي محمده!) څرنگه شوه آخره خاتمه دوېرول شو يعني دروغجن بلونکو درسولانو: له دې څخه مقصد
درسول عليه السلام تسلا اودمکې دکفارو لپاره تحذير دي چي دوي به هم هغسي هلاک شي ﴿۱۴﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ
بَعْدِهِ رُسُلًا اِلَىٰ قَوْمِهِمْ ﴿۱۵﴾ بيا لېرلي وو موب پس له نوح نور رسولان قوم دهغوته يعني هود، صالح، لوط ابراهيم
اوشعيب عليهم السلام ﴿۱۶﴾ فَجَاءُوهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ ﴿۱۷﴾ نور اوږي وو دغو (رسولانو) هغوي ته ښکاره دلائل، معجزې
﴿۱۸﴾ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهٖ مِنْ قَبْلُ ﴿۱۹﴾ نونه وو (تيار) دوي ودې ته (چي ايمان يې راوړي وي په هغو چي
(انبياوو ورته راوړي وو) دوي يې تکذيب کړي وو پخوا (اودوي دپخوانيو له هلاک څخه هم ونه وېرېدل) ﴿۲۰﴾ كَذٰلِكَ
نَطْبَعُ عَلَىٰ قُلُوْبِ الْمُعْتَدِينَ ﴿۲۱﴾ داسي مهر لگوو موب په زړونو دتېرېدونکو هغه چي په کفر، تکذيب او عناد کي له
حد څخه اوښتي وي ﴿۲۲﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِم مُّوسٰى وَهٰرُونَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَآلِهٖٖٓ ﴿۲۳﴾ بيا ولېرل موب وروسته له
دغو (رسولانو) څخه موسي او هارون طرف دفرعون او سردارانو دقوم دده ته ﴿۲۴﴾ بِآيَاتِنَا ﴿۲۵﴾ په (دلائلو او) ښکاره
معجزاتو چي نه (۹) معجزې او په اعراف سورت کي يې يادونه وشوه ﴿۲۶﴾ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴿۲۷﴾ نو دوي
تکبر وکړ او دوي مجرمان قوم وو (چي دستر وگناهونو ارتکاب يې کاوو په گناه روږدي وو) ﴿۲۸﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ
مِنْ عِنْدِنَا قَالُوْا اِنْ هٰذَا اِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿۲۹﴾ نو کله چي راغي دوي ته حق له نژده زموب نو وويل دوي بېشکه دا خامخا
کوډي ښکاره دي (يعني کله چي دوي ته حق څرگند شو هغه چي موسي عليه السلام ورته ځلېدونکي لاس اولکړه
معجزه وښوده نو دوي دزيات طغيان او عناد له کبله وويل دا موسي څرگندي کوډي په موب کوي ﴿۳۰﴾ قَالَ مُّوسٰى
اَنْتَقُوْنِ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ اَسِحْرٌ هٰذَا ﴿۳۱﴾ وويل: موسي (دوي ته) آيا وايې تاسي دغه حق (رېښتيني معجزې)
ته کله چي راغله تاسي ته (چي دامعجزه نه بلکه سحر دي) آيا داسحر دي؟ دلته استفهام دانکار او توبيخ لپاره دي
او ورسره جوخت دوهم انکاري استفهام هم راغلی دي ﴿۳۲﴾ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ ﴿۳۳﴾ حال داچي ساحران بري نه

موسى **﴿ قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَلْفِتَنَّا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ ءَابَاءَنَا ﴾** وويل: فرعونيانو (موسى ته) آيا راغلى بې ته موږ ته
 بپاره ددې چې واپورې موږ له هغه كار ه چې موندلې دي موږ پرې پلرونه خپل **﴿ وَتَكُونُ لَكُمْ ءَلِكِبْرِيَاءُ فِي الْأَرْضِ ﴾**
 وچې شي تاسي دواړو ته غلبه په ځمكه د (مصر) كې يعنې سنا اوستاد وروړ هارون لپاره د مصر په ځمكه كې
 سلطنت اوباجهې په لاس درشي **﴿ وَمَا نَحْنُ لَكُمْ بِمُؤْمِنِينَ ﴾** اونه يو موږ ستاسي دواړو (په نبوت) باور
 كړې كې **﴿ وَقَالَ فِرْعَوْنُ أَتُؤْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴾** او وويل فرعون راولن تاسي ماته هر ساحر ښه پوه (ماهر چې
 دكوډو په فن كې رسېدلى وي) **﴿ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسَى الْقُوا مَا أَسْرُ مَلْفُوت ﴾** نو كله چې ساحران
 راعلل وويل دوى ته موسى چې و غورځوى هغه چې تاسو (يې) غورځونكي ياست (په كلام كې محذوف توري
 نته هغه داچې دوى كودگران راوسنل اوچې كله راعلل **﴿ فَلَمَّا الْقَرَأَ قَالَ مُوسَى مَا جِئْتُمْ بِهِ السَّحَرُ ﴾** نو كله
 چې ساحرانو و غورځول (پرې، لكړي) نو وويل موسى هغه خيز چې تاسو راوړى يوازي سحر دى (نه بل شى هغه
 نه دى چې تاسو ورباندې زه تورولم **﴿ إِنَّ اللَّهَ سَيَبْطِلُهُ ﴾** بېشكه چې الله ژر تبا ه كوى دغه (سحر چې خلگوته به
 بې بطلان څرگند شي) **﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يَصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ ﴾** بېشكه چې الله نه جوړوي كار د مفسدانو (څوك
 چې په ځمكه كې دفساد كولو هڅې كوى **﴿ وَيُحِقُّ اللَّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴾** (اويب ژر) رښتيا
 كوي حقه خبره (چې زما دين دى) په كلماتو (او حكمونو) خپلو سره او اكر كه يې مجرمان بد گڼي) يعنې الله حق په
 دلائلو اوبراهينو ثابتوي او قوي كوي يې كه څه هم كفار فجار يې نه خوښوي **﴿ فَمَّا ءَامَنَ لِمُوسَى إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِّنْ**
نَّوِيهِ ۖ ﴾ (نو ايمان نه وو راوړى (پخوا) په موسى مگر څو اولادو (خلميانو) دده له قومه دده) يعنې سره د دومره
 معجزاتو د مشاهدې بيا هم چا په موسى عليه السلام ايمان نه وو راوړى اونه يې په دين كې داخل شوي وو مگر
 د بني اسرائيلو يوڅو زلموتو، مجاهد وايي: چې دا هغه كسان وو چې موسى عليه السلام ددوى پلرونو ته
 استول شوى او هغوى پخوا وفات شوي وو (چې وروسته يې زامن په ايمان مشرف شول) **﴿ ۱ ۙ عَلَىٰ خَوْفٍ مِّنْ**
فِرْعَوْنَ ۖ وَمَلَأْنِيهِمْ أَن يَقْتُلَهُمْ ۖ ﴾ سره د وېرې له فرعون نه اوله مشرانو ددوى له دې نه چې دوى (تعذيب او) ونه
 سويوي يعنې له دينه يې وانه روي **﴿ وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْأَرْضِ ﴾** اوبېشكه چې دغه فرعون خامخا جابر
 او متكبر و په ځمكه كې **﴿ رَأَيْتُ لِمَنِ الْمُسْرِفِينَ ﴾** بېشكه چې دى خامخا له متجاوزينو څخه وو (چې د خدائي
 امر يې كړي وه) **﴿ وَقَالَ مُوسَىٰ يَتَقَوَّمُ إِنَّ كُنْتُمْ ءَامِنْتُمْ بِاللَّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا إِن كُنْتُمْ مُّسْلِمِينَ ﴾** او وويل: موسى
 زمونږانو او خپل قوم ته چې ددوى ويره يې له فرعون څخه احساس كړه) اې قومه زما كه يې تاسي چې ايمان مو
 پرله راوړى دى نو پر هغه (الله) توكل وكړئ (چې هغه ستاسي ژغورونكى دى له هر شر او ضرر نه) كه يې
 نسو مسلمانان (غاړه اېښودونكي دالله حكم او شريعت ته) **﴿ فَقَالُوا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا ﴾** نو وويل: دوى خاص پرالله

(۱) ماء جلال داغوره كړي چې كومو كسانو چې په موسى عليه السلام ايمان راوړى هغوى د فرعون له قوم څخه وو خو كوم
 چې موږ دلته راوړي دغه د طبري غوره اود جمهور وينا ده ځكه موږ هم چا نه كړه او مو ليكله

موب توکل کړی دی ﴿ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴾ ای ربه زموږ مه گرزوه سبب دفتني (مسلط) لپاره د قوم ظالمانو (يعني دوی پر موب مه مسلط کوه چي موب ته تعذيب را کوي او بيا وايي که دوی به حق دي) نوبه مغلوب شوي نه وای ﴿ وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴾ او نجات را کړه موب ته په (فضل) رحمت او انعام) خپل له (فرعون او مرستندويانو دده) کافرانو نه ﴿ وَآزِجْنَا اِلٰى مُوسٰى وَاَخِيهِ اَنْ تَبَوَّءَا لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ ثَوْنًا ﴾ او وحی وکړه موب موسی ته او ورور دده ته داسي چي جوړ (مقرر) کړئ تاسي دپاره دخپل قوم په مصر کي کونډ (دپاره د عبادت اولمانځه) ﴿ وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً ﴾ او وگرزوي کوتي خپلي مسجدونه (په وخت د وري کي) ابن عباس رضي الله عنه وايي: چي دوی به وېرېدل نو ورته هسي امر وشو چي پخپلو کورونو کي لمنځونه وکړي (۱) ﴿ وَاقِمْوا الصَّلَاةَ ﴾ اوسم دروي (ادا کوي سره له ټولو حقوقو) تاسي لمونځ ﴿ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ اوزېري ورکړه (اي موسی) مؤمنانو ته (په نصرت او غلبه باندې) ﴿ وَقَالَ مُوسٰى رَبَّنَا اِنَّكَ ؕ اَنْتَ فِرْعَوْنُ وَمَلَاةٌ زِينَةٌ وَآثَرًا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ﴾ او ويل موسی ای ربه زموږ بېشکه تا ورکړی دی فرعون او سردارانو دده نه زېنت (د ژوندانه هر راز ښکلا، رونق سامانونه) او (دېر) مالونه په دغه ژوندون د دنیا کي ﴿ رَبَّنَا لِصَلِّ عَلٰى سَبِيْلِكَ ﴾ (دپاره ددې چي دوی خلک گمراه کړي ستاله لاري نه) لام دعا قبت لپاره دی يعني ای الله ا دوی ته دي دومره پرېمانه مالونه ورکړي چي په پای کي ددوی کار ستاله دين څخه دخلکو گمراه کول دي ﴿ رَبَّنَا اَطْمِسْ عَلٰى اَمْوَالِهِمْ ﴾ ای ربه زموږ امحوه راوړه په مالونو ددوی ﴿ وَاشْدُدْ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ ﴾ اوسختي راوړه په زړونو ددوی ﴿ فَلَا يُؤْمِنُوْا حَتّٰى يَرَوْا الْعَذَابَ الْاَلِيْمَ ﴾ (نو ايمان نه راوړي تر هغو چي وويني دوی عذاب دردناک) دغه ددوی لپاره دهلاکت دعاده يعني ای الله ا زړونه يې داسي سخت کړه چي تر هغو ايمان رانه وړي خو چي دردناک عذاب وويني ځکه دوی ته ايمان راوړل گټه نه رسوي (په ملنډو ايمان راوړي) موسی عليه السلام دوی ته ځکه ښه را وکړه چي هغه پوهېدو دغه گمراهان سخت د ضلالت او طغيان لېونیان دي او په زړونو کي يې دايمان لپاره ځای نشته دغه د وحی په سبب ده ته معلومه شوي وه چي دوی ايمان نه راوړي. ابن عباس رضي الله عنه وايي: چي موسی عليه السلام دعا کوله او هارون عليه السلام آمين وايو ځکه د دعاست دواړو ته شوی دی (۲) ﴿ قَالَ قَدْ اُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمْ فَاَسْتَقِيْمَا ﴾ وفرمايل (الله) په تحقيق قبوله کړه شوه دعاستاسي دواړو نوسم ولاړ اوسئ (يعني الله جل جلاله وفرمايل چي: ماستاسي دواړو ښه را د فرعون او دهغه د قوم د سردارانو په باب قبوله کړه نو تاسي خپل د بلني او دعوت په کار کي او د حجت د الزام په هکله ثابت قدم اوسئ ﴿ وَلَا تَتَّبِعَنَّ سَبِيْلَ الَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴾ (او متابعت مکوي تاسي دلاري دهغو کسانو چي نه پوهېږي) يعني تاسو د دعا په ژر قبلېدو او يا د الله د وعدي په ترسره

(۱) اوځينو مفسرينو وييلي چي معنایې داده: وگرزوي کوتي مخامخ قبلې ته.

(۲) البحر ۵/ ۱۸۷

بلاغت:

۱- ﴿قَالَ اللَّهُ تَوَكَّلْتُ﴾ دلته تقديم ماحقه التأخير دحصر دافادي لپاره راغلی او معنایې داچي په الله مي توکل کړی نه په بل چا باندې.

۲- پدې کلماتو کي چي فرمایې: ﴿وَيُحَقِّقُ الْحَقَّ﴾ داشتقاقې جناس صنعت دی.

۳- ﴿لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً﴾ دلته يې له التباس او سترڅخه په (غمه) تعبیر فرمایلي چي استعاره يې کړي يعني ستاسي حال دي هسي نامعلوم او نغښتی نه وي لکه (عمياء غمه) يعني يومخ ايزه پټ.

۴- کله چي فرمایې: ﴿وَأَشَدُّ عَلَى قُلُوبِهِمْ﴾ دلته له سخت عذاب او دوه چنده عقاب څخه استعاره ده.

تنبيه:

ابن کثير وايي چي: د موسى عليه السلام ښېرا فرعون ته د ديني حميت او غيرت له مخي او د الله څخه د دوی

درېښتي زياتي نافرمانې په وجه وه لکه چي نوح عليه السلام خپل قوم ته ښېرې کړي او وويلي يې دي ﴿وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْنِي عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا﴾ (۱۶) إِنَّكَ إِن تَذَرَهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا (۱۷) ﴿

[روح ۲۶] اوله دې جهته الله جل جلاله د موسى عليه السلام دعا چي هارون عليه السلام هم ورسره ملگرتيا کوله لکه دنوح عليه السلام ښېرا ومنله او قبوله يې کړه.

***

الله تعالی فرمایې:

﴿وَجَوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَءِيلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدُوًّا حَتَّى إِذَا أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ قَالَ

مَا أَنتُ أَنتَ لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي آمَنْتُ بِهِ بَنُو إِسْرَءِيلَ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ (۱۶) مَا أَتَىكَ الْكُفْرُ إِلَّا بَغْيًا وَأَنْتَ ظَالِمٌ جَبَّارٌ (۱۷)﴾

﴿فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلَقَكَ آيَةً وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ عَنْ آيَاتِنَا لَغَافِلُونَ (۱۸)﴾

﴿وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ مَبُوءًا صِدْقٍ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ فَمَا اخْتَلَفُوا حَتَّى جَاءَهُمُ الْعِلْمُ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ (۱۹)﴾

﴿فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكَ فَسْأَلِ الَّذِينَ يَقْرَأُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ (۲۰)﴾ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَبُوا بِبَيِّنَاتِ اللَّهِ فَتَكُونُوا مِنَ الْخَاسِرِينَ (۲۱)﴾

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَذَبُوا عَنْ ظُنْهِمْ كَذَبُوا بِبَيِّنَاتِ اللَّهِ فَتَكُونُوا مِنَ الْخَاسِرِينَ (۲۲)﴾

﴿وَلَوْ جَاءَهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ لَكُنَّا عَنْ آيَاتِنَا غَافِلِينَ (۲۳)﴾

الْأَلِيمَ ﴿١٧﴾ مَن لَّا كَانَتْ قَرِيبَةً ؕ آمَنَتْ فَفَعَمَهَا إِيمَانُهَا إِلَّا قَوْمَ يُونُسَ لَمَّا ؕ آمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ ؕ عَذَابَ الْخُرِّيِّ فِي الْبَحْرِ
 الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَىٰ حَيْرٍ ﴿١٨﴾ وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَآمَنَ مَن فِي الْأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا ؕ أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتَّىٰ يَكُونُوا
 مُؤْمِنِينَ ﴿١٩﴾ وَمَا كَانَتْ لِنَفْسٍ أَنْ تُؤْمِنَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَجْعَلُ الرَّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٠﴾ فَانْظُرُوا مَاذَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢١﴾ فَهَلْ يَنْتَظِرُونَ إِلَّا مِثْلَ إِلَهِهِ
 الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ قُلْ فَانْظُرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ تَتَّبِعُنِي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ ؕ آمَنُوا كَذَّبُوا
 حَقًّا عَلَيْنَا نُنَاجِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٣﴾ قُلْ يَأَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ رَبِّي فَلَا أَغْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ
 أَغْبُدُ اللَّهَ الَّذِي يَتَوَفَّكُم وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٤﴾ وَأَنْ أَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ
 الْمُشْرِكِينَ ﴿٢٥﴾ وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَفْعَلُكَ وَلَا يَضُرُّكَ فَإِنْ فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٢٦﴾ وَإِنْ يَمَسُّكَ
 اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِلَٰهَ رَبِّكَ يَبْخِرُ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ يُصِيبُ بِهِ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَهُوَ الْغَفُورُ
 الرَّحِيمُ ﴿٢٧﴾ قُلْ يَأَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا
 يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ ﴿٢٨﴾ وَأَتَّبِعْ مَا يُوْحَىٰ إِلَيْكَ وَأَصْبِرْ حَتَّىٰ يَخُفَّكَ اللَّهُ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٢٩﴾

يونس: ۹۰-۱۰۹

مناسبت اوتراو:

کله چي الله تعالى د موسى عليه السلام د ښهرا چي د فرعون طاغي په هکله يې کړي وه يادونه وکړه دلته يې هغه څه راوړل کوم چي فرعون اولښکروته يې دخپل بغاوت اوعداوان له مخي په درياب کي غرقېدل اودهېدل ورپېښ شوي وو اودهغه ايمان راوړل په وروستيو شېبو کي ځکه ورته گټه نه وه رسولي چي دغه د اضطرار ايمان وو وروسته يې پسي ديونس عليه السلام کيسه راوړه اوداچي الله پاک دهغه د قوم توبه ومنله، سورت يې د توحيد د حقيقت په بيان باندې پای ته ورساوو او دا يې په ډاگه کړه چي انسان يوازي په ايمان راوړلو نجات موندلای شي.

لغتونه:

(بوأنا) موږ سکونت ورکړی (مترين) شک کونکي (لولا) دهلا په معنی اودهڅو نوي دپاره د (تحضيض) په معناده (الرجس) عذاب اوقهر (حنيفاً) له ټولوباطلو اديانو څخه مائل يم (سک) وبه رسېږي تاته (کاشف) ليري کونکی ويل کېږي (کاشف السوء) يعني د بدې دفع کونکی (وکیل) ساتونکی، چاره ساز، تفسير:

﴿وَجَوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَءِيلَ الْبَحْرَ﴾ اوتبرکړل موږ بني اسرائيل له بحره (د قلم روغ رست) چي د سويس بحر يې بولي ﴿فَاتَّبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدُوًّا﴾ نوچي پسي ورسېدو په دوی پسي فرعون اولښکروده دپاره د ظلم اوجفا (چي په دوی باندې يې ناحقه استعلاء کوله) ﴿حَتَّىٰ إِذَا أَدْرَاكَهُ الْعُرْقُ﴾ ترهغه کله چي

ورسېده دغه (فرعون) ته ډوبېدا (چې هلاکت یې یقین شو) ﴿قَالَ ءَامَنْتُ اَنْتُمْ لَا اِلَهَ اِلَّا الَّذِي ءَامَنْتُمْ بِهِ﴾^(۱) ښه بل چې نوې ویل (پدې شبهه کې) چې ایمان راوړ ما پدې چې بېشکه نشته هیڅ برحق معبود مګر یوازې هغه ذات دی چې ایمان راوړې دی پر هغه بني اسرائيلو ﴿وَ اَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾^(۲) اوزه له مسلمانانو یم دغه یې دایمان د دعوی تاکید دی یعنې زه له هغه چاڅخه یم څوک چې د الله حکم ته غاړه ایښودونکي مخلصان وي. ابن عباس رضی الله عنه وایې چې: حضرت جبریل علیه السلام د فرعون په خوله کې زړني (توري ختي) ورواچولې چې د الله رحمت ونه مومي^(۱) ﴿ءَاَتَيْنَا وَ قَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَ كُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ﴾^(۲) (الله د پرنېستې په ژبه دهغه دایمان دردولو په باب و فرمایل) آیا اوس (دې ایمان راوړ) حال دا چې په تحقیق تانافرمانی کوله پخوا (له دې نه در رسول زما) اوته وې له مفسدانو څخه) یعنې اوس چې له ژونده ناهیلی شوې ایمان راوړې اود عذاب تر نزول له مخه دي عصیان کاو او په ضلالت او اضلال کې دي خلک د الله له لاري راګرزول ﴿فَالْيَوْمَ نُنَجِّكَ بِدَنِكَ لِنُكُوْتُ لِمَنْ خَلَقَ ءَايَةً﴾^(۳) نن ورځ به خلاصی درکړو په بدن ستاسره (چې له بحر به دي بې سامري راوباسو) دپاره ددې چې ته شې لپاره دهغه چا چې وروسته له تاراخي (لوی) پند (دلیل) عبرت) اوبیا څوک ستا په شان جبروت او فرعونیت غوره نکړي. ابن عباس رضی الله عنهما وایې چې: ځیني بني اسرائيل پدې کې شکمن وو چې فرعون به مړ وي او که نه؟ نو الله جل جلاله بحر ته امر وکړ چې مړی یې ورته راوغورځوي ترڅو دوی یې له مړینې او هلاکت څخه بېغمه شي^(۱) ﴿رَاِنَّ كَثِيْرًا مِّنَ النَّاسِ عَنِ ءَايَتِنَا لَعٰفُوْنَ﴾^(۲) اوبېشکه چې ډېر له خلکو له آیاتونو (د قدرت دلالتو) زموږ څخه خامخا غافلان دي دي یعنې نه ځني پند اخلي اونه هم پکې سوچ کوي ﴿وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرٰءِيْلَ مَبْرَأً صَدَقِي﴾^(۳) او خامخا ځای ورکړ موږ بني اسرائيلو ته (وروسته ددوی د دښمنانو د ډوبېدلو او هلاک) ځای درنښتیني (لاتو او خوښ) ﴿وَرَزَقْنٰهُمْ مِّنَ الطَّيِّبٰتِ﴾^(۴) او غوره رزق روزي مو ورکړه دوی ته له پاکېزه خیزونو، لذیذو ګټورو څخه ﴿فَمَا اَخْتَلَفُوْا حَتّٰی جَآءَهُمُ الْعِلْمُ اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِیْمَا کَانُوْا فِیْهِ یَخْتَلِفُوْنَ﴾^(۵) نو اختلاف ونکړه دوی (په دین کې) تر هغه پوري چې راغی دوی ته علم (پرا حکامو د تورات چې د الله حکم پکې وو) بېشکه رب ستا به فیصله وکړي په مینځ ددوی کې په ورځ د قیامت په هغه څېز کې چې دوی به پکې اختلاف کاو (دغه ددوی ذم دی چې ددوی اختلاف د دین په سبب وو خودین متحد کونکي وي مختلف کونکي نه وي. دین راغونډونکی وي، تیت کونکی نه وي. طبري وایې: در رسول الله صلی الله علیه وسلم تر بعثت له مخې دوی دهغه په نبوت ټول یوه خوله وو اقرار یې کاو و څو کله چې رسول الله راغی ځیني دوی ورباندې کافران شول او ځیني کسانو یې ورباندې ایمان راوړ نو دغه ددوی اختلاف وو^(۱) ﴿فَاِنْ کُنْتَ فِیْ شکِّ مِمَّا اَنْزَلْنَا اِلَیْکَ﴾^(۲) نو که ته په شک کې یې (بالفرض والتقدير) له هغه (قرآن) چې موږ تاته نازل کړی وو (نوپوښتنه وکړه) ابن عباس رضی الله عنهما وایې: نه پیغمبر علیه السلام شک کړی وو اونه یې پوښتنه کړي. زمخشري وایې: چې دغه وینا فرضاً دی یعنې که بالفرض والتمشیل تاته شک پیدا شي اویا شیطان و سوسه دروړاندي کړي نو ته د کتابیانو له علماوو څخه وپوښتنه

(۱) الطبري ۱۱/۱۲۳ مراد د الله درحمت له موندلو نه له غرقېدلو څخه نجات دی لکه چې هغه غوښتل. دغه ابو السعود وایې.

(۲) المختصر ۲/۲۰۲

(۳) الطبري ۱۱/۱۲۲

اوددي دور ويناگانو جي يوه سې ده. ﴿وَاِنْ تَلَفَىٰ شَكٌّ مِّنْهُ مُرِيبٌ﴾ (هود ۱۱۰) اوبله داچي فرمايې: ﴿يَا اٰدَمُ
 فِي شَاكِ﴾ دلومري كلام معناد شڪ اثبات سره له تاكيد او تحقيق دي خوپه دوهم کي بياد فرض او تقدير په نوي
 (۱) اوځينوي ويلی. جي خطاب پيغمبر عليه السلام ته او مراد ځني نور (امت) دي ﴿فَسَلِّ الْاَلَيْكَ يَقْرَءُونَ
 الْكِتَابَ مِنْ قَلْبِكَ﴾ (نوپوښتنه وکړه له هغو کسانو جي لولي دوی کتاب) يعني له کتابيانو هغه کسان جي
 په نورات او انجيل پوهېږي ځکه دا هغوی ته ثابت دي لکه چي تاته موقصه وکړه او مقصد له قرآني قصو څخه
 د شڪ رفع کول دي ﴿لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ﴾ خامخاراغلی دی تاته حق له (طرفه د) رب ستا) يعني هغه
 حق بيان او خبر صادو تاته راغلی چي هيڅ شڪ او شبه پکي نشته ﴿فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ﴾ نومه کپړه نه
 (امت ستا) له شڪ راوړونکيو څخه ﴿وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَبُوا بِبَيِّنَاتٍ اَللّٰهُ﴾ اومه کپړه ته (امت ستا) له
 هغو کسانو جي دالله دآيتونو تکذيب کوي ﴿فَتَكُوكَ مِنَ الْخٰسِرِينَ﴾ نوشې به ته (امت ستا) له
 زبانکارانو څخه د دنیا او آخرت. بيضاوي وايې. چي دغه دتهيج او هڅوني په توگه دثابت قدمي او دشرکانو
 داميدونو دقطع کولو لپاره دي (۲) قرطبي وايې چي خطاب پردي دواړو آيتونو کي عليه السلام ته او مراد ځني
 نور کسان دي (۳) ﴿اِنَّ الَّذِيْنَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُوْنَ وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ اٰيَةٍ﴾ بېشکه هغه
 کسان چي حقه ثابت شوي پردوی کلمه (دعذاب) درې ستا (په ازلي اراده دالله) نوايمان نه راوړي دوی مگر که
 راشي دوی ته دلائل (روښانه) دوحدايت ﴿حَتّٰى يَرَوْا الْعَذَابَ الْاَلِيمَ﴾ ترهغه پوري چي وويني دوی عذاب
 دردناک (لکه چي فرعون ايمان راوړ خو هغه وخت به بياگته ورته نه رسوي ﴿فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْنَةً مَّامَنَتْ فَنَفَعَهَا
 اِيْمَانُهَا اِلَّا قَوْمٌ يُّوْسُ﴾ نوولي نه وه اهل ديوي (نافرمانه) قريې (چي موږ هلاکه کړي) چي ايمان يې راوړی وي
 پس نفع ورته رسولي وای ايمان (داهل) ددي (قريې) مگر قوم ديونس ﴿لَمَّا مَّامَنُوْا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ
 فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا﴾ کله چي ايمان راوړ هغو نوپورته کړ موږ له دوی نه عذاب دذلت پدي ژوندون ددنيا کي
 ﴿وَمَتَّعْنٰهُمْ اِلٰى حِينٍ﴾ او وروسته موکړل تر وخت دمرگ پوري قتاده وايې چي: روايت کېږي حضرت يونس عليه
 السلام دوی له عذابه ووېرول او هغه يې له مينځه ووت کله چي دوی خپل پيغمبر ونه موند او دا ورته څرگنده شوه
 چي عذاب نژدې ورته رارسېدلی نو الله پاک ددوی په زړونو کي توبه ور واچوله. او کله چي الله پاک ته ددوی
 دزړونو اخلاص او رښتنولي معلومه شوه چي دوی دزړه له کومي په تېرو گناهونو پښېمانه او توبه گار دي نو يې
 عذاب ځيني ليري کړ (۴) ﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَآَمَنَ مَنْ فِي الْاَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا﴾ او که اراده فرمايلي وي رب ستا

(۱) الکشاف ۲/۳۷۰

(۲) البيضاوي، ۲۴۵

(۳) القرطبي ۸/۳۸۳

(۴) الطبري ۱۱/۱۷۱

ایمان دتولو خلکو (خامخا ایمان به راوری وو هغو کسانو چي په ځمکه کي دي ټولو په اجماع سره) خو دغسي په پک دی غوښتي چي دغه له حکمت سره مخالف دی بلکه الله جل جلاله له خپلو بندگانو څخه داخیاري

په غوښتنه کوي دزور او اضطرابي ایمان پکار نه دی ﴿أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتَّىٰ يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ﴾ (آنانوته محرومي خلک چي مؤمنان شي) يعني اي محمده! (صلی الله علیه وسلم) آيا به خلک په زور ایمان ته راوړي وپه اضطرابي توگه سی یخبل دین کي گډوي داستا کار نه دی په آیت شریف کي در رسول الله صلی الله علیه وسلم لپاره تسلا و ډاډینه ده او دده دزړه دلاساينه چي هغه حرص درلود خو خلک ایمان راوړي ابن عباس رضی الله عنهم وايي نبي علیه السلام پدې کي حریص وو چي ټول خلک ایمان راوړي نوالله خبر ورکړ چي یوازي هغه کسان به ایمان راوړي څوک چي رومي یې نیکمرغي په برخه شوي وي او هغه کسان بیا گمراهان دي چاته چي په ول کي لاهد مرغي لیکل شوي وه (۱) ﴿وَمَا كَأَنَّ لِنَفْسٍ أَنْ تُؤْمِنَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ﴾ اوندی (ممکن) لپاره دهیخ

مس داچي ایمان راوړي مگر (ممکن) دی په اراده دالله (اوتوفیق یې) ﴿وَيَجْعَلُ الرِّيحَ عَلَىٰ الَّذِي لَا يَفْتَنُونَ﴾ (اواچوي پلیني په هغو کسانو چي عقل نه چلوي) يعني عذاب غورخوي په هغه چاچي د الله په آیتونو

کي سوچ او فکر نه کوي خپل عقلونه په گټور ولاړو چارو کي نه گماري ﴿قُلْ أَنْظَرُوا مَاذَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ وایه (ای محمده! دې مشرکانوته) چي وگوري (څه عجیبه دالله دوحدانیت او بشپړ قدرت) دلائل دي په

آسمانونو او ځمکي کي؟ ﴿وَمَا تُقْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ اونه دفع کوي (عذاب) دلائل (دوحدانیت) او وپروني کي له هغه قوم څخه چي ایمان راوړونکي نه دي او الله پخوا لاهد مرغي ورته لیکلي ده

﴿فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا مِثْلَ آيَاتِ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ نو آيا انتظار کوي دا (مشرکان دمکې) بلکه انتظار نه کوي هیڅ خبرته (مگر) انتظار کوي (په شان دهغو بدو ورځود هغو کسانو چي پخواتیر شوي) او الله

ورباندې عذاب اونکال نازل کړی وو ﴿قُلْ فَانظُرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ﴾ وایه (ای محمده! دوی نه) نو انتظار کوئ بېشکه زه هم له تاسي سره له انتظار کونکو څخه یم) يعني تاسو دخپلي سرغړوني او تکذیب

د انجام اوبدي خاتمي انتظار کوئ زه هم ستاسو د هلاکت او بربادي لپاره سترگي په لاره یم ﴿ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا كَذَلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنَجِّي الْمُؤْمِنِينَ﴾ بیا نجات ورکړ موږ رسولانوزموږ ته او هغو کسانوته چي

ایمان یې راوړی وو همداسي (لکه دغه نجات دهغو) ثابته ده پرموږ چي خلاصوو نور مؤمنان (هم) ربیع ابن انس وايي چي یو ځل الله هغوی له عذابه ووهرول اویایې دغه خبر ورکړ که دغه عذاب راشي نوالله خپل پیغمبران

اوه هغوی سره مؤمنان ژغوري (۲) ﴿قُلْ يَأَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ رَبِّي﴾ وایه (ای محمده!) که یې تاسي به شک کي له دینه زما (ای مشرکانو چي دابه حق اورنښتیاوي که نه؟) ﴿فَلَا أَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾

نوعبادت نه کوم زه (دهغو بتانو چي نه گټه لري اونه ضرر دفع کوي) دهغوی چي تاسو یې پرته له الله عبادت کوئ ﴿وَلَكِنْ أَعْبُدُ اللَّهَ الَّذِي يَتَوَفَّنَا﴾ اولیکن زه عبادت دهغه الله کوم چي تاسي وفات کوي (ستاسي مرگ اوژوند

دهغه په قدرت کي دی، طبري وایي چې دغه په کلام کي بولطيف لحن او تعريض دی گواکي چي داسي وایي تاسو ته نه ښايي چي زما په دين کي شکمن شئ تاسو ته دابايدې دي چي دبتانو په عبادت کولو کي شک ولری هغه بتان چي نه خو فائده او گټه رسوي اونه ضرر دفع کولای شي او هغه زما پروردگار خو هغه ذات دی چي دخلکو ارواحان کاږي، گټه رسوي اوزيان دفع کوي (۱) ﴿وَأَمْرٌ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ او ماته داسي حکم شوی چي له مؤمنانو (موحدانو) څخه یم (له الله سره به شریک نه نیسم) ﴿وَأَنْ أَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا﴾ او (داسي حکم راباندې شوی) چي ودر وه مخ (ذات) خپل دين ته (هغه چي ملت ابراهيمي) او مانل دی له باطلو اديانو حق ته ﴿وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ او مه کېږه له سره له مشرکانو څخه (هغوی چي دالله سره په عبادت کي شریک نیسي) ﴿وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَفْعَلُ وَلَا يَصْرُكَ﴾ او مه بوله (په عبادت سره) پرته له الله هغه چي گټه به رسوي تاته اونه ضرر رسولای شي تاته (لکه باطل خدايان اوبسان) ﴿فَإِنْ فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذَا مِنَ الصَّالِمِينَ﴾ (نوکه) (بالفرض) دي وکر عبادت دغیر الله نوبېشکه ته هم بدغه وخت کي له ظالمانو څخه یې) له هغو کسانو چي ځانونه یې دالله عذاب نه چمتو کړی او پخپلو ځانونو یې ظلم کړی دی دلته خطاب رسول الله ته او مراد ورڅخه نور کسان دي لکه چي پخوا تېر شو ﴿وَإِنْ يَتَسَنَّكَ اللَّهُ يُضَرَّ فَلَا كَافٍ لَهُ إِلَّا هُوَ﴾ او که ورسوي الله تاته کوم ضرر نو نشته ليري کونکی (دفع کونکی دهغه) (هیڅوک) مگر هم دی دی (یوازي) ﴿وَلَا يَأْتِيكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ﴾ او که اراده وکړي تاته دخیر (لکه نعمت او بدایي) نونشته هیڅ منع کونکی دفضل دده ﴿يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ﴾ رسوي (الله) داخیر هر هغه جاته چي اراده وفرمایي له بندگانو خپلونه ﴿وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ او هم دی ښه مغفرت کونکی (دگناهونو) دپررحم والادی په سموبندگانو ﴿قُلْ يَأْتِيهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ﴾ (ووايه اي محمده!) اي خلکو! په تحقيق تاسي ته حق راغلی دی له جانبې درب ستاسو) يعني تاسو ته قرآن کریم چي په محاسن الاحکام مشتمل دی راغلی ﴿فَمَنْ أَهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِىٰ لِنَفْسِهِ﴾ نو هر چا چي سمه لاره وموندله نو بېشکه همدا خبره ده چي لاره مومي دپاره (دنفع) دخان خپل (خانکري) ﴿وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهِ﴾ (او هر څوک چي گمراه شو نو بېشکه همدا خبره ده چي گمراه کېږي پرځان خپل) يعني هر څوک چي په کفر گمراه کېږي نو ددغه کفر وبال همده ته راجع دی ﴿وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ﴾ اونه یم زه پر تاسي باندي وکیل (ساتونکی د اعمالو ستاسي بلکه زه بشیر او نذیر یم) ﴿وَأَتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَأَصْبِرْ حَتَّىٰ يَخُذَ اللَّهُ﴾ (او متابعت وکړه اي محمده!) دهغه څېز چي وحی کولی شي تاته او صبر کوه تر هغو پوري چي حکم وفرمایي (الله) يعني اي پیغمبره ته دژوند په ټولو امورو کي دوحی متابعت کوه او په هغه څه چي دعوت او بلني په لار کي درته کوم تکالیف اوزيانونه رسېږي صبر اوزغم کوه ترڅو چي ستا او ددوی

(۱) الطبري نفس المرجع

ترمينځ الله حکم و فرمايې ﴿وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ﴾ او همدغه (الله) بهتر او غوره د ټولو حکم کوونکودى، په آيت شريف کي در سول الله صلى الله عليه وسلم لپاره دا دينه او د مشرکانو لپاره وعيد پروت دى. **بلاغت:**

- ۱- ﴿إِنَّا كُنَّا وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلَ﴾ پدې آيت شريف کي استفهام د توبيخ او انکار لپاره دى.
- ۲- ددې کلماتو تر مينځ چي فرمايې: ﴿بَوَّأْنَا مَوًّا﴾ اشتقايي جناس دى.
- ۳- ﴿كَلِمَتُ رَبِّكَ﴾ دغه کلمه له حکم او فيصلې څخه کنايه ده کومه چي په ازل کي تر سره شوي او د دوى بد مرغي يې ليکلي وي.
- ۴- پدې کلام کي چي ﴿ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا﴾ د مضارع صيغه يې له ماضي څخه د حکايت په ډول راوړي تر څو د دغه حالت ډول او هيئت وښيي او استحضار يې وکړي.
- ۵- پدې کلام کي چي راوړي: ﴿مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ﴾ ددې کلماتو تر مينځ د طباق صنعت نغښتى دى،
- ۶- ﴿وَإِنْ يَنْتَسِبْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ..... وَلَئِنْ يُرْدِكْ بِخَيْرٍ﴾ د دواړو جملو تر مينځ لطيفه مقابله او دغه له بد بعي معنائو څخه گڼل کېږي.

۷- ددې کلماتو مبارکاتو تر مينځ چي فرمايې: ﴿فَمَنْ أَهْتَدَى... وَمَنْ ضَلَّ﴾ د طباق صنعت شته.

۸- ﴿يُنَجِّمُ اللَّهُ... الْحَاكِمِينَ﴾ پدې کلماتو کي شتقايي جناس راغلى دى.

فائده:

امام فخر رازي وايې چي فرعون درې ځلي ايمان راوړى لومړى پدې کلمه چي ﴿أَمَنْتُ﴾ دوهم داچي ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي آمَنْتُ بِهِ، بَوَّأْنَا إِسْرَءِيلَ﴾ يونس ۱۸ او په دريم ځل داچي: ﴿وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ نوولي دده ايمان ونه منل شو؟ خواب داچي ده د عذاب دنزول په وخت کښى ايمان راوړ او پدې وخت کي ايمان نشي منل کدى ځکه دغه د مجبوري حالت او پدې کي ايمان او توبه نه قبلېږي الله جل جلاله فرمايې: ﴿فَلَرَّ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَاسًا﴾ [غافر، ۸۵]

تنبيه: مفسرين کرام وايې: کله چي الله د فرعون جوسه (تن) له غرقېدلو وروسته وژغوره ددې لپاره وو چي تېرې هغه په خدايې او الوهيت منلى او و اداسي يې انگېرل چي هغه به هېو نه مړ کېږي نو الله عزوجل و غوښتل چي فرعون پداسي سپکتيا او خواري دوى ته ور وويني تر څو يې له مړيني څخه مطمئن شي هغه چي پرون په جلال او عظمت دکبريا او غرور په نيلى سپور وو خواوس هسي نيمه خوا سپکه سپانده شو نوبه د خلکو لپاره پند او سرکښانو طاغوتيانو لپاره به زجر او دعبرت سبق وي.

ديونس سورت تفسير د الله جل جلاله په مرسته او ښه توفيق بشپړ شو والحمد لله رب العالمين

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١ الرُّكُوبِ أَخِيكَ إِبْنَهُ ثُمَّ قُضِلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَيْرٍ ٢ أَلَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ إِنِّي لَكُلِّكُمْ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ
 ٣ وَإِنِ اسْتَغْفَرُوا رَبَّكَ ثُمَّ تَوْبُوا إِلَيْهِ بِسَعْيِكُمْ مَتَّعًا حَسَنًا إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى وَتُؤْتِي كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ وَإِن تَوَلَّوْا فَإِنِّي
 لَمُتَّاعٌ عَلَيْكُمْ عَذَابٌ يَوْمَ كَبِيرٍ ٤ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَفِيرٌ ٥ أَلَا إِنَّهُمْ يَتَّبِعُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَغْفِرُوا مِنْهُ
 أَلَا جِبْنَ يَنْتَفِعُونَ بِثَابَتِهِمْ يَعْلَمُ مَا يُبَيِّرُونَ وَمَا يَعْمَلُونَ إِنَّهُمْ عَلَيْهِمْ يَذَاتُ الصُّدُورِ ٦ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ
 إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ٧ وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي
 سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ لِيَبْلُوَكُمْ أَنِ كُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَلَئِنْ قُلْتُمْ إِنَّكُمْ مَقْبُولُونَ مِنْ
 بَدِئِ السَّاعَةِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ٨ وَلَئِنْ أَخَّرْنَا عَنْهُمْ الْعَذَابَ إِلَى أُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ
 لَيَقُولَنَّ مَا يَجِئُهُ إِلَّا يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ وَخَافَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ٩ وَلَئِنْ أَدْقْنَا
 الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ إِنَّهُ لَيَكْفُرُ ١٠ وَلَئِنْ أَدْقْنَاهُ نَعْمَاءً بَعْدَ ضَرَاءٍ مَسَّةٍ
 لَيَقُولَنَّ دَهَبَ السَّيِّئَاتِ عَنِّي إِنَّهُ لَفَرِحَ فَخُورٌ ١١ إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ
 كَبِيرٌ ١٢ فَلَمَّا كُنَّا نَقُصُّ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَضَاقُ بِهِ صَدْرُكَ أَنْ يَقُولُوا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ كُتُبٌ أَوْ جَاءَهُ
 مَعَهُ مَلَكٌ إِنَّمَا أَنْتَ نَذِيرٌ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ١٣ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ مَا نَأْتُوا بِشَيْءٍ سِوَ مَا فِيهِ
 مُتَرَاتِبٌ وَادْعُوا مَنْ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ١٤ قُلْ إِنِّي لَا أَعْلَمُ أَتَمَّ أَنْزِلَ يَعْلَمُ اللَّهُ
 رَأَىٰ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَهَلْ أُنْتَهَىٰ مِنْ مُّسْلِمُونَ ١٥ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَرَبَّهَا نُوفٍ إِلَيْهِمْ أَعْمَلْتُمْ فِيهَا وَهُوَ
 بِهَا لَا يَخْشُونَ ١٦ أُولَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبِطِلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
 ١٧ أَمَنْ كَانَ عَلَىٰ يَمِينِهِ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كُتِبَ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً أُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ
 بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ قَالَتِ الْأَشْرَافُ مَوْعِدُهُ فَلَا تَكُ فِي مَرْيَبٍ مِنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا
 يُؤْمِنُونَ ١٨ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أُولَئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَىٰ رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ هَؤُلَاءِ
 الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ١٩ الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ مَسِيلِ اللَّهِ وَيَسْعَوْنَ فِي أَعْنَاقِهَا وَهُمْ
 بِالْآخِرَةِ كَافِرُونَ ٢٠ أُولَئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ يُضْعِفُ
 لَهُمُ الْعَذَابُ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ ٢١ أُولَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَصَلَّ عَنْهُمْ مَا
 كَانُوا يَفْعَلُونَ ٢٢ لَا جَرَمَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمْ الْآخِسُونَ ٢٣

إِنَّ الَّذِينَ ءَمَرُوا وَنَهَوْا لَصَلَحَتْ وَأَخْتُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ أَتُوبُكَ أَحَبُّتُ الْحَسَّةَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٢﴾
مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْأَعْمَىٰ وَالْأَصْبَحِ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعُ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٣﴾ هود: ۱-۲۲
لغتونه

(احکمت) ټینگ شوی دی، احکام له وړانډلو څخه خوندي ساتلو او ټینگولوته وایې ویل کېږي (حک
الامر) کله چې یې داسې ټینگ او معکم کړي چې خلل او فساد ورته لاره نلري (مستقرها) هغه ځای د استقرار
او هستوګنې دهغې په دنیا کې (مستودعها) هغه ځای چې وروسته له مړینې یې هستوګنځی وي (أمة معدودة) امر
دلته دیوې ټاکلې زمانې په معنادی، قرطبي وایې چې: امت یو مشترک لفظ دی او په اتو (۸) معناګانو راځي
ټولی، ملت، د څیرنښګنې خاوند، وخت زمانه، دانیایو پیروي (۱) (مربة) شک شبه (ضل) ورک او متلاشي ته
وايې (لاجرم) یوه کلمه اود (حقا) په معناده چې خلیل او سیبویه هم د غسي وایې (أجنتوا) عاجزان شول (إخبات) دل
او انکسارته وایې (الأصم) هغه کون چې نه اوري.

د نزول سبب یې:

قرطبي له ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت کوي چې هغه ویلي: (أخنس بن شريق) د خوږې ژبې او پسو
خبرو خاوند وو کله چې به له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره مخامخ شو دهغه له زړه سره سمې خبرې به یې
ورته کولې او په زړه کې به یې ددې اپوټه (برعکس) نورڅه وو نوالله د آیت نازل کړ: ﴿أَلَا يَأْتِيهِمْ يَتُونُ صُدُورُهُمْ
لِيَسْتَخَفُّوا مِنْهُ﴾ د آیت تریایه:

تفسیر:

﴿الر﴾ دغه مقطعات توري او دې ته اشاره ده چې قرآن کریم معجز اوله دا ډول تورو څخه جوړ دی، ابن
عباس رضی الله عنه وایې چې: معنایې دا چې (أنا الله أرى) زه الله یم هرڅه وینم ﴿كَتَبْتُ﴾ اُتَکْتُتُ اَیْتُهُ ثُمَّ قُتِلْتُ
مِنْ لَدُنْ حَکِيمٍ خَیْرٍ ﴿﴾ کتاب دی چې محکم کړی شوي دي آیتونه دده (چې هیڅ تناقض او خلل ورته لاره نلري)
بیا په تفصیل سره بیان شوي (چې حلال، حرام او د بندګانو د معاش او معاد د امورو په هکله خبري دي) له زده
دلوۍ حکمت والایه خبردار څخه (هغه چایې تفصیل او بیان فرمایلی څوک چې د امورو په څرنگوالي ښه پوه
او خبردار دی ځکه نوښه محکم اوښه څرګند دی) ﴿أَلَّا تَقْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ﴾ چې عبادت مکوی د هیچا مګر د الله
﴿إِنِّي لَكُرْمَةٌ تَذِيرٌ وَبَشِيرٌ﴾ چې بېشکه زه تاسي ته (له طرفه د الله) وروڼکی یم (د عذاب دده که کافران شوی)
او زه یری درکونکی یم (په ثواب سره که موایمان راوړ) ﴿وَأَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ﴾ او چې مغفرت
وغواړي له ربه خپله (د تیرو گناهونو) بیا توبه وکړئ الله ته (او په طاعت، انابت باندې مستقیم اوسئ) ﴿يَمِيعَكُمْ

(۱) لکه د الله تعالی د اهل چې: (وجد علیه أمة من الناس یسقون) یعنی ټولی (واد کړی عدا مة) یعنی ورپه یاد شوي وو وروسته
له څه مودې اودا چې فرمایې: (انا وجدنا آباءنا علی أمة) یعنی موږ خپل پلرونه په یو دین او ملت موندلي

نَعَا حَسَّاءٌ أَمَلٌ مُّسَمًّى ﴿١﴾ چې فائده در رسوای ت مې نه په غوره نفع سره (چې پراخ رزق او هوساې سوکالي ده) برهني نښې ټاکلې پورې (چې ستاسو د ژوند وروستی سېسې او اجل دی) ﴿وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ﴾ او ورپه کړې (الله) هر څاوند د فضل ته (چې نیک عمل کوي) فضل دهغه (جزا د عمل دهغه) ﴿وَلَوْ أَنَّا فُتِنَا لَأَحَافُ عَلَيْكَ عَذَابٌ يُومَرُ كَبِيرٌ﴾ او که وگرزېدی ناسو (ای کفارو) نو بېشکه زه و برېږم پر تاسې له عذابو د نوي ورځې نه چې د قیامت ورځ ده او په لوی والي به ځکه وستایله چې سخت عذابونه او مشکلات پکې دي ﴿إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ﴾ خاص الله ته بیرته ورتله ساسي دي (وروسته له مرگ نه) ﴿وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ (او الله په هر څیز باندې قادر دی) یعنې ستاسو په مړه کولو او بیرته راژوندې کولو او دهغو کسانو چې دغه به یې دروغ گنل په عذاب ورکولو ښه فادر دی په آیت شریف کې ستر نه بد نفېسې دي ﴿أَلَا إِنَّهُمْ يَتَّبِعُونَ صُورَهُمْ لِيَتَّخِفُوا مِنْهُمْ﴾ خبردار شئ بېشکه دوی (کفار) تاووي سینې خپلې لپاره ددې چې پټ کړي له الله نه (عداوت در رسول الله او مؤمنانو خو چې الله دوی رسوا نکړي) ابن عباس رضی الله عنهما وايي: چې دغه آیت دا ځنښ بن شریق په باب رانازل شوی دی هغه چې له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره به کښېناست او قسمونه به یې خوړل چې له رسول الله سره محبت لري خو کینه به یې په زړه کې پټوله (۱) قرطبي وايي: چې الله پاک دلته دهغوی (مشرکانو) کا هنراړ د عداوت اخبار راوړي هغه چې له رسول الله او مؤمنانو سره یې درلود او د سې یې نگېرل چې گواکې الله ددوی په احوالوندي خبر (۲) ﴿أَلَا حِينَ يَسْتَفْشُونَ نِيَابَهُمْ﴾ واورئ خبردار شئ په هغه وخت کې چې واغوندي دوی جامې جامې خپلې (ځانونه پکې پټ کړي) ﴿يَعْلَمُ مَا يُسْرُونَ وَمَا يُعْلِنُونَ﴾ عالم دی (الله) په هغه څیز چې پټوي یې دوی او هغه څیز چې دوی یې ښکاروي، لکه چې آیت هسې فرمایي چې تاسو داسې گومان مه کوئ چې ست سوپتول له الله څخه هم پټېږي بلکه الله پاک ستاسو په پټو او ښکاره حالاتو خبردار دی ﴿إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾ الله ښه خبردار دی په پټو خبرو د سینو (د زړه په رازونو) ﴿وَمَا مِنْ دَافِعٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِجْعُهَا﴾ او نشته هېڅ تلونکی (خو خېدونکی ذې روح انسان یا حیوان) مگر چې ده پر الله روزي دهغه (تفضلا او اکراما لکه څرنگه چې الله خالق دی همداسې رازق هم دی) ﴿وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا﴾ (او عالم دی (الله) په ځای د اوسېدلو دهغه او ځای د سپارېدلو دهغه) ابن عباس رضی الله عنه وايي: مستقر هغه دځمکې په سر هستوگنځي او مستودع هغه ځای ته چې هلته مړ کېږي او خښېږي وايي (۳) ﴿كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ﴾ ټول دغه (مذکوره شيان) په واضح کتاب کې دي (یعنې ټول ارزاق، فیصلي، عمرو نه په لوح محفوظ کې کښل شوي دي) ﴿وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ﴾ (او دغه (الله) هغه ذات دی چې پیدا کړي یې دی آسمانونه

(۱) السحر ۵/۲۰

(۲) القرطبي ۵/۹

(۳) السحر ۵/۲۰۴

او څمکه (په مقدار) سړو ورځو کې (د دې له ورځو او په دې کې بدگنونه هڅونه ده چې په آرام او کرار سره کارونه ترسره کړي ښکته الله پاک څو به دې قدر دی چې د سرگو په رب کې بول کائنات پيدا کړي خوشایي هم د سپرو ورځو په اندازه موده کې پيدا کړي دی ﴿وَحِثَّاتٌ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ﴾ حال دا چې وو عرس دده په اوبو (محکي له پيدا ښکته د څمکي او اسمانونو) زمخسري وايي معنا دا چې تر عرش دلاندې کوم مخلوق نه وو او پدې کې دا دليل هم دی چې عرش او اوبه تر اسمانونو او څمکي له مخه پيدا وو (۱) ﴿لِيَسْبُلُوْكُمْ اَنْتُمْ اَنْتُمْ اَنْتُمْ﴾ (لپاره ددې چې وازمويې تاسي چې کوم يو له تاسي نه ډېر ښه دی له جهته د عمل) يعني الله پاک دا ټول څه ديوستر حکمت له مخي پيدا کړي دي ترڅو تاسي وازمويې او گنهگار له محسن او ښکونکار څخه ښکاره او هر چاته دخپل عمل سره وړ جزا ورکول شي ﴿وَلَيْتَ اِنْكُمْ مَّبْعُوْتُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ﴾ او خامخاکه ووايي له (اې محمده! خپل قوم ته چې دمکې کفار او منکران دي) چې بېشکه تاسي بيا ژوندې کېدونکي ياست وروسه له مرگه ﴿لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اِنْ هَذَا اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ﴾ نو هرومرو به وایي خامخا هغه کسان چې کفران شوي دي (منکران له بعث او نشور څخه) چې نه دی دغه (قرآن) مگر جادو ښکاره ﴿وَلَيْتَ اَخْرَجْنَا عَنْهُمْ اَلْعَذَابَ اِلَى اُمَّةٍ مَّعْدُوْدَةٍ﴾ (اوقسم دی چې خامخاکه وروسه کړو موږ له دوی څخه (هغه) عذاب (چې موږ ددې) تر راتلو د اوقاتو شمېرلي شو) يعني موده له زمانې څخه ﴿لَيَقُولَنَّ مَا يَجْهَشُونَ﴾ نو هرومرو به دوی (استهزاء) وایي چې څه څېز بند کړی دی دا عذاب له نزوله! ﴿اَلَا يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوْفًا عَنْهُمْ﴾ (نوفرمايي الله) خبردار شئ هغه ورځ چې راشي دا (عذاب) دوی نه تونه به وی دا (عذاب) دفع کړی شوی له دوی څخه ﴿وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾ او چاپېرې به شي له دوی نه هغه عذاب چې دوی به په هغه پوري مسخرې کولې ﴿وَلَيْتَ اَذْقَا الْاِلَاسَ مِمَّا رَحِمَهُ﴾ اوقسم دی خامخاکه وروځکوموږ وکافرانو يا ناشکره انسانانو ته (له خپله نژده رحمت (لکه صحت، امن، رزق او نور زيات نعمتونه) ﴿ثُمَّ تَرْجَعْنَهَا مِنْهُ اِنَّهُ لَيَتَّوَسُّ كُفُوْرٌ﴾ بيا بيرته واخلو موږ دا نعمت له ده نه بېشکه دی خامخا (د الله له کرمه) نااميد او ناشکره د الله له نعمت څخه وي ﴿وَلَيْتَ اَذْقَنَهُ نِعْمَاءَ بَعْدَ ضَرَاءٍ مَّسْتَةٍ﴾ اوقسم دی خامخاکه وروځکوموږ دغه (کافر، يا ناشکره انسان ته) نعمت (لکه صحت او هوسايي) وروسته له (هغه) ضرره چې رسېدلی وو ده ته له بلاگانو لکه ناروغي، فقر او کړاو ﴿لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّي﴾ وایي به دې خامخا ولاړې سختي له ماڅخې (لدي وروسته به گرد عمر سختي ونه وينم) ﴿اِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُوْرٌ﴾ بېشکه دغه (انسان) خامخا خوشالېدونکی دی (په نعمتونو او په هغو تېروتنلی چې په خلکو ځان لوړ گڼي) په آبت شريف کې په هغو کسانو باندې چې دسخني په وخت کې نه هيلي کسې و د نعمتونو په وخت کې په خلکو ځان لوړ گڼي بدي (ذم) وېلي شوي ده ﴿اِلَّا

نَدْرٌ صَبْرًا وَعِمْشًا لِّصَبْحَتٍ ﴿۱﴾ (مگر هغه کسان چی صبر کوی (په سختی) او (ښه) عملونه کوی (لپاره د شکر د نعمت) یعنی د انسان دغه عادت او دود دی چی په سختی کی ناهیلی او په آسانتیا کی متکبروي مگر هغه کسان هسی نه وی جوک چې په نکال فو صبر گالی او د نعمت په وخت کی د خبر کارونه کوی نو دوی په دواړو حالاتو کی (د محنت او نعمت) له محسنانو څخه دی) ﴿۲﴾ اُولَئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿۳﴾ دغه (صابرين او شاکرين) شته دوی ته مغفرت و د هر لوی اجر یعنی دغه په ښوو صفاتو ستایل شوي مذكور کسانونه د گناهونو مغفرت او په آخرت کی ستر اجر (جنت) شته په البحر کی وایي: چې نواب ته یې دلته لوی ووايو ځکه چې تل تر نله نعمتونه پکې دي له عذاب څخه امن او د الله رضا پکې ده همداسي د الله جل جلاله دیدار تر ټولو غوره نعمت دی) ﴿۴﴾ ﴿۵﴾ فَاعْلَمْكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ ﴿۶﴾ (نوبتاسې ته به پرسودونکی یې (یعني مه پرېږده) ځینې د هغه قرآنه چې وحی کولی شي ناته) مشرکانو رسول الله داسي وړاندېز کاوو چې خزانه ورته راوړي او یا باید ورسره پرېښه د تصدیق لپاره وای دوی به په قرآن کرم ملنډي وهلی نو الله پاک رسول الله ته هسي و فرمايل چې بسایي به به ځیني وحی هغوی ته پدی نه ابلاغوي چې دوی وړې پدی ملنډي وهی ﴿۷﴾ وَصَاقِقُ بِهِ مَذْرُوكٌ ﴿۸﴾ او تنگسودونکی ده په (تبلیغ د) هغه سره سینه ستا (چې دوی به یې تکذیب وکړي مقصد له دې څخه د رسول الله صلی الله علیه وسلم هڅونه ده چې در سالت د تبلیغ په لاره کی د دښمنانو بروا ونکړي ﴿۹﴾ اَنْزَلَ عَلَيْهِ كُتْرًا اَوْ جَاءَهُ مَعَهُ مَلَكٌ ﴿۱۰﴾ (له دې وېرې) چې دوی به وایي ولي نه ده نازل شوې په ده باندې خزانه (چې عشرت پرې وکړي) یا (ولي نه ده) راغلي له ده سره پرېښته (چې شاهدې د نبوت یې ورکړي) (لکه چې موږ افتراح کړی ده لڼه جل جلاله د رسول الله صلی الله علیه وسلم دنده هسي ټاکلي ده چې ﴿۱۱﴾ اِنَّمَا اَنْتَ نَذِيرٌ ﴿۱۲﴾ بېشکه همداجبره ده چې ته وېرونکی یې (مجرمینو لره د الله له عذاب څخه) ﴿۱۳﴾ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿۱۴﴾ او الله په هر شي باندې وکیل دی) یعني د بندگانو د شئوناتو (امورو) ښه ساتونکی او د اعمالو خوندي کونکی دی ﴿۱۵﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرَيْنَاهُ ﴿۱۶﴾ بلکه آیا وایي دوی چې له خپله ځانه جوړ کړی دی (محمد) دا (قرآن چې تصدیق یې وکړي؟) ﴿۱۷﴾ قُلْ قَاتِلُوا بَشِيرَ سُوْرٍ مِّنْهُ مَفْتَرِيَتْ ﴿۱۸﴾ ووايه (ای محمده! دوی ته) نور اوړی تاسي لس سورتونه په شان د یوه سورت دده (فصیح، بلیغ) ځکه چې تاسي فصحاء عربان یا ست له ځانه یې جوړ کړي! ﴿۱۹﴾ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ ﴿۲۰﴾ او را وبولئ هغه کسان چې توانېږئ تاسي (د کومک لپاره) غیر له الله څخه ﴿۲۱﴾ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿۲۲﴾ که یې تاسې صادقان (ښتوني په دعوی د افتراء کی) ﴿۲۳﴾ فَكَذَّبَ بِسَتْحِيبُوا لَكُمْ فَاَعْلَمُوا اَنَّمَا اُنْزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ ﴿۲۴﴾ نو که ځواب درنکړی دوی تاسې ته (هغه چا چې تاسو مرستی نه راللي وو) نوبه شی (ای مشرکانو) چې ښکته هم داجبره ده چې ر لېږل شوی دی (قرآن) په علم د (وحی) د الله سره ﴿۲۵﴾ وَاَنْ لَا اِلَهَ اِلَّا هُوَ ﴿۲۶﴾ او (بوده شی)

هو.د.۱۱

چي نشته هيڅ لائق د عبادت مگر هم دی دی (چي دغه معجز قرآن بهي را استولی دی) ﴿فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾
 نو آيا بهي ناسي مسلمانان؟ دغه لفظ د استفهام او معنایي امر دی يعني مسلمانان شی وروسته له دغه کوتلي دلالتو
 چي ستاسو لپاره هيڅ عذر او مانع هم پاني نشو په التسهیل کتاب کي وايي چي: دغه استفهام او معنایي
 استدعاده يعني اسلام ته رابلل بي مقصد دی او داپه کافرانو الزام هم دی چي ايمان راوړي ځکه چي د اسلام په
 رښتنولي دلالت راغلل او دوی د قرآن له جوړولو څخه عاجز شول (۱) ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَرَبُّهَا نُوَقِّ
 إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا﴾ هر څوک چي وي غواړي (په سبب دخپلو نېکو اعمالو) يوازي ژوندون د دنيا او نېابست بهي
 او په آخرت ايمان نلري (نو پوره به ورکړو دوی ته (بدل د) اعمالو ددوی په دنيا کي (چي دوی بهي غواړي لکه
 روغتيا، امن اوروزي) ﴿وَهُمْ فِيهَا لَا يَتَخَسَّرُونَ﴾ حال داچي دوی پدې دنيا کي نه شي کم کېدلای (له بدل
 د اعمالو ددوی هيڅ شی). قتاده رضي الله عنه وايي: د چاچي نيت د دنيا وي الله به بهي دنېکو اعمالو په بدل کي
 دنيا ورکړي او آخرت ته به داسي ولاړ شي چي هيڅ نېکي به نلري چي جزا ورباندي ورکول شي او د مسلمان مؤمن
 لپاره به د حسناتو په دنيا کي جزا ورکړل شي او په آخرت کي به بهي ثواب ومومي (۲) ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي
 الْآخِرَةِ إِلَّا النَّكَارُ﴾ (د هغه کسان دي چي نشته دوی به په آخرت کي مگر اور (ددوزخ) يعني دغه کسان چي
 موخه او هدف بهي يوازي دنيا ده نو په آخرت کي پرته له تل تر تله او ژبل څه ددوی لپاره نشته) ﴿وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا
 فِيهَا﴾ (او ابته (خراب) شوی دی هغه (نېک عمل) چي دوی به کاوو په دنيا کي) ځکه چي دوی ته بهي په دنيا کي
 بدله ورکړی شوه ﴿وَنُطِلُّ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (و باطل دی هغه عمل چي دوی به کاوو) دغه درو مبني حکم
 تاکيد دی يعني ددوی نېک اعمال چي دوی به په دنيا کي کول هغه باطل دي ﴿أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ يَتْرِفٍ مِنْ رَبِّهِ﴾
 آيا هغه څوک چي دی پر څرگند برهان (او ښکاره خلا) له جانبه درب خپل (چي هغه نبي او مؤمنان دي؟ خواب دلو
 محذوف دی هغه داچي دغه سړی لکه هغه څوک داسي دی چي دنوي خسيس ژوند غواړي؟ مقصد بهي دادی
 چي ددې دواړو ترمينځ ستر توپير موجود دی ډېر سره يوله بله ليري دي څوک چي الله غواړي له هغه چا سره
 برابرندی چي هغه دنيا او د دنيا نېابست غواړي ﴿وَسَلُّوهُ شَاهِدًا مِّنْهُمْ﴾ (او تابع وي ددې (برهان) پسي شاهد)
 له جانبه (د الله) ابن عباس رضي الله عنهما وايي: چي دغه جبريل عليه السلام نيسي ﴿وَمِنْ قَلِيلٍ كُتِبَتْ مُوسَىٰ
 إِمَامًا وَرَحْمَةً﴾ او پخواله دي (قرآن) کتاب د موسی (تورات و) پداسي حال کي چي پېشوا اورحمت وو
 (د هغه چا لپاره چي وره نازل شوی وو) ﴿أُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ﴾ دغه (موصوف) کسان ايمان لري پدې (قرآن په
 حقه اورښتاسره) ﴿وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ﴾ او هر څوک چي کافر شو پدې (قرآن) له گردو
 فرقو (کافرانو) نواور (ددوزخ) ځای دوعدي دده دی (خامخابه ورځي) ﴿فَلَا تَلْكَ فِي رَبِّكَ مِتَّةٌ﴾
 نومه کېږه په

(۱) التسهیل ۱۰۲/۲

(۲) المختصر ۲۴/۲

شک کي ته له دي (قرآنه) ﴿إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ﴾ بېشکه چي هغه حق دی له جانبہ درب سنا (نازل شوی دی) ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ وليکن اکثر د خلکو ایمان نه راوړي (پدې چي دادرب العالمين له لوري رانازل شوی دی) ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا﴾ (نوحوگ دی د هر ظالم له هغه چا چي ترې له خانه په الله پوري دروغ) يعني تردې بل د هر ظالم خوگ نشته چي په الله پوري دروغ ترې اونسبت د شریک اوزوی ورته کوي ﴿أُولَئِكَ يُعَذِّبُهُمْ عَلَى رَبِّهِمْ﴾ دغه (دروغ تروونکی) به وړاندې کړی شي (په قیامت کي سره له ټولو خلکو) رب ددوی ته (چي ددوی خالق اوماک ذات دی) ﴿وَيَقُولُ الْإِنشَاءُ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى رَبِّهِمْ﴾ اووبه وايي: شاهدان (گرام الکاتبين او نور خلگ هغه چي ددوی اعمال ويني) چي هم دوی دي هغه کسان چي دروغ يې ترلي وو په رب خپل (غرض له دې شاهدي څخه دنوموړو رسواکول اوتسهيږدی) ﴿أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾ خبردارشئ لعنت دالله دي وی پر ظالمانو (هغوی چي ظلم يې کړی او دروغ يې په الله ترلي دي دلعت معنا دالله له رحمت څخه شړل دي) ﴿الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا﴾ هغه (ظالسان) چي اړوي خلگ له لاري دالله نه اولتوي (ستايي) دالاره خلگوته په کوروالي سره (يعني دوی غواړي چي ددوی له خواهشاتو سره سم دالله دين هم کوروي) ﴿وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ﴾ اوهم دوی په آخرت هم دوی کفران (منکران) کېدونکي دي (بعث اونسور نه مني) ﴿أُولَئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُفْجِرِينَ فِي الْأَرْضِ﴾ (داکفار نه دي دوی عاجزکونکي (دالله) په ځمکه کي) يعني دوی دالله له عذاب څخه خلاصېدلای نشي که څه هم چي الله مهلت ورکړي ﴿وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ﴾ اونه به وي دوی ته غير له الله هيڅ دوستان (چي دالله عذاب څخه منع کړي) ﴿يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ﴾ دوچند به کړی شي دوی ته عذاب (په سبب دجرم اوظفین ددوی دغه مستانفه جمله ده) ﴿مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يَبْصُرُونَ﴾ نه وو دوی چي طاقت يې وي د اورېدلو (د حق د زړه له کونوالي) اونه وو دوی چي ليدلي يې وي (دلالت د قدرت د زړه له روندوالي) يعني د عذاب دوه گون ورکول پدې سبب وو چي الله دوی ته سمع اوبصر ورکړی خودوی ورباندې حق نه اورېدل اونه يې ليدل نوپه حواسو کي يې گټه نه وه اخيستي ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ حَبِطُوا أَنْفُسُهُمْ﴾ (همدوی هغه کسان دي چي زيان يې رسولی دی نفسو خپلوته) يعني دنيوي اواخروي نيکمرغي يې له لاسه ورکړی اوپه ځان باندې يې راحت اوسوکالي بايللي ځکه چي دوزخ ته ورتلونکي دي ﴿وَصَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ﴾ (اوورک شول له دوی هغه چي و دوی چي دروغ يې ترل) يعني له دوی څخه به هغه بتان ورک شي چي دوی گمان کوي چي هغه به يې شفاعت کوي ﴿لَا جَرَمَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمْ الْآخَسَرُونَ﴾ (حقه خبره داده چي بېشکه دوی په آخرت کي هم دوی د برياليتوب ځان دي) ځکه چي دوی فاسي دنې رب نبي اوبلدي آخرت غوره گملي اود جنت له نعمو څخه يې داورلسي خوښي کړي دي وروسته له دې الله پاک دمؤمنانو نيکمرغي اوحال داسي بسوي ﴿مَّا كُنْتُمْ

مَوَّ وَنَمُوْا نَصْحِبْ وَاحْسُوا اِلٰى رَبِّهِمْ ﴿١﴾ (بېشکه هغه کسان چې اسمان يې راوړی دی او کړی يې دی نه (عملونه) او نه حری کوی دوی خپل رب نه) يعنې هغه کسان چې له ايمان او صالح عمل سره يې تواضع، خشوع و سوغه ایزه د الله عبادت ته ځان سپارنه ملگری کړي ده ﴿٢﴾ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْحَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٣﴾ دغه کسان صاحبان (اوسېدونکي) د جنت دی دوی به پدې جنت کې همېشه وي (هېڅکله به ځنې نه وزي) ﴿٤﴾ مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْاَغْمَى وَالْأَصْبَرِ وَالصَّيْرِ وَالسَّمِيعِ ﴿٥﴾ (مثال ددې دواړو ډلو (د مؤمنانو او کافرانو) لکه درانده او (کانه) اولکه د لېدونکي او اورېدونکي دی) زمخشري وايي: د کافرانو ټولې يې له رانده او کانه سره مشابهه کړې او د مؤمنانو يې له لېدونکي او اورېدونکي سره چې لف او نشر مرتب او د طباق صنعت پکې دی (١) او معنا دا چې حال د دوی هسي عجيب دی لکه حال دهغه چا چې پوند والی او کونوالی دواړه يوځای ولری اولکه هغه چې سب وشنواوي ﴿٦﴾ هَلْ يَسْتَوِي مَثَلًا ﴿٧﴾ آيا برابر دي دغه دواړه له جهنمه د مثال (او صفه) بلکې ندي برابر سره يو د بله استفهام بکړي دی يعنې هغه څوک چې د حق خلاوېني او ورب ندي لاره مومي حال يې داسي نه دی لکه دهغه چا چې د گمراهي په نېرو کې سېند کونه خوري لوېزې رالوېزې او دنیکمرغي لاره نشي موندلای ﴿٨﴾ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٩﴾ (آيا نوتاسي پندنه اخلي؟) يعنې آياتاسو وعظ نه منی غرض له دې څخه دايماندارو، عبادت کونکو له منکرانو او سرغړونکو څخه جلا والی دی

بلاغت:

- ۱- ﴿عَذَابٌ يَوْمَ كَيْدٍ﴾ اضافه د عذاب يوم کبير ته دهول او هيبت لپاره دی
- ۲- کله چې الله فرمايي: ﴿مَا يُثْرَوْنَ وَمَا يُعْلَنُونَ﴾ ددې کلماتو ترمينځ د طباق صنعت دی همداراز په ﴿نِعْمَاءٌ﴾ او ﴿صَرَآءٌ﴾ او همداسي ﴿نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ﴾ کې
- ۳- دا چې فرمايي: ﴿يَتَوَسَّسُ كَفُورٌ﴾ د مبالغې صيغې دي يعنې ډېر نا هيلی او کثير الکفران
- ۴- پدې کلام کې چې الله فرمايي: ﴿كَأَلْأَعْمَى وَالْأَصْبَرِ﴾ دلته مرسله مجمله تشبيه ده ځکه چې د تشبيه ادا ت (توری) ذکر شوی خو د مشبه وجه حذف شوي ده يعنې مثال د کافرانو د ټولې لکه پوند او کون چې سترگي او غوږونه نلري او مثال د ټولې د مؤمنانو لکه اورېدونکي او ليدونکي غوندي دی لطيفه:

ځينو صالحانو ويلي چې بي له دې چې گناه پرېږدي استغفار کول د دروغجنو توبه ده (٢)
تنبيه:

د لسو سورتونو په جوړولو باندې تحدي (چلينج) وروسته د ټول قرآن کریم له تحدي څخه راغلی دی کله چې دوی د قرآن په مثل راوړلو څخه عاجز شول نو بيا يې د لسو سورتونو تحدي ورکړه او چې له هغه نه هم عاجز

(١) الفرطبي ٩-٢

(٢) الفرطبي ٩-٣

شول نو دیوہ سورت پہ مثل چبی دبلاغت ، فصاحت پہ بیتو اسرارو ، تسریعی احکامو او مذلونو باندی منسل
وی دوی تہ یی تعدی ورکرہ
اللہ تعالیٰ فرمائی

﴿۱﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ إِذِي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿۲﴾ أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ
يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿۳﴾ فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا رَبُّكَ إِلَّا نَسْرًا نَسْرًا وَمَا رَبُّكَ إِلَّا إِلَهٌ لَدَيْكَ
هُمْ أَرَادُوا بَادِيَ الرَّأْيِ وَمَا رَأَىٰ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ تَنْتُكُم كَذِبٌ ﴿۴﴾ قَالَ يَقَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ
عَلَىٰ يَتَرٍ مِنْ رَبِّي وَهَاسِنِي رَحْمَةً مِّنْ عِندِهِ فَعَبَّيْتُ عَنْكُمْ أَنْتُمْ كُفَرُوهَا وَأَنْتُمْ لَهَا كَرِهُونَ ﴿۵﴾ وَيَقَوْمِ لَا تَنْتُلِكُمْ
عَلَيْهِ مَا لَا يَنْ أَعْبَرِي إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَمَا أَنَا بِطَارِدٍ الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّهُمْ مُّلتَفُوا رَبَّهُمْ وَلَكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿۶﴾
وَيَقَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللَّهِ إِنْ طَرَفْتُمْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿۷﴾ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ عِندِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ
إِنِّي مَلَكٌ وَلَا أَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِي أَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللَّهُ حَيْرَةً اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا فِي أَنْفُسِهِمْ إِنِّي إِذَا لَسَ الظَّالِمِينَ ﴿۸﴾
قَالُوا يَسُوحُ قَدْ جَدَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأُنَادِيهِمْ أَنْ تَبْأْتُوا إِن كُنْتُمْ مِنَ الصّٰدِقِينَ ﴿۹﴾ قَالَ إِنَّمَا يَأْتِيَكُمْ بِهِ اللَّهُ
بِإِذْنِهِ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿۱۰﴾ وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِي إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَنْصَحَ لَكُمْ إِنْ كَانَ اللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ هُوَ رَبُّكُمْ
وَرَأَيْتُمْ تُزْجَعُونَ ﴿۱۱﴾ أَمْ يَقُولُونَ أَفَرَبُّنَا قُلُوبُ إِنْ أَفَرَبُّنَا فَعَلَىٰ إِجْرَائِهِ وَأَنَا بِرَبِّهِ وَمَا تَجْعَلُونَ ﴿۱۲﴾ وَأَوْحَىٰ
إِلَىٰ نُوحٍ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِكَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ ءَامَنَ فَلَا تَهَيِّسْ لَهُمْ كَاوًا يَفْعَلُونَ ﴿۱۳﴾ وَأَصْنَعُ الْفُلَكَ بِأَعْيُنِنَا
وَرَوْحِنَا وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُّغْرَقُونَ ﴿۱۴﴾ وَصْنَعُ الْفُلَكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأَ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا
بِهِ قَالَ إِنْ تَسْخَرُوا مِنِّي فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿۱۵﴾ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ بِأَنِيهِ عَذَابٌ يُخْرِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ
عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿۱۶﴾ حَتَّىٰ إِذَا حَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ مِّنْ أَثَرٍ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَن سَقَىٰ
عَلَيْهِ الْقَوْلَ وَمَنْ ءَامَنَ وَمَا ءَامَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ ﴿۱۷﴾ وَقَالَ أَرْكَبُوا فِيهَا بِإِسْمِ اللَّهِ نَحْنُ نَحْمِلُهَا وَمُرسِنَاهَا إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ
رَّحِيمٌ ﴿۱۸﴾ وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادَىٰ نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يٰنُوحُ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ
مَعَ الْكَافِرِينَ ﴿۱۹﴾ قَالَ سَتَأْتِي إِلَىٰ جَبَلٍ يَخْعَضُنِي مِنَ الْمَاءِ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِلَّا مَنْ رَّحِمَ وَحَالَ
بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ ﴿۲۰﴾ وَقِيلَ يٰنَارُ اصْبِرِي مَاءً لِّكَ وَنَسَمَاءُ أَقْلَمِي وَغِيصَ الْمَاءُ وَفُضِيَ الْأَمْرُ
وَأَسْنَوْتُ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظّٰلِمِينَ ﴿۲۱﴾ وَنَادَىٰ نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِن أَهْلِي وَإِنَّ وَعْدَكَ
الْحَقُّ وَأَنْتَ أَكْرَمُ الْمُحْكِمِينَ ﴿۲۲﴾ قَالَ يَسُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَتْلُفْ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنِّي
أَعِطْتُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْخٰهِلِينَ ﴿۲۳﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي

أَكْرَمَ لَكُمْ مِنْ ۞ قَبْلَ يَنْوُحَ أَفِيضَ بِسَلَامٍ مَنَّا وَتَزَكَّيْنَا عَنْكَ وَعَلَى أَمْرٍ مِّنْ قَعَلَتِكَ وَأَمْرٍ سَمِعْتَهُمْ ثُمَّ
بِمَشْهُرٍ مِّنْ عَدَّتِ الْبُيُوتُ ۞ يَنْتَكِبُ مِنْ أَسَدٍ تَعْنِبُ مُرِجَبًا إِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْنِيهَا أَلَمْ تَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا قَانَصِيرَ
إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ۞ هود: ۲۰ - ۱۹

مناسبت او تراو:

کله چي الله پاک دمکی کدرو عناد بادکړ او دهغوی تکذیب او افتراء یې وښودله چي وبل یې (محمد)
صلی الله علیه وسلم قرآن له څخه جوړ کړی دی نو دلته یې دنوح علیه السلام کیسه راوړه چي هغه له خپل قوم (تبر)
سره یې څومره ناخوالي کاللی او پرفوم یې بیا څه راغلي ترڅو ددروغ گڼونکو او معاندینو لپاره پند او عبرت او
درسول الله صلی الله علیه وسلم لپاره ډاډینه شي چي انبیاوو له خپلو قومونو سره څومره تکالیف وړي دي

لغتونه:

(اللا) د قوم مخه ورسپین روبي (ارادل) درذیل جمع چي مقصد ځني دلته بېوزلان او فقیران او دښکته
پورې خلک دي هغه چي نه شتمني لري اونه په څه پرواکوي (لعمیت) گډوډ شوی ویل کېږي (عمی عن کذا و عمی
عليه کذا) يعني وربندي گډوډ شو یو څیز چي پرې نه پوهېږي (جادلتا) جگړه دي وکړه له موږ سره د عربو په کلام
کي مجادله په خصومت کي مبالغې ته وایې (تودري) خوارگني (الفلک) بېړۍ او دالفظ په جمع او مفرد دواړو
باندي اطلاق کېږي (النور) د اوربلولو ځای چي په پښتو کي هم دخپل دی (مرساها) ثبات او استقرار دهغې
(عاصم) منع کونکی په حدیث شریف کي راځي (فقد عصموا مني دمانهم) يعني په تحقیق و ساتلي شوې له
ماڅخه ويني تویول ددوی (غیض) له (غاض الماء) څخه اخیستل شوی و معنایې ده کمی شوې (الجودی) هغه غره
ته وایې چي د موصل له څنګه دی.

تفسیر:

﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ﴾ او هرومرو په تحقیق موږ نوح لېږلی وو قوم دده ته وروسته له هغه چي
ځمکه ددوی په شرک او شر باندي لړل شوي وه ﴿إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ﴾ (چي ویل یې) بېشکه زه تاسي ته
ښکاره وپرونکی یم (له دوزخه که موایمان نه راوړ) ﴿أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ﴾ (چي مه کوئ تاسي عبادت دبل
چاپې له الله) يعني موږ هغه دتوحید دبلني لپاره استازی کړی وو چي دوی یوازي دالله عبادت ته راوبولي ﴿إِنِّي
أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ﴾ (بېشکه زه وېرېږم پرتاسي له عذابه دورځي دردناکي) يعني که موله الله
پرته دبل چا عبادت وکړو زه پرت سي باندي دهغي سختي او دردناکي ورځي له عذابه وېرېږم ﴿فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ
كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ﴾ نو ویل: هغو مشرانو چي کافران شوي وو له قومه ددغه (نوح) ﴿مَا نَرْنَاكَ إِلَّا بَشَرًا مِّثْلَنَا﴾
(چي نه وینو موږ تا (ای نوح) مګر یو بشر په شان زموږ) سنا په موږ هیڅ بهتري نشته. زمخشري وایې چي: پدې

کي د انگيرنه ده چي گواکي دوی تر نوح عليه السلام د سبوت وړ او مستحق دي او که الله چيري غواړي چي د نبوت لپاره يو څوک په بشرکي غوره کړي نو نبوت به دوی ته ورکړي (۱) ﴿وَمَا رَزَقْنَاكَ إِلَّا أَلْبَنًا مِّنْ أَرْضِ لَّكَا﴾
 اونه و بنو موږ تاجي متبعه کړي ستا (هيچا) مگر هغه کسانو چي دوی بنسکه زموږ دي. په التسهيل نومي کتاب کي وايي چي دغه پيروان يې ځکه هسي و ستايل چي هغوی فقيران او بې وزلان وو ستا يونکي په دې نه پوهېدل او داسي عقیده يې لرله چي شرافت به په مال او مرتبه وي خو هسي نه ده بلکه مؤمنان سره له دې چي بهرزه او مړاوي دي تردوی غوره او بهتر دي ﴿بَادِيَ الرَّأْيِ﴾ (سر سري) په ظاهر اول فکر بلاتامل ﴿وَمَا رَزَقْنَاكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ﴾ اونه و بنو موږ تاسي (او ستاسي پلويانو) لره پر موږ باندې هيڅ بهتري (چي تاسو د نبوت وړ او دخلکو د پيروی کولو لپاره مستحق وگڼي) ﴿بَلْ نَقْضُكُم كَذِبًا﴾ بلکه موږ پر تاسو د دروغجنانو گمان کوو (د هغه څه په هکله چي تاسو يې ادعا کوئ) دوی و غوښتل چي له دوو خواوو به نوح عليه السلام باندې دليل ونيسي بودا چي پلويان يې د بنسکه پور او ټيټي مرتبي خلگ دي چي دا قند اوړنه دي او بل دا چي هغوی په دې پيروي کولو کي سوچ ندی کړی بې له غور او تأمل نه يې ساپيروي کړي ده د دوی غرض له دغه استدلال څخه دا وو چي پردوی حجت رانه وړل شي چي ځيني له دوی څخه شنه چي په نوح عليه السلام باندې يې ايمان راوړی دی ﴿قَالَ يَتَقَوْمَ آدَمَ إِن كُنْتُمْ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي﴾ وويل (نوح) اي قوم زما! خبر را کړئ ماته که يم زه پر سمه لار له ربه خپله (نوح عليه السلام له قوم سره په نرمي او پسته ژبه خبري وکړي ترڅو چي د ايمان لوري ته يې رامات کړي ورته ويل يې: اي قوم! ماته تاسي خبر را کړئ که چيري زه له خپله ربه په دليل او جلي برهان دخپلي دعوی يم ﴿وَأَنِّي رَحْمَةٌ مِّن عِندِي﴾ او را کړي يې وي ماته رحمت له خپله زده يعني ځانگړي هدايت چي له نبوت څخه عبارت دی ﴿فَقُمِّيَّتْ عَنكُمُ﴾ نو پټ کړی شوی دی (ددې دليل حقيقت) ستاسو په سترگو (ځکه ستاسي او د ايمان دنور تر مينځ د مادياتو حجاب دی) ﴿أَنزَلْنَاهُمْ مِّنْهَا وَأَنزَلْنَاكَ مِّنْهَا كَرِيمًا﴾ آيا موږ تاسي مجبور کولای شو په قبلولو دهغو سره (نه شو کولای) حال دا چي تاسي دغه لره بد گڼونکي انکار کونکي ياست! استفهام دانکار لپاره دی يعني موږ دغسي نه کوو ځکه چي په دين راوړلو کي جبر نشته (لا اکراه في الدين) ﴿وَنَقُورَ لَا أَشْتَلُكُمْ عَلَيْهِ مَا لَا﴾ (او اي قوم زما نه غواړم زه له تاسي په دغه (د دعوت او تبليغ) څه مال) يعني پدغه نصيحت او دعوت له تاسو مزدوري نه غواړم چي تاسي په ماتهمت تړئ ﴿إِنْ أُخْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ﴾ (نډی اجر (مزدوري) زما مگر په الله باندې) يعني زه خپل ثواب له الله پرته له بل چا څخه نه غواړم هغه ماته جزا او ثواب را کوي ﴿وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ آمَنُوا﴾ اونه يم زه شړونکی (له خپله مجلسه) دهغو کسانو (بېوزلانو) چي ايمان يې راوړی دی (لکه چي تاسو يې غوښتنه کوئ) ﴿إِنَّهُمْ مُّلتَقُوا رَبَّهُمْ وَلَكِنِّي أَرْكُزُ قَوْمًا فَجْهَلُونَ﴾ (ځکه چي) بېشکه دوی ملاقات کونکي دي له ربه خپله سره (په مراد رسېدونکي دي) د الله په قرست سره نو څرنگه يې وشرم (وليکن زه گورم تاسي داسي قوم چي جاهلان (ناپوهان) ياست د دوی په قدر نه پوهېږئ نوله ما څخه

عوارق چې دوی وشرم تاسي داگومان کوي چې تاسي تر مؤمنانو غوره سې ۱ ﴿وَيَقُولُ مَنْ يُصْرِفُ مِنْ أَثَرِ اللَّهِ﴾
 مَرْدُهُمْ ۲ او ای قوم زما څوک به له ماسره مرسته وکړي (چې ماساتي) له عذاب دالله که زه دوی وشرم ۳ ﴿أَوَلَا
 نَذَكَّرُونَ﴾ ۴ ا (فکر نه کوي) نویند به اخلی تاسي (چې ستاسي رابه خطاده) ۵ ﴿وَلَا أَقُولُ لَكُمْ عِدَىٰ حَرَابٍ
 اللَّهُ﴾ ۶ اونه وایم زه تاسو به چې ماڅخه دالله خزانی دی (رخواسی زما دبدای والي له امله متابعت وکړئ) ۷ ﴿وَلَا
 أَعْلَمُ أَتَيْتَ﴾ ۸ اونه (وام داچې) په غیب پوه شوم (خو چې تاسي زما درېو بست گمان وکړئ) ۹ ﴿وَلَا أَقُولُ إِنِّي
 مَلَكٌ﴾ ۱۰ اونه وایم زه چې سسکه زه پرېسه یم (تاسو ته رالېږلي شوي نو هله به زه په خپله دعوی کي دروغجن
 یم) ۱۱ ﴿وَلَا أَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِي أَعْيُنُكُمْ لَن يُؤْتِيَهُمُ اللَّهُ حَظًّا﴾ ۱۲ اونه وایم زه په حق دهغو (بېورلانو مؤمنانو) چې
 سبک درېه گوري سرگي تاسي حي له سره به ورنگړی دوی ته الله هېڅ خبر (هدایت او توفیق) ۱۳ ﴿اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا
 فِي أَنْفُسِهِمْ﴾ ۱۴ االله سه عالم دی په هغو (پو اسرارو) چې ددوی په زړونو کې دي ۱۵ ﴿إِنِّي إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ﴾ ۱۶ (که
 زه دغه ووايم) نوره په دغه وخت کي حامخاله ظالم نوڅخه سم (د عذاب مستحق یم) ۱۷ ﴿قَالُوا يَنْتُحِ قَدْ جَدَلْنَا
 فَأَكْثَرْتَ جِدْلَنَا﴾ ۱۸ وویل دوی (کمارو) ای نوح ا په تحقیق جگړه دي وکړه له موږ سره پس دېره دي کړه جگړه
 زموږ ۱۹ ﴿فَأَنبَأَ بِمَا تَعْدُنَا إِن كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾ ۲۰ نوراوړه موږ ته هغه عذاب چې ته یې له موږ سره وعده کوي
 که یې ته له صادقانو (په خپله وعده کي) ۲۱ ﴿قَالَ إِنَّمَا بِأَنبَأَكُمْ بِهِ اللَّهُ إِنْ شَاءَ﴾ ۲۲ نو وویل نوح بېشکه همداخبره ده
 چې رابه ولی تاسي ته دا عذاب (خاص) الله که اراده وکړي یعنی دغه په تلواره د عذاب راوړلو واک له الله سره دی
 هغه که وغواړي درته به یې راوړي له ماسره دغه اختیار نشته ۲۳ ﴿وَمَا أَنتَ بِمُعْجِزٍ﴾ ۲۴ اونه یاست تاسي (دالله)
 عاجز کونکي (چې له عذاب به یې وتېستی څکه تاسي دهغه په ملک او سلطان کي یې) ۲۵ ﴿وَلَا يَنْفَعُكُمْ نَصِيحَةُ إِنْ
 أَرَدْتُ أَنْ أُنْصَحَ لَكُمْ﴾ ۲۶ اونفع نه دررسوي تاسي به نصیحت زما که اراده وکړم زه چې نصیحت وکړم تاسو ته ۲۷ ﴿إِنْ
 كَانَ اللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ﴾ ۲۸ (که وي الله چې ستاسي دگمراهي اراده وفرمایي) دغه دپورتني مطلب لپاره خواب
 دی یعني که الله ستاسو بد مرغی او ضلالت غوښتی وي زما نصیحت به څه گټه در ورسوي ۲۹ ﴿هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ
 تُرْجَعُونَ﴾ ۳۰ هم دی دی رب ستاسي (پیدا کونکی او تصرف کونکی په امورو) (ستاسي کي) او خاص هم ده ته
 بیرته بېولی کېږي (نویابه تاسو ته پخپلو اعمالو سزا درکړي) ۳۱ ﴿أَمْ يَقُولُونَ أَفْتَرَيْنَاهُ﴾ ۳۲ (الله فرمایي): بلکه آیا
 وایې دوی چې له خپله خانه یې جوړه کړي ده دغه (وحی) ۳۳ یعني آیا دمکې قریش کفار هسي وایې چې
 محمد دغه قرآن له خپله خانه جوړ کړی دی ۳۴ ﴿قُلْ إِنْ أَفْتَرَيْنَاهُ فَعَلَىٰ آبِرَآئِ﴾ ۳۵ (ووايه) (ای رسول له دوی ته) که

(۱) دغه داکثر و مفسرینو رایه ده خو ابن عطیه او ابو حیان بیواوایې چې دغه آیت هم دنوح علیه السلام په کیسه کي دی
 اوضمیر دنوح علیه السلام قوم ته راجع دی نومعنا یې داسي کېږي چې آبادوی وایې دغه نوح دغه اخبار له خانه جوړ کړی دی؟

می له خانه جوړ کړی وای نو خاص پر مادی عقوبت دگنده زما (یعنی ی محمد د ادوی نه ووايه که جبری مادغه
 قرآن له خانه جوړ کړی وی گناه یې پر ماده او ناسی زما په گناه نه نیول کېږي ﴿وَأَنَا نُرِيَّۃٌ يَّمَنًا تُخْرَمُونَ﴾ اوزه
 بېزاره نه له هغې گناه چې تاسې کوی (له کفر او تکذیب څخه) دغه آیت دنوح علیه السلام د کسې په مسخ کې
 اعتراض دی چې دی نه اشاره کوي دمشرکانو درېز هم لکه دنوح علیه السلام د قوم په شان درېدی چې عند
 او تکذیب یې خپل کړی دی ﴿وَأَوْحَىٰ إِلَيْكَ إِنِّي يُوحِي أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ ءَامَنَ﴾ او وحی کړی شوه
 ونوح ته چې بېشکه شان دادی چې له سره به ایمان رانه وړي ستاله قومه (سنا په رسالت) مگر هغه چې (پخوا له دې
 نه) په تحقیق ایمان یې راوړی وو ﴿فَلَا يَتَّبِعْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ نومه غمجن کېږه په هغه (ایذا د تکذیب
 تالره او کفر) چې دوی به کول (نوزه دوی ارو مرو هلاکوم) ﴿وَأَصْنَعُ الْفُلَ بِأَعْيُنِنَا﴾ اونه بهری جوړه کړه په
 حضور حفاظت زموږ ﴿وَوَحَيْنَا﴾ اوزموږ په درنښودلو مجاهد وایې معنادا چې لکه څنگه موږ درته امر کوو
 ﴿وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا﴾ اومه کوه خبرې ماسره (د شفاعت د دفع کولو د عذاب) په خود هغو کسانو چې
 ظالم شوي (کفران) دي ﴿إِنَّهُمْ مُّغْرَقُونَ﴾ چې بېشکه په دوی باندي حکم کول شوی (د طوفان په وسیله)
 د غرقېدلو ﴿وَصْنَعُ الْفُلَ﴾ اوجوړوله (نوح) بهری، د پخواني حال حکایت داستحضار لپاره راوړل شوی
 یعنی نوح لکه څرنگه چې رب ورنښودلي وه هغسي بهری جوړوله ﴿وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأَ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا
 مِنْهُ﴾ اوکله چې تېرېدل به په دغه (نوح) ډله (دمشرانو) له قوم دده نومسخرې به یې کولې په دغه (نوح) پوري
 (وپوري خندل به یې، ورته به یې داسي ويل ای نوح! ته خو پرون نبي وې او نن بیا جارسوي) ﴿قَالَ إِنْ
 تَسْخَرُوا مِنِّي فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ﴾ نو وویل نوح که مسخرې کوی تاسي پر موږ (ن ورځ) نو بېشکه
 موږ به هم مسخرې وکړو (په راتلونکې کې کله چې تاسې غرق شئ) لکه چې اوس تاسي مسخرې کوی پر موږ
 نومسخرې او ملنډي خو پر تاسي وهل پکار دي چې تاسي یې وړ او مستحق یاست ﴿فَسَوْفَ نَعْلَمُ﴾ نو ژر به
 تاسي (هغه څوک) وپېژنئ دغه وعید او تهدید دی یعنی ژر به تاسي دروغ گڼونکي او ملنډي و هونکي په عذاب
 وپوهېږئ ﴿مَنْ يَأْتِهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ﴾ هغه څوک چې رابه شې ورنه (داسي) عذاب چې
 وبه شرموي ده لره (غرق به شي) اوراکوزېږي به په ده عذاب دائم (چې د ورځ عذاب دی) ﴿حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَفْرَاقًا
 وَفَارَ التَّنُورُ﴾ تر هغه پوري کله چې راغی امر (موعود) زموږ او راوخوټېدو تنور (په اوبوسره) علماء کرام وایې
 چې الله پاک دغه دنوح علیه السلام لپاره علامه او د قوم د هلاک لپاره یې موعده ټاکلی وو ابن عباس رضی الله
 عنه وایې چې مراد له تنور څخه د ځمکي مخ دی طبري وایې چې عرب د ځمکي مخ به تنور وایې نو ورنه وویل
 شول چې کله دي اوبه د ځمکي په مخ ولیدلې سمدستي ته اوسنا ملگري په بهری کې سپاره سئ (۱) او ابن کثیر

(۱) وروسته له هغه چې امام طبري د تنور په هکله د سلو احوال راوړل وې ويل چې تر نن پورې غوره زموږ په نزد هغه ده چې تنور هغه ځای ته
 ويل کېږي چې هلته دودې پخېږي ځکه د عربو په اقوالو کې دغه مشهور دی او د الله کلام په اغلب او اشهر باندي معنا کول پکار دي طبري ۱/۲۷۴

وايې: چي تنور دځمکي مخ ته وايې يعني ځمکه چينې خوتېدونکي وگرزېږي آن تردې چي له تنورو نو څخه هلته چي پکي اورېلېږي هم اوبه راوغورځي چي دغه وروستی قول دسلفو او خلفو جمهورو علماوو دې (۱) ﴿قُلْنَا إِنَّمَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ آتَيْنِ﴾ وويل: موږ (نوح) ته سپاره کړه پدې بهرې کي له هرې (دلي) نوعي دحيواناتو څخه جوړه دوه دوه (نارينه او بښځينه) ﴿وَأَهْلَكَ إِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ﴾ او اهل خيل (دې هم سپاره کړه چي ستا اولادونه او مېرمني دي) مگر مه سپروه هغه چي پرمې شوي ده په ده وينا (حکم ددوبېدلو چي مراد له دې څخه دده زوی (کنعان) او مېرمني يې (واعلة) دي) ﴿وَمَنْ آمَنُ وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ﴾ او هغه (هم سپاره کړه چي ايمان يې راوړی دی (ستاپيروان دي) اونه وو ايمان راوړی له دغه (نوح) سره مگر لږو خلکو (سره له دې چي ډېر کلونه يې ورسره نېرکړي او تبليغ يې ورته کړی وو چي نه سوه پنځوس کاله اوږده موده وه ابن عباس رضي الله عنه وايې: چي دغه مؤمنان اتيا تنه وو چي ځيني له دوی څخه ددوی مېرمني وې او کعب الاحبار وايې چي دوی دوه اتيا تنه وو چا بيا ويلي: چي يوازې لس کسانو ورباندې ايمان راوړی وو (۲) ﴿وَقَالَ أَزْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ نَجْمُهَا وَمُزَنُّهَا﴾ او وويل: نوح چي سپاره شئ پردغي بهرې او ووايئ: په نامه دالله دی روانېدل ددې (بهرې) داوبو په (سر) اودرېدل ددې (بهرې) او استقرار يې (طبري وايې چي معنا داچي دالله په نامه دابهرې روانېږي اودرېږي (۳) ﴿إِنْ رَفِئَ لَعَفُورٌ رَجِيمٌ﴾ بېشکه چي رب زما خامخاښه بښونکی دی دگناهونو (دتوبه گارو) ډېر رحم والادی (په مؤمنانو چي له ددوبېدلو څخه يې نجات ورکړ) ﴿وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ﴾ اودې (بهرې) به وړل دوی په څپوکي په شان دغرونو (په لوړوالي اولويوالي کي دالله په حکم او عنايت سره. صاوي وايې: چي روايت کېږي الله پاک څلوېښت شېې او ورځي باران و اوراوو اوله ځمکي څخه اوبه راوخوتېدې چينې وبېدلي لکه چي الله فرمايې: ﴿فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاوُ مُنْهَرِجٍ ۝۱۱﴾ وَفَجَرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَفَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ۝۱۲﴾ اوبه هومره لوړي وختلې چي دځمکي دخوراسنرغره دپاسه څلوېښت ذراع (کزه) اوبه ودرېدې او هرڅه ډوب شول (۴) ﴿وَنَادَى نُوحٌ أَبْنَاهُ وَكَانَ فِي مَقَرٍ﴾ اونارې کړې نوح خپل زوی (کنعان ته ترېخوا دبهرې د روانېدلو) حال داچي هغه وو په يوه څنډه کي (اوله مسلمانانو سره سپور شوی نه وو) ﴿يَبْنِي أَزْكَبَ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرِينَ﴾ اې زويکيه زما! راځه سپور شه (په بهرې کي) له موږ سره اوله کافرانو سره مه کېږه (چي غرق به شي) لکه دوی غونډې (۵) ﴿قَالَ سَتَدَاوِي إِلَيَّ جَبَلٌ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاءِ﴾ وويل: (کنعان) چي ژربه لار شم خای به ونيسم پرسر دکوم غره باندې چي ماله اوبو څخه وژغوري (ده گمان کاوو چي اوبه به دغره ترڅوکو هډونه رسېږي) ﴿قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِلَّا مَنْ رَجَعُ﴾ وويل: (نوح) چي نشته ساتونکی نن ورځ له حکمه

طبري ۴۰/۱۲

(۱) المختصر ۲/۲۳۰

(۲) المختصر ۲/۲۲۰

(۳) الطبري ۱۲/۴۴

(۴) حاشية الصاوي على الجلالين ۲/۲۲۰

دانه مگر هغه چي الله ورباندي رحم کړی دی (نجات مومي) يعني نوح عليه السلام خپل زوی ته وفرمايل: چي نن دانه له عذاب څخه څوک نه ژغورل کېږي اونه يې هم ژغورونکی شه مگر هغه چي الله ورباندي رحمت وکړي اونجات ورکړي ﴿وَحَالٌ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُفْرَقِينَ﴾ او پرده شو ددوی دواړو (نوح اوزوی يې) څه نو وگرځېدو (کنعان) له غرق کړی شویو څخه ﴿وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَنَسَمَاءَ أَقْلِي﴾ او وویل شو چي (ای ځمکي جذب کړه اوبه خپلي او ای آسمانه! بندي کړه) (اوبه خپلي چي باران وو) ﴿وَغِيضَ الْمَاءِ وَفُصِيَ الْأَمْرُ وَأَسْرَتَ عَلَى الْيُودِيِّ﴾ او کمي کړی شوې اوبه (دځمکي له مخ نه) او پوره کړی شو حکم (دغرقېدلو دشرارو اونجات د ابرارو) او ودرېده بهرې دجودي په غره باندې (چي د عراق موصل سره نژدې دی) ﴿وَقِيلَ بَعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ او وویل شو (هلاک) لري والی (له رحمته) دي وي لپاره د قوم ظالمانو (کافرانو) ته دغه جملہ دعایه بولي. الوسي وايي: چي پته دي نه وي چي په آيت شريف کي دتولو کفارو د هلاکت بلکه دبېرې له خلکو پرته دهغه وخت دتولو ځمکني اوسېدونکو د هلاکت خبردی او ددې تائيد هغه حديث هم کوي چي وايي: په دغه طوفان کي يوه ښځه چي وړوکی ماشوم ورسره وو کله چي اوبه يې وليدلې نوماشوم يې په سينه پوري ونيو کله چي يې اوبه سينې ته ورسېدلې نو يې اوږو ته اوچت کړ او چي اوږې يې هم اوبولاندې کړې نو يې په لاسونو کي پورته کړ که چيري الله پاک د بهرې له سپرليو پرته په بل چا دځمکي له خلکو رحم کولای هغې باندې به يې رحم کړی وو (۱) ﴿وَنَادَى نُوحٌ رَبَّهُ، فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي﴾ (او غږ) (غوښتنه) وکړه نوح خپل رب ته نو يې ويل: اي زما ربه بېشکه چي زما زوی زما له اهل څخه دی (يعني نوح عليه السلام خپل رب ته په زاري غږ وکړ چي مرړوی) (کنعان) خو زما له اهل څخه دی اوتاله ماسره د اهل دنجات وعده فرمايلي وه ﴿وَلِإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَأَنْتَ أَخْلَمُ الْخَائِكِينَ﴾ (اوبېشکه چي ستا وعده (ژمنه) حق دی اوته يې لوی حاکم له تولو حکم کونکو څخه) يعني اي ربه ستا په وعده کي خلاف نشته او ته تر تولو حاکمانو عادل او په حق يې ﴿قَالَ يَسُوعُ إِنَّهُ، لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ﴾ (الله) وفرمايل: اي نوح! بېشکه چي ستا له اهل څخه نه دی (هغه چي مايی دنجات در سره وعده کړی ده ځکه دغه کافر دی او د کافر او مؤمن تر مينځ خپلوي او ولايت نشته) ﴿إِنَّهُ، عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ﴾ بېشکه دی (خوږد) بېکاره عمل دی ﴿فَلَا تَتْلِنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ، عِلْمٌ﴾ نو سوال مکړه له مانه دهغه څېز چي نه وي تاته په هغه کي علم (پوهه) چي دغه کار صواب او که خطا دی؟ ﴿إِنَّ آعْطَاكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ﴾ بېشکه زه پند در کوم تاته (هسي نه) چي شي ته له جاهلانو: په النسهل کي وايي: چي پدې کي دنوح عليه السلام د جهالت وصف نشته بلکه بودول ملاطفت او عزت پکي راغلی دی (۲) ﴿قَالَ رَبِّ إِنَّ أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ، عِلْمٌ﴾ وویل (نوح) اي ربه بېشکه زه پناه غواړم په ناباندې له دې نه چي سوال وکړم له تانه دهغه څېز چي زه ورباندې علم نلرم (يعني نوح عليه السلام د عذريه توگه خپل رب ته هسي وویل چي ای ربه! زه به تا پوري پناه نېسم چي دداسي څه

(۱) روح المعاني ۲۲/۱۲

(۲) التسهيل ۱۰۶/۲

بلاغت:

۲- پڻ ڪلاد کي جي فرماي ۽ ﴿اَفَلَا نَذَكَّرُوْنَ﴾ استفهام دانڪار اونقرع لپاره دي

۳- ﴿وَنُؤَيِّمُ بَعْضُهُمْ أَمْرًا لِّبَعْضٍ﴾ دلته امر خو مقصد ځني تهکم او استهزاء دی

۴- پڌي جملہ کي چي. ﴿فَعَلَّٰی اِجْرَامِی﴾ مجاز بالحذف دی یعنی پہ ما باندی جزا د جرم زمادی اوچی د

١٠٠ ١٠١ ١٠٢ ١٠٣ ١٠٤ ١٠٥ ١٠٦ ١٠٧ ١٠٨ ١٠٩ ١١٠ ١١١ ١١٢ ١١٣ ١١٤ ١١٥ ١١٦ ١١٧ ١١٨ ١١٩ ١٢٠ ١٢١ ١٢٢ ١٢٣ ١٢٤ ١٢٥ ١٢٦ ١٢٧ ١٢٨ ١٢٩ ١٣٠ ١٣١ ١٣٢ ١٣٣ ١٣٤ ١٣٥ ١٣٦ ١٣٧ ١٣٨ ١٣٩ ١٤٠ ١٤١ ١٤٢ ١٤٣ ١٤٤ ١٤٥ ١٤٦ ١٤٧ ١٤٨ ١٤٩ ١٥٠ ١٥١ ١٥٢ ١٥٣ ١٥٤ ١٥٥ ١٥٦ ١٥٧ ١٥٨ ١٥٩ ١٦٠ ١٦١ ١٦٢ ١٦٣ ١٦٤ ١٦٥ ١٦٦ ١٦٧ ١٦٨ ١٦٩ ١٧٠ ١٧١ ١٧٢ ١٧٣ ١٧٤ ١٧٥ ١٧٦ ١٧٧ ١٧٨ ١٧٩ ١٨٠ ١٨١ ١٨٢ ١٨٣ ١٨٤ ١٨٥ ١٨٦ ١٨٧ ١٨٨ ١٨٩ ١٩٠ ١٩١ ١٩٢ ١٩٣ ١٩٤ ١٩٥ ١٩٦ ١٩٧ ١٩٨ ١٩٩ ٢٠٠ ٢٠١ ٢٠٢ ٢٠٣ ٢٠٤ ٢٠٥ ٢٠٦ ٢٠٧ ٢٠٨ ٢٠٩ ٢١٠ ٢١١ ٢١٢ ٢١٣ ٢١٤ ٢١٥ ٢١٦ ٢١٧ ٢١٨ ٢١٩ ٢٢٠ ٢٢١ ٢٢٢ ٢٢٣ ٢٢٤ ٢٢٥ ٢٢٦ ٢٢٧ ٢٢٨ ٢٢٩ ٢٣٠ ٢٣١ ٢٣٢ ٢٣٣ ٢٣٤ ٢٣٥ ٢٣٦ ٢٣٧ ٢٣٨ ٢٣٩ ٢٤٠ ٢٤١ ٢٤٢ ٢٤٣ ٢٤٤ ٢٤٥ ٢٤٦ ٢٤٧ ٢٤٨ ٢٤٩ ٢٥٠ ٢٥١ ٢٥٢ ٢٥٣ ٢٥٤ ٢٥٥ ٢٥٦ ٢٥٧ ٢٥٨ ٢٥٩ ٢٦٠ ٢٦١ ٢٦٢ ٢٦٣ ٢٦٤ ٢٦٥ ٢٦٦ ٢٦٧ ٢٦٨ ٢٦٩ ٢٧٠ ٢٧١ ٢٧٢ ٢٧٣ ٢٧٤ ٢٧٥ ٢٧٦ ٢٧٧ ٢٧٨ ٢٧٩ ٢٨٠ ٢٨١ ٢٨٢ ٢٨٣ ٢٨٤ ٢٨٥ ٢٨٦ ٢٨٧ ٢٨٨ ٢٨٩ ٢٩٠ ٢٩١ ٢٩٢ ٢٩٣ ٢٩٤ ٢٩٥ ٢٩٦ ٢٩٧ ٢٩٨ ٢٩٩ ٣٠٠ ٣٠١ ٣٠٢ ٣٠٣ ٣٠٤ ٣٠٥ ٣٠٦ ٣٠٧ ٣٠٨ ٣٠٩ ٣١٠ ٣١١ ٣١٢ ٣١٣ ٣١٤ ٣١٥ ٣١٦ ٣١٧ ٣١٨ ٣١٩ ٣٢٠ ٣٢١ ٣٢٢ ٣٢٣ ٣٢٤ ٣٢٥ ٣٢٦ ٣٢٧ ٣٢٨ ٣٢٩ ٣٣٠ ٣٣١ ٣٣٢ ٣٣٣ ٣٣٤ ٣٣٥ ٣٣٦ ٣٣٧ ٣٣٨ ٣٣٩ ٣٤٠ ٣٤١ ٣٤٢ ٣٤٣ ٣٤٤ ٣٤٥ ٣٤٦ ٣٤٧ ٣٤٨ ٣٤٩ ٣٥٠ ٣٥١ ٣٥٢ ٣٥٣ ٣٥٤ ٣٥٥ ٣٥٦ ٣٥٧ ٣٥٨ ٣٥٩ ٣٦٠ ٣٦١ ٣٦٢ ٣٦٣ ٣٦٤ ٣٦٥ ٣٦٦ ٣٦٧ ٣٦٨ ٣٦٩ ٣٧٠ ٣٧١ ٣٧٢ ٣٧٣ ٣٧٤ ٣٧٥ ٣٧٦ ٣٧٧ ٣٧٨ ٣٧٩ ٣٨٠ ٣٨١ ٣٨٢ ٣٨٣ ٣٨٤ ٣٨٥ ٣٨٦ ٣٨٧ ٣٨٨ ٣٨٩ ٣٩٠ ٣٩١ ٣٩٢ ٣٩٣ ٣٩٤ ٣٩٥ ٣٩٦ ٣٩٧ ٣٩٨ ٣٩٩ ٤٠٠ ٤٠١ ٤٠٢ ٤٠٣ ٤٠٤ ٤٠٥ ٤٠٦ ٤٠٧ ٤٠٨ ٤٠٩ ٤١٠ ٤١١ ٤١٢ ٤١٣ ٤١٤ ٤١٥ ٤١٦ ٤١٧ ٤١٨ ٤١٩ ٤٢٠ ٤٢١ ٤٢٢ ٤٢٣ ٤٢٤ ٤٢٥ ٤٢٦ ٤٢٧ ٤٢٨ ٤٢٩ ٤٣٠ ٤٣١ ٤٣٢ ٤٣٣ ٤٣٤ ٤٣٥ ٤٣٦ ٤٣٧ ٤٣٨ ٤٣٩ ٤٤٠ ٤٤١ ٤٤٢ ٤٤٣ ٤٤٤ ٤٤٥ ٤٤٦ ٤٤٧ ٤٤٨ ٤٤٩ ٤٥٠ ٤٥١ ٤٥٢ ٤٥٣ ٤٥٤ ٤٥٥ ٤٥٦ ٤٥٧ ٤٥٨ ٤٥٩ ٤٦٠ ٤٦١ ٤٦٢ ٤٦٣ ٤٦٤ ٤٦٥ ٤٦٦ ٤٦٧ ٤٦٨ ٤٦٩ ٤٧٠ ٤٧١ ٤٧٢ ٤٧٣ ٤٧٤ ٤٧٥ ٤٧٦ ٤٧٧ ٤٧٨ ٤٧٩ ٤٨٠ ٤٨١ ٤٨٢ ٤٨٣ ٤٨٤ ٤٨٥ ٤٨٦ ٤٨٧ ٤٨٨ ٤٨٩ ٤٩٠ ٤٩١ ٤٩٢ ٤٩٣ ٤٩٤ ٤٩٥ ٤٩٦ ٤٩٧ ٤٩٨ ٤٩٩ ٥٠٠ ٥٠١ ٥٠٢ ٥٠٣ ٥٠٤ ٥٠٥ ٥٠٦ ٥٠٧ ٥٠٨ ٥٠٩ ٥١٠ ٥١١ ٥١٢ ٥١٣ ٥١٤ ٥١٥ ٥١٦ ٥١٧ ٥١٨ ٥١٩ ٥٢٠ ٥٢١ ٥٢٢ ٥٢٣ ٥٢٤ ٥٢٥ ٥٢٦ ٥٢٧ ٥٢٨ ٥٢٩ ٥٣٠ ٥٣١ ٥٣٢ ٥٣٣ ٥٣٤ ٥٣٥ ٥٣٦ ٥٣٧ ٥٣٨ ٥٣٩ ٥٤٠ ٥٤١ ٥٤٢ ٥٤٣ ٥٤٤ ٥٤٥ ٥٤٦ ٥٤٧ ٥٤٨ ٥٤٩ ٥٥٠ ٥٥١ ٥٥٢ ٥٥٣ ٥٥٤ ٥٥٥ ٥٥٦ ٥٥٧ ٥٥٨ ٥٥٩ ٥٦٠ ٥٦١ ٥٦٢ ٥٦٣ ٥٦٤ ٥٦٥ ٥٦٦ ٥٦٧ ٥٦٨ ٥٦٩ ٥٧٠ ٥٧١ ٥٧٢ ٥٧٣ ٥٧٤ ٥٧٥ ٥٧٦ ٥٧٧ ٥٧٨ ٥٧٩ ٥٨٠ ٥٨١ ٥٨٢ ٥٨٣ ٥٨٤ ٥٨٥ ٥٨٦ ٥٨٧ ٥٨٨ ٥٨٩ ٥٩٠ ٥٩١ ٥٩٢ ٥٩٣ ٥٩٤ ٥٩٥ ٥٩٦ ٥٩٧ ٥٩٨ ٥٩٩ ٦٠٠ ٦٠١ ٦٠٢ ٦٠٣ ٦٠٤ ٦٠٥ ٦٠٦ ٦٠٧ ٦٠٨ ٦٠٩ ٦١٠ ٦١١ ٦١٢ ٦١٣ ٦١٤ ٦١٥ ٦١٦ ٦١٧ ٦١٨ ٦١٩ ٦٢٠ ٦٢١ ٦٢٢ ٦٢٣ ٦٢٤ ٦٢٥ ٦٢٦ ٦٢٧ ٦٢٨ ٦٢٩ ٦٣٠ ٦٣١ ٦٣٢ ٦٣٣ ٦٣٤ ٦٣٥ ٦٣٦ ٦٣٧ ٦٣٨ ٦٣٩ ٦٤٠ ٦٤١ ٦٤٢ ٦٤٣ ٦٤٤ ٦٤٥ ٦٤٦ ٦٤٧ ٦٤٨ ٦٤٩ ٦٥٠ ٦٥١ ٦٥٢ ٦٥٣ ٦٥٤ ٦٥٥ ٦٥٦ ٦٥٧ ٦٥٨ ٦٥٩ ٦٦٠ ٦٦١ ٦٦٢ ٦٦٣ ٦٦٤ ٦٦٥ ٦٦٦ ٦٦٧ ٦٦٨ ٦٦٩ ٦٧٠ ٦٧١ ٦٧٢ ٦٧٣ ٦٧٤ ٦٧٥ ٦٧٦ ٦٧٧ ٦٧٨ ٦٧٩ ٦٨٠ ٦٨١ ٦٨٢ ٦٨٣ ٦٨٤

﴿وَأَنبَأْنِيٓ ۖ فَمَّا غَضِبْتُمُۥ﴾ ﴿يٰٓبِي وَبِلِي دِي﴾

۵- کله چي فرمايي ﴿وَأَصْحَ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا﴾ مرادله سترگو خه حفظ، سانه اوپ ملرنه ده لکه چي څوک مسافرنه وايي (صحتک عين الله) يعنى دالله سانه اور عايت دى ملگرى سه ۱

۶- ﴿يَتَّزُشُّ آبِلَى مَاءَكَ وَيَسْمَاةُ أَقْلَى﴾ دلته دځمکي او آسمان ترمينځ د طباق صنعت اود ﴿آبِلَى﴾ او ﴿آقْلَى﴾ سر مېنځ يافېس جناس دی چې هر دواړه له بد معني محنت سر څخه گڼل کېږي
فائده:

ابن عباس رضی الله عنهما وايي: چې د الله جل جلاله پدې قول کي چې فرمايې: ﴿يَتَّزُشُّ آبِلَى مَاءَكَ وَيَسْمَاةُ أَقْلَى﴾ زوی يې له خپله نسله وو او د هيڅ پيغمبر مېرمني هم زنا نه ده کړې معنا دا چې ستادغه زوی له هغه اهله څخه نه دی کوم چې مایې در سره د ژغورني وعده کړې وه (۱)

زه وایم: چې آیت شریف ددې تنبيه ورکوي چې دنوح اهل هغه صالحان خلک دي کوم چې د دين او شريعت اهل يې وو او څوک چې صلاحيت نلري نجات نشي موندلای او د اهلېت او خپلوي مداريه ديني نژدې والي او قرابت پورې اړه لري نه په نسبي نژدې والي پورې. (اوزه ژباړونکی بيا دغه د سعدي رحمه الله بيت ورسره زياتوم چې:

(هزار خویش که بیگانه از خدا باشد • فدای یکمن بیگانه که آشنا باشد)

أبي الاسلام لأب لي سواه • إذا افتخروا بقیس اوتميم

زما پلار اسلام او پرته له هغه بل پلار نلرم کله چې خلک په قيس اوتميم باندې وياړي.
لطيفه:

وايي چې يوه اعرابي د آيت شريف چې: ﴿وَقِيلَ يَتَّزُشُّ آبِلَى مَاءَكَ وَيَسْمَاةُ أَقْلَى﴾ تر پايه واورېدو نو بې وويل دغه دمفتدر ذات کلام دی دمخلوق له کلام سره ورته ولی نلري وايي چې: ابن مقفع هغه چې دخپل رخت تر ټولو د فصاحت خاوند وو وپتېيله چې داسي کلام چې له قرآن کریم سره معارض (سيال) اوساړی وي جوړ کړي نو يو کلام يې منظوم او وپېيل چې نوته نوته يې تفصيل کړ او د سورتونو نومونه يې ورباندې کښېښودل خو يوه ورځ په لارې تېرېدو چې يو ماشوم دغه آيت لوستل نو ابن مقفع بيرته کورته راستون شو او ټول هغه څه يې ران کړل کوم چې د قرآن د سالي لپاره يې تيار کړي وو او ويې ويل: زه شاهدي وایم چې داهسي لوړ کلام دی چې سيال يې هيڅکله نشي پيدا کېدلای او دغه دبشر کلام نه دی.
تنبيه:

دغه آيت د اعجاز د اسرارو وروستني پورته ختلی دی زښته زيات نادر فوايد پکي نغښتي دي لفظي او معنوي دومره محاسن او ښکلاوي پکي شته چې قلم يې له ليکلو بې وسه دی ددې آيت درازونو اولطائفو په هکله علامه ابو حيان رحمه الله (وطيب ثراه) داسي ليکلي چې پدې کي د بدیع د علم يو ويشت ډوله صنعتونه و محسنات راغلي دي: مناسبت لکه پدې قول کي چې ﴿آبِلَى ... أَقْلَى﴾ بل مطابقت چې د ارض، اوسماء يادونه پکي شوې مجاز، چې مرادله اقلعي څخه باران د آسمان دی استعاره په ﴿آقْلَى﴾ کي او اشاره په ﴿وَعِصَ الْمَاءِ﴾ کي ځکه هغه ډېرو معناگانوته اشاره ده تمثيل پدې کلمه کې چې ﴿وَقَصَى الْأَمْرُ﴾ په امر سره بې دهلاک شوو دهلاکت اود ژغورل شوو د نجات تعبير و فرمايه بل ارداف دی چې پدې کلام کي رادبره کېږي چې ﴿وَأَسْتَوَتْ عَلَى الْجُودَى﴾ ځکه د واسوت لفظ نام (بشېر) دی خو ورپسې د ردف په توگه ﴿عَلَى﴾

لَا تُدْرِكُ ۖ كَمَهِرٍ وَهٍ شَوِيحٌ يَخُوفُ بِهِ دُعَاءَ مَكِّنٍ ۚ كِي دتسكن به هكله دمبالغي قصد شوي وي تعليل پدي حمه
 كي چي ۞ وَهٍ صَرَ الْمَاءُ ۞ خكه دغه داستواه لپاره علت دي احتراس لكه داچي ۞ لَقَدْ أَتَيْنَا الْقَوْمَ الْأُفْسُوسِينَ ۞
 اود همعسي بيا ددوي لپاره دم هم دي ايجاز كوم چي كيسه په دبرو لنډو الفاظو راوړل شوي خو زبسه زبسي
 عاني بيكي راغلي دي نوري بدعي شكلوي بي لكه ۞ مَضَاحٌ ، مَسْرَواتٌ ، حَسَنُ نَسَقٍ ، تَفْسِيمٌ ، حَسَنُ الْبَسْرِ
 مَكِينٌ ، تَجَنُّسٌ ، تَسْهِيمٌ ، مَقَابِلَةٌ ، تَهْذِيبٌ ، او وصف گنلي دي (۱) پدي هكله د سيد قطب رحمه الله له في ظلال
 القرآن تفسير څخه غورچاڼ دلته يو څو كرښي رانقل كوو چي هغه وايي ۞ نوح عليه السلام د كبسي دغه برخه دي
 لوري ته پام رااړوي چي د قريشي مشركانو دريز در رسول الله صلى الله عليه وسلم په وړاندي كت مټ لكه د نوح
 عليه السلام د قوم غوندي دي اوداچي دوي به ويل: محمد صلى الله عليه وسلم دغه كيسې له خانه جوړوي ۞ اَزْ
 يَقُولُوكَ أَفْتَرَيْنَاهُ قُلْ إِنِ افْتَرَيْنَاهُ فَعَلَىٰ إِخْرَامِي وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تَجْعَلُونَ ۞ نو افسراء خو يو ډول جرم او گناه دي
 دهغه وبال خو ماته راجع دي له دې كبله د اليري خبره ده چي زه پوهېږم دا جرم دي اوبيايي هم مرتكب شم: دغه
 اعراضې اسلوب د كبسي له روانولو سره څه مخالف خكه نلري چي كيسه ديو معلوم او څرگند غرض لپاره
 راوړل شوي ده اوبيا د كبسي سباق پرمخ درومي او دوهمه پرده پورته كوي هغه داچي نوح عليه السلام د الله جل
 جلاله وحى اوري او امر يې مني چي ۞ وَأَوْحَىٰ إِلَيْكَ أَن تَبْلُغْ آلَ نُوحٍ أَنَّهُمْ لَنْ يُؤْمِنَ بِكَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ ءَامَنَ فَلَا تَبْتَئَسْ بِمَآ
 كَانُوا يَفْعَلُونَ ۚ وَأَصْنَعِ الْفُلَكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحِّينَا ۞ يعني زموږ په ساتنه اولورينه يې جوړه كړه ۞ وَلَا تَحْطَبْنِي فِي
 الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُّغْرَقُونَ ۞ دهغوي برخه ليك (سرنوشت) وټاكل شو نور بله اوانذار پاي ته ورسيدو مباحثه
 او جدال بشپړ شو د كبسي له پردو څخه دريمه پرده هغه چي نوح عليه السلام ښكاره كوي چي دبېرې په جوړولو
 لكيا دي ۞ وَاصْنَعِ الْفُلَكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأَ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ ۞ دلته په مضارع سره تعبير كول دي
 چي پردې ته نازگي او ژوندي توب وربښي چي موږ هغه دخپل خيال په هنداره كي ددې تعبير په مرسته پخپلو
 سترگو وينو چي سر كېښه متكبرين قوم يې ورباندي تېرېږي او په ملنډو مسخرو يې توهين كوي ، وايي: هغه څوك
 چي دوي ته يې ويل: هغه الهى استازى دى خونابېره هغه نجار (تركان) شي اوبېرې جوړوي څلورمه پرده هغه
 صحنه ښيي كومه چي دراتلو انتظار يې كېدو ۞ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَفْرَأَ وَقَارَ السُّؤُرُ فَلَمَّا أَتَمَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ
 اثْنَيْنِ ۞ او بيا هغه هېښونكي او ترهونكي ننداره راځي چي د طوفان شېبې دي ۞ وَهِيَ تَجْرَىٰ بِهِمْ فِي مَوْجٍ
 كَالْجِبَالِ ..... وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ ۞ دلته دوه ډوله وېرړنكي او هولناك حالتونه له يوبل
 سره تاوېږي يو د طبيعت ديتي خولي هول او هيبت اوبل د بشري نفس هول دي چي سره غېږ وركوي ، او موږ
 وروسته له زرهاوو كالونو كله چي دغه منظر ته گورو اود دغي پردې ننداره كوو له وېرې او هول څخه رېږدو چي:
 ۞ وَهِيَ تَجْرَىٰ بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ ۞ نوح هغه مشفق او مهربان پلار چي زوى ته پرله پسې نارې وهي خوزوى
 يې هغه مغرور زلمى چي د پلار په خبره غوږ نه گروي دغه بلنه نه مني او په غرغډو څپه ددوي دواړو ترمينځ

دسترگو په رب کي راپورته کېږي ، دوی سره بېلوي او خبره داسي فېصله کېږي چې ﴿وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْخُ فَكَانَ مِنْ الْمُفْرَقِينَ﴾ هرڅه پای ته رسي لکه چې بلنه او خواب هڅ هم نه وي پېښ شوي ، دغه دقرآن کریم په انځورنه کي یوه څرگنده نښه ده نور نو گم ندي بادونه کرارېږي چوپتیا حکومت کوي او فیصله صادرېږي ځمکي او آسمان ته د هوبنیارانو په شان خطاب کېږي او هر یوې سمدستي د الله امر مني ځمکه هم اوبه غوړېږي او آسمان یې هم دروي ﴿وَقِيلَ يَتَّارِضْ أَبْلَىٰ مَاءُكَ وَنَسَمَاءُ أَفْلَىٰ وَغِيصَ الْمَاءِ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ صدق الله العظیم .

* * *

الله تعالی فرمایي:

﴿وَإِلَىٰ عَادِ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَنْقُورِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ﴾^(۵۰) یَنْقُورِ لَا أَنْتَ لَكَ عَلَيْهِ أَجْرٌ إِنْ أَجْرِي إِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾^(۵۱) وَیَنْقُورِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَىٰ قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ﴾^(۵۲) قَالُوا يَنْهَوُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِشَارِكٍ ءَالِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ﴾^(۵۳) إِنْ نَقُولُ إِلَّا اعْتَرَاكَ بَعْضُ ءَالِهَتِنَا بِسُوءٍ قَالَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ وَأَشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ﴾^(۵۴) مِنْ دُونِهِ فَكِدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنظِرُون﴾^(۵۵) إِنْ تَوَلَّيْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَافِعٍ إِلَّا هُوَ ءَاخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنْ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾^(۵۶) فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ ءَالِكُمْ وَنَسَخِلُفُ رَبِّي قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّونَهُ شَيْئًا إِنْ رَبِّي عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَفِیظٌ﴾^(۵۷) وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَنَجَّيْنَاهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ﴾^(۵۸) وَتِلْكَ عَادٌ جَعَلُوا بَنَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوُا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوا أَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ﴾^(۵۹) وَأَتَّبَعُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ ءَالَا إِنْ عَادَا كَفَرُوا رَبَّهُمْ ءَالَا بُعْدًا لِعَادِ قَوْمِ هُودٍ﴾^(۶۰) وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَنْقُورِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ هُوَ أَنشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي قَرِيمٌ مُجِيبٌ﴾^(۶۱) قَالُوا يَصْلِحْ قَدْ كُنْتَ فِيمَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَذَا أَتَنْهَانَا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا وَإِنَّ لَنَا لَإِلهَ سِوَاكَ وَمَا تَدْعُونَا إِلَيْهِ شَرِبٌ﴾^(۶۲) قَالَ يَنْقُورِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَءَاتَنِي مِنْهُ رَحْمَةً فَمَنْ يَصْرِفُنِي مِنْكَ اللَّهُ إِنْ عَصَيْتُهُ مَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ تَحْسِيرٍ﴾^(۶۳) وَيَنْقُورِ هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ ءَايَةٌ فَذُرُّوهَا تَأْكُلْ فِي أَزْوَاجِ اللَّهِ وَلَا تَمْسُوهُمَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ﴾^(۶۴) فَمَقَرُّوهَا فَقَالَ نَمْسُقُوا فِي دَرَكِكُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ذَلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْدُوبٍ﴾^(۶۵) فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ﴾^(۶۶) وَأَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ فَأَصْحَوْا فِي

دِيَرِهِمْ جَنَّتِمْ (۳۷) كَانَ لَمْ يَنْتَوَاهِيَهُ لَا يَنْ شَمُودَ كَفَرُوا رَتَهُمْ أَلَا بَعْدَ لَشَمُودَ (۳۸) وَلَقَدْ حَامَتْ رَتَهُمْ
 زَاهِيَةً يَنْتَرِيَةً فَالُوا سَلَمًا وَنَ سَلَمَةً فَمَا لَيْتَ أَنْ جَاءَ بِعَجَلٍ حَسْبُهُ (۳۹) فَلَمَّا رَأَى أَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ إِلَيْهِ مِنْ كَشْفِهِ
 وَأَوْحَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً فَالُوا لَا تَخَفْ يَا أَرْسَلْنَا إِلَى قَوْمِ لُوطٍ (۴۰) وَأَمْرَانَهُ فَأَيَّامَةً فَضَحِكْتَ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ
 وَرَآءِهِ إِسْحَاقَ بِمَقُوبٍ (۴۱) قَالَتْ بِرَبِّكَ إِنَّهُ رَأَى أَنَا عَجُوزٌ وَهَذَا تَعْلِي شَيْخًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ (۴۲) قَالُوا
 أَنْتَجِيبُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحِمْتُ اللَّهُ وَبَرَكَتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ (۴۳) هود: ۵۰ - ۷۳

مناسبت اوتراو:

داد هغو کيسو دلري دوهمه کړي ده چي الله پاک يې په دغه سورت کي يادوي دا کيسه د هود عليه السلام له خپل قوم او تبرسره د بلني کيسه ده چي په خورا تفصيل سره يې قرآن کریم يادونه کړي ځکه نودغه سورت هم د هود عليه السلام په نامه نومول شوی دی ورپسې د شموديانو کيسه راوړي اوبيا د ابراهيم عليه السلام او د پربننو زېري چي د اسحاق عليه السلام په هکله يې ده ته ورکوي راخلي او دا څلورمه کيسه ده.

لغتونه:

(مدراړا) په شېبو شېبو ډېر باران ته ويل کېږي دغه دمبالغې له صيغو څخه دی (اعتراک) تاته رسېدلی وو (ناصيتها) تندي، وچولي او د سردو بڼو دراتو کېدلو ځای ته ناصيه وايي (جبارا) متکبر (عنيد) سرغړونکي نه منونکي ابو عبیده وايي چي عنيد او معاند هغه په خلاف ولاړ معارض ته ويل کېږي (استعمرکم فيها) يعني تاسو يې آبادونکي اوسېدونکي دهغې گرزولي ياست (تخسيرا) گمراهي اوله خير څخه ليري شوی (حنيد) کباب شوی (نکرهم) هغوی يې ونه پېژندل، ويل کېږي (نکره وانکره) په يوه معناراهي او هغه داچي په غير مانوس (نابلده) شکل يې وويني.

تفسير:

﴿وَالْإِلَٰهَ أَخَاهُمْ هُودًا﴾ اولېرلی وو موږ د عاد قوم ته (قومي) وروردوی هود (نبي) ﴿قَالَ يَنْقُورُ أَغْنُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ﴾ وويل (هود) اي قوم زما عبادت کوئ (يواري) د الله (پرته له نورواله وواوېتانو ځکه چي) نشته معبود (مستحق د عبادت) غير له الله نه ﴿إِنْ أَشْرَأَ إِلَّا مَقْرُوتٌ﴾ نه يې تاسي مگردروغ ته وونکي ياست (په عبادت کولو د غير الله ځکه له الله پرته بل معبود نشته) ﴿يَنْقُورُ لَا أَشْتَكُرُ عَلَيْهِ أَجْرًا﴾ اي قومه زما نه غواړم له تاسي په دې تبليغ در سالت څه اجر او ثواب (﴿إِنْ أَجْرِي إِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي﴾ ندي مزدوري (ثواب) زما مگر په هغه الله چي زه يې پيدا کړی يم ﴿أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ آيا نو تاسي عقل نه

کوي (چي هغه څوک چي باسو پر نه له مزدوري غوښتلو د حق او خير لوري ته رابولي امين او نصيحت کونکی دی ؟
 استفهام د انکار او ټکوني لپاره راغلی دی ﴿ وَنَقُومُ اسْتَعِصِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُثْبِتُوا إِلَيْهِ ﴾ او اي قومه زما ! مغفرت
 وغواړئ (له کفر او اشراک) له خپل ربه بيار جوړ وکړئ طرف د دغه رب ته (په اطاعت کولو او ثبات په دين او
 استقامت په ايمان او توحيد باندې) ﴿ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ﴾ چي و به لېري (الله له جانبې د) آسمان
 پرتاسي (باران) اورېدونکی (په شېبو شېبو پرله پسې) روايت کاوه شي چي له عاديانو څخه درې کاله باران منع
 شوی وو آن تردې چي دمرگ کومي ته نژدې شوي وو نو هود عليه السلام دوی ته دتوبې او استغفار امر وکړ
 و د باران د اورښت وعده (ژمنه) يې ورسره وکړه په آيت شريف کي ددې دليل شته چي توبه او استغفار درحمت او
 بارانونو د اورېدلو سبب کېږي ﴿ وَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ ﴾ (او درزيات به کړي الله قوت پرفوت ستاسي)
 معني ساسو په عزت او وياړ به نور عزت او افتخار دپاسه درکړي . مجاهد وايي : معنادا چي ساسو په شدت به
 نور شدت درزيات کړي (۱) ځکه دوی سخت قوت او شدت درلود آن تردې چي : يې به يې : ﴿ مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً ﴾
 (صله ۱۵) ﴿ وَلَا تَتَوَلَّوْا مَجْرِمِينَ ﴾ او مخ مه گرزوئ تاسي (زما له دعوت نه) حال دا چي گنهگاران او سپېڅلي (په
 گناهونو او جرمونو باندې اصرار کوي) ﴿ قَالُوا يَهُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ ﴾ وويل : دوی اي هوده ! تاسو پرته
 ظاهره دليل نه دی راوړئ (چي ستاد نبوت تصديق کوي) الوسي وايي : دوی دغه خبره دزيات عناد له مخي او
 دا چي د حق له ليدلو څخه رانده وو کوله (۲) ﴿ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِ هَارُونَ عَنْ قَوْلِكَ ﴾ اونه مو موږ پرېښودونکي
 د (عبادت د) بېنو خپل له جهته دويناستا ﴿ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴾ اونه مو موږ پرتا باندې ايمان راوړونکي
 (چي ست نبوت اورسالت و منو دغه خبره دوی دهغه دناهيلى کولو لپاره ويله او بيا يې هغه په لېونتوب او آزارې
 باندې وستاېو ويې ويل : ﴿ إِنْ نَقُولُ إِلَّا أَعْرَضْنَا عَنْ قَوْلِكَ بِقَضَاءِ الْهَيْئَةِ ﴾ نه وايو موږ مگر (دا وايو) چي رسولی
 دی تاته ځينو خدايانو زموږ څه ضرر (لېونتوب ځکه چي تاهغوی ته ټکنځل کړي او موږ دی ددوی له عبادت څخه
 منع کړي يو : زمخشري وايي : چي ددوی رومېني خوابونه پدې دلالت کوي چي دوی جفکار قوم وو سخت زړونه
 يې درلودل پندې نه اورېدو اونه يې دهدايت لپاره مينه لرله خودا وروستۍ خبره يې بيا دا څرگندوی چي هغوی
 بسخي زيات بې عقل او ناپوهان هم وو چي دوی په دېروداسي گمان کاوو چي دغه کسات اخيستونکي او ضرر
 رسونکي دي (۳) ﴿ قَالَ إِنِّي أَشْهَدُ أَنَّكَ نَبِيٌّ مِّنْ دُونِي ﴾ نو وويل هود : بېشکه زه
 شاهد کوم الله او شاهدان شی تاسي (هم) چي بېشکه زه بېزار یم له هغو خدايانو چي تاسی يې له الله سره (په عبادت
 کي) شريکوي پرته له الله (نور او شان او بيان) ﴿ فَكَيْدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظَرُونَ ﴾ نو حېلې جوړې کړئ تاسي ټول
 (د هلاک) زما په بيا ماته مهلت مه راکوئ (يوه شېبه) ابو السعود وايي چي دغه تر ټولو ستره معجزه ده هغه ايکي
 يوازی خو ددوی خورازيت سرکښه قوي او غښتلي ټولۍ وه له دې سره سره يې هم هود عليه السلام دوی سپک
 وگڼل او ددوی دبتانو سپکاوی يې کاوړ او دوی يو مبرزې نه راوبلل خودوی هېڅ هم ونشو کړای او عجزي يې تر

لمررو بڼانه څرگند شو (۱) زمخشري وايي: چي داخو راسره د قوت نښه ده چي يوازي يوسړی د ټول هغه امت په وړاندي چي هغوی ويني تويولو ته تېري ناست وي او ټول په يوه سلا او يوه خوله له ده سره جنگېږي بيا هم په ميدان درېږي دغه د هغه په خپل رب پوخ باور او ټينگ ايمان څرگندوي چي الله پاک به ارو مرو ده ته نجات ورکوي اود دوی خونخواري منگولي به هيڅکله په ده ونه لگېږي اولکه چي نوح عليه السلام ويل: ﴿فَأَجْمَعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ﴾ (۲) ﴿إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبَّكُمْ﴾ (بېشکه ما توکل کړی دی پر (هغه) الله چي رب زما ورب ستاسي دی) يعني ما الله ته پناه وروړي اود خپل کار سپارښتنه مي هغه ته کړې ده چي زما او ستاسي مالک دی ﴿مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا﴾ (نشته هيڅ تلونکی (ذي روح خوځدونکی په ځمکه کي مگر هم دغه (الله) دی نيونکی د تندي دده يعني ټول د الله په پاچهي او سلطان کي دی اود اجمله د هود عليه السلام د توکل د قوت لپاره علت دی چي گواکي هغه په مخلوق باندې پروانکوي ﴿إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ (بېشکه رب زما په لاره سمه دی) يعني بېشکه زما رب عادل دی محسن ته په احسان د هغه جزا ورکوي او گناهگار ته له گناه سره سمه سزا ورکوي په هيچا ظلم نکوي. ﴿فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ أَبْلَقْتُكُمْ مَا أَرِيتُمْ بِهِ إِلَهُكُمْ﴾ (نوکه مخ واپړئ تاسي (اي زما قوم له منلود دعوت زما څخه) نو په تحقيق رسولی دی ما هغه پيغام چي رالېږلی شوی وم په هغه سره تاسوته (اونشته په پيغمبر باندې مگر رسېدل او بلاغ دی) ﴿وَسَنَخْلِفُ رَبِّي قَوْمًا غَيْرَكُمْ﴾ (نو هلاک به کړي تاسو) او خليفه به وگرزوي رب زما (ستاسي په ځای به راوړي) يو قوم غير له تاسي نه (پدې کي سخت وعيد دی) ﴿وَلَا تَصْرُوهِنَّ شَيْئًا﴾ او ضرر به ونه رسوي تاسي الله ته د هېڅ شي (په شريک نيولو سره) ﴿إِنَّ رَبِّي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيزٌ﴾ بېشکه رب زما په هر څيز ښه ساتونکی (شاهد) دی هغه ما ستاسوله شر، مکر څخه ژغوري ﴿وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَتٍ مِنَّا﴾ او کله چي راغی حکم زموږ (په عذاب) نجات مو ورکړ هود او هغه کسانو ته چي ايمان يې راوړی وو له ده سره په (لوی) رحمت سره له نژده خپله (او په سبب د نعمت زموږ پر دوی باندې) ﴿وَنَجَّيْنَاهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ﴾ او د ژغورل موږ دوی له سخت عذاب (چي هغه هلاکونکی طوفاني باد او سيلی وه کورونه يې وړانول داسي (زهرناک) باد وو چي په پوزو به يې ننوت او تر لاندني مخرج به يې وتل د الله د ښمنان به يې هسي پر مخي غورځول ته به وادخرماله بېخه ايستلي شوي ونوتني دي ﴿وَلَكَ عَادٌ حَادُوا بِثَابِتٍ رَبِّهِمْ﴾ او دغه عاديان دي (اشاره د دوی آنا رواړنسانو ته ده) چي منکران شوي وو په آيتونو درب د دوی (وگورئ ورته چي څه ورپېښ شول؟ هغه وخت چي په الله کفران شول د الله آيات يې پخپلو ځانونو او آفاقو کي نه ليدل هغه آيات چي د الله په وحدانيت يې دلالت کاوو) ﴿وَعَصَوْا رُسُلَهُ﴾ او نافرمانی کړی وه دوی له رسولانو د دغه الله (چي هود عليه السلام وو) د جمعي په صيفه يې له دې کبله راوورچې د دوی د حال فطاعت ونښي او د دوی د کفر او عناد بشپړ والی څرگند کړي يعني د دوی عصيان له هود عليه السلام څخه لکه چي له ټولو پخوانيو او راتلونکو پيغمبرانو څخه يې سرغړونه کړي وي ځکه انبيا، خو ټول د توحيد په کلمه باندې يو موږ

(۱) ابر السعود ۱۵/۳

(۲) الکشاف ۴۰۳/۲

او منجھ دي. ﴿وَاتَّبِعُوا أَمْرًا كُلَّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ﴾ او تابع شوي وو دوی د حکم دهر سر کنبه عناد والا (هغه چي له حق څخه کوږ او حق يې نه مانو مراد ځني هغه ددوي مشران اولويان دي) ﴿وَاتَّبِعُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ﴾ او ولېولی شو په دوی پسي په دغه دنيا کي لعنت (دالله له رحمت څخه په دنيا کي وشرل شول) او په ورځ د قيامت کي (هم لعنت ورباندي دی) امام رازي رحمه الله وايي: چي لعنت له دوی سره جوخت سپور (مراد ف) او په آخرت کي ملگری دی او لعنت په لغت کي له هر ډول خير اودالله له رحمت څخه شړلوته وايي (۱) ﴿أَلَا إِنَّ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ﴾ (خبردار بېشکه عاديان کافران شوي وو په رب خپل) دغه ددوی د کفر بدي او تشنيع ده چي د تنبيه په حرف سره يې ځني يادونه وکړه اود عاد نوم يې تکرار کړ يعني خبردار چي دوی پخپل رب کافران اوله هغه پرته د بل چا عبادت يې کاوو دالله له نعمت څخه انکار اودالله د بېغمبر يې تکذيب کاوو نو د دنيا او آخرت د لعنت وړ او مستحق وگرزېدل ﴿أَلَا بَعْدًا لِعَادٍ قَوْمٍ هُوَ﴾ (بيا واورئ خبردار شئ چي ليري والی دی) (له رحمت دالله) عاد قوم دهود ته) يعني الله هغوی له خير څخه ليري او يو مخه ايزه ټول هلاک کړي دغه جمله دعائيه يعني د هلاکت او لعنت لپاره نېبراده ﴿وَلِإِن تَتُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا﴾ (اولېولی وو موږ) شموديانو ته (قومي) ورورد ددوی صالح عليه السلام ﴿قَالَ يَنْفَقِرُ آعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَهِ غَيْرُهُ﴾ وي ويل: اي قومه ازما عبادت کوئ (يووازي) دالله نشته تاسي ته هېڅ برحق معبود غير له ده الله) نه ﴿هُوَ أَنشَأَكُم مِّنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا﴾ هم دغه الله پيدا کړي يست تاسي له ځمکي (چي آدم يې ترې پيدا او بيا نور خلک يې دده له نطفې پيدا کړل او تاسي يې د ځمکي د ټپ ډولو او هستوگني لپاره وگمارلي) ﴿فَاسْتَغْفِرُوا ثُمَّ ثَوْبُوا إِلَيْهِ﴾ نو مغفرت وغواړئ له ده څخه د شرک اوبيار جوع وکړئ ده ته (په طاعت سره) ﴿إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُّجِيبٌ﴾ بېشکه رب زما د هر نژدې دی (په رحمت) بڼه فلونکی دد عادی ﴿قَالُوا يَصْلِحْ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَذَا﴾ (وويل: شموديانو اي صالحه! په تحقيق ته په موږ کي اميد کړی شوی وي پخوا له دې نه) يعني موږ پخوا د اميد لرل چي ته به په موږ کي سرداريې مگر کله چي دي دغه وينا وکړه موږ ناهيلي شو ﴿أَنْتُمْ هَٰؤُلَاءِ قُلْتُمْ مَّا يَقُولُ مَا يَقُولُ بَأَوْثَانًا﴾ آياته موله دې منع کوي چي موږ د هغو بڼانو عبادت وکړو چي عبادت به يې کاوو پلرونو زموږ؟ ﴿وَرَأَيْنَا لَفِي شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٌ﴾ (او بېشکه موږ خامخا په شک کي لوېدلي يو له هغه (توحيد) چي ته بولي موږ هغه ته داسي شک چي زموږ زړونه په اضطراب کي اچوي) يعني ستا کار شکمن او د تهمت نه ډک دی ﴿قَالَ يَنْفَقِرُ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُمْ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّنْ رَبِّي﴾ وويل: صالح اي قومه زما آياوينی تاسي يعني خبرا کړئ ماته که يم زه (په برهان، دليل) ښکاره نه ځانېم د رب خپل نه ﴿وَأَتَيْنِي مِنْهُ رَحْمَةً﴾ او را کړی يې وي ماته له نژده خپله (نبوت او رسالت) ﴿فَمَنْ يَصْرِفْهُ مِّنْ اللَّهِ إِنْ عَصَيْتُهُ﴾ نو څوک به له ماسره مدد وکړي (خلاص به مي کړي) له عذابه دالله که نافرمانی وکړم زه له ده نه

﴿ مَا تَرِيدُونِي غَيْرَ تَحْسِيرٍ ﴾ (نونه به زیاتوي ماته غیرله نقصانه یعنی سنا سوسره موافقت اوله الله خه
عصان به ماته پرته له گمراهي اوله خیر خه د لری کیدلو بل خه رازیات نکری زمخسری وایی: چي د غیر
تَحْسِيرٍ ﴿ معنادا چي تاسو زما عملونه ابته کوئ او باطلوئ یی ﴾ ﴿ وَقَوْمٌ هَٰذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ ءَايَةٌ فَذُرُونَهَا ﴾
﴿ تَاْكُلُ فِي اَرْضِ اللَّهِ ﴾ اوای قومه زما ادغه اوبنه د الله ده تاسی به معجزه (پرېدی دا) اوبنه (چي خوری (خري)
په ځمکه د الله کي) داویني نسبت کرل الله ته د تشریف لپاره دی ځکه هغه اوبنه د الله په قدرت له سختي کرکندی
د بري خه دوی له غوښتني سره سمه پیدا شوي وه یعنی دغه اوبنه ستاسو لپاره معجزه ده چي زما درنستولی
شاهدي وایی ﴿ وَلَا تَمْسُوْهَا يُسُوْا فَاُخْذُكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ ﴾ اولاس مه ورورئ دی ته په بدی (اوکه موبدي ور
ورسوله) نو تاسی به نژدې عذاب ونیسي (مهلت به درنکری شي) ﴿ فَعَقَرُوْهَا فَقَالَ تَمَتُّوْا فِي دَارِكُمْ ثَلَاثَةَ
اَنْۢبَاطٍ ﴾ پس زخمی او مړه یی کره هغه (اوبنه) نو وویل. صالح فائده واخلئ تاسی په کورونو خپلو کي درې
ورځي بسابه هلاکېږئ (قرطبي وایی: چي بېشکه اوبنه ځیني کسانو ووژله خو تولو ته یې نسبت وکره هغه پدې چي
دتولو خوښه وه دوی هغه د چهارشنبې په ورځ ووژله او درې شپې چي پنجشنبه، جمعه او شنبه وه دوی واوسېدل
او دیکشنبې په ورځ ورته عذاب راغی ﴿ ذَٰلِكَ وَعَدُ غَيْرُ مَكْذُوْبٍ ﴾ دا (راتگ د عذاب) داسي دی چي هیڅ
دروغ پکي نشته ﴿ فَلَمَّا جَاءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا وَآلِهٖٓمْ ءَامَنُوْا مَعَهُ ﴾ بیا کله چي راغی امر (حکم د عذاب)
زموږ نوموړې نجات ورکړ صالح او هغو کسانو ته چي له ده سره یې ایمان راوړی وو ﴿ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا ﴾ په رحمت
سره له نژده خپله ﴿ وَمِنْ خِزْيٍ یُّوْمَیْذٍ ﴾ (اوله رسوایی ددغي ورځي) (او ذلت خه یې) ﴿ اِنَّ رَبَّکَ هُوَ الْقَوِیُّ
الْعَزِیْزُ ﴾ (بېشکه رب ستاهم دی قوي اوبنه غالب) یعنی قوي دی په نیولو سره اوزوروردی په پچه کي
هیڅوک په ده برلاسی کېدای نشي ﴿ وَاَخَذَ الَّذِیۡنَ ظَلَمُوْا الصَّیْحَةَ فَاَصْبَحُوْا فِیۡ وِیۡرِهِمْ جَذِیۡمٍ ﴾ او ونيول
هغو کسانو لره چي ظلم یې کړی وو پر ځانو خپلو سره چیغي (سختي له آسمانه چي زړونه یې چودل) بیا وگرزېدل
دوی پخپلو کورونو کي مړه وچ کلک (چي خوځېدلی نشوای) پرمخی په ځنگونو پراته وو (لکه چي مرغه
راپرېوزي) ﴿ کَانَ لَمْ یَعْنُوْا فِیۡهَا ﴾ لکه چي دوی په کورونو کي نه وو اوسېدلي (نه یې آباد کړي وو) ﴿ اَلَا اِنَّ
تَمُوْدًا کَفَرُوْا رَبَّهُمْ اَلَا بَعْدَ اِلْتِمُوْدٍ ﴾ واورئ، خبردار شئ چي بېشکه تمودیان کافران شوي وو په رب خپل،
واورئ، خبردار شئ لیري والی دی له رحمته تمودیانو ته (یعني پردوی لعنت، هلاکت اولیري والی دی)
﴿ وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا اِبْرٰهٖمَ بِالْبَشْرِیۡنِ ﴾ (او هرومرو په تحقیق راغلي وو رسولان زموږ (پرېستې) ابراهیم ته
په زېږي) دغه څلورمه کیسه ده چي دلوط علیه السلام او د قوم په هکله یې بیان کوي هغه قوم چي دده تکذیب یې
کاوو او د غوملائکو ابراهیم علیه السلام ته په اسحاق علیه السلام بډي زېږی هم راوړی وو (قرطبي وایی:
چي کله الله پاک دلوط علیه السلام د قوم د هلاکت لپاره ملائک راواستول نو ابراهیم علیه السلام ته راغلو هغه

(۱) (بشری) د زوی زېږی چا بیا ویلي چي دلوط د قوم د هلاکت زېږی خوز مخسري وایی چي د زوی زېږی ظاهر او څرگندی.

وریدي د مېلمنو گمان وکړ ملائک حضرت جبریل ، میکائیل او اسرافیل علیهم السلام وودغه دابن عباس رضی الله عنه قول اوسدی وایې چې یوولس برېښتي وې چې دېکله ځوان نوبه بڼه راغلی وې ﴿ قَالُوا سَلَمًا ۖ ﴾ (۱) وویل ملائکو سلام (اجوو پر ناسی په سلام اچولو سره) ﴿ قَالَ سَلَامٌ ۖ ﴾ وویل ابراهیم سلام (دې وی پر ناسو) ﴿ فَمَا لَيْتَ أَنْ جَاءَ بِعِثَلٍ حَسِيدٍ ﴾ نوڅنډه یې ونکړ چې (دوی ته) یې وریت (کباب) شوی خوشی راوړ (او) وروته یې کښېښود. زمخشرې وایې: چې (عجل) دغوا زوی 'خوسي ته وایې او هغه ته (حسل) هم وایې د ابراهیم علیه السلام مالداري غوایان وود ﴿ حَنِيزٌ ﴾ معنادا چې په اورسري شوو دېرو باندې کباب شوی وو او چایا ویلي چې د (حنیز) معنادا چې غوړې څڼې خڅېدل او دادخوسي په چاغښت باندې دلالت کوي (۲) ﴿ فَلَمَّا رَآ أَنِّي دِيَهُمْ لَا تَصِلُ إِلَيْهِ نَكَّرَهُمْ ﴾ اوکله چې ولیدل ابراهیم دا چې لاسونه یې (غوښي ته) نه رسېږي نو نابلد یې وگڼل (دایښنه ورته ناخوښه څرگنده شوه) ﴿ وَأَوْحَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ﴾ او په زړه کې یې راوسته له دوی نه وېره. قتاده وایې: چې په عربو کې داسې دود (دستور) وو چې څوک به ورکړه راغلل خود کوربه له دودۍ څخه به یې څه نه خوړل کوربه پوهېدو چې دغه مېلمانه د خیر لپاره ندي راغلي ځکه ابراهیم علیه السلام پټ په زړه کې ددوی له شر څخه وېرېدو (۳) ﴿ قَالُوا لَا تَخَفْ إِنَّا أَزِيلَنَّكَ فَوْرَ لُوطٍ ﴾ (وویل: ملائکو چې مه وېرېده اموږ بېشکه لېږلي شوي یو قوم د لوط ته (چې هلاک یې کړو) یعنې ته مه وېرېده موږ دالله ملائک یو خوراک نه کوو او د لوط علیه السلام د قوم د هلاکت لپاره رااستول شوي یو ﴿ وَأَمْرَانَهُ قَالِمَةً فَصَحَّكَتْ ﴾ او مېرمن دده (ابراهیم) ولاړه وه نو ویې خنډل: دهغې نوم ساره او تریردې هاخوا ولاړه وه کله چې یې د لوط علیه السلام د قوم د هلاکت واورېدل نو له خوښي یې وخنډل ﴿ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ وَرَآئِهِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ ﴾ نو زېږی وړکړ موږ هغې ته (دېرښتو په ژبه په تولد) داسحاق او بیا پس له اسحاقه په (تولد دلمسي ددې) یعقوب ﴿ قَالَتْ بَنُو يُنَاقَءُ أَلدُّ وَأَنَا عَجُوزٌ وَهَذَا بَطْلِي شَيْخًا ﴾ نو وویل: هغې (ساره) اې زما تعجب آیا زېږومه زه (زوی) حال دا چې زه زړه یم اودغه (ابراهیم) مېره زما زور دی (څرنگه به مو ولادوشي؟) ﴿ إِنَّا هَذَا الشَّيْءُ عَجِيبٌ ﴾ بېشکه چې دغه (تولد) یوشی دی دېر عجیب (چې په عادت کې پېښ شوی ندي مجاهد وایې: چې ددې عمر په دغه وخت کې نه نوي (۹۹) کاله او د ابراهیم علیه السلام عمر یوسل او شل کاله (۱۲۰) وود (۴) ﴿ قَالُوا أَنْتَحِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ ﴾ (وویل: دغو (ملائکو) آیت تعجب کوي له امره دالله؟) یعنې آیاته دالله له قدرت او حکمت څخه تعجب کوي چې هغه څرنگه له بوداگانو مېره او مېرمني زوی پیدا کوي؟ دغه خوڅه د تعجب خبره نه ده ﴿ رَحِمْتُ اللَّهَ وَبَرَكَتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ

(۱) القرطبي ۹/ ۲۳

(۲) الکشاف ۲/ ۴۰۹

(۳) لطبري ۱۲/ ۷۱

(۴) البيضاوي ۲۵۳

تَنِيْت ۞ رحمت د الله و برکونه دده دي وي پر ناسي اي خاوندانو دکورونو دابراهيم (۱) ۞ اِنَّهُ حَمِيْدٌ مُّجِيْدٌ ۞
 بېشکه چي الله ښه ستاېلی شوی دلوېې خاوند دی (په ذات اوصفاتو کي يعني الله دستايني اوتمجېد وړ
 اومستحق دی چي بندگان يې وسنايې اودغه لکه چي دزېري لپاره تعليل راغلی وي.

بلاغت

۱- پدې کلام کي چي الله فرمايې: ۞ يُرْسِلُ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ۞ مرادله آسمان څخه باران دی
 اودغه مرسل مجازدی ځکه چي باران له آسمانه راوړي ذکر دمحل اومرادځنی حال اومدرار بيا دمبالغې لپاره
 راغلی دی

۲- ۞ فَيَكْذِبُنِي جَمِيعًا ۞ دلته امرلپاره دتعجيز راغلی دی.

۳- کله چي الله فرمايې: ۞ مَائِن دَائِتِه اِلَّا هُوَ اَخِيْدُ بِاصْبِنَهَا ۞ دلته تمثليه استعاره ده مخلوق يې هغه
 چي دالله په قدرت، واک اوملكيت کي دی له هغه څه سره مشابه کړی کوم چي زورور يې ترمهاري نيسي بيايې لکه
 بندي (اسير) آس اونور چي له ناصيې نيولی بېول کېږي.

۴- ۞ اِنْ رَّبِّي عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ۞ دلته دالله دعدل له کمال اوبشپړتوب څخه کنايه راغلي يعني الله
 دبنده گانو په ټولو امورو خبردار او هيڅ څوک څني خلاصېدلای نشي څوک چي الله ته پناه وړوي بيايې هيڅوک
 خورولای نشي.

۵- پدې جمله کي چي الله تعالی فرمايې: ۞ وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا ۞ امرله عذاب څخه کنايه ده

۶- ۞ نَجِّنَا هُوْدًا... وَنَجِّنَنَّهُمْ مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ۞ تکرار دنجات دکلمې ددې لپاره دی چي دهرسخت او
 مشکل کار په وړاندې دي آسانه نه دي دغه ته اطناب وايي.

۷- ۞ وَعَصَوْا رُسُلَهُ ۞ يعني دوی دخپل پيغمبر (هود) له امر څخه غاړه غړولي وه اوپدې کي ددوی دحال
 فضاغت معلومېږي لکه چي دوی له ټولو پيغمبرانو څخه عصيان کړی وي هغه چي پخوا تېر شوي، يا وروسته
 راځي او دې ته مرسل مجاز وايي چي اراده دکل شوي اومرادځني جزوي.

۸- ۞ اَلَا اِنَّ عَادًا... اَلَا بَعْدَ اِلْعَادِ ۞ دلته دتنبيه ادات (توري) اوهمداراز د(عاد) لفظ مکرر راوړل شوی
 ترڅو ددوی دحال په هيبت دلالت وکړي.

تنبيه:

هود عليه السلام هسي ونه ويل چي (اني اشهد الله واشهدکم) بلکه هسي يې وويل چي: ۞ اِنِّيْ اُشْهَدُ اللهَ وَاُشْهَدُوْا
 اَنِّيْ بَرِيْءٌ ۞ يَمَّا تُشْرِكُوْنَ ۞ داددې لپاره چي ددو گواهيو (شهادتونو) مساوات رانشي ځکه دالله ﷻ شهادت
 اودبنده شهادت خورا سره زيات توپير لري اوچيري سره يوځای برابرېدلای شي؟

***

الله تعالی فرمايې:

هَـ مِمَّا دَهَبَ عَنْ إِرْزَاهِمَ الرِّزْقَ وَحَآءُهُ النَّشْرُ يُحْدِلُ فِي قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٦﴾ إِنْ إِرْزَاهِمَ لَعَلِّمَ أَزْوَاجَهُمْ ﴿٧٥﴾
 بِإِرْزَاهِهِمْ الْغِيْضَ مِنْ هَـذَا إِنِّهٖ قَدْ حَآءَ أَمْرَ رَبِّهٖ وَإِنَّهُمْ لَمِنْهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧٦﴾ وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيقَهُ
 بِهِمْ وَصَاحَ بِهِمْ ذُرْعًا وَقَالَ هَـذَا يَوْمُ عَصِيبٍ ﴿٧٧﴾ وَحَآءُهُ قَوْمُهُ يَهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ
 قَالَ يَنْفَوْرُ هَؤُلَاءِ بَنَاتٍ مِنْ أَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْشَوْا فِي صَنِيعِ النَّاسِ مِنْكُمْ رَحُلٌ رَشِيدٌ ﴿٧٨﴾ قَالُوا لَقَدْ
 عَلِمْتَ مَا لَنَا بِنَارِكَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَتَقُولُ مَا مَرِيدٌ ﴿٧٩﴾ قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةٌ أَوْ آوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ ﴿٨٠﴾ قَالُوا يَبْلُطُ
 إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا إِلَيْكَ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْمِزْ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا أَمْرًا نَكَاحًا إِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا
 أَصَابَهَا إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ﴿٨١﴾ فَلَمَّا حَآءَ أَمْرُنَا حَمَلْنَا عَلَيْهِمَا مَسَاقِلَهُمَا وَأَنْطَرْنَا عَلَيْهِمَا
 جَعْرَةً مِنْ مِجَالٍ مَنضُورٍ ﴿٨٢﴾ مُسَوِّمَةً هَـذَا رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ ﴿٨٣﴾ * وَإِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُ
 شُعَيْبًا قَالَ يَنْفَوْرُ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهِ غَيْرُهُ وَلَا تَتَّبِعُوا الْمَكِّيَالَ وَالْمِيزَانَ إِنِّي أَرَبُّكُمْ بِخَيْرٍ
 زَلَّ أَحَافَ عَلَيْكُمْ عَذَابٌ يَوْمٍ مُجِيطٍ ﴿٨٤﴾ وَيَنْفَوْرُ أَرْفُوا الْمَكِّيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَتَّبِعُوا
 النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَتَّقُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٨٥﴾ يَقِيتُ اللَّهُ خَيْرَ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ
 بِمُخِيطٍ ﴿٨٦﴾ قَالُوا بِشُعَيْبٍ أَصْلُوكَ تَأْمُرُكَ أَنْ تَتْرَكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ أَنْ تَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشْتَرُ
 إِلَيْكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ ﴿٨٧﴾ قَالَ يَنْفَوْرُ أَزْوَاجُهُ إِنْ كُنْتُ عَلَى يَتَنَفٍّ مِنْ رَبِّي وَرَزَقْنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا وَمَا أُرِيدُ
 أَنْ أُحَالِفَكُمْ إِلَيَّ مَا أَنَهَكُمْ عَنْهُ إِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ
 ﴿٨٨﴾ وَيَنْفَوْرُ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي أَنْ يُصِيبَكُمْ نِثْلٌ مِمَّا آصَابَ قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ
 مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ ﴿٨٩﴾ وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴿٩٠﴾ قَالُوا بِشُعَيْبٍ مَا نَفَقَهُ كَثِيرًا
 مِمَّا نَقُولُ وَإِنَّا لَنَرِيكَ فِيْنَا ضَعِيفًا وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ ﴿٩١﴾ قَالَ يَنْفَوْرُ أَرْهَطِيْ أَعَزُّ
 عَلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَأَتَّخِذُكُمْ وَرَاءَ ظَهْرِيْ إِنْ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ مُخِيطٌ ﴿٩٢﴾ وَيَنْفَوْرُ أَعْمَلُوا عَلَى
 مَكَانِكُمْ إِنِّي عَمِلْتُ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ مُّخْزٍ وَمَنْ هُوَ كَذِبٌ وَأَرْتَقِبُوا إِنِّي مَعَكُمْ
 رَقِيبٌ ﴿٩٣﴾ وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَأَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْثَةَ فَاصْبَحُوا فِي
 دِيَارِهِمْ جَنِيحٍ ﴿٩٤﴾ كَانَ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا إِلَّا بَقْدًا لِمَدِينٍ كَمَا بَعْدَتْ ثَمُودُ ﴿٩٥﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ
 مُّبِينٍ ﴿٩٦﴾ إِنْ فِرْعَوْنُ وَمَلَأِيْهِ فَاتَّبَعُوا أَمْرَ فِرْعَوْنَ وَمَا أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ ﴿٩٧﴾ يَقْدُمُ قَوْمُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ
 فَأُزْرَدُهُمُ النَّارُ وَيَنْسُ الْوَرْدُ الْمَوْزُودُ ﴿٩٨﴾ وَأَتَّبِعُوا فِي هَـذِهِ لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ يَنْسُ الرِّفْدُ الْمَرْفُودُ ﴿٩٩﴾

مناسبت او تراو:

تراوسه لا کيسه د ابراهيم عليه السلام دمېلمنو روانه ده هغه پرېستې چې دلوط عليه السلام د قوم د هلاک لپاره رااستول شوي او د ابراهيم عليه السلام په کور مېلمان و و چې بيا يې (ساره) ته د زوی زېږې و او وروسته بيا آيتونه دلوط عليه السلام د قوم د هلاکت بيان کوي چې دوی ته څه ورپېښ شول او دغه پنځمه کيسه ده ورپسې دشعيب عليه السلام کيسه راوړې چې په مدين کې له خپل اهل سره مېشت و و ورپسې د موسی عليه السلام او فرعون کيسه ده چې پدې ټولو کې ډېر عبرتونه او پندونه شته.

لغتونه:

(الروع) وېره او ډار (منيب) رجوع کونکی او توبه گار (عصيب) په شرکي سخت (بهرعون) تلوار کونکی فراء وايي: چې (اهراع) اسراع ته وايي چې ورسره لږ زېدل ملگری وی هغه که له بيخني وي او که له غصې او قهره (مخزون) خزی ذلت او سپکتيا ته وايي (سجیل) سجیل او سجين سخته له ډبرې او فراء وايي دا هغه خټه ده چې په اور پخه اولکه ډېره غوندي وي (منصود) پرله پسې (مسومة) معلوم داره له (سيما) څخه اخيستل شوي او هغه علامې ته وايي (شقاقی) شقاق عداوت او دښمني ته وايي (رهطک) چيلوان سنا هغه چې ملاتړ يې غواړي (الورد) د ننوتلو ځای (رغد) عطا او مرسته بولي.

تفسير:

﴿ فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الرَّوْعُ ﴾ (نوکلې چې له ابراهيم څخه وېره ولاړه) هغه چې په زړه کې ورته پيدا شوي وه او پدې مطمئن شو چې دغه ملائکې دي ﴿ وَجَاءَتْهُ الْبُشْرَى ﴾ اوزېږې ورته راغی (د زوی) ﴿ يَجْعَلْنَا فِي قَوْمٍ لُوطٍ ﴾ (نوبيا يې جگړه کوله) (له رسولانو) زموږ سره په (حق) د قوم دلوط کې) چې مقصدي يې له هغوی څخه د عذاب خنډېدل وو چې بيا يې هغوی ايمان راوړي. مفسرين کرام وايي: کله چې ملائکو وويل: ﴿ وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ ﴾ (العنکبوت ۳۱) نو ابراهيم عليه السلام دوی ته وويل: چې آيا که پنځوس تنه مسلمانان پکې وي تاسو يې هلاکوئ؟ هغوی وويل: نه بيا يې ورته وويل: چې آيا که څلوېښت تنه پکې وي هلاکوئ يې؟ هغوی ورته وويل: نه آن تردې چې وار په وار ښکته راتو او بالاخره يې ورته وويل: چې آيا که يو تن مسلمان پکې وي هلاکوئ يې؟ هغوی وويل: نه نو ابراهيم عليه السلام ورته وويل: ﴿ قَالَ إِنَّكَ فِيهَا لُوطًا قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا لَنَنْجِيَنَّهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ صَكَتَ مِنَ الْغَيْرَةِ ﴾ (العنکبوت ۳۲)

(۱) القرطبي ۹ / ۷۴ (۲).

زه ژباړونکی ورسره د ازياتول غواړم چې ځيني خلک وايي دغه له فارسي څخه اخيستل شوی (سنگ گل) دی او هغه له خټې څخه پخې شوي ته وايي چې لکه ډېره غوندي وي د غسي معربي کلماني نوري هم شته لکه (جناح) هغه په فارسي گناه بولي معلومه خبره ده چې د فارسي گاف په عربي کې په جيم تلفظ کېږي.

﴿إِنَّ زُرْهِيماً لِّعَلِيمٍ أَوْهٌ مُّبِيتٌ﴾ بېشکه ابراهيم خامخا حمل والا لوی آه کونکی نرم زړه دی (يعني حضرت ابراهيم عليه السلام له گنهگار او څخه په لوار د کسب اخيستلو پلوی نه وو د زړه له نرمي به يې په خلکو زيات افسوس کاوو د الله د طاعت لوري ته زيات راگرزېدونکی وو ﴿يَا زُرْهِيماً اَنْعَضْ عَنْ هَذَا﴾ (ای ابراهيمه! او اوره له دې (جگړې) څخه) يعني ملائکو وويل. اي ابراهيمه! دغه مجادله پرېږده چې دلوط د قوم په هکله يې کوي بلکه د دوی د هلاکت فيصله شوي ده ﴿إِنَّهُ قَدْ جَاءَ أَمْرٌ رَبِّكَ﴾ بېشکه شان دادی په تحقيق راغلی دی حکم درب ستا (په هلاکت د دوی) ﴿وَأَنَّهُمْ إِنِّيهِمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ مَرْدُورٌ﴾ او بېشکه دوی ته راتلونکی دی (هغه) عذاب چې بيرته نه گرزي يعني له دوی څخه دفع کېدونکی نه دی ﴿وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلًا لُّوطًا يَتِيءٌ بِهِمْ﴾ او کله چې راغلل رسولان زموږ لوط ته نولوط په هغوی غمجن شو (ځکه دوی خان دبشر په سه ورته څرگند کړ او لوط عليه السلام (چې د دوی بنایست وليد) له خپله قومه ورباندې وېرېدو ﴿وَصَاقَ سَمٌ ذَرْعًا وَقَالَ هَذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ﴾ او تنگه شوه له جهته د دوی سينه دده (چې وېرېدو او شراړ قوم يې بې عزتي - سکري) او وويل لوط دغه يوه ورځ ده ډېره سخته (له شره ده که) ﴿وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ﴾ او راغی ده ته قوم دده حال دا چې راخفاست ده ته (لپاره د بد کاري کولو له مېلمنوسره) داسی په منډه راتلل لکه چې چا راپوري وهل ﴿وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَفْعَلُونَ السَّيِّئَاتِ﴾ (اوپخوا) (له دې نه هم) دوی ناکاره عملونه کول (دایې عادت وو چې په نارینه وو به يې جنسي تېری کاوو هيڅ شرم يې نه گانه او کله چې يې خبر واورېدو په منډه منډه يې راخفاستل. قرطبي وايې چې د دوی د منډو سبب دا وو چې دلوط عليه السلام مېرمني چې کافره وه کله چې يې مېلمانه او د دوی جمال، بنایست بې وليدل نو راوونه ترڅو چې د دوی دناستي ځای ته راغله او ورته يې وويل چې نن دلوط هسي زني مېلمانه راغلي چې ماد هغوی په شان ښکلانه ده ليدلي نو د دوی پدې وخت کې په خفاسته و. ته راغلل) ﴿قَالَ يَنْقُورُ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ﴾ نو وويل. لوط اي قومه! زما د ښځي لوني زما دي يعني دغه د ښار پېغلي زمالوني دي تاسو ته به يې په نکاح درکړم) چې دوی تاسي ته ښې پاکي دي (او دا چې ويې ويل: زمالوني دي ځکه هر ښې دخپل امت لپاره په شفقت او تربيه کې پلار دی) ﴿فَأَنقُورُوا اللَّهَ وَلَا تَخْزُونِ فِي ضَيْفِي﴾ نوله الله ووېرېږئ او ما په حق د مېلمنو کې مه رسوا کوئ ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ مِرْكٌ رَّجُلٌ رَّشِيدٌ﴾ (آيانشته له تاسي کوم سړی عاقل) چې له بدو کارونو مو راوگرزوي؟ استفهام د توبيخ لپاره دی ﴿قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ﴾ وويل قوم دلوط خامخا په تحقيق ته پوه يې چې نشته موږ لره ستا په لونیو کې هيڅ حاجت (رغبت) يعني ته پوهېږې موږ ښځو ته رغبت نلرو ﴿وَأَنَّكَ لَتَنَقَلُنَّ مَا تَرِيدُ﴾ او بېشکه ته خامخا پوهېږي چې موږ کوم کار غواړو (چې هغه له نارینه وو سره لواطت دی) الله دي دوی و شرموي دوی دخپل ناولي مقصديان په ډاگه وکړ ﴿قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةٌ أَوْ آوَى إِلَيَّ رَبِّي﴾ شديږ (نو وويل: لوط کاشکي ماته پرتاسي زور وای، يامي پناه وړای شوی نینگ پناه ځای ته) يعني

کاشکي مادومره زور درلودای چي ستاسي می مخه نبولي وای اوبا خپلوانو قربانونو ته می چي غوښتلې وای بهر وروري وای دلو خواب محذوف دی او تقدیر یې داسي راځي چي مابه به داسو حمله کړي وه په حدیث شریف کي راځي: الله دي به لوط عليه السلام وکړي غوښتل یې ټينګ پناه ځای ته پناه یوسي (۱) در رسول الله صلى الله عليه وسلم مقصد دا چي الله یې مرستندوی او محکم پناه ځای وو. قتاده وايي چي موږ ته داسي یادونه شوي چي الله پاک له لوط عليه السلام نه وروسته هيڅ نبي ندی را استولی مګر د قوم قبيلې ملاتړ به یې درلود. او په هغه وخت کي چي پرېښودده په خپله یې وزلي افسوس او یو وزري یې ملاتړو حالت ولیدنو ویې ویل: ﴿قَالُوا يَلُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا إِلَيْكَ﴾ وویل: ملانکو ای لوطه ابېشکه موږ ستادرب رسولان یو (چي ددوی د هلاکت لپاره راغلي یو) له سره به ونه رسېږي دوی ناته (په ضرر رسولو) ﴿فَأَنشَرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ اللَّيْلِ﴾ (نوبوزه اهل خپل د شپې په یوه برخه کي) طبري وايي چي معنایې دا چي ته ددوی له مینځه د شپې په یوه توتو کي ووزه (۲) ﴿يَلُوطُ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا أَمْرًا لَّكَ﴾ اوندې گوري بیرته له تاسي هيڅ یو مګر بنځه ستا (چي هغه به د دوی په شان هلاکېږي له بیرته کتلو څخه یې ځکه منع کړل چي د قوم کلي په هلاکت یې زړه ونه چوي. قرطبي وايي کله چي یې بنځي د عذاب دروند غږ واورېده نو یې وکتل اوداسي یې وویل: (واقوماه) ډېره ورباندې راپرېوته او بیا هلاک شوه (۳) ﴿إِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا أَصَابَهُمْ﴾ بېشکه شان دادی چي رسېدونکی دی دې (بنځي) ته هغه عذاب چي دوی ته رسېږي ﴿إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ﴾ بېشکه وعده (دنړول د عذاب) ددوی سبادی آيا سبا نژدې نه دی؟ (بلکه نژدې دی ته تلوارمکوه. حضرت لوط عليه السلام له دوی څخه په نژدې د عذاب غوښتنه وکړه ځکه چي سخت ورباندې خواشینی وو نو ملانکو ورته وویل: آيا سهار نژدې نه دی؟ مفسرینو ویلي دي چي د لوط قوم چي کله د ښکلو مېلمنو وارېدل په خفاسته یې ځانونه ورته راوړسول نو لوط عليه السلام دروازه وتړله له تړلي دروازې یې له قوم سره مجادله پیل کړه نو دوی پر دېوال ورواوښتل نو کله چي ملانکو د لوط عليه السلام مصیبت ولید ورته ویل یې: ای لوطه! دروازه پرانیزه موږ او دوی سره پرېږده نو یې دروازه پرانیستله او جبرائیل عليه السلام پخپل وزر دوی ووهل سترګي یې وړاندې کړې او بیرته ستانه شول د نجات نجات چیغي یې وهلې الله تعالی فرمایلي دي: ﴿وَلَقَدْ صَبَّحَهُم بُكْرَةً عَذَابٌ مُّسْتَقَرٌّ﴾ (۲۸: نمر) بیا حضرت لوط عليه السلام له خپلو ملګرو سره ترسپېدو چاودلوله مخه ووت او چي کله ددوی (ظالمانو) د عذاب وخت را ورسېدو نو الله پاک جبریل عليه السلام ته امر وکړ او د لوط عليه السلام د قوم پښه ښارونه یې له بېخه و ایستل آسمان ته یې دومره اوچت کړل چي د چرګانو آذانونه او د سپیو غپل یې د آسمان خلګو واورېدل بیا یې پرمخې له یاسه راوغورځول او ورپسې په ډبرو وویشتل شول ځکه الله فرمایي: ﴿فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا﴾ نوڅه وخت چي راغی حکم (د عذاب) زمونږو وګرزاوو موږ پورته لوري ته ددې ښار ښکته خوا (یعني پردوی موده ښارونه نسکور کړل) ﴿وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَابًا مِّن سِجِّيلٍ﴾ او واورول موږ ډبرو ښارونو باندې کاني له ختو جوړ شوي په اور

(۱) أخرجه الشيخان عن أبي هريرة مرفوعاً.

(۲) الطبري ۸۹/۱۲

(۳) القرطبي ۸۰/۹

پاڅه شوی (له بران سره یې ځکه تشبیه کړل چې سخت اوزیات وو) ﴿مَنْضُورٌ مُّسَوَّمَةٌ عِنْدَ رَبِّكَ﴾ ۱ له لاندې باندې پرله پسې نېټې کړی شوي په تزد درې ستا؛ زبیع وایې؛ چې په هره تیږه دهغه چانوم کښل شوی وو چې هغه به ورباندې ویشتل کېدو. قرطبي وایې؛ چې ددې کلمې معنا چې وایې ﴿عِنْدَ رَبِّكَ﴾ ۲ پدې دلیل دی چې دغه ډبرې د ځمکې نه وې (بلکه آسمانې ډبرې وې) ۳ ﴿وَمَا مِنْ الظَّالِمِينَ يَبْعِدُ﴾ ۴ اونه دي دا (هلاک شوي برونه) له ظالمانو (ستاقوم دقریشو کافرانو) څخه لیرې یعنی دوی پخپلو سفرونو کې ورباندې تېرېږي راتېرېږي آیادوی عبرت نه آخلي؟ ۵ (مفسرین کرام وایې؛ چې ددوی د ښارونو ځای تریخ دریاب جوړ شوی چې (بحر میت) یې بولي ځکه اوبه یې دژوندې سارو وړنه دي او هیڅ ژوی او ساه لرونکی پکې نشي اوسېدلای دې ته په اوسني وخت کې دبحیره لوط شهرت ورکول شوی دی هغه خوا و شا ځمکه یې هم هیڅ گیاه نه زرغونوي. ﴿رَأَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُ شُعَيْبًا﴾ ۶ او (لېږلی وو موږ) مدین (قبیلې ته) (قومي) ورور ددوی شعیب، څرنگه چې شعیب علیه السلام ددوی خپل قومي وو نویې ورور وباله اودغه شپږمه کیسه ددې سورت له کیسو څخه ده ﴿قَالَ يَنْفَرُوا لِمَ تُغَادِرُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنَ اللَّهِ غَبَرَةٌ﴾ ۷ وویل: (شعیب) اې قومه زما اعبادت کوئ (یوازي) دالله نښته تاسي لره هیڅ (برحق) معبود له ده (الله) پرته ﴿وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ﴾ ۸ اومه کموی پیمانې اوتله) یعنی د خلکو حقوق په پیمانې اوتله کم مه ورکوئ دوی دتلي او پیمانې په کموالي پېژندل شوي او مشهور وو. ﴿إِنِّي أَرْسَلْتُكُمْ بِخَيْرٍ﴾ ۹ (بېشکه چې زه تاسي په خیر وینم) یعنی تاسي شتمن، بدایان او دپراخي روزي خاوندان یاست دتلي او پیمانې کموالي ته مو اړتیا نشته. قرطبي وایې؛ چې د(خیر) معناد روزي پراخوالی او د نعمتونو زیات والی دی ۱۰ ﴿وَأَنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ تُحِيطُ﴾ ۱۱ او بېشکه زه وېرېږم پر تاسي (که موایمان رانه وور) له عذابه دورځي چاپېرېدونکي (چې هیڅوک ترې خلاصېدلای نشي مراد ځني د قیامت دورځي عذاب دن) ﴿وَنَقُومُوا أَزْوَاجًا نَّكَالًا وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ﴾ ۱۲ او اې قومه زما پوره ورکوئ تاسي پیمانې اوتله په انصاف ﴿وَلَا تَبْخُسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ﴾ ۱۳ اومه کموی تاسي خلکو ته شيان ددوی (یعني دهغوی له حقوقو څخه څه کم کموی) ﴿وَلَا تَعْتَوُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ﴾ ۱۴ اومه لتوئ تاسي (خرابي) په ځمکه کې پداسي حال کې چې فساد کونکي یاست (عشې سخت فسادته وایې) ﴿بَقِيتُ اللَّهُ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾ ۱۵ هغه باقي رزق پاتې کړی (حلال) دالله ډېر غوره دی تاسي ته (تر هغه چې تاسو یې حرام ټولوی) که یې تاسي مؤمنان یعنی که چېرې دالله جل جلاله په وعد او وعید باور کونکي یاست؟ مجاهد وایې؛ چې معنایې دا چې دالله طاعت ستاسو

(۱) القرطبي ۹/ ۸۳

(۲) چاپېاريلي چې ضمیر ډېر وروته راجع دی معنادا چې دغه ډبرې له ظالمانو لیرې نه دي چې هر څوک ظالمان وی ورباندې به وویشتل شي

(۳) الطبري ۱۲/ ۱۰۰

لپاره حردی ﴿وَمَا أَلَا عَيْنُكُمْ بِحُفِيطٍ﴾ اونه یم زه پرت سو د سر ساتونکی چې ستاسو څارنه وکړم اوس سړي پر عملو جوړه وکړم بلکه زه نصیحت کونکی مبلغ یم (اولکه چې وایی) (وقد أعذر من أنذر) یعنی و سرول شوونه عذر نشته ﴿قَالُوا بِشُعَيْبٍ أَصْلَتْكَ تَأْمُرُكَ أَنْ تَتْرَكَ مَا يَعْْبُدُ آبَاؤُنَا﴾ نو وویل قوم دده باشعيبه، آیدغه دهرلمونځ کول ستا تاته ددې امرکوي چې موږ هغه بتان پرېږدو دچا چې زموږ پلرونو عبادت کاوو، کله چې شعيب عليه السلام دوی ته دبتانو دعبادت پرېښودلو او دالله دعبادت دکولو امر وکړ اودوی يې دپسماني اوتلي دبشپري ورکولو لوري ته راوبلل نودوی دملنډو او استهزاء په ډول ورته داسي وويل: «يعني دغه ستا خبري دهوښيار سړي نه دي. ﴿أَوْ أَنْ تَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشْتَوِي﴾ (يا چې وکړو موږ په خپلو مالونو کي هغه تصرف چې موږ يې غواړو) يعني ته موږ ته امرکوي چې موږ دتلي او پېسماني تطفيف (کمول) پرېږدو؟ امام فخر رازي وايي: حي شعيب عليه السلام دوی ته ددرو شيانو امر وکړ بوتوحيد اوبل دپېسماني اوتلي پوره ورکول وونو دوی هم ددواړو انکار پدې خبر وکړ، لومړی ﴿مَا يَعْْبُدُ آبَاؤُنَا﴾ چې دتوحيد انکار ته اشاره شي اوبل دا چې ﴿أَوْ أَنْ تَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا﴾ چې دتطفيف دپرېښودلو انکار ځني معلوم شي؛ او کله کله له (صلوة) څخه دين هم اراده کېږي چې بيا به يې معناداوي چې آيا ستا دين تاته دادرېښې؟ اودين ته ځکه صلوة وويل شي چې هغه ددين شعار څرگندوي اوداسي هم روايت کېږي چې شعيب عليه السلام به دهرلمونځ گوزارل او کله چې به يې قوم وليد يوبل ته به يې اشارې کولې او ورپسې به يې خندل نوگواکي ددوی په دې قول سره يې چې ﴿أَصْلَوْتُكَ تَأْمُرُكَ﴾ ريشخند او تمسخر دی لکه چې ته بوتاپوه سړي ته چې کتابونه لولي اوبيا يوه ناکاره خبره وکړي ووايي: چې آيا دا خبره دی دکتابونوله لوستلو څخه رايستلي اوزده کړي ده؟ (۱) ﴿إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ﴾ بېشکه هم نه يې (پوه) په حلم اورشد ستا بلي؛ طبري و يې: چې دوی ځکه ورپسې ملنډي وهلې چې دالله دښمنان وو اودغه بې هم داستهزاء په توگه ورنه ويل او پدې خبره يې دده ناپوهي اوجهل ته نسبت کاوو (۲) ﴿قَالَ يَقُولُونَ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَى يَتَنُ مِنْ رَبِّي﴾ وويل: شعيب اي قومه زما آيا وينی تاسي (خبر را کړئ) که یم زه په برهان (څرگند) له جانبه درب خپل (چې هغه هدايت اونیوت دی) ﴿وَرَزَقَنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا﴾ اورا کړی يې وی ماته له درباره خپله رزق، روزي ښايسته يعني حلال مال ځکه چې شعيب عليه السلام دهرمال درلود. زمخشري وايي چې خواب حذف شوی اومعذور باندې دلالت کوي يعني ماته خبر را کړئ که چېرې زه په څرگند برهان اوباور له جانبه درب خپل او په حقيقي توگه نبي یم آيا داسمه ده چې تاسونه دبتانو په پرېښودلو اوله گناهونو څخه دځان ژغورلو امر پرېږدم؟ (بلکه سمه نه ده) انبياء عليهم السلام خود همدې لپاره رلاستول کېږي (۳) ﴿وَمَا أَرِيدُ أَنْ أَحَالِفَكُمْ إِلَّا مَا أَنْتُمْ كُفَرَاءُ عَنْهُ﴾ (اونلرم راده ددې چې مخالفت وکړم له تاسي هغه کار ته چې تاسي له هغه

(۱) القرطبي ۸۵/۹

(۲) تفسير الرازي ۴۲/۱۸

(۳) الطبري ۱۰۳/۱۲

(۴) الکشاف ۴۲۰/۲

خغه منع کوم) يعني زه هسي نکوم جي تاسوته وایم اویخیله بی نه برخی کوم هغه خه درته وایم چی پخیله بی هم
 عملی کوم ﴿إِنْ أَرِيدُ إِلَّا الْإِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ﴾ زه اراده نلرم مکر داصلاح ستاسی خو چی
 رمدتوان کبری اونه دی توفیق زما (خیرته) مگر (په هدایت ، نصرت) دالله ﴿عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ﴾ خاص
 برهمدغه الله متوکل کری دی اودهغه طرف ته رجوع کوم (په توبه اوانابت سره) ﴿وَنَقُورَ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ
 شِقَاقَ﴾ او ای زما قومه ا حاصله دی نکری تاسی ته دبنی (ستاسی) له ماسره ﴿أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَ
 نَوْمُ ثُجَّ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ﴾ داچی ورسبری تاسی ته په شان دهغه (عذاب) چی رسبدلی وو قوم دنوح ته
 چی غرق وو) یا قوم دهودته (چی سخت باد وو) ، یا قوم دصالح ته (چی زلزله وه) حسن رحمه الله وایم ؛
 معناداچی ستاسی دبنی له ماسره دی تاسی دی ته ارنکری چی ایمان نه راوړی نویابه هغه خه درته ورسبری
 چی کفروته رسبدلی (۱) ﴿وَمَا قَوْمٌ لَوْطٍ مِنْكُمْ بِعَمِيرٍ﴾ (اوندی قوم دلوط له تاسو خغه لیری) یعنی دلوط
 علیه السلام دطالم قوم کور اوکلی له تاسو خغه لیری نه دی آیاتاسو دهغوی له هلاکت خغه عبرت نه آخلی؟
 ﴿وَأَسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ﴾ او مغفرت وغواړی تاسی له رب خپل خغه (له ټولو گناهونو) بیارحوع
 وکړی تاسی په لوری دده (په نصوحا توبه وباسی) ﴿إِنْ رَبِّي رَجِعْتُ وَدُّدُ﴾ بېشکه رب زما دپرمهربان دلوی
 محبت والادی ﴿قَالُوا يَنْشُئُ مَا نَفَقَهُ كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ﴾ وویل قوم دده (دسپکاوی په ډول) ای شعیه ! نه
 پوهیږو موږ په ډېرو هغو خبرو چی ته یې وایې ؛ الوسی وایې ؛ چی دوی دشعیب علیه السلام هغه ویناچی د
 حکمتونو او پندونو په فنونو سمبار وه او علوم او معارف پکې نفیستی وو دهذیان او چتیا تو له ډوله وبلله هغه چی
 خوک پرې نه پوهیږی سره له دې لکه چی په حدیث شریف کی راغلی حضرت شعیب علیه السلام دانبیانو وعلیهم
 السلام خطیب دی (۲) ﴿وَإِنَّا لَنَرِيكَ فِينَا ضَعِيفًا﴾ (اوبېشکه موږ خامخا وینو تا په موږ کی کمزوری) یعنی نه
 زور لري اونه هم ستاز موږ په مینخ کی عزت شته ﴿وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمَنَّكَ﴾ او که نه وي دغه خپلوان ستانو
 خامخا موږ به ته سنگسار کړی وای (په ډېرو به مو وژلای وای) ﴿وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ﴾ اونه یې ته په موږ هیڅ
 عزتاک (چی موږ دی احترام ولرو او سنگسار دی نکرو) ﴿قَالَ يَنْقُورُ أَرْهَطِي أَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ﴾ وویل :
 (شعیب) ای قومه زما ؛ آیادغه خپلوان زما دپرعزیز دی پرتاسی ترالله (دغه ددوی لپاره توبیخ دی چی آیاتاسو
 ماد خپلوانو په سبب پرېږدی ؟ اودالله تبارک و تعالی عظمت ته نه گوری ؟ ابن عباس ، ضی الله عنهما وایې ؛ چی
 دشعیب علیه السلام قوم ته دشعیب خپلوان ترالله جل جلاله گران وو دالله جل جلاله شان ددوی په سترگو کی
 کوچنی وو (عزربنا وجل ثناء) (۳) ﴿وَأَتَّخَذُ مَوْهًا وَرَاءَ كُمُ ظَهْرِي﴾ او گرزولی مودی دغه (الله) وروسته دتاسی
 شاته غورخول شوی ، چی نه یې اطاعت کوئی ، نه یې عظمت منی او هېڅ پروایې نه کوئی شاته غورخول دنه

(۱) القرطبي ۹۰/۹

(۲) روح المعاني ۱۲/۱۲۳

(۳) الطبري ۱۲/۱۰۶

منلولياره منل دی طبري وايي کله چې يو څوک د چاپه غوښتنه غوږ نه گروي نو وايي چې دده غوښتنه يې شته
 وغورځوله او هيڅ الفات يې ور نه و نکر (۱) ﴿إِنَّكَ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ﴾ بېشکه رب زما په هڅو کې روږ
 چې تاسي يې کوئ ښه احاطه کونکي (دی ستاسي بډا اعمال وړ معلوم دی جزا به يې درکړي ﴿وَيَقُومُوا أَعْمَلُوا عَلَىٰ
 مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَمِلٌ﴾ او اې قومه زما عمل کوئ په ځای خپل زه هم عمل کونکي يم (پخپله طريقه سره لکه
 چې ورته وايي تاسو پخپل کفر او عداوت ټينګ شئ اوزه په اسلام باندې ثابت قدم يم پدې کې ددوی لپاره سخت
 تهديد پټ دی ﴿سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ﴾ ژر به تاسي وپېژنئ هغه څوک چې راځي ده ته
 عذاب چې رسوا (ذليل) کوي هغه ﴿وَمَنْ هُوَ كَذِبٌ﴾ او هغه څوک چې دروغ ويونکي دی ﴿وَأَرْسَلْنَا إِلَىٰ
 مَعَكُمْ رَفِئًا﴾ او انتظار کوئ (عاقبت خپل) بېشکه چې زه هم له تاسي سره انتظار کونکي يم ﴿وَلَمَّا جَاءَ
 أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا﴾ او کله چې راغی امر زموږ (ددوی په هلاکولو) نوموړې وژغورل
 شعیب او هغه کسان چې ایمان يې راوړی وو له ده سره (له هلاکته) په رحمت سره له خپله نژده (پردوی باندې) ﴿وَأَخَذَتِ
 الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ﴾ او ونيول هغه کسان چې ظلم يې کړی وو سختي چيغې. قرطبي وايي: چې جبریل
 عليه السلام ورباندې سخته چيغه وکړه اوددوی له بدنونو څخه ساوي راوختلې (۲) ﴿فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ
 جَثِيمِينَ﴾ نو وگرځېدل دوی په کورونو خپلوکي مړه وچ کلک پراته. ابن کثیر وايي: چې دلته ذکر شو چې
 دوی ته سخته چيغه راغله، په اعراف کې زلزله (رجفه) ذکر شوي او په الشعراء کې (عذاب يوم الظلة) راغلی دی
 اودغه یوامت وو ددوی د هلاکت په ورځ دغه ټول عذابونه ورباندې راپېرېوتې او په هرځای کې يې له حاله سره
 مناسبه یادونه شوي ده (۳) ﴿كَأَن لَّهُمْ يَمْنًا فِيمَا ءَلَا بُعْدًا لِّمَدْيَنَ كَمَا بَعِثْتُ شُعُوبًا﴾ (داسي تباہ شول) لکه چې نه وو
 اوسېدلي په دغو کورونو کې (پخوا له دې نه) خبردار شئ واورئ ليري والی دی (له رحمته او عذاب دی) مدين ته
 لکه چې ليري او هلاک شول ثموديان (يعني الله پاک مدين هم داسي له خپله رحمته ليري او په عذاب اخته کړ لکه
 چې تر پخوا يې ثموديان له رحمته ليري کړي او په غضب يې ککړ کړي وو (۴) ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا
 وَسُلْطَانٍ مُّبينٍ﴾ (دغه شپږمه کیسه چې پدې سورت کې راځي او وروستۍ کیسه ده معناداچي: او خامخا په
 تحقيق لېږلی وو موږ موسی په شرائعو احکامو او ښکاره حجت سره، اود هغه ملاتړ مو په سترو معجزاتو لکه لکه،
 اولاس سره کړی وو ﴿إِنِّي فِرْعَوْنُكَ وَمَلَأَيْتُهُ﴾ فرعون او مشرانو (د قوم) دده ته ﴿فَاتَّبَعُوا أَثَرَ فِرْعَوْنَ وَمَا أَمْرُ
 فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ﴾ او متابعت وکړ دغو مشرانو د امر (حکم) د فرعون حال داچې نه وو حکم د فرعون برابر وونکي په

(۱) الطبري ۲

(۲) القرطبي ۹۲/۹

(۳) المختصر ۲۳۱/۲

(۴) الطبري ۹/۱۲

سَمِي لَارِي (ملڪه سراسر جهل او گمراهي وو) ﴿بِقَدْمُ فَزَمَّةٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ ﴿مَحْ كِي سَمِي دَعَه فرعون د قوم جبل
بسمت به ورځ، اور به سَمِي بَسَاسِي لَکَه چي به د سَمِي ددوي مخکښ وو) ﴿فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ وَيَنْسُ الْوَرْدُ
تَمَوْرَدُ﴾ ﴿نَوْتَنِي به بَسَاسِي دوي په اور کي او بد ځاي دورتلو (د دوي هغه) دِي چي دوي وروستل شي﴾ ﴿وَأَنْتَبِهُوا
فِي هَذِهِ، لَعْنَةُ يَوْمِ الْقِيَامَةِ يَنْسُ الْوَرْدُ تَمَوْرَدُ﴾ او ورپسې لگولې شوي دي په دغه دنيا کي لعنت (سمدستي)
او په ورځ د قيامت (هم) به انعام دي (هغه چي دوي نه) ورکړل شوي (کوم چي د داري نو لعنت دي)
بلاغت:

۱- ﴿ذَهَبَ الزَّوْعُ... وَحَاةٌ نُّهْ﴾ دلته د طباق صنعت وله بديعي محسنانو گڼل کېږي

۲- پدې کلام کي چي فرمايې: ﴿حَاةٌ أَنْزَلَ رَبُّكَ﴾ له سخت عذاب څخه کمايه راغلي هغه چي الله ورته
ليکلي وو.

۳- ﴿الْبَسَاسُ مَكْرُ رَحُلٌ زَشِيدٌ﴾ دلته استفهام د تعجب او توبيخ لپاره دي

۴- پدې آيت کي چي ﴿أَوَى إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ﴾ شريف رضي وايي چي دغه استعاره ده او مراد ځني
خپل خپلوان دي ځکه يې رکن وگڼل چي انسان هم خپلوانو ته پناه وروړي او خپلو پلويانو مرستندويانو ته لکه
چي څوک د يوې ستري کوټې دېوال اورکڼ ته تکیه کوي هسي پناه وروړي اود (لو) خواب محذوف دي هغه داچي
نور به ستاسو د فساد اوز ماتر مينځ پرده غورېدلې وه حذف ددې لپاره راغلي چي ابلغ دي اود ستري جزا او سخت
عذاب وهم ځيني کېدلای شي (۱)

۵- ﴿عَلَيْهَا مَكَايِلُهَا﴾ ددوي ترمينځ د طباق صنعت دي

۶- کله چي فرمايې: ﴿عَذَابٌ يَوْمٍ مُّحِيطٌ﴾ پدې کي عقلي مجاز او ورځي ته يې دا حاطي نسبت وکړ
سره له دې چي ورځ جسم نلري خو پدې اعتبار چي عذاب پکې دي نو دغه اساد زماني ته دي.

۷- ﴿وَأَخَذْتُمُوهُ وَرَأَاهُ كَمَا ظَهَرْتَ﴾ دلته تمثيلي استعاره ده لکه چي کوم څيز شانه غورځول کېږي او
پروا پرې نه کېږي.

۸- هلته چي فرمايې: ﴿فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ﴾ پدې کي مکنيه استعاره ده ځکه وروډ په صل کي په
او بوباندي د ځنلو لپاره تېرېدو ته وايي نو اور يې له اوبو سره مشابه وگڼل او مشابه به حذف خوله لوازمو څخه يې
يوه ته اشاره وکړه چي هغه (ورود) يعني تېرېدل دي او فرعون يې له هغه چا سره مشابه کړ څوک چي د تېرو په مخ
کي اوبو ته ځن رسوي چي تنده ماته کړي او په دې قول کي چي فرمايې: ﴿وَيَنْسُ الْوَرْدُ تَمَوْرَدُ﴾ تاکيد دي
ځکه وروډ خولپاره د تندي د ماتولو اوزره يې خولو لپاره وي خو اور يېا تنده لازياتوي اوزرونه سوځوي نعوذ بالله
من نار جهنم

***

الله تعالی فرمائی:

لَمْ يَكُنْ مِنْ آبَاءِ الْقُرَى نَفْسُهُ عَلَيْكَ مِنْهَا قَائِمٌ وَحَصِيدٌ ﴿۱۰۰﴾ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ
فَمَا أَغْنَتْ عَنْهُمْ آلِهَتُهُمُ الَّتِي يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ لَمَّا جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتَابُعٍ ﴿۱۰۱﴾
وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ ﴿۱۰۲﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِمَنْ خَافَ عَذَابَ
الْآخِرَةِ ذَلِكَ يَوْمٌ تَجْمَعُ لَهُ النَّاسُ وَذَلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ ﴿۱۰۳﴾ وَمَا تُؤَخِّرُهُ إِلَّا لِأَجَلٍ مُعَدَّدٍ ﴿۱۰۴﴾ يَوْمَ يَأْتِ لَا
تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ فَمِنْهُمْ شَقِيقٌ وَسَعِيدٌ ﴿۱۰۵﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فِي النَّارِ لَمْ يَكُنْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشِهيقٌ ﴿۱۰۶﴾
خَلِيدٌ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ ﴿۱۰۷﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ سَعِدُوا فِي
الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ عَطَاءٌ غَيْرُ مَجْذُورٍ ﴿۱۰۸﴾ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِمَّا يَبْعَثُ
هُنَالَهُ مَا يَكْبِتُونَ إِلَّا كَمَا يَبْعَثُ آبَاؤَهُمْ مِنْ قَبْلُ وَإِنَّا لَمَوْفُونَ بِمَا نَفْعُهُمْ غَيْرَ مَنْقُوصٍ ﴿۱۰۹﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى
الْكِتَابَ فَأَخْلَفَ فِيهِ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿۱۱۰﴾ وَإِنْ كَلَّا
لَمَّا يُؤْفِقُهُمْ رَبُّكَ أَعْمَلَهُمْ إِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿۱۱۱﴾ فَاسْتَفِمْ كَمَا أُمِرْتُ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا
تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿۱۱۲﴾ وَلَا تَزْكُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ لَا
تُنصَرُونَ ﴿۱۱۳﴾ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِّنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ
﴿۱۱۴﴾ وَأَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿۱۱۵﴾ فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِن قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةً يَبْهَتُونَ عَنِ الْفَسَادِ
فِي الْأَرْضِ إِلَّا قَلِيلًا مِّمَّنْ آمَنَّا مِنْهُمْ وَأَتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أَتَرَفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿۱۱۶﴾ وَمَا كَانَ
رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَى بِظُلْمٍ وَأَهْلِهَا مُصْلِحُونَ ﴿۱۱۷﴾ وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْلِيفِينَ
﴿۱۱۸﴾ إِلَّا مَن رَّحِمَ رَبُّكَ وَلِذَلِكَ خَلَقَهُمْ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿۱۱۹﴾ وَكَلَّا
نَفْضُ عَلَيْكَ مِنْ آبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ وَجَاءَكَ فِي هَذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۲۰﴾ وَقُلْ لِلَّذِينَ
لَا يُؤْمِنُونَ أَعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنَّا عَمِلُونَ ﴿۱۲۱﴾ وَانظُرُوا إِنَّا مُنظِرُونَ ﴿۱۲۲﴾ وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ
الْأَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ وَمَا رَبُّكَ بِغَفِيلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿۱۲۳﴾

﴿۱۲۳﴾: ۱۰۰-۱۲۳

مناسبت اوتراو:

كله چي الله دڄينو انبياوو عليهم السلام کيسې راوړې او هغه عذابونه او هلاکتونه يې ياد کړل
کوم چي دهغوۍ په امتونو راغلي وو نو دلته يې له هغو کيسو څخه مقصد پند او عبرت راوړي ترڅو به
دې شاهدوي چي له دروغجنو څخه به ژر کسات اخيستل کېږي او ورباندي به عذاب نازلېږي او پدې

باندې برهان او څرگند دليل شي چي دالله جل جلاله ملاتړ اونصرت له خپلو انبياوو او اولياووسره شته اوهمداسي په آيتونو کي دقيامت ورځ ياده شوي اوداچي خلک په دوو برخو وېشل شوي چي نېکمرغه اوبدمرغه کسان دي دسورت په پای کي عالي جناب رسول الله صلى الله عليه وسلم ته دمشرکانوپه کړاوونو اورېرونو دصبر امر شوی اوداچي په (حي قيوم) ذات دې توکل وکړي.

لغتونه:

(حصيد) رېبل شوی لوړېدلی اوله برخه ايستل شوی لکه کښت غوندي (تتيب) هلاک اوخسران ته وايي (زفير) هغه ساغونه ولوته وايي چي له زياتو مندو وهلو پيدا کېږي (شهيق) ساغورخولوته وايي ليث وايي: چي (زفير) هغه چي سړی خپله سينه له ساخه دغم اوسختي خواشینی په سبب ډکه کړي اوبيايې راوکاږي او(شهيق) داچي هغه ساپه سختي او شدت سره راوباسي (۱) ځيني دلغت پوهايو ويلي چي (زفير) دخړه دهينگاري دلومړي پيل په مثال او(شهيق) بيا دخړه دآواز دآخر پای په مثال دی (مخذور) پرېکړی شوی (ترکوا) له رکون څخه اخیستل شوی اورکون ديوشي خواته ميلان اوخوښي ته وايي (زلقا) د(زلقه) جمع اودشپې بوي ټوټې ته وايي ثعلب ليکي چي دغه دشپې اول شومي نه وايي او اصل يې له زلفی څخه اخیستل شوی چي نژدېوالي ته وايي لکه چي (وازلقت الجنة) يعني نژدې شوی (انرفوا) ترف هوسايې نه وايي يعني نعمت اوپراخي روزی يې موندلی (مربة) شک اوشبه بولي.

دنزول سبب:

ابن مسعود رضی الله عنه وايي چي يوسړی پيغمبرصلى الله عليه وسلم ته رځی او ويې ويل مادمدېني (منوري) په ورستی برخه کي ديوي ښځي څخه پرته له دې چي ورباندې جنسي تېری وکړم (يوازي) مچه واخيستله زه داده راغلی يم هرڅه چي غواړې په ما باندې فيصله وباسه! عمر رضی الله عنه ورته وويل الله ستا سترگړی دی کاشکي تا پخپله نه لوڅولای رسول الله صلى الله عليه وسلم څه ورته ونه ويل اوسړی روان شو او داآيت شريف چي فرمايې: ﴿وَأَقْرِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ﴾ نازل شو نورسول الله صلى الله عليه وسلم څوک پسې واستاوو هغه بې راوغوښت او داآيت شريف يې ورته ولوست (۲) تفسير:

﴿ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْفُرَى نَفْثُهُ عَيْنُكَ﴾ دا(کېسې) له احوالو دکليو دي(چي موږ يې خلک درسولانو دتکذبات اوكفرپه سبب هلاک کړي) بيانوو موږ هغه پرند باندې (اې محمده! اود وحی په توگه درته اخبارکوو) ﴿مِنْهَا قَائِمٌ وَحَصِيدٌ﴾ (ځيني له هغوقريوولاري دي(کنډوالي ددوی) اوځيني رېبلی شوی دي) يعني ځيني هغه دي چي اهل بې هلاک شوی خوددوی بيان لا ولاړاوپاسي دی اوځيني هغه دي چي سخي له هل سره له مينځه سلي اولکه رېبلی کښت غوندي شوې دي ﴿وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ﴾ موږ ورباندې ظلم نه دی کړی(پر هلاکولو ددوی) وليکن ظلم کړی وودوی پرخپلو ځانونو يعني په سبب دکفر او گناهونو دعذاب او

(۱) البحر ۵/ ۲۵۱

(۲) القرطبي ۹/ ۱۱۱

هلاک وړ او مسحو وگرځېدل ﴿فَمَا أَغْنَتْ عَنْهُمْ آلِهِمْ الَّتِي يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ﴾ نو هېڅ دوی
ونکړه نه دوی څخه هغه بطلو خدا یو ددوی هغه چې دوی به بلل غیر له الله نه هېڅ شی (د عذاب) ﴿لَمَّا جَاءَ أَمْرُ
رَبِّكَ وَمَا رَادُّهُمْ عَنِّي﴾ کله چې راغی امر (حکم، عذاب) درب ستا اوزیات نکړ دغو خدايانو دوی ته (هیڅ
شیء) غیره هلاک نه (او وراني) ﴿وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرْآنَ وَهُوَ ظَلُمٌ﴾ او په شان
دهمدغو (هلاکتونو) نیول درب ستادي کله چې ونیسي الله اهل د قریو حال دا چې دوی ظالمان وي (دانبيانو و
مکذبن وي) الله پاک فاجران او ظالمان په عذاب اخته کوي. الوسی وایي: چې په آیت شریف کې داسې وېرونه
او انذار دي چې له ورايه څرگندېږي اولکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: (ان الله لیسئل للظالم حتی
اذا اخذ له لم یفلته) يعني الله پاک ظالم ته مهلت ورکوي خو کله چې یې ونیسي بیا یې هیڅلکه نه خوشی کوي بیا یې
د آیت ولوست ﴿إِنْ أَخَذَهُ أَليَمٌ شَدِيدٌ﴾ بېشکه نیول د الله ډېر دردناک سخت زور ودي: دلته په تهدید کې
مبالغه راغلي ده ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِمَنْ خَافَ عَذَابَ الْآخِرَةِ﴾ بېشکه پدې (کیسه) کې خامخا ډېر عبرت (پند)
دی دپاره دهغه چا چې: آخرت له عذابه څخه وېرېږي ﴿ذَلِكَ يَوْمٌ يَجْمَعُ لَهُ النَّاسُ﴾ دغه ورځ قیامت داسې یوه
ورځ ده چې جمع به کړی شي پدې کې ټول خلک (د حساب، ثواب او عذاب لپاره) ﴿وَذَلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ﴾
اوداهغه ورځ ده چې وبه ویني ټول مخلوقات د آسمان او ځمکې رومېني او وروستني. ابن عباس رضی الله عنه
وايي: چې حاضر به شي نیک او فاجر ټول خلک (۱) ﴿وَمَا تُؤَخِّرُهُ إِلَّا لِأَجَلٍ مُّعَدُّورٍ﴾ اونه به وروستی کړو
موږ دا (ورځ د قیامت) مگر لپاره د پوره کېدو د نېټې معلومي (هغه چې د الله له لوري د فیصلې لپاره ټاکلي شوي نه
به رومېي کېږي اونه به وروسته کېږي) ﴿يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾ هغه ورځ چې راشي (هیبتناکه د)
قیامت (ورځ خبري به نه کوي هېڅ نفس مگر په اذن د الله تعالی) ﴿فَمِنْهُمْ شَقِئٌ وَسَعِيدٌ﴾ نو ځیني له دغو
خلکو به بدبخته او ځیني به نیمکرغه وي لکه چې الله بل ځای فرمایي: ﴿فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ﴾
لشودی: ۷ ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَمِنْهُمْ فِي النَّارِ لَمْ يَنْفَعُ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهيقٌ﴾ پس هر هغه څوک چې بدبختان شوي دي نو په
اورکي به وي، وي به هغوی ته په اورکي (له ډېرې سختي) زفير (هغه په سختي سره د سا ایستل، اوییرته
ساگرزول) ځينو مفسرينو بیا ريلی دي چې ددوی چیغي چې په دوزخ کې به یې وهي دخرو له هنگارو سره مشابه
وگڼل شوې. طبري پخپل روایت کې له قتاده څخه راوړي چې: د کافر غره به په دوزخ کې لکه دخره غوندي وي اول
به یې زفير او آخر به یې شهیق وي (سخت غره او نرم غره) ﴿خَلِيلِيكَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ﴾ همېشه به
وي دوی په دغه اورکي څو چې وي آسمانونه او ځمکه. طبري وایي: چې عربو به کله هم چې کوم یو څیز په دوام سره
ستایل نوبه یې ویل چې داسې څو چې آسمانونه او ځمکې وي دابه هم وي پدې معنا چې تل تر تله به وي نو الله تعالی
دوی ته ددوی له دود سره سمه مخاطبه وکړه ابن زید بیا وایي: چې معنا دا چې تر هغوبه پکې وي څو چې آسمان

آسمان او ځمکه ځمکه وي يعني هميشه او تل تر تله به پکې وي (۱) زمخشري وايي: چي پدې کي دوي وجهي دي
يوداچي مقصد له آسمانونو او ځمکو څخه دا څرگند ځمکي او آسمانونه دي او هغه پخپله هميشه او تل تر تله دي
ودوهم داچي عبارت به له تابيد او هميشه توب څخه وي چي هيڅ پرېکرون نلري (۲) ﴿إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ﴾
مگر چي اراده وفرمايې رب ستا (دغه د اهل توحيد په شان کي استثناء ده ځکه چي د ﴿شَقُوا﴾ کلمه کفارو او
گنهارانو د وارونه شامله ده نو گنهاران موحدين به د دوزخ په اور کي پاکېږي او بيا به د رسول الله صلى الله
عليه وسلم په شفاعت بيرته را ايستل کېږي او جنت ته به داخلېږي چي ورته به ويلای شي ﴿إِنَّ رَبَّكَ فَقَالَ لَمَّا
يُرِيدُ﴾ (بېشکه رب ستا کونکي دی (په کمال د قدرت سره) د هر هغه کار چي اراده يې وفرمايې) يعني رحم
او مهرباني کوي په هغه چاچي ورته اراده يې شي او همدارنگه عذاب ورکوي هغه چاته چي اراده يې شي نه څوک
د هغه فيصله ماتولای شي او نه يې حکم منع کولای شي ﴿وَأَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فَوَالْجَنَّةِ خَلِيدِينَ فِيهَا مَا دَامَتْ
السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ إِلَّا مَا شَاءَ رَبُّكَ﴾ او هر هغه کسان چي نېک بختان شوي دي نو هميشه به په جنت کي وي ترڅو
چي وي آسمانونه او ځمکه مگر چي اراده وفرمايې رب ستا (دغه د دوهم ټولگي نېکمرغه خلکو د حال بيان دی الله
دي موږ له دغه نېک بختانو څخه وگني يعني دوي به تل تر تله په جنت کي وي هيڅکله به ځني نه راوړي ترڅو چي
دوام د ځمکو او آسمانونو وي او باچي ترڅو د جنت او دوزخ ځمکه او آسمان وي سم له ارادې د الله تعالى سره هغه
چي ورته د خلود او دوام اراده يې کړي ده ﴿عَطَاءَ غَيْرَ يُحْدِثُ﴾ دغه ورکړه بخشش دی بې انتهاء او تر مالانهايه
پوري به وي ﴿فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّمَّا يَتَّبِعُهُ هَؤُلَاءُ﴾ پس مه کېږه ته په شک کي له هغو بتانو چي عبادت کوي دغه
کسان يعني ددې مشرکانو په عبادت کولو کي هيڅ شک مکوه ځکه چي دا گمراهان دي او دين يې فاسد دی ﴿مَا
يَتَّبِعُونَ إِلَّا كَمَا يَتَّبِعُ آبَاؤُهُمْ مِنْ قَبْلُ﴾ دوی عبادت نکوي مگر لکه چي عبادت به کاوو پلرونو ددوی پخوا (له
دې نه يعي دوی دخپلو پلرونو تقليد کوي هيڅ دليل او برهان نلري او دغه د رسول الله صلى الله عليه وسلم لپاره
تلا او داديته او ددوی لپاره دکسات او انتقام اخيستلو اخطار دی ځکه حال ددوی په مثل د حال
د پخوانيو گمراهانو او دروغبختانو دی اورتا ته معلومه شوه چي په هغوی څه راغلي وو نو پردوی به هم هغه
راپرېوزي ﴿وَرَأَى لُجُومُهُمْ يُعَذِّبُهُمْ غَيْرَ مَنْفُوسٍ﴾ بېشکه موږ پوره ورکونکي يو دوی ته د برخي ددوی بې له
نقصانه (يعني دوی ته به د عذاب بشپړه برخه ورکړو چي نقصان به پکي نه وي؟ ابن عباس رضي الله عنه وايي:
معناداچي هغه څه چي ددوی لپاره د خير او يا شر ليکل شوي پرې به ورکړل شي (۳) ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى
الْكِتَابَ فَأَخْتَلَفَ فِيهِ﴾ او خامخا په تحقيق موږ موسی ته کتاب ورکړی وو نو اختلاف وکړ شو په دغه کتاب
(تورات) کي. طبري وايي: چي الله پاک رسول الله صلى الله عليه وسلم ته د تسليميت په ډول فرمايې چي ته دخپل
قوم د مشرکانو په تکذيب خفگان مکوه په تحقيق سره چي موږ موسی عليه السلام ته تورات ورکړی وو خو په هغه

(۱) الطبري ۱۲/۱۱۷

(۲) الکشاف ۲/۴۳

(۳) الطبري ۱۲/۱۲۲

کي هم اختلاف وکړای شو ځينو هغه نه مانو او ځينو ورباندې ايمان راوړلکه چي ستاقوم اختلاف کوي
 (۱) ﴿وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَفُتِحَتْ بَيْنَهُمْ﴾ اوکه نه وای هغه حکم چي رومي شوی وو له ربه سنا په
 تاخيرد جزا تر قیامنه پورې (نو خامخا فبصله به شوی وه په مېنځ ددوی کي) (په دنیا کي) (نوبه نېکو کار ته د نیکي
 ثواب ورکول شوی وو او گناهگار ته به د گناه عذاب ورکول شوی وو خود الله حکم پخوا لا شوی چي جزابه تر قیامنه
 پورې تاخیر وې ﴿وَأَتَاهُمُ شَرُّ مَرِيْبٍ﴾ او بېشکه خامخادوی په شک کي دي له قرآنه چي زړونه يې په
 اضطراب کي اچونکي دي (ځکه نه پوهېږي چي دابه حق وي او که باطل؟) ﴿وَرَأَى كَلًّا﴾ لَمَّا لَوَفَّيْتَهُمْ رَبُّكَ
 أَعْمَلَهُمْ ﴿او بېشکه هره فرقه (د مؤمنانو او کافرانو) څخه خامخاپوره به ورکړي دوی ته رب ستا (جزا)
 د عملونو ددوی (په آخرت کي) ﴿إِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾ بېشکه چي الله پر هغو کارونو چي دوی يې کوي ښه
 خبردار دی (که کوچني وي او که غټ ژردی چي په هغو باندې به جزا ورکړي) ﴿فَأَسْتَقِمَّ كَمَا أَمَرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ
 وَلَا تَقْطَعُوا﴾ نو مستقيم او ثابت اوسه لکه چي حکم کړی شوی تته (ای محمده) او هم مستقيم او ثابت دي اوسي
 هغه څوک چي توبه يې ایستلي ده له شرک او کفر نه او ايمان يې راوړی دی له تاسره او مه تېرېږئ له حده (چي
 د محرماتو ارتکاب کوي) ﴿إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ بېشکه چي الله پر هغو کارونو چي تاسي يې کوي ښه
 لیدونکی دی (او پر هغه به جزا درکړي) ﴿وَلَا تَزْكُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَمِمَّا كُمُ النَّارُ﴾ (او مه مائلېږئ په طرف
 د هغو کسانو چي ظلم يې کړی دی نو وبه رسېږي تاسي ته اور) (د دوزخ) يعني د ظالمانو حاکمانو او نورو فاسقانو
 فاجرانو لوري ته میلان مکوئ چي تاسي به په دوزخ کي واچوي. بیضاوي وايي: چي (رکون) لږ څه میلان ته وايي
 يعني تاسو لږ څه میلان هم ددوی لور ته مکوئ چي پدغه سبب به تاسو په اور کي ولوېږئ نو کله چي لږ میلان دهغه
 لوري ته چي له هغه څخه ظلم صادر شوی د دوزخ د لوېدلو سبب دی نو ستا څه گومان دی په هغه چا چي په بشپړه
 توگه دهغه چا لوري ته چي رښتوني ظالمان وي میلان کوي ددوی به څه حال وي؟ (۲) ﴿وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ
 آلِهَةٍ مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ﴾ (حال دا چي نه به وي تاسي ته پرته له الله هيڅ دوستان بیا به ونکړی شي در سره
 مرسته) يعني نه به وي ستاسي لپاره هغه څوک چي د الله عذاب در څخه منع کړي او داسي څوک به ونه مومن چي
 ددې بلا څخه د ژغورلو لپاره مو مرستندوی شي قرطبي وايي: چي په آيت شريف کي ددې دلالت شته چي له کفارو
 فاسقانو څخه دي هجران وشي او له دوی سره ملگرتيا کفر دی ځکه چي ملگرتيا خوله دوستي څخه وي او کله چي
 څوک د ظالم له وېرې ورسره یاري کوي دغه په اضطرابي ډول ځني مستثنی دی ﴿وَأَقْرِ الصَّلَاةَ طَرَفَ النَّهَارِ﴾
 (اوقاتم کړه لمونځ په دواړو طرفونو دورځي) يعني سم ودر وه فرض لمنځونه سره له حقوقو په اول دورځي
 او آخر کي يې مراد ځني دسهار او مازيگر لمنځونه دي ځکه چي دغه دورځي دوه طرفونه دي. (۲) ﴿وَزَلْنَا مِنْ

(۱) الطبري ۱۲/۱۲۳

(۲) البيضاوي ص: ۲۵۸

(۳) دغه دحسن بصري اوقتاده قول دی او طبري غوره کړی اودا له ابن عباس څخه روايت شوی چي
 له (طرفی النهار) څخه مقصد دسهار او مازيگر لمنځ دی.

أَبْلَ (۱) او په ساعاتوله شپې (چې نژدې وي ورځې ته چې مقصد ځني مانام او ماخوستن دی) ﴿إِنَّ الْحَسَنَاتِ
بِذُنِّ السَّيِّئَاتِ﴾ (بېشکه چې نیکې بدې لیرې کوی) یعنی صالح اعمال چې له هغوی څخه پنځه وخته
لمنځونه دي صفیره گناهونه له مینځه وړي او په حدیث شریف کې راځي چې: پنځه لمنځونه کفار دې دهغو
(وړو) گناهونو چې تر مینځ ددوی وي کله چې له لویو گناهونو څخه پر هېزو وکړای شي مفسرین کرام وایي: چې
مراد په حسناتو سره پنځه لمنځونه دي دې او دنزول په سبب یې دلیل نیولی دی دغه د جمهورو علماوو ویناده
ظاهرة داده چې مراد ځني عام گناهونه واخیستل شي اودغه دابن کثیر غوره دی چې معنایې دا چې نیک کړونه
تېر شوی گناهونه لیرې کوي لکه چې په حدیث شریف کې راځي: (ما من مسلم بذنب ذنبا و یصلی رکعتین
لا یغفر له) (۱) یعنی هر مسلمان چې کومه (صفیره) گناه وکړې اودوه رکعه لمونځ وگذاړې ورته بېنه کېږي ﴿ذَلِكَ
ذَلِكَ ذِكْرٌ لِلذَّكْرِ﴾ دغه (ذکر شوی استقامت او دلمانځه ساتنه) پند دی لپاره دپند قبلونکو (او ارشاد دی لپاره
دسترشدینو) ﴿وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ﴾ اوصبرو کره (ای محمده) په زیان در رسولو
دمشرکانو اونورو تکالیفو الله در سره دی) نو بېشکه الله نه ضائع کوي ثواب د نیکي کونکو ﴿فَلَوْلَا كَانَ مِنَ
الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ أُولُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ﴾ نو ولي نه وو (یعني نه و) له امله دهغو زمانو چې
وو پخواله تاسي نه خاوندان دفکر او عقل چې منع کول یې خلک له کولو دفساد په ځمکه کې ﴿إِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ
أَمِنَّا مِنْهُمْ﴾ مگر چې منع وکړه لږ له هغو خلکو نه چې خلاص کړل موږ (دوی) له عذاب دهغو پخوانیو نه؛ په
البحر المحيط کې وایي: چې (لولا) په آیت کې دتخصیص او هڅوني لپاره ده چې تأسف او خواشینی پکې پرته ده
لکه دا قول چې فرمایي: ﴿يَنْحَسِرُونَ عَلَى أَلْبَسَاءٍ﴾ (یس: ۳۰) غرض له آیت نه تأسف په هغو امتونو کول دی چې
هدایت یې ونه موند لکه دنوح، عاد، ثمود او نور چې تېر شول (۲) ﴿وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا أُتْرِفُوا فِيهِ﴾
ومتابع وکړ هغو کسانو چې ظلم یې کړی وو دهغې لارې چې آسوده کړې شوي وو دوی په هغې کې (په
شهوتونو، نعمتونو او لذائذو باندې اخته او دنیا یې تر آخرت غوره کړې وه) ﴿وَكَانُوا يُجْتَرِبُونَ﴾ او دودوی
کنه کاران (او په گناه یې اصرار کاوو) ﴿وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَىٰ بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ﴾ (۳) اوله
سره نه دی رب ستا (پدې یې عادت جاري نه دی) چې هلاک کړي قریې په ظلم سره حال دا چې وي اهل ددغو قریو
صالحان؛ ځکه چې الله تعالی له ظلم څخه منزّه دی او په تحقیق سره الله جل جلاله دوی دکفر او گناهونو په سبب
هلاکوي ﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً﴾ او که اراده فرمایلي وي رب بستانو هرومرو به یې هرزولي وو
دا خلک ټول سره یو امت (لار موندونکي مؤمنان؛ خوداسي یې ونکړل چې حکمت یې پکې درلود) ﴿وَلَا يَزَالُونَ
مُخَلِّفِينَ إِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ﴾ (او همپشه به وي دوی اختلاف کونکي) (په دین کې) مگر هغه څوک چې رحم

(۱) المختصر ۲/۲۳۵

(۲) البحر ۵/۲۸۱

ورباني وکړي رب ستا (يعني تل برتله به دوی په دین کې) اختلاف کونکي وي څوک يهودي، څوک نصراني او څوک به محوسي وي مگر هغه چې الله له خپله فضله ورته هدايت کړی وي او هغوی اهل حق دي ﴿وَلِلّٰهِ خَلْقُهُمْ﴾ (اولپاره ددې (اختلاف) الله دوی پيدا کړي دي) لام دعاقت لپاره دی يعني دوی يې ددې لپاره پيدا کړي چې پايله يې اختلاف وي څوک بدمرغه او څوک بسانېکمرغه وي طبري وايي چې دوی يې بدغه اختلاف دنده او سعادت لپاره پيدا کړي يوه له ددوی به په جنت کې وي او بله له په دوزخ کې ﴿وَقَمَّتْ كِلْتَا رَبِّكَ لَاَمْلَانٌ سَهَمَ مِنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ أَتَمِّينَ﴾ (اوتداده پوره شوه کلمه درب ستاچي خامخادک به کړم هرومرو دوزخ له پېريانو او انسانانو سره گډ) يعني دالله جل جلاله حکم بشپړ او فيصله نافذه شوه چې جهنم به دپېريانو او انسانانو له کفارو فجارو څخه وکوي. الوسي وايي: چې دجملې په ضمن کې دقسم معنا پرته وه ځکه نو په لام سره راوړل شوه چې ويې فرمايل. ﴿لَا اَمْلَانٌ﴾ اولکه چې فرمايلي يې وي زمادي قسم وي چې دوزخ به دابليس له پلويانو هغوی که پېريان او که انسانان وي دک کړم ﴿وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ﴾ او داتول اخبار لولو پرتا (اې محمده!) له خبرونو دپيغمبرانو (تېرو شوو) هغه چې کلکوو په هغه سره ستازره (لپاره دثبیت په اداکولو درسالت) څوچي ستالپاره دهغوی کړنلاري او پېښي سرمشق وي اوت همد ددوی په شان صبر وکړي ﴿وَجَاءَكَ فِي هَذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٌ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ اوراغلی دی تاته په دغو اخبارونو کې حق (رېستيا يقيني) اوپند او يادونه دمؤمنانو لپاره؛ مؤمنان يې ځکه ځانگړي ياد کړل چې دوی دقرآن په مواظظو گټه اوپند اخلي. ﴿وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ أَعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنَّا عَمِلُونَ﴾ او ووايه (اې محمده!) هغو کسانو ته چې ايمان نه راوړي چې عمل وکړي پرځای خپل (يعني خپله لاره دکفرو نيسي) بېشکه موږ هم عمل کونکي يو په حال خپل (چې اسلام دی) دغه کلمه امر او معنایې تهديد دی او وېرول دي ﴿وَأَنْتَظِرُونَ﴾ (او انتظار کوئ بېشکه موږ هم انتظار کونکي يو) دايوبل تهديد دی يعني تاسي انتظار وکړئ چې موږ ته څه راپېښېږي موږ انتظار باسو چې پرتاسو څرنگه دالله عذاب راپېرېزي؟ ﴿وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ او خاص الله لره دی (علم په) پتو دآسمانونو او (په پتو د) ځمکي (هم) داهرڅه دالله په قدرت او علم کې دي ﴿وَالَيْهِ يُرْجَعُ الْأَمْرُ كُلُّهُ﴾ او هم ده ته بيرته گرځولی شي ټول کار (دهرشي نوله هغه چا څخه چې عصيان کوي کسات اخلي او هغه چاته ثواب ورکوي چې اطاعت يې کوي پدې کې درسول الله صلی الله عليه وسلم لپاره داډنه اود کفارو لپاره دانتقام تهديد دی ﴿فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ﴾ نوعبادت کوه دالله (يوازي الله ستالپاره کافي دی) ﴿وَمَا رَبُّكَ بِغَفِيلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾ (اوندی رب ستې خبره دهغو کارونو څخه چې تاسي يې کوئ) يعني پرالله باندي دبندهگانو اعمال پټ نه دي هرچاته به له خپل عمل سره سمه سزا ورکړي.

بلاغت.

۱- ﴿وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ﴾ دلته دسلب ضاق دی

۲- پدې کلام کې چې فرمایي ﴿إِذَا أَحَدُ الْقُرَى﴾ دمجاز صنعت دی ځکه چې مراد ځمکې (اهل القرى) معنی ذکر د محل او مراد ځمکې حال دی

۳- په دې برخه دآیت شریف کې چې فرمایلي یې دي ﴿مِنْهَا قَائِمٌ وَحَصِيدٌ﴾ دلته یې دکلیو پاتې شوني اود هوالونه ولاړ له داسې کښت سره مشابه وگڼل هغه چې ولاړوي او هغه هلاک شوی اهل یې له هغه کښت سره مشابه کړل چې په لور رېښل شوی او هېڅ اثر یې نه معلومېږي نو دغه مکنیه استعاره ده.

۴- ﴿شَقِيقٌ وَسَعِيدٌ﴾ دلته دطباق صنعت چې له بدیعې محسناتو څخه یو دی راغلی دی.

۵- ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُّوا... وَأَمَّا الَّذِينَ سَعَدُوا﴾ دلته لف او نشر مرتب دی.

۶- کله چې الله تعالی فرمایي: ﴿وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَقَّتْ مِنْ رَبِّكَ﴾ کلمه دلته له قضا او قدر څخه ګناه راغلي ده.

۷- ﴿إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ﴾ دلته بیا دطباق صنعت دی

۸- پدې کلام کې چې فرمایي: ﴿ذَلِكَ ذِكْرٌ لِلذَّكْرِينَ﴾ دلته دانستقاق جناس دی

تنبيه:

په کوتلي توګه آیتونه ناطق دي چې تل تر تله جنتیان په جنت کې او دوزخیان په دوزخ کې پاتې کېږي او پدغه سورت کې په مشیت سره استثناء راغلی او دقرآنی اسلوبو دا ټول استعمال په ثبوت و اسرار باندې ددلالته کولو لپاره دی او پدې کې دانکته نغښتي ده چې دغه ټولو جاري دالله جل جلاله په مشیت سره دي که وغواړي هغه به بدلې کړي دالله له مشیت او رخصت څخه هېڅ شی ونلې نه دی، ایمان او کفر، سعادت او سفاوت، وتل او خلود دا ټول دالله جل جلاله په مشیت او رخصت پورې بلکل تړلي دي

فائده او ګټه:

دقرآني بلاغت په هکله شهاب یوې لطیفې ته اشاره کړې هغه دا چې دخبریه کارونو امرکول یې یواري

دپیغمبر صلی الله علیه وسلم ته په یوازنی توګه امر فرمایلي که څه هم په معنا کې عام وي لکه ﴿وَتَسْفِهُمَ كَمَا

أَمَرْتَ وَأَقِمْ الصَّلَاةَ وَاصْبِرْ﴾ او په منهای توګه بیا دامت لپاره دجمعي صیغه راوړی لکه ﴿وَلَا تَقْلَقُوا وَلَا

تَزْكُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا﴾ او داسې نور دایې په عناه کې لیکلي دي.

دالله تعالی په مرسته دهود سورت تفسیر بسپړ شو

***

د (يوسف) سورت مکي او يوسل يوسل آيتونه لري

د سورت په وړاندې:

د يوسف سورت يوه هغو مکي سورتونو څخه دی چې د انبياوو کسې يې راوړي او پدې سورت کې يوزي د الله د نبي يوسف بن يعقوب کيسه راغلي او دهغه ډېر رېږونه او سختي چې دخپلو وروڼو او نورولو پلوه گاللي دمصر د عزيز په انگر کې په بند يخانه (محبس) کې او د بنځو په دوکو فرېبونو کې خو چې الله تعالی هغه له دې ګردو مشکلاتو وژغوره او مقصد پکې د رسول الله صلی الله عليه وسلم لپاره ډاډينه ده چې کوم تکاليف او مشکلات له خپلو، پردو ورته رسېږي ترده له مخه حضرت يوسف عليه السلام ته هم رسېدلي وو.

په دې مبارک سورت کې د الفاظو، تعبيرونو اداء او د کيسې په وړاندې کولو کې عجيبه ځانګړي خوندور اسلوب کارېدلی چې لطافت او باريکي يې له ساه اخيستو سره داسې جوخه ښکته، پورته کېږي لکه چې وينه په رګونو کې دهغې نرم والی او خوږتوب زړه ته هسي لاره مومي لکه چې روح بدن ته ډاګه څه هم مکي سورت دی هغه چې غالباً پکې تهديد او اخطار وړاندې کېږي خودغه سورت په دې هکله له نورو مکي سورتونو څخه ګوښې بڼه لري دا سورت بېخي نرم او پياوړه اسلوب چې خورا خوندور، آسانه روان او ښايسته دی خپل کړی او درحمت، الفت، ميني اورافت فضا ورباندې خپره ده ځکه نو خالد بن معدان وايي چې د يوسف عليه السلام او مريم رضي الله عنها سورتونه به جنتيان د ساتېري لپاره لولي عطاء وايي چې: که غمجن سړی سورت يوسف ولولي نو خوشحاله به شي (۱)، دغه مبارک سورت په رسول الله صلی الله عليه وسلم باندې وروسته د هود له سورت څخه خورا د ناخوالو په موده کې نازل شوی هغه د خواشينی او خفګان وخت چې په سترېغمبر عليه السلام باندې دهغه په ژوندانه او پر مؤمنانو باندې راغلی وو په ځانګړي توګه چې دوه مرستندويان يې له لاسه ورکړل يويې مهربانه او مبارکه مېرمن خديجة رضي الله عنها اوبل يې تره ابوطالب چې دده لپاره ښه مددګاران او مرستيالان وو ددوی له مړينې وروسته تکاليف او رېږونه په رسول الله صلی الله عليه وسلم او مؤمنانو د ويره زيات شول چې دغه کال ته (عام الحزن) يعني د خفګان او غم کال وويل شو.

د رسول الله صلی الله عليه وسلم د ژوندانه په دې ترڅه او لاندې بهير کې چې پيغمبر او مؤمنانو د وېرې، ترهې او غربت وخت د جهالت دورې د قريشو په ناپخلا توب، انقطاع او شلون کې تېر اوو الله تبارک و تعالی دغه سورت د تسليت لپاره ورته را نازل کړ ترڅو يې ورباندې پرهاړنه ټکور او دردونه آرام کړي چې د رسولانو کيسې واورې او لکه چې الله تعالی هغه ته ورښيي چې اې محمده! پدې مه خوابدې کېږه چې ستا قوم ستا تکذيب وکړ او درته تکاليف يې ورسول چې وروسته له سختي څخه آساني او سوکالی شته وروسته له تنګسيا څخه پراخي وي ستا ورور يوسف ته وګوره ژور فکر وکړه! چې هغه ته څومره محنتونه او ازموينې وړېښ شول څه رېږونه او تکاليف يې وگالل دورونو دکرکي، حسد او د هغوی خلل او جفا چې په کوهي کې يې وغورځاوو او بيا هغه مصيبت او محنت چې د عزيز مېرمنې د عشق اړيکي ورسره وښلولې او بيا يې ځان ته راوغوښت او د فتنې او تېرايستني ټولي فتنې او بهانې يې په کار واچولې او بيا د خپل ځانې زحمتونه اوله دې په وروسته بيا هغه عزت او پراخ عيش وګوره چې کله هغه د عقيدې په لاره کې په تکاليفو صبر وکړ نو الله هغه د خپل ځانې له تورو پنډو څخه د پاچهي قصر ته ولېږد اوو او دمصر په هيواد کې يې عزيز وګمارو دمصر خزاني ورته حواله شوې په خلکو کې عزت من او منلی شخصيت جوړ شو همداسي زه له خپلو دوستانو سره چې زما په ازموينه صبر وکړي چلند کوم نواکه

(۱) حاشية الصاوي على الجلالين ۲/ ۲۳۳

پکه خپل خان په تکلیفونو روږدي اود تېرو انبياوو تگلاره ونيسه ﴿فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ﴾
 [الاحقاف ۳۵] ﴿وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَلٰىلٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ﴾
 [النحل ۱۲۷].

عمداسي د يوسف عليه السلام کيسه در رسول الله صلى الله عليه وسلم لپاره د تکلیفونو د زغملو لپاره تسلا او پکي د الفت، راحت، او اطمینان زېري شته دی چي که هر څوک د انبياوو عليهم السلام په لاره درومي نو اړ و مړوبه له زحمتونو وروسته راحتونه ويني په تنگسپاسي ورته پراخي رادرومي اوله سختي بعد آسانتيا ويني پدي سورت کي نوره هر بندونه او عجيبه نادر اخبار او پېښي نغښتي دي ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا لِّمَن كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ﴾ [اق ۱۲۷].

دغه د سورت فضا اود هغه رموز او اشارې دي دنصرت د تړدې والي زېري ورکوي کله چي څوک صبر خپل کړي اود انبياوو عليهم السلام په پله پل کېږدي اود مخلصو دعوتگرانو په لاره ولاړ شي دغه کيسه د زړه ډاډه او د پرهارونو تګوردی.

د قرآن کریم دود او عادت دادی چي يوه کيسه توتۀ توتۀ څو ځايه تکرار د پند او عبرت لپاره بيانوي خو په لنډه توګه وی پوره تفصيل پکي نه وي ترڅو نورې کړۍ يې هم بشپړي کړي او پرته له دې چي اورېدونکی ځني مورشي واورې خود يوسف عليه السلام د کيسې ټولي حلقې (کړۍ) يې يو ځای دلته په خورا تفصيل سره يادي کړې او دنورو کيسو په شان يې توتۀ توتۀ نه دی راوړی ترڅو د قرآن کریم اعجاز ته په مجمل او مفصل ياد اېجاز او اطناب حالت کي اشاره وکړي فسبحان الملك العلي الوهاب.

علامه قرطبي وايي: چي الله جل جلاله د انبياوو عليهم السلام کيسې په مکرر ډول متضادو الفاظو او مختلفو ډولونو پداسي حال کي چي يوه معنا افاده کوي راوړي چي دبلاغت او بيان لوړې درجې لري خود يوسف عليه السلام کيسه يې په تکرارنده راوړي او مخالفين توان نلري چي دمکرر او ياد غير مکرر قرآني بيان معارضه وکړي نو د قرآن کریم اعجاز هغه چاته چي پکي سوچ کوي بېخي څرګه. ی او الله پاک رښتيا فرمايي: ﴿لَقَدْ كَانَتْ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ﴾.

***

الله تعالی فرمايي:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿الرُّسُلُ نَزَّلَتْ آيَاتُ الْكِتَابِ الْغَيْبِ ۝ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ۝ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنَ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الْغَافِلِينَ ۝ إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَخِيهِ يَأْتِيَنِي أُنْبَأُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ ۝ قَالَ يَبْنَئِي لَا نَقْصُصُ رُبَّكَ عَلَيَّ إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ ۝ وَكَذَلِكَ يَجْنِبُكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ

الْأَحَادِيثَ وَرَبُّهُ نِعْمَتُهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦﴾ لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ ءَايَاتٍ لِلْمُتَذَكِّرِينَ ﴿٧﴾ إِذْ قَالُوا لِيُوسُفَ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَيْنَا أَيْسًا مِنَّا وَغَضِبَ عَلَيْهِ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٨﴾ أَفْتُلُوا يُوسُفَ أَوْ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَبُلْ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمٌ صَالِحِينَ ﴿٩﴾ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَفْعَلُوا يُوسُفَ وَالْقَوْهَ فِي غِيَبَتِ الْجُبِّ يُلْقِيهِ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿١٠﴾ قَالُوا يَبْنَائَنَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَىٰ يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَصْحُونَ ﴿١١﴾ أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿١٢﴾ قَالَ إِنِّي لَبِغْرُتُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ. وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ ﴿١٣﴾ قَالُوا لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذَا لَخَبِيرُونَ ﴿١٤﴾ فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ. وَاجْتَمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غِيَبَتِ الْجُبِّ وَأَرْجَا إِلَيْهِ لَتُبْتَلُنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٥﴾ وَجَاءَ وَآبَاهُمَا عِشَاءً يَتَكَوِّتُ ﴿١٦﴾ قَالُوا يَبْنَائَنَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَقِيطُ وَنَرْكَعَا يُوسُفَ عِندَ مَتَاعِنَا فَأَكَلَهُ الذِّئْبُ وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ ﴿١٧﴾ وَجَاءَهُ عَلَىٰ قَبِيضِهِ يَدٌ مِرْكَبٍ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾ وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَىٰ دَلْوَهُ قَالَ يَبُشْ رِئْ هَذَا عَلِمْتَ وَأَسْرُوهُ بَضْعَةً وَلِلَّهِ عَلَيْهِ يَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخِيرٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ ﴿٢٠﴾ وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِأَمْرَأَتِهِ أَكْرِمِي مَثْوَاهُ عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ وَلِعَلَّمْنَاهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ عَلِيمٌ وَأَمْرُهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾ وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ ءَاتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٢﴾

يوسف: ۱- ۲۲

لغتونه:

(المبین) خرگنده ینکاره (الفصص) کیسی په لغت کی (قصه) پرله پسې او په اصطلاح کی په خبره پسې بله خبره چي کیسه ترې جوړه شي او په آیت کی راځي. (وقالت لاخته قصیه) یعنی دهغه پل پسې واخله او مراد دلته له (قصص) څخه هغه اخبار دي چي الله پاک موږ ته پخپل عزیز کتاب کی کیسه کړیده (الروا) د خوب لیدلوته وایي او په وینښه او بیداري لیدلوته رؤیت وایي. الوسی لیکي: چي د (رای) حکمي مصدر رويا اود سترگولیدلو (بصري) مصدر به رؤیت وایي ځکه نومتنبي وایي: (ورویاک أحلی فی العیون من الغمض) (۱) یعنی ستالیدل په رڼو سترگو تر پسرگو خوندور دي (عجیک) اجبباء غوره کول او اصل یې له (جیبت الیثن) څخه اخیستل شوی چي حصول او موندلوته وایي (عصه) ټولی ته وایي. قرآه وایي: چي معنایې تر لسو کسانو زیات کسان او عصابة هم دغه شمېرته وایي او یا تر دې زیاتو کسانو ته (أطرحوه) ویې غورځوئ (غابة الحب) دکوهي تل او ځکه یې غیابه بولي چي له سترگو څخه پناه دی (برع) پرېمانه خواږه (خوندور) خواږه خوړل. راغب وایي: چي رتع په حقیقت چي د چارپایانو خوړلوته وایي او هله دانسانانو لپاره استعاره راوړل کېږي کله چي ډېر خوراک ځیني مقصد وي

مساء ويلي دي: برتع مارتعب حني اذاذکرت • فانما هي اقبال وادبار (۱) (السبارة) مسافرين (سولت) بناسسته کري دي (واردم) هغه چي اوبه لتوي ترڅو خلگ ورباندي اوبه کري.

دنزول سبب:

روايت کيږي چي يهودانو له رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه وپوښتل چي د يوسف عليه السلام اودهغه وروڼو ترمينځ چي څه پېښ شوي په دې هکله دي ورته کيسه وکړي نو الله جل جلاله دا آيتونه نازل کړل چي دغه سورت ورباندي مشتمل دی

تفسير:

﴿الر﴾ دغه دقرآنکريم اعجاز ته اشاره ده ځکه له دغو تورو څخه دقرآنکريم آيتونه جوړ شوي خوياهم معجزدي بل څوک دداسي کلام دجوړولو توان نلري ﴿تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ﴾ (دا آيتونه دي دڅرگند کتاب) يعني دغه آيتونه چي پرتا نازل شوي اي محمده ۱ دادمعجز کتاب آيتونه دي هغه چي دلائل او حجاج يې څرگند، معناگاني يې خورا روښانه، حقائق يې له ورايه ښکاره اودقائق يې نه پتهدونکي دي ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾ بېشکه موږ نازل کړی دی دا کتاب پداسي حال کي چي قرآن عربي دی دپاره ددې چي ناسي پوه شئ (چي دغه معجز کتاب دبشر له لوري نه بلکه دمقدر الله کلام دی چي دهغه رب العالمين له خوا دوحی په توگه رانازلېږي) ﴿نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ﴾ (موږ لولو پرتا باندې ډېره ښه کيسه) يعني اي محمده ۱ موږ تاته دتېرو امتونو اخبار په رښتوني کلام کي در اوړو چي نهايت احسن بيان دی ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَذَا الْقُرْآنُ أَنِ﴾ په سبب دوحی زموږ تاته دغه قرآن (معجز) ﴿وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الْعَمَلِينَ﴾ اوبېشکه شان دادی چي وې ته پخوا (له نزوله) ددې قرآن خامخاله ناخبرانو (ندی اوریدلی وو اوندی لوستلی ځکه چي ستالیک اولوست نه وو) ﴿إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ﴾ (يادکړه هغه وخت چي وويل: يوسف خپل پلار (يعقوب) ته اي پلاره زما بېشکه ما وليدل (په خوب) کي يوولس ستوري اولمر او سپوږمۍ چي ماته سجده کونکي وو) له همدې ځايه کيسه پېښدونکي ده ابن عباس رضي الله عنهما وايي: چي په دوی کي دخوب ليدل دوحی په ډول وو (۱) مفسرين کرام وايي: چي يوولس ستوري يې يوولس وروڼه اولمر، سپوږمۍ يې مور او پلار وو او پدې وخت کي دحضرت يوسف عليه السلام عمر دوولس کاله وو اوددې خوب اوهغه ملگرتوب ترمينځ چي بياله خپل پلار او وروڼو سره په مصر کي يوځای شو څلوېښت کاله موده وه (۲) ﴿قَالَ يَبْنَئُ لَكَ مَوْلَاكَ عَلَى إِخْوَتِكَ﴾ وويل: (يعقوب) اي زويکيه زما مې بيانه خوب خپل وروڼو خپلوته ﴿فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا﴾ نو (ستره) حيله به وکړي دوی (دهلاک)

(۱) خنساء دهغې غواپه هکله وايي چي زوی (خوسى) يې ورک وي کله چي هغه يې هېروي نو خوراک زيات په خوند کوي او چي ډېره يادشي مخ او شاته لاره شي دامثال هغې دخپل وروڼو صخره بېلنون په وخت کي راوړی دی.

(۲) الطبري ۱۲/۱۵۱

(۳) الصاوي على الجلالين ۲/۳۳۴

ساره په حبله کولوسره (چي ته به يې مخنيوی نشي کولای) ﴿إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ﴾ بېشکه چې سلطان انسان ته ښکاره دښمن دی: ابو حیان وايي: چي يعقوب عليه السلام د يوسف عليه السلام له خوب څخه پدې ويو هېډو چې الله پاک به يوسف عليه السلام ته نبوت ورکړي په حکمت به يې ونازوي او د دارينو شرافت به ورپه برخه کړي نو د هغه دورونو له حسداو کينې څخه ورباندي ووهېږدو او بيا يې هغه د خوب له څرگندولو څخه منع کړاى ﴿وَكَذَلِكَ يَخْتَبِكُ رُبُّكَ﴾ او همداسي (چي دغه خوب يې دروليد) غوره به کړي تارب ستا ﴿وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ﴾ و به نښې ساته له تعبېرونو څخه ﴿وَيُثَبِّرُ نَفْسَهُ عَلَىٰ مَا لَكَ وَعَلَىٰ مَا لَكَ يَعْقُوبُ﴾ او پوره به کړي نعمت خپل پرتا او پر (نوري) کورنۍ د يعقوب ﴿كَمَّا أَتَمَّهَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَاسْحَاقَ﴾ لکه چي پوره کړي يې دی د نعمت پر دوو پلرونو ستا (نيکه او ورنیکه) پخوا له تانه چي ابراهيم دی او اسحاق دی ﴿إِنَّ رُبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ﴾ بېشکه چي رب ستا ښه عالم دی (په هغه چا چي د فضل وړ دی) ښه حکمت والا دی (د خلکو دامور و په تدبير سره) ﴿لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٌ لِلْمُتَذَكِّرِينَ﴾ خامخا به تحقيق چي ووپه (کيسې د) يوسف او دده په (۱۱) ورونو کي دلایل د (قدرت د الله) لپاره د پوښتونکو ﴿إِذْ قَالُوا لِيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَيْنَا أَيْمَانًا﴾ یاد کړه هغه وخت چي وويل: دغو (ورونو بوبل ته) خامخا يوسف او وروپي (بنيامين) د هر گران دي پلار زموږ ته له موږ نه (دغه لومړنی محنت دی چي يوسف عليه السلام ته پېښېږي ورونو يې داسي وپتېيله چي د پلار مينه له دوی دواړو سره بېخي حقيقت دی او چي وروپي هم ورسره یاد کړ ځکه چي د دوی دواړو مور يوه وه هسي خودوی ټول د پلار له خوا سره وروڼه وو) ﴿وَنَحْنُ عُصَّةٌ﴾ حال دا چي موږ قوتناکه له يو (په گټه او تاوان بر يو نو د مينې مستحق خو موږ يو، نه د ماشومان) ﴿إِنَّ أَنَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾ بېشکه پلار زموږ خامخا په ښکاره خطا کي دی (چي يوسف او وروپي تر موږ پر ځان باندي گران کړي دي قرطبي وايي: چي د دوی دا اراده نه وه چي پلار يې په دين کي گمراه گناه ځکه که يې دغه اراده وای نوبه کافران شوې وو خود دوی مقصد دا وو چي پلار يې پدې کي خطا دی چي دوه واړه ماشومان تر لسو تنو غوره گڼي) (۲) ﴿أَقْتُلُوا يُوسُفَ أَوْ اطْرَحُوهُ أَرْضًا﴾ (پر دې خبره يې سره نرون وکړ چي:) و وژنئ يوسف، يا وغورځوئ هغه په کومي ځمکي (لبري) کي ﴿يَحُلْ لَكُمْ وَجْهُ أُنْثَىٰ﴾ چي رڼا رشي تاسي ته مخ د پلار ستاسي يعني تاسو ته يې توجه شي امام رازي فرمايې: چي معنا يې ده چي يوسف هغه له موږ څخه مشغول کړی او د پلار توجه يې جلبه کړي ده که چېرې هغه ورک شي نوبه يې موږ ته نه، ميلان پيدا شي (۳) ﴿وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ﴾ (اوشن به تاسي وروسته له دې (کاره) بوقوم صالحان) يعني وروسته له دې گناه به توبه گار شئ او بيا به ښکاري شئ ﴿قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَالْقَوَّةَ فِي عَيْنَيْهِ الْجَبِّ﴾ (وويل يوه ويونکي له دوی څخه چي مه وژنئ يوسف (بلکه) وغورځوئ هغه په بېخ د (کوهي کي) دوی ته د دوی

(۱) البحر ۵/۲۸۰

(۲) القرطبي ۹/۱۳۱

(۳) الرازي ۱۸/۹۴

دور بهود (۱) وويل هغه چې د يعقوب عليه السلام د زامنو مشر و (يَلْفِظُهُ بِقَصِّ السَّيَّارَةِ اِنْ كُتِبَ فَعَلَيْنَ) چې وای خلی خنی تهرېدونکي دلاري (مسافرین) که یی تاسي کونکي ددې کارچي دهغه بېلتون دی دده رایه تر ټولو ربه آسانه وه (قَالُوا يَكُنَّا بَنَاءَ مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ) نو وويل دوی ای زموږ پلاره! تالره څه باعث دی چې موږ پر يوسف باندې امین نه گرزوې (چې موږ ټول ستازامن یو؟) (وَأَنَّا لَهُ لَنَصْحُونُ) (حال داچې بېشکه موږ ده ته خامخا نصیحت کونکي یو) یعني موږ پرده شفقت کونکي دده خیر خواهان یو. مفسرین وایي کله چې یې ټینګ عزم او تکل وکړ نوبیا یې دغه خبرې وکړې پلار ته یې داسي څرګندونه کوله چې ګواکي دوی له يوسف سره خورامینه لري او ورباندې شفقت کونکي دي ترڅو هغه له خپلې رایې څخه رامات کړي لکه چې دوی هسي ويل چې ته ولي له موږ څخه وېرېږي؟ موږ له يوسف سره محبت لرو او ورته خیر غواړو (أَزِيْلُهُ مِمَّا غَدَا يَرْتَعُ وَيَلْمَسُ) ولېږه دی سباله موږ سره (صحرا ته) چې و خوري وېرې مېوې اولوبې وکړې (په سيالي سره) (وَأَنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ) او بېشکه موږ ده لره خامخا ساتونکي یو (له هره تکلیفه اوزبانه دوی خپله وینا په (ان) او (لام) باندې مټکده کړه خودوی پدې کي دروغچنان وو) (قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ، وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ) وويل: (يعقوب دوی ته) بېشکه زه یم چې خامخا غمجن کوي مې داچې یو زوی تاسي يوسف (زه صبر نلرم) او پدې وېرېږم چې يوسف به لېوه و خوري او تاسي به له ده نه غافلان یاست داسي معلومېږي لکه چې دوی ته یې دلیل ور وښود. زمخشري وایي: چې دوی ته یې دوه څېزونه په عذرکي وړاندې کړل یو داچې دهغه د بېلتون توان نلري که څه هم دیوې شېبې لپاره وي، بل داچې په هغه باندې وېرېږي چې تاسو به په لوبو او مالونو څرولو لګبا یاست، هغه به لېوه و خوري (۲) (قَالُوا لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذَا لَيَحْزِرُونَ) وويل: دوی قسم دی که و خوري يوسف لره لېوه حال داچې موږ له قوتناکه (مېړني) یو نوبېشکه موږ پدغه وخت کي له زیانکارانو څخه یو یعني بیاده ی وړیو چې موږ ته د خسران او هلاکت ښېراو کړل شي (لَمَّا دَهَرُوا بِهِ، وَأَجْمَرُوا أَنْ يَحْمَلُوهُ فِي غَيْبَتِ الْجُبِّ) (په کلام کي محذوف شته یعني هغه یې ورسره واستاوه) نو کله چې بوتلودوی يوسف لره (لیري له پلاره) او اتفاق یې وکړ پدې چې وغورځوي دی په ژور بېخ دکوهي کي (رَأَوْجَبًا إِلَيْهِ لَتُنَيِّنَهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ) او وحی وکړه موږ يوسف ته چې ته به خامخا خبر ورکړې دوی ته په دې کار ددوی حال داچې دوی به نه پوهېږي (چې ته يوسف یې امام رازي وایي: چې ددغي وحی فائده داده چې دیوسف عليه السلام د اډینه وشي او آرام و مومي غم او وحشت چې له زړه څخه لېري شي چې هغه به له دې محنته ژر وژغورل شي (۳) (وَجَاءُوا أَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ) او راغلل دوی پلار خپل ته بېګاه (دشېبې) چې ژرل یې؛ روات کېږي کله چې حضرت يعقوب عليه السلام ددوی ژړا واورېده نو و وېرېدو او دوی

(۱) دغه د ابن عباس رضی الله عنهما وینا ده او قتاده وایي چې هغه روبیل وو

(۲) الکشاف ۲/ ۴۴۸

(۳) الفخر الرازي ۱۸-۱۱۵

ته بې وېل. چي اي زامنو! څه در وشول او يوسف چېرې دی؟ ﴿قَالُوا بَلَّائِنَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَقِيقُ وَنَرْجِعُكَ يَوْسُفَ
عِنْدَ مَتْنِنَا فَأَكَلَهُ الذِّئْبُ﴾ وويل: دوی چي (اي پلاره زموږ بېشکه چي موږ لارو مسابقه (سيالي) موسر
کوله (يوله بله په منډه سره تېرېدو يا موغشي ويشتل) او پرېښود موږ يوسف په نزد د اسباب (جامو) خېلو (چي
ويي ساتي) نو وخوره ده لره لېوه ﴿رَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَّنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ﴾ اونه بې ته باور کونکي موږ لره
(پدې خبري کي) او اگر که موږ رښتوني يو (په واقع کي نو څرنگه ته موږ تورنوې او په خبره مو باور نکوې؟ ددوی
دغه وينا ددوی په شکمن کېدلو دلالت کوي اولکه چي ويل کېږي (يکاد المريب يقول خذوني) ځيني خلک
بيا دغه متل هسي کوي چي (ځانن ځانف وي). ﴿وَجَاءُوا عَلَى قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ﴾ او راوړه دوی برسېره په
کمييس د يوسف باندې وينه دروغه (دويني صفت يې په مصدرو فرمايه چي مبالغه افاده کړي لکه چي هغه پخپله
عيني دروغ وي. ابن عباس رضي الله عنهما وايي: چي دوی پسه حلال کړ او د يوسف کمييس يې د هغه په وينو ولړل
او کله چي يعقوب عليه السلام ته راغلل نو هغه ورته وويل: دروغ وایاست که په رښتيا هغه ښرمېن (لېوه) خوړلی
وای نوبه يې کمييس خېرلی وو (۱) او روايت کېږي چي حضرت يعقوب عليه السلام وفرمايل: داڅومره هوښيار لېوه
هوښيار لېوه دی چي زما زوی يې خوړلی او کمييس يې نه دی ور بزه کړی (خېرلی) ﴿قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ
أَمْرًا﴾ نو ويل: (يعقوب عليه السلام چي د دروغ دي) بلکه ښايسته کړی دی تاسو ته نفسونو ستاسو
يو کار (د يوسف په هکله) ﴿فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ﴾ نو کار زما صبر جمل دی (شکایت نه
کوم) اوله الله څخه مدد غوښتلی شي په (تحمل د) هغي (خبري) چي تاسي يې بيانوی (له دروغو په هلاکت
د يوسف کي) ﴿وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ﴾ او راغله قافله يعني مسافران پدې لاره راغلل ابن عباس رضي الله عنهما وايي
چي يو قوم راغلل چي له مدين څخه دمصر په لوري تلل لاره ځني ورکه شوه او په هغه لوري رابراېر شول چي هلته
يوسف عليه السلام په کوهي کي غورځول شوی وو هغه کوهی چي له آبادي او عمران څخه ليري په شاړه ځمکه کي
واقع وو (۲) ﴿فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَى دَلْوَهُ﴾ نو ولېږه دوی او به راوړونکی خپل نو خوشي يې کړه سلواغه خپله (په
کوهي کي: مفسرين کرام وايي: کله چي اوږه راوړونکي بوکه په کوهي کې وځړوله او يوسف عليه السلام په
يو کوچ کي ناست وو نو په رسي پسي ونښت اوله کوهي رابهر شو کله چي دوی د هغه ښايست او جمال وليد بيا
﴿قَالَ يَبَشِّرْنِي هَذَا عُلْمٌ﴾ نو ويي ويل: اي خوشحاليه زما! (يعني ځان او خپل ټولگي ته يې زېږی ورکړ چي:)
دايو هلاک دی ډېر ښايسته. ابو السعود وايي چي: گواکي هغه زېږي ته ور ناري کړې چي را حاضر شه خوشحالي
زما دغه دي وخت دی ځکه چي په دې ستر نعمت باندې بريالی شو (۲) ﴿وَأَسْرُوهُ يَضَعُ﴾ (او پټ کړ دوی هغه
د تجارت د مال په توگه) يعني د هغه څرنگوالي او چاره يې له خلکو پټه کړه چي په مصر کي يې لکه د سوداگري
سامان غوندي وپلوري او د پټوونکو ضمير دلته داوږه راوړونکي او د هغه د ټولگي لپاره راجع دی ﴿وَاللَّهُ عَلَيْهِ

(۱) الطبري ۱۲/ ۱۷۰

(۲) الرازي ۱۸/ ۱۰۵

يَمَا يَفْعَلُونَ ﴿١﴾ اوالله ښه عالم په هغه کارونو دی چې دوی کول (يعني الله ته ددوی رازونه ښه معلوم دي او دا چې دوی دیوسف علیه السلام په هکله څه تصمیم لاره ۲ ﴿وَشَرَّوْهُ يَشْرِبْ بِخَيْسِ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ﴾ (او وپلورده دوی هغه (يوسف) په پیسونو کارو چې یو خورو پی شمېرلي شوي وې) دغه دوهم محنت دی چې د غلامۍ او مریتوب نیچه خواژوند یې په برخه شو يعني دغه کسانو چې دی یې له کوهي راو کښې په لږو ناکاره پیسو یې وپلوره چې شل درهمه وو لکه چې ابن عباس رضی الله عنه وایي: ﴿وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ﴾ او ددوی په شان د (يوسف کي له بې رغبتیانو: ځکه دوی هغه موندلی وو او ورباندي وېرېدل چې دغه به نښتېدونکی بنده وي او کېدای شي با داریې ددوی له لاسه بیرته واخلي نو ځکه یې په ډېرو لږو ناکاره پیسو خرڅ کړ) ﴿وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لَا مَرْأَىٰ لَكَ أَكْثَرُ مَثْوًى﴾ او وویل: هغه سړي چې اخیستی یې وو یوسف او ووله (اهله) دمصره خپلي ښځي ته چې په عزت لره ځای ددغه (يوسف او قدر یې کوه) يعني دمصريانو څخه هغه سړي چې دی یې رانیولی خپلي مېرمنې ته یې وویل: ددې سړي عزت او قدر کوه چې له موږ سره اوسي. ابن عباس رضی الله عنه وایي: دنوموړي سړي نوم قطفیروو او هغه دمصر (عزیز) وو چې په خزانو گمارل شوی وو (۱) ﴿عَسَىٰ أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَخْتَدُ وَلَدًا﴾ ښایي چې موږ ته گټه ورسوي او یا به یې موږ په زویتوب ونیسو (دوی دواړولره اولاد نه کېدو) ﴿وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ﴾ او همداسي (لکه چې له کوهي څخه مونجات ورکړ یوسف ته) ځای او قدرت مو ورکړ په ځمکه (دمصر) کي (چې واوسي په عزت او امان کي) ﴿وَلَنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ﴾ او وښیو موږ یوسف ته له (تعبیرونو) ځینو خوبونو اوالله ښه غالب دی په کارونو خپلو (چې هیڅوک یې عاجز کولای نشي) ﴿وَلَنَكُنَّ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (وليکن زیات خلک پدې نه پوهېږي) يعني دالله دمصنوعاتو په لطافت او دفضل او مرحمت په رازونو ډېر خلک هدونه پوهېږي ﴿وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ ؕ ءَاتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا﴾ او کله چې ورسېدو یوسف قوت خپل ته (چې دېرش کلن شو) نو موږ ده ته علم او حکم ورکړ يعني ديني پوهه او حکمت مو ورباندي ولور اوو ﴿وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾ همداسي جزا درکوهو نیکو کارانو ته.

بلاغت:

- ۱- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِي عَلَىٰ أَبِيكَ﴾ دلته په بعید سره اشاره ددې لپاره شوي چې د شان لوړتیا او د مرتبې دکمال په توگه ليري والي وښيي.
- ۲- پدې کلام کي چې فرمایي: ﴿كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ﴾ دلته مجمله مرسله تشبیه ده.

۳- ﴿أَحَدٌ عَشَرَ كُوزًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ﴾ شريف رضي ددي ڪلام په هڪله ليکي چي داسعارده ڏهه ڏهه ڇي سوري، لمر، سپورمي، حو (لابقل) دي قاعده خوداوه چي (ساجده) بي راوري واي څو ڪله چي دوي نه پر دعاقلانو فعل اوکړه وړه ناب ڪړل نو ددوي لپاره دعاقل سو صفت هم رواشو ځکه سجده خود دعاقلانو ڪړدي

۴- دلته چي فرمايې: ﴿يَدْمِرُ كَذِبَ﴾ دوينو صفت خوپه کذب سره نه ڪېري مراد ځني (دم مکذوب) دي اوي (دم ذي کذب) خوپه مصدر سره راوړل بي دبالغي لپاره دي.

لطيفه:

وايي چي يوې بنځي شريح قاضي ته دعوي وړاندي کړه اوږل بي نو شعبي شريح ته وويل: اي داميه پلاره نه وينې چي هغه څاري؟ شريح وويل: چي د يوسف وروڼه راغلل چي په سرو سترگو بي ږل خو دوي دروغچان ظالمان و و نه بيايي چي انسان پرته له حق څخه په بل څه فيصله وکړي.

تنبیه:

ځيني مفسرينو ويلي: چي د يوسف عليه السلام وروڼه نبیان او پدي بي دليل نيولي چي دوي اسباط دي چي دالله تعالى پدي قول کي راغلي: ﴿قُلْ ءَامَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَا أُرِلَ عَلَيْنَا لَمْ يُغَيِّرْ دِينَنَا وَلَا يُنْزِلُ عَلَيْنَا سُبْحَانَ اللَّهِ وَلَا شَيْءٌ مِّنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا نَقُولُ شَيْئًا وَلَا نَسْتَعِينُ﴾ [۸۴] خوسمه خبره داده چي اسباط ديعقوب عليه السلام اولاده نه وو بلکه هغوي قبائل او ديعقوب عليه السلام له ذوات څخه وو داد محققينو وينا ده، اوکه چيري د يوسف عليه السلام وروڼه نبیان واي نو داسي ناکاره کارونه به بي نه کول لکه کينه، فساد، شرارت، دقتل او وژلو تکل، دروغ ويل، خپل ورور يوسف په کوهي کي غورځول داتول هغه کبيره گناوي دي چي دانبياوو له عصمت او پاكي سره منافي دي نو څوک چي دوي له هسي کارونو سره سره بياهم انبيا گڼي دغه د عقل غوښتل او منل نه دي پدي هکله دعلامه ابن کثير وينا چي باريکه او گټوره ده ولوله.

***

الله تعالى فرمايې:

﴿وَرَوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ. وَغُلِقَتِ الْأَبْوَابُ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾ (۲۳) وَلَقَدْ هَمَمْتُ بِهِ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَن رَّأَى بُرْهَانَ رَبِّهِ كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ﴾ (۲۴) وَأَسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصُهُ مِنْ دُبُرٍ وَالْفَيَّا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِ قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلَّا أَن يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ (۲۵) قَالَ هِيَ رَوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ أَهْلِهَا إِنْ كَانَتْ قَمِيصُهُ قَدْ مِّنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَمَوْ مِّنَ الْكَذِبِينَ﴾ (۲۶) وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قَدْ مِّنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَمَوْ مِّنَ الصَّادِقِينَ﴾ (۲۷) فَلَمَّا رَأَى قَمِيصُهُ قَدْ مِّنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِّنْ كَذِبِكُنَّ إِنَّ كَذِبَكُنَّ عَظِيمٌ﴾ (۲۸) يَوْسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا وَاسْتَغْفِرِي لِذَنبِكِ إِنَّكِ كُنتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ﴾ (۲۹) وَقَالَ يَسُوهُ فِي

تَمَرَاتٍ نَضِيبَةٍ نَّارُودٍ فَلَمَّا عَلِمَ عَنْ نَفْسِهِ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا إِنَّا لَنَرَاهَا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٣١﴾ فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ رَأَيْنَهُنَّ رَافِعَاتٍ لَّهُنَّ مَكَكًا وَهَئِثَ كُلٌّ وَجَدُوهُنَّ بِكَيْبٍ وَفَالَتِ آخَرُ عَلَيْنَّ فَلَمَّا رَأَتْهُ أَكْرَهَهُ وَقَطَّعَ أَيْدِيَهُنَّ وَقَالَ حَسْبُ اللَّهِ مَا هَذَا بَشَرًا إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ﴿٣٢﴾ قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ وَلَقَدْ رَاودْنَاهُ عَنْ نَفْسِهِ فاستمَّ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَا ءَامُرُهُ لَيَكُونَنَّ مِنَ الصَّغِيرِينَ ﴿٣٣﴾ قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٤﴾ فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٥﴾ ثُمَّ بَدَأْ لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتَّى حِينٍ ﴿٣٦﴾ وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانٍ قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّي أَرَانِي أُحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْرًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ إِنَّا نَمُنُّ بِكَ مِنَ الْمُخْسِرِينَ ﴿٣٧﴾ قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُزْزَقَانِهِ إِلَّا نَبَّأَكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ذَلِكَمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٣٨﴾ وَأَتَيْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ مَا كَانَتْ تَأْتِي تَشْرِيكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ذَلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلَئِنْ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٩﴾ يَصْنَعِي السِّجْنَ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصَلِّبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ فَصَيَّ الْأَمْرَ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ ﴿٤٠﴾ وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا أَذْكُرَنِي عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنَسَهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ فَلَيْتَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ ﴿٤١﴾ ﴿يوسف: ۲۳ - ۴۲﴾

مناسبت او تړاو:

کله چې الله تبارک و تعالی د حضرت یوسف علیه السلام هغه ناز بډایاده کړه کومه چې په قصر کې یې ورباندې لورولې وه نودلته یې دهغه علیه السلام د محنت او ازموینې کیسه راوړه کوم چې د عزیز مېرمنې ورباندې راوستی وو همدا سې د یوسف علیه السلام ټینګار، پوخ ایمان، سپېڅلی عفت او پاک لمني چې د داسې ازموینې په وړاندې یې خپل کړی ترڅو هغه د خپل ځاني منل ترداسې سترې ګناه کولو غوره وبلل او همدا دهغه د سپېڅلتیا سر دلیل او د پاکي لپاره یې بس او کافي ده.

لغتونه:

(راوړنه) هغې ځانته وغوښت مراوده په کراره غوښتنې ته وايي له (راد) (یرود) څخه اخیستل شوی کله چې راشي ولاړ شي اوله دې څخه (راند) هم راغلی چې څرخای معلومونکي ته وايي دسري په باب ویل کېږي (راوده اغن نفسها) اودنځي په باب (راودته عن نفسه) ویل کېږي یعنې یوځای ورسره ځملاستل یې ځني وغوښل (هې) اسم فعل او معنایې داده ژر راشه ا (متوای) مقام او داسنقرار ځای زما (همت) (هم) د قصد په معنایې لکه چې (وهمت کل امة برسولهم لیاخذوه) (غافره) اودسوج او خیال په معنا هم راځي چې عزم ورسره

وي نو د عزیز د مهرمني (هم) د عزم او تصمیم خبره وه او د يوسف عليه السلام (هم) يوازي سوچ او فکروو (السوء) منکر او فجورته وايي (الفحشاء) هغه چي په بدې کي منتهاته رسېدلی وي مراد ورڅخه زناده (قدت) (قد) خړي والي ته وايي ډېر ځله هغه په طول (اوږدوالي) خیرلو کي راځي او (قط) بیا د پسرور څيري والي ته وايي (الغيا) ويي موندل (کيد کن) مکر او حيله ستاسي (الخطئين) په قصد سره گناه کونکي اصمعي وايي: خطئ الرجل فهو خاطئ کله چي په قصد سره گناه وکړي او اخطأ يخطئ کله چي په سهوه او غلطۍ سره ځني گناه صادره شي او قصد يې نه وي (۱) (شفهاجا) مينه يې زړه ته لوبدلي زجاج وايي: چي شغاف د زړه (نري) پردې (سويد آء القلب) ته وايي (أصب) زه به ميلان وکړم ويل کېږي (صبا إلى الله) کله چي لهوي ته ميلان وکړي.

تفسير:

﴿وَزَوَدَتْهُ آلِقُ هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ﴾ (او طلب وکړه لره هغې بنځي چي دغه يوسف د هغې په کور کي وو دده له نفسه) دغه دريم محنت او مشقت د ازمويني دی چي يوسف عليه السلام وروسته د کوهي له غورځولو او مرستوب څخه ورسره مخامخ کېږي: مراده هغه په نرمه او پسته لهجه لکه چي څوک تهرايستونکی په غوره مالي سره يو څوک غولوي مقصد دا چي د عزيز ارتيني له هغه څخه وغوښتل خو ورسره يو ځای ځملي او کور والي وکړي او ټولې حيلې يې په کار واچولې ﴿وَعَلَّقَتِ الْآتَوَابَ﴾ او کلکي يې پوري کړې ټولي دروازې. قرطبي وايي: چي اوه دروازې وې ټولي يې وتړلې او بيا يې ځان ته راوغوښت (۲) ﴿وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ﴾ (اوبيا وويل دغي بنځي هله ته ژر راشه زه تالره يم) يعني هله ژر پالنگ ته راشه دوېري کومه خبره نشته. په البحر المحيط کي وايي: چي ده ته يې امر وکړ چي ژر ځان ورته راوړسوي (۳) ﴿قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ﴾ وويل: يوسف پناه نيسم په الله پوري (له بده کاره) ابو السعود وايي: چي دغه دې ته اشاره ده چي دغه خورابد کار دی لازمه ده چي له دې کاره څخه الله تعالی ته پناه يوړل شي خو يې وژغوري کله چي الله پاک هغه ته ددې کار دزيات بدوالي څرگند برهان او دليل وروښود (۴) ﴿إِنَّهُ رَقِيقٌ أَحْسَنُ مَثْوًى﴾ چي بېشکه عزيز مالک زمادی چي ښه يې کړي ده ساتنه زما (عزت يې را کړې نوزه به ولي د هغه په اهل کي خيانت کوم؟) ﴿إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ﴾ بېشکه شان دادی چي بری نه مومي ظالمان (چي خپل مطلب ته ورسې او ظالمان هغه ځاننان دي چي دا حسان بدله په بدې ورکوي بيا الله تعالی فرمايې چي: د عزيز مهرمني وغوښتل هغه پخپله لومه کي وښلوي نو د تهرايستلو او اغراء ټولي وسيلې يې په کار واچولې که الله پاک حضرت يوسف عليه السلام ددې له چلونو څخه ژغورلی نه وای هلاک شوی به وونويي وفرمايل: ﴿وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهٖ﴾ او خامخا په تحقيق دې قصد کړی وودغه (يوسف) ته د جماع (هي) تينگ تکل چي هيڅ خيز راگزولای نشوای غوښتل يې يوسف عليه السلام په زور دې ته اړباسي وروسته له هغه چي دروازې يې وتړلې او په تلواره يې ځان ته راوبالو او هغه مجبور شو چي تېښته غوره کړي ﴿وَهُمْ بِهَا﴾

(۱) غريب القرآن لابن قتيبة

(۲) القرطبي ۹/ ۱۲۳

(۳) البحر ۵/ ۱۹۳

(۴) ابو السعود ۲/ ۲۲

ديوسف به قصد کړی وای دې ښځې ته (د بشري طبيعت د غوښتنې له مخې يعني په زړه کې به يې ورگرزېدلې وي چې ددې ښځې رغبت ته غاړه کېږدي دايوازي طبيعي ميلان چې قصد او عزم ورسره نه وو نو د دواړو (همونو) ترمنځ ستر توپير موجود دی (۱) امام رازي وايې چې (هم) په زړه کې ديوڅه راگرزېدل او يا طبيعي ميلان ته وايه ښې لکه چې صائم (روژتې) ددوبي په ټکنده غرمه چې يځي اوبه وويني زړه يې غواړي هغه وڅښي خودين ورته

دڅښلو اجازه نه ورکوي (۲) ﴿لَوْلَا أَنْ رَمَا بُرْهَانَ رَبِّهِ﴾ که نه وای ليدلی (يوسف عليه السلام) قاطع دليل (درب خپل) (دلو) خواب محذوف دی او هغه داچې که دالله عصمت اوساتنه نه وای نوبه يې هغه دزړه سوچ دعمل په ډگر کې پلې کړی وای خوالله جل جلاله وژغوره او هيڅ گناه هم ځني صادره نشوه. په البحر المحيط کې وايې: چې ځينو يوسف عليه السلام ته داسې نسبتونه کړي چې دفساقو لپاره هم دغسې نسبت کول نه ښايې هغه چې رڼا په نزد غوره دي هغه داچې له يوسف عليه السلام څخه د(هم) نفی هم شوي ده ځکه چې برهان يې ليدلی او دغه رڼا هسي مثال لري لکه چې ته يو چاته وايې: په گناه کې به لوېدلې وای که الله پاک ژغورلی نه وای اولکه چې عرب وايې: ته ظالم يې که دي هسي وکړل نو دلته هم دغسې تقدير کېږي که چېرې يې دالله برهان ليدلی نه وای نوبه يې قصد کړی وولیکن برهان يې وليد او (هم) ځيني نفی شو هغه چې سلفو ځيني اقوال ليکلي نوموړې پدې پورې چې له هېچا څخه دداسې ويناوو سم والی اوصحت نشته ځکه داد يوبل تکذيب کونکي اقوال دي او د ځيني ملتونو د فاسقانو په باب دغسې گمان کول صحيح نه دی څه خولاد معصوم پيغمبر په هکله (۳) ابرالسعود وايې: چې ديوسف عليه السلام (هم) د بشري طبيعت دمیل په معناوو نه داچې په خپل اختيار يې قصده وويل شي آيا نه وينئ چې دهغه استعصام ددې گواهي ورکوي چې هغه له داسې گناه څخه څومره کرکه اونفرت لري چې حکم کوي ظالمان به هيڅکله هم بری ونه مومي او آيا داپرته له دې چې دده په باب دغه گناه مستحيل وگڼي بل څه کېدای شي؟ او هغه څوک چې وايې: يوسف عليه السلام همياني پرانسته او مخ په مخ هغې ته دکوروالي په توگه کېناست دغه چتې ويناوي دي چې عقل اوزړه يې نه مني (۴) ﴿كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ

الشُّوْرَ﴾ هم داسې (مورې يوسف ساتلی دی په عصمت دپاره ددې چې مورې له ده ځني بد او ناکاره فعل وگرځوو) يعني همدا سې مورې يوسف عليه السلام ته په پاكي او عفت باندي ثبات ورکړی چې دفتنې او اغراء په وړاندي ټينگارولري ترڅو چې له ده څخه بد او ناکاره کارونه وگرزوو او همدغه آيت پدې قاطع دليل دی چې هغه عليه السلام دگناه قصدا هم نه دی کړی او که چېرې داسې وای لکه چې خلکو گمان کړی نوبه الله تعالی داسې فرمايلي

ووچي: لنصرفه عن السوء والفحشاء) يعني څومورې دی له گناه څخه وگرزوو او ﴿لِنَصْرِفَ عَنْهُ﴾ پدې دلالت کوي چې دا هغه څېز دی چې له ارادې څخه وتلی، بهرنیو الله له ده څخه وگرزاو او د عصمت او عفت موجبات يې ورته برابر کړل ﴿وَالْفَحْشَاءُ﴾ او چې وگرزوو له ده ځني زنا هغه چې په بدې کې خوراقبيح دی ﴿إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ﴾ (بېشکه دغه (يوسف) زموږ له مخلصو بندگانو څخه وو) يعني د بېغوبندگانو څخه کوم چې الله

(۱) دغه دمشاکلې له ډوله دی يعني په لفظ يوشان خوپه معناکې سره گوښي دي دهغې هم قصد او عزم اودده يوازي طبيعي ميلان او چورت وو.

(۲) الفخر الرازي ۱۱۹/۱۸

(۳) البحر ۲۹۷/۵

(۴) ابرالسعود ۲۳/۲

جل جلاله دخيل طاعت لپره خالص گرزولي اودوحي اورسالت لپاره بي غوره اوچان کړي وو نو سلطان سني کولای هغه ونيويوي بيا الله جل جلاله دهغه نابره پېښي يادونه کوي چي ن خاپه پداسي حال کي چي دوي دواړو يوله بله په سيالي سره دروازي ته منډي وهلې دهغې مېره هم راغي اوداسي به شهواني لېونتوب کي وليده

﴿وَأَسْتَبْقَا الْبَابَ﴾ اوسره منډي وهلې دواړو دروازي ته (هغه عليه السلام دتېښتي لپره اودې دغوښني لپاره) ﴿وَقَدَّتْ قَيْصَةُ مِنْ دُبُرٍ﴾ (اوڅيري کړ (بنځي) کميس ددغه (يوسف) دشاله خوا) ځکه هغې ورپسې هڅه کوله دشاله خوايې ترکميس ونيو اوهغه وشلېدو ﴿وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِ﴾ (اومخامخ شول دوي دواړه دزليخاله مېره عزيز سره په دروازه کي) يعني دوي عزيز دقصر په دروازه کي ناخاپه وليدو چي بي له خپله وخته راغلي وو اوداسي په پوره مهارت چي دابليس مهارت ته ورته وويو داسي اوښتون راغي چي ظالم دمظلوم او بري (بي گناه) دمتهم (تورن) په بڼه راڅرگند شول ﴿قَالَتْ مَا جَزَاءُ مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوءًا إِلَّا أَنْ يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ وويل (زليخا عزيز ته) چي نه ده جزا دهغه چاچي سپاه اهل بي دبدې اراده کړي مگر چي بندي کړي شي. يا عذاب دردناک دی) يعني نه شته جزاييې جزا بنديخانه اوياسخت ټکول دي ﴿قَالَ هِيَ رَوَدَّتْنِي عَنْ قَمِيصٍ﴾ وويل (يوسف) همدې غوښتنه وکړه اوويې ويل چي همدې زه دزنا لپاره غوښتلم نه داچي مابه دبد کاري اراده کړي وي ﴿وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ أَهْلِهَا﴾ اوشاهدي ورکړه (يوه تن رودونکي) شاهد له اهله ددې. ابن عباس رضي الله عنهما وايي: چي دغه دهغې دمامازوي دزانگو ماشوم وو په البحرکي وايي چي داصفت چي شاهد ددې له خپله کوره وو د يوسف لپاره دبرائت دپربڼه دليل اوله تور اوتهمت څخه بڼه پاکونکي دی (۱) ﴿إِنْ كَانَتْ قَيْصَةُ قَدْ مِّنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَذِبِينَ﴾ (داسي شاهدي) چي که وو کميس دده (يوسف) څيري کړي شوي دمخي له خوانو زليخا رښتيا وايي اودغه (يوسف) له دروغچنانو څخه دی ﴿وَإِنْ كَانَتْ قَيْصَةُ قَدْ مِّنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾ اوکه کميس ددغه (يوسف) څيري کړي شوي دشاله لوري نوزليخا دروغ وايي اودغه (يوسف) له رښتياويونکو څخه دی، ځکه چي د عقل او منطق هم دغه رايه ده چي که چيري (زليخا) غوښتونکي وي نو دشاله لوري به پسي منډي وهي او کميس به بي ورڅيري کړي هغه به ځيني تېښتي ﴿فَلَمَّا رَأَى قَيْصَةُ قَدْ مِّنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِّنْ كَذِبِكُنَّ إِنَّ كَذِبَكُنَّ عَظِيمٌ﴾ نوکله چي وليد (عزيز) کميس ددغه (يوسف) چي څيري شوي دی دشاله لوري نو وويل (عزيز) چي بېشکه دغه يو فريب ستاسو ښځو دی بېشکه ستاسو فريب دبرلوی دی، دغه وروستی ځل د (کيدکن) تکرار دتاکيد لپاره راغلي يعني ستاسو له فريب څخه خلاصون سترڅيز دی ﴿يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا﴾ اي يوسف! واوره له دې کاره، يعني دغه خبره پته کړه دزليخا پت وساته او هيچا ته مه وايه! سيد قطب رحمه الله وايي: چي همدلته دجاهليت دمترقي دموکراتيکي اومدني ټولني څخه پرده پورته کېږي چي دجنسي فضيحتونو په وړاندي څرنگه نرم او پوست دريز غوره کوي او غواړي چي له نورو خلکو څخه بي پته کړي نو عزيز يوسف عليه السلام ته مخ راگرزوي، ورته وايي. چي دغه دشرم خبره پته

کره او هیچاته بی مه څرگندوه اویا خپلي حاشي مېرمني نه دداسي کار په کولو چي دسړي درگوبنه ایشوي داسي کرار وایې چي: (۱) ﴿وَأَسْتَغْفِرِي لَذُنُوكَ إِنَّا كُنْتُ مِنَ الْخَاطِئِينَ﴾ او مغفرت غواړه گناه خپلي ته بېشکه چي ته بی له زیانکارانو څخه اولکه چي همداد دوی لپاره داهمیت وړ وه چي په ظاهري توگه رسوا نشي پدې کي دې ته هم اشاره ده چي عزیز چندان غیرت نه درلود چي دهغې څخه بی دخیانت دکسات اخیستلو هڅه ونکړه اونه بی په دې باندي څه پروا وکړه چي څرنگه هغې غوښتل دده پالنک ته بل څوک دزنا او وحشاء لپاره وروبولي. ابن کثیر وایې: چي دزلیخا خاوند دهرنرم او بېستکی سړی وو او یادا چي هغه بی معذوره وگنله چي هغې داسي بنایست ولید چي زغم او صبر توان بی ځني نه کېدو (۲) ﴿وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ﴾ او وویل: یو څوښځو په ښار (دمصر) کي، چي داپنځه ښځي وې یوه دعزیز دساقی، بله دحاجب، بله دخباز، څلورمه دآسونو او مالونو د پالونکي او پنځمه دپاچا دجېلخانو یعنی دمحبسونو درئیس مېرمن. ابن عباس رضی الله عنهما اونور مفسرین وایې: څرگنده داچي په ټول ښار کي دغه پښه رسوا شوه او ښځي پکې وغږېدې چي: ﴿أَمْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرْوَدُ فَتَنْهَى عَنْ نَفْسِهِ﴾ ښځه دعزیز طلب کوي مری خپل له نفسه دده (مراد خپل) یعنی زلیخاله خپل مری څخه غواړي چي ورسره ځملي هغه نه زاري کوي چي مراد یې ورترسره کړي او هغه تېر باسي ابو حیان وایې: چي دوی پدې نصریح وکړه چي دعزیز ښځه، یعنی اضافت یې عزیز ته وکړ داپه بدنامي اوسوا یې کي مبالغه ده ځکه خلک دمرتبې دځاوندانو خبرونه څاري او چي دمضارع په صیغه یې ﴿تُرْوَدُ﴾ وویل دغه داستمرار او تجدد معنا ورکوي گواکي دغه بی خوي او همېشه دغه غوښتنه ځيني کوي (۳) ﴿قَدْ شَغَفَهَا حُبًّا﴾ په تحقیق څيري کړي ده پرده دزړه ددې له جهته دمحبته (دیوسف) یعنی ننوتلی دی محبت دیوسف په پرده دزړه دزلیخا آن تردې چي زړه نه بی ورسېدلی ﴿إِنَّا لَنَرْنَهَا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾ بېشکه موږ خامخا وینو زلیخا په گمراهي ښکاره کي (چي دې دمری مینه غوره کړي ده) ﴿فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ﴾ (نو کله چي واورېدو (زلیخا غیبت) فریب ددوی نو ولېږه (دې څوک) دغو ښځوته) مکر یې ځکه وبالو چي دوی په پټه دغه پېغور خپراو لکه چي فریبگر په پټه جال غوړوي خپل فریب پټوي هغه وو چي دوی بی خپل قصر ته راوبللې څو مېلمستیا ورکړي. مفسرین کرام وایې چي څلوېښت ښځی بی راوبللې چي دغه دمرتبې دځاوندانو (صاحب منصبانو) ښځي وې چي هغه پنځه هم پکې وې چي پخوا یادي شوې ﴿وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مَتَكًّا﴾ اوتیار یې کړل (کښېښودل یې) ددوی لپاره بالنبتونه (۴) (چي

(۱) فی ظلال القرآن ۲۳۲/۱۲

(۲) مختصر ابن کثیر ۲۴۷/۲

(۳) البحر ۳۰۱/۵

(۴) شهید سید قطب رحمه الله وایې: چي دوی ته بی پخپل قصر کي مېلمستیا یاره کړه اوله دې څخه موږ پوهېږو چي دوی دلوري پورې (طبقي) مېرمني دي هغه چي په مانپو کي مېلمستیا ته رابلل کېږي اودوی هغه دي چي له داهول نعمتونو څخه برخورداري دي اوداسي ښکاري چي دوی پداسي حال کي خوراک، څښاک کاو وچي ده دي بی لگولي او هریوې ته ځانله چاروکی ورکړل شوي وه چي دمېوو په غوڅولو کي یې په کارشي له دې گردو څخه داسي دعیاشي اوسوکالي انځور څرگندېږي چي دمانپو درلودونکي یې لري پداسي حال کي چي دوی دغوښو په غوڅولو، یاد مېوو په پوڅولو لگیاوې

ددي پرې واچوي ﴿وَأَنْتَ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِّنْهُنَّ يَكِينًا﴾ به کلام کی محذوف شته یعنی دوی ته بی خواړه او میوې وړاندې کړی (او ورپې کړی هرې یوې ښځې ته له دوی نه چروکی (چې مېوې ورباندې غوڅي (یا وگروي) ﴿وَقَالَتْ أَخْرِجْ عَنْهُمْ﴾ (او وویل: (زلیخا یوسف ته) راووزه په دوی) یعنی پداسې حال چې دوی دمېو په تراشلو او غوڅولو بوختي وې چې په لاسونو کې وې چې یوسف علیه السلام ته یې دراوتلو غږ وکړ ددوي په بی خبری کې هغه راووت او ددوی په مینځ کې تېر شو ﴿فَلَمَّا رَأَتْهُ أَكْبَرْتَهُ﴾ نو کله چې ولید دوی دغه (یوسف) نو ډېر لوی ښایسته یې وموند (او حیراني شوې) ﴿وَقَطَعْنَ أَيْدِيَهُنَّ﴾ او غوڅ یې کړل لاسونه خپل (ناڅاپه له ډېرې حیرانتیا څخه) ﴿وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَذَا شَرًّا﴾ وویل: دوی پاکي ده الله ته (له عجز او نقصانه چې داسې بشر یې پیدا کړی دی) ندی دغه (زلمی) انسان ﴿إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ﴾ ندی دغه زلمی مگر پرېښته ده لویه (له پرېښلو څخه) یعنی دغه هیښونکی او حیرانونکی جمال او ښایست خو په انسانانو کې نه وي ﴿قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَنِي فِيهِ﴾ (نو وویل: (زلیخا د غوښځوته) دا هغه زلمی دی چې تاسو زه دده (دمیني) په هکله ملامته کړې وم) پدې وخت کې هغې دغه خبره په ډانگ پېيلي وکړه چې دې وانگېرله چې اوس پردوی باندي بریالی شوه او د بریالیتوب په لهجه یې دوی ته وویل: چې دغه چې تاسو ولید اوله حیراني څخه هیښي شوی هغه کنعاني مریي دی چې ماته مودده په هکله پېغور راکاوونو وگورئ څرنگه دده له لېدلو حیراني لالهاندي شوی ﴿وَلَقَدْ زَوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعَمَّ﴾ او په تحقیق سره خامخا طلب کړی وو ماله ده نه نفس دده (مدعا خپله) نو خان یې وساته (زما مطلب یې سرته ونه رساوو) او سخت ممانعت یې وکړ زمخشري وایې: چې داستعصام معنا په امتناع کې مبالغه کول دي او په ټینګار سره د خان ژغورلو ته وایې (۱) ﴿وَلَكِنْ لَّمْ يَفْعَلْ مَا ءَامُرُهُ لِيَسْجَنَ وَلِيَكُونَا مِنَ الصَّغِيرِينَ﴾ او قسم دی خامخا که ونکړي هغه څه چې زه امر کوم ده ته نو خامخا به بندي کړی شي او هرومرو به شي له ذلیلانو (په بنديخانه کې) قرطبي وایې: چې ددوی په وړاندې یې خپله غوښتنه ورته وړاندې کړه او د حیا پرونی یې خبرې لتار کړه هغه ته یې اخطار ورکړه چې ددې مطلب پرځای نکړي نوبه یې بنديخانه ته واستوي هغې دهیچا د ملامتیا او پېغور پروا ونکړه او د پخوانۍ غوښتنې په خلاف چې په پټه اوددې او یوسف علیه السلام تر مینځ ترسره شوي وه داخل یې برآلا په سپینه ورځ دا خبرې وکړې (۲) ﴿قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ﴾ نو وویل: (یوسف) ای ربه زما بندېخانه مې تر هغه کار چې دوی مې هغه ته وړبولي ډېره خوښه ده (یعني یوسف علیه السلام الله جل جلاله ته پناه یوړه او په زاری جگۍ یې له الله سره مناجات کاوو چې ای پرودگاره! تر دغه ناولي کار چې دغه ښځې مې وربولي ماته بنديخانه غوره ده دلته یې دوی ټولو ته د دغه فعل دعوت نسبت

نابره یې یوسف علیه السلام ولید او هک پک حیراني شوې خپل لاسونه یې په چروکیو غوڅ او زخمی کړل. فی ظلال القرآن

۲۳۲/۱۲

(۱) الکشاف ۴۷۷/۲

(۲) القرطبي ۱۹۲/۹

ډگر څکه چې دوی گردوښخو دیوسف علیه السلام په پوهولو ژبي پرانستي وې اویا یې په اشارو اشارو کي ده ته نصیحت کړی وو چې ددغي محسني غوښتني دي ومنه او خان خېلخاني ته مه ورکوه ﴿وَلَا تَصْرِفْ عَنَّا كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْنَا﴾ او که ته ونه گرځوي له مانه فرېب ددوی نوزه به دوی ته میلان وکړم (په بشري مقتضاسره) ﴿وَأَكُنْ مِنَ الْبَاقِيَيْنِ﴾ (اویا به وگرځم) (په سبب ددي میلان) له جاهلانو څخه (دغه ټولي خبرې یې دتضرع او عاجزي په توګه الله ته استغاثه پورته کوله لکه چې دانبیاوو اوصالحانو دود او عادت همداسي وې) ﴿فَأَسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ﴾ (نو قبوله کړه ده ته رب دده (دادعا) نو وېې گرځاوو له ده څخه فرېب ددوی یعني الله جل جلاله یې دعا ومنله او دښخوله فرېب څخه یې وژغوره عصمت او عفت یې وروساتو) ﴿إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ بیشکه الله ښه اوریدونکی ښه عالم دی. الله دالتجاکونکو دعا اوري او په نیتونو، احوالو یې ښه خبردار دی همداسي یوسف علیه السلام دغه دریمه مرحله دمحت هم تېره کړه چې دالله لطف اوساتي یې ملګرتیا کوله ﴿ثُمَّ بَدَأْ لَهُ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا آلَافِيَّتَ لَيْسَ جُئْتُكَ عَنْ بَيْنٍ﴾ نوبیا ښکاره شو دوی (عزیز او دهغه تابعانوته) وروسته له هغه چې دوی ولیدل دلائل (دپاکي دیوسف) چې خامخا په بندیکخانه کي به واچوي هرو مرو دی تریو وڅنه پوري (خو چې دخلګو خبري غلي شي) دغه څلورمه او وروستۍ مرحله دمحت ده چې دیوسف علیه السلام په ژوندانه کي راځي چې دخیلخاني موده ده هرڅه چې له دې په وروسته راځي هغه دخوښۍ اوسوکالۍ دي یعني کله چې عزیز او خپلوانوته یې په کوتلي دلائلو داڅرګنده شوه چې یوسف علیه السلام بری دی نو یې داسي مصلحت وکړ چې تریو نامعلومي مودې پوري یوسف علیه السلام په خپلخانه کي بندي کړي. روایت کېږي چې کله یوسف علیه السلام دعزیز دښخي غوښتنه ونه منله او هغه بېخي خني ناهيلي شوه نو یې په بله پلمه داسي فرېب وړاندې کړ او خپل خاوند ته یې وویل: چې دغه عبراني مریي زه په خلګو کي رسوا کړم خلګوته وایې: چې ماهغه خپل خان ته رابللی وي اوزه دخپل عذر په وړاندې کولو توان نلرم یاداچي ته ماته اجازه راکړه چې بهر راووزم او خلګوته خپل عذر اویا کي وړاندې کړم، یا هغه بندي کړه نودلته عزیزته دیوسف علیه السلام بندي کېدل مصلحت ښکاره شو. ابن عباس رضی الله عنه وایې: چې یوسف علیه السلام یې په خړه سپورکړ او ددول نغاري یې وهلې دمصر په کوڅو کي یې داسي جارواړ چې یوسف عبراني مریي دخپلي باداري دحرمت نه ساتلو اراده کړي وه نو دهغه جزا داده چې بندي شي. ابوصالح وایې: چې کله به هم ابن عباس رضی الله عنهما دغه حدیث بیان او ورسره به یې ژړل ﴿وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانٍ﴾ اوننه وتل له ده سره په زندان کي دوه زلمیان یعني ناخپه دوه تنه نور چې یو دباچاساقي اوبل خباز (دودی پخوونکی) وو هم پدې تور چې دوی دواړو غوښتل دپاچا په خوړو اوبو کي زهر واچوي بندیکخانه ته راوستل شول ﴿قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا﴾ وویل: یوه له دوی دواړو (ساقی) بیشکه زه وینم (خان خپل) په خوب کي چې انگور نچوړم دشرابو لپاره (اوباچاته یې ورڅښم) ﴿وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّي أَرَانِي أُحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْرًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ﴾ او وویل بل (خباز) (بیشکه زه وینم (خان خپل) په خوب کي چې په سرمي دودی بارکړي وي او خوري مرغان له هغې (دودی) څخه (یعني په سرمي دودی پتنوس ایښی او مرغان هغه په منبرکو خوري) ﴿يَنْشَأُنِي تَأْوِيلُهُ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ﴾ خبر کړه ته موږ په تعبیر ددې بیشکه موږ نو تاله نیکوکارانو (ښو عالمانو دتعبیرد خوبونو) کله چې دوی ته څرګنده شوه چې دی

قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ﴿١٠﴾ وويل (يوسف) چي لانه به وي راغلي تاسي ته دوهی چي روزي درکولی شي هغه تاسي ته مگر چي خبره کړم تاسي په (حقيقت، ماهيت او کيفيت يې) پخواله راتلو (د دې طعام) تاسي ته (دوی ته به د خپلو معجزاتو په هکله خبر ورکړ چي هغه په ناڅرگندو هم پوهېږي ترڅو يې ايمان نه درابللو لپاره توطئه او تمه نه اېښی وی. بېضاوي وايي: چي ويې غوښتل دوی توحيد ته راوبولي او سم دين ته دعوت ورکړي تر پخواله دې چي د دوی د خوبونو تعبير وروښيي لکه چي دانييا وو دود، اود بلني اولارښووني اسلوب همدا سي دی نوڅکه يې خبر بالغيب معجزه ورته وړاندي کړه چي په دعوت او تعبير کي دده رښتنولي وښيي) ﴿١١﴾ ذَالِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِي

رَقِيقٌ ﴿١﴾ دا (اخبار بالغيب) له هغه علم نه دی چې ماته زمارب بنودلی دی (کهانت او تنجیم نه دی بلکه الهي وحی
او الهام دی ﴿٢﴾ اِنِّیْ تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا یُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ ﴿٣﴾ (بېشکه ما پرې ایښی دی دین د هغو خلکو چې پر الله ایمان نه
راوړي) یعني د دغه علم انعام ځکه زمارب راکړی چې زه د نبوت له کورنۍ سره تعلق لرم او د مشرکانو هغوی چې
په الله ایمان نلري دین مې پرې ایښی دی ﴿٤﴾ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ کٰفِرُوْنَ ﴿٥﴾ او حال دا چې دوی په آخرت هم کافران
کېدونکي دی. په دوو سترو اصولو یې دوی ته تنبیه ورکړه یو ایمان په الله او بل د آخرت په ورځي ځکه دغه دواړه

ترتولو ستر دایمان ارکان دي د ﴿ هُمْ ﴾ لفظيې د تاکید لپاره مکرر روري دی ﴿ وَاتَّبَعَتْ مَلَّةَ آبَائِي اِزْهِيْمَ
وَاسْحَقَّ وَيَعْقُوبُ ﴾ (اومامتابعت کړی دی د خپلو پلرونو د دین چي ابراهیم ، اسحاق او یعقوب دی) يعني
مادنيانو د دین پیروي کړي د مشرکانو او گمراهانو لاره مي نه ده غوره کړي مقصد له دې څخه دادی چي هغه
د نبوت له خاندان څخه دی ترڅو د دوی دواړو رغبت دده د خبرو اورېدلو او په هغه باندې باور کولو ته رامات کړي

﴿ مَا كَانُوا أَن تَشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ﴾ نه بنانهري موب ته چي شريک ونيسو په الله پوري هيڅ شى يعني موب انبياو ته نه بنايې چي له الله سره شريک ونيسو پداسي حال کي چي په موب يې د غوراوي انعام پېرزوينه کړې ده

﴿ذَلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ﴾ (دغه ايمان او توحيد) دالله له فضل څخه دى پرموږباندې او پر نورو خلکو) يعنې دغه دالله توحيد او په هغه ايمان راوړل دالله فضل پرموږباندې دى چې موږ يې په رسالت نازولي يو او په خلکو دا فضل شوى چې ددوى د لارښوونې او هدايت لپاره يې ورته انبياء عليهم السلام

راستولي دي ﴿ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴾ اوليکن زيات له خلکو شکر نه کارې (دالله دفضل نو ورسره شریکان نیسي او کله چي عليه السلام دخپل سپېڅلي او حنیف دین یادونه وکړه هغه چي دانبیاوو دین دی

نویې د حسن اسندلال په ډول د دې زلميانو د دين غندنه وکړه چې د بتانو عبادت کوي ويې ويل: ﴿يَصْحَبِي

السَّجِيءُ أَزْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٤﴾ (ای دواړو زماډان ملګرو آیاتار په تارخدايان غوره دي ، که هغه الله غوره دی) چي يودی ډېر قوي ، غالب دی) يعنې اي زماډ خپلخاني دوو ملګرو ! آيا هغه يې شمېره خدايان (بتان) چي نه گټه رسوي اونه زيان دفع کوي غوره دي که هغه واحد ذوالجلال د عظمت

دوه پردی رڼا ﴿مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءَ سَمَّيْتُمُوهَا أَسْمًا وَاتَّخَذْتُمْ عِبَادَتَ نِكْوَى نَاسِي غَيْرِهِ﴾ مگر د خونو مونه چې نومونه مو ابښي پر هغو تاسي او ستاسي پلرونو، د خدای نو او هغوی دهغ څېز توان مري ځکه جمادات دي ﴿مَا أُنزِلَ إِلَيْهَا مِنْ سُلْطَانٍ﴾ ندى الله نازل کړى په (عبادت د) هغوی کوم برهان حجت سند ﴿بِالْحُكْمِ إِلَّا لِلَّهِ﴾ ندى حکومت د (هېچا) مگر خاص د الله دى يعنې د عبادت او دين په هکله له الله پرته د هېچا حکم نه چلېږي ﴿أَمَرَ إِلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ﴾ امرې کړى دى پدې چې عبادت مکوئ تاسي مگر دهم ده (ځکه چې الله د عبادت وړ دى د عظمت او جلال خاوند دى ﴿ذَلِكَ الَّذِينَ الْقَتَلُوا وَلَكِنْ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ دا (عبادت دده) دين دى سم (چې هېڅ کړوالى پکې نشته) يعنې دا هغه د الله لپاره په عبادت کې خلاص او سم دين دى کوم چې زه تاسو ورته رابولم وليکن زیاتره دخلگونه پوهېږي (په عظمت د الله نود هغه چا عبادت کوي چې نه ضرر دفع کوي اونه هم گېه رسوي، په ندریجي توگه عليه السلام پردوى باندې دليل راوړ چې لومړى يې د توحيد ښېگړې وړپه گوته کړې اوبيا يې دا دليل ورته ووايو چې هغه چې دوى يې د خدايانو په نامه پيژنى او عبادت يې کوي د الوهيت او عبادت مستحق نه دي اوبيا يې ورته صراحتا وويل چې دغه دين چې حق او سم دى د واحد الاحداو فرد الصمد ذات عبادت دى چې دالهي دعوت دغه ډول ته اسلوب حکيم ويلي شو چې لومړى يې هدايت اوارشاد ورپسې يې پند او نصيحت وړاندې کړ اوله دې وروسته يې دخوبونو د تعبیر په هکله ورته داسي وويل ﴿يَصْنَعِي السَّجْنِ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا﴾ اي زما د بنديخانه دواړو ملگرو اهرڅه يوله تاسي دواړو (چې د باچا ساقى دى) نووبه څښوي بادار خپل ته شراب (لکه د پخوا په شان) ﴿وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُضَلِّبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ﴾ او هر چې د ابل (د باچا دوه پڅونکى دى) نوپه داربه شي نوپه مرغان خوري غوښي له سره دده (روايت کېږي کله چې يې دوى دواړو ته دغه خبر ور واورول نو دواړه منکر شول چې هېڅ موپه خوب نه دي ليدلي نو عليه السلام ورته وفرمايل ﴿قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ﴾ (فېصله شوى دى هغه کار چې دهغه (په هکله) تاسي فتوا غوښتله له ما څخه) يعنې که رښتيا وياست، که دروغ همدا سې ارو مرو کېدونکي دي ﴿وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ﴾ نو وويل: يوسف هغه يوه ته چې يقين درلود چې بېشکه دى خلاصېدونکى دى (چې ساقى وو) بادکره (مظلوميت زما) په نزد د مالک ستا (بنا يې چې زما د خلاصون امر وفرمايې زما د مظلوميت په سبب) ﴿فَأَسْكَنَهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ﴾ نو هر کرل ترې شيطان يادول د يوسف هغه بادار خپل ته ﴿فَلَيْتَ فِي السَّجْنِ بِضَعَ سِنِينَ﴾ (نوپاتې شويوسف په بنديخانه کې څو کاله) يعنې اوه کاله مفسرين کرام وايې چې يوسف عليه السلام په بنديخانه کې دپاتې کېدلو سبب دا وو چې هغه په مخلوق باندې اعتماد وکړ او دا يې هر کرل چې خالق تعالى ته خپل حاجت وړاندې کړي، قرطبي وايې چې وهب بن منبه وايې چې حضرت ايوب عليه السلام هم اوه کاله درېځ په ازموښت کې راغلى او يوسف عليه السلام هم اوه کاله بندي وو.

بلاغت:

۱- د ﴿فَصَدَقْتُ﴾ او ﴿فَكَذَبْتُ﴾ او ﴿الصَّادِقِينَ﴾ او ﴿الْكَذِبِينَ﴾ ترمينځ د طباق صنعت دی او هغه له بدې معي محسناتو څخه گڼل کېږي.

۲- پدې کلام کې چې فرمايې: ﴿مِنَ الْخَاطِئِينَ﴾ دلته يې ذکر په اناثو باندې غالب گڼلې دي.

۳- ﴿سَمِعْتُ بِمَكْرِهٍ﴾ مکرېې د غيبت لپاره ځکه استعاره کړې چې دواړه په پټېدلو کې سره مشابه دي.

۴- کله چې فرمايې: ﴿وَقَطَعْنَ أَيْدِيَهُنَّ﴾ پدې کې هم استعاره ده او غوڅول د لاسونو يې له پرهارو نوڅه استعاره کړې دي.

۵- د ﴿أَغْصِرُ خَمْرًا﴾ په کلام کې مجاز مرسل صنعت دی او د مايول په اعتبار سره چې زه نچورم انگور چې شراب ترې جوړ شي راغلی دی.
فائده:

روايت کېږي چې حضرت جبريل عليه السلام حضرت يوسف عليه السلام ته بنديخانه ته حاضر شو (د عتاب په توګه) يې ورته وويل: چې اې يوسف! د وروڼو له قتل څخه چا وژغورلې؟ وويل يې (الله تعالی) وويل يې چاله کوهي څخه راوايستلې؟ وويل يې (الله (تبارک و تعالی) ورته وويل يې چا له فحش کاره وژغورلې؟ وويل يې (الله تعالی) ورته وويل يې د ښځو فریب چا درڅخه ليري کړ؟ وويل يې (الله (سبحانه و تعالی) نو ورته وويل يې څرنگه دي له الله څخه د خلاصون غوښتنه ونکړه او په مخلوق دي اعتبار وکړ؟ نو يوسف عليه السلام وويل: اې پروردګاره! دايوه خبره د ښوښدلو راڅخه صادره شوه له تاڅخه اې د ابراهيم عليه السلام او شيخ يعقوب عليه السلام پروردګاره او معبوده! سوال کوم چې په ماوړ حمېږي! نو جبريل عليه السلام ورته وويل: ستاسو زاده چې څو کاله په بنديخانه کې تېر کړې! (۱)

تنبيه:

علماء کرام د الله جل جلاله د دې وينا په باب چې فرمايې: ﴿وَأَمْسَبَقَا الْبَابَ﴾ کې داسې وايي: چې دغه د قرآن کریم د معجز اختصار څخه گڼل کېږي چې ډېري معناګانې په لږو الفاظو کې راغونډې کړي او دا پدې چې کله هغې ورڅخه دخپل مراد غوښتنه وکړه او هغه انکار وکړ نو د دروازې په لوري دواړو منډه واخيسته دې ددې لپاره چې هغه راوګرزوي او هغه د خلاصون او تېښتې هڅه دغه ټول قرآن کریم پدې بليغ عبارت سره چې (واستبقا الباب) دی ادا کړل.

د (هم) د تفسیر په باب د ځينو مفسرينو تېروتنې او (شطحات)

د ځينو مفسرينو قلمونه کاره شوي، پښې يې ښوښدلي چې ليکلي يې دي: يوسف عليه السلام هغې ته د ناولي کار (هم) قصد وکړ او ډېر د تفسیر کتابونه په اسرانيلي رواياتو کې شوي دي هغه چې باطل او ناکاره روايات.

بې (برهان) او (هم) په باب راغونډ کړي دي آن تردې چې ځينو گمان کړی چې يوسف عليه السلام د پرتوگ واین پر نیستلی او هغې ته مخامخ کښېنستلی دی او بیا یې دخپل پلار انځور لیدلی چې د فهر گوتې یې په غاښ چپچله بویایې هغه خوشي کړي اوله شرمه راپاڅېدلې دی او داسې نور ناسم روایات چې بند او سربند نلري، زه نه پوهېږم چې دغه روایتونو څرنگه د تفسیر کتابونو له لاره موندلي ده او ځینو هغه د بڼې خبرې په توگه منلي خو دغه ټول لکه چې علامه ابوالسعود څرافات او اباطیل بللی دي چې عقل یې نه مني او غوږونه یې نه اوري بیا څرنگه له دغو مفسرینو څخه دا ورکه شوي چې يوسف عليه السلام صديق، کریم نبي او د بل کریم نبي زوی دی او دا چې عصمت د انبیاءو علیهم السلام له صفاتو څخه وي. ې خلکو! سوچ وکړئ، عقل دروړاندي کړئ دغه کتابونه له داسې چټي اوناکاره روایاتو څخه ومینځئ؛ زناخو تر ټولو گناهونو بدتره گناه ده څرنگه به یو پیغمبر چې له مکرمینو انبیاءو څخه دی زناته زړه ښه کړي؟ او دادی چې زه یوازې له کتاب الله څخه لس دلایل ددې علیه السلام په عصمت کې وړاندې کوم:

لومړی: دا چې سخت ممانعت یې کړی او پخپل ټول توان سره یې په وړاندې درېدلی چې الله تعالی فرمایي:

﴿ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوًى ﴾ ..

دوهم: د هغه تېښته وروسته له دې چې هغې ټولې دروازې کلکې پوري کړې اولاري یې ورباندې وتړلې الله تعالی فرمایي:

﴿ وَأَسْتَبْقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصُهُ مِنْ دُبُرٍ ﴾ ..

درېم: دا چې بنديخانه یې تر زنا غوره کړه چې:

﴿ قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ ﴾ ..

څلورم: د الله تعالی ثنا او ستاینه چې د هغه څخه یې په ډېرو ځایونو کې راوړي لکه:

﴿ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ ﴾ ﴿ آيَاتُهُ حُكْمًا وَعِلْمًا ﴾ نو آیا هغه الله جل جلاله ته مخلص به چېرې هم د زنا قصد وکړي؟

پنځم: د ورکوتي ماشوم شاهدي چې دده په پاکی یې وویل کولای دلیل دی چې ﴿ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ أَهْلِهَا ﴾ د آیت تریایه.

شپږم: د عزیز دارینې اعتراف چې حضرت يوسف پاک او عفیف دی چې وایي: ﴿ وَلَقَدْ زَوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَقَمَّ ﴾ ..

اوم: خپل پروردگار ته پناه وروړل او مناجات وړاندې کول ترڅو یې د ښځو له فریب څخه وساتي چې الله فرمایي: ﴿ فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ ﴾ ..

اتم: د څرگندو دلائلو او ښکاره علامو او ښوونو چې دده برائت ښکاره کوي دادی چې خپلخانې ته یې واچاوو چې دخلکو خبرې ورکي شي ﴿ ثُمَّ بَدَأْ لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ لِيَسْجُثْنَ عَنْ حَيْثُ جِيئَ بِهِمْ ﴾ ..

نهم: تر هغو پوري له بنديخانې څخه نه راوتل ترڅو چې برائت یې تثبیت شوی نه وي لکه چې فرمایي:

﴿ أَرْجِعْ إِلَيَّ رَبِّكَ فَسْأَلُهُ مَا بِأَلِ النِّسْوَةِ الَّتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ ﴾ ..

لسم د عزیز د سرمنی و نور و بخور بند اعتراف چی یوسف علیه السلام بری دی ﴿۱۲﴾ قَالَ أَمْرَانِ أَتَمْنَى الْفَنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ أَنَا رَوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِي وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿۱۳﴾ اوبدی کی دهغه په عفت او سپېڅلې بېشکه دلیل او برهان موجود دی والله يقول الحق وهو يهدي السبيل
الله تعالى فرمايي:

﴿۱۲﴾ وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَنَعُ بَقَرَاتٍ سَوَابٍ بِأَكْلُهُنَّ سَنَعُ عِجَافٌ وَسَنَعُ سُبُلَاتٍ حُضِرَ وَأُخْرَ بَايَسَتْ بِأَيُّهَا الْمَلَأُ أَمْنِي فِي رُءُوسِي إِنْ كُنْتُ لِلزُّمَةِ بِأَقْبَرُ ﴿۱۳﴾ قَالُوا أَضَلَّتْ أَهْلِي وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَخْبَرِ بِمَلِكِينَ ﴿۱۴﴾ وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ ﴿۱۵﴾ يُوْسُفُ أَيُّهَا الصَّادِقُ اتِّفَانِ سَنَعُ بَقَرَاتٍ سَوَابٍ بِأَكْلُهُنَّ سَنَعُ عِجَافٌ وَسَنَعُ سُبُلَاتٍ حُضِرَ وَأُخْرَ بَايَسَتْ لَعَلِّي أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿۱۶﴾ قَالَ تَزْرَعُونَ سَنَعُ سِنِينَ دَابَا مَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سَبِيلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا نَأْكُلُونَ ﴿۱۷﴾ ثُمَّ بَاقِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَنَعُ شِدَادٌ بِأَكْلِنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَحْصُونَ ﴿۱۸﴾ ثُمَّ بَاقِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ فِيهِ يُعَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَقْصِرُونَ ﴿۱۹﴾ وَقَالَ الْمَلِكُ أَتُورِي بِهِ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ أَرْجِعْ إِلَى رَبِّكَ فَسْأَلُهُ مَا بَالُ الْيَسُوفِ الَّتِي قَطَعْتَ أَيْدِيَهُنَّ إِنَّ رَبِّي بِكَدِّهِمْ عَلِيمٌ ﴿۲۰﴾ قَالَ مَا خَطْبُكَ إِذْ رَوَدْتَنِي يُوسُفُ عَنْ نَفْسِي قُلْتُ حَسْبُ اللَّهِ مَا عَلِمْتُ عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ قَالَ أَمْرَاتُ الْعَزِيزِ الْفَنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ أَنَا رَوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِي وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿۲۱﴾ ذَلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ ﴿۲۲﴾ وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالشُّوْرِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۲۳﴾ وَقَالَ الْمَلِكُ أَتُورِي بِهِ أَسْتَخِلِّصُ لِنَفْسِي فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ ﴿۲۴﴾ قَالَ اجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ ﴿۲۵﴾ وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ يَتَّبِعُوا مِنْهَا حَيْثُ شَاءَ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ وَلَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿۲۶﴾ وَلَا أَجْرُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿۲۷﴾ وَجَاءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ ﴿۲۸﴾ وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَّازِهِمْ قَالَ أَتُونِي بِأَخٍ لَكُمْ مِنْ أَبِيكُمْ أَلَا تَرَوْنَ أَنِّي أُوفِي الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿۲۹﴾ فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِي وَلَا تَقْرَبُونِي ﴿۳۰﴾ قَالُوا سَرُودٌ عَنْهُ أَبَاءُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ ﴿۳۱﴾ وَقَالَ لِفَتْيَانِهِ اخْمَلُوا بِضْعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا انْقَلَبُوا إِلَى أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿۳۲﴾ فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَى أَبِيهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَأَرْسِلْ مَعَنَا آخَنَانًا نَكْتَلُ وَإِنَّا لَحَافِظُونَ ﴿۳۳﴾ قَالَ هَذَا أَمْرٌ عَلَيْكُمْ إِلَّا كَمَا أَمْسَكْتُمْ عَلَى أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿۳۴﴾ وَلَمَّا فَتَحُوا مَتْعَهُمْ وَجَدُوا بِضْعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ قَالُوا يَا بَنَاتِ مَا بَغَىٰ هَذِهِ بِضْعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا وَنَبِيرُ أَهْلًا وَنَحْفَظُ أَخَانًا وَتَزَادُ كَيْلَ بَعِيرٌ ذَلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ ﴿۳۵﴾

لَمْ يَخَاطِبْكُمْ فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْتَهُمْ قَالَ اللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿١٦﴾ وَقَالَ يَسَّىٰ لَا تَدْخُلُوا مِن بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ أُنُوبٍ
مُتَفَرِّقَةٍ وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَلْحَكُم إِلَّا إِلَهُ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ فَاسْتَوَكِّلُوا الْمُنَوَكِّلُونَ ﴿١٧﴾ وَلَمَّا
دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُمْ مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا حَاحَةً فِي نَفْسٍ يَعْقُوبَ قَضَاهَا وَإِنَّهُ
لُدُّوهُمْ لِمَا عَلَّمَهُ وَلَكِنَّ الْآسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾ يوسف: ۱۳ - ۱۸

مناسبت اوتراو:

کله چي الله تبارک و تعالیٰ و غوښتل چي يوسف عليه السلام له بنديخاني څخه آزاد کړي نو د مصر پاچا
عجيبه غوندي خوبونه وليدل چي هغه يې ووبراوو نويې کاهنان او منجمان راوغوښتل ، خپل خوبونه يې ورته
وړندي کړل چي تعبير يې وکړي خو الله ﷻ دوی ټول عاجز کړل او په تعبير کولو يې ونه توانېدل ترڅو د يوسف عليه
السلام دخلاصون سبب شي.

لغتونه:

(عجاف) ډنگر او کمزوري ښځينه عجفاء راځي (تعبرون) د خوبونو تعبيرونه (اضغاث) د ضغث جمع هغه يوه
گڼه وانه بولي چي وچ اولامده سره گډوي (احلام) هغه خوبونه چي وېده سړي يې ويني او معنایې دا چي حق
اوپل پکي خلط ملط شوي وي (اذکر) له هري وروسته ورپه يادېدل (دأبا) په يوشي باندې تل تر تله پاتي کدل
ريل کسري. (دأب علی علمه) يعني پخپل علم يې استمرار کړی دی (تخصنون) تاسوساتن او ذخيره کوي يې
(حصص) څرگند شو (مکين) دستري مرتبي خاوند (رحلم) د (رحل) جمع او هغه د مرکب په شاپېتي ته وايي (غمر)
يعني موبه ورته خوراک راوړو (يخاط بکم) يعني چي ټول هلاک شي تاسی .

تفسير:

﴿وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَىٰ سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ﴾ وويل (دمصر) پاچا (ربان)
هېڅکله ما وليدلې په خوب کي اوه څربي غواوي (چي له وچي ويالې رابهر شوې) چي خوري داڅربي اوو نورو
خوارو غواوو لره) يعني کله چي داڅربي غواوي رابهر شوې ورپسې اوه نوري ډنگري خواوي غواوي چي زښته
کمزوري وې راغلي نو دغو څربو چاغو غواوو هغه ډنگري ترستوني تېري کړې ﴿وَسَبْعٌ سِئِلَتٌ خَضِرٌ وَأَحْمَرٌ
بَاسْتٍ﴾ (او) (بيامي وليدل) اوه شنه وړي او نور اوه وچ وړي) يعني همداسي پاتي خوب مي اوه زرغونه وړي
چي دانې يې پخې شوي وې وليدل چي اوه نور رېبل شوي وړي وچ کلک په همدې زرغونو باندې را تاو شول
او هغه يې وخورل ﴿يَأْتِيهَا اللَّيْلُ أَفْتُونِي فِي رُءْيَايَ إِن كُنْتُ لِلرُّءْيَا نَبِيرٌ﴾ اي ډلي د مشرانو تعبير را کړئ
تاسي ټول ماته پدې خوب زما کي که يې تاسي چي دخوب (ښه) تعبير کولای شئ (اوپه معنایې پوهېږئ) ؟
﴿فَأَنزَلْنَا أَصْفَاةً لَّهُمْ﴾ نو وويل: دغواشرافو (دولتي درباريانو) داگله وډ خوبونه دي (چي حقيقت نلري)
صداک وايي: چي معنایې دروغجن خوبونه ﴿وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَصْفَاءِ بِعَالِمِينَ﴾ اونه يو موږه پوهېدونکي په

تعبير دخوشي (دروغجنو) خوبونوباندي (۱) ﴿وَقَالَ الَّذِي نَجَّا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ﴾ او وويل هغه څه چې
خلاص شوی وو له هغو دواړو (چې ساقی وو) او په یادیې شو یوسف وروسته له ډېرې مودې ﴿إِنَّا أَنْشَأْنا
بَيْنَهُمَا نَادِرًا﴾ چې زه به تاسې ددې په تعبیر خبر کړم نو تاسې ما ولېرئ: دغه یې باچاته د تعظیم په توګه و.
ابن عباس رضی الله عنهما وایې: چې خپلخانه په ښار کې دتنه نه وه ځکه یې وویل چې ما واستوی (۱) ﴿وَأَنْشَأْنا
أَيُّهَا الصِّدِّيقُ﴾ ای یوسف ای ډېره رښتونی! په کلام کې محذوف راغلی او په هغه باندې د کلام سین دلاړ
کوي هغه دا چې ساقی یې یوسف علیه السلام ته ورو لېږه او چې ورو رسېدو نو یې ورته وویل: ای یوسف ای ډېره
رښتونی! ځکه یې رښتونی و بالو چې ده له پخوا لاهغه رښتولی د خوبونو په هکله ازمويلي وه صدیق په صبر
کې مبالغه ده ﴿أَفْتَنَّا فِي مَجْنُونٍ بِقَرَّتِ بِمَنْ يَأْكُلُهُمْ سَبْعُ عِجَافٍ وَمَسَّحَ سُبُلُوتِ خَضِرٍ وَأَخْرَجَ يَاسِينَ﴾
فتواریا کره موږ ته په اوو څږو غواوو کې چې د خوري دې څږو لره او د خواري غواوې او په اوو وېر شونو د
وچو کې (چې له شنو چاپېرې) یعنې ددغه عجیبه خوب تعبیر را کره ﴿لَمَّا أَزْجَعِ إِلَى النَّاسِ لَمَلَهُمْ يَقُولُوا
بِنَايٍ﴾ چې زه بیرته لارشم خلکو ته (چې پاچا او درباریان دی) دپاره ددې چې دوی پوه شي (ستافضل او عه وړه)
څرګند شي اوله دې خپلخانې دې خلاص کړي. امام فخر رازی وایې: چې دغه جمله چې ویل: ﴿لَمَّا أَزْجَعِ إِلَى
النَّاسِ﴾ ځکه یې زیاته کړه چې هغه وپوهېدو چې ټول خلک ددې خوب له تعبیر څخه عاجز شوي نو یې
ویرېدو چې مبادا (یوسف علیه السلام) به هم ترې عاجزه وي (۲) ﴿قَالَ تَزْرَعُونَ مَبْعَ مِثْنَيْنِ دَابَا﴾ وویل: (یوسف
چې کړئ به تاسې او د کاله پرله پسې په ډېر زیار او کوبښن) ﴿فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سَبِيلِهِ﴾ نو هر هغه چې
ورپیل تاسې نو پرېږدئ هغه غله په وېر خپل کې (چې چینجی یا خوګی یې ونکړي) ﴿إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ﴾
مګر لږ شاني له هغه چې تاسې یې خورئ (نو هغه ترې پاک او میده کړئ او نور په وېر کې پرېږدئ) ﴿ثُمَّ يَأْتِي مِنَ الْمَأْتِ
ذَلِكَ مَبْعَ شِدَادٍ﴾ بیا به راشي وروسته له دغو (اوو کلونو ودانو) او د نور کلونه سخت (د کاختي) ﴿يَأْكُلُونَ
فَدَمَّتْ لُهُنَّ﴾ چې و به خورئ تاسې هغه غلی چې ذخیره کړی مو وی ددی کلونو لپاره (په ودانو کلونو کې) ﴿إِلَّا
قَلِيلًا مِمَّا تَحْصِتُونَ﴾ مګر لږ شاني هغه چې تاسې یې (تخم ته) ساتئ ﴿ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ
وَفِيهِ يَقْصِرُونَ﴾ بیا به راشي وروسته له دې (کلونو د کاختي) یو کال چې په هغه کې به ډېر بارانونه وي خلکو ته
اوږدې کې به ونښتېځي خلک (مېوې او غوړي دانې) زمخشري وایې چې علیه السلام
د څږو غواوو او شونو ووتعبیر په ودانو کلونو او د خوارو غواوو وچو وېر تعبیر یې په کاختي کالونو و فرمایې

(۱) چاپیا ويلي چې معنادا چې موږ له سره د خوبونو په تعبیر نه پوهېږو.

(۲) الطبري ۱۲/۲۲۹

(۳) الرازي ۱۸/۱۴۹

اوبيايي ددي زبړی ورکړ چې له دې وروسته اتم کال به يې مبارک او ودان وي پرېمانه نعمتونه به پکې را ووري دغه خبره هغه ته په وحی معلومه شوي وه (۱) ﴿وَقَالَ الْمَلِكُ أَتُونِي بِهِ﴾ (او وويل: باچا تاسي ماته دغه (يوسف) رولن) يعني کله چې ساقي باچانه راستون شو او د يوسف عليه السلام تعبير يې ورو واوراوو نو د باچا بېخي خوښ شو او وې ويل: هغه ماته راوړل چې زه يې پخپله ځني واورم او هغه ووبښم ﴿فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ أَرْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَسْأَلَهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ الَّتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ﴾ نو کله چې راغی دغه (يوسف ته) استازی (د باچا) وويل: (يوسف) چې بيرته لاړ شه! بادار خپل ته نو پوښتنه وکړه ته له ده نه چې دهغوښخو چې غوڅ کړي يې وو لاسونه خپل څه حال وو؟ يعني دهغوښخو له کيسې څخه يې وپوښته چې آيا دهغوی حال ورته معلوم دی؟ آيا پوهېږي چې زه ولي بندي شوی يم او پر ماددوی په سبب ظلم شوی دی؟ يوسف عليه السلام له بنديځانې څخه ترخوږې له دغه ناولي تهمت څخه لمن پاکه شوي نه وي دراوتلو اعنصاب وکړ او دا چې ټول خلک وپوهېږي هغه بېگناه بندي شوی دی ﴿إِنَّ رَبِّي يَكِيدُ هِنَّ عَلِيمٌ﴾ بېشکه رب زما په فرېبونو ددوی ښه خبردار دی (هغه په ټولو پټو امورو او ددوی په مکرونو ښه خبردار دی) ﴿قَالَ مَا خَطْبُكُنْ إِذْ رَاوَدْتَنِّي يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ﴾ وويل: باچا (دهغوښخو ته) چې ستاسو حال څه وو چې تاسي طلب کړ يوسف له نفس دده څخه (مراد خپل) يعني ستاسو هغه ستره پېښه څرنگه وه کله چې يوسف مو ناولي کار (زنا) ته راوبالو (۲)؟ (د عزيز مېرمن هم ورسره ملگري راوستل شوه) دوی وويل: ﴿قُلْتُ خَشِيَ اللَّهُ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سَوَاءٍ﴾ وويل: ټولوښخو پکې ده الله ته نه يو پوهېدلي موږ په دغه يوسف باندي له هېڅ بدي نه (يعني معذالله چې يوسف دي چاته په بده سترگه کتلي وي دغه د يوسف عليه السلام له تنزيه اوباکي سره جوخت دهغه په پاكي باندي تعجب کول هم دی) ﴿قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْفَنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ﴾ وويل د عزيز ښځي (زليځا) چې اوس حق ظاهر شو (وروسته له پټېدلويې) ﴿أَنَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ﴾ ما طلب کړی وو په فرېب لپاره دتېرايستلو د نفس دده (چې خپل مراد ځني لاس ته کړم) ﴿وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ﴾ اوبېشکه چې يوسف خامخا له رېښتنيو څخه دی (چې وايي: ﴿هِيَ رَاوَدْتَنِي عَنْ نَفْسِي﴾ هو دغه د خدگويه وړاندي څرگند اعتراف دی چې يوسف عليه السلام بېخي بری دی ﴿ذَلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ﴾ دغه (ددې لپاره) چې پوه شي (عزيز) چې ما خيانت ندی کړی له ده سره په پسي شا هم. أظهر خودادی چې دغه خبره د يوسف عليه السلام وي، هغه وخت يې کړي وی کله چې ښخو دده براءت بيان کړ نو ده وويل چې دغه داستازي بيرته راخواب

(۱) کشف ۲-۱۷۷

(۲) شهيد سيد قطب رحمه الله وايي چې استازی راغبرگ شو او باچا به يې وويل هغه هم سقدستي ښځي راوبللې او دستري پښې پوښتنه يې ځنې وکړه چې ﴿مَا خَطْبُكُنْ إِذْ رَاوَدْتَنِّي يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ﴾ اوله دې څخه موږ پوهېږو چې د عزيز په قهر کي د مسلمستيا په وخت کي څه تېرېدل؟ چې ښځو تر هغو پوري يوسف عليه السلام ته ماريښه کوله چې د زنا د غوښتنې سرحد ته ورسېده اوله دې څخه موږ ښه پوهېږو چې دده غوځلگرو او د مېرمنو يې په دغه تاريخي موده کي څنگه ژوند وو؟ جاهليت حول هماغه جاهليت او ناپوهي ده هغه چې د عياشي ژوند تېروې هلته چې مانې او قصرونه دي چېرې چې نوکران او چاکران دی هلته نومح اېزه تحليل، او آزادي او بې بندو باري وی چيری چې نرم او پسنکي غوندي خلک وي هلته فجور او فسق موجود دی هغه خلک چې ددوی به ارستو فراطبي جامې په خان کي وي

کول مي ددي لپاره وکړل ترڅو عزيز پدي پوه شي چي مادده دمېرمني په باب دده سره په غياپ کي هم خيانت ندي کړي بلکه په عفت کي اوسېدلی يم ﴿وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ﴾ او بېشکه چي الله په لاره نه برابر وي مگر دخيانت کونکو (مقصده يې نه رسوي) ﴿وَمَا أُبْرِي نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ﴾ اوزه نه پاکوم نفس خپل بېشکه نفس خامخا دېرامر کونکی دی په بدې سره ؛ زمخشري وايي . ويې غوښتل چي الله جل جلاله ته تواضع وړاندې کړي دنفس د ماتولو لپاره يې داوينا وکړه ترڅو له کبر او غرور څخه ځان وژغوري (۱) ﴿إِلَّا مَا رَجِمَ رَبِّي﴾ مگر هغه چي زما رب پرې رحم وکړي (په عصمت سره) ﴿إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ بېشکه رب زمانه مښت کونکی (دگناهونو) دېر رحم والادي په انعام ورکولو ﴿وَقَالَ الْمَلِكُ أَتُؤْمِنُ بِدَعَاِ اسْتِخْلَافِي لِنَفْسِي﴾ او وويل : باچا چي راولئ ماته دغه (يوسف) چي خالص کړم دی لپاره (دکارونو) دځان خپل (دغه ورته معلومه شوه نو يې هغه دخپل (ځانگړي مشير) دخاصانو او مخلصانو په ډله کي غوره کېدل وغوښتل ﴿فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ﴾ (نو کله چي باچا ورسره خبري وکړې وويل : (باچا يوسف ته) چي بېشکه ته نن ورځ موږ ته خاوند دمرتبې امانتگري (يعني کله چي يې يوسف عليه السلام ورته را حاضر کړ او يوسف عليه السلام ورسره خبري اترې وکړې او باچا د هغه پرېمانه عقل او فضيلت له نژدې وليد ، دهغه خوندوره وينا يې واورېده نو يې وويل : چي ته زموږ په نزد نن ورځ دلوري مرتبې خاوند په هر څه کي امانتگري ﴿قَالَ أَجْعَلْنِي عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ﴾ وويل (يوسف عليه السلام) باچاته چي مقرر کړه ما پر خزانو دځمکي (ستا) ﴿إِنِّي خَفِيفٌ عَلَيْهِمْ﴾ بېشکه زه ښه ساتونکی ، ښه پوه يم (يعني امين يم او په ښو تصرفاتو کولو ښه پوهېږم او چي ولايت يې ځني وغوښت ځکه د عدل دخپرولو او د حق او احسان د پرخي کولو رغبت يې لاره ، دا يې دځان د سپيناوي او تزکيې لپاره نه ويل بلکه د ماليې وزارت تر لاسه کولو لپاره يې د الهي ورکړي پوهي اظهار وکړ ﴿وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ﴾ او په مثل ددغه (نعمت) ځای د (قدرت) ورکړ موږ يوسف ته په ځمکه (دمصر) کي يعني هغه ته مو عزت او سلطان وروسته له بنديځانې اورېرونو ورکړ ﴿يَتَّبِعُوا مِنْهَا حَيْثُ بَشَأُ﴾ چي اوسېدو به له دغي ځمکي (دمصر) څخه هر چيري چي به يې خوښه شوه ﴿ثُمَّ يَصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَأُ﴾ (رسو موږ رحمت خپل هر چاته چي موږ اراده وفرمايو) يعني موږ هغه څوک له خپلو بندگانو چي ورته دانعام او فضل اراده وکړو نازوو ﴿وَلَا تُضِيعُ آجَرَ الْمُحْسِنِينَ﴾ اونه ضائع کوو موږ اجر دښکو کارانو بلکه ورزياتوو يې ﴿وَلَا تُجِرُ الْآخِرَةَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ﴾ او خامخا جر د آخرت دېر غوره دی (له دنيا يې نه) هغو کسانو ته چي ايمان يې راوړی او وړ دوی چي پر هېزگاري يې کوله (پدي کي دې پلوته اشاره ده چي ستر مطلب د آخرت اجر او ثواب دی او هغه څه چي ددغو محسنانو لپاره ذخيره کېږي هغه تر دغه دنياوي نعمتونو خورا ستر اولوی دي ﴿وَسَكَاةٌ لِاخْوَةِ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَمَرَقَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ﴾ او راغلل د يوسف عليه السلام وروڼه نو راننوتل په دغه (يوسف) باندې پس

(يوسف) دوی وپېژندل او دوی دغه (يوسف) لره ناپېژندونکي و؛ ځکه دباچهي هيبت وو زمانه اوږده تېره شوي وه او دڅېرې بدلون راغلی وو. ابن عباس رضي الله عنهما وايي: چي دهغه دکوهي دغورځولو او ددغه راتگ ترمنځ دوه وېشت کاله موده تېره شوي وه نوځکه دوی هغه ونه پېژاند^(۱) او ددوی دراتگ لامل داووجي ددوی په ټاټوبي کي سخته لوږه وه چي کاڅتي په ټولو ملکونو راغلي وه نو دوی مصر ته راغلل چي د يوسف عليه السلام له هغو زېرمه کړي غلور دا نوڅخه څه وپېري (رانيسي) اوکله چي دوی يوسف عليه السلام ته ورننوتل هغه لکه چي نابله خلگ وي ورته وويل: دڅه لپاره زما پاچهي ته راغلی؟ دوی وويل: دغلي دپېرلو لپاره راغلي يو نو يوسف عليه السلام ورته وويل: ښايي تاسو به زموږ جاسوسي کوئ؟ دوی ويل: معاذ الله نو يوسف عليه السلام ځني پوښتنه وکړه چي تاسو څوک ياست؟ له کومه راغلی دوی ويل: موږ له کنعان څخه راغلي او پلار مودالله نبي يعقوب عليه السلام دی نو يوسف عليه السلام ځني پوښتنه وکړه چي آيا له تاسو پرته دهغه نور زامن هم شته؟ دوی ويل: هو موږ دوولس تنه وروڼه وو زموږ کشری ورور له کوره بهر وتلی او په بېديا کي هلاک شوی دی هغه ترموږ گړدوپه پلار گران وو، دهغه سکني ورور پاتي دی او هغه يې اوس راسره ندی پرې ايښی چي زړه يې ورباندې واده وي موږ لس تنه راغلي يو نو يوسف عليه السلام دښکته کېدلو امر ورکړ او ددوی داکرام او عزت کولو فرمان يې صادر کړ^(۲) ﴿وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ﴾ اوکله چي تيار کړ (يوسف) دوی ته اسباب د سفر ددوی يعني کله چي خوراک او غله يې ورکړه او د سفر نور ضروريات يې ورپوره کړل ﴿قَالَ أَتُونِي بِأَخٍ لَّكُمْ مِّنْ أَيْكُمُ﴾ يو وويل (يوسف وروڼه) چي راولئ تاسي ماته هغه ستاسي له پلاره ورور ستاسي (بنيامين) چي زه ستاسي رښتيا معلوم کړم ﴿أَلَا تَرَوْكَ أَبَىٰ أَوْفَىٰ الْكَتَلِ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ﴾ آيا نه وينئ تاسي چي بشکه زه پوره درکومه پېمانه اوزه غوره دمېلمستيا ورکونکويم (چي ددوی يې خور ښه اکرام او مېلمه پالنه کړي وه) ﴿فَإِنْ لَّمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِي وَلَا تَقْرَبُونِ﴾ نوکه نه راووست تاسي ماته دغه (ستاسي ورور) نوله سره نشته پېمانه (دغلي) زما په نزد تاسي ته او تاسي بيا (زمانبار ته) مه رانژدې کېږئ (دوهم ځلي) يو وار يې رغبت او هڅونه ورکړه او بيا يې اخطار ورکړ په البحر کي وايي چي: ظاهر دادی هرڅه چي يوسف عليه السلام ترسره کړي دغه دالهي وحی سره سم وو دښکي غوښتنه خوداده چي ژر تر ژره خپل بزگوار والد پلار راوغواړي مگر دالله جل جلاله اراده داسي وه چي ديعقوب عليه السلام اجر او محنت بشپړ کړي او هغه رومېني خوب تعبيري شي^(۳) ﴿قَالُوا سَتَرُوْهُ عَنْهُ آبَاءُ وَإِنَّا لَفَعْلُونَ﴾ وويل: دوی ژر به دی په کوښښ سره له پلاره غواړو او بېشکه موږ خامخا کونکي يو (ددې کار چي دهغه دملگرتيا لپاره به هره بهانه، چل او پلټنه لټوو) ﴿وَقَالَ لِفَتَيْنِهِ اجْعَلُوا يَضَعَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ﴾ او وويل: يوسف خوانانو (مريو) (پېمانه کونکو) خپلوته چي کېږدئ هغه پانگه ددوی په بارونو ددوی کي په پټه سره ﴿لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُنَّهَا إِذَا أَنْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ﴾ ښايي چي دوی وپېژني دا پانگه خپله کله چي بيرته لاړ شي خپل اهل ددوی ته (او بارونه وسپري) ﴿لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾ ښايي چي دوی به بيا بيرته راشي (ځکه چي ددوی

(۱) حاشية الصاوي ۲/ ۲۴۹

(۲) تفسير الجلالين ۲/ ۲۴۹

(۳) البحر المحيط ۵/ ۳۲۲

دين دروېو ورکولو امرکوی اودوی حرام نه خوري نودعه به پردوی باعث شي چي بيابيرته راشي ﴿ فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَىٰ أَبِيهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْدُ ﴾ نوکله چي بيرته وگرزېدل دوی خپل پلارته نو وويل: دوی اي پلار! زموږ منع کړه شوي ده له موږ څخه پېمانه (که بنيامين راسره لارنشي په راتلونکي پېره کي ځکه دمصريېډ داگومان کاوو چي موږ جاسوسان يو اوموږ ورته خپله کيسه واوروله، بيابې له موږ څخه ورور وغوښتل چي زموږ رښتنولي ورته ثابته شي ﴿ فَأَرْسِلْ مَعَنَا آخَانَا نَصْلُكَ ﴾ نو ولېږه له موږ سره ورور زموږ (بنيامين) چي پېمانه واخلو (هغه چي موږ يې له غلودانو څخه مستحق يو) ﴿ وَإِنَّا لَهُ لَنَحْفُظُونَ ﴾ او بېشکه موږ ده له خامخاساتونکي يو (له زيانونو کړاوونو) ﴿ قَالَ هَلْ ءَامَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا ءَامَنُكُمْ عَلَىٰ أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ ﴾ (وويل: (يعقوب) آيا امينان کړم تاسي په بنيامين مکرلکه چي امينان کړي مي وي تاسي په ورور دده (يوسف) پخواله دي نه) يعني څرنگه موزه پرده امينان وگرزوم تاسو هغه خلک ياست چي په يوسف موخه وکړل؟ وروسته له هغه چي ماته مودده دساتني ضمانت کړی وو اوبيامو په عهد کي خيانت وکړ نو پدې وېرېم چي له ده سره به هم دغسي فريب وچلوئ لکه چي له يوسف سره موکړی ووزه نه پر تاسو بيا ورلرم اونه ستاسي به ساتنه بلکه به لوی الله جل جلاله مي اعتماد او ټاوردی. ﴿ قَالَهُ خَيْرٌ حَظًّا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴾ نوالله ډېر غوره دی له جهته دساتني او هم دی دی ډېر مهربان دټولو مهربانو) يعني دالله ساتنه ستاسي تر هغې غوره ده اولله ډېر مهربان ترمور او پلار او ورونو يې دی نوله الله څخه هيله من يم چي دهغه دساتني پېرزوينه (احسان) به راباندي وکړي اودوه مصيبتونه به يوځای نه راپېښوي ﴿ وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضْعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ ﴾ اوکله چي پرانيستل دوی بارونه خپل وموندل دوی پنگه خپله چي بيرته دوی ته رالېږلي شوي وه ﴿ قَالُوا يَا أَبَانَا مَا نَبُغِي هَذِهِ بِضْعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا ﴾ وويل: دوی اي پلاره! څه به (لازيات اکرام دباچا) غواړو موږ داده هغه پانگه زموږ چي بيرته رده کړی شوي ده موږ ته: موږ ورباندي خیر هم نه وو آياتردي پورته نور حسان هم شته؟! بشپړي پېمانې يې راکړي اوبيه يې هم بيرته راکړي ده پدې باندي دوی غوښتل چي خپل پلار له خپلي رابې څخه راواړوي ﴿ وَنَمِيرُ أَهْلَنَا ﴾ (او بيا څو) چي غله راوړو اهل خپل ته ﴿ وَنَحْفَظُ أَخَانَا ﴾ اوساتوبه ورور خپل (له کړاوونو څخه د ورور ساتنه يې ځکه مکرر وويله چي استولوته يې پلار وهڅوي ﴿ وَنَرْدَادُ كَيْدَ بَعِيرٍ ﴾ اوزيات به راوړو بارداوښ (دبنيامين برخه) روايت کېږي چي يوسف عليه السلام به هر تن نه داوښ يوبار څټی ورکاوو نو دوی ته يې دلسو اوبنانو بارونه پخوا ورکړي وو او يويې ځني گرزولی وو ترڅو خپل ورور هم راوړي ﴿ ذَلِكَ كَيْدٌ يَسِيرٌ ﴾ دغه پېمانه ده آسانه (پدې سخي باچا باندي) ﴿ قَالَ لَنْ أَرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّىٰ تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنْ اللَّهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهِ ﴾ وويل: (يعقوب زامنوته) له سره به ونه لېږم هغه (بنيامين) له ناسي سره ترهغه پوري چي راکړئ تاسي ماته عهد محکم دالله (پدې خبره) چي هغه به خامخاييرنه ماته راوړئ (تاسي به سوگند کوئ) ﴿ إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ ﴾ مگر که چاپېروالی په تاسي وکړای شي (اودخلاصون توان وبلرئ چي هغه راخلاص کړئ ټولي لاري درباندي ونړل سي مجاهدوايې چي ددې کلام معتداده چي مگر که تاسو ټول ووژل شئ مړه شئ نو دغه به

ست سوعزوي زماپه وړاندې ﴿فَلَمَّا مَاتُوا مَوْتَهُمْ﴾ نوکله چې دوی ورکړه دغه (پلارنه) وعده محکمه خپله
 بولې ﴿قَالَ اللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ﴾ وویل: (يعقوب عليه السلام زامنوته) چې الله په هغه چې موبېې وایو وکیل
 (شاهد) دی ﴿وَقَالَ يَبْنَى لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَأَدْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ﴾ او وویل (يعقوب) له شفقتې اې
 رښمنوا مه ننوزئ تاسې (مصرته) له يوې دروازې (چې نظرنشې) اوننوزئ له دروازو بېلو بېلو څخه
 مفسرينو ويلي دي چې يعقوب عليه السلام پردوی له نظر کېدلو وېرېدو څکه دوی د جمال او هيبت
 خوندان وو؛ اوله نظره کېدل حق دي ځينې خلک له بدو سترگو څخه هډېرې ته تللي دي (مړه شوي دي)
 رولعين حق تدخل الرجل القبر) لکه چې په حديث شريف کي راغلي دي ﴿وَمَا أَغْنَىٰ عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ﴾
 وږنشم دفع کولای دالله له قضانه هيڅ شی (پخپل تدبير سره) فان الحذر لا يدفع القدر ﴿إِنَّ الْحُكْمَ لِلَّهِ﴾
 ندی حکم مگر الله جل جلاله لره دی (هيڅوک ورسره شريک شته اوبه يې څوک فيصله مابولای شي) ﴿عَلَيْهِ
 تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ﴾ خاص پرهمده متوکل کړی دی او پرده باندې نوتوکل دي وکړي نوکل
 کونکي (اوايمان لرونکي خپلي ټولي چاري دي هغه ته وسپاري) ﴿وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُمْ﴾ اوکله
 چې دوی (مصرته) ننوتل له هغه ځايه چې پلار ورته امرکړی وو دوی ته (له بېلابېلو دروازو څخه) ﴿مَا كَانَتْ
 بَنِي عَنْهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ﴾ اونه وو دغه ننوتل ددوی له مختلفو دروازو څخه چې دفع کړي له دوی نه دالله له
 نصاڅه هيڅ شی ﴿إِلَّا حَاجَةً فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضَاهَا﴾ ليکن يو حاجت چې په نفس ديعقوب کي وو (هغه
 يې) ادا کړ يعني وېرېدل ديعقوب عليه السلام پردوی باندې (له نظر کېدلو څخه) ﴿وَأَنَّهُ لَدُو عِلْمٍ لَمَّا عَلَّمْنَاهُ﴾
 اربشکه دغه يعقوب خامخا خاوند دپوهې وو په سبب ددې چې موبږدی خبردار کړی وو (په وحی سره اودغه دالله
 جل جلاله له لوري ديعقوب عليه السلام ستاينه ده چې هغه دنبوت په نورباندي ليدل کوي پوهېږي چې
 تدبيرتقديرنشي بدلولای ﴿وَلَنِكَرَ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (ليکن زيات دخلگو پدې نه پوهېږي) يعني
 دوی په هغو علومونه پوهېږي په کوموچي الله خپل نبيان اواستازي ځانگړي کړي اوبه دارينوکي ورته گټه
 رسوي.

بلاغت:

- ۱- ﴿إِنِّي أَرَىٰ سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ﴾ دمضارع صيغه يې دماضي دحکاييت لپاره غوره کړي ده.
- ۲- پدې کلام کي چې ﴿سِمَانٍ﴾ او ﴿عِجَافٌ﴾ او ﴿خَضِرٌ﴾ او ﴿يَاسَكَةٌ﴾ راغلي پدې کي
 دطباقت صنعت کارول شوي دي.
- ۳- ﴿قَالُوا أَضَلَّتْ أَطْلُفٌ﴾ دغه ترټولو استعاراتو ابلغ اوباريکه ده ځکه چې اضغاث هغه گډوډ وانه
 بولي چې سره يوله بله اوډل شوي وي نودغه خوبونه چې ښه اوبد خيراوشر يوله بله پکي نغښتل شوي له
 هغوبنوسره يې تشبيه کړل.

۴ - کله چې الله فرمائي ﴿يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ﴾ دغه ته براءت استهلال وايي ځکه دوی لومړی دستايني پيل وکړ هيله من وو چې غوښتنه يې ومني.

۵ - ﴿يَا كُنْ مَا فَعَلْتُمْ لُنَّ﴾ دلته عقلي مجاز په کار وړل شوی دی ځکه کالونه خونه خوري بلکه هغه اوسېدونکي خلک هغه څه خوري چې پدې کالونو کې يې ذخيره کړي وي دغه زمانې ته نسبت کول دي لکه چې فصحاء وايي نهار الزاهد صائم ولېله قائم. يعني دزاهد ورځ روژه نيونکي اوشپه يې لمونځ کونکي وي.

۶ - ﴿إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ﴾ دلته مبالغه راغلي ځکه چې نفس تل د هلاکت کندو ته د غورځېدل او سرغړوني لور ته دنللو په هڅه کې وي ځکه يې د (أمره) پرځای اماره کلمه استعمال کړه.

۷ - ﴿فَرَفَهْتُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكَرُونَ﴾ د ﴿عَرَفَ﴾ او ﴿اُنْكَرَ﴾ ترمينځ طباق دی.

۸ - کله چې الله فرمائي: ﴿لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَأَدْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ﴾ پدې کې اطناب صنعت راغلی دی هغه چې زياتوالی دلفظ په معناوي اوگټه يې داده چې په نفس باندې دمعنی تمکين کوي او بل دلته دبدعي محسناتو څخه طباق سلب هم پکې راغلی دی.

فائده:

رسول الله صلى الله عليه وسلم حضرت يوسف عليه السلام دهغه د کرم، صبر او حلم په صفتونو و ستايل اوداسي يې وفرمايل: (لولبثت في السجن مالبث يوسف لأجبت الداعي) يعني که د يوسف پرځای زه دومره موده په بنديخانه کې پاتې شوی وای نو خامخابه مي د بلونکي خبره منلي وای (کله چې ده ته د باچا استازی راغی او ورته ويل يې: باچادي غواړي) او همدغه د يوسف عليه السلام دعفت او پاکوالي په باب ستر شاهد دی (چې ده ورته وويل: ﴿أَرْجِعْ إِلَيَّ بِرَبِّكَ فَتَسْأَلَهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ...﴾).

تنبیه:

ځيني علماء کرامو ويلي دي چې تر هغو پوري به تل ښځو د يوسف عليه السلام سره د شهواني مینې ميل درلود خو کله چې الله جل جلاله هغه په پیغمبري وټاکه نو د نبوت هیبت ورباندې ولوېدو او بیا ښځو او هر چا چې به دی ولید نو د نبوت هیبت به يې دوی له حسن او جمال څخه يې پرواکړل.

***

الله تعالی فرمائي:

﴿وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ ؕ أَوَىٰ إِلَيْهِ أَخَاهُ ؕ قَالَ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ فَلَا تَبْتَهِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝٦٦﴾ ﴿لَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَتَتْهَا الْغَيْرُ ؕ إِنَّكُمْ لَسَّرِقُونَ ۝٦٧﴾ ﴿قَالُوا وَأَقْبِلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقَدُونَ ۝٦٨﴾ ﴿قَالُوا نَفَقْدُ صُرَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَن جَاءَ بِهِ ؕ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ ۝٦٩﴾

قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْتُمْ بِهِ الْاَرْضِ وَمَا كُنَّا مُسْرِقِينَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ اِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ ﴿٧٤﴾ قَالُوا جَزَاؤُهُ مَنْ وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٧٥﴾ فَبَدَأَ بِأَوْعِيَّتِهِمْ قَبْلَ وِعَاةِ أَخِيهِ
 فَسَخَّرَجَهَا مِنْ وِعَاةِ أَخِيهِ كَذَلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَّنْ نَّشَاءُ وَتَقْوَىٰ كُلِّ دِي عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴿٧٦﴾ قَالُوا اِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَّهُ مِنْ قَبْلُ
 فَأَسْرَهَا يُّوسُفُ فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ قَالَ أَنْتُمْ شَرُّ مَّكَانًا وَاللَّهُ أَغْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ ﴿٧٧﴾ قَالُوا
 يَا بَنِي الْعَزِيزِ اِنْ لَّهُ أَبَا شَيْخًا كَبِيرًا فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٧٨﴾ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ
 نَأْخُذَ إِلَّا مَنْ وَحَدَنَا مَتَّعْنَا عَبْدَهُ إِنَّا إِذَا لَطَلِمُونَ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا اسْتَيْسَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا قَالَ كَبِيرُهُمْ
 لَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّىٰ
 يَأْتِيَ لِيَ آيٍ أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿٨٠﴾ أَرْجِعُوا إِلَيَّ آيِكُمْ فَقُولُوا يَا أَبَانَا إِنَّكَ ابْنُكَ سَرَقَ وَمَا
 شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلَّمَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ ﴿٨١﴾ وَنَسَلَ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا وَالْعِيرَ الَّتِي أَقْلَنَّا فِيهَا وَإِنَّا
 لَصَادِقُونَ ﴿٨٢﴾ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ جَمِيلٌ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ
 الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٨٣﴾ وَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَتَّاسَفُ عَلَى يُّوسُفَ وَاتَّيَسَّتْ عَلَيْهِ مِنَ الْخُرْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٨٤﴾
 قَالُوا تَاللّٰهِ تَفْتَرُوا تَذْكُرُ يُّوسُفَ حَتَّىٰ تَكُونَ حَرَضًا أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ ﴿٨٥﴾ قَالَ إِنَّمَا أَشْكُوا بَنِي
 وَخُرْنٍ إِلَى اللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾ يَبْنَئِي أَدْمَبُوا فَتَحَسَّبُوا مِنْ يُّوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَأْتِسُوا
 مِنْ رَّوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَأْتِسُ مِنْ رَّوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْكُفْرُونَ ﴿٨٧﴾ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَتَأْتِيهَا الْعَزِيزُ مَسْنًا وَأَهْلُنَا
 الْقُرُورُ وَحُشًا يَضَعُهُمْ مَرْجَحَهُ فَأَرْوِي لَنَا الْكِيلَ وَتَصَدَّقَ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٨٨﴾ قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا
 قُلْتُمْ يُّوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴿٨٩﴾ قَالُوا أَوَلَمْ نَكْ لَا نَتِ يُّوسُفَ قَالَ أَنَا يُّوسُفَ وَهَذَا أَخِي قَدْ
 مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا إِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٠﴾ قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ ءَاثَرَكِ
 اللَّهُ عَلَيْنَا وَإِنْ كُنَّا لَخَطِئِينَ ﴿٩١﴾ قَالَ لَا تَثْرِيْبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ بِغَفْرِ اللَّهِ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ
 الرَّاحِمِينَ ﴿٩٢﴾ أَذْهَبُوا بِقَمِيصِي هَذَا فَالْقُوْهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيرًا وَأْتُوْنِي بِأَقْلِيصِكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩٣﴾

﴿٩٣﴾ يوسف: ٦٩ - ٩٣

مناسبت اوتراو:

آيتونه ددوهم خل لپاره ديوسف عليه السلام دورونو دراتگ بيان كوم چي له دوى سره داپلا (بنيامين)
 ديوسف عليه السلام سکنی ورورهم ملگری دی کوي اوبیاد انبیې چي خرنکه پهمانه دهغه په بارکي پیدا او هغه

بي ديعقوب عليه السلام له شريعت سره سم په بدل کي بندي پاتي شو؟ او بيا هغه څه بادوي چي بعقوب عليه السلام ته د دواړو زامنو د بيلتون سختي شپې وې او خواشيني يې تور لېمه ورڅخه يووړل (ړوند شو).

لغتونه:

(تنس) غمگين کچه ته (العير) هغه اوبښ چي ورباندي باروي او بيا وروسته دهرې قافلې لپاره نوم شو (صواع) پېمانه چي مذکر او مؤنث دواړه راځي او هغه (صاع) چي د شيانو د پېمانې کولو لپاره وي هغه (سفه) (جام) دی (زعيم) کفيل (سولت) بنایسته کړی او آسانه کړی (کظیم) له غمه ډک چي اظهار يې نه کوي (تفلأ) د تل ترتله په معنا او د (کان) ناقصه له خوند کيانو څخه دی (حوضا) د وژونکي ناروغي په معنا راغلي (خرض) په اصل کي د جسم او عقل خرابول ته وايي (بني) هغه سخته پرېمانه غم او ماتم زما (لتحسوا) تحسس د يو څيز پلټل د حواسو په ذريعه چي خوراپه باريکه ترسره کېږي او داپه خيراوشر دواړو کي راځي مگر تحسس په جيم سره په شرکي استعمال کېږي څوک بيا وايي: چي په خيراوشر دواړو کي راځي (لا تثریب) نشته تثریب او تثریب ترتبي او توبيخ ته وايي.

تفسير:

﴿وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ ؕ أَوَىٰ إِلَيْهِ أَخَاهُ ؕ﴾ او کله چي پريوسف عليه السلام باندې (دغه وروڼه)

ورننول نو خپل ورور يې خان ته رانژدې کړ (په غيږ کي يې خپل سکني ورور بنيامين ونيو) ﴿قَالَ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ

فَلَا تَتَّقِيَنَّ شَيْمًا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ وويل: يوسف (په پټه) زه چي يم زه ستا ورور يم (يوسف) نوم هغه کېږه ته چي رو دوی چي کول يې له موږ سره پخوا زمانه کي ځکه چي الله پاک له موږ سره احسان وکړ وپه خبر يې سره جمع کړلو مفسرين کرام وايي چي: کله د يوسف عليه السلام وروڼه هغه ته ورغلل نو يې ښه عزت او مېلمستيا وکړه او هرو دوو تنو ته يې يوه کوټه څانگري کړه نو بنيامين يوازي پاتي شو نو يوسف عليه السلام وويل: چي له دې سره بل دوهم نشته دادي له ماسره وي نو بيا له هغه سره غاړه غړۍ شو او ورته ويل يې چي همدا زه ستا ورور (يوسف) يم نه خوامه بدوه او بيا يې دا ورته وښودله چي هغه به له خانه سره په يو چم پاتي کوي خو خبره

دي پټه وساتي. ﴿فَلَمَّا جَهَرَهُمْ بِجَهَارِهِمْ جَعَلَ السَّاقِيَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ﴾ نو کله چي دوی ته يې ددوی د سفر اسباب تيار کړل نو کېښېښوده جام د ابو خنبلود (باچا) په بار دورور خپل کښي) يعني کله چي يې ددوی داوښانو بارونه ورتيار کړل نو يوسف عليه السلام امر وکړ چي د باچا سقايه چي هغه د سرو زرو په ملغلرو بنایسته شوې جام (پېمانه) وه د بنيامين په بار کي پټ کېښېږدي ﴿ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَتَتْهَا الْغَيْرُ إِنَّكُمْ

لَسَرِقُونَ﴾ (نو غږ وکړ غږ کونکي چي اوقافلي (ودرېږي) بېشکه تاسي خامخا غله ياست) يعني اي اوښانو والا سپرو مس فرو تاسو خو بېشکه غله ياست او دا چي دوی ته يې د غلانسبت وکړ چي پدې کي

مصلحت وو چي ورور ځني راوگرزوي ﴿قَالُوا وَأَقْلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقَدُونَ﴾ وويل (ورونو د يوسف) اومخونه يې پردوی راواړول چي تاسي څه شی ورک کړی دی؟ مفسرين کرام وايي: کله چي غږ کونکي دوی ته ورور سپېدل نو يې (په ملامت کولو کي) ورته وويل: چي آيا موږ تاسو ته عزت نه دی درکړی؟ ستاسو موښه مېلمستيا نه ده کړي؟ پوره پېمانه مو درنکړه؟ او باسو سره مو هسي څانگري معامله نه ده

کړی چې تر نورو غوره وي؟ هغوی وویل هو کړي موده نوڅه پېښه وشوه؟ دوی ورته وویل: زموږ د پېچدو بوځنلو زرین جام ورک دی اوله تاسو پرته بل څوک موږ ورباندې نه توروو همداد الله جل جلاله قول دی چې فرمایي: ﴿قَالُوا وَقَبِلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ﴾ اودا چې (ماذا تفقدون) کلمه یې دوی ته وویل دې ته اشاره ده چې حسن ادب او ښه اخلاق دي خپل کړي بېخایه دي بې گناه خلک په غلانه توروي چې په اټکل باندې په خلکو د غلا تور پوري کوي همدا وجه ده چې دوی بیا د ادب په مراعات کولو په خواب کې ورته وویل: ﴿قَالُوا تَفْقِدُ صَوَاعَ الْمَلِكِ﴾ وویل: دوی موږ د باچا پېمانه ورکه کړي ده (اولتوویې) هغه په ملغلرو ښایسته شوی د پاچهۍ جام دی چې د پېمانې کر به څنې اخیستل کېدو) ﴿وَلَمَن جَاءَ بِهِ جُنْدٌ بَیْرٌ﴾ او چا چې د اېپمانه راوړه نو هغه ته دیوه اوښ حتی به وي (یعنې چا چې دغه پېمانه موږ ته سرته راوړه نو به دیوه اوښ بارد جائزې او انعام په توګه ورکوو) ﴿وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ﴾ اوزه په دې (برور کولو) ضامن یم ﴿قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْتَنَا لِنُقَدِّ فِي الْأَرْضِ﴾ وویل: دوی په الله جل جلاله قسم دی چې په تحقیق تاسې یو هېږئ چې موږ د دې لپاره (مصر ته) نه یو راغلي چې په ځمکه کې فساد وکړو. د هغه قسم ولورې ده چې د تعجب معنا یې شته یعنې قسم دی اې خلکو! تاسو یو هېږئ چې موږ د فساد لپاره نه یو راغلي ﴿وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ﴾ (او هرگز نه یو موږ) (ددې جام) (غلا کونکي) یعنې موږ هغه څوک نه یو چې په غلا باندې تورن کړی شي موږ د ښې اولاده یو او داسې ناکاره او چټي کار نه کوو بیضاوي وايي: چې د دوی په علم باندې یې د ځان د برائت شاهدي وبلله چې تاسو ولیدل موږ څومره امانت کړه یو چې موږ هغه د غنمو بیه بیرته تاسې ته راوړه کومه چې زموږ په بار کې تللي وه او بل دا چې دېوه گانو په خولو کې مو وایښي وراچولي خو د چا کښت او مال ونه خوري (۱) ﴿قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ إِن كُنتُمْ كَاذِبِينَ﴾ (نو وویل: بیا) (د غونو کرانو) چې څه به وي جزا د غله که تاسې دروغجنان (ښکاره) شوی (یعنې که چېرې تاسو دخپل برائت په دعوی کې دروغجن وختلی بیا ستاسو په شریعت کې د غله لپاره څه جزا ده؟) ﴿قَالُوا جَزَاؤُهُ مَن وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ﴾ (نو وویل: (ورونو د یوسف) چې سزا د دې غلا (نیول د) د هغه چادي چې وموندل شي دغه پېمانه دده په بار کې نو همدې سزا د هغه دی (چې مریې شي د هغه چالپاره چې څنې غلا یې کړي ده) ﴿كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ﴾ همداسې سزا ورکوو موږ ظالمانو ته چې د الله له حدودو تجاوز وکړي لکه غلا او نور دا خبره د دوی هغه د یعقوب علیه السلام د شریعت حکم وو اودغه بیا د لاس په غوڅولو باندې منسوخ شو چې د اسلامي شریعت حکم دی ﴿فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ رِحْلِهِمُ الْأُولَى﴾ (نو شروع وکړه (یوسف) په لټولو د بارونو د دوی رومي له باره دوروردده (بینامین) مفسرین وايي: چې دغه د بهانې (پلمې) تکمیل دی اود تهمت دفع کول دي چې کله دوی د برائت دعوی وکړه نو دوی هغوی ته وویل: چې اړومرو به ستاسې ټولو بارونه پټل کېږي اودوی یې یوسف علیه

السلام ته راوستل او ترينامين له مخه يې دنوروختي وشپل قتاده وايې: چي دوی به دهرچا بار(ختي) پرانست او جام به يې ونه موندل نوبه يې استغفرالله ويل: چي بېخايه موتور درپوري کر ترخوچي کشرور يې پاتي شو نوبې وويل: گمان نه کوم چي دې دي هيڅ شی اخيستی وي نو دوی ورته وويل په الله سوگند که دي پرېږدوچي ددې باردې هم نه وي کتلی دغه هم ستا اوهم زموږ لپاره دزړه اطمینان دی کله چي يې بار خلاص کر نو جام (پېمانه) يې ومونده اوهم دادالله جل جلاله قول دی چي: ﴿مَّا كُنَّا لِنُخْرِجَهَا مِنْ وِعَاءِ أَخِيهِ﴾ بيا يې راوايستله دغه (پېمانه) له باره د(سکه) ورورخپل چي (بنيامين) اوکله چي يې راوايستله ټولونښکته وکتل اوپه بنيامين يې مخ راواړاووچي اي د(راحيل) زويه اودي شرمولو مخ دي راتور کړولي هسي خوڅوک نه کوي؟ ﴿كَذَلِكَ كُنَّا لِيُوسُفَ﴾ (همدارنگه تدبير نيولی وو موږ يوسف ته) دابېمانه مو وربښودلي وه چي خپل ورور راوگرزوي ﴿مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ﴾ نه وودغه (يوسف) چي ونيسي (مربي) خپل ورور په دين (قانون) دباچا (دمصر) کي: هغه چي دسارق سزا دباچا په قانون کي وهل ډبول اوپه دوه گون ناغه جرمانه وه ﴿إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ﴾ مگر چي الله اراده وفرمايله (دغه تدبير يې ور وښود آيت شريف پدې دلالت کوي چي دغه پلمه دالله جل جلاله په تعليم او الهام سره وربښودل شوي وه ﴿نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَن نَّشَاءُ وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ﴾ پورته کوو موږ (په علم او حکمت سره) مرتبې دهرچا چي اراده وفرمايو موږ او دپاسه دهر خاوند دپوهي بل لوی پوه دی: آن تردې چي الله ته رسېږي هغه چي رب العالمين دی حسن بصري رحمه الله وايې: چي هيڅ عالم نشته مگر ترهغه پورته بل عالم وي ترخوچي دغه لړۍ الله تبارک وتعالی ته ورسېږي او ابن عباس رضي الله عنه وايې چي الله خبير او عالم ذات تر ټولو علماوو پورته دی ﴿قَالُوا إِن يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ﴾ وويل: (ورونو د يوسف) که غلاو کړه دغه (بنيامين نوعجيبه نه ده چي) پس په تحقيق سره غلا کړي وه (سکني) ورور دده پخوا له دي نه يعني دوی خان له ملا متياخه وژغوره اود غلاتهمت يې له خانه ليري کړ او يوسف او ورور يې ورباندي تورن کړل. ﴿فَأَسْرَهَا يُّوسُفُ فِي نَفْسِهِ. وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ﴾ نوپته وساتله دغه خبره (يوسف په خپل خان کي اوبښکاره يې نکره دوی ته د(مهرباني له وجي) ﴿قَالَ أَنْتُمْ شَرٌّ مَّكَانًا﴾ وويل: يوسف (پت په زړه کي) چي تاسي ډېر بد يې له جهته دمرتبې تاسو خپل ورور له پلارخه غلا کړ او بيا موپه بری (بې گناه) ورور باندي تورولگاؤو ﴿وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ﴾ او الله ښه عالم دی په هغه خبره چي تاسي يې بيانوي (اوافتراء کوی) ﴿قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبًا شَيْخًا كَبِيرًا﴾ وويل: دوی اي عزيزه! بېشکه ده لره يو پلار دی زوړ ډېر بوډا (معمّر) دغه دمهرباني غوښتلواو استعطاف موندلو لپاره زاری دي چي ددغه يوبوډاسپين

پري پلاردي چي دده ديهلتون توان نلري ﴿فَخُذْ أَحَدًا مَّكَانَهُ﴾ نو ونيسه يوزمور په خاي دده
 (مور دده په شان په پلارگران نه يو) ﴿إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ﴾ بيشكه مور تاوينو له احسان كونكو
 خپل احسان پر مور بيشپړ كړه تامور په احسان كولور وږدي كړي يو ﴿قَالَ مَكَادُ اللَّهِ أَنْ نَأْخُذَ إِلَّا مَنْ
 رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِهِ﴾ وويل (يوسف) پناه غواړو په الله پوري چي پرته له هغه چا ونيسو چي موندلي
 مودي اسباب خپل په نزد دده يعني له الله پناه غواړو چي دمجرم پر خاي بېگناه راتينگ كړو (ونيسو) ﴿
 إِنَّا نَالِظُ الْمُتَوَكِّلِينَ﴾ (كه دهغه پر خاي بل څوك ونيسو) نو مور به په هغه وخت كي ارومرو له ظالمانو څخه
 رسو! الوسي وايي چي: پدي كلمه سره تعبير كول چي فرمايي: ﴿مَنْ رَحِمْنَا مَتَّعْنَا بِعَدَّتِهِ﴾ پر خاي
 ددي چي ووايي: (من سرق) چا چي غلا كړي وي ددي لپاره دي تر څو حق ونيسي اوله دروغو خان وژغوري
 ﴿قُلْنَا اسْتَشِيرُوا مِنَّا حَلَصُوا عَجِيًّا﴾ نو كله چي دوي (له دغه يوسف) نااميده شول نو گوبنه شول
 دوي پداسي حال كي چي مشوره كونكي وو (پخپلو منځونو كي) يعني كله چي دوي د يوسف عليه
 سلام څخه دينيامين په راخلاصولو كي ناهيلي شول او پدي وپوهېدل چي هېڅ گټه نلري چي نور ورته
 زاري جگي كوو نو په گوبنه كي يې سره مشوري ودرېږه خواله پيل كړل ﴿قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُوا أَنَّ
 أَكْبَرَكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوَثِقًا مِنَ اللَّهِ﴾ وويل: مشر ددوي (په عمر كي چي هغه روبيل وو) آيا نه پوهېږئ
 چي بيشكه ستاسي پلار په تحقيق له تاسي اخيستي وه سخته وعده له وعدود الله (په ساتنه دينيامين
 كي چي بيرته به يې راولي) ﴿وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَطْتُمْ فِي يُوسُفَ﴾ (او پخواله دي نه تاسي د يوسف په هكله
 تفصير) (كوناهي) كړي وه) يعني آيا ستاسو په يادنه دي چي پخواله دي نه مود يوسف په باب څنگه
 نه مناسبه رويه كړي وه څرنگه به اوس له پلار سره مخامخ كېږئ؟ ﴿فَلَنْ أَتْرَحَ الْأَرْضَ حَتَّى يَأْتِيَ إِلَى أَبِي
 نُوْلُهُ سِرَهِ زَهْرَةً خَوْفِمْ لَهْ دِي حُمُكِي﴾ (مصر) څخه ترڅو چي اجازه راكړي ماته پلار (په ورتلو كنعان ته
 وله مصر نه دوتلو) ﴿أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي﴾ او يا حكم راكړي الله ماته (په خلاصېدلو وروزرما) ﴿وَهُوَ خَيْرٌ
 مِنَ الْكَافِرِينَ﴾ (او هم دغه الله ډېر غوره د حكم كونكودى) چي دغه پرته له حق او عدل څخه حكم نكوي
 ﴿أَرْجِعُوا إِلَى آبَائِكُمْ فَقُولُوا إِنَّا نَاكِسُ أَعْيُنِكُمْ سَرَقَ﴾ بيرته لاړشئ تاسي خپل پلار ته نو ورته ووايئ اي
 زموږ پلار! په تحقيق ستازوي (بينيامين) غلا وكړه (د پېښي په حقيقت يې خبر كړئ) ﴿وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا
 بِمَا عَلَّمْنَا﴾ او مور نه وو ويلي بل شي مگر هغه مو وويل كوم چي پرې خبروو بيشكه مور د باچا جام دده
 بدېستي كي وليد ﴿وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ﴾ اونه وو مور د پټ كار لپاره ساتونكي يعني چي تاته

مودهغه در اوستلو تینگه وعده در کره موبېدې نه وو خبر چي هغه به غلا کوي ﴿وَسَلِّ أَقْرَبَةَ إِلَيْنَا هُنَا فِيهَا﴾ او پوښتنه وکړه پخپله دهغه کلي نه چي موبې پکې وو (مصر نه) بیضاوي وايي معنایې دا چي شوک قاصد و استوه او دهغه ښار له اوسېدونکو څخه د کیسې پوښتنه وکړه (۱) ﴿وَالْعِزَّ إِلَيْنَا أَفْلَاحًا﴾ (او پوښتنه وکړه) له هغه کړوانه چي موبې راغلي وو له دوی سره په دغه (قافله) کي (چي هغوی د کنعان خلک او د دوی د سفر ملگري وو) ﴿وَأَنَا لَصَدِيقُكَ﴾ او بېشکه موبې خامخا ص د قان یو (په هغه څه کي چي تاته وایو) ﴿قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا﴾ وویل (يعقوب عليه السلام داسي نه ده) بلکه ښایسته کړی دی تاسو ته نفسو نو ستاسي یو کړ (د بهانې پلمې چي بیامو تر سره کړ يعني دینامین په هکله یې په دوکه کولو تورن کړل چي دوی پخوا له یوسف عليه السلام سره هم داسي چلند کړی وو ﴿فَصَترٌ جَمِيلٌ﴾ نو (اوس کار زم) صبر دی بهتر يعني اوس ماته له صبر څخه پرته بل هېڅ هم ندی پاني زه به دخپل صبر اجر له الله څخه غواړم ﴿عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا﴾ نژدې دی چي الله ماته دوی ټول راوړي (زما سترگي د دوی په لیدلو یخي او کورنۍ به موسره یو موتی شي ﴿إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾ بېشکه هم دغه الله جل جلاله ښه عالم ښه حکمت والادی (عالم دی زما په حال او حکمت والادی پخپل تدبیر او تصرف کي) ﴿وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِمْ وَقَالَ تِئَاسَفُ عَلَيَّ يُوسُفَ﴾ اومخ وگرزاوو دغه (يعقوب) له زامنو (په ناخوښي سره چي د دوی خبري یې واورېدې) او وې ویل ای افسوسه او غم زما پر (بېلتون د) یوسف ﴿وَأَيَّصَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ﴾ (۲) اوتکي سپیني شوې دواړه سترگي د دغه (يعقوب له غمه) اوړندې شوې له ډېري ژړا په ورکېدو د دوو زامنو (او هغه وو له غصې ډک) (خو هغه یې زغمل پخپل زړه کي ابوسعود وايي دا چي دیوسف په هکله یې تاسف وکړ سره له دې چي غم د دواړو وروڼو پروت وو چي دیوسف وریادېدل دهغه په زړه منگولي لگولي وې هېڅکله به یې نه هېرېدو او دا چي ده پوخ باور درلود چي دواړه ژوندي او هیله من وو کله به راشي او دیوازي یوسف په باب یې داسي څه نه موندل چي هیله یې راپاڅوي پرته له دې چي د الله فضل او احسان ته یې وسپاري (۳) امام رازي رحمه الله وايي: چي نوی غم زوړ غم زیاتوي کوم چي پخوا پېښ شوی وي او خواشیني یو پر بل پسي غمونه راوینښوي ﴿قَالُوا تَاللَّهِ تَفْتَوُا نَذَكَّرُ يُونُسَ﴾ وویل: دوی قسم پر الله دی چي به همېشه

(۱) البیضاوي ۲۶۸

(۲) (عشی البصر د سترگو خبر تللو ته وايي لکه چي پردې ورباندې راخبرې شوې وي لکه چي شاعروايي (عشت عیني من طول البکاء) مفسرین کرام وايي: چي د یعقوب عليه السلام د سترگو لېدل (دید) د یوسف عليه السلام له غمه ورک شوی وو او شپږ کلونه یې هېڅ نه لیدل ترڅو چي الله پاک یې دغه مصیبت خني ليري کړ او پدې آیت یې دلیل نیولی دی چي ﴿الْقَهُ عَلَ وَجْهِهِ فَازْدَبَّ رَجُلًا﴾

(۳) ابوالسعود ۲ / ۸۸

يادوي يوسف (اوپه هغه ژارې) ﴿حَتَّىٰ تَكُونَ حَرَّصَاتٍ تَكُونُ مِنَ الْهَالِكِينَ﴾ ترهغه پوري چې
شي ته قريب الموت (ناروغه) اوياشي ته (په غم) له هلاک شوونه ﴿قَالَ إِنَّمَا أَشْكُوا بَنِي وَحَرَنِي إِلَىٰ
تِهِ﴾ ډوويل: (يعقوب) بېشکه هم دا خبره ده چې شکايت کوم دغم او خفگان خپل الله تعالى ته هغه ذات
چې هغه ته دشکايت وروړل سړي ته گټه رسوي تاسو ته خپل غم اونورېن نه ژارم ﴿وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا
لَا تَعْلَمُونَ﴾ (اوزه پوهېږم له جانبېه دالله تعالى په هغه څه چې تاسي پرې نه پوهېږئ) يعني ماته دالله
تعالى داسي رحمت او احسان معلوم دی چې تاسو ته نه دی معلوم زه الله تعالى ته هيله او اميد لرم چې
مېه له هغه لوري چې زه يې گمان هم نه کوم پخپل مرحمت او احسان کي پټ کړي اود برياليتوب څرک به
رته وېرېښوي ﴿بَنِيَّ أَذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ﴾ اي زما زامنو الارشون نولټون وکړئ له
(حاله) (ديوسف او ورور دده) يعني هغه ځای ته ولاړ شئ چې ځيني راغلي ياست او هلته پخپلو
خو سوددوي له احوالونه ځان خبر کړئ ﴿وَلَا تَأْيِسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ﴾ اومه ناهيلي کېږئ دالله له رحمت نه
(چې خلاصون به ومومي) ﴿إِنَّهُ لَا يَأْتِيَنَّكَ مِنَ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ﴾ بېشکه شان دادی چې دالله له
فيضه، رحمت نه ناامیده کېږي مگر کافران خلک (چې دالله له قدرت څخه منکروي) ﴿فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ
فَأُوتِيَتْهُمَا الْأَعْرَضُ مَسْنَا وَأَهْلًا أَصْرًا﴾ (نو کله چې پريوسف (ورونه) ورننوتل نو ډوويل: دوی چې اي عزيزه
مور اوزمور اهل ته سختي (لوربه) رسېدلي ده) په کلام کي محذوف راغلی او هغه دا چې دوی بيرته
راوتل اود مصر لاره يې ونيوه نو کله چې هلته ورسېدل اود يوسف عليه السلام دربار ته ورننوتل نو يې
دغه اړتيا وړاندي کړه ﴿وَجِئْنَا بِضَعَةِ مُرَحَنَةٍ﴾ اومور ناقصه سرميه (پانگه راوړې ده) يعني ددوی
پانگه هغسي روپۍ وې چې سوداگرانو به سپکي او بې ارزښته بللې. ابن عباس رضي الله عنه وايي: چې
ددوی دراهم او روپۍ ناکاره اوناچله وې چې دطعام په بدل کي چانه اخيستي (دوی يوسف عليه
السلام ته دزاريو او عجز لمن وغورځوله اود خيرات او ترحم غوښتنه يې وکړه ﴿فَأَوْفَ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ
عَيْنًا﴾ نو پوره را کړه مودته پېمانه او خيرات وکړه پرمود (چې يا خوزمور ورور راسره ستون کړه (۱)
اريا داکوت پانگه مه مسترد کوه او هغه واخله ﴿إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ﴾ بېشکه چې الله
حزا (ثواب) ورکوي خيرات ورکونکو (محسنينو) ته او کله چې خبره همدغه ځای ته ورسېده چې دومره
زياتي زاري جگي يې وکړې نو حضرت يوسف عليه السلام ددغه حال له اورېدلو څخه بې اختياره
دمهرباني له مخي دوی ته هغه څه څرگند کړل چې پخوا يې ځني پټ کړي وو هغه دا چې: ﴿قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ

مَا فَعَلْتُمْ يَوْسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴿۱﴾ وويل: (يوسف عليه السلام ورونوه) آيا پوهېږئ تاسې چې تاسې له يوسف او دده له ورور سره څه فعل کړی وو؟ کله چې تاسې ناپوهان وئ يعني آيا تاسو ته د خواني په لېونتوب چې له يوسف او د هغه له ورور سره څه ناخوالي کړدې کړي وې او غرض له دې څخه د پښې لويوالی دی لکه چې ورته وايي خومره ستره گناه موکړي چې يوسف او دده ورور مورتلی وو (۱) ابو السعد وايي: چې دغه خبره يې ددې لپاره ورته وکړه چې زړه يې ورباندې وسوځېدو او نصيحت يې ورته وکړ چې توبې ايستلو ته يې وهڅوي (۲) ﴿قَالُوا أَوَإِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ﴾ وويل: (ورونو د يوسف) آيا بېشکه ته چې يې خامخادانه يوسف يې؟ دوی تعجب او استغراب وکړ ﴿قَالَ أَنَا يُوسُفُ وَهَذَا أَخِي قَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا﴾ وويل: (يوسف هو) هم دازه يوسف يم او دا زما سکه ورور بينامين (دی په تحقيق الله پر موږ احسان فرمايلي دی) چې له بلاوو او ازمينستونو څخه يې ژغورلي، وروسته له بېلتون څخه يې يوځای کړي اوله ذلت څخه يې راته عزت بښلی دی ﴿إِنَّهُ مِنْ يَتَّى وَيَصِيرَ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ﴾ بېشکه شان دادی هر څوک چې وېرېږي له الله او صبر وکړي نو بېشکه الله د نېکو کارانو اجر نه ضائع کوي (يعني څوک چې له الله وېرېږي او په محنتونو رېږنو او ازمينستونو صبر وکړي نو الله ددوی نېکي او احسان نه ضائع کوي بلکه بشپړه جزا ورکوي. بياضوي وايي چې (محسنين) يې د ضمير پر ځای ظاهر ياد کړي له دې کبله چې محسن وښيي هغه چاته وايي چې تقوی او صبر يې خپل کړي وي (۳) ﴿قَالُوا تَأَلَّوْا لِلَّهِ لَقَدْ أَتَرَكْنَا اللَّهَ عَلَيْنَا﴾ وويل: (ورونو د يوسف ده ته) په الله قسم چې خامخا په تحقيق الله ته پر موږ غوره کړی يې (يعني دوی پخپله گناه اعتراف وکړ او قسم يې وخور چې يوسف عليه السلام الله پاک پردوی باندي د تقوی، صبر، علم او حلم په سبب غوره او بهتر گرزولی دی ﴿وَإِنْ كُنَّا لَخَطِيئِينَ﴾ او بېشکه چې موږ وو خامخاله گناهکارانو (خطا کونکو) يعني اوزموږ حال اوشان داوو چې موږ په هغو کړو چې و موکړل گناهکاروونو الله پاک تاته عزت درکړ او موږ يې سپک کړو ته يې بسيا او موږ يې خوار کړو ﴿قَالَ لَا تَنْفِرَ عَلَيْكُمْ الْيَوْمَ﴾ وويل: (يوسف عليه السلام) خپلو ورونو ته نشته هيڅ ملامتي پرتاسون ورځ (اونه عذاب او تر تنه بلکه زه درته بښنه کوم ﴿يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾ الله دي تسي ته مغفرت وکړي) دغه دعا ددوی لپاره ده اوزيات مکرمات يې کوي (او هم دی (الله) ښه غوره مهربان د ټولو مهرباني کونکو يعني الله تبارک و تعالی په توبه کونکي باندي ښه مغفرت او رحمت کونکی دی چې دده په شان بل هيڅوک غوره رحمت کونکی نشته ﴿أَذْهَبُوا﴾

(۱) ابو السعد ۳/۹۰

(۲) البياضوي ۳۲۹

(۳) البياضوي نفس المرجع

يَمْبِي هَذَا قَالَتْهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي ﴿ (يوسن زما دغه قميص (كميس) نوواچوئ هغه په مخ دپلارزما) طبري وايي چي داسي راغلي : كله چي يوسف عليه السلام دوى ته خپل خان ور وپېژانده نو دپلارپوښتنه يې له وروڼو څخه وكړه هغوى ورته ويل: دسترگوتور يې له غمه تللي دي (نه وينې، نو په دې وخت كې يې خپل كميس وركړ) ﴿ اويي غوښتل چي خپل پلارته دخپل ژوندي اوسېدلوزېرى وركړي اوخوښي ورته راولي ﴿ يَأْتِ بِصَبْرًا ﴾ نووبه گرزي بياليدونكى يعنې ديدبه يې ورته راوگرزي ﴿ رَأَوْفٌ بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ ﴾ اوراشن تاسي ماته سره له خپل ټول اهل (اوذوډاته ديعقوب عليه السلام له اولادنه).

بلاغت:

﴿ جَهْرَهُمْ بِجَهَارِهِمْ ﴾ پدې كلام كې اوهمدارنگه په ﴿ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ ﴾ كې اشتقايي جناس موجوددى.

۲- كله چي الله تعالى فرمايې: ﴿ فَأَسْرَهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ. وَلَمْ يَبْدِهَا لَهُمْ ﴾ پدې دواړوكي دطباق صنعت راغلى دى.

۳- ﴿ شَيْعًا كَبِيرًا ﴾ دلته اطناب اودمهرباني جلبولوواو استعطاف لپاره راغلى دى.

۴- پدې كلام كې چي: ﴿ وَشَلَّ الْقَرْيَةَ ﴾ دلته مرسل مجاز او علاقه يې محليت دى.

۵- ﴿ يَكْأَسْفَى عَلَى يُوسُفَ ﴾ داسف اويوسف دلفظونوترمينځ اشتقايي جناس دى.

۶- ﴿ قَالَ تَفْتَأُ ﴾ پدې كلماتوكي ايجازبالحذف دى چي هغه داسي تقدير كېږي. (تالله لاتفتأ).

۷- پدې كلام كې چي ﴿ وَلَا تَأْتِسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ ﴾ استعاره راغلي چي هغه دباد وړمه كومه چي خوندورې اوخوږه هواوي له برياليتوب څخه هغه چي وروسته له تكاليفوراخي اوهغه آسانتياچي وروسته له مشكلاتوپېښېږي استعاره شوي ده.
لطيفه:

قاضي عياض رحمه الله په الشفاء كتاب كې ليكي چي يوه اعرابي له يوچانه داآيت واوږېدوچي تلاوت يې كاوو ﴿ فَلَمَّا اسْتَيْسَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا ﴾ نو هغه وويل: زه شاهدي وايم چي دغه دمخلوق كلام نه دى مخلوق په داسي كلام او وينا باندي قدرت نلري اوداپدې چي آيت شريف ددوى له ټولو خلگو څخه گوښه توب ښيي چي پردى ورسره هيڅوك هم نه وي اودوى خپلي رايې مخ او شاسره واړوي ردروي اودوى هغه بهانه ولټوي چي كله هم بيا له پلار سره مخامخ شي او ورته ووايې اودغه پېښه ورته بيان كړي نوپه دغه لنډآيت شريف ديوي اوږدې كيسې ټولي معاني رانغښتلي دي.

الله تعالى فرمايې:

﴿وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ رِبْعَ يُوسُفَ لَوْلَا أَلْ تُقِيدُونِ ۖ﴾ ﴿١١﴾ قَالُوا تَأْتِيهِ إِنَّكَ نَبِيٌّ
 ضَلَّكَ الْكَدِيمُ ﴿١٢﴾ فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ. فَارْتَدَّ بَصِيرًا قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنَّ أَغْنَمَ مِنْ
 اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾ قَالُوا يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ ﴿١٤﴾ قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي إِنَّهُ
 هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿١٥﴾ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ ءَاوَى إِلَيْهِ أَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِن شَاءَ اللَّهُ ءَامِينَ ﴿١٦﴾
 ﴿١٧﴾ وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ يَأَيُّ هَٰذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا وَقَدْ
 أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَعَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ
 لِمَا يَشَاءُ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿١٨﴾ ﴿١٩﴾ رَبِّ قَدْ ءَاتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مَا تَأْوِيلُ الْأَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ
 وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيُّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿٢٠﴾ ذَلِكَ مِنْ أَنْشَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ
 إِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ أَجْمَعُوا أَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٢٢﴾ وَمَا
 تَسَاءَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٢٣﴾ وَكَأَيُّنَ مِنْ ءَايَةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ
 عَنْهَا مُعْرِضُونَ ﴿٢٤﴾ وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ ﴿٢٥﴾ أَفَأَمِنُوا أَنْ تَأْتِيَهُمْ غَشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللهِ أَنْ
 تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾ قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللهِ
 وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٢٧﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِي إِلَيْهِمْ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي
 الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَفَلَا يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٨﴾ حَتَّى
 إِذَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ وَطَنُوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مَنْ نَشَاءُ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ
 ﴿٢٩﴾ لَقَدْ كَانَتْ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ
 وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٠﴾

يوسف: ۹۶ - ۱۱۱

مناسبت او تراو:

دا آيتونه د يوسف عليه السلام د ټولې کورنۍ مصر ته درانگ او يوسف عليه السلام سره د پيوستون
 خبرې کوي هلته چي يوسف عليه السلام دعزت اولوړتيا په مقام کي اوسي او داوخت دى چي دده هغه
 خوب چي پخوا يې لېدلى وو يوولس وروڼه او مور او پلار ورته سجده کوي تعبير مومي يو ځل بيا کورنى
 يوموتى او متحده کبري اوله خفگنه وروسته ورته خوښي لاره پيدا کوي په پاى کي دالله جل جلاله
 د قدرت او وحدانيت هغه دلالت کونکي نښي چي دکائناتو په عجائبو کي دي راسپړي او انسانان ورته

خبر کوي او بيا د انبيي چي د يوسف عليه السلام او ورونو په کيسه کي يې د عقل د خاوندانو لپاره پندونه خوندي دي فرمايې: ﴿لَقَدْ كَانَتْ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولَى الْأَلْبَابِ﴾ لغتونه:

(تفدون) ما بډه اتوب ته منسوب کوي، اصمعي وايي: کله چي د يو چا له بډه والي خبري زياتي شي نو ورته (مفند) وايي: زمخشري وايي چي (بفنيدي) (فند) ته منسوب او بېخي زور والي ته وايي: چي له زور توبه يې عقل کار پرېږدي نو وبل کيږي (شيخ مفند) اوداسي نشي ويل کېدای چي (عجوز مفند) ځکه چي ښځه د خواني په وخت کي هم دراي (اوبشپړ عقل) خاونده نه وي چي په بډه والي کي ځني محرومه شي (۱) (ضالک) له سمي لاري نه خطاستا (البدو) صحراء (نزغ) فساد غورځولې وو او اصل يې له (نزغ الراكب لدابة) څخه اخيستل شوی هغه چي څوک خپل مرکب د چسپانده نللولپاره وچوغي (فاطر) بې نموني پيدا کونکي اصل يې له فطر څخه اخيستل شوی کله چي وځيرل شي خو وروسته بيا له پنځولو (خلق) او ايجاد څخه عبارت گرځېدلی دی (غاشية) يتونکي عذاب (بغتة) ناڅاپه (باسنا) عذاب زموږ (عرة) وعظ او پند.

تفسير:

﴿وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ﴾ او کله چي بيا جلا شو کاروان (له مصره دشام په لوري) وويل پلار ددوی (خپلو مصاحبينو، حاضرينو قريبانو ته) بېشکه زه چي يم خامخا د يوسف بوی مومم؛ ابن عباس رضي الله عنه وايي: هوا راواوتله اود يوسف عليه السلام د کميس بوی يې داتوشپو واټن (مسافې) څخه يعقوب عليه السلام ته راوړ (۲) ﴿لَوْلَا أَنْ تُفِيدُونِ﴾ که چېرې د کم عقلي نسبت ماته نه کوي (چي ته بډه اشوی يې) د (لو) کلمې خواب محذوف او هغه دادی چي نوزه به خبر درکړم چي هغه ژوندی دی ﴿قَالُوا تَأَلَّهَ إِنَّكَ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾ وويل (لمسيانو او حاضرينو يعقوب ته) قسم په الله بېشکه چي يې ارومروپه هغه پخوانی خطاکي اوله سمي لاري کوږ شوی يې چي د يوسف مينه دي په لويه پېمانه زړه ته اچولي او په ياد کي يې ډوب يې اوداهيله لري چي هغه به بيا مومم مفسرين کرام وايي: چي دوی ځکه دغه خبري کولې چي پوخ باوري يې درلود يوسف عليه السلام خامخا مر شوی دی. ﴿فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ﴾ نو کله چي راغی زېري کونکي (د خوښي خبر) مجاهد وايي: چي زېري کونکي پخپله يهودا وو هغه په وينو کميس يې له ځانه سره راوړی وو نوويې ويل چي زه به يې هسي خوشحاله کړم لکه چي غمجن کړی مي وو (۳) ﴿أَلْقَنَهُ عَلَى وَجْهِهِ فَأَزْتَدَّ بِصَبْرٍ﴾ نو و اچاووده (زېري کونکي) هغه کميس پرمخ ددغه (يعقوب) باندې نو وگرځېدو (يعقوب) ليدونکي

(۱) الکشاف ۵۰۴-۲

(۲) القرطبي ۲۵۹/۹

(۳) الضري ۶۳/۱۳

(چي ورته خوشي او بيداري راغب رگه شوه) ﴿فَالِآلَهُ أَقْلَ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ وويل يعقوب عليه السلام آيا ماته سوتنه نه وو ويلي چي زه دالله (له بنووني) پوهېرم په هغه څه چي تاسي پرې نه پوهېږئ (يعني يعقوب عليه السلام خپلوزامنونه وويل چي ماته سوتنه نه وو ويلي چي زه پر هغه څه پوهېرم تاسو پرې نه پوهېږئ؛ چي يوسف ژوندی دی او الله به يې ماته راولي چي دخوب تعبيريوشي مفسرين کرام وايي: دوی ته يې هغه خبره ورياده کړه چي ورته ويلي يې وو: ﴿إِنَّمَا أَشْكُوا بَنِي وَحْزَنٍ إِلَى اللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ روايت کېږي چي يعقوب عليه السلام له زېري کونکي څخه وپوښتل چي يوسف څنگه وو؟ هغه ورته وويل: يوسف دمصر پاچاوو ده ورته ويل: پاچهي يې څه کوم په کوم دين باندې وو؟ هغه ورته وويل: داسلام په دين وو نو يې بيا وويل: چي اوس نعمت بشپړ شو (۱) ﴿قَالُوا يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبًا﴾ وويل: (وروند يوسف) اي زموږ پلاره موږ ته له الله نه زموږ دگناهونو مغفرت وغواړه (دوی پخپله خطا اقرار وکړ چي) ﴿إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ﴾ بسکه موږ خطا کونکي وو (په هغه څه کي چي د يوسف په حق کي مو ترسره کړل) ﴿قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي﴾ وويل: (يعقوب خپلوزامنونه) ژر به تاسي نه له خپله ربه مغفرت وغواړم؛ مفسرين کرام وايي: دغه دمغفرت غوښتنه يې دسهار خواته وځنډوله ترڅو اجابت ته نژدې وي او چا بيا ويلي چي دجمعي ورځي ته يې وځنډوله ځکه دجمعي په ورځ کي د دعاد فېلولو لپاره يوه گړۍ شته (۲) ﴿إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ بېشکه هم دغه الله هم دی ښه ښوونکی دگناهونو (او دگناهونو پټوونکی) ښه رحم والادی (په خپلو بندگانو باندې) ﴿فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ ءَاوَىٰ إِلَىٰ أَبِيهِ ءَبُوتَ﴾ او کله چي دوی په يوسف عليه السلام باندې راننوتل (مانی او مجلس ته) نومور او پلاريې خپل ځان ته رانژدې کړل (هغوی يې په غېږ کي ونيول) ﴿وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِن شَاءَ اللَّهُ ءَامِنِينَ﴾ او وويل: يوسف عليه السلام چي تنوزی (دمصر) ښار ته حال دا چي (له هري سختي به) انشاء الله په امن کي شئ؛ او دا چي انشاء الله يې ورسره زياته کړه مقصد يې پدې کلمه تبرک حاصلول وو ﴿وَرَفَعَ أَبُوتَ عَلَى الْعَرْشِ﴾ او پورته يې کړل مور او پلار خپل (له ځانه سره يې دپاچهي) په تخت (کښېنول) ﴿وَحَرَّوْا لَهُ سُجَّدًا﴾ (او پرېوتل) (دغه يوولس وروڼه او مور او پلار) دغه يوسف ته سجده کونکي (يعني کله چي دوی يوسف عليه السلام ته ورننوتل نو ورته يې سجده وکړه مفسرين کرام وايي: چي دغه سجده ددوی په نزد تحيه او تعظيم وو دعبادت لپاره نه وه) ﴿وَقَالَ يَتَابَتَ هَذَا تَوَلَّىٰ رَبِّي مِن قَبْلُ﴾ وويل (يوسف) اي پلاره زما دا (دسجده) بيان (تعبير) زما دپخواني خوب

(۱) الرازي ۲۰۹/۱۸

(۲) سيد قطب رحمه الله وايي: دغه ژمنه چي د ﴿سَوْفَ﴾ په کلمه يې له دوی سره وکړه داسي ښکاري چي دغه دانساني پرهارزلي زړه لوري ته اشاره وي چي ژر به ورته ښه رغواړي کله چي دزړه سکون يې پيدا شي او خفگان يې ليري شي

دی (چي مڀه کوچنيوالي کي ليدلی وو) ﴿قَدْ عَلِمْنَا رَفِ حَقًّا﴾ په تحقيق زمارب داخوب حق وگرځاوو
 ﴿وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ﴾ او په تحقيق احسان انعام يې راباندي کړی دی کله چي زه يې له
 نديځانې راوايستم. مفسرين کرام وايي: چي دکوهي څخه دراايستلو کيسه يې هډوياده نکره ترڅو چي
 وروڼه يې له شرمندگي سره مخ نشي اوداچي هغوی ته وروسته له بښني کولو ددوی کره وره ورپه
 يادنکړي ﴿وَحَافَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ﴾ اوتاسي يې له صحراڼه (مصرته) راوستی؛ ځکه دوی کوچيان خلگ
 وو د فلسطين په صحرامېري کي به يې اوبښان او پسونه درلودل نويوسف عليه السلام دالله جل جلاله
 هغه نعمت ورپه يادکړ چي دوی يې له صحراڼه ښارته راوستل ټوله کورنۍ يې چي ترسلوکسانولې وو
 مصر ته راغلل اوکله چي بيرته له مصرنه وتل ترشپږ سوه زره کسانوزيات وو(۱) ﴿مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَعَ
 الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي﴾ وروسته له هغه چي شيطان زما اود وروڼو تر مينځ فساد جگړه غورځولي وه
 ، ابوحيان وايي: چي فقط همدومره يادونه يې وکړه چي نعمت وروسته له کړاوونو څخه ځانله
 خوندلري(۲) ﴿إِنِّي لَرَفِي لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ﴾ بېشکه زمارب چي دی باريک تدبير والادی دهغه چالپاره چي
 چي ورته اراده وفرمايې يعني هغه خپل تدبيرپه باريکي اودقت سره داسي چي خلگ يې احساس نه
 کوي او ورباندي نه پوهېږي ترسره کوي ﴿إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾ بېشکه الله ښه عالم ښه حکمت
 والادی؛ پخپل مخلوق ښه عالم اوپه خپلو مصنوعاتو کي د حکمت خاوند دی. مفسرين کرام وايي چي:
 يعقوب عليه السلام له يوسف عليه السلام سره په مصرکي څلېروښت کاله واوسېدو بيا وفات شو
 اوبيا يې وصيت وفرمايل: چي مادخپل پلار اسحاق ترڅنگ په شام کي ښخ کړئ او حضرت يوسف عليه
 السلام پخپله ورسره ولاړ او هلته يې دفن کړ اوبياچي کله بيرته مصرته راستون شو له پلاره وروسته
 دروښت کاله په مصرکي ژوندی وو اوچي وخت يې پوره شو او پدې وپوهېدو چي نورنو دژوندانه
 وروستۍ شپې دي نودتل تر تله پاچهي مينه يې په زړه کي پيدا شوه او ويې غوښتل دالله جل جلاله
 اودخپلونيکانو پلرونو اواجدادو يعقوب او اسحاق عليهما السلام ملاقات يې ترسره شي نو يې وويل:
 ﴿رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمَلِكِ﴾ اي ربه زماپه تحقيق ماته دي راکړي ده څه له پاچهي (ماته دي عزت،
 مرتبه، سلطان اودنيوي نعمتونه راکړي دي) ﴿وَعَلَّمَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ﴾ اوبنډولي دي ماته څه له
 تعبیره دخوبونو (چي دغه علمي نعمت دی) ﴿فَاطَرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ﴾
 اي دآسمانونو اوځمکي (بې له نمونې) پيدا کونکي هم ته بې دوست کار جوړونکی زماپه دنيا او آخرت
 کي ﴿تَرْفَعْنِي مُسْلِمًا وَالْحَقْنِي بِالصَّلَاحِ﴾ وفات کړه مايداسي حال کي چي مسلمان يم اوله صالحانو
 سره مي يوځای کړه؛ الله ته بې اېښهال وکړ چي اسلام يې ورته خوندي کړي ترڅو چي ورته مرگ راځي،

هم تردي خايه د حضرت يوسف عليه السلام کيسه پای ته رسېږي نور نو د محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم د نبوت په رښتوالي باندې دلایل دي ﴿ذَٰلِكَ مِنْ أَسَاءِ الْفِتْيَةِ يُجِيبُهُ إِلَيْكَ﴾ دغه (کيسه د يوسف) د غيښوله خبرونو څخه ده چې هغه موږ ته وحی کوو (ای محمده!) چې تاته پخوا د دې علم نه وو او موږ تاته دهغې په بشپړه توګه او ښکلي انځور سره ښودنه وکړه ترڅو ستاد نبوت دعوی درښتوالي لپاره دلیل وي ﴿وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ أَتَمَعُوا أَنْهُمْ وَهُمْ يَنْكُرُونَ﴾ اونه وې ته (ای محمده!) له دوی (د یعقوب عليه السلام له زمنو) سره کله چې دوی خپل فکر راټول کړ (په غورخولو د يوسف عليه السلام په کوهي کي) او حال دا چې دوی مکر فريب کړو له یعقوب عليه السلام او يوسف عليه السلام سره چې له دوی سره یې واستوي ناهغه د کيسې ننداره له نژدې به ده کړي بلکه دوحی په سبب هغه چې علیم او خبير ذات نانه کړي دي پوهدلی یې ﴿وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ﴾ اونه دي زیاتره خلګ اګرې نه حرص وکړې (ددوی په ایمان راوړلو کي) ایمان راوړونکي؛ ځکه دوی د کفر تصمیم لري دغه د رسول الله لپاره تسلاده ﴿وَمَا تَنْتَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ آخِرٍ﴾ اونه غواړې ته (ای محمده!) به دغه (ابلاغ د قرآن) هیڅ اجر مزدوري (چې پردوی دروند شي) ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ﴾ نه دی دا قرآن مګر پند دی (له جانب د الله تعالی) لپاره د ټولو خلګو؛ اوت د دغه قرآن په تلاوت سره له دوی څخه مال دولت نه غواړې نوکه دوی هوښیاران وی منلی به یې وو سرغړونه به یې نه کوله ﴿وَكَايْنٍ مِّنْ ءَايَةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَٱلْأَرْضِ﴾ اوډېر دي له دلائلو (علاماتو چې د الله جل جلاله په وحدانیت او وجود باندې دلالت کوي) په آسمانونو او ځمکو کي (لکه لمر، سپوږمۍ، ستوري، غرونه، دریا بونه، ونې او نور عجائبات او څیزونه) ﴿يَمْزُوكَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ﴾ چې دوی (معاندین) ورباندې تېرېږي (په سترګو یې سبا بېګا ويی) حال دا چې دوی له هغو ښوځني تل څنګ کونکي دي؛ پکي سوچ او فکر نه کوي نو د دوی له اعراض څخه تعجب مکوه چې له تڅخه یې کوي بلکه د دوی څنګ کول له آیتونو د وحدانیت او قدرت د الله څخه خورا نادر او عجیب دی ﴿وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِٱللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُّشْرِكُونَ﴾ او ایمان نه راوړي اکثر له دغو (مشرکانو د الله په وجود او خالقیت باندې) مګر پداسي حال کي چې دوی له الله سره شریک ښوونکي دي دغه مکذبین په الله ایمان نه راوړي مګر چې له الله سره شریک ونیسي بیا دوی اقرار کوي چې الله پاک خالق، اورازق دی خو ورسره بتان په عبادت کولو کي شریکان ګڼي ابن عباس رضی الله عنهما وایي: اوله دې جملې څخه د دوی هغه د تلبيې وبناده چې ویل به یې: لبيک لاشریک لک الاشریکا هولک تملکه و ما ملک) (۱) ﴿أَفَأَمُّواْ أَنْ تَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ مِّنْ عَذَابِ ٱللَّهِ﴾ آیانو بېغمه دي دا (مشرکان) له دې نه چې راشي دوی ته (عقوبت) چا بېرېدونکی پټونکی له عذابه د الله نه ﴿أَوْ تَأْتِيَهُمُ ٱلسَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ﴾ یاراشي دوی نه قیامت ناڅاپه حال دا چې دوی پرې خبر (هم) نه وي

اونه بي انتظار کوي استفهام انکاري او په معنا کي يې توبيخ پروت دی ﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي﴾ ووايه
 (ای محمده! دوی ته) چي دغه څرگند او سمه سيخه لاره (زماده) چي هېڅ شک او شبه پکې نشته
 ﴿أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي﴾ بولم زه (ټول خلگ لوري د توحيد د الله ته) طاعت او عبادت
 ته يې (په بيان او ښکاره دليل سره او هم هر هغه خلگ چي زما متابعت کوي) اورا باندې يې ايمان راوړي
 دی ﴿وَسُخِّنَ اللَّهُ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ او پاک دی الله (له شرکه) اونه يم زه له شريک ښونکو څخه
 ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوْحِي إِلَيْهِمْ﴾ اونه وو لېرې موږ پيڅواله تا (ای محمده!) په رسالت
 سره (مگر سړي) نه ملائکي د آسمان (چي موږ به دوی ته وحی کوله. طبري وايي: معنادا چي نه موبنځي
 په رسالت رااستولي اونه هم پرېښتې چي خلگ زموږ طاعت ته راوبولي^(۱)) او په آيت شريف کي په
 هغو کسانو رد شوی چي وايي: انبياء دي پرېښتې وي او ياهغه کسان چي گمان کوي بنځي به هم در رسالت
 مقام ته رسېدلي وي ﴿مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ﴾ له اهل د قريو (ښارونو) نه د صحراء د بيا بانونو څخه حسن
 بصري رحمه الله وايي: چي الله پاک هېچېري هم د صحرا يې خلگو، بنځو او پېريانو څخه انبياء ندي
 رااستولي^(۲) مفسرين کرام وايي: ددې لپاره انبياء عليهم السلام گرد (ټول) له ښارونو څخه غوره شوي
 چي دوی په حلم او علم سمبال وي او د صحرا بيا بانونو خلگ په جهالت، قسوت او جفا کي ساری نلري ﴿أَفَلَمْ
 يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ آيانونه گرزي دغه (دروغچان کفار)
 په ځمکه کي نو ودي ويني (د عبرت په ليدلو) چي څرنگه وو عاقبت د هغو دروغچانو چي تردوی
 پخوا تېر شوي دي (او پند دي ځني واخلې استفهام د توبيخ لپاره راغلی دی ﴿وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ
 اتَّقَوْا﴾ او خامخاکو رد آخرت ډېر غوره دی دپاره د هغو کسانو چي ځان ساتي (له دغي فاني دنيا څخه
 ﴿أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ آيانو تاسي عقل نه چلوی؟ (چي ايمان راوړی) ﴿حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ
 قَدْ كُذِّبُوا﴾ تر هغه پوري چي رسولان به نااميده شول چي ددوی قوم يې تکذيب وکړ او ايمان يې نه
 راوړی ﴿جَاءَهُمْ نَصْرُنَا﴾ راغي ناڅاپه دوی ته نصرت زموږ (په سختو شېبو کي کله چي مشکلاتو
 وکړ او ونوپه دوی کي منگولي بنځي کړي وې اوله الله جل جلاله څخه پرته بل هېڅ داميد څرک نه وي
 پتي نو په همدغه وخت ناڅاپه غوڅ بری الله پاک راواستوی ﴿فَنُجِّيَ مَنْ نَشَاءُ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ
 الْمُجْرِمِينَ﴾ نو خلاصي به ورکړی شوه له عذابه هغه چاته چي موږ به ورته اراده وفرمايله
 (پيغمبران او مؤمنانوته پرته له کافرانو) اونشي دفع کېدای عذاب زموږ له قوم گنهگارانو څخه، کله
 چي ورباندې نازل شي ﴿لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ خامخاپه تحقيق شته په قصه

ددوی (یوسف او ورونو) کي پندلیاره د عقل د خاوندانو ﴿مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَىٰ﴾ نه دی (دغه قرآن یوه داسي خبره چي له ځانه په دروغو ویلي شوي وي) (اویا چا جوړه کړي وي) ﴿وَلَسٰكُنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ﴾ لیکن دی دغه قرآن تصدیق کونکی دهغو (آسماني) کتابونو چي وویځو له دی نه ﴿وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ﴾ اودی تفصیل دهر شي (چي په دین کي له حلال او حرام څخه محتاج الیه وي) ﴿وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ اوهدایت اورحمت دی لپاره دهغه قوم چي ایمان یې (ورباندې) راوړی (اوپه اوامرو، نواهیو باندې یې عمل کوي).
بلاغت:

﴿ثَلَاثَةٌ اِنَّكَ لَمِی ضَلَلْتَ الْكَدِيمِ﴾ دلته یې ددوی کلام په قسم او (ان) او (لام) باندې مؤکد راوړچي دغه ډول ته انکاری تاکید ویل کېږي ځکه پرله پسې مؤکدات راوړل شوي دي

۲- کله چي الله تعالی فرمایي ﴿اَدْخُلُوا مِصْرَ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ اٰمِنِينَ﴾ دلته د ﴿اِنْ شَاءَ اللّٰهُ﴾ کلمه د تبرک لپاره راوړل شوي اوپه آیت شریف کي تقدیم اوتاخیر دی چي تقدیر یې داسي کېدای شي. (ادخلوا مصر آمنین انشاء الله).

۳- ﴿وَرَفَعَ اَبْوَيْنَهُ عَلٰی الْعَرْشِ وَخَرُّاْ لَهُ سُجَّدًا﴾ له ابوینو څخه مراد مور اوپلار دي اونغلیا ابوین بلل شوي همداراز (رفع) یعنی پورته کول دمور اوپلار وروسته دسجدي ترادا کولودي خولفظاورڅخه رومي راغلی چي ددوی تعظیم ترسره شي نومعناداچي لومړی یې دسجدي کولو مراسم ترسره اوبیا یې شاهي تخت ته وخېژول

۴- کله چي الله تعالی فرمایي ﴿وَمَا اَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ﴾ دلته د ﴿وَلَوْ حَرَصْتَ﴾ جمله د ﴿وَمَا﴾ داسم اوخبر ترمنځ معترضه راغلي اوسبب یې داچي څرگنده کړي هدایت یوازي دالله جل جلاله په لاس کي دی.

۵- پدې کلام کي چي راځي ﴿وَمَا تَسْأَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ﴾ دغه دمضاف په حذف سره راغلی یعنی ته له دوی څخه دقرآن کریم په تبلیغ دڅه شي غوښتنه اوسوال نه کوي.

۶- ﴿وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ﴾ او ﴿اِلَّا وَهُمْ مُّشْرِكُونَ﴾ پدې کي له بدیعي محسناتو څخه هغه څه شته چي سجع بلل کېږي اوهغه داچي ددواړو فاصلو په وروستني حرف اوتوري کي سره توافق وي
تنبيه:

دالله تعالی دا قول چي فرمایي ﴿لَقَدْ كَانَتْ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةً لِّأُولِيْ الْاَلْبَابِ﴾ پدې دلالت کوي چي ددې کیسوله یادولو څخه مقصد پند او عبرت دی اوپدې کیسه کي عبرت داچي هغه ذات چي یوسف علیه السلام یې له کوهي راوکیښ اوبیا یې له بند یخاني راوبوست وروسته یې دمصر دپاچهي تاج ور وبانښه کوم چي څه موده پخوا دی هلته دمړیې په نامه خلگو پېژانده ورپسې یې ټوله کورنۍ اومور

و پلار له ډېري مودې بېلنونه وروسته سره يوځای او يوموتی کړه چې هډه و هېچاهم د داسي څه انتظار نه کوو نو همدغه ذات جل جلاله پدې هم قادر دی چې د محمد صلی الله عليه وسلم عزت و کړی شان يې لوړ کړی او دېن يې خپور کړی بل له دغې کيسې څخه اخبار کول له پتو رازونو څخه سرده پورته کول دي چې دغه دا خبر ب لغيب معجزه الله جل جلاله رسول الله صلی الله عليه وآله وسلم ته ورکړې ده
د الله جل جلاله په مرسه او توفيق د يوسف سورت بشپړ شو

***

(۱۳) دالرعد سورت مدني اودري څلوېښت آيتونه لري

د سورت په وړاندې:

- دالرعد سورت مدني اودمدني سورتونو اساسي اوبنستيز مقصدونه دادي چې د وحدانيت ، رسالت اوبعث جزاء تقرير پکې شوی وي د مشرکانو دشکو کو او شبهاتو دفع پکې ويلي شوی وي.
- سورت په لمري پيل کي يوه ستره قضيه چې د الله جل جلاله په وجود و وحدانيت باندې ايمان راوړل دي رااخلي له دې سره سره چې حق خوراخرگند او ښکاره دی خويياهم مشرکان د قرآن تکذيب کوي ودرحمان له توحيد څخه منکرېږي دادی چې آياتونه نازلېږي او د الله جل جلاله د بشپړ قدرت او په آسمانونو او ځمکو کي د عجيب خلقت او پيداينست يادونه کوي لمر، سپوږمۍ، شپه او ورځ کښتونه ، سوې او تېل هغه څه چې په دغه ويره دنيا او پراخو کائناتو کي دي ورته دخلگوپام رااړوي.
- وروسته بيا آيتونه دبعث او جزاء اثبات کوي ورپسې د الله جل جلاله په يووالي او توحيد ټينگار کوي داپه ډاگه کوي چې ژوند او مرگ ، پيداينست او ايجاد ، گټه او تاوان يوازي د الله له لوري ترسره کېږي دلته قرآن کریم د حق او باطل لپاره دوه مثالونه راوړي يو يې داوبو په هکله چې له آسمانه رااوري اوبياکندي او خوړي بهېږي ، خس او خاشاک له ځانه سره لېږدوي او داوبو په سردخيږي او څړي په شان راپورته کېږي هغه چې هېڅ فائده پکې نه وي دوهم مثال دهغو کانونو او فلزي موادو دی چې وېلې کېږي ترڅو دسرو اوسپينو زړولونې گېڼې ځني جوړي شي اوبيا هغه پاتې شونی لکه څک او نور چې سملاسي له پيدا کېدلو سره له مينځه ځي او خوړېږي خوپاک سپېڅلی معدن هماغسې صاف ستره هېښه او تل تر تله وي ﴿ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ اَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا ﴾ ترپايه د ايتونو همدغه د حق او باطل مثال دی.
- په سورت کي دنیکمرغه اوبد مرغه کسانو صفات ياد شوي چې هغوی يې په ړندواو بينايانو تعبیر کړي دي او ډېري ډلي تگلاره يې بېله ښکاره کړي او په پای کي سورت ددې گواهي ادا کوي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم د الله له لوري په رښتوني استازي دی.

تسميه اونومول:

دغه مبارک سورت په (الرعد) خکه ونومول شو چي دغه دکائناتو عجيبه پېښه چي دالله جل جلاله د قدرت اوسلطان وړانگي پکي څلېږي اوبه دژوندانه سبب اوپه خپل قدرت سره يې له وريځي راتوي کړي اوپه همدې وريځ کي الله پاک رحمت اوعذاب دواړه خوندي کړي دي هغه لکه څرنگه چي پکي باران شته همداسي پکي تندرنغېستی دی په يوه کي ژوند اوپه بل کي مرگ پټ دی اوددوو متناقضو يوځای کول د قدرت کرشمې اوعجائبات دي

الله تعالی فرمايي:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ (۱) اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ أَسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى يُدِيرُ الْأَمْرَ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لَكُمْ بِقَنَاءٍ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ (۲) وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَحَقَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَارًا وَمِنْ كُلِّ الشَّجَرِ جَعَلَ فِيهَا رَوْحَيْنِ ابْتَيْنَ يُغْشَىٰ اللَّيْلَ النَّهَارُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ (۳) وَفِي الْأَرْضِ قِطْعٌ مُّتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِنْ أَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقَىٰ بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنُفِضَ بَعْضُهَا عَلَىٰ بَعْضٍ فِي الْأُكُلِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ (۴) وَإِنْ تَعَجَّبَ فَعَجَبْ قَوْلُهُمْ أَهَذَا كُنَّا تُرَابًا أَوْ نَأْتِي بِخَلْقٍ جَدِيدٍ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (۵) وَنَسْتَعِجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثَلَتُ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِّلنَّاسِ عَلَىٰ ظُلُمِهِمْ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ (۶) وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ إِنَّ مَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ (۷) اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَىٰ وَمَا تَغِيضُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ (۸) عَنِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ (۹) سَوَاءٌ مِنْكُمْ مَنْ أَسَرَ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ (۱۰) لَهُ مُعَقَّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ (۱۱) هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ (۱۲) وَيَسْمِعُ الرِّعْدَ بِحَمْدِهِ وَالْعَلِّيكَ مِنْ خِيفَتِهِ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْحَالِ (۱۳) لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ إِلَّا كَبْسِطٍ كَمَثَلِ الْيَمْرِ لِيَنْتَعَمَ فَاءُ وَمَا هُمْ بِبَالِغِينَ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ (۱۴) وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ (۱۵) قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلْ اللَّهُ قُلْ أَعْتَذِرُكُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ

يَأْمُرُهُمْ تَقَمًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ
مَنْنَةً الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلْ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿١٦﴾ ﴿الرعد: ۱ - ۱۶﴾
لغتونه:

(عمد) ستنی ته وایې اودغه توری اسم جمع اوڅوک وایې چي: د عمود جمع دی (صنوان) د (صنو) جمع
اوهغه له ونې څخه راغزېدلي ښاخ ته وایې چي معنایې هم مثله (ساری) دی ځکه نوعم (کاکا) ته (صنو)
وایې چي له پلار سره مماثلت لري نوکله چي ونه (درخته) گڼ ښاخونه لري هغوی ته صنوان وایې
(الاعلال) د (غل) جمع اوهغه ترونکي ته وایې چي ورباندي لاس له غاړې سره تړي (الثلثات)
د (ثلث) جمع او عذاب ته ویل کېږي (ثلث) ته ځکه مثلث وایې چي د عذاب او معذب ترمینځ مماثلت
موجودوي (تغیض) له (غاض) څخه اخیستل شوی اوهغه وچېدلواو کمېدلوته وایې (سارب) په رڼا ورځ
نگ کونکي ته وایې (معقبات) یو په بل پسې راتلونکي پرېستې (المحال) په قوت هلاکول او عذاب
دنزول سبب:

أنس رضي الله عنه رواية كوي ، وایې چي : رسول الله صلى الله عليه وسلم د عربانو د جاهليت
د فرعونيانو یو فرعون ته څوک ور واستول ، ورته ویل یې چي : هغه ماته راوبوله استازي ورته ویل هغه
خورا سرکښ او جبار دی خورسول الله صلى الله عليه وسلم ورته وفرمایل چي : ورشه هغه ته بلنه ورکړه
اوقاصد ورغی هغه ته یې بلنه ورکړه ورته وې ویل چي : رسول الله صلى الله عليه وسلم درته بلنه کوي
هغه په خواب کي ورته زیاته کړه چي : ماته خبر را کړه آیا د محمد الله د سرورودی ، که د سپینوزرو او که
د قلعي ؟ نو استازی پیغمبر ته راستون شو دهغه خواب یې ورته راوړ او ویې ویل چي ماویل هغه خورا
سرکښه او متکبر دی بیار رسول الله صلى الله عليه وسلم قاصد ور واستا و چې هغه ته بلنه ورکړه هغه
بیالومرنی خبره ورته غبرگه کړه دوی په همدې خبرو کي وو چي الله پاک یې په سرباندي ورپخ راوستله
اودتالندي غږ شو په سردپاسه یې تکه (تندر) راو لوبده اود سرکوپړی یې ځني یو وره بیا الله جل جلاله
دا آیتونه نازل کړل ﴿ وَرُسُلُ الْمَوَاقِفِ فَيُعِيبُ بِهِمَا مَنْ يَشَاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْمَحَالِ ﴾ (۱)

تفسیر:

﴿المر﴾ پدې کي د قرآن کریم اعجاز ته اشاره ده (۲) او ابن عباس رضي الله عنهما وایې معنادا چي :
(زه الله پوهېږم او وینم) ﴿ يَلِكَ مَا يَنْتُ الْكِتَابُ ﴾ دا آیتونه د کتاب (قرآن) دي (هغه چي معجز او
ترتولوپورته کتاب دی) ﴿ وَالَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ ﴾ اوهغه کتاب چي تاته نازل کړی شوی دی له

(۱) سبب النزول ۱۵۶

(۲) د مقطعاتو تورو توضیحات د البقره سورت په پیل کي ولولئ.

(طرفه) درب ستاحق دی (له باطل سره نه گډېږي اونه پکي څه شک او شبه شته) ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ وليکن زيات خلک ورباندي باورنکوي يعني سره له دې چي زبسته څرگند او روښانه ده خوبيايې هم ډېر کسان نه مني دروغ يې گڼي ﴿اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا﴾ الله هغه ذات دی چي آسمانونه يې پورته کړي (درولي) بې له ستونو چي تاسويې ووينئ (چي ستني نلري اودغه دمبدع پيدا کونکي حکيم ذات په وجود دليل دی) ﴿ثُمَّ أَسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ﴾ بيايې استواء وکړه په عرش باندي (هسي چي له ده سره ښايې بې له کيفه، نعطيله او تجسيم څخه) ﴿وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلًّا يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾ (اومسخر کړی يې دي لمر او سپوږمۍ هريو) له دوی نه (روان دي تر معلومي نېټې پوري) يعني الله پاک لمر او سپوږمۍ دانسانانو دمصال حولپاره تابع گرزولي چي دالله په قدرت سره هريوې تر ټاکلي مودې چي ددنيا دفنا موده ده روان دي ﴿يُدَبِّرُ الْأَمْرَ﴾ (تدبير کوي دهرې چاري) الله پاک پخپل حکمت او قدرت سره دخلگوامور او چاري سمبالوي چاته ايجاد او چاته اعدام ځينوته ژوند او ځينوته مرگ ورکوي ﴿يُفَصِّلُ الْآيَاتِ﴾ په تفصيل سره دلائل (دتوحيد او قدرت) بيانوي ﴿لَقَدْ كُنَّا يَلْقَاهُ رَبَّكُمْ تُقِنُّونَ﴾ (لپاره ددې چي تاسي دخپل رب په ملاقات يقين وکړئ) يعني الله دخپل قدرت او توحيد دلائل ددې لپاره بيانوي خوتاسي دالله جل جلاله دملاقات په هکله باور ولرئ چي له مرگه وروسته ژوندون حق دی ځکه څوک چي دومره توان او قدرت لري نوهغه بيا انسان له مرگه وروسته هم را ژوندي کولای شي. ﴿وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ﴾ اودغه (الله) همغه ذات دی چي ځمکه يې غوړولي ده (پخپل قدرت سره پراخه اودغه خبره دځمکي له گرويت سره منافي نه ده دځمکي گرويت منل شوي خبره ده او دلته مقصد داچي الله پاک مځکه ويړه پراخه ددې لپاره گرزولي چي دانسان او حيوان داوسېدلو لپاره مناسبه وي که چېرې خوړونه لابښونه او غرونه وای نوبيا به ورباندي اوسېدل ممکن نه وو په التسهيل نومي کتاب کي وايې چي دوېرولو او غوړولو لفظ له تکوير سره منافي نه ده ځکه هره ټوټه يې په ځانگړي توگه غوړېدلي خوگرده ځمکه بيا گروي الشكل ده) ﴿وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ﴾ اوپيدا يې کړوپه کړوپه دغه (ځمکه) کي غرونه ثابت (محکم ترڅو ځمکه په اوسېدونکو باندي ونه لرزېږي لکه داچي: ﴿أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ﴾ او بيا فرمايې ﴿وَأَنْهَرًا﴾ او ويالې (داو بورواني) ﴿وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ ثَابِتَةً﴾ اوله هره ډوله مېوې څخه يې پيدا کړي دي (ځمکي) کي جوړه دوه يعني تر اوسه ترخوله

(۱) دسلفواقوال په سورة الاعراف کي ولولئ طبري ۱۳/ ۹۱

(۲) التسهيل فی علوم التنزيل ۱۳۰/ ۲

حکمت سره سم زب توالی او وده وکړي (۱) ابو السعود وایي چې: معنادا چې د دند له بولو مېوه رحمه الله پاک دوه ډوله پیدا کړي دي باخو په رنگ کي لکه تور او سپين اوبه په خوند کي لکه خوږ او ترسو. د هغه په دغه زه کي لکه لوی او وړ، یا هم په خرنگوالي کي لکه تود او سړ او داسي نور (۲) ﴿يُقْنِي اللَّيْلَ النَّهَارَ﴾ د شپي په تباري سره ورځ پتوي ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ بېشکه مذکوره وو خبرو کي خامخا دلایل د قدرت دي لپاره دهغه قوم چي فکر کوي يعنی د الله پاک په عجيبه مصنوعاتو کي هغه څه چي فکر کوي خرگندي نښي او دلایل دي چي د الله په قدرت او وحدانيت گواهي ورکوي او دغه مفکرين يې ځانگړي ځکه ياد کړل گویا هغه عجائبات چي دغه دلایل ورباندې شاهد دي له فکر کولو پرته څوک پېژندلای نشي ﴿وَفِي الْأَرْضِ قِطْعٌ مُّتَجَوِّزٌ﴾ او په ځمکه کي توپي دي (مختلفي) څنگ پر څنگ پېوستي يوله بل سره بن عباس رضي الله عنهما وایي چي: خوږه ځمکه او تروه ځمکه چي دغه يوه نبات زرغونوي او دابله ورسره پېوسته خوېش نه شته کوي (۳) ﴿وَجَنَّتْ مِنْ أَعْنَبٍ﴾ ونور (۴) ب غونه دي ځمکه کي له انگورو نه ﴿وَرَزَعٌ وَنَحِيلٌ صِنَوَانٌ وَعَيْرُ صِنَوَانٍ﴾ او کښتونه (فصلونه) دي او وني د خرماوو دي چي ځيني له يوه بيخه پورته شوي او ځيني ځان ځان ته بېخ لري ﴿يُسْقَى بِمَاءٍ وَكِدٍ وَتَقْضَلُ بَقَضًا عَلَى بَعْضٍ فِي الْأَكْلِ﴾ چي اوبه کولی شي په يوه ډول او بوسره او غوره کړو ځيني له هغو څخه په ځينو نورو باندې په خوراک (خوند، رنگ کي) طبري وایي چي: يوه ځمکه وي خوږه هغه کي زردالو، اونا شپاتي تور او سپين انگور چي ځيني يې خواږه او ځيني تروه وي ځيني يې ترنورونه وي سره له دي چي په يوه اوبه خور او بهري (۴) ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ بېشکه په دغو مذکوره اشياوو کي دلایل (د قدرت) دي دهغه چالپاره چي پکي عقل چلوي (دلته په هغو کسانو باندې د ترده وارشوي چي هغوی دغه څه د طبيعت زېږنده بولي) ﴿وَإِنْ تَحَبَّ فَتَحَبَّ فَتُؤْتَمَّ﴾ اَوْدَا كُنَّا نَزْكَأً أَوْ نَأْتِي خَلْقَ جَدِيدٍ﴾ او که ته تعجب لري (ای محمده! له دي نه چي دوی تانه مني) نو تردي لا عجيبه دا خبره ده چي دوی وایي کله چي موږ خاوري شو آيا شوبه موږ خامخا په نوي پيدا بڼه کي (يعني اي محمده! د دوی انکار له بعث څخه د تعجب وړ دی ځکه هغه ذات چي آسمانونه ځمکي، وني، مېوي او نېرونه يې پيدا کړي دي هغه به دي هم قادر دي چي وروسته له مرگه دوی راپاخوي ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ﴾ دوی همغه کسان دي چي په رب خپل کافران شوي دي (له بعث او د الله تعالی

(۱) په الطلال تفسیر کي سيد قطب رحمه الله تعالی وایي چي: داهي حقيقت دی چي دا اوس بشر د خپل علمي تور او څېړنې په مېه تر لاسه کړي دي هغه د چي نول ژوندي ساري له نړیبه او شخصه څخه پایي ان تردي چي نباتات هم کوم چي پخوا گمان کېدو هغوی به له جېله حسه جوړه بلري ورسو خرگنده ده چي هغه هم جوړې ته اړ دي او د نذکیر او نایب اعصاب یا خو په یوه گڼ کي خړدي او ما هم به محتلموږه نورو کي موجود وي. الطلال ۷۲/۵

(۲) ابو السعود ۹۷/۳

(۳) لصری ۹۷، ۱۳

(۴) اعمس المرجع

له قدرت څخه منكر دي) ﴿وَأُولَٰئِكَ الْأَغْلُلُ فِي أَعْنَاقِهِمْ﴾ او همدغه (گمراهان) دي چي د اور طوفونه به
 يې (په قيامت كي) په غارو كي وي ﴿وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ اودغه خاوندان
 (د طوفونو) صاحبان د اور دي دوی به تل په دغه اور كي وي (نه به مړه كسېي اونه به ځيني را ايستل كېږي
 ﴿وَتَسْتَفِجُونَكَ بِالْسَيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ﴾ او ژر غواړي دوی له تانه عذاب پخوا له روغتيا او سوکالي نه
 يعني دوی په دنيا كي دهغه عذاب چي دوی ته ورباندي تهديد ورکول شوی د مسخرو په توگه سمدستي
 غواړي ﴿وَقَدْ خَلَّيْنَا مِنْ قَبْلِهِمُ الْمُتَلَكِّثُ﴾ حال داچي په تحقيق تېر شوي دي پخوا له دوی نه عذابونه
 (د دروغچانوولي دوی ترې عبرت او پندنه آخلي ؟) ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرٍ لِلنَّاسِ عَلَىٰ ظُهُورِهِ﴾
 او بېشكه رب ستا خامخاد مغفرت څښتن دی خلکو ته سره د دوی له ظلمه (ژر عذاب نه ورکوي بلکه
 مهلت او ځنډ ورکوي) ﴿وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ او بېشكه رب ستا خامخا سخت دی عذاب دده
 (هغه چاته چي په گناهونو اصرار کوي او توبه نه کاري الله تعالی دخپل پراخ حلم او سخت عذاب یادونه
 یوځای وکړه ترڅو بڼده درغبت اور هبت خوف او رجاء ترمينځ وي) ﴿وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ
 مِنْ رَبِّهِ﴾ او وايي هغه کسان چي کافران شوي دي ولي نه نازل اوه شي په دغه محمد باندي کومه معجزه
 (چي دده په رښتنولي دلالت وکړي لکه موسی او عیسی (عليهما السلام) معجزې په البحر المحيط
 كي وايي چي دوی دغه معجزاتي لکه د سپوږمۍ توبه کېدل، د مبارکو گوټوله مينځ څخه يې اوبه
 بهېدل، وني ورته راتلل او د رسول الله امر ته يې غاړه ايښودل د معجزو په توگه نه منل بلکه عناداً يې
 نوري معجزاتي غوښتي (۱) ﴿إِنَّمَا آتَىٰ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ﴾ (بېشكه همدا خبره ده چي ته وېرېدونکي
 يې اود هر قوم لپاره لارښوونکي مقرر دي) يعني اي محمده! ته نه يې مگر وېرونکي او مبصرې ته
 دنورو رسولانو په شان يو پيغمبر يې هر قوم ته يو پيغمبر شته چي الله ته يې رابولي او خارق العاده معجزې
 د الله کاردی چي هغه يې چاته ورکوي ﴿اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَىٰ﴾ الله پوه (عالم) دی په هغه څه چي
 باراخلي (په گېډه) هره ښځه (چي دانارینه ماشوم دی، که ښځينه) کامل دی او که ناقص ښايسته دی
 او که قبيح المنظره ﴿وَمَا يَنْبِئُكَ أَتَزَكَّىٰ﴾ او (الله عالم دی) په هغه څه چي ارحام يې کموي (يعني
 جنين پخوا تر بشپړېدلو غورځوي) ﴿وَمَا تَزِدَادُ﴾ او (الله عالم دی) په هغه چي زياتوي يې
 (تر نهو مياشتو) ابن عباس رضي الله عنهما وايي چي (تفيض الارحام) معناداچي تر نهو مياشتو په لړه
 موده كي د جنين وضع كېږي اود (ما تزداد) معناداچي تر نهو مياشتو زياته موده د وضع لپاره په کار شي
 اوله دې دواړو څخه يعني له لومړي څخه ناقص مولود اوله دوهم څخه بشپړ کامل الاعضاء مولود
 مراد دی ﴿وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ﴾ او هر شې په نزد ددغه (الله) په اندازه دی چي هغه د مصلحت

وَمَنْعَتُ لِهَمْ مَخِي تَجَاوَزَنَ كُوي ﴿١﴾ عَنِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ﴿٢﴾ پوه دی په پتو او ښکاره وو (هغه شیان چې له خوا سوپتا او الوښاوي او یا هغه چې څرگند او ښکاره وي په ټولو باندې د الله پاک جل جلاله علم محیط دی) ﴿٣﴾ الْكَبِيرُ السَّمَالِ ﴿٤﴾ ډېر لوی، لوړ او برتر دی (تر هر شي په خپل قدرت او منزله دی له سیال او مثال نه) ﴿٥﴾ سَوَاءٌ مِّنْكَ مَنَ أَسَرَ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ ﴿٦﴾ (یوشان دی له تاسو نه (د الله علم ته) هر هغه څوک چې خبره پتوي او هر هغه څوک چې ښکاره کوي دا خبره) یعنی په زړه کې په پتو خبرو او په ژبه څرگندو خبرو ټولو باندې الله عالم دی ﴿٧﴾ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ ﴿٨﴾ او هر هغه څوک چې هغه په شپه کې پټېدونکی دی او هر هغه څوک چې هغه ظاهر وونکی (د خپل عمل دی) په ورځ کې یعنی همدا راز یوشان دې د الله پوهي ته هغه کسان چې خپل کره وړه په توره شپه کې پتوي او هغه چې په رڼا ورځ په لاره څرگند تلونکي دي هغه کار چې کوي یې نه یې پتوي ﴿٩﴾ لَهُ مُعَقَّبَاتٌ ﴿١٠﴾ انسان لره ملائکي دي نوبت په نوبت رالوني) یعنی دغه انسان لره ساتندویه ملائکي دي چې یو په بل پسې ورته رادرومي اولکه په حکومتی دائرو کې ساتونکي پولیس غوندي ﴿١١﴾ مَن بَيْنَ يَدَيْهِ رَمَنَ حَلْفِهِ ﴿١٢﴾ د مخي له طرفه ددغه (انسان) ورساله طرفه ددغه (انسان) ﴿١٣﴾ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ ﴿١٤﴾ چې دده ساتنه کوي د الله په حکم سره؛ له مشکلاتو او رېږنو څخه یې ژغوري. مجاهد وایي چې هر یوه تن لره ملائک شته چې هغه یې په وینه اړخوب کې له پریانو، انسانانو او خزنده گانو څخه ساتي (١) ﴿١٥﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ ﴿١٦﴾ بېشکه الله نه بدلوي حالت دهیڅ قوم تر هغه پوري چې دوی بدل کړي هغه ښه حالت چې په نفسونو دوی کې وي یعنی الله پاک له هیڅ قوم څخه خپل نعمت نه اخلي ترڅو چې دوی یې پخپله په ځانونه دروي او خپل ښه حالت په قبیح او بد حالت بدل نکړي او دغه الهي سنت چې کوم نعمت او عافیت، سوکالي او عزت یې په چالورولي وي تر هغوی ځینې بیرته نه اخلي خودوی ددغو نعمتونو کفران ونکړي وعصیان ته ملاونه تړي. په اثر کې راځي: چې الله پاک د بني اسرائیلو کوم یونې ته داسې وحی وکړه چې قوم ته ووايه چې هیڅ کلی او کور نشته چې یو ځل طاعت کوي او بیا معصیت ته مخه کړي مگر دا چې الله هغه څه چې دوی ورسره مینه لري په هغه څه ور بدلوی کوم چې دوی ځني کرکه او نفرت کوي ﴿١٧﴾ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَ لَهُ ﴿١٨﴾ او کله چې اراده وکړي الله په کوم قوم باندې د بدې (عذاب و هلاک) نونشته بیرته گرز بدل دهغه یعنی هیڅوک یې گرزولی نشي ﴿١٩﴾ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ ﴿٢٠﴾ رنشته دوی لره هیڅوک یې له الله څخه مددگار (چې عذاب او بلا ځني دفع کړي) ﴿٢١﴾ هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ الْآيَاتِ ﴿٢٢﴾ (دغه) الله هغه ذات دی چې درنښې تاسې ته برېښنا (دغه د الله جل جلاله د قدرت دا غیزو بین دی چې ای خلکو الله هغه ذات دی چې تاسو ته په ورپېښو کې برېښنا درنښې ﴿٢٣﴾ خَوْفًا وَطَمَعًا ﴿٢٤﴾

دپاره دخوف (وېري) اواميد (دگتي) ابن عباس رضي الله عنهما وايي: چي وېره له ټکې ووتدرڅخه او هيله دباران ده (۱) ځکه چي برېښنا غالباً تر تندر له مخي راځي او کله کله تر برېښنا وروسته بيا په شېبوشېبو باران وورېږي هغه چي دانسانانو او حيوانانو ژوند ورباندې ولاړوي ﴿وَيُنْثِي السَّحَابُ الْقَطْرَ﴾ او راپورته کوي په اوبودرني وريځي ﴿وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ﴾ او تسبيح وايي رعد سره له ټنادهغه (الله) او تسبيح وايي نوري گردي پرېښتي له ويري ددغه (الله) د (عذاب) درعد تسبيح ويل هغه حقيقت دی چي قرآنکريم ورباندې دلالت کوي نوموړې په هغه ابدن لرو که څه هم په دغو اصواتو او غږونو موږ نه پوهېږو الله پاک پرته له حق څيزنه په بل شي اخبار نه کوي لکه فرمايي ﴿وَلَا مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ﴾ (بيا الله تعالى فرمايي) ﴿وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَاءُ﴾ اولېري الله تندر ونه رسوي (غورځوي) دغه تندر ونه (په هغه چاچي اراده وفرمايي) الله د هلاکت يې ﴿وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ﴾ (حال داچي دغه خلک جگړې کوي دالله په شان کي) يعني دمکې کفار دالله په وجود، وحدانيت اود بيرته راپاڅولو د قدرت په هکله جگړې کوي ﴿وَهُوَ شَدِيدُ الْحَالِ﴾ حال داچي الله سخت دی عقوبت دده (په هغه چاچي دده نافرماني کوي الله له هغه څخه په انتقام او غچ اخيستلو قادر او دالله نيول دهر سخت دي ﴿لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ﴾ خاص همدغه الله نه دی بلنه دحق يعني يوازي الله ددې وړ او مستحق دی چي عبادت يې وکړي شي او ورڅخه هيله او اميد ترسره شي ﴿وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ شَيْءٌ﴾ او هغه کسان چي بلنه (عبادت کوي کفار د هغوی) يې له دغه (الله) څخه نه قبلوي دوی دغو بلونکو لره په هيڅ شي سره) يعني بلنه يې نه اوري ﴿إِلَّا كَبْسِطُ كَفْتِهِ إِلَى الْمَاءِ لِنَلِّعَ فَأَهُ وَمَا هُوَ بِبَالِيٍّ﴾ مگر داسي قبلول لکه قبلول دغځونکي د دواړو لاسونو غوړونکي دارغويو خپلو داوبو لورته (په کوهي کي يې له رسي اوبوکې) دپاره ددې چي دغه اوبه دده خولې ته ورشي حال داچي نه دي دغه اوبه رسېدونکي خولې دده ته) يعني ددی دغه قبلول داسي دي لکه چي يو څوک اوبو ته لپه ورغروي او ورته چيغي وهي چي دغه اوبه يې خولې ته را ورسېږي اوبه خو جماد دی احساس نلري اونه اوري. ابوالسعود وايي چي: د مشرکانو حال يې چي ددوی بتان ددوی سوال نشي اورېدلی او منلی له هغه تېري سره يورنگه مشابه بيان کړه هغه چي سخته تنده ورباندې راغلي وي، نه پوهېږي څه وکړي؟ کله خولا سونه وغځوي او غواړي چي اوبه يې خولې ته را ورسېږي مگر اوبه خو جماد دی دده په تنده هډو خبري هم نه دي (۲) ﴿وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ﴾ اونه ده دعاد کافرانو (بتانولره) مگر په زيان کي ده بتان دوی ته گټه نه رسوي ﴿وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ او خاص (يوازي) الله ته سجده کوي

(۱) زاد المسير ۲/ ۳۱۳

(۲) ابوالسعود ۳/ ۱۰۲

هر هغه څوک چې په آسمانونو کې دى او هغه چې په ځمکه کې دى ﴿طَوْعًا وَكَرْهًا﴾ (ځينې) په خوبه
 او (ځينې) په زور، حسن بصري رحمه الله وايي چې: مؤمن پخپله خوبه سجده کوي او کافر په ناخوبه
 کله چې مجبور شي او وېرېږي ﴿وَيُظِلُّهُمْ بِالْعُدْوَىٰ وَالْأَصَالِ﴾ او (سجده کوي) سيوري ددغو (مخلوقاتو)
 په سبا او بېگه کې؛ له دې څخه غرض دالله جل جلاله عظمت او سلطان څرگندول دي چې گرده کائنات
 هغه ته منقاد دي آن تردې چې د بنياد مانوس سيوري هم الله ته سبا بېگه سجده کوي او دالله امر منونکي دي
 ﴿قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ ووايه (ای محمده! دوى ته) څوک دى پالونکى د آسمانونو او ځمکې
 (چې داموراتو تدبير کوي؟) دلته پوښتنه دتهکم په توگه شوي ده چې په دوى باندې استهزاء کول دي
 ځکه دوى خودبتانو عبادت کاوو ﴿قُلْ اللَّهُ﴾ ووايه (ای محمده!) چې الله دى؛ يعنې دوى ته د تبکيت
 او توبيخ په توگه ووايه چې الله يې پيدا کونکى دى بل خواب نشته ﴿قُلْ أَفَأَتَّخِذُكُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ
 لِشَيْءٍ مِّمَّا لَا ضَرًّا﴾ ووايه (ای محمده! دوى ته کله چې تاسي پرې شوى) نو آيا پس تاسي نيولي پرته له
 الله څخه دوستان چې دوى اختيار نلري لپاره د ځانونو خپلو دځه گټي رسولو او يادڅه زيان دفع کولو (يعنې
 دغه دالزام حجت په توگه ورته ووايه چې دوى د ځان لپاره نفع او ضرر په واک کې نلري نو د بل
 چا لپاره به څه وکړي؟) ﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَةُ وَالنُّورُ﴾ ووايه (ای محمده!)
 دوى ته) آيا برابر دى روند اوليدونکى بلکه آيا برابري دي تيارې اورنا) دغه دغیر الله د عبادت لپاره
 يو تمثيل دى، له رانده څخه مقصد کافر اوله پيناڅخه مؤمن دى، تاريخي دگمراهي څخه عبارت اورنا
 د هدايت خلاصه يعنې لکه چې دغه سره برابره دي همداسي مؤمن او کافر هم يوشانته نه دي د ضلالت
 او د هدايت رناسره نه پرته کيږي د دوى ترمينځ فرق او بېلتون خورا څرگند دى لکه د رانده او پينا ترمينځ
 او بې درنا او تيارو ترمينځ ﴿أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَبَّهُ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ﴾ آيا گرزولي دوى الله لره
 شريک چې پيدا يښت يې کړى دى په شان د پيدا کولو ددغه (الله) نوبيا پردوى باندې مشتبه شول
 (پيدا کول د شريکانو) له پيدا يښت دالله (سره)؟ دغه د حجت وروستى براو او پردوى باندې تمسخر دى
 چې: آيا دغو مشرکانو داسي کسان په خدايي او الوهيت منلي چې هغوى هم دالله په شان مخلوقات
 بنځولي دي او بيا پردوى باندې دغه ورک شوى چې دالله مخلوقات کوم دي او دبتانو کوم دي؟ دغه
 يو داسي غاښ برېښوونکى تهکم دى ځکه دوى پخپله هم داسي عقېده لري چې ټول څيزونه الله پاک
 پيدا کړي دي او دغه بتان هيڅ شى هم نشي پيدا کولای خوله دې ټولو سره سره بيا هم دوى يې عبادت کوي
 و همدغه د مشرکانو د سپک عقل او ناپوهي څرگنده نښه ده او کله چې پردوى باندې حجت راوړل
 شونې داسي ښکاره بيان و فرمايل: ﴿قُلْ اللَّهُ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ ووايه (ای محمده! دوى
 ته) خاص الله پيدا کونکى دهر څيز دى او هم دى دى يو، قوي غالب (په هر څيز او هر چا) يعنې الله پاک
 دهر څه پيدا کونکى دى بل څوک خالق نشته الله پاک په ربوبيت او الوهيت کې واحد او منفرد دى الله په
 هر څه باندې زور وړ او ټول شيان دالله تر قدرت او قهر لاندې دي

بلاغت:

پدې مبارکوايتونو کي د بديع اوبيان ښکلاوي دادي:

۱- ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَءُوا الْقُرْآنَ حَتَّىٰ يَخْرُجَ الْغَيْبُ﴾ دلته له نژدې څخه دليري اشاره شوي ده او هغه يې د شان د لوړ ښا او درتې داوچتوالي په سبب کړي او (الف لام) په کتاب کلمه کي د تفخيم لپاره راوړل شوي يعنې هغه عجب کتاب چي اعجاز اوبيان يې خورالور دی.

۲- تبعیه استعاره په دې کلماتو کي چي فرمايې: ﴿يُغْشَى اللَّيْلَ النَّهَارُ﴾ دلته يې دورځي دروښنايي تلل د شپې په تيارو سره له يو پند پوښ سره مشابه گڼلي او د (يغشي) لفظ يې ورته استعاره کړدی دی اولکه څرنگه چي حسي شيان په برغولي پوښل کېږي همدا سي يې د معنوي شيانو لپاره استعاره راوړي ده.

۳- پدې کلماتو کي چي فرمايې: ﴿تَنْفِضُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزِدَادُ﴾ او ﴿الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ﴾ او ﴿خَوْفًا وَطَمَعًا﴾ او ﴿طَوْعًا وَكَرْهًا﴾ پدې ټولو کي د طباق صنعت چي د بديعي لفظي صنايعو څخه گڼل کېږي راغلي دي.

۴- ايجاز بالحذف پدې کلام کي چي: ﴿قُلِ اللَّهُ﴾ او بشپړ کلام داسي دی چي: (قل الله خالق السموات والارض).

۵- تمثيلي تشبيه چي فرمايې: ﴿كَبَسِطَ كَفَّتِهِ﴾ دلته يې د بتانو په عدم استجابت باندې دهغه چا تشبيه وکړه چي له ليري واټن څخه اوبوته لپه نيسي چي خولې ته يې راوړسېږي خو هغه نه راځي نو د شبيه وجه له متعدد څخه را ايستل شوي ده.

۶- پدې قول کي چي فرمايې: ﴿هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ﴾ دلته يې ظلمات او نور د کفر او ايمان لپاره استعاره کړي او همداراز روند د مشرک لپاره او بينا د مؤمن لپاره مستعار شوی دی.

تنبيه:

ملائکواو پرنستوته (معقبات) وويل شوه دوی په نوبت دخلگوبندگانو اعمال په شپه او ورځ کي څاري لکه په بخاري شريف کي يو حديث راځي فرمايې: چي دوی ته پرنستې په شپه او پرنستې په ورځ کي په نوبت رادرومي او د سهار، مازيگر په لمنځونو کي سره يوځای کېږي. فائده:

له ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت کېږي چي کله به رسول الله صلى الله عليه وسلم د تالندې غږ واورېدو ويل به يې: سبحان من يسبح الرعد بحمده والملائكة من خيفته وهو على كل شيء قدير او ابوهريره رضي الله عنه به ويل: که چا دغه کلماتي لوستلې خوبيا هم ورباندې تندر (تکه) ولوېده دهغه د ديت زه پوروی يم.

الله تعالى فرمايې:

﴿۱۷﴾ أَرْسَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَرْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهٗ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ ﴿۱۸﴾ لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنَىٰ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ ۗ أُولَٰئِكَ لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَيُشْرَىٰ بِهَا النَّفْسُ الْكَافِرَةُ ﴿۱۹﴾ أَمَّنْ يَعْلَمُ أَنَّزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْخُبْرُ كَمَنْ هُوَ أَغْنَىٰ إِنَّمَا يَنْذَكُرُ أَزْوَاجًا لَا يَلْبِسُ ﴿۲۰﴾ الَّذِينَ يُؤْتُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْعَيْثَ ﴿۲۱﴾ وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ ﴿۲۲﴾ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَبَيَّرَهُ وَتِيزَهُ وَتِيزَهُ بِأَلْحَسَنِ السَّيِّئَةِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿۲۳﴾ جَنَّتٌ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ﴿۲۴﴾ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ﴿۲۵﴾ وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿۲۶﴾ اللَّهُ يَسْطُرُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَفَرِحُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مَتَاعٌ ﴿۲۷﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أُنَابَ ﴿۲۸﴾ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ﴿۲۹﴾ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَىٰ لَهُمْ وَحُسْنُ مَتَابٍ ﴿۳۰﴾ كَذَٰلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أَمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ لِسُلُوكِهَا أَلَدَىٰ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَنِ قُلْ هُوَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابٍ ﴿۳۱﴾ وَلَوْ أَنَّ قُرْءَانًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كَلِمَةٌ بِهِ تَعْوَىٰ لَإِنَّ اللَّهَ لَكُنَّ أَفْهَمُ جَمِيعًا أَفَلَمْ يَأْنَسِ الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهْدَى النَّاسَ جَمِيعًا وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِنْ دَارِهِمْ حَتَّىٰ يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿۳۲﴾ وَلَقَدْ أَسْتَهْزِئُوا بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَأَمَلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿۳۳﴾ أَمَّنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَىٰ كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ قُلْ سَمُّوهُمْ أَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ أَمْ يَبْظَاهِرُ مِنْ الْقَوْلِ بِرُءُوسِ الَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرَهُمْ وَرُءُوسُهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَمَنْ يَضِلِّ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿۳۴﴾ لَهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَقُّ وَمَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ

من وَاَقْرَبُ ﴿۳۵﴾ الرعد: ۱۷ - ۳۴

مناسبت او تراو: كله چي الله تعالى په تېرو آيتونو كي يادونه وكړه چي بلني اود دعوتونه دوه ډوله دي يود حق دعوت اوبل دباطل هغه چي الله ته دعوت اوبلنه كېږي هغه حق او كوم چي دبتانوپه لوري بلنه وي هغه دباطل دعوت دى نودلته الله ددواړو ډولوپاره مثالونه راوړل چي دحق اود حق دپلويانو مثال

اود باطل اود هغوی ددلی مثل ترخو دهد یت اوضلا لت توپیروشی اوسمه او کړه لاره سره بېل شي بیایې
دمؤمن نو ابدی هستو گنځی جنت اود کفر اوتل تر تل د اوسېدلو ځای دوزخ بیان کړ.

لغتنه (رید) هغه جی سېلاب یې په سر راوړي (رابیا) لوړ پړسېدلی (جفآ) ورکېدونکی هغه
چې بقدرې (۱) ویل کېږي اوبو په سراخیستی کله چې بیایو پناشي (المهاد) د پړوتلو لپاره تبارشوی
ځای (بدرؤن) دوی دفع کوي (عقی) آخرت او جزاته ځکه عاقبت وایې چې هغه هم له فعل څخه وروسته
راخي (عدن) تل تر تل ثابت ته ویل کېږي (عدن بالمکان) کله چې په یو ځای کې اقامت غوره کړي (یسط)
پراخوي (بقدر) تنگوي (مناع) هر هغه څه چې تریوې ټاکلي مودې ځني کاراخیستل کېږي اویا ورکېږي
(طوبی) خوښي ته وایې. زمخشري لیکي چې دغه د طاب مصدر اولکه (بشری) او (زلفی) غوندي راغلی
اومعنا یې دا چې خیر وپاکیزگی ته ورسېدو (یاس) له یو څیز څخه ناهیلی کېدل (املیت) مهلت می ورکړ
(واق) له (وقی) څخه سم فاعل اوساتونکي دفع کونکي ته وایې.

دنزل سبب:

ابن عباس رضی الله عنهما وایې: چې دغه د قریشي کفارو په هکله نازل شوی دی کله چې رسول الله
صلی الله علیه وسلم دوی ته وفرمایيل ﴿ اَسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ أَنْتَ جُدْ لِمَا تَأْمُرُنَا ؟ ﴾ نوالله پاک دا
آیتونه نازل کړل چې ﴿ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَنِ قُلْ هُوَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابِ ﴾ (۲)
تفسیر:

﴿ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً ﴾ نازلي کړي دي (الله) له آسمانه اوبه (باران) ﴿ فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا ﴾
نو و بهېدل خوړونه په اندازه (د پراخي ددوی) سره يعني وړو کي پخپله اندازه سره اوستريخپله اندازه

﴿ فَاسْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا ﴾ نو په سر و اخیست داسېلاب ځک اوچت شوی: دا هغه څه دي چې سېلاب
یې په سر راوړي خبري او ځک داوبو په سر اوچت وي. طبري وایې چې: دا هغه مثال دی چې الله یې د حق
اوباطل ایمان او کفر لپاره بیانوي چې د حق د ټینګار او ثبات اود باطل دورکېدو او پنا کېدلو څرګندوی
وي داوبو هغه مثال چې الله یې له آسمانه ځمکي ته را وروي اویا سېلابونه ترې جوړ او د هغوی په سر
ځک راوپر سېږي نو اوبه لکه هغه حق غوندي په ځمکه کي تل پاتي وي او ځک هغسي باد یوسي دغه
دهیچا په ګټه هم نه دي اودغه یو مثال له دوو مثالونو د حق اوباطل څخه دی دوهم دا چې: ﴿ وَمَا يُوقِدُونَ

عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهٗ ﴾ اوله هغو څیزونو چې بلوي پرې (داخلق لمبې او ویلي کوي پرې
(په اور کي لپاره د طلب د ګاڼي او نور سامانونه ځک په شان دهغه (ځک) دی يعني له هغو کانونو څخه
چې هغه لکه سره زر سپین زر، قلعي او نوردی هغه چې خلک ترې ګاڼي اولوښي جوړوي او ځني ګټه
اخلي هغوی ته هم داسي ځک شته لکه چې تېر شو او همداسي یې پردغه ځک هم لکه د سېلاب په ځک

(۱) البحر ۲۸۲/۵

(۲) اسباب النزول ۱۷۵ القرطبي ۳۱۸/۹

خوځي گټه اخيستلاي نشي ﴿كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ﴾ په مثل ددي (مذكوره مثالونو) بيانوي الله
 مثالونه (د حق او باطل؛ نو مثال د حق په ثبات او ټينگار کي داوبو په شان دى هغه چي صافي پاكي په
 مخکې کي زېرمه کېږي او خلگ ځيني گټي اخلي او د باطل مثال د ځگ او خيري په شان دى چي په هوا کي
 لوزي او دهیچا په دردنه خوري، بلکه ورکېږي ﴿فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً﴾ نو هرڅه چي ځگ او خيري
 وي نو ولاړشي په دغه حال کي چي له نظره پرېوتى وي؛ د خور دواړو لوروتو تيت او ووشيندل شي
 ﴿رَمًا مَا يَبْعُ النَّاسُ فَيَنْكُثُ فِي الْأَرْضِ﴾ او هر هغه څيز چي خلگو ته گټه رسوي (له صافو او بواو خالص
 بلز تو نوبه ځمکه کي پاتي کېږي) (د گټي لپاره) ﴿كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ﴾ همداسي الله مثالونه
 بيانوي، د حق او باطل هدايت او گمراهي لپاره تر څو خلگ پند او عبرت واخلي (۱) ﴿لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ
 تَخْتِ﴾ شته لپاره دهغو کسانو چي حکم قبول کړى دى دوى درب خپل جزا نېکه (چي جنت
 رد معتونو کور دى) ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ الْأَرْضِ﴾ او هغه کسان چي دوى نه وي قبول کړى حکم د دغه
 (الله) يعني يمان يې نه وي راوړى کفاروي ﴿لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا﴾ که چېرې وي دوى ته
 مرغه څه چي دي په ځمکه کي ټول (له مالونو) ﴿وَمِثْلَهُ مَعَهُ﴾ او نور هم وي په مثل د دوى له دې سره
 ﴿لَا تَنْتَوْنَ بِهِ﴾ نو خامخابه دوى په هغو فديو ورکړي (لپاره د ځان خلاصولو له عذابو نونه به
 خلاصېږي له عذابو) ﴿أُولَئِكَ لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ﴾ دغه کسانو ته مقرر دى بد عذاب. حسن بصري رحمه
 الله وايي چي: د دوى د ټولو گناهونو محاسبه به کېږي هيڅ بخښنه به ورته نه کېږي ﴿وَمَا أُولَئِكَ بِهِمْ
 إِلَهَادٌ﴾ او ځاى داستوگني د دوى دوزخ دى او بد ځاى د آرام دى (دغه دوزخ) ﴿أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ
 رَبِّكَ الْحَقُّ كَرَاهٍ﴾ (آيانو هغه څوک چي پوهېږي پدې خبره چي بېشکه هغه (قرآن) چي تاته نازل
 کړى شوى دى له طرفه درب ستاحق دى په مثل دهغه چادى چي دى روندوي؟) دلته همزه دانکاري
 استفهام لپاره ده يعني آيا هغه کسان چي ايمان يې راوړى په هغه کتاب چي په تارا نازل شوى دى له هغه
 جسره برابر دي چي په توره تياره کي لالهاند او پوتد غوندي وي لکه ابو جهل؟ دلته مراد له روندوالي
 څخه د زړه دسترگو روندوالى دى. ابن عباس رضی الله عنهما وايي چي: دغه آيت شريف د حضرت حمزه

(۱) شهد سيد قطب رحمه الله په خپل فى ظلال القرآن تفسير کي ليکي چي همداسي موږ د حق او باطل له مثال سره د تلپاتي
 دعوت اوسندستي پناه کېدونکي بلني مثال گورو بېشکه له آسمانه اوبه را واورى او خورونه ډک روان شي دلاري په
 وړو کي ځگ په سر واخلي هغه يوداسي پر سپدلى ډومبک وي خوله پوکي سره الوزي اوبه همداسي ترې لاندې هواري
 روني وي دا هغه اوبه دي چي له خير او برکت څخه يوه پېمانه دي همداسي د کانونو مثال دى چي ويلی کېږي او پسول گانه
 فېرېږي او په دې پړاوونو کي يې کوټ راوړي هسي له مينځه درومي او کان هماغسې پاک ستره پاتي وي همدغه د حق
 او باطل مثال دى باطل به سر را اوچتوي هغه به پر سوب کوي خو سمدستي به ورکېږي دهیچا په ښه به نه ورځي او حق به تل
 آرام په مخکې کي لکه داوبو په شان، يا ښايسته معدنونه خوندي او د هر چا د گټي اخيستلو به وړوي.

رضی الله عنه او ابوجهل په باب رانازل شوی دی ﴿إِنَّمَا يَنْذَرُكُمْ أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾ بېشکه خبره همدا ده چې پند آخلي (په آیتونو د الله) خاوندان د (سليمو) عقلونو، بیا الله پاک یی صفتونه هسي بېانوي چې ﴿الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ﴾ هغه کسان چې د الله په عهد وفا کوي يعني د الله او امر او نواهي مني هغه چې الله خپل بندگان ورباندې مکلف کړيدي ﴿وَلَا يَنْقُضُونَ الْعَيْثَ﴾ اونه ماتوي دوی هغه ټينگ عهد؛ کوم چې دوی پر خان منلی او د الله او بندگانو تر مینځ تړون دی ﴿وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ﴾ او هغه کسان چې وصل کوي هغه چې حکم کړی دی الله په هغه سره داسي چې وصل دي شي يعني دوی دارحاموصله (د خپلوي پالنه) ساتي کوم چې الله یې په ساتلو امر کړی دی ﴿وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ﴾ او وېرېږي دوی له عذابه درب خپل او خوف کوي له بده حساب؛ يعني دوی له دې وېرېږي چې بده محاسبه به ورسره وشي او اورته به یې وغورځوي نو دوی له همدې وېرې د الله طاعت ته لېږي رانغاړلي او د حدودو یې پوره پوره ساتنه کوي ﴿وَالَّذِينَ صَبَرُوا أَبْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ﴾ او هغه کسان چې صبر کوي (په تکلیفونو) دخپل رب درضا دغوښتني لپاره ﴿وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً﴾ او قائموي (سم ادا کوي سره له ټولو حقوقو) لمونځ او نفقه کوي ځيني له هغو مالونو چې موږ دوی ته ورکړي دي هم په پټه او هم په ښکاره ﴿وَيَذَرُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ﴾ (اودفع کوي دوی په ښکې سره بدې) يعني دوی د جهل مقابله په حلم سره او رېږونه تکالیف په صبر سره کالي. ابن عباس رضي الله عنه وايي: چې دوی په ښک او صالح عمل سره د بد عمل دفع کوي (۱) دلته ﴿وَيَذَرُونَ﴾ د (ويغفلون) په په معنا اخلي او په حديث شريف کي راځي: (واتبع السيئة الحسنة تمحها) په بدې پسي ښکې ترسره کړه چې هغه ومينځي ﴿أُولَئِكَ لَهُمْ عُقُوبَةُ الدَّارِ﴾ دغه کسان (موصوفين) شته دوی ته ښه عاقبت ددارد آخرت (چې جنتونه دي) اودغه ډول تفسير يې پدې قول د الله کي راغلی چې فرمايې: ﴿جَنَّتٌ عَدْنٌ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ﴾ چې جنتونه دي دتل او سېدلوچي ننوزي به دوی په هغو کي او (هم) هغه څوک چې صالح (مؤمن) وي له پلرونو ددوی اوله ښځو ددوی اوله اولادې ددوی (ترڅوچي دوی يې په وصال او ملاقات خوښ شي که څه هم چې دغه وروستي داسي لوړو درجاتو وړ او مستحق نه وي خودرومېنيو داکرام له کبله به يې الله دغو پوړيو ته ورسوي اودغه په دې مؤمنانو باندې دالله فضل دی اوددوی لپاره يو بل اکرام هم شته هغه داچې: ﴿وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ﴾ او پرېښتې به ورتنوزي پردوی (دمبارکي ويلولپاره) له هري دروازې (دجنت څخه او وايي به ورته) ﴿سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ﴾ (سلامتيادي پرتاسي په سبب دصبر کولو ستاسي) يعني تاسو له آفتونو او محنتونو څخه

دخيل صبر او زغم په سبب چي په دنيا کي موکړی وو سلامت ياست که تاسو پخوا په ستړيا او کړاوونو کي وي خواوس موسو کالي او راحت په برخه شو او دغه دوی ته د تل تر تله سلامتيا زېری دی ﴿فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ﴾ نوبته عاقبت د دار (د آخرت عاقبت ستاسودی) چي هغه د اور په مقابل کي جنت دی او کله چي الله تعالی د مؤمنانو اوصاف څرگند کړل ورپسې يې د کافرانو صفتونه داسي بيان کړل چي: ﴿وَالَّذِينَ يَتَّبِعُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ﴾ (او هر هغه کسان چي ماتوي عهد د الله وروسته له محکم والي دهغه) يعني دوی هغه عهدونه چي پر خپل ځان يې په تېنگه منلي وو چي په الله تعالی به ايمان راوړي او طاعت عبادت به يې کوي ماتوي ﴿وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ﴾ او پرې کوي دوی هغه شی چي حکم کړی دی الله په هغه سره چي وصل دي کړی شي يعني خپلوې نه پالي قطع صله رحمي کوي هغه چي الله يې په وصل کولو حکم کړی دی ﴿وَيُقِيدُونَ فِي الْأَرْضِ﴾ او فساد کوي دوی په ځمکه کي ﴿أُولَئِكَ لَهُمُ الْعَذَابُ﴾ دغه (مذکور کسان) شته ده دوی ته لعنت (ليري والی د الله له رحمته) ﴿وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ﴾ او شته دی دوی ته بد عاقبت د دار (د آخرت چي اوردی) يعني دوی لره هغه خواشينونکی څېز په آخرت کي دی چي د دوزخ اوردی ﴿اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ﴾ الله پراخوي روزي هر هغه چاته چي اراده وفرمايې (د پراخي يې) او تنگوي يې (لپره دهغه چا چي اراده وفرمايې) (د تنگولو يې) پخپل حکمت او مصلحت سره ﴿وَفَرِحُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ او خوشحاله شوي دي (دغه) (مشرکان) په ژوند د دنيا؛ (په خوښي د غرور او تکبر سره داهسي اخبار دي چي پکي دهغه چا بدي نغبتی ده چي په دنيا خوښحالېږي ځکه د دنيا سپکاوی هسي بيانوي چي: ﴿وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مَتَاعٌ﴾ اوندی دا ژوندون لږ څيس د دنيا (په مقابل د) آخرت کي مگر لږ متاع (د آخرت د ژوند په پرتله) ﴿وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ﴾ (او وايې هغه کسان چي کافران شوي دي ولي نه ده رالېږلي شوي پردغه) (محمد) باندې (هغه معجزه چي موږ يې غواړو له (طرفه) (درب دده)؟) يعني ولي په محمد صلی الله عليه وسلم باندې د موسی عليه السلام په شان چي سيند ورته وچاودېدو (لاري لاري شو) هسي معجزه د الله له لوري نه نازلېږي او يا لکه د عیسی عليه السلام په شان چي مړي به يې ژوندي کول او يا داسي نوري معجزې ﴿قُلْ إِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أَنْابَ﴾ (ووايه) (ای محمده) (دوی ته) بېشکه الله گمراه کوي هغه څوک چي اراده وفرمايې (د گمراهي يې) او هدايت کوي په طرف خپل هغه ته چي رجوع وکړي الله ته) يعني ای محمده دوی ته ووايه چي حکم د الله جل جلاله په لاس کي دی زما په وس کي څه نشته الله پاک گمراه کوي هغه څوک چي د گمراهي اراده يې وفرمايې بيا هغه ته معجزې گټه نه رسوي او دهغه چا خپلي لاري او دين ته لارښوونه کوي چي ورته يې اراده وشي ځکه هغه الله ته په توبه او انابت سره رجوع کړي ده په التسهيل نومي کتاب کي وايې چي: دغه کلام د تعجب په ډول را څرگند شوی کله چي دوی معجزه

وغوښتله معناداچي محمد صلی الله عليه وسلم خوقرآنکریم اودهري نوري معجزې راوړي دي
خوتاسوځني رانده ياست اوله هغو پرته نوري غواړي او په کفر او طغيان کي لاسي د وېرې بېشکه
پاک هغه څوک چي وغواړي گمراه يې کړي له معجزاتو سره سره هم گمراه کوي او چاته چي دهدايت اراده
وکړي پرته له معجزاتو يې هم لارښوونه کوي ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ﴾ (دغه رجوع
کونکي) هغه کسان دي چي ايمان يې راوړي اوزړونه يې دالله په ذکر سره آرام نيسي (دغه بدل دي
اومعنا يې داچي الله پاک رجوع کونکو ته هدايت کوي هغوی چي ايمان يې راوړي اودالله په
توحيد او يادسره يې زړونه سکون او الفت مومي دمضارع صيغه يې ددې لپاره غوره کړه چي داطمينان
دوام او استمرار ونيي ﴿الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ﴾ واورئ خبردارشئ چي دالله په ذکر سره آرام
نيسي زړونه دمومنانو) اومطمئن کېږي (بيانو هيڅ اضطراب او پرېشاني ورته دعذاب په هکله لار نه
مومي اودادهغو کسانو په خلاف دي کوم چي دالله جل جلاله يادونه وشي نوددوی زړونه کرکه کوي
﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَى لَهُمْ وَحَسُنَ مَا أَتَوْا﴾ (هغه کسان چي ايمان يې راوړي دي و
کړي يې دې ښه (عملونه) ښه حال دي دوی ته اوبنه خای دهستوگني (جنت) دی) يعني دنېکو اعمالو
کونکي مؤمنان هغوی له هره حيثه دښه حال خاوندان دي دوی چي کوم سعادت او غوره حال ويني هغه
دهوسايي او ښمکرغي هستوگنځي جنت دی ابن عباس رضي الله عنه دطوبی معنا په خوښي او سوکالي
سره کړي ده ﴿كَذَلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِا أُمَمٌ﴾ همدارنگه (لکه چي مو پخواله تالانبياء
لېږلي وو) لېږلي يې مورت ته (ای محمده) پداسي يوامت کي چي په تحقيق تېر شوي دي پخواله دې نه
دېر امتونه (نودغه ستا امت وروستنی امت اوته خاتم الانبياء يې) ﴿لَتَسْلُوا عَلَيْهِمُ الذِّكْرَ أَوْ حِسَابًا إِلَيْكَ﴾
چي ولولي ته پردوی هغه (قرآن) چي مورت ته وحی کړی دی (هغه چي وحی عظيم او ذکر حکيم دی)
﴿وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَنِ﴾ حال داچي دوی کافران دي په رحمن (هغه چي رحمت يې هرڅه ته رسېدلی
دی) ﴿قُلْ هُوَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾ ووايه (ای محمده) دې مشرکانوته) چي دغه (رحمن) رب زمادی
نشته بل هيڅ لائق دعبادت مگريوازي هم دی دی (ماورباندې ايمان راوړي اوله ده پرته بل معبود نلرم)
﴿عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابُ﴾ (پرهم ده ماتوکل کړی دی او خاص همده ته بياورتله اورجوع زمادی)
هغه به زمادزيار او مجاهدي ثواب راکړي غرض له دې نه درسول الله صلی الله عليه وسلم دآيينه
اوتسلېت دی چي دکفاروله انکار، سرغړوني اوتکذيب څخه دي نه خواشيني کېږي ځکه ترده
پخوامتونوهم دخپلوانبياءو تکذيب کړی دی ﴿وَلَوْ أَنَّ قُرْآنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ﴾ اوکه په تحقيق
يوقرآن (آسماني کتاب) داسي وای چي) روان کېدلی (په لوستلود) ده سره غرونه (اوله خپله خايه
خوځېدلای) ﴿أَوْ قُطِعَتْ بِهِ الْأَرْضُ﴾ ياڅېرېدلې توتې کېدلای پرې ځمکه ﴿أَوْ كَلِمَةٍ بِهِ الْمَوْتُ﴾ يابه
خبرو راوستلای شوای په هغه سره مړي يعني کله چي ورته خطاب شوی وای نوبه مړو ورته خواب ويلاي
ووچي په تلاوت کولو به يې راژوندي شوي وود(لو) خواب محذوف دی چي تقديريې داسي راځي چي

هغه دغه قرآن ووځکه چې په لارښوونه او هدايت کي ساري نلري په پند ورکولو کي بې مثله دی، په وېرولو او انداز کي بې سيال نشته (۱) اوزجاج وايي چې: تقدیر يې (لما آمنوا) دی يعني بيا هم دوی به هميشه ایمان نه وو راوړی ځکه چې بېخي يومخ ايزه په گمراهي کي غوپه او په فساد او سرغړونه کي اوج ته رسېدلي دي ﴿بَلْ يَلَهُ الْآثَرُ جَمِيعًا﴾ (بلکه الله لره دی (اختيار ددې) ټول امر) د (بل) کلمه د اضراب لپاره ده او معنادا چې که قرآن همداتول ياد شوي کارونه هم ترسره کولای همدغه قرآن به وای خواله پاک ددوی له غوښتني سره سم ددوی وړاندیز ندی منلی ځکه چې الله پاک د ټولو امورو اختيار لرونکی خاوند دی هغه چې څه وغواړي همغه کوي څوک ورباندې د تحکم او اقتراح تپلو واک نلري ﴿أَفَلَمْ يَأْنَسِ الْآيَاتُ﴾ (آيا لانا اميده شوي ندې هغه کسان چې ایمان بې راوړی دی) له ایمان راوړلو ددغو کسانو پداسي حال کي چې دغه مؤمنان پوهېږي) که الله د هدايت اراده فرمايلي وای نو خامخابه يې ټولو خلکو ته هدايت فرمايلي وای (ځکه چې الله واکمن دی او د الله حکمت داغوښتي چې د تکليف بنسټ دي په اختيار ولاړوي) ﴿وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَعَوْا قَارِعَةٌ﴾ (او هميشه هغه کسان چې کافران شوي دي رسېږي دوی ته په سبب دهغو عملونو چې دوی کړي دی ټکونکی عذاب (هسي بلاگاني او مصيبتونه چې ددوی غوږونه ټکوي اوزړونه يې لالهانده کوي) ﴿أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِّنْ دَارِهِمْ﴾ يا چې ښکته شي نژدې کورونو ددوی ته (چې دوی ځني ووېرېږي او سپرغي بڅرکي يې دوی ته هم ور والوزي) ﴿حَتَّى يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ﴾ تر هغه پوري چې راشي وعده دالله (په نصرت داسلام اوستا په برياليتوب پردوی باندي (ای محمده) دمکې په فتح کولو سره) ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْوَعْدَ﴾ بېشکه چې الله هيچېرې له خپلي وعده څخه خلاف نه کوي (کومه چې له انبياوو، اولياوو سره يې په دښمنانو باندي دېري ورکولو فرمايلي دي) ﴿وَلَقَدْ آسْتَهْزِئَ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ﴾ (او خامخاسخري کړی شوي دي له نورو پيغمبرانو (انبياوو) سره (چې وو) پخواله تانه) پدې کي د نبي عليه السلام لپاره د ادينه او تسلاده ﴿فَأَمَلْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمْ أَخَذْتَهُمْ﴾ نومهلتي مي ورکړی وو هغو کسانو ته چې کافران شوي وو (څه موده په امن او سوکالي کي اوسېدل) بيامي ونيول دوی (په عذاب) سره ﴿فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ﴾ نو څرنگه به وو عقوبت؟ (زما يعني دېر سخت وو) معنی دا چې زما عذاب چې دوی ته مي په کفر او تکذيب ورکړ څرنگه وو؟ ﴿أَفَمَن هُوَ قَائِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ﴾ آيا نو هغه ذات چې وي دی ولاړ (څارونکی، ساتونکی) پر هر نفس (صالح او طالح) سره له هغه عمله چې کړی يې وي؟ (يعني هغه ذات

(۱) دغه د زمخشري غوره دی اوزجاج وايي چې تقدیر يې (لما آمنوا) دی

(۲) ځيني مفسرينو ويلي چې ددې کلمې چې ﴿أَفَلَمْ يَأْنَسِ الْآيَاتُ﴾ معنادا بللي چې آيا دوی ته نه ده معلومه او څرگنده؟ چې دغه د هوازن لغت اوله ځينو سلفو څخه را نقل شوی دی خود کلمې له خپلي معنا څخه تر هغو پوري د گرزولو څه اړتيا نشته ترڅو چې په منبأ درياندې يې د دلالت کولو څه امکان وي لکه چې موږ وليکل

چي دبنډگانو اوددوی داعمالوڅارونکی ساتونکی دی اوهرڅه دبنډگانوله کړو وړو څخه ورته څرگندوي چي الله تعالى دی؟ ددې خبرپوښتنې ځواب حذف کړی شوی او هغه داچي آيا دالله هغه څوک غوندې دی چي داسي صفات نلري بلکه بت وي نه اوري، نه وښي نه گټه رسوي او نه هم تاوان دفع کوي هيڅ واک او اختيار نلري، فرآء وايي چي خبرددې لپاره حذف شوی چي معنایې معلومه ده او هغه په دې وينا بيان شوي چي ﴿وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ﴾ (اوگرځولی دي (کفارو) الله ته شريکان) لکه چي ويل شوي دي آيا الله لکه ددوی شريکان غوندې دی؟ (۱) زمخشري وايي چي: دغه پردوی يوه ډول احتجاج کول دي چي له الله سره يې شريکان نيولي دي يعني آيا هغه الله چي په هر نفس باندي که صالح وي او که طالع څارونکی وي د هغه ټول اعمال څاري او د هغه لپاره يې جزا تا کلي وي داسي دی لکه هغه څوک چي داسي نه وي؟ بلکه داسي نه دی (۲) ﴿وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ قُلْ سَمُّوهُمْ﴾ او مشرکانو گرځولي خدايان له الله سره شريکان چي عبادت يې کوي هسي بتان چي نهايت عاجز سپک او ناپوهان دي (دوی ته ووايه (ای محمده!) چي واخلئ نومونه ددوی (چي وگورو آيا په رښتيا دوی د عبادت وړ اوله الله سره د شريک کېدلو مستحق دي؟) ﴿أَمْ تَتَّبِعُونَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ﴾ بلکه آيا اخبار کوي تاسي ته الله په هغه باطل شريکانو باندي چي الله ته نه دي معلوم په ځمکه کي؟ دغه استفهام دتوبيخ لپاره دی (يعني له سره نشته که وای نوبه الله ته معلوم وو) ﴿أَمْ يَظُنُّهُمْ مِنْ أَلْقَوْلِ﴾ بلکه (مسمی کوي دوی شريکان) په ظاهره وينا سره (چي حقيقت نلري يوازي فاسد گمان دی چي له ډېري ناپوهي او خوسا عقل څخه زېږېدلی دی ﴿بَلْ زَيْنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ﴾ (داسي نه دی) بلکه ښايسته کړی شوی دی هغو کسانو ته چي کافران شوي دي مکړدروغ ددوی يعني شيطان دوی لره کفراو گمراهي ښايسته کړي ده ﴿وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ﴾ او بنډ (اړول) شوي دي دوی له سمي لاري نه ﴿وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَآلَهُ مِنْ هَادٍ﴾ او هرڅوک چي الله يې گمراه کړي نو نشته ده لره هيڅ لارښوونکی (چي ورته لاره وښيي) ﴿لَهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ دوی ته عذاب دی په ژوندانه لږ خسيس ددنيا کي (په وژلو، بندي کېدلو، قحط او نور ورپرونو سره) ﴿وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَقُّ﴾ او خامخا عذاب دآخرت ډېر سخت دی (له عذابه ددنيا) په دروندوالي او ملامتيا کي ﴿وَمَا لَهُمْ مِنْ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ﴾ او نه به وي دوی ته له عذابه دالله څخه هيڅ ساتونکی چي دوی وژغوري او يا دالله کسات او غضب ځني دفع کړي.

بلاغت:

﴿أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا﴾ پدې آيت کي الله تعالى حق او باطل په خورا خوندوره تشبيه سره څرگند کړی چي ورته تمثيلي تشبيه وايي ځکه چي دشباهت وجه له متعدد څخه اخيستل

شوی نو د حق مثال لکه درنو او بوهغه چي په ځمکه کي پاتي او يا هغه صفامعدني جوهر چي خلک ورڅخه گټه اخلي تلپاتي وي او د باطل مثال لکه څک او هغه دخړو او بو په سرخبري وي څرگندوي همداسي لکه د سپني او يا نورو معادنو دوپلي کولو په وخت کي کوټ راوتل چي سمدستي پوپنا او بې گټي ليري وغورځول شي دغه انځور د حق او باطل په هکله هم دی او داسي سره په ټکر کي وي چي دا څک څپي په بڼه بڼه خوا غورځوي همداسي حق او باطل تل سره يوله بله د غري وهي ﴿فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَبْتَغِي النَّاسُ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ﴾ دغه خوراښايسته اغلي او خوندور تمثيل دی.

۲- ﴿فَسَأَلْتُ أَزْوَاجَهُمْ﴾ دغه عقلي مجاز او د يو څه نسبت کول ځای او مکان ته وايي او په اصل کي خودخوړونو و به بهرني خودلته يې نسبت پخپله خوړونو ته شوی دی.

۳- ﴿كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ﴾ دلته ايجاز يا الحذف دی يعني د حق او باطل مثالونه بيانوي.

۴- ﴿كَمَنْ هُوَ أَعْمَى﴾ دلته يې ناپوهي او کفر له رندوالي سره د تبعيې استعارې په شکل تشبيه کړی ځکه مراد له رانده څخه جاهل او کافر دی.

۵- ﴿لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحَقُّ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا﴾ دلته د سلب طباق دی.

۶- ﴿بَرًّا وَعَلَانِيَةً﴾ دلته د طباق صنعت راغلی او همداسي د ﴿يَسْطُرُ وَيَقْدِرُ﴾ او ﴿بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةِ﴾ او ﴿بُغْلٌ وَبَهْدَى﴾ ترمينځ تضاد راغلی دی.

۷- ﴿إِلَّا مَتَّعَ﴾ يعني (الامثل المتاع) هغه څه چي انسان پخپلو مؤقتي اړتياوو کي ځني گټه سورته کوي نو پدې کي بليغه تشبيه ده ځکه چي د تشبيه ادات او د شبه وجه حذف شوي ده.

فائده: الله تعالی پدې قول کي چي فرمايې: ﴿وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّتِهِمْ﴾ داسي بنيې چي نسب گټه نه رسوي کله چي ورسره نېک عمل ملگری نه وي او پدې کي دهغو کسانو د تمې او هيلي پرېکول دي چي دوی په انسابو او خپلوي وياړي.

تنبیه:

امام طيبي د الله جل جلاله د دې قول په هکله چي فرمايې: ﴿أَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ﴾ داسي فرمايې چي پدې کي خورا سخت احتجاج دی چي د بيان د علم په تله څو ښکلاوي پکې دي لومړی توبيخ ځکه دوی د غير الله په عبادت کولو کي له خوسا قياس څخه کار اخيستی دی دوهم دا چي

ظاهر د ضمير پر ځای راغلی چي فرمايې: ﴿وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ﴾ چي د دوی په گمراهي دلالت کوي چي د واحد فرد او صمد ذات لپاره يې شريکان نيولي دريم دا چي په برهاني توگه د شريکانو له وجود څخه

انکار ښکاره شوی چي فرمايې: ﴿قُلْ سَمُّوهُمْ﴾ څلورم نفی د يوشي په نفی د لازم دهغه څيز چي فرمايې:

﴿أَمْ يُنْفِقُونَ مِمَّا لَا يَعْلَمُونَ﴾ پنځم د تدرج او ورو ورو په توگه پردوی احتجاج کول چي دوی سوچ کولو ته

و «خوي چي فرمايې: ﴿أَمْ يَظَاهِرُونَ الْقَوْلَ﴾ يعني آياتا سويوازي په ظاهري ويناداسي وياست پرته له دې چي ددې ويناد باطل گڼلو په هکله سوچ وکړئ نو دغه احتجاج پخپله داعجاز نارې وهي چي دغه دبشر کلام نه دی (۱)

***

الله تعالی فرمايې:

﴿مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ أُكُلُهَا دَائِمٌ وَظِلُّهَا تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ ﴿٢٥﴾ وَالَّذِينَ آمَنَتْهُمْ أَكْتُبَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ قُلْ إِنَّمَا أَمِزْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أَشْرِكَ بِهِ إِلَيْهِ أَدْعُوا وَإِلَيْهِ مَشَابِ ﴿٢٦﴾ وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا وَلَئِنْ أُنْبِئْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٢٧﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِقَايَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ ﴿٢٨﴾ يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَرَتَّبَتْ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ ﴿٢٩﴾ وَإِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَقَّعَنَّكَ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْكَلْبُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿٣٠﴾ أُولَئِكَ يَرَوْنَ أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا وَاللَّهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٣١﴾ وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا يَعْلَمُ مَا تَكْتُمُ النَّفْسُ وَسَيَعْلَمُ أَكْثَرُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٣٢﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿٣٣﴾ الرَّعْدُ: ٢٥ - ٣٣

مناسبت او تراو:

کله چي الله جل جلاله هغه څه ياد کړل چي کافرانو ته به په آخرت کي ورکول کېږي ورپسې يې دهغه څه يادونه وکړه چي په جنت کي به يې مؤمنان مومي بيا يې مشرکانو ته د دردناک عذاب اخطار ورکړ او د دغه مبارک سورت په پای کي يې در رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم در رسالت در بنستولي په باب د الله جل جلاله شهادت او همداسي د کتابيانو مؤمنانو گواهي بيان کړه.

لغتونه:

(الاحزاب) متفرقي طائفې اوډلي چي له يهودانو او نصرانيانو څخه تشکيل شوي وي ځکه ورته احزاب وويل شول چي دوی ډلي ټپلي او د يوې عقيدې خاوندان نه دي (مآب) زما در جوع خای (محو) محو ورکېدلوته وايي هغه چي ليکلی توری وي يا نور څه او دغه د اثبات عکس (اپوته) دی (ام الكتاب) د کتاب بنسټ مراد ورڅخه د الله علم اولوح محفوظ دی (البلاغ) اسم او د تبليغ په معنادی (مکر) په پټه کي ديو امر تدبير کولوته وايي او دا کله په خيراو کله په شر کي استعمالېږي

د نزول سبب:

(۱) صاوي د جلالين په حاشيه باندې.

کلي رحمة الله وايي چي يهودانو در رسول الله صلى الله عليه وسلم (عيب) بيانول چي دغه سري پرته له مېرمنواونکاح کولوبل کارنلري که چيري لکه چي گمان کوي پيغمبر واي نوبه نبوت له مېرمنوخه را اړولی اود پيغمبري په کار به مشغول واي الله جل جلاله دا آيتونه نازل کړل چي: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ وَحَمَلْنَا لَهُمُ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً﴾ (۱)

تفسير:

﴿مَثَرُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾ دغه جنت مثال چي له پر هېزگار انوسره يې وعده کړې شوي ده دادی (چي) بهېري له لاندې دونواومانيو) دهغوويالي ﴿أَكُلُوا دَرَاهِمًا وَظِلُّهَا﴾ مېرې دهغې به همېشه وي اوسيوري دهغه (به هم تل اوبې انتها) وي (لمر به ورباندې تېری نه کوي ﴿بَلَدًا عَقَبَى الَّذِيكَ أَتَقَوَّا﴾ دغه (جنت عاقبت (اوخای) دهغو کسانودی چي تقوی کوي ﴿وَعَقَبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ﴾ او عاقبت (خای) دکافرانو اورد دوزخ دی ﴿وَالَّذِينَ آمَنَتْهُمْ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ﴾ او هغه کسان چي مودې دوی ته کتاب ورکړی دی (تورات او انجيل هغوی چي پرتايې ايمان هم راوړی لکه عبدالله ابن سلام، نجاشي اود هغه ملگري) خوښحالېري په هغه (قرآن) چي تاته نازل شوی دی (ځکه چي ددوی په کتابونو کي د پيغمبر په رېښتولي شواهد اوزېري موجود دی ﴿وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَن يُكْرِ بِقَضَاءٍ﴾ (او ځيني له فرقو (اهل کتاب) نه هغه دی چي ځيني احکام ددې (قرآن) نه مني) يعني ددغو ملتونو ځيني ټولی ددغه قرآن ځيني احکام سره له دې چي په رېښتولي يې باور لري ځکه ددوی له کتابونو سره موافق دي خود تکبر او عناد له مخي يې نه مني ﴿قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ﴾ روايه (اي محمده) دوی ته (بېشکه ماته امر شوی دی په دې چي زه دالله عبادت وکړم او شریک ونه نيسم له دغه الله سره هيڅوک ﴿إِلَيْهِ أَدْعُوا وَإِلَيْهِ مَشَابِ﴾ خاص دهغه لوري ته بلنه کوم او هغه ته ورتله زمادي ﴿وَكَذَلِكَ أَرْسَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا﴾ اولکه چي (پخوا مونورو انبياوو ته ددوی د قومونو په ژبه کتابونه لېږلي وو) نازل کړي (لېږلی) مودی دغه قرآن حکم کونکی په عربي ژبه (يعني ترخوته دهغه په وسيله دخلکو تر مينځ حکم صادر کړې ﴿وَلِئِنْ أَتَيْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ﴾ او که چېري متابعت وکړې ته (اي محمده) دخواستاتو ددغو (مشرکانو) وروسته له هغه چي راغلی دی تاته علم (په براهینواو حجتونو) ﴿مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن رِّبٍّ وَلَا وَاقٍ﴾ (نونه به وي تاته له جانبې دالله څخه هيڅ ولي (ياراومد دگار) اونه ساتونکی (له الهي عذابه) يعني نه به وي تاته مرستندوی او ژغورونکی دالله له عذابه، دلته مقصد دامت وېرونه ده چي دخلکو دخواستاتو متابعت دي نه کوي ځکه رسول الله صلى الله عليه وسلم معصوم دی او کله چي معصوم ذات ته دغسي خطاب کول کېږي غرض ځني نور خلک وي.

ترطبي وايي چي. خطاب پيغمبر ته او مراد ځني امت دی (۱) ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ﴾ او خامخه په تحقيق لېږلي وو موږ ډېر رسولان پخواله تانه ﴿وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً﴾ او ورکړي وو موږ دوی ته بنځي او اولادونه؛ دغه په هغه چا باندې رد دی چي در رسول الله صلى الله عليه وسلم په ډېرو مرمونو درلودلويي عيب لکړو او ويل به يې که چېرې پيغمبر اوسني واي نوتارک د دنيا اوزاهدېه واي نواله ددوی ترديدو فرمايل اودايي ونبودله چي محمد صلى الله عليه وسلم يوازي هسي نوی نه دی بلکه پخوا هم چي زموږ پيغمبران وو بنځي اولادونه يې درلودل ﴿وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِثَابِتٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ﴾ اونه بناسهري لپاره دهیڅ پيغمبر چي راوړي داسي يوه معجزه (چي خلک يې غواړي) مگر په اذن دالله سره؛ پدې کي دهغو کسانو ترديد دی چي دمعجزاتو راوړلو وړاندې يې کاوو ﴿لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ﴾ دپاره د هروخت يو حکم دی يعني هري ټاکلي مودې لره دالله حکم په لوح محفوظ کي کښل شوی او هرڅه دالله په وړاندې اندازه شوي طبري وايي معناداچي دهر حکم لپاره چي الله يې فيصله فرمايلي وي ليکلی مکتوب دده په نزد شته (۲) ﴿يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ﴾ (محوه کوي الله هغه چي اراده يې (دامحاء) وفرمايې او ثابتي (هر هغه چي دائبات اراده يې وفرمايې) يعني الله پاک هغه شرعي احکام چي دمنسوخ کېدلو اراده يې وفرمايې نسخ کوي همدا سي هغه دکرام الکاتبين ملائکو صحيفې چي دور کېدلو اراده يې وفرمايې محوه کوي او چي دائبات اراده يې وشي پرته له کوم تغير څخه يې ثابت پاتي کوي. ابن عباس رضي الله عنه وايي چي: الله دهر شي دمحو کولو اراده وفرمايې هغه محوه کوي پرته له ژوند و مرگ اوسعادت اوشقاوت څخه ځکه هغه فيصله شوي اموردې (۳) چا بيا ويلي چي مرادله محوي اوائبات څخه عمومي شيان دي لکه چي روايت کېږي عمر بن الخطاب په بيت الله باندې طراف کاوو او ژړل يې داسي يې ويل. الهي که دي په ما باندې شقاوت او گناه ليکلی وي هغه محوه کړې ځکه ته محوه کړې هغه چي ته يې وغواړې اوستاپه نزد أم الكتاب دی او زمالپاره نهېکمرغي اومغفرت وليکې (۴) ابوالسعود هم دغه خبري ته ترجيح ورکړي اودابن مسعود رضي الله عنه هم دغه رايه ده. ﴿وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ﴾ او په نزد دالله اصل د هر کتاب دی (لوح محفوظ) هغه چي الله پاک په هغه کي دهر څه اندازه ټوله ليکلي ده ﴿وَإِنْ مَا تُرِيدُ بِقِصِّ الَّذِي نَعِدُهُمْ﴾ او که موږ خامخاتاته وښيو ځيني له هغه عذابه چي وعده يې کړو موږ له دغو کفارو سره (چي ستاسترگي ورباندې يخي شي) ﴿أَوْ تَوَفَّيْتَهُ﴾ ياکه موږ وفات کړو تا پخواله دې تعذيبه دکفارو ﴿فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلْغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ﴾ نوبېشکه هم دا خبره ده چي پرتا د پيغامونو رسونه ده او پر موږ حساب (اودوی ته جزا ورکول دي) ﴿أَوَلَمْ

(۱) القرطبي ۹/۳۲۷

(۲) الطبري ۱۳/۱۶۵

(۳) اودغه دمجاهد قول دی چي هغه پرته له ژوند مرگ اوسعادت شفوت څخه ځکه په هغوی کي بدلون نه راځي

(۴) الطبري ۱۳/۱۲۷

رَوَّاءُ اَنَا ذِي الْاَرْضِ نَفْسُهَا مِنْ اطْرَافِهَا ﴿﴾ (آيانه گوري (کفار مشرکين) چي په تحقيق موبه راځو ځمکي ته (ددوی) چي کموو يې له څنډو (غږو) ددې (چي مسلمانانو ته) يې وړ فتح کوو) يعني آيا دغه مشرکان نه گوري چي موبه بيمبرانو مؤمنانو ته داځواک ورکوو چي دکفر ځمکي يوپه بل پسې لاندې کړي ترڅو چي ددوی ځمکي کمي اود مسلمانانو زياتي شي اودغه ترټولو قوي دليل دی چي الله پاک له پيغمبر سره چي کومه ژمنه کړي هغه ترسره کوي (۱) ﴿وَاللّٰهُ يَخْتَكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ﴾ (او الله حکم کوي (په هرڅه چي اراده وفرمايې) نشته هيڅوک رد کونکی لپاره د حکم د الله) يعني هيڅوک د الله جل جلاله حکم ته مانوالی اوبدلون نشي ورکولی ﴿وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ﴾ (او الله ډېر ژر دی حساب (دده) يعني الله له هغه چانه چي ورڅخه سرغړونه او عصيان کوي ژر انتقام اخيستونکی دی. ﴿وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ (او په تحقيق مکر کړی وو (له خپلو انبياووسره هغو (کفارو) چي پخواتېر شوي وو له دغو (کفارو) څخه لکه چي د قريشو کافرانو له تاسره مکر کړی وو ﴿فَلِلّٰهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا﴾ (او خاص الله لره دي (اسباب) دمکر ټول (چي چاته پرته د الله له ارادې تاوان نه رسوي او الله دوی ته له داسي لوري چي ورباندې نه پوهېږي عذاب راوړي ﴿يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ﴾ معلوم دی الله ته هر هغه (ښه او بد) کار چي کوي يې هر څوک (نوبه جزا ورکړي) ﴿وَسَيَعْلَمُ الْكُفْرُ لِمَنْ عُقِيَ الدَّارِ﴾ (او ژر به پوه شي (په قيامت او آخرت) چي چاته به وو (ښه) عاقبت د آخرت دکور ﴿وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا﴾ (او وايې هغه کسان چي کافران (دمکې) دي (تاته ای محمده!) چي نه يې ته لېږلی شوی (د الله له لوري) ﴿قُلْ كَفَى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ﴾ (ووايه (ای محمده! دوی ته) چي کافي دی الله شاهد په مينځ زما او ستاسي کي) يعني زما د الله جل جلاله شاهدي چي زما درېستولي په هکله يې ماته معجزې راکړې بر او کافي دی ﴿وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ﴾ (او هغه څوک چي په نزد دده علم د کتاب دی (هغه د اهل کتابو مؤمنانو علماء)).

بلاغت:

پدې آيتونو کي چي د بدیع او بيان کومي ښکلاوي شته څه يې دادي:

۱- تشبيه د الله تعالی پدې قول کي چي فرمايې: ﴿كَذَٰلِكَ أَرْسَلْنَاكَ﴾ ﴿وَكَذَٰلِكَ أُنزَلَتْهُ﴾ اودې ته مرسله مجمله تشبيه وايې.

(۱) سيد قطب رحمه الله وايې چي: د الله پاک ستر قدرت کله چي کوم کفري دولتونه په ځمکه کي د تکبر، عصيان او فساد خپلولو ته ملا وتړي نو الله يې توان وړم توي قدرت او عزت يې پوپنځ کوي بډايې او شتمني ځني اخلي او هيواد يې وروسه له هغه چي خورايده ای او پراخ وو ورکوته کوي زه وایم دغه نوی تفسیر او پکي دنور خلا اود جمال او ښايست ښکلا ده.

۲- کله چي الله تعالى فرمايې ﴿ أَكُلُّهَا دَائِمٌ وَظِلُّهَا ﴾ دلته ايجاز بالحذف دی چي دلته (ظله) څخه (دائم) چي خبردی حذف شوی او پخوانی (دائم) يې دليل دی.

۳- مقابله لکه چي الله فرمايې: ﴿ تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ ﴾ اوداهمه بديعي محسناتو څخه گنل کېږي.

۴- دالله جل جلاله پدې قول کي چي فرمايې ﴿ أَرْسَلْنَا رُسُلًا ﴾ دلته اشتقاقی جناس شتون لري

۵- دطباق صنعت لکه چي الله فرمايې: ﴿ يَمْحُوا وَرِثَتُ ﴾ .

۶- دالله تعالى پدې قول کي چي فرمايې: ﴿ إِنَّمَا أَمْرُهُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ ﴾ او په ﴿ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلْغُ ﴾ دواړه خايه قصر اضافي اوله هغه ډوله څخه گنل کېږي چي د موصوف قصر په صفت پسې راغلی وي يعني ستالپاره بل څه وصف پرته له تبليغ نه نشته.

۷- پارونه او هڅونه لکه چي فرمايې: ﴿ وَلَئِنْ أَتَيْتَ أَهْوَاءَهُمْ ﴾ .

۸- مرسل مجاز لکه چي وايې: ﴿ نَأْتِي الْأَرْضَ ﴾ چي معنايې دی زموږ حکم ځمکي ته راځي يا زموږ عذاب ورته رادرومي.

لطيفه:

ځينو مفسرينو دالله جل جلاله دا قول چي فرمايې: ﴿ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا ﴾ پدې تفسير کړی چي دځمکي نقصان د علماوو او پوهانو په مرینه دی همداراز د ښکانونو کسانو مرینه دځمکي نقصان دی دغه دمجاهد قول اودابن عباس يوه وينا هم ده.

دالله جل جلاله په مرسته دالرعد سورت تفسير بشپړ شو.

***

(۱۴) د (ابراهيم) سورت مکي اودوه پنخوس آيتونه لري.

دغه مبارک سورت د عقيدې بنسټيز موضوعات رااخلي چي ايمان په الله تعالى ، ايمان په پيغمبري ، ايمان په قيامت او جزاء دی او نژدې د سورت محور دي هم (رسالت اورسول) وبلل شي په سورت کي د پيغمبرانو بلنه اود دعوت په تفصيل سره راغلی دی اود هغوی دنده يې څرگنده کړي د آسماني رسالتونو توحيد يې په ډاگه کړی چي انبياء عليهم الصلوات ټول ددې لپاره راغلي چي دغه دايمان ماني وودانه کړي و خلگ په واحد اولاشريک ذات هغه چي برحق او ټول مخلوق ورته محتاج دی وپوهوي ، بشريت به توري تيارې څخه درنهالوري ته راوباسي ددوی بلنه يوه اوموخه (هدف) يې يودی که څه هم په ځيني فروعاتو کي اختلاف لري.

• په سورت کي د موسی عليه السلام درسالت کيسه راغلي چي هغه خپل تېرته بلنه ورکوله خودالله عبادت وکړي او شکر يې پرځای کړي اود هغو کسانو لپاره چي د پيغمبرانو تکذيب يې کاوو مثالونه بيان شويدي هغوی چي د پخوانيو امتونو وولکه دنوح عليه السلام قوم ، عاديان او ثموديان ، اوبيا آيتونه د پيغمبرانو کړاوونه چي له خپلو قومونو سره چي په پخوانيو وختونو او زمانو کي يې ستونزي لرلې ووري اود هغوی د قومونو چال چلند له خپلو پيغمبرانو سره بيانوي اوبيا هغوی ته پېښ هلاکتونه اوعذابونه رااخلي فرمايې: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِّنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُوذُنَّ فِي بِلَدِنَا فَأَرْحَمِ إِلَهُهُم رَّبُّهُمْ لَتُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ ﴿١٣﴾ وَلَنُسَكِّنَنَّكُمْ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ ذَلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ ۝﴾.

• بيا سورت د آخرت له مشاهدو څخه يو مشهد راوړي کله چي بدمرغه مجرمان له خپلو بېوزله بلويانو سره يوځای کېږي او تر مينځ يې اوږدې خبري اترې کېږي چي په وروستي پړاو کي ټول د دوزخ په اور کي غورځول کېږي اود بېوزلو پيروانو بنکنځل او بدي ردي گټه نلري کله چي يې مشرانوته کوي ځکه ټول په اور کي غوږه وي ، بيا آيتونه دايمان او گمراهي لپاره مثالونه په سپېڅلي ونه او پليته ونه باندې راوړي اود ظالمانو د قيامت دورځي هستوگنځی بيانوي.

• دغه سورت ته ځکه د ابراهيم سورت وويل شو چي دانبياوو د پلار ابراهيم عليه السلام هغه چي د خفاوو امام او مقتداء يوازنی تن وو چي د بتانو سته يې وايستله اود توحيد بيرغ يې رپاند کړ هغه چي د اسلام سپېڅلی دين يې راوړ کوم چي خاتم المرسلين هم ورباندې راغلی دی قرآن کریم دده هغه دعاگانې هم رااخلي کومي چي دکعبې له ودانولو وروسته يې کړي او ټولي دايمان او توحيد دعاگانې دي.

الله تعالى فرمايې:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُزُلَنَا إِلَيْكَ لِنُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ
 الْحَمِيدُ ① اللَّهُ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَنَزَّلَ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ②
 الَّذِينَ يَسْتَعْجِلُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَيَصُدُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَبَغَوْهَا عِوَجًا أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ
 بَعِيدٍ ③ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ. لِيُبَيِّنَ لَهُمْ فَيُضِلَّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ
 يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ④ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ
 الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِآيَاتِ اللَّهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ⑤ وَإِذْ قَالَ
 مُوسَى لِقَوْمِهِ أَذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ مَالٍ فَزَعَوْتُمْ بِسُوءِ مُؤْمِنِكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ
 وَيَذْحِكُوكُمْ بُشَاءَكُمْ وَيَسْتَعْجِلُونَ بِسَاءِ كُفْرِكُمْ فِي ذَلِكَ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ⑥ وَإِذْ نَادَى
 رَبُّكُمْ لَنْ مَسْكَنَتُمْ أَزِيدَنَكُمْ وَلَنْ يَكْفُرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ ⑦ وَقَالَ مُوسَى إِنْ تَكْفُرُوا أَنْتُمْ وَمَنْ فِي
 الْأَرْضِ جَمِيعًا فَإِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ حَكِيمٌ ⑧ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبُوءُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ
 وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا إِنَّا
 كَافِرُونَ ⑨ يَمَّا أَرْسَلْنَا بِهٍ وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٌ ⑩ قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِى اللَّهِ شَكٌّ فَأَجِبْ
 السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَدْعُوكُمْ لِيُقِضَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُوْخَرَكُمُ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى قَالُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا
 بَشَرٌ مِثْلُنَا تُرِيدُونَ أَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَتْ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأَثَرُنَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ⑪ قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ
 نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَمَا كُنَّا لَنَا أَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ إِلَّا بِإِذْنِ
 اللَّهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ⑫ وَمَا لَنَا أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَقَدْ هَدَانَا سُبُلَنَا وَلَنْ يُخَفِّرَ عَنْ
 مَا هَدَيْتُنَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ⑬ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ
 لَنَعُودَنَّ فِيهَا فَمَازَجَ الْإِنِّمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ ⑭ وَلَنُسَكِّنَنَّكُمْ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ ذَلِكَ لِمَنْ
 خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ ⑮ وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ⑯ مِنْ دُونِهِ جَهَنَّمَ وَنُفَعَى مِنْ تَأْوِيلِ
 صَكِيدٍ ⑰ يَتَحَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيقُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمُعَيِّنٍ ⑱ وَمِنْ
 دُونِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ ⑲ ﴿إبراهيم: ١-١٧﴾

لغتونه:

(رېل) هلاکت ته وايي (يستحقون) غوره کوي خوښوي (يسومونکم) درځکي ويل کېږي (سامه الذل) يعني سپکتيايي وروځکله (تاذن) اعلان يې وکړ چې پکي هيڅ شک پاتې نشو (بأ) خبري ته وايي جمع يې (انباء) راځي (سلطان) حجت او برهان ته وايه شي (فاطر) نوی پيدا کونکی مخترع (استفتحوا) پخپلو دښمنانو باندې يې طلب دبري وکړ (جبار) متکبر هغه څوک چې دهیچا واک په ځان نه مني (عید) معاند سرغړونکی بولي هغه چې له سمي لاري کوږد درومي عربان دغسي اوښ ته (الابل العنود) وايي (صديد) خوناښ (نونه) هغه چې ددو زخيانو څخه بهېږي (بتجرعه) چې په تکليف اوناخوښي يې تېروي (سیده) ترکومي تېرولو ته وايي.

تفسير:

﴿الر﴾ مقطعات حروف دي او دې ته اشاره کوي چې قرآن کریم معجز کتاب دی او سره له دې چې له همدغو تورو جوړ شوی دی خو څوک يې په مثل یو سورت هم جوړولای نشي ﴿كَتَبْنَا أَنْزَلْنَاهُ﴾ (قرآن) یو کتاب دی چې لېږلی دی موږ ته (ای محمده!) تاله ځانه نه دی جوړ کړی بلکه زموږ وحی ده ﴿لِنُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ﴾ دپاره ددې چې راوباسي خلک له تیارو (د جهل کفر او گمراهي نه) رڼا (دایمان او علم) ته ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا﴾ په اذن درب ددوی طرف دلاري دالله نه هغه الله چې ښه غالب ښه ټاویلی شوی دی (يعني هغه پروردگار چې په هره ژبه يې ټاویلي شوي او تر ټولو زورور دی) ﴿اللَّهُ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾ هغه الله چې خاص ده ته دي هغه څه چې په آسمانونو کي دي او هر هغه څه چې په ځمکي کي دي (يعني مالک د علویاتو اوسفلیاتو مسیطر د ټولو کائناتو دی) ﴿وَوَيْلٌ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ﴾ (او عذاب او هلاکت لپاره د کفارو له عذابه سخته) (ویل) داسي کلمه ده چې د عذاب او هلاکت لپاره استعمالېږي (١) بیا وروسته د کافرانو صفات هسي راوړي چې: ﴿الَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ﴾ هغه کسان چې خوښوي (غوره کوي) ژوندون (فاني) د دنیا په (باقي) د آخرت باندې ﴿وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾ او اړوي (بندوي) خلک له لاري دالله (اسلام) نه ﴿وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا﴾ اولټوي دوی دغي لاري ته کوږوالی (چې ددوی له خواهشاتو سره سمه شي) ﴿أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ﴾ دغه کسان په گمراهي لېږي کي دي (يعني په دغو صفتونو سره موصوف کسان له څرگند حق څخه په گمراهي کي دي چې هيڅ دسمون او برې څرک يې نه برېښي) ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ﴾ اوندی لېږلی موږ هيڅ پېغمبر مگر خو په ژبه د قوم دده ﴿لِيُبَيِّنَ لَهُمْ﴾ دپاره ددې چې دوی ته بیان کړي، شریعت دالله اود دوی

و پوهوي دالله په مراد ترڅو درسالت موخه ترسره شي ﴿فَيُضِلُّ اللَّهُ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ﴾ (نوگمراه کوي الله هر هغه چي (دگمراهي) اراده يې وفرمايې او هدايت کوي الله هر هغه ته چي (دهدايت) اراده يې وفرمايې) يعني دپيغمبرانو دنده يوازې دامراونهي تبليغ کول دي او دهدايت او ايمان واي دالله جل جلاله په لاس کي دى څوک چي فيصله يې شوي وي گمراه او چاته لاره نسيې ﴿وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ او هم دى ښه قوي غالب دى (پخپله پاچهي کي) ښه حکمت والادى (پخپلو کړو وړو کي) ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا﴾ او خامخا په تحقيق لېږلى ووموډ موسى په څرگندو معجزاتو زموډ (په رښتنولي دده) ﴿أَن أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الطُّلُمُتِ إِلَى الثُّورِ﴾ چي راوباسه قوم خپله تيارو (دجهل او کفر) رڼا (دايمان او توحيد) ته اې اېوحيان وايې چي: پدې کلمه کي چي: ﴿فَرَمَايْ﴾ ﴿قَوْمَكَ﴾ دحضرت موسى عليه السلام ځانگړتيا يوازې دخپل تېر لپاره وه هسي نه لکه دمحمد صلي الله عليه وسلم چي ټول بشريت ته مبعوث دى او الله ورته فرمايې ﴿لِنُخْرِجَ النَّاسَ﴾ چي درسالت په عموم دلالت کوي (١) ﴿وَذَكِّرْهُمْ بِآيَاتِنَا﴾ او ورياد کړه دوى ته نعمتونه دالله ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾ بېشکه په دغه يادونه کي پندونه او دلالتونه دي هر دېر صبر کونکي دېر شکر کونکي نه ﴿وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ أَذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ﴾ او ياد کړه (هغه وخت چي موسى خپل قوم ته وويل ياد کړئ دالله نعمت پرتاسي) ﴿إِذْ أَنجَيْنَاكُم مِّن مَّالٍ فِرْعَوْنَ﴾ کله چي خلاص يې کړى (نيکونه د) تاسي له تابعانو دفرعون څخه (چي په ذلت او استعجاب کي يې ښکېل کړي وي) ﴿يَسْأَلُونَكَ سَوَاءَ الْعَذَابِ﴾ چي رساووبه يې تاسي ته سخت بد عذاب ﴿وَيَذَّخَّرُكُمْ أَنِئَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ﴾ او ذبح کول به يې واړه زامن ستاسي او ژوندي به يې پرېښودي (لپاره خدمت) لوني ښځي ستاسي (چي ورباندي چوپړ ووهي) ﴿وَفِي ذَلِكَ لَكُمْ بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ﴾ او پدې (محنت او ابتلاء) کي ازموينېت وړ له جانې ددېر لوى رب ستاسي. مفسرين وايې چي: دنارينه وو دوژلو سبب دا وچي کاهنانو فرعون ته ويلي وو چي په بني اسرائيلو کي يو ماشوم زېږېدونکى دى چي ستاد پاچهي زوال به دهغه په لاسونو کېدونکى وي نو يې دهر زېږېدو کي ماشوم په وژلو لاس پوري کړ او امريې وفرمايه ﴿وَإِذْ تَأَذَّتْ رَبُّكُمْ لِيَن شُكْرُكُمْ لِأَنِّدَنَّكُمْ﴾ (او ياد کړه هغه وخت چي خبر درکړ تاسي ته رب ستاسي پدې چي که چېرې شکر وويست تاسي (په تېرو نعمتونو زما) نو خامخا به زيات کړم تاسي ته نعمت) دغه دموسى عليه السلام دوينا بشپړونکى دى يعني همداسي ياد کړئ کله چي الله تاسي ته داسي بېشکه خبره درکړه چي هيڅ شېبه پکي نه وه که مود تېرو نعمتونو شکر پرځاى کړ

نوخامخابه نعمت درزيات کرم ﴿ وَلَٰكِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابَ لَّسِيدٍ ﴾ (اوکه موناشکری وکره تاسي نوپشکه عذاب زما دهر سخت دی) يعني که موپه کفراو عصيان ددغو نعمتونو بی فدري وکره بپشکه رما عذاب دهر سخت دی دوی ته بی په کفرد عذاب وعید ورکری همدغسي بی په شکر باندی دزياتوالي وعده کړي ده ﴿ وَقَالَ مُوسَىٰ إِنَّ تَكْفُرًا أَنْتُمْ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ﴾ اووویل: موسی که کافران شی تاسي اوهغه څوک چي په ځمکه کي دي (له انسانانو او پېریانانو) ټول) يعني موسی علیه السلام بني اسرائيلو ته کله چي له ايمان راوړلويې ناهیلی شوداسي وویل چي: ستاسو ايمان نه راوړل به الله ته هيڅ نران ونه رسوي ﴿ فَإِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴾ نوپشکه الله خامخا غني (بی پروا) دی (د بندگانوله شکر نه) مستحق د حمد (او ثنا) دی که څه هم څوک کفران کوي ﴿ أَلَمْ يَأْنِكُمْ نَبُؤُا الَّذِيكَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمٌ نُوحٍ رَّعَدٍ وَثَمُودٌ ﴾ آیانه دی راغلی تاسوته خبر دهغو کسانو چي (تېر شوي دي) پخواله تاسي نه چي قوم دوح او عاد (چي دهود قوم) وو او ثمود (چي د صالح علیه السلام قوم وو چي پردوی څه راغلل کله چي بی دخپلو انبیاوو تکذیب وکړ؟ ﴿ وَالَّذِيكَ مِنْ بَعْدِهِمْ ﴾ اوهغه کسان چي پس له دوی نه وو ﴿ لَا بَعْلَهُمْ إِلَّا اللَّهُ ﴾ چي نه دي خبر پردوی هيڅوک پرته له یوالله ﴿ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ يَاسِينَتِ ﴾ چي روړي وو دوی ته ددوی پیغمبرانو ښکاره دلائل او څرگند حجتونه ﴿ فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ ﴾ نورد کړل (ونیول) دغو (کفارو) لاسونه خپل په خولو خپلو يعني د پیغمبرانوتکذیب یې وکړ. ابن مسعود رضی الله عنه ددې جملې معناداسي کوي چي دوی خپلي گوتي له قهراو غصې نه چيچلې

(۱) ﴿ وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ ﴾ اووویل: دوی چي بپشکه موږ کافران یوپه هغه چي تاسي په هغه سره لېرلی شوي یاست (يعني په هغه څه چي تاسو گمان کوئ دالله له لوري ورباندی رااستول شوي یاست موږ ايمان نلرو. ﴿ وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴾ اوبپشکه موږ خامخا په شک شبه (لویه) کي یوله هغه (دین) څخه چي موږ تاسي هغه ته بولئ (پداسي شک کي) چي واقع کونکی (زموږ دی په اضطراب کي) ﴿ قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِي اللَّهِ شَكٌّ ﴾ (ووویل رسولانوددوی آیا په (وجود) الله کي شبه شته ؟) يعني انبیاوو دوی ته هسي وویل چي: آیا دالله په وحدانیت او شتون کي شک شته ؟ استفهام لپاره دانکاراوتوبيخ دی يعني دغه خبره خود شک شبهې کوم احتمال هم نلري ځکه دلائل موجود دي نو انبیاوو عليهم السلام ددوی پاملرنه دالله په وجود باندی دلائلونه راواړوله چي فرمایې: ﴿ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ (هسي الله) چي پیدا کونکی د آسمانواودځمکي دی (بی له پخواني مثاله)

(۲) ددوهم قول بنا پر مجازولاره ده او مثال یې لکه داچي ﴿ عَمَّا عَلَيْكُمُ الْآيَاتِ بِرَ الْبَيِّنِ ﴾ دی اولومړنی وینا په حقیقت بناده او وضاحت یې داچي کله به دوی دانبیاوو عليهم السلام خبري واورېدې تعجب به یې وکړ او دملنډوپه توگه به یې وخنډل بربنډه یې په خولو لاسونه ونيول لکه څوک چي دخندا کابو کول غواړي.

﴿يَدْعُوكُمْ لِيَعْفَرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ﴾ الله بولي تاسي (زمور په ژبه ايمان ته) ددې لپاره چې وېښي تاسي ته (گناهونه ستاسي) ﴿وَيُخْرِجَكُمْ إِلَيْ أَجَلٍ مُّسَمًّى﴾ (اوچي مهلت درکړي تاسي ته) له عذاب (تر ټاکلي مودې پوري) يعني که مو ايمان راوړو نو ستاسي دعمر و نو تر پايه به عذاب نه درکوي چې عاجل موهلاک کړي ﴿قَالُوا إِنْ أَنْشَأَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا﴾ وويل: (کفارو) چې نه يی تاسي مگر آدميان په شان زمور (تاسو پر مورځه بهتري نلري) ﴿تُرِيدُونَ أَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَتْ يَاقُوتُنَا فَأَتُونَا بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ﴾ تاسي اراده لري ددې چې مورځه هغه څه منع کړي له هغو شيانو څخه چې ورپلرونه زمورځه (دهغو) عبادت به يې کاوو نور اوړي مورځه کوم ښکاره برهان (ستاسو په رښتنولي اړنوبوت) ﴿قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ﴾ وويل: دوی ته رسولانو ددوی (هولکه چې تاسي وایاست) نه يو مورځه مگر آدميان يو ستاسي په شان ﴿وَلَكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ﴾ ولکن الله احسان کوي (په نبوت اورسالت) په هرچا چې اراده وفرمايې (دا احسان دهغوی) له بندگانو خپلو څخه؛ زمخشري وايې دوی خپله بهتري دتواضع له کبله څرگنده نکره اودهغوی وينا يې ورسره ومنله چې دوی غوندي بنيادمان دي خوله دې وروسته بيا ددوی په شان نه دي (ځکه الله دوی ته نبوت ورکړی دی) ﴿وَمَا كَانَتْ لَنَا أَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ﴾ (اونه بښايې مورځه نه داچي راوړو تاسي ته کوم برهان (معجزه) مگر په حکم دالله سره) يعني ستاسي وړاندیز شوي معجزه مورځه پخپل سردرته راوړلای نشو ترڅو الله يې اذن ونه فرمايې ﴿وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ﴾ او خاص پرالله دي مؤمنان توکل وکړي (په ټولو چارو کي) ﴿وَمَا لَنَا أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ﴾ وڅه (عذر) دی مورځه په دې کي چې توکل به نه کوو پر الله؟ (دغه دانبياوو قول دی) ﴿وَقَدْ هَدَيْنَا سُبُلَنَا﴾ حال داچي ښودلي يې دي مورځه ته لاري (دنجات دعذاب) زمورځه ﴿وَلَنْصَبِرَكَ عَلَىٰ مَا هَآذِيْتُمُونَا﴾ (او قسم دی چې صبر به وکړو خامخا په ضرر رسولو دتاسي مورځه لره) ابن الجوزي وايې ددې لپاره دغه کيسه اودې ته ورته توري کيسې محمدرسول الله صلی الله عليه وسلم ته وفرمايلې ترڅو چې په زومېنيو نبيا نوپسي اقتداء وکړي زغم او صبر خپل کړي او په هغه څه خبر شي چې دوی ته څه رسېدلي وو؟ ﴿وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ﴾ (او خاص پرالله نودي تل تر تله توکل وکړي متوکلان) دغه جمله تکرار نه دی بلکه معنا يې په توکل باندې ثبات اودوام دی اودلته يې دطغيان له مخي پلو پورته کړي چې دوی په مادي زور او توان وياړي (افتخار کوي) هغه زور چې سرکښان او جبار به يې لري داسي وايې: ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا

أَوْ لَتَعُوذَنَّكَ فِي مَلَّتِنَا ﴿ (او وويل: هغو ڪسانو چي ڪافران شوي وو رسولانو خپلو ته چي خامخاموڊ به ناسي وباسو ارو مرو له ڇمڪي خپلي، يابه خامخا وگرزي تاسي خامخا په دين زمورڊ کي) يعني ڪفارو به خپلو سپيڅلو پيغمبرانوته په گوانس ويل: قسم دي يابه موله خپله هيواده وشرو اويابه زمورڊ دين ته راستانه شئ ﴿ فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ ﴾ (پس وحى وکړه دوى ته رب ددوى چي خامخاموڊ به ظالمان هلاک کړو) يعني الله پاک نيانونته داسي وحى وفرمايله چي ستاسودنيمان ڪفران مجرمين به هرو مرو هلاک کړم ﴿ وَلَنُصَبِّحَنَّكُمْ أَالْأَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ ﴾ او خامخابه و اوسو موږ تاسو په ځمکه ددوى کي وروسته (له هلاکته) ددوى ﴿ ذَلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعَبَدَ ﴾ دغه (مرسته دپيغمبرانواوا هلاک دظالمانو) لپاره دهغه چاچي وهرېږي له درېدلو زما په مخ کي او وهرېږي له وعدې (دعذاب زما) په البحرکي وايي کله چي دوى قسم وخوړ په ايستلو دپيغمبرانواويا ددوى په دين کښي د ورستېدلو نوالله پاک قسم وکړ چي خامخا به دوى هلاک اوددغه دهلاکت ايستل بياداسي دي چي هيڅ ستنېدل بې نشته (۱) ﴿ وَأَسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴾ اونصرت (فتح) وغوښتله (نبياووپه خپلو قومونوباندي) اونا مراده شول هريو متکبرسرکښ حق نه منونکي ﴿ مِنْ وَرَائِهِ جَهَنَّمُ وَهُمْ مِنْ مَاءٍ مَكِيدٍ ﴾ چي وړاندي دده دوزخ دي پس له مرگه او ورځنېلى به شي (په دوزخ کي) له دېوچي زوي ويني وي ﴿ يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِفُّهُ ﴾ چي غورپ غورپ به بې ځنې اونه به وي نږدې چي هغه په آساني سره تېرکړي (له ډېره تريخوالي اوبدبويې څخه چي کرکه ځني کېږي) ﴿ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ ﴾ اورابه شي ده ته (اسباب د) مرگ له هره لوري حال داچي نه به وي دي مرگېدونکي ﴿ وَمِنْ وَرَائِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ ﴾ اوپه مخ دده کي به عذاب ډېر سخت وي (ترهغه چي پخوايې ليدلى وو).

بلاغت:

پدې آيتونو کي دبلاغت، بديع اوبيان لاندنۍ ښکلاوي نغښتل شوي چي لنډيزيې دادى:

۱- استعاره دالله تعالى پدې قول کي چي فرمايې: ﴿ لَنُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ﴾ ځکه چي تاريخي بې ډکفر او ضلالت لپاره استعاره کړي اورنابيې دهدايت اوايمان لپاره راوړي ده اوهمداراز په دې قول کي چي: ﴿ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ ﴾ ځکه سختي اوستونزي بې په مړينه استعاره کړي اوڅوک چي خورا په غم اودرد اخته وي ورته ويل کېږي چي دغه دمرگ په اسبابو مبتلا دي چي دهغه دستونزو او دردونو په هکله بې مبالغه کول کېږي.

- ۲- دطبق صنعت د ﴿يُضِدُّ وَيَهْدِي﴾ او همداراز د ﴿شَكَرْتُمْ﴾ او ﴿كَفَرْتُمْ﴾
 ﴿لَنُخْرِجَنَّكُمْ﴾ او ﴿لَنَعُودَنَّ﴾ ترمينځ شتون لري.
- ۳- د مبالغې صيغه لکه چې په ﴿صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾ او ﴿جَبَّارٍ عَنِيدٍ﴾ کښي ده
- ۴- اشتقاقې جناس پدې دواړو جملو کي چي: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ﴾ او ﴿فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ﴾
- ۵- د سجع صنعت لکه په ﴿شَدِيدٍ ، بَعِيدٍ ، عَنِيدٍ﴾ او نورو کي.
- فائده:

الله تعالى د البقرة په سورت کي ﴿يُذِيحُونَ﴾ له واو توري پرته ذکر کړی او دلته يې ﴿وَيُذِيحُونَ﴾ په واوسره راوړی پدې کي راز دادی چي د البقرة په سورت کي دغه لفظ د تفسیر لپاره راوړل شوی چي رومي ﴿سُوءَ الْعَذَابِ﴾ ذکر شوی لکه چي ويل شوي وي: (يسومونکم سوء العذاب) بيایي دغه تفسیر په ﴿يُذِيحُونَ أَنْبَاءَكُمْ﴾ سره فرمایلي وي او پدغه سورت کي تفسیر نه دی ځکه چي معناداده چي دوی ته په ډول ډول عذابونه ور وويني او په حلالولو هم عذاب ورکوي چي دغه له پخواني عذاب نه یو بل ډول عذاب دی والله اعلم.

***

الله تعالى فرمایي:

﴿مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَلُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ﴾ (۱۸) ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ﴾ (۱۹) ﴿وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ﴾ (۲۰) ﴿وَبَرِّزُوا لِلَّهِ جَمِيعًا فَقَالَ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ قَالُوا لَوْ هَدَّيْنَا اللَّهُ لَهْدَيْنَاكُمْ سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَجْرُنَا أَمْ سَبْرُنَا مَا لَنَا مِنْ مَحْجِيزٍ﴾ (۲۱) ﴿وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تَلُمُونِي وَلُومُوا أَنْفُسَكُمْ مَا أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَا أَنْتُمْ بِمُصْرِخِي إِنْ كَفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ (۲۲) ﴿وَأَدْخِلِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ يُحْبَبُونَ فِيهَا سَلَامٌ﴾ (۲۳) ﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ﴾ (۲۴) ﴿تُؤْتِي أُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ (۲۵) ﴿وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ﴾ (۲۶) ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا

بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ ﴿٢٧﴾ أَلَمْ تَرَ
 إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ ﴿٢٨﴾ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا وَبِئْسَ الْفَرَارُ ﴿٢٩﴾ وَجَعَلُوا
 لِلَّهِ أَدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعُوا فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى النَّارِ ﴿٣٠﴾ قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلَاةَ
 وَرَبُّهُمُ بِمَا رَزَقْتَهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بِنِعْعِ فِيهِ وَلَا خِلَالٍ ﴿٣١﴾ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ
 وَالْأَرْضَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ
 بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهَارَ ﴿٣٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ﴿٣٣﴾
 وَتَنْكُمُ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴿٣٤﴾

ابراهيم: ۱۸ - ۳۴

مناسبت اوتراو:

کله چي الله تعالى د کفارو ملندي چي به پيغمبرانو يې وهلي بيان کړې او بيادوي ته يې د تيار شوي
 عذاب ښودنه وکړه، ددوي د عملونو لپاره يې مثالونه راوړل او بيادوي درئيسانو او پيشوايانو تر مينځ
 په څرگندونو يې رڼا و اچوله ورپسې يې دخپلو نعمتونو يادونه وکړه ترڅو چي بندگان د الله شکر پرځای
 او عبادت ته يې چمتو شي.

لغتونه:

(عاصف) سخت باد (برزوا) بروز له خفا وروسته ظهور ته وايي (براز) هغه پراخ ځای ته ويل کېږي
 ځکه چي څرگندوي او ويل کېږي چي: (امراة برزة) هغه مېرمن چي خلکو ته څرگندېږي (محيص) د تېښتي
 ځی ويل کېږي (حاص عن شئ) يعني وتښتېدوله شي نه اويا يې د تېښتي اراده ورڅخه وکړه (جزعنا)
 زغم نه درلودلوته (جزع) وايي. (مصرخکم) مصرخ دمغيث په معنا فريادرس ته ويل کېږي (أجشت) له
 بېخه ايستل شوی (البوار) هلاکت (خلال) د (خلت) جمع او ملګرتيا، صداقت ته وايي. (دائبن) دؤب په
 لغت کي شامل عادت ته وايه شي ويل کېږي: (داب دؤبا).

تفسير:

﴿مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَلُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ﴾ (مثال دهغو کسانو چي پخپل رب باندې
 کافران شوي دي عملونه ددوي په شان د (ايرې) دی چي پرې سخت باد راوالوزي) يعني د کافرانو
 د عملونو مثال دهېرې د ايرودې هغه عملونه چي دوي په دنيا کي کړي لکه صدقه، صله رحمي او نور
 اړېږدي د اجر هيله کوي لکه ايرې دی کله چي ورباندې سخت باد راوالوزي او هغه دوېږي دوېږي کړي څرکي
 بوم عاصف څرکي په هغه ورځ کي چي باديې سخت او ښورونکي وي قرطبي وايي. الله پاک دغه آيت
 د کافرانو د عملونو لپاره متل راوړی دی چي ددوي عملونه به داسي ابته کېږي لکه چي سخت باد ايرې په

سخته ورځ کي دوروي ځکه دوی پخپلو اعمالو کي له الله جل جلاله سره شریک نیولی دی (۱) ﴿لَا يَفْقَهُونَ﴾
 ﴿مِمَّا كَسَبُوا عَلَىٰ شَيْءٍ﴾ نه به قادر بهرې دوی دهغو عملونو چي دوی کړي دي يعني ثواب به يې نه مومي
 ځکه چي په کفريي ابته کړي دي لکه څنگه چي څوک په الوتلو اير وگته نشي اخيستلای ﴿ذَلِكَ مَوْلَاُ
 الضَّلَّالِ الْبَعِيدِ﴾ (دغه گمان دنېکي ددوی ليري گمراهي ده) سترخسرهان دی ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ
 السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ﴾ (آيانه ويني چي بېشکه الله پيدا کړي دي آسمانونه او ځمکه په حقه سره)
 يعني ای مخاطبه ته د زړه په سترگونه ويني چي يوازي الله پاک د پيدا ايست او پنځولو مالک دی او هغه
 ځمکي او آسمانونه او مافيه پيدا کړي ترخودده په قدرت باندي دليل شي مفسرين کرام وايي
 معنادا چي دغه يې عبث نه دي پيدا کړي بلکه د يو ستر امر لپاره يې پيدا کړي دي ﴿إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ
 بِخَلْقٍ جَدِيدٍ﴾ که الله (ستاسي دهلاکولو) اراده وفرمايې نوتاسي به بوزي (په مړينه سره) او نورنوي
 خلک به راولي. ابن عباس رضي الله عنهما وايي: معنادا چي که الله وغواړي ای کفارو! تاسوبه وورځي
 او نور خلک چي تر تاسوبه بهتر غوره او فرمان منونکي وي راولي ﴿وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ﴾ اونه دی
 دغه (هلاکول ستاسو او پيدا کول دنورو) په الله باندي سخت او مشکل (ځکه په زورور الله باندي هيڅ
 هم مشکل نه دی ﴿وَيَبْرَزُوا لِلَّهِ جَمِيعًا﴾ (او ظاهر به شي دوی الله ته ټول) يعني دمحشر په ورځ به ټول
 د حساب لپاره الله ته څرگند ودرېږي هيڅ پتونکی به دوی پتولای نشي. امام فخر الرازي وايي چي
 دماضي په لفظ ﴿وَيَبْرَزُوا﴾ باندي ذکر شوی که څه هم معنایې داستقبال ده ځکه له هر څيز څخه چي الله
 اخبار فرمايې هغه حق اور بنسټيادی نوهسي وگرزېدولکه په وجود کي راغلی وي ددې مثال بل آيت هم
 شته لکه: ﴿وَبَادَىٰ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ﴾ (۲) ﴿فَقَالَ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا﴾ نووبه وايي کمزوري
 (د کفارو) هغو کسانو ته چي کبر لويي به يې کوله (او دوی يې گمراهان کړي وو) ﴿إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا
 فَهَلْ أَنتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ﴾ بېشکه وو موږ تاسي ته تابعان (چي ستاسو حکم
 مو مانوبه دنيا کي نوآيا تاسي اوس دفع کونکي ياست له موږ نه ددغه (آخروي) عذاب به دالله څخه څه شي
 استفهام دتوبيخ او ټکوني لپاره راغلی دی ﴿قَالُوا لَوْ هَدَانَا اللَّهُ لَهْدَيْنَاكُمْ﴾ نووبه وايي دغه
 (مشران په معذرت سره) که هدايت کړی وای موږ ته الله (دايمان) نو خامخابه موږ لارښوونه کړي وه
 تاسي ته (دهغه خوموږ ته گمراهي او ضلالت حاصل شوی دی او موږ بيا تاسو گمراه کړی
 نوملا متيا او فرياد کول گته نلري ﴿سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَجْرُ غَنَاءٍ أَمْ صَبْرُنَا﴾ (برابر دی (اوس) پرموږ چي

(۱) القرطبي ۳۵۳/۹

(۲) الفخر الرازي ۱۰۷/۱۹

باشور، فريد وکړو يا که صبر وکړو) طبري وايي چي: دوزخيان به سره راغونډ شي ځيني به ځيني نورو ته وايي چي: جنتيانو خو خپل مراد په ژړا زاري موندلی دی راشن چي موږ هم الله ته وژاړو اوزاري جگي ورته وړاندې کړو نوبه وژاړي خو کله چي پوه شي دغه ژړا ورته گټه نه رسوي نو وايي راشن چي صبر وکړو نوبه صبر خپل کړي داسي صبر چي چايي مثال هم لېدلی نه وي او چي وويني داهم ورته گټور نه دی نو ووايي ﴿سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَجْرُغْنَا أَمْ مَصْرُغًا﴾ (۱) مقاتل وايي چي پنځه سوه کاله ژړا فرياد وکړي او بيا پنځه سوه کاله صبر وکړي (۲) ﴿مَا لَنَا مِنْ مَّحِيصٍ﴾ نشته موږ ته هيڅ څای دخلاصون (اوتېښتي) ﴿وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ﴾ (اووبه وايي: شيطان کله چي امر فيصله وشي) دغه هغه بد مرغه د شيطان خطبه ده چي ابليس لعين به يې د بد مرغانو اشقياوو په محفل کي هله ايردوي کله چي حساب سرته ورسېږي جنتيان جنت ته اود دوزخيان دوزخ ته لاړ شي ﴿إِنَّ اللَّهَ رَعَدَكُمْ وَعَدَ الْحَقَّ﴾ بېشکه چي الله له تاسي سره وعده کړي (په دنيا کي) وعده د حق (چي مطيع ته به ثواب ورکوي او عاصي ته عذاب هماغه وعده يې بشپړه کړه) ﴿وَوَعَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ﴾ (او ماله تاسي سره وعده کړي وه بيا نو خلاف مي وکړ له تاسي سره) يعني ماله تاسو سره دا وعده کړي وه چي نه پاڅېدل شته اونه ثواب او عذاب خو مادرته دروغ ويلی او خلاف مي وکړ ﴿وَمَا كَانَ إِلَيْنَا مِنْ سُلْطَانٍ﴾ اونه ووماته پر تاسي هيڅ حکومت (چي تاسي مي په زور کفر او گناهونو ته راکاږلي وای) ﴿إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي﴾ مگردومره چي وبللی ماتاسي (گمراهي ته) نوقبول کړي تاسي (په غولولو) زمابلنه) يعني کله چي ماتاسوته وسوسې اود گمراهي سينگار او سمبالښت وړاندي کړی نو تاسو پخپله خوښه هغه زمابلنه ومنله ﴿فَلَا تَلُمُونِي وَلَوْ مَوْأَ أَنْفُسِكُمْ﴾ نو تاسو مامه ملامتوئ او ملامت کړئ ځانونه خپل (ځکه داستاسو گناه ده) ﴿مَا أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَا أَنَا بِمُصْرِخَتِكَ﴾ نه یم زه اوس فريادرس ستاسي اونه ياست تاسي زما فريادرس (له عذاب دالله نه) ﴿إِنِّي كَفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ﴾ (بېشکه زه کافر (بېزاره یم) له هغه اشراکه ستاسي (له الله سره په عبادت کي) مالره پخوا) ﴿إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ (الله فرمايي) بېشکه چي مشرکانو ته شته دردناک عذاب (مفسرين کرام وايي چي: دغه خطبه به هغه وخت چي جنتيان جنت ته اود دوزخيان دوزخ ته لاړ شي اود دوزخيان ابليس ملامتول شروع کړي نو ابليس د خطابي لپاره اوچت شي او هغه څه چي قرآن کریم يې حکايت کړي ايراد کړي (۳) حسن بصري رحمه الله وايي: ابليس به د قیامت په ورځ په دوزخ کي دا ورپه منبر ودرېږي، خطبه

۱. الطبري ۱۳/۳۰۰

۲. زاد المسیر ۴/۳۵۲

۳. نفع الراي ۱۹/۱۱۰

به ورکوي چي گرد خلک به يې اوري (۱) ﴿وَأَدْخِلَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ﴾ (اوداخل به کړي شي هغه کسان چي ايمان يې راوړی دی اوکړي يې دي ښه عملونه (په هسي) جنتونو کي چي بهرې لاندې (له مانيوونو) دهغو ويالې پدې حال چي هميشه به وي دوی په دغو کي په اذن درب ددوی) کله چي الله پاک دبد مرغه کسانو احوال ياد کړل ورپسې يې دنېکمرغه خلکويان راوړ چي بنده دترغيب اوترهيپ اوخوف اورجاپه پراوکي واوسي نوې وفرمايل: چي مؤمنان به الله هغو جنتونو ته داخل کړي چي له مانيولاندې يې جنتي ويالې بهرې دالله په امر به تل هلته اوسي اودا به دالله په هدايت اوتوفيق مومي ﴿فَيَجْنُتُمْ فِيهَا سَلَامٌ﴾ (پېشکش ددوی به په دغه جنت کي) (دملکود ملاقات په وخت کي لفظ د) سلام وي) يعني پرېستې به دوی ته داجلال اولويې له پلوه دتعظيم لپاره سلام وايې ﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ﴾ (آيانه وينې ته (اې بنده) څرنگه بيانوي الله يو مثال؟ پاکيزه کلمه په شان دهغي پاکيزې ونې دی) (داهغه مثال دی چي الله پاک دایمان کلمه دپاکيزې ونې په مثال ښودلي ده اودشرک کلمه يې دپليتي ونې په شان بللي ده . ابن عباس رضي الله عنه وايې چي: طيبه کلمه (لااله الا الله) دی اوپاکيزه ونه مؤمن دی (۲) ﴿أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ﴾ چي بېخ ددې خبر دی (په ځمکه کي) اوڅانگي يې (پورته) په (لوري د) آسمان اوږدې دي ﴿تُؤْتِي أَكْثَرَهَا كُلِّ يَوْمٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا﴾ چي ورکوي خوراک (مېوه) خپله هروخت په حکم درب خپل) يعني دالله په تکوین اوآسانتيا همداسي دایمان دکلمې مثال دی چي دمؤمن په زړه کي خښه او عمل يې آسمان ته پورته کېږي هروخت يې ثواب اوبرکت مومي ﴿وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ اوبيانوي الله مثالونه لپاره دخلگوددې لپاره چي دوی پندېږي واخلي (وايمان راوړي) ﴿وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ﴾ اومثال دخبيثي کلمې (چي دکفرکلمه ده) په شان دهغي خبيثي ونې دی (لکه دمرغوني (خبيث بوټی) ﴿أَجْتَنَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ﴾ چي دخمکي له سرڅخه (له بېخه) ايستل شوی دی (ځکه چي بېخ يې ثبات نلري) ﴿مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ﴾ چي نه وي دې ته هيڅ قرار (استحکام) (همداسي دکفرکلمه ده چي هيڅ ثبات اوتينگار نلري نه يې ښاخونه شته اونه برکت پکي دی ابن جوزي رحمه الله وايې چي دمؤمن هغه اعمال چي دایمان له برکته څخه هروخت ترسره کوي له يوه ډول مېوې سره مشابه وگڼل چي هروخت يې راټولوي نوکله چي مؤمن مسلمان (لااله الا الله) ولولي هغه آسمان ته پورته کېږي اوبيايې خيراو منفعت ده ته راستنېږي اودکافر عمل دمنلو وړ نه وي اونه هم (الله) ته اوچتېږي ځکه هغه په ځمکه ثابت بېخ نلري اونه هم دآسمان لوري ته ښاخونه

(۱) القرطبي ۳۵۲/۹

(۲) المختصر ۲۹۶/۲

کوي (۱) ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ مضبوطوي الله هغه ڪسان چي ايمان بي راوري دي په خبره ثابته سره په ژوند دنيا کي (يعني هغوي د توحيد په ڪلمه باندې چي (لااله الا الله) دي دنيا په ژوندانه کي ثابت پاتي کوي او په وخت دفتن کي (د مرگ) کي بي له ايمان څخه نه اړوي ﴿وَفِي الْآخِرَةِ﴾ (او په آخرت کي) يعني په قبر کي ڪله چي دوه پرېستي ورڅخه پوښتنه کوي لکه چي په حديث شريف کي راځي وايي: ڪله چي مسلمان په قبر کي وپوښتل شي نو هغه په خواب کي وايي چي (لااله الا الله وان محمداً رسول الله) همدغه د الله جل جلاله ويناده چي فرمايي ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا﴾ (۲) ﴿وَيُصِلُ اللَّهُ الظَّالِمِينَ﴾ او بنويوي الله ظالمان يعني الله نه دوي ته په ژوند کي لارښوونه کوي او نه هم دنکړ منکر د پوښتني په وخت کي ڪله چي په قبر کي کښېښودل شي ﴿وَيَقَعُلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ﴾ او الله کوي هر هغه څه چي اراده و فرمايي له هدايت د مؤمن او اضلال د کافرنه له الله ﷻ څخه څوک پوښتلاي نشي خوالله له خلکو پوښتونکي دي ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا﴾ (آيانه گوري ته هغو ڪسانوته چي د الله نعمت يې په ناشکري سره بدل کړي دي استفهام د تعجب لپاره دي يعني اي اورېدونکي! ته تعجب نه کوي هغوته چي دوي د الله نعمت په کفر بدل کړي او دروغ يې گڼلي. مفسرين وايي چي: دوي دمکې کفار دي ځکه چي الله پاک دامن او هوسايي خاوند حرم کي مېشت کړي، پراخه روزي يې ورکړي محمد صلي الله عليه وسلم يې پکي مبعوث کړي خودوي ددغه نعمت قدر نه دي کړي او ورباندې کافران شوي دي نوالله دوي په کاځتي او وچکالي اخته کړل ﴿وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ﴾ اوراښکته کړي دوي خپل قوم ځای د هلاکت ته (پخپل کفر او طغيان سره بيا يې پدې قول تفسير و فرمايو چي ﴿جَهَنَّمَ يَصَلُّونَهَا وَيَنَصُّونَهَا الْقَرَارُ﴾ (چي دوزخ دي داخل به شي دوي په هغه کي اوبه ځای د قرار او هستوگني دي) يعني دوي خپل تېر دوزخ نه غورځولي چي اور به يې ځکي او دوزخ بد هستوگنځي دي ﴿وَجَعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا لِّيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهِ﴾ (او گرزولي وو دوي الله ته شريکان لپاره ددې چي گمراه کړي (واړوي خلگ) له لاري دده نه) يعني دوي له الله سره شريکان منلي وو چي د هغوي به يې هسي عبادت کاوولکه د الله ترڅو خلگ له دين څخه واړوي ﴿قُلْ تَسْعَوْا فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى النَّارِ﴾ ووايه (اي محمده دوي ته!) چي نفعه واخلي تاسي) په شهواتو سره په دنيا کي (نوبېشکه بيرته ورتله ستاسي او رد دوزخ ته دي) (اودغه وعيد او تهديد دي) ﴿قُلْ لِمَا دِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا يُقِيمُوا الصَّلَاةَ﴾ ووايه (اي محمده!) هغو بندگانو زماته چي ايمان يې راوړي دي چي ودي دروي لمنځونه (په

(۱) زاد مسير ۴/ ۳۲۰

(۲) أخرجه البخاري او همدغه رايد د... ه غوره ده

بشپړه توگه له ټولو احكاموسره سم دي اداكړي ﴿وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً﴾ او ورکړه دي کوي له هغه ماله چي موبړ دوی ته ورکړی دی په پټه او ښکاره ﴿مَنْ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَتَّعَ فِيهِ وَلَا حِجْلٌ﴾ (پخوا له راتلودهغي ورځي چي نشته سوداپلورل او پېرودل اونه دوستي په هغې کي) يعني پخوا له راتلودهغي ورځي چي نه هلته خپلوي، ملگرتيا او شفاعت چلېږي اونه هم سودا راکړه ورکړه کېدای شي څرنگه چي کلام د ښکمرغه او بد مرغه کسانو په حل احوال کي اوږد شو نو په پای کي يې هغه دلائل چي دخالق او حکيم ذات په وجود دلالت کوي راوړل او داسي يې وفرمايل: ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ﴾ الله هغه ذات دی چي ځمکه او آسمانونه يې پيدا کړي دي يعني الله جل جلاله دغه آسمان وځمکه دا اختراع او ابداع په توگه چي پخوا يې مثال نه درلود پنځولي دي ﴿وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً﴾ او نازلي کړي يې دي د آسمان له لوري اوبه (باران) ﴿فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ﴾ (۱) نو را ايستلي يې دي په دې اوبوسره له هر قسمه مېوو څخه روزي تاسي ته (چي بندگان يې وڅوري) ﴿وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفَلَكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرٍ﴾ او تابع کړی يې ده تاسي ته بهرې دپاره ددې چي گزي په سيند کي په امر (حکم) ددغه الله (تاسو پکي سپرېږئ، مالونه پکي بروئ اوله يو هيواد نه بل ته يې لېږدوئ) ﴿وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ﴾ او مسخر کړي يې دي تاسي ته ويالې (د خوږو اوبو چي ويې څښئ او کښتونه ورباندې اوبه کړئ) ﴿وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ﴾ او مسخر کړي يې دي تاسي ته لمر او سپوږمۍ (ستاسي د گټولپاره) پداسي حال کي چي سم له دستور سره گرځېدونکي دي اونه ستومانه کېږي ﴿وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ﴾ او په کار کي يې لگولي دي تاسي شپه او ورځ (ترخو په شپه کي آرام وکړئ اود ورځي دالله روزي ومومئ بوه مود آرام او خوب اوبله مود معاش او ژواک لپاره ده) ﴿وَنَسَكُمُ مِنَ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ﴾ اودرکړی دی تاسي ځيني ځيني له هر هغه څيز څخه چي تاسي غوښتي هغه يعني ټول هغه ستاسي دارتياور شيان چي ستاسود احوال او معاش لپاره په کارېږي او تاسود حال يا قال په ژبه غوښتي وي درکول شوې دي ﴿وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا﴾ او که وشمېرئ تاسي (گردانواع د) نعمت دالله نو وبه نه شمېرلی شئ تاسي دا دالله نعمتونه (ځکه دا تر حصر

(۱) شهيد سيد قطب رحمه الله وايي چي: همدلته دکائناتود کتاب دروازه دواړه پلې پرانستل کېږي او کرښي يې له ورايه دالله جل جلاله دبېشمېره نعمتونو څخه غږېږي، ځمکي آسمانونه، لمر او سپوږمۍ، شپه او ورځ، رودونه او سيندونه، مېوې اوبارانونه دغه ټول دهمدې کتاب پرانستل شوي يانې دي خوبشريې نه گوري اونه يې لولي نه پکي سوچ کوي اونه يې شکر ادا کوي (ان الانسان لظلوم كفار) همدغه انسان له الله سره شريکان نيسي او الله هغه خالق اورازق ذات دی چي دانسان لپاره يې دغه کائنات تابع کړي دي کله چي دغه دالله دسترو نعمتونو کاروانونه گوري نو فکر کېږي چي آيا دغه ټول کائنات ددغه واره مخلوق (بشر) لپاره الله مسخر کړي؟ له آسمانونو باران ورېږي مخکې مېوې زرغونوي، په درياب کي بهرې چلېږي، رودونه بهرې او انسان ته يې گټه رسېږي لمر او سپوږمۍ شپه او ورځ ټول دانسان په چوپړ کي بيا هم انسانان شکر نه کوي! في ظلال القرآن ۱۳/ ۱۲۲

و شمېر تېر دي چې ستر توب او زياتوالی يې دومره دی چې خوک يې گڼلای نشي ﴿إِنَّكَ الْإِنْسَانُ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ﴾ بېشکه انسان خامخا لوی ظالم، ډېر ناشکره دی (د خپل ځان لپاره پدې ظالم دی چې د الله له حدودو څخه يې تجاوز کړی او ناشکره پدې چې د الله د نعمتونو انکار يې کړی دی او چا بیا ویلي چې ظالم پدې دی چې په سختي کي شکایت کوي او ژاري خو په سوکالي کي بیا نعمتونه ټولوي او بل چاته يې نه ورکوي بخیل دی. بلاغت:

پدې آيتونو کي چې د بيان او بدیع کومي ښکلا وي شته په لاندې ډول دي:

۱- تمثيلي تشبيه پدې آيت کي چې: ﴿أَعْمَلُهُمْ كَرَمًا اُسْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ﴾ ځکه د تشبيه وجه له متعدد څخه اخیستل شوي ده.

۲- مرسله مجمله تشبيه چې فرمایي: ﴿وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ﴾ اودا ﴿مَثَلًا كَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ﴾.

۳- پدې کلماتو کي چې الله تعالی فرمایي: ﴿أَصْلُهَا..... وَفَرْعُهَا﴾ او ﴿طَيِّبَةٌ..... خَبِيثَةٌ﴾ او ﴿بُذْهِبَكُمْ..... وَبَيَاتٍ﴾ او ﴿سِرًّا..... وَعَلَانِيَةً﴾ ﴿أَجَزَعْنَا أَمْ صَبَرْنَا﴾ پدې ټولو کي د طباق صنعت راغلی دی.

۴- د طباق سلب صنعت پدې کلام کي چې: ﴿فَلَا تَلُومُونِي وَلُومُوا أَنْفُسَكُمْ﴾.

۵- تعجب پدې کلام کي چې فرمایي: ﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا﴾.

۶- پدې کلام کي تهديد او وعيد راغلی چې فرمایي: ﴿قُلْ تَتَّقُوا﴾.

۷- د مبالغې صيغه چې پدې کلماتو کي افاده کېږي ﴿لَظَلُومٌ كَفَّارٌ﴾ ځکه فعول او فعال د مبالغې صيغې دي.

۸- پدې کلماتو کي چې: ﴿الْبَوَارِ، الْفَرَارِ، النَّارِ﴾ مرصع سبع شته چې پرته له څه تکلفه راغلي.

..

***

الله تعالی فرمایي:

﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ ﴿١٢٥﴾ رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ فَمَنْ يَتَّبِعُنِي فَإِنَّهُ مِنِّي وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢٦﴾ رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بُوَادٍ غَيْرَ ذِي نَرْعٍ عِندَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ

لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾ رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ وَمَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ﴿٣٨﴾
 الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴿٣٩﴾ رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ
 وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ ﴿٤٠﴾ رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴿٤١﴾ وَلَا
 تَحْسَبَنَّ اللَّهُ غَفْلًا عَمَّا يَفْعَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ ﴿٤٢﴾ مُهْطِعِينَ مُقْبِرِينَ
 رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ وَأَفْنَدْتُهُمْ هَوَاءَ ﴿٤٣﴾ وَأَذِذْ لِلنَّاسِ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا
 أَخِّرْنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ نُجِبِ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرَّسُولَ اأَرْلَمْ نَكُونُوا أَقْسَمْتُمْ مِنْ قَبْلِ مَا لَكُم مِّنْ زَوَالٍ
 ﴿٤٤﴾ وَسَكَنتُمْ فِي مَسْجِدِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ وَبَيَّنَّ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ
 الْأَمْثَالَ ﴿٤٥﴾ وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللَّهِ مَكْرُهُمْ وَإِنْ كَانَتْ مَكْرُهُمْ لِيَنْزُولٍ مِنْهُ الْجِبَالُ ﴿٤٦﴾
 فَلَا تُحْسِبَنَّ اللَّهُ يَخْلِفُ وَعْدَهُ رُسُلَهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ
 وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿٤٨﴾ وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُّقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٤٩﴾ سَرَابِلُهُمْ مِّنْ فَطْرَانٍ وَتَقَعْنَ
 وَجُوهُهُمْ النَّارَ ﴿٥٠﴾ لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٥١﴾ هَذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ
 وَلِيُنذِرُوا بِهِ وَلِيَعْلَمُوا أَنَّ مَا هُوَ إِلَهُ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أَزْوَاجُ الْأَلْبَابِ ﴿٥٢﴾ اِبْرَاهِيمَ: ٣٥ - ٥٢

مناسبت اوتراو:

کله چي الله پاک دخپل وحدانيت په هکله حسي اوسمعي دلائل بيان کړل اودايي وفرمايل چي له الله پرته بل معبود نشته نودلته يې دانبياوودپلارحضرت ابراهيم عليه السلام هغه څوک چي دتوحيد مناربلل کېږي اودشرك اوبت پرستي سته يې ايستلي يادونه وکړه ورپسې يې بيادظالمانودقيامت دورځي دريز وهغه سپکاوي اوخواري چي دوی به ورسره په قیامت کي لاس اوگرېوان وي راوړل لغتونه:

(اجنبی) ليري کړې ماپه اصل کي داله (جنب) څخه اخیستل شوي چي پلواوطرف ته وايي
 اومقصد يې گوبنه کېدل دي (شخص) دسترگور: ختل اوکنل چي سترگي له ډېره هيبته پرانستلي پاتي شي (مهطعين) په منډه تلونکي (مقعی) مقنع اوچت سرچي څوک مخامخ څيزته گوري (هواء) خالي (مقرنین) ترلي (الاصفاد) هتکړی اوقيدونه يويي (صفد) دی (سرايلهم) دسربال جمع اوکمیس جامي ته وايي (نفسی) پتوي نغاري.

تفسير:

﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا﴾ او (يادکړه) هغه وخت چي وويل ابراهيم اي زماږبه وگرځوه دابنار (مکه) دامن (بنار) چي اوسېدونکي يې په امن کي وي ﴿وَاجْعَلْنِي وَبِقَىٰ﴾

﴿وَأَمَّا﴾ اوليري وساته ما اوزامن زماله دي نه چي دبتانو عبادت به کوو (غرض له دي دعانه دوام ونسبت دی چي هغه په توحيد او اسلام کي ټينگ کړي) ﴿رَبِّ إِيَّاهُنَّ أَضَلَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ﴾ ای زمره ادغو (بتانو) بنويولي دي ډېر خلک (چي له ايمان څخه يې دکفر لوري ته گمراه کړي) ﴿فَمَنْ يَعْبُدْ بَنِيَّ﴾ نو چا چي متابعت کړي دی زما (په توحيد کي) نو بېشکه هغه له (اهل ددين) زما څخه دی ﴿رَمَنَ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ او هر چا چي نافرماني کړي ده زما بېشکه ته بڼه بخښونکی (د گناهونو) يې ډېر رحم واليې (په بندگانو) ﴿رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي﴾ ای زموږ ربه اېشکه ما اوسولي دي ځيني له اولادونو (زما زوی اسماعيل او مېرمن هاجر) (۱) نداء يې تکرار د تذلل لپاره راوړه اودا چي د منلو رغبت يې وو ﴿يَوَادُّ غَيْرَ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ﴾ پداسي يوه ناوړه کي چي دکښت خاوند نه ده په نزد دکوتې ستا چي عظمت والاده ﴿رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ﴾ ای زموږ ربه ددې لپاره می دوی په دې وادي کي مېشت کړي (چي سم ودروي) (ادا کړي) لمونځ نو (مانل) وگرزوه زړونه دځينو خلکو په مينه چي راځغلي دوی ته (په شوق) ابن عباس رضي الله عنه وايي: که چېرې يې ويلي وای چي (أفئدة الناس) نوبه د فارس اوروم او ټولو خلکو ورته راځغاسته او گڼه گڼه وه خو يې ويل (أفئدة من الناس) نو دا يوازي مسلمانان دي. (۲) ﴿وَأَرْزُقْهُمْ مِنَ الشَّجَرِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ﴾ اوروزي ورکړه دوی ته له هر ډول مېو څخه دپاره ددې چي دوی شکر وباسي يعني دوی ته پدغه بې کښته ناوړه کي ډول ډول مېوې ورکړه ترڅو ستاد نعمتونو شکر پرځای کړي او همداسي الله پاک يې دعا ومنله او مکه يې دامن ځای حرم جوړ کړ چي دهر څيز مېوې دالله له لوري رزق روزي ورته رادرومي ﴿رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا تُخْفِي وَمَا تُعْلِنُ﴾ ای زموږ ربه اېشکه چي تاته معلوم دي هغه چي موږ يې پټوو او په هغه چي موږ يې ښکاره کوو يعني ای زموږ ربه ته دزړونو په پټو رازونو خبر يې ﴿وَمَا يُخْفِي عَلَى اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ﴾ اونه دی پټ په الله باندې هيڅ خبر (نه) په ځمکه او (نه) په آسمان کي (وڅرنگه به ورڅخه پټ شي پداسي حال کي چي الله يې پيدا کونکی او موجود کوونکی دی) ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ﴾ ټول ثنا صفت هغه الله لره دی چي رابښلی يې دی ماته سره له زوړوالي اسماعيل او اسحاق؛ ابن عباس رضي الله عنهما وايي چي: کوم وخت اسماعيل عليه السلام زېږېدلو د ابراهيم عليه السلام عمر (۹۹) نه نوي کاله وو او اسحاق عليه السلام بيا په يو سل او

(۱) روايت کيږي کله چي حضرت اسماعيل عليه السلام له خپلي موري هاجرې رضي الله عنها نه پيدا شو حضرت ساره رضي الله عنها چي د ابراهيم عليه السلام مېرمن وه غيرت ودرېدو نو الله جل جلاله ابراهيم عليه السلام ته امر وفرمايو چي اسماعيل عليه السلام او مور يې له شام څخه مکې ته ولېږدوي ده ﴿هَمَّاسِي وَكِرْل اود زمزم په ځای يې دوی پرېښودل

دوولس کلني (۱۱۲) کي الله پاک ورکړ (۱) ﴿إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ﴾ بېشکه چي رب زما خامخه
 اورېدنکی د دعادي (چي څوک يې بولي) ﴿رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَسُولا وَتَقَبَّلْ
 دُعَاءِي﴾ ای ربه زما وگړزوي ماهمېشه ادا کونکی دلمانځه (سره له ټولو حقوقي) اوځيني له اولادي
 زمانه او دعا می ومني (دغه د حضرت خليل عليه السلام شپږمه دعاده اود مسلمان لپاره همدغه غوره
 دعا ده چي دخپلي اولادي لپاره يې وکړي ځکه تردې بل ښه کارنشته چي سړی پخپله او اولاد يې
 دلمانځه ادا کونکی وي ځکه چي لمونځ د دين ستنه ده. ﴿رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ
 الْحِسَابُ﴾ ای ربه څمورې ښښه وکړې ماته اومور او پلار زما ته اومؤمنانوته په هغه ورځ (د قيامت) چي
 حساب قائمېږي؛ دغه اوومه دعاده اوپدې باندې ابراهيم عليه السلام هغه دعجز اوزاري نه ډک
 دمغفرت دعابشپړه کړه چي پکي خپل ځان، مور او پلار اومؤمنان گړدي يې ياد کړل مفسرين وايي چي
 مور او پلار ته يې دغه ښښه هغه وخت وغوښتله چي لا ورته څرگنده شوي نه وه چي پلاري يې دالله دښمن
 دی قشيري وايي چي دغه ليري نه ده چي مور يې مسلمان نه وي ځکه الله پاک دده عذر دهغه دپلار لپاره
 دښمني په هکله ياد کړي دي اود مور يادونه يې نه ده کړي اودلته خبره د قيامت دورځي دهيت نه
 ډکوصحنوته اوږدېږي هلته چي زړونه او قدمونه لږزېږي الله فرمايي: ﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَفِلاَ عَمَّا
 يَفْعَلُ الظَّالِمُونَ﴾ او گمان مکوه (ای محمده ۱) چي الله يې خبره دی له هغو کارونو چي ظالمان يې
 کوي (ځکه دالله جل جلاله سنت داسي دی چي عاصيانوته مهلت ورکوي اوبيايي په سخته نيونه سره
 نيسي ميمون بن مهران وايي: چي دغه د ظالم لپاره وعيد اود مظلوم لپاره تعزيت او غم رازي ده (۲) ﴿إِنَّمَا
 يُؤَخِّرُهُمْ لِیَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ﴾ بېشکه هم دا خبره ده چي دوی وروستي کوي هغي ورځي ته چي
 خلاصي به پاتي وي (له ډېري وېري) په هغي کي سترگي (ابو السعود وايي چي سترگي به خلاصي پاتي
 وي اوبانيوگان به يې له ډېري وېري څخه نه رېږي (۳) ﴿مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُءُوسِهِمْ﴾ چي مندي وهونکي
 به وي دا (مخلوقات) هيچاته به نه گوري (جگ نيونکي به وي دسرونو خپلو. حسن رحمه الله وايي
 دخلگو مخونه به پدغي ورځ کي دآسمان لوري ته اوچت وي هيڅوک به هيچاته نه گوري (۴) ﴿لَا يَرْزُقُ
 إِلَيْهِمْ ظَرْفُهُمْ﴾ بيرته به نه گړزي دوی ته رېول دسترگود دوی (له ډېري وېري او هيسته) ﴿وَأَقْبَدَتْهُمُ هَوَاهُ﴾
 اوزړونه ددوی به تش وي (له عقل او فهمه له جهته دهېر هيت نه) ﴿وَأَنذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ﴾ او
 ووبروه (ای پيغمبره) خلگ له هغي ورځي څخه چي رابه شي دوی ته عذاب (چي د قيامت سخت عذاب

(۱) زادالمسير ۴/۳۲۷

(۲) الطبري ۱۳/۲۳۲

(۳) ابو السعود ۳/۱۳۳

(۴) الفرطبي ۹/۳۷۷

دی ﴿مَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخْرِنا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ﴾ نو و به وایی هغه کسان چي ظلم یې کړی دی ای
 به زموږ وروستی کړه (مهلت را کړه) موږ ته نرنښتی نژدې پوري (چي د تېرو گناهونو تدارک وکړو)
 ﴿يُحِبُّ دَعْوَتَكَ وَتَتَّبِعُ الرُّسُلَ﴾ چي قبوله کړو بلنه ستا (دایمان لپاره) اود رسولانو متابعت وکړو (چي
 موږ ته یې څه راوړي دي) ﴿أَوَلَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُمْ مِّنْ قَبْلِ مَا لَكُم مِّنْ زَوَالٍ﴾ (دوی ته به
 نویځا وویل شي) آیانه وی تاسي چي تاسي به پخوا (په دنیا کي) قسم کاوو چي نشته تاسي ته هېڅ
 زوال (له دنیا څخه آخرت ته) ؟ (او مراد دلته ددوی له آخرت څخه انکار اود بعثت اوشور نه منل دي
 ﴿وَسَكَنْتُمْ فِي مَسْكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ﴾ (اوسېدلي وی تاسي په کورونو د هغو کسانو کي
 چي ظلم یې کړی وو په ځانونو خپلو يعني تاسو د هغو ظالمانو په هستوگنځي کي اوسېدلي وی چي موږ
 هغوی هلاک کړي وو نو آیاله دوی څخه مو پند نه واخیستل ؟ ﴿وَتَبَيَّنَ لَكُم كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ﴾
 اوبنکاره شوي وه تاسي ته دغه خبره (په مشاهده او اخبار) چي موږ پردوی باندې څرنگه کار کړی وو ؟
 د هلاکت او انتقام له مخي ﴿وَضَرَبْنَا لَكُمْ آلَمَثَالَ﴾ اوبیان کړي وو موږ تاسي ته مثالونه (په دنیا کي
 خوبیا هم تاسي عبرت نه واخیست) ﴿وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللَّهِ مَكْرُهُمْ وَإِنْ كَانَ
 مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ﴾ او په تحقیق سره کوښښ دمکر او فریب وکړ دوی دمکر او فریب خپل
 حال دا چي له الله سره ده جزا د دغه مکر (چي الله ورباندې محیط دی) او که څه هم وو مکر ددوی (په توان
 او اغیزه کي) (آن دومره) چي له خایه به بیرته شي له دغه مکره ددوی غرونه (خوبیا هم الله خپل استازي ته
 ژغورنه اونجات ور و بایښه هغه وخت چي دوی یې دوژلو تکل کړی وو ﴿فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ مُخْلِفاً وَعْدِهِ
 رُسُلُهُ﴾ نو په الله باندې دخلاف کونکي گمان مه کوه (ای مخاطبه!) چي له خپلو استازو سره به خلاف
 وکړي (اونصرت به ورو نه ښي دوی ته او ظالمان به هلاک نکړي) ﴿إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ﴾ بېشکه الله
 د هر غالب ښه قوي څښتن د اسقام دی (له هغه چا څخه چي دده عصیان کوي) ﴿يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ
 الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ﴾ (انتقام اخلي په) هغه ورځ چي بدل به کړی شي دغه ځمکه په بلي ځمکي
 او آسمانونه به هم بدل کړی شي (په نورو آسمانونو باندې؛ ابن مسعود رضی الله عنه وایی چي ځمکه به
 په بله ځمکه چي لکه خالص د سپینو زرو وي بدلې کړه شي چي نه به وروستی ورسه سوی شوي وي ونه به
 ورباندې گناه شوي وي) ﴿وَيَبْرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ﴾ او راو به وزي (خلک له قبرونو او په ښکاره
 میدان به) الله ته چي واحد ذات ښه غالب او قوي دی ودرېږي (بعني ټول خلک به له خپلو قبرونو راپاڅي

(۱) الطبري ۱۳، اوله ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی چي همدا ځمکه به دې څو غرونه به یې هوار وني به یې له بېخه
 واستل شي او رودونه به یې وران اوستوري وښیدل شي داسي ویل شوي وما الناس بالناس الذي عهدتهم •
 وما الدواب والنبات التي كبت تعلم دا هغه خلک نه دي چي ناپېژندل اونه هم دا هغه کوردی چي پاته معلوم وو

دالله په وړاندي به ودرېږي نه به يې له الله نه څوک پتولای اونه به يې ژغورلای شي نه به په کورونو اونه په گورونو کي وي بلکه دمحشرپه څرگندميدان به ولاړوي ﴿ وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُّقْرَّنِينَ بِالْأَصْفَادِ ﴾ او وينې به ته دغه گنهگاران (کافران) چي ترل شوي به وي (له خپلو شيطانانو سره) په دغه ورځ کي) په ځولنو دځنځيرونو باندې ؛ طبرې وايې چي ددوی لاسونه او پښې به ددوی له غاړو سره په ځنځيرونو او قيدونو باندې تړلي وي ﴿ سَرَابِيلُهُمْ مِنْ قَطَرَانٍ ﴾ ددوی قميصونه به له زرينو (نانزو) وي دا هغه ماده ده چي ډېر ژر اور اخلي او بنان کله چي پمن شي په همدغو زرينو يې غوړوي اودهغوی تې بياوچ شي بل ځای ته سرايت نکوي توربخون رنگ او بدبوی لري ﴿ وَتَقَفُ وَجُوهُهُمْ النَّارَ ﴾ او پټه به کړي مخونه ددوی اور (ددوزخ) څکه چي دوی به مکر او تکبر کاوو ﴿ لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ ﴾ لپاره ددې چي جزاء ورکړي الله هريوه نفس ته (جزاء) دهغه عمل چي کړی يې دی (نېکوکارته نېکي او گنهگارته دگناه جزاء) ﴿ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴾ بېشکه الله ډېر ژر دی حساب دده (خورا ژر به په لنډه موده کي له ټولو خلکو سره حساب وکړي لکه چي په اثر کي راځي ددنيا دورځي په نيمايي ورځ موده کي به يې حساب بشپړ شي ﴿ هَذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ ﴾ دغه قرآن خبررسونه ده لپاره د خلکو (هغه که پېريان او که انسانان دي ددوی دخبرتيا لپاره قرآن نازل شوی چي ډول ډول پندونه او عبرتونه پکې دي ﴿ وَلِيُنذِرُوا بِهِ ﴾ اولپاره ددې چي ووېرولی شي (له عذاب دالله نه) اودده نصيحت ومني) ﴿ وَلِيَعْلَمُوا أَنَّ هُوَ إِلَهُ وَاحِدٌ ﴾ او چي دوی په دې وپوهېږي چي بېشکه خبره هم داده چي الله واحد معبود دی يعني ترڅو دوی ته په څرگنده دلائلو وېرېښي چي الله پاک واحد، احد او فرد، صمد دی ﴿ وَلِيَذَّكَّرَ أَزْوَاجُ الْأَنْبِيَاءِ ﴾ او چي پندواخلي ترې خاوندان د (سليمو) عقلونو (هغه چي صالح او نېکمرغه انسانان دي بلاغت:

پدې مبارکو آيتونو کي چي دبدیع اوبيان کومي ښکلاوي شته په لاندې ډول دي:

۱- بليغه تشبيه پدې کلام کي: ﴿ وَأَنذَرْتَهُمْ هَوَاءً ﴾ دتشبيه ادات اودشبه وجه حذف شوي يعني زړونه يې لکه هواء له هرڅه نه تش دي نوبليغه تشبيه ده.

۲- پدې کلام کي چي: ﴿ يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ ﴾ دلته ايجاز بالحذف راغلی څکه داسي ندي ذکر شوي چي (والسماوات غير السماوات) او پخواني تبديل ورباندې دلالت کوي.

۳- دطباق صنعت پدې کلماتو کي چي ﴿ يَمَعِي ... عَصَانِي ﴾ او ﴿ تَخْفِي ... تُعَلِّنُ ﴾ او ﴿ الْأَرْضِ ... السَّمَاءِ ﴾ کي راغلی دی.

۴- اشتقاقی جناس لکه پدې جملو کي ﴿ مَكْرُراً مَكْرَهُمُ ﴾

۵- له مضارع څخه ماضي ته عدول چي پدې کلمه کي راغلي ﴿وَبَرَزُوا﴾ (ينبرزون) پرځای دی ترڅو په يقيني وقوع باندې دلالت وکړي لکه چي بل ځای هم الله تعالی فرمايلي دي: ﴿أَنَّهُ أَتَىٰ اللَّهَ﴾ لکه چي واقع شوي او په ماضي باندې ورڅخه اخبار کول کېږي.

۶- داستعارې صنعت چي الله فرمايلي: ﴿فَأَجَعَلَ أَفْئِدَةً مِّنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ﴾ شريف رضي وايي چي دغه داستعارې له محاسنو څخه دی اود (هوي) حقيقت خوله لوړ څخه خور ته را کوزېدلو ته وايه شي و مراد خني داچي په منډه او مينه ورته رادرومي لکه چي له ميني ورته را الوزي او که بې داسي فرمايلي وای چي: (تحن اليهم) نود و مره بنکلا لکه چي په ﴿تَهْوِي إِلَيْهِمْ﴾ کي شته نه راتله ځکه (حنين) کله دهغه چاهم وي چي په مکان کي مقيم وي (۱)

لطيفه:

دلته چي الله پاک (البلد) معرفه راوړ چي: ﴿أَجَعَلَ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا﴾ او په البقرة سورت کي بې نکره ذکر کړ چي: ﴿أَجَعَلَ هَذَا بَلَدًا آمِنًا﴾ حکمت پکي دادی چي په البقره کي ترجوړېدلو (بناء) دمخه دعوه نويې لومړۍ دادعاو کړه چي ښار وي او بيا د امن ځای خودلته يې بيا له جوړېدلو وروسته دعاده چي دغه ځای د امن او استقرار کړه (۲) او هم دغه ددواړو آيتونو ترمينځ د توپير راز دی. اللهم ارزقنا فهم اسرار کتابک العظیم ووفقنا لاقامة بيتک الکریم آمين

دالله په مرسته د ابراهيم د سورت تفسير بشپړ شو.

***

(۱) تمحيص البيان ۸۴

(۲) حاشية العساوى على الجلالين ۲ / ۲۸۲

(۱۵) دالحجر سورت مکي اونه نوي آيتونه لري

د سورت په وړاندي:

• دالحجر سورت له مکي سورتونو څخه يودى هغه چې داسلامي عقيدې بنسټيزي موخي (اهداف) څرگندوي چې وحدانيت ، نبوت اوبعث اوجزاء دى دسورت محور دسرغړونکو دروغ گونکو اومجرمانو چې دتاريخ په اوږدو کي راغلي په انجام راڅرخي ځکه نودسورت پيل په وېرونه اوتهديه کېږي چې دهيت اوترهي سيورى ورباندي پروت دى فرمايي: ﴿رَبِّمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ دَرَهُمْ بِأَكْلُوا وَتَسَمَّعُوا وَيُلْهِمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ﴾ دآيتونو ترپايه

• سورت دانبياوودعوت اودهغوى په وړاندي دبدمرغه کسانو اوگمراهانو دريځ رااخلي چې هيڅ نبي ندی ر غلى مگردتبرگمراهانويې ورباندي ملنډي وهلي دي له شيخ الانبياء حضرت نوح عليه السلام څخه راونيسه ترخاتم الانبياء محمد صلى الله عليه وسلم پورې اوگواکي دغه دمکذبينو په هروخت اوزمانه کې تېره لاره ده ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي شَيْعِ الْأَوَّلِينَ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾

• ورپسې سورت هغه څرگندي نبي چې ددغه کون په پانه کي شته اودمبدع اومقتدرذات په جلال اوعظمت گواهي ورکوي بيانوي رومبى دآسمان منظر ، بيادخمکي ، ورپسې دنېرازه کونکو بادونو بيادژوند اومرگ ، ورپسې دحسر او نثر لکه چې تول دالله په عظمت ، جلال اوکبرياگويايي اوپه وحدانيت اوقدرت يې اقرار کوي ﴿وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّظِيرِينَ وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيزٍ﴾ دآيتونو ترپايه

• دلته سورت لويېد بشریت کيسه رااخلي دهدايت اوضلاّت کيسه چې دحضرت آدم عليه السلام په پيدايت اودهغه دسرکښ اومخکښ دبنمن ابليس لعين اوهغه چې دپرنستو دسجدي کولو آدم ته امر شوى اوابليس سرغړونه کړې اودالله په امريې اعتراض کړى اودآدم اولادته يې گوت څنډنه کړي بيانوي چې ﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ إِنِّي خَلِيقُ نَسْرًا مِنْ صَلَٰفٍ مِّنْ حَمَلٍ مَّتَّوْنٍ﴾ ترپايه.

• دآدم عليه السلام له کيسې څخه سورت دسوروا نساوو کسوه لېږدي اورسول الله ﷺ ته داهنه ورکوي دهغه زړه نه دلاساينه اوسيب ورپسې چې ناهيلي ورپه مخه نکړي نودحضرت لوط عليه السلام ، شعيب عليه السلام ، صالح عليه السلام کيسې اوڅه چې دهغوى نومونه ورپېښ شوي بيانوي.

• په پای کي سورت رسول الله صلى الله عليه وسلم ته دسر نعمت دپرزو کولو يادونه کوي چې الله پاک دغه محمد معجز کتاب ورپه راا سولې او ورپه داسي مارسته کوي چې له صرخه کار واخلي دشرکانو نه حوايه نکالسي ديعر و لري اوددې رهبري ورکوي چې دالله جل جلاله مرسته او نصرت له ده اومؤمنوسره رانژدې دى فرمايي ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمُنَٰثِرِ وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ﴾ دسورت ترپايه پوري

تسمیه اونومول بی

سورة الحجري خكه بولي چي الله پاک یدی سورت کی هغه خه یاد کری حی صالح علیه السلام قوم ته ورپس شوي اودغه دثمودیانو قبیله وه ددوی مېشت خای (حجروو) چې دمدسي اوسم به منځ دی دوی دبرزورور خلک وو له غرونو خخه به یې پرېسي سکنېلي او کونې به یې سکې جوړولې چې پکې و اوسي لکه چې دوی انگیرله یدی روندکي به تل برله وی. ورته مرگ او فسانه راخي دوی هم داسي گلالي بېغمه وو چې د عذاب چيغه د سباوون په وخت کي ورته راغله ﴿ فَأَحَدَتْهُمْ الصَّيْحَةُ مُصِيبِينَ ﴾ .
الله تعالی فرمایي:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿الرُّبُكَ مَا يَنْتُ الْكِتَابِ وَقُرْآنِ مُبِينٍ ﴿١﴾ رَبِّمَا يَوْذُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُنْجِينَ ﴿٢﴾ ذَرَهُمْ
يَاكُلُوا وَيَسْمَعُوا وَيُلْهِمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرَبَةٍ إِلَّا وَمَا كُنَّا بِمَقْلُومٍ ﴿٤﴾ مَا
تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجْلَهَا وَمَا يَسْتَفْخِرُونَ ﴿٥﴾ وَقَالُوا يَأْتِيهَا الَّذِي شَرَّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَحْنُونٌ ﴿٦﴾ لَوْ مَا تَأْتِيَا
بِالْمَلَكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧﴾ مَا نَزَّلُ الْمَلَكَةَ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوا إِذَا مُنْطَرِينَ ﴿٨﴾ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا
الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٩﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي شَيْعِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٠﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ
يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١١﴾ كَذَلِكَ نَسْلُكُهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٢﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ وَلَوْ فَتَحْنَا
عَلَيْهِمْ بَابًا مِنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَمْرُجُونَ ﴿١٤﴾ لَقَالُوا إِنَّمَا سُكَّرَتْ أَنْصُرُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ ﴿١٥﴾ وَلَقَدْ جَعَلْنَا
وَالسَّمَاءَ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّظِيرِ ﴿١٦﴾ وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿١٧﴾ إِلَّا مَنْ اسْتَفْرَقَ السَّمْعَ فَاتَّبَعَهُ
فِيهَا مُبِينٌ ﴿١٨﴾ وَالْأَرْضُ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ ﴿١٩﴾ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا
مَعْيِشَ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ ﴿٢٠﴾ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنْزِلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٢١﴾ وَأَرْسَلْنَا
الرِّيحَ لَوْفِعَ قَارِئًا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَاتَّصِقْكُمْوهُ وَمَا أَشْرَ لَهُ بِخَيْرِينَ ﴿٢٢﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُيِّتُ وَنَحْنُ
الْوَارِثُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُتَفَذِّبِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَفْخِرِينَ ﴿٢٤﴾ وَإِنْ رَبُّكَ هُوَ يُخَشِّرُهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥﴾
وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَلٍ مِنْ حَمَلٍ مَنْسُوبٍ ﴿٢٦﴾ وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السُّمُورِ ﴿٢٧﴾ وَلَئِنْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَكَةِ
إِنِّي خَلَقْتُ بَشَرًا مِنْ صَلْصَلٍ مِنْ حَمَلٍ مَنْسُوبٍ ﴿٢٨﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٢٩﴾
فَسَجَدَ الْمَلَكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٣٠﴾ إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى أَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣١﴾ قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا لَكَ إِلَّا تَكُونَ
مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ لَمْ أَكُنْ لِأَنْجِدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَلٍ مِنْ حَمَلٍ مَنْسُوبٍ ﴿٣٣﴾ قَالَ فَأَخْرِجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ
﴿٣٤﴾ وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِنْ بَوَّيَ الَّذِينَ ﴿٣٥﴾ قَالَ رَبِّ فَأَنْطَرِفِي إِنْ يَوْمٍ يُبْعَثُونَ ﴿٣٦﴾ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْطَرِينَ ﴿٣٧﴾

إِلَّا يَوْمَ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٢٨﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينِي أَوْ أَنْ يُظَيِّرَ إِلَيَّ الْيَوْمَ الْعَظِيمَ ﴿٢٩﴾ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينِي أَوْ أَنْ يُظَيِّرَ إِلَيَّ الْيَوْمَ الْعَظِيمَ ﴿٣٠﴾ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينِي أَوْ أَنْ يُظَيِّرَ إِلَيَّ الْيَوْمَ الْعَظِيمَ ﴿٣١﴾

الحجرات - ۱۱

لغترنه:

(ربما) (رب) دتقليل لپاره او (ما) نکره موصوفه ده (لوما) لکه (لولا) او (هلا) غوندي دتخصیض او هخونی لپاره ده (شیع) دشیعة جمع او ټولی (فرقي) ته وایي (سلکه) موږ پکي داخلېږو (سلک) یوش په بل کي دنني کولو ته وایي (يعرجون) لوړخېژي له (عروج) څخه اخیستل شوی دی (سکرت) منع شوي (بروجا) دبرج جمع و دستور و منزلونو ته بروج وایي اصل يې له (برج) يعني څرگندېدلو څخه اخیستل شوی وایي چي (تبرج المرأة) کله چي زېنت څرگند کړي (لواقيح) د (لاقح) جمع او هغو بادونو ته ویل کېږي چي باران راولي او هغه بادونه چي خیر پکي نه وي (الريح العقيم) يې بولي يعني شته بادونه او دونولپاره چي (ملقحة) راځي هغه بادونه دي چي وني بشپړه (بارداره) کوي (صصال) هغه وچه څته چي غږ ځي خېژي (حما) توره څته (مستون) بوی لرونکي متغیره فراء وایي چي: دغه متغیره وایي اوله (سنت الحجر) څخه اخیستل شوي کله چي وگړول شي (السموم) تېر هلاکوني باد ته وایي.

دنزول سبب:

له ابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت شوی، وایي چي: یوي مېرمنې په رسول الله ﷺ پسي لمونځ کاوود زیات حسن او ښکلا څښتنه وه نو ځيني خلکو کوښښ کاوو چي په لومړني صف کي ځای ونيسي ترڅو چي هغه ونه ويني او ځينو نورو بیا دوروستي صف زیار یوست او کله چي په رکوع شول نو دبغل لاندې به يې ورته کتل نو الله جل جلاله دغه آیت شریف نازل کړ چي ﴿وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ﴾ (۱).

تفسیر:

﴿الر﴾ پدې کي دقرآن کریم اعجاز ته اشاره ده چي دغه عجیب کتاب دالله جل جلاله کلام اوله همداسي هجايي حروفو او تورو څخه اخیستل شوی چي تاسو هم ورباندې گډېږي او الف، لام، راء دي ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ دغه (چي وروسته راځي) آیتونه د کتاب دي هغه چي په فصاحت او بلاغت کي بشپړ اوله بشري توان څخه پورته دي ﴿وَقُرْآنٍ مِّبِينٍ﴾ او څرگند قرآن دی عظیم الشان دی چي خلل او اضطراب ورته لاره نه لري ﴿رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ ډېر ځله به آرزو کوي هغه کسان چي کافران

شوي دي ﴿لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ﴾ کاشکي دوی مؤمنان وای (په دنیا کي) داپه هغه وخت کي چي د آخرت کړاوونه خپل احوال اود مؤمنانو حال وويني ﴿ذَرَهُمْ يَاسْكُوتًا وَيَسْمَعُوا﴾ دوی پرېږده ای (محمده ۱) چي و خوري (لکه چارپایان) اوگتي اخلي (په فاني دنیا کي) ﴿وَيُلْهِمُ الْأَمَلُ﴾ او مشغول کړي دوی اوږد امید (له سوچ کولو د الله له عذاب څخه په نجات موندلو باندې) ﴿فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ﴾ نوژردی چي دوی به پوه شي (په خپل عاقبت) کله چي قیامت وويني اود خپل عمل و بال وڅکي پدې کي د دوی لپاره رعید او تهدید نغښتی دی ﴿وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرَبَةٍ﴾ اوندی هلاک کړی موږ له (اهل) د هېڅ کلي (له هغو کلیونه چي د الله د پیغمبرانو تکذیب یې کاوو) ﴿إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَّعْلُومٌ﴾ مگر خولپاره د (هلاک) د دوی به یو معلوم وخت وورې ﴿مَا تَسْقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا﴾ نه ږومبی کېږي هېڅ امت له وخته د هلاک خپل ﴿وَمَا يَسْتَفْخِرُونَ﴾ اونه وروسته کېږي؛ ابن کثیروایې چي: پدې کي د اهل مکې لپاره تنبیه ده او ورته لارښوونه کوي چي خپل ناوړه کړه وړه دي پرېږدي عناد او الحاد دي نه کوي ځکه چي د هلاکت موجب دی (۱) ﴿وَقَالُوا يَأْتِيهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ﴾ (اوویل: دوی) (کفارو محمد ته) ای هغه سړیه چي ورباندې ذکر نازل شوی دی (یعني دمکې کفارو به محمد صلی الله علیه وسلم ته د ملنډو او استهزاء په ډول ویل: ای هغه سړیه چي ته گمان کوي اود دعوی لري چي پرتا قرآن نازل شوی دی ﴿إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ﴾ بېشکه ته خامخا لېونی یې ۱ دلته یې خبر په ان اولام سره مؤکد راوړل ترڅو د محمد صلی الله علیه وسلم په سپکاوي او ملنډو کي یې مبالغه څرگنده شوي وي (العیاذ بالله) ﴿لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلَكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الْفَادِقِينَ﴾ ولي نه راولې موږ ته ملائکي (ترخو ستا په رسالت شاهدي ووايي که چېرې ته پخپله دعوی کي رښتونی یې چي پیغمبر یې الله پاک د دوی په رد کي وفرمایل: ﴿مَا نُنَزِّلُ الْمَلَكَةَ إِلَّا بِالْحَقِّ﴾ چي نه نزلوو موږ ملائکي مگر په حق (عذاب) سره (دهغه چالپاره چي د تعذیب او هلاک اراده یې وکړو) ﴿وَمَا كَانُوا إِذَا مُنْظَرِينَ﴾ اونه به وي پدې وخت کي دوی ته مهلت ورکړل شوی (په تاخیر سره او غرض دلته دادی چي د الله جل جلاله عادت پدې جاري شوی دی چي الله پاک ملائکي نه نازلوي مگر دهغه چالپاره چي یومخ ایزه یې د هلاکت اراده ورته شوي وي خودغه له بېخه ایستل په هلاک سره یې د محمدي امت لپاره اراده نشته ځکه الله پدې علم لري چي د دوی له پشته به داسی کسان پیدا کېږي چي د الله جل جلاله عبادت به کوي نو پدې کي د دوی د وړاندیز خواب راغلی دی ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافُظُونَ﴾ بېشکه موږ پخپله نازل کړی دی ذکر (پند قرآن په تاباندې ای محمد ۱) او بېشکه موږ خامخا دده ساتونکي یو (له تغیر او تبدیل نه. مفسرین کرام وایې چي الله پاک د قرآن کریم د ساتني تکفل په

خپله اخیستی نو هیڅوک نسي کولای چې پکې زیادت او نقصان وکړي او باهم پکې تغیر او بدیل راولي لکه چې په نورو آسماني کتابونو کې یې راوړی وو ځکه دهغوی ساتنه یې همغو امتونو ته حواله کړې ده چې الله فرمایلي ﴿يَمَا أَسْتَخْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ﴾ وگوره ددې آیت او هغه آیت ترمینځ خومره فرق دی دلته الله فرموي ﴿وَإِنَّا لَهُ لَحَافُطُونَ﴾ چې دلته یې الله پخپله ساتنه کوي او هلته یې دوی ته سپارلی هغوی هم پکې بدیل او تغیر راوستی دی ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي شَيْعِ الْأَوَّلِينَ﴾ او خامخا په تعقیب نېرېلي وو موږ (رسولان) په خواله تا (ای محمده) په ټولېو د پخوانیو (امتونو) کې ﴿وَمَا بِآيَاتِهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾ اونه به راتو هغوی ته هیڅ پیغمبر مگر حال دا چې وو به دوی (د کبر او عناده) په هغه پورې به یې مسخرې کولې (پدې کې در رسول الله صلی الله علیه وسلم لیره ډاډینه او تسلا ده او معنادا چې لکه څرنګه چې په تاپسي دغه مشرکان ملنډي وهي هغسي په پخوا یو پیغمبرانو باندي هم ملنډي وهل شوي دي نو ته مه خفه کېږه! ﴿كَذَلِكَ نَسْلُكُهُ فِي قُلُوبِ الْمُخْرِجِينَ﴾ هم داسي نني باسو (باطل، ضلالت او تمسخر په انبیاءو) په زړونو د مجرمینو (د زمانې ستاهم لکه چې نني ایسنلی مو وو د پخوا زمانې د کفارو په زړونو کې چې په انبیاءو به یې تمسخر کاوو) ﴿لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ﴾ وَقَدْ حَلَّتْ شُكَّةُ الْأَوَّلِينَ﴾ چې ایمان نه راوړي په دغه (قرآن) او په تحقیق تېره شوي ده لاره د الله په (هلاکت د کفارو) رومېنیو (نودغه د زمانې کفار هم هلاک ته خورا نژدې دي وروسته بیا الله جل جلاله فرمایې چې دمکې کفارو ته دایمانی دلائلو کمی نشته خودوی عناد او تکبر کوي او پخپله گمراهي کې غوږه دي فرمایې: ﴿وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِّنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرجُونَ﴾ او که پرانستلی وی موږ په دغو (کفارو) دروازه له آسمانه پس تل گرزېدلي وای دوی په هغه دروازه کې چې ختلاي آسمان ته (خوږې پرېستې او ملکوت لیدلي وای) ﴿لَقَالُوا إِنَّمَا سُكَّرَتْ أَبْصَرُنَا﴾ نو خامخا به یې (له ډېره عناده) ویلي وای بېشکه هم دا خبره ده چې ترلې شوي دي سترګې زموږ (او موږ غولېدلي یو په دې ختلواو پورته کېدلو باندي) ﴿بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّتَحَوِّرُونَ﴾ بلکه موږ یو قوم یو چې جادو راباندي شویدی (ددوی له خوا) یعنې پر موږ محمد کودي کړي او هسي راته څرګند کړي چې دغه له سحر نه پرته بل هیڅ نه دی. امام رازي وایې: که مشرکان تل په دغو زینو آسمان ته ختلاي او د الله ملکوت او سلطان یې پخپلو سترګو لیدلای چې څرنګه پرېستې د الله په عبادت کې لګیا او د الله نه وېرېږي خو بیا به هم دوی په دغه رؤیت کې شک او شبه کوله او په کفر او عناد کې به پاتې کېدل لکه چې د نورو ټولو معجزاتو څخه منکر شوي دي لکه د سپوږمۍ چاودېدل او د معجز قرآن نازلېدل هغه چې انسانان او پېریانان یې په مثل یو وړوکی سورت هم راوړلای نشي (۱) بیا الله تعالی پخپل قدرت او وحدانیت دلائل راوړي، فرمایې: ﴿وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا﴾ او خامخا په تحقیق سره پیدا کړي دي موږ په آسمان کې برجونه (چې هلته پکې (افلاک او

کو کب گزی) ﴿وَرَبَّتْهَا لِلطَّيْرِ﴾ اوبنایسته کري دي موب دغه (آسمانونه په ستورو) لپاره
 دکتوکو (جی وربندی خوشحال شي) ﴿وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ﴾ اوساتلی دی موب دغه
 آسمان ددنب) له هره شیطانه ویشتلې شوي (رتلی شوی دالله له رحمته) ﴿إِلَّا مَنْ أَسْرَقَ السَّمْعَ فَأَنعَهُ
 نَهَبٌ مُبِينٌ﴾ لیکن هغه (شیطان ختونکی آسمان ته) چي غلاکري (خبره اورېدلي شوي له (ملانکو) پس
 ورپسې شي ښکړه ستوری (نوپخپلي لمبې سره یې وسوخوي) ﴿وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا
 زَيْتُونَ﴾ اوخمکه غخولي (غورولي) ده موب دغه خمکه اوغورخولي وه موب په دغه (خمکه) کی غرونه
 (مضوط) (۱) ﴿وَأَنبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَّوْزُونٍ﴾ اوزرغون کري دي موب پکي له هرشي اندازه کړی شوی
 څخه (دحکمت اوتقدیر په باریکه کچه سره له مېوو ، کښتواوهرخېزنه) ﴿وَجَعَلْنَا لِكُلِّ فِيهَا
 مَعِيشٌ﴾ اوبیدا کري مودي تاسي لره پدې (خمکه) کي (اسباب د) دمعبشت (له خوراک ، څښاک نه)
 ﴿وَمَنْ لَّسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ﴾ اوهغه شیان چي نه یاست تاسي هغوی ته روزي ورکونکي لکه عیال اولاد
 اوحیوانات اونورچي موب یې خوراک پیدا کوو، تاسي نه یاست) ﴿وَلَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ﴾
 (ونشته هیڅ څیز مگر موب په نزددي دهغه خزاني) بعني نسته هیڅ روزي دبنډگانو او منافع دهغوی
 مگر له موب سره یې خزاني اوگودامونه دي ﴿وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ﴾ اونه نازلوو هغه شی مگر په
 معلومي اندازه سره (چي دخلگوارتیا او مصالح موڅنگه چي غواړو او اراده لرو په نظرکي نیولي دي)
 ﴿وَأَرْسَلْنَا الرِّيحَ لَوْفِحَ﴾ اورالېرې دي موب بادونه بلاربوونکي بعني وریځ بهرازه کري اوباران
 واوروي وني بهرازه کري اوباني ، اوبنکي وغوروي نوبادته ځکه بلاربوونکی وویل شو ﴿فَأَنزَلْنَا مِنَ
 السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ﴾ (پس نازله کري دي اوبه له آسمان څخه نو دروځنې موب تاسي ته دغه اوبه
 (بعني موب له آسمانه خوږې اوبه تاسي ته راولېرې چي ستاسو او حیواناتو دڅښاک او دخمکو
 دخړوبولولپاره موبه کارشي) ﴿وَمَا أَنشَأْنَاهُ إِلَّا بِمَخْرَجٍ﴾ (اونه یې تاسي دغواوبولره خزانه کونکي ،
 ساتونکي) بعني تاسو دغواوبوپه خزانه کولو اوساتلو توان نلری بلکه موب یې پخپل قدرت درته زېرمه
 کوو چي په کوهیو ، څاگانو او رودونو کي وي اوکه موب وغواړو دغه اوبه ژوری دخمکي نل ته نني باسو
 اوتاسوبه له تندي و مرئ لکه چي الله فرمایي: ﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْحَحَ مَاؤُكُمْ غَوَا فَمَنْ يُبَدِّلُهَا عَنْكُمْ﴾ الله ۲۰

(۱) امام فخررازي وايي: چي دغه خمکه خوراسره کړه ده اودسري کړې هرې کوچۍ بوتې به چي یې وگورې لکه مسوي
 سطح غوندي څرگندېږي نو دخمکي دغورولو په هکله کوم اشکال نه راځي او پدې باندې دالله حل جلاله دا قول هم دلیل
 کدی شي چي الله فرمایي: ﴿وَالْجِبَالُ أَوْدَادٌ﴾ النبا: ۷ غرونه یې اوتاد (مېخونه) وبلل سره له دې چي دغرونو ستري مستوي
 سطحې شته دلته دخمکي په هکله هم داسي ده الفخر الرازي ۱۷۰/۱۹

﴿وَلَمَّا لَخِثُ نَحْيُ. وَثُمِثُ وَنَحْنُ الْوَرِثُونَ﴾ (او بېشکه موږ خامخاهم راژوندي کول او هم وژل کوو او موږ داموږ وارث پاتې کېدونکي يو) يعني ژوند او مرگ زموږ په لاس کې دی او موږ د خلکو له فنا کېدلو څخه وروسته پاتې کېدونکي اود ټولو راتگ بېرته موږ ته دی ﴿وَلَقَدْ عَلَّمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلَّمْنَا الْمُسْتَقْرِينَ﴾ (او خامخاپه تحقيق معلوم دي موږ ته رومېني له تاسې او خامخاپه تحقيق معلوم دي موږ ته وروستني خلک) يعني زموږ علم په ټولو خلکو کې مړه او که ژوندي دي محيط دی ابن عباس رضي الله عنهما وايي چې: (مستقدمين) ټول هغه کسان چې د آدم عليه السلام له وخته مړه شوي او مستأخرين بيا هغه کسان چې ژوندي اود قيامت تر ورځې پورې راتلونکي دي (۱) مجاهد رحمه الله وايي چې: مستقدمين پخواني امتونه او مستأخرين محمدي امت غرض دا چې د الله جل جلاله علم او پوهه په پخوانيو او وروستنيو باندې احاطه کړې د بندگانو احوال له الله څخه پټ او الوتيا نه دي اودغه گواکي د الله په بشپړ علم باندې وروسته له بشپړ قدرت څخه دليل نيول دي ﴿وَلَا رَيْبَ لَكَ هُوَ بِمَحْشَرِهِمْ﴾ (او بېشکه رب ستاهم دی به راتولوي دوی (په محشر کې د حساب او جزاء لپاره) ﴿لَإِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ﴾ (بېشکه چې دغه الله ښه حکمت والادی (په خپل صنعت کې) ښه علم والادی (په خپل مخلوق باندې کله چې الله مړی اوفت راوړه بعث او جزايې ذکر کړه نو دوی يې دخپلي مبداء او تکوين خواته متوجه کړل چې له يوه ذات څخه يې پنځولي دي ترڅو دې لوري اشاره وکړي چې په پيداينست باندې قادر ذات په فنا او اعاده هم توان لري او بيا يې د ابليس لعين د ښمېني چې د دوی له پلاره آدم سره يې کړي ورپه ياد کړه ترڅو يې ځني و بېروي ويې فرمايل ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَلٍ مِنْ حَمَلٍ مَسْنُونٍ﴾ (او خامخاپه تحقيق موږ پيدا کړی دی انسان له وچي خټې چې کرنگېده (کله چې وگرول شي لکه کودري) له توري خټې څساشوي نه ﴿وَلَلْجَانُ خَلَقْتَهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السُّمُورِ﴾ (او د پېريانو پلار موږ پخوا له انسانه له بې لوگي اوره پيدا کړی دی) يعني تر آدم رومې موږ (جان) يعني شيطانان او د دوی رئيس ابليس له هغه سخته اوره پيدا کړي هغه وژونکی اور. مفسرين کرام وايي چې: له (جان) څخه مراد دلته ابليس دی د پېريانو پلار ځکه له هغه څخه پېريانان زېږېدلي نو هغه يې پلار دی لکه چې آدم دانسان پلار دی ﴿وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰئِكَةِ إِنِّي خَلَقْتُ بَشَرًا مِنْ صَلْصَلٍ مِنْ حَمَلٍ مَسْنُونٍ﴾ (او ياد کړه) هغه وخت چې وويل: رب ستا ملائکوته چې بېشکه زه پيدا کونکی يم د يوه بشر له کودرو کرنگېدونکو وچو څخه چې (جوړ شوي دي) له توري خټې څساشوي څخه) يعني او ياد کړه ای محمده! وخت دوينادرب ستا چې پرېستوته يې هسي ويل. ابن کثير وايي چې: پدې کې ددې څرگندونه ده چې د آدم عليه السلام يادونه يې ملائکوته پخوا له پيداينست دده څخه کړې اود هغه تشریف يې پدې فرمايلي چې پرېستوته يې دده په وړاندې د سجدې کولو امر کړی

(۱) دغه دطبري غوره دی او آيت په اته ډوله تاويل سره راغلی دی چې په بحر کې شته او بيا يې ويلي چې دغه تمثيل دی حصر نه دی البحر ۴۵۱/۵

دی اوهمداسي چي ابليس دحسد اوکفرله مخي له سجدي کولوڅخه ممانعت وکړ(۱) ﴿فَإِذَا سَرَّيْنَهُ﴾ نوکله چي برابر مي کړدغه بشر(اوکامل انسان معتدل الاعضاء مي کړ) ﴿وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعَا لَهُ سَكِينٌ﴾ اوپومي کړپه ده کي روح خپل نوپربوزي ناسي ده ته پدې حال کي چي سجده کونکي يې؛ په سجده دتکريم اوتحيې سره نه دعبادت سجده مفسرين وايې چي: دروح نسبت الله ته دشرافت اوتکريم له لوري دی لکه چي وايې: (بيت الله، ناقة الله، شهر الله) اودغه دملک نسبت خپل ملک ته دی اودصنعت نسبت خپل صانع ته دی ﴿فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ﴾ نوسجده وکړه ملانکوټولو ددوی تمامو(هيچاهم ممانعت ونکړ) ﴿إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى أَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ﴾ مگرخوابليس چي منع يې راوړه له دې نه چي شي دی سره له سجده کونکو(آدم ته) استثناء منقطع دی ځکه ابليس خوله ملائکوڅخه نه دی(۲) هغه له اوره پيدا شوی اودوی له نورڅخه دوی هغه څوک دي چي دالله له امرڅخه سرغړونه نکوي او هغه وکړه نويقيني ده چي شيطان ددوی له ډلي څخه نه دی اوڅرنگه چي دی دهغوی دصفونو په مينځ کي وو ځکه خطاب ورته راغی ﴿قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا لَكَ إِلَّا تَكُون مَعَ السَّاجِدِينَ﴾ (وفرمايل (الله) ای ابليس! څه (مانع دی) تالره په دې کي) چي نه شوې ته سره له سجده کونکو؟) اوڅه شي تاته دمانعت بلنه درکړه؟ دغه استفهام دتوبيخ اوتبکيت لپاره دی ﴿قَالَ لَمْ أَكُنْ لِأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَلٍ مِنْ حَمَلٍ مَسْنُونٍ﴾ (وويل (ابليس) چي زه نه يم (لائق) ددې کارچي سجده وکړم (داسي) بشرته چي تا پيدا کړی دی له کودرو گړنگېدونکو وچ له توري ختي خسا شوي) هغه له ختي اوزه له اوره يم نوڅرنگه ستردوروکي اوبهترد کهترلپاره سريه سجده شي؟ دالله دښمن خپل څار نردې لوړ وگانه چي آدم ته سجده وکړي اودده کبراورڅي (کيني) هغه دالله جل جلاله دامرله امتثال اوپرخای کولو څخه راوگرزاوو ﴿قَالَ فَأَخْرِجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ﴾ نو وفرمايل (الله ابليس ته) نو ووزه ته له (آسمانه) نوبېشکه ته رتلی شوی يې (زماله رحمت نه) ﴿وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِنْ يَوَّرَ الدِّينَ﴾ نوبېشکه پرتاباندي دي لعنت وي ترورڅي دجاء پوري ﴿قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يَبْعَثُونَ﴾ وويل: (ابليس لعين) ای زما ربه! پس مهلت راکړه ماته ترهغې ورځي پوري چي بيا پورته کولی شي (خلگ) ﴿قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ إِنْ يَوْمَ الْآلَمِ الْمَعْلُومِ﴾ وفرمايل: (الله) نوبېشکه چي ته له مهلت ورکول شويوڅخه يې ترهغې ورځي دمعلوم وخت (قيامت) پوري (چي دخلگو مرگ راځي) قرطبي وايې چي شيطان ځکه

(۱) المختصر ۲/۲۱۱

(۲) موپدې هکله په سورة البقره اوهم داسي په الاعراف کي تحقيق اوڅېړنه کړي اودحسن بصري رحمه الله ديسمو بخوالاروري چي هغه وايې: زمادي په الله سوگندوي که به ابليس دسترگوپه رپ کي هم دملانکوڅخه شوی وي زمور کتاب النبوة والانبيا ۱۲۸ مخ وگورئ هلته بشپړ بيان شته

ترقيامنه پوری مهلت و غوښت چي ونه مري ځکه چي له بعث نه وروسته مرگ هډونشته نواله پاک هډ
ته د خلکو تر مړیني پوري وخت ورکړنوبه ابلیس مړشي او بیرته به راپاڅي (۱) ﴿ قَالَ رَبِّ إِنَّمَا أَتُوبُ
لَا أُزِيْنُ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ ﴾ وویل: (ابلیس) ای زما به قسم دی مالره په گمراه کولو د تاملره چي
خامخاښایسته به کړم هرومرو گناهونه دوی ته په ځمکه کي یعنی د آدم اولادې ته به گناهونه ښایسته کړم
﴿ وَلَا أُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴾ او خامخازه به هرومرو گمراهان کړم دوی ټول (له سمی لاري) ﴿ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ
الْمُخْلِصِينَ ﴾ مگر خو هغه بندگان ستاله دوی څخه چي (له گناهونو) خالص کړي شوي دي
(ستاد طاعت او رسالپاره زما په هغوی باندې د گمراه کولو وس نه رسېږي) ﴿ قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ
مُسْتَقِيمٌ ﴾ نو و فرما بل: (الله) دغه لاره ده ترما پوري برابره (هغه داچي) ﴿ إِنَّ عِبَادِي لَئِنْ لَكَ عَلَيْهِمْ
سُلْطَانٌ ﴾ بېشکه خاص بندگان زما (مؤمنان) چي دي تاته پردوی باندې هیڅ تسلط نشته (چي گمراهان
بې کړي) ﴿ إِلَّا مَنْ أَتْبَعَكَ مِنَ الْفَاسِقِينَ ﴾ (مگر هغه څوک چي متابعت کوي ستاله گمراهانو) دلته
استثناء منقطع ده يعني (غاوین) له مخلصو مؤمنانو څخه نه دي ځکه دي ورباندې زور رسېږي؛
د شیطان په هغو خلکو چي له الله نه ليري او تنبېدلي دي زور بردی اولېوه هغه مېړه خوري چي ليري
او گوبنه خري ﴿ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴾ نو بېشکه چي دوزخ خامخاڅای د وعدې د دغو ټولو
تابعانو سنادی ﴿ لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِّكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَّقْشُورٌ ﴾ چي دي دوزخ لره اوه دروازي دي دهرې
دروازې به له دغو گمراهانو څخه معلومه ونډه وي؛ يعني د دوزخ اوه دروازي دي، دوی به له دې ټولو
ورته رادرومي ځکه چي دوی زیات دي اوله علی رضی الله عنه نه ثابته شوي چي دوزخ پورې پورې
اوځيني بې ترځینو سخت او تکلیفي دي. ابن کثیر وایي چي: دوی به د عمل په تله ټول له خپلي خپلي
دروازې دوزخ ته ورلوېږي او هلته به دخپل عمل په اندازه د دوزخ په اطباقو کي پراته وي (۲)
بلاغت:

پدې آیتونو کي چي د بدیع اویان ښکلاوي شته هغه دادي:

۱- مرسل مجاز لکه: ﴿ وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرِيْبَةٍ ﴾ چي دلته ذکر د محل او مراد ځني حال دی

۲- تخیلیه استعاره لکه پدې قول دالله کي چي راځي ﴿ عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ ﴾ دغه دالله جل جلاله
ه بشپړ قدرت لپاره تمثیل دی دالله قدرت بې په هرڅه باندې له خوندي خزانوسره مشابه کړچي دهرڅه
راایستل له حکمت سره صورت نیسي او داهم داستعارې په ډول.

۳- اشتقاقی جناس لکه: ﴿ خَزَائِنُهُ ﴾ ﴿ مَخْزِنِينَ ﴾.

۴- سجع کله چي په اورېدلو کي خوراثت لري لکه: ﴿الْمُجْرِمِينَ... الْأَوَّلِينَ... الْمُطَّيَّرِينَ﴾ لطيفه:

وې چې يوتن غوښتل ټول اديان وازمويې چي کوم يودين ښه اوسم دی نوېې تورات ، انجيل وړان ته مخه کړه هغه پخپله خطاط وو له دريوسره کتابونو څخه يې يوه يوه نسخه وليکله ډېره ښايسته خو پکي زياتوالی او کمبود يې هم وکړ بيا يې تورات د يهودانو علماوو ته تقديم کړ هغوی چي واپار وو ، راراپار وو نو يې ده ته مال دولت ورکړ بيا يې انجيل قسېسانوته وړاندي کړ د هغوی هم خوښ شو او په ډېرو روږو يې ځني رانيول ، وروسته يې قرآن کریم د مسلمانانو سپين روږو عالمانوته وښودل هغوی وکتل نو يې زياتوالی او کمبود پکي وموندل دی يې وټرل او بيا يې جوړ وډبول پاچاهه يې لاس نړلی بوت هغه يې هم په وژلو حکم صادر کړ او کله چي يې واژو نو اسلام يې راوړ او خپله کيسه يې ورته واوروله نو پدې وپوهېدو چي اسلام حق دين دی (۱)

***

الله تعالی فرمايي:

﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ۖ (۱۵) أَذْخُلُوها بِسَلَامٍ ؕ آمِينَ (۱۶) وَرَعْنَا مَا فِي مَدُونِهِمْ مِنْ غُلٍّ إِخْوَانًا عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ (۱۷) لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ (۱۸) * نَبَقَ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ (۱۹) وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ (۲۰) وَبَيَّنَّهُمْ عَنْ صَيْفٍ إِبْرَاهِيمَ (۲۱) إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَحَدُونَ (۲۲) قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَظِيمٍ (۲۳) قَالَ أَبَشَّرْتُمُونِي عَلَى أَنْ مَسَّنِيَ الْكِبَرُ فِيمِ النَّبُوتِ (۲۴) قَالُوا بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا نَكُنْ مِنَ الْقَنِطِيطِ (۲۵) قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الصَّالُوكُ (۲۶) قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ (۲۷) قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ (۲۸) إِلَّا مَا لَ لُوطٍ إِنَّا لَمَجْرُومُهُمْ أَحْمِقُ (۲۹) إِلَّا أَمْرَانَهُ، قَدَرْنَا إِنَّمَا لِمَنِ الْقَضِيَّةُ (۳۰) فَلَمَّا جَاءَ مَا لَ لُوطٍ الْمُرْسَلُونَ (۳۱) قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ (۳۲) قَالُوا بَلْ جِئْتَنَا بِمَآكِلٍ (۳۳) فِيهِ يَمْتَرُونَ (۳۴) وَأَنْتَ بِالْحَقِّ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ (۳۵) فَأَسْرِ بِأَمْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَاتَّبِعْ أذْنَهُمْ لَا يَلْهَيْكَ مِنْكَ أَحَدٌ وَامْضُوحًا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ (۳۶) وَقَصِينَا إِلَيْهِ ذَلِكَ الْأَمْرَ أَنَّ دَابِرَ هَؤُلَاءِ مَقْطُوعٌ مُصْبِحِينَ (۳۷) وَجَاءَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَشِيرُونَ (۳۸) قَالَ إِنَّ هَؤُلَاءِ صِيفِي فَلَا تَصْعَبُوا (۳۹) وَالْقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْرَوْنَ (۴۰) قَالُوا أَوَلَمْ تَهْلِكْ عَنِ الْعَالَمِينَ (۴۱) قَالَ هَؤُلَاءِ سَائِقٌ إِن كُنْتُمْ فَاعِلِينَ (۴۲) لَعَنَّا إِيَّاهُمْ لَمَّا كَانُوا فِي مَكْرِهِمْ بِمَعْمُورٍ (۴۳) فَأَخَذْنَاهُمُ الصَّيْحَةَ مُشْرِقِينَ (۴۴) فَجَعَلْنَاهُمْ لَهَا فِئْلًا وَامْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حَبًّا (۴۵) ثُمَّ سَجَّيْلٍ (۴۶) إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ (۴۷) وَإِنْ

كَانَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ لَطِيلِينَ ﴿٧٨﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَلَأَنَّهُمَا لِيَإِمَامٍ مُّبِينٍ ﴿٧٩﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسِلِينَ ﴿٨٠﴾
وَوَائِيْنَهُمْ مَا يَنْتَهِمَا فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٨١﴾ وَكَانُوا يَنْجُونَ مِنَ الْجِبَالِ الَّتِي هِيَ أَمِينٌ ﴿٨٢﴾ فَآخَذَتْهُمْ السَّيِّئَةُ مَغْصِبٌ
﴿٨٣﴾ فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٤﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَإِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ
فَاصْغِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴿٨٥﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨٦﴾ وَلَقَدْ مَا يَنْتَهِمَا سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِ وَالْقُرْءَانَ الْعَظِيمَ ﴿٨٧﴾
لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَخَفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾ وَقُلْ إِنِّي أَرَىٰ
النَّذِيرَ الْمُبِينُ ﴿٨٩﴾ كَمَا أَرْسَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ ﴿٩٠﴾ الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْءَانَ عِضِينَ ﴿٩١﴾ فَوَرَّيْكَ لَنَسْتَأْذِنَهُمْ
أَجْمَعِينَ ﴿٩٢﴾ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾ فَأَصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٤﴾ إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴿٩٥﴾
الَّذِينَ يَخْتَفُونَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿٩٦﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴿٩٧﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ
رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ﴿٩٨﴾ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴿٩٩﴾ الحجر: ٩٩ - ٩٥

مناسبت او تراو:

کله چي الله تعالى ددوزخيانو حال بيان کړنو ورپسې يې دلته دنېکمرغه کسانو جنتيانو ذکر و فرمايو دهغوی نعمتونه يې و شمېرل او بيا يې د ځينو پيغمبرانو کيسې راوړې چي له خپل قوم او ټبر سره يې څه حال وو لکه د لوط ، شعيب او صالح عليهم السلام يادونه او دغه درسول الله صلى الله عليه وسلم لپاره تسليت اودا چي دهغوی په پله پل کېږدي او صبر خپل کړي بيا الله رب العالمين دخپل وحدانيت په هکله دلائل څرگند کړل او په پای کي الله تعالى خپل نازولي استازي ته زېري ورکوي چي دغه دښمنان چي ملنډي وهونکي دي دوی به هلاکېږي.

لغتونه:

(نصب) ستړيا او تکليف (وجلون) وېرېدونکي (الغابرين) په عذاب کي پاتي (القائطين) دن هيلي بشپړتوب يومخه ايزه ياس (تفضحون) رسوا کېدل دفضاحت معناده اودادهسي يوڅيز څرگندېدلونه وايي چي له هغه څخه شرم احساس کېږي ويل کېږي سهار رسوا کړ کله چي يې خلکو ته څرگند کړي (لعمرك) درسول الله په ژوندانه سوگند دی (سکرفهم) ضلالت او غوايت ته ويل کېږي (بعمهون) له لارښووني څخه حيران اولالهاند ، وايي چي (عمه) د زړه وړندوالي او (عمى) دسترگور وړندوالي ته وايي (الموسمين) له توسم څخه اخيستل شوی او علامې ته وايي چي په مطلوب دلايت کوي لکه چي وايي (توسم فيه الخير) يعني خيړ پکي ليدلی شي او اصل يې (تثبت) اولکه (تفرس) غوندي دی په حديث شريف کي راځي: (اتقوا فراسة المؤمن فانه ينظر بنور الايمان) دمسلمان له څيرا کته ووېرېږئ ځکه هغه دايمان په روښنايي ليدل کوي (١) (الايكة) هغه د وېرو پانونته ونه اوجمع يې (ايک) راځي (الحجر) دهغې وادي نوم دی چي شموديان پکي اوسېدل (عضين) تيت او پرک غري (اليقين) مرگ ته وايي ځکه چي هغه يقيني دی

دنزول سبب:

روایت کبری چي رسول الله صلی الله علیه وسلم یو وخت راووت ویې لیدل چي اصحابان رضوان الله علیهم په خندادي نویې ورته وویل: آیاتاسو خاندی پداسي حال کي چي ستاسي په وړاندي جنت راوردی نودغه خبره په دوی ډېره سخته شوه نو دا آیت نازل شو: ﴿يَتَىٰ عِبَادِيَ أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ﴾ (۱)

تفسیر: ﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ﴾ بېشکه متقیان (له شرک او کفر نه به په آخرت کي) په جنتونو (بنايسته وو) اوچینو (بهبودونکو په اوبو، سلسبیل، شرابواو شاتو) کي وي ﴿أَدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ءَامِينَ﴾ (اووبه ویلی شي دوی ته) ننوزی دغو جنتونو ته په سلامتي له هراخته پداسي حال کي چي په امن به یې به مړیني او د نعمت له زوال نه) ﴿وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِّنْ غِلٍّ﴾ اووبه باسو (لیري به کړو) هر هغه چي په زړونو د دغو جنتیانو) کي له کینې (حسد او بغض) څخه وي ﴿إِخْوَانًا عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ﴾ حال داچي (لکه) وروڼه به وی مخامخ ناست په تختونو باندې یعنی دوی به لکه وروڼه غوندي خوښ خوښحاله مخامخ په تختونو ناست وي. مجاهد رحمه الله وایي ځیني د دوی د ځینو نور وشاتو نه گوري اودغه به د انس واکرام له مخي وي او ابن عباس رضی الله عنهما وایي: چي دوی به د سرو زرو په تختونو چي په لعلونو، زبرجدو منغلرو به بنایسته شوي وی مخامخ یو بل ته ناست وي (۲) ﴿لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ﴾ نه به رسېږي دغو (جنتیانو) ته په جنت کي هیڅ قدر تکلیف (اوستړیا) ﴿وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ﴾ اونه به وي دوی له دغه جنته ایستلی شوي؛ د دوی نعمتونه به تل تر تله وي ځکه دغه د خوښي او بقا ځای دی ﴿يَتَىٰ عِبَادِيَ أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ خبر کړه (ای محمده!) بندگان زما (په دې) چي بېشکه همدازه ښه بخښونکی (د گناهونو) ډېر رحم والایم (هغه چاته چي توبه گارشي او رجوع وکړي) ﴿وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ﴾ او (خبر یې کړه پدې چي) زما عذاب هم دغه عذاب ډېر دردناک دی (هغه چالره چي په گناهونو اصرار کوي. ابو حیان وایي چي: دغه کلام چي ویې فرمایل ﴿وَأَنَّ عَذَابِي﴾ خوراله لطف او مهرباني څخه څرگندونه کوي ځکه هسي یې ونه فرمایل چي: زه دردناک عذاب ور کونکی یم او پدې گروکي د ښیني او مهرباني لوري ته لورونه ده (۳) ﴿وَنَبِّئَهُمْ عَنْ صَافٍ بِرَّهِيمَ﴾ (او خبردار کړه دوی له (احواله) دمېلمنو د ابراهیم) یعنی دوی ته خبر ورکړه له کیسې دمېلمنو د ابراهیم هغه پرنېستي چي الله تعالی د لوط علیه السلام د قوم د هلاکت لپاره رااستولي اولس تنه د زلمو توبنايسته ځوانانو په شکل وو

(۱) القرطبي ۱۰/۲۴

(۲) ازاد المسیر ۴/۴۰۴

(۳) البحر ۵/۴۵۷

له دوی سره یو حضرت جبریل علیه السلام ملگری وو ﴿إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا﴾ کله چي ننولې دغه پرنېنې (په کور) دده (ابراهیم) نوویل دوی (سلام اچوو موږ په تا) په سلام اچولو سره ﴿قَالَ إِنَّا بِكُمْ رَحِيمُونَ﴾ نو وویل: (ابراهیم کله چي دوی ته یې دودې وړاندې کړه او ویې نه خوره) بېشکه موږ له سمی خحه وړېدونکي یو ﴿قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَظِيمٍ﴾ نو وویل: (ملانکو) مه وېرېږه بېشکه چي موږ زېری کوو تاته په هلك وېرېوه هوښیار سره (چي خورا زیرک، دپراخ علم خاوند به وی او هغه اسحاق علیه السلام وو) ﴿قَالَ أَبَشَّرْتُمُونِي عَلَى أَنْ مَسَّنِيَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ﴾ وویل: ابراهیم آیا زېری کوئ ماته (په ولد سره) سره له دې چي ماته زور والی رسېدلی دی په کومه وجه ماته زېری راکوئ؟ دغه یې دتعجب او استبعاد په توگه وویل ﴿قَالُوا بَشِّرْكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُن مِّنَ الْقَاطِئِينَ﴾ وویل: (پرنېسو) چي زېری کړی دی موږ تاته په حقه (رېښتیا) سره نومه کېږه ته دناامیدانو له ډلي نه (دغه لیرې مه بوله) ﴿قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِن رَّحْمَتِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ﴾ وویل: (ابراهیم) او څوک دی چي ناامید، کېږي به له رحمته درب خپل؟ (نه ناامیده کېږي هیڅوک) مگر گمراهان کافران؛ دلته استفهام انکاري دی یعنې دالله له رحمته پرته دهغولا رورکو چي دمعرفت اوصواب لاره یې ورکه کړي وي بل څوک نه ناامیده کېږي او هغه زړه چي په ایمان ودان او له رحمن سره پتلېزوي هیڅکله به مایوسه نشي. بیضوي وايي چي: دابراهیم علیه السلام تعجب دعادت له مخي وو، نه دقدرت په هکله ځکه چي الله پدې هم قادري چې له موراوېلاره پرته ماشوم پیدا کړي نو څرنگه به له زرې ښځي او بوډاسري خحه ونشي کولای چې اولاد پیدا کړي؟ ځکه یې نوپورتنی خواب ورکړ ﴿قَالَ فَمَا حَتْبُكُمْ أَتَيْتُمُ الْمُرْسَلُونَ﴾ وویل: (ابراهیم نو نورڅه مقصود دی ستاسي ای رالېږل شويو) پرنېسو (برسېره پردې زېري؟) ﴿قَالُوا إِنَّا آتَيْنَاكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَجَعَلْنَاهُ قُرْآنًا لِّعَلَّكُمْ تُعْلَمُونَ﴾ نو وویل: (ملانکو چي بېشکه موږ رالېږلی شوي یو) لپاره دهلاکولو (دهغه قوم (دلوط علیه السلام) چي مجرمان دي) ﴿إِلَّا مَالٌ لَّوْطٍ إِنَّا لَمُجْرِمُونَ أَجْمَعِينَ﴾ مگر آل دلوط چي بېشکه هرو مرو موږ نجاب ورکونکي یو ټولونه (له عذابه) ﴿إِلَّا أَمْرَاتُهُ قَدْ رَأَىٰ مِنْهَا لَئِينَ الْعَنِيْبِ﴾ مگر ښځه ددغه (لوط) موږ مقدر مفرره کړې وه چي ښځه داله بېرته پاتې کېدونکو خغه ده (په معذبینو کي) قرطبي وايي: الله تعالی دحضرت لوط علیه السلام مېرمن د هغه له آل خحه مسټنې کړه هغه کافره وه نوله کافرانوسره په هلاکت کي یوځای ملگري شوه (۱) ﴿فَلَمَّا جَاءَ مَالَ لُوطٍ الْمُرْسَلُونَ﴾ نو کله چي راغلل آل دلوط ته (هغه) لېږلي شوي ملائک ﴿قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُّشْكِرُونَ﴾ وویل (لوط) دوی نه بېشکه ناسي یو قوم ناآشنا (زه موږه پیژنم څه اراده لرئ؟) ﴿قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا

كَأُولَٰئِكَ فِي يَتَرُونَ ﴿۱﴾ وويل: پريستو (نه يوموږ ناآشنا) بلکه (ملائک يو) چي راغلي يوپه هغه عذاب سره چي وه (ستاقوم چي په هغه (عذاب) کي دراتللو) به يې شک کاوو (کوم چي تاوړسره وعده کړي وه) ﴿وَأَنبَأَكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّا لَصَدِيقُونَ﴾ فَأَمَرَ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ اللَّيْلِ ﴿۲﴾ او راوړی دی موږ تاته حق او بيشکه موږ خامخ صادقان يو نوبوزه عيال خپل په يوه توبه دشپې کي (له دې ښاره) ﴿وَأَنبَأَهُمْ﴾ اوتنه (هم) څه وروسته په دوی پسي (چي ورباندي مطمئن يې) ﴿وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ﴾ اوندی گوري بيرته له تاسو څخه هيڅ يو (چي ونه ويني هغه ستر عذاب او ونه وېرېږي) ﴿وَأَمْنُوا حَيْثُ تُوْمَرُونَ﴾ او څن تاسي هغه ځای ته چي ورباندي (تاسي ته) حکم شوی دی ابن عباس رضی الله عنه وايي يعني شام ته ﴿وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَلِكَ الْأَمَرَ أَنَّ دَابِرَ هَؤُلَاءِ مَقْطُوعٌ مُّصَيِّحِينَ﴾ او وحي کړي وو موږ ده (لوط) ته ددې کړچي بيشکه بېخ ددې کسانوبه پرې کړی شي (چي هيڅ يوبه پاتي نشي) په داسي حال کي چي دوی په سباکي داخلېږي ﴿وَجَاءَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ﴾ او راغلل اهل دهغه ښار (سدوم) چي دلوط عليه السلام قوم وو په منډه) دخوښي زېږي يې سره کاوو (دمېلمنو په هکله دلواطت په چورت کي وو گومان يې کاوو دغه مېلمان هم ددوی په شان بنيادمان دي مفسرين کرام وايي چي دوی ته خبر ورکول شوی وو چي دلوط په کورکي ډېر حسين او ښکلي هلکان مېلمان شوي دي نو په منډه منډه راغلل په خوښي سره يې يوپه بل باندی زېږي کول (۱) ﴿قَالَ إِنَّ هَؤُلَاءِ صِغْفَىٰ فَلَا تَقْضَوْهُمْ﴾ وويل: (لوط) چي بيشکه د کسان زما مېلمان دي نومامه شرموي (هغو ته دبد کاري قصد مکوي!) ﴿وَأَنفُوا اللَّهَ وَلَا تَخْزَوْهُ﴾ او وېرېږئ تاسي له الله او تاسي مامه سپکوي (دوی ته په تعرض کولو دبد کار) ﴿قَالُوا أَوَلَمْ تَسْهَلْ عَنَّا الْعَلَيْكَ﴾ وويل دوی ته (قوم دلوط) آيا موږ ته نه وې منع کړی (له مېلمه کولو دچا) خلگونه؟ امام رازي وايي چي معنادا چي آيا موږ ته نه وې منع کړی چي کله موږ له چاسره دغه ناولی عمل ترسره کوو ته به څه نه وايي ۱۴ (۲) ﴿قَالَ هَؤُلَاءِ بَقَايَٰٓ اِنْ كُنْتُمْ فَعِلِينَ﴾ وويل: (لوط) دغه (ښځي) زما لوني دي که يې تاسي (نکاح) کونکي له دوی سره يعني که چېرې دشهوت قضاء مو مقصدوي! دغه مېرمني په حلاله

(۱) نهېد سيد قطب عليه الرحمة والرضوان وايي دوی واورېدل چي دلوط په کورکي خورا پي مخي هلکان مېلمان دي نو خوب حاله شول چي ښکار ورسېدو ﴿وَجَاءَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ﴾ او پدې ډول تعبیر کول دلوط عليه السلام دقوم هغه دشاغت او سناعت وروستي پېاونه رسېدل څرگندوي چي دوی په پليسي او فجوړکي څومره ککړ ول؟ دغه ددوی په اجتماعي ډول رابلل و يوپه بل باندې زېږي کولو څخه چي بڼه دوی په رڼا ورځ له هغوی سره بد کاري کوي په جنات ښکاره شهودی له داسي کولو څخه خو حيوان هم ځان ژغوري خودوی هغه ترسره کوي دغه بېحي يې مثله جبايت او گناه ده او پاتي سو لوط عليه السلام هغه سخت خواشینی وو او غوښتل يې له خپلو مېلمنو څخه دفاع وکړي دهغوی شرف خوندي کړي قوم به يې دسرېسوب پيدا کولو خواست وکړ له الله څخه يې وروړول هغه پوهېدو په دې ظالمانو کي انسانيت نشته خو هلی خلي

بي کولې الظلال ۳۱/۱۴

(۱) الفجر الوزی ۲۰۲/۱۹

نکاح و اخلي او حرام کارمه کوي مفسرين کرام وايي. چي مراد له دې قوله چي ﴿هُنَالَا بَنَاتٍ﴾ دام لوني دي ځکه هر پيغمبر د امت لپاره پلار گنلي شي ﴿لَعَنَ رَبُّكَ لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَعْنُ رَبِّكَ عَنْ سِرِّهِمْ يَوْمَئِذٍ﴾ (نو و فرمایل الله) قسم دی په ژوند ستا (ای محمده) دوی د (لوط قوم) په مستي (د گمراهي خپلي کي مد هوشان دي؛ دغه اعتراضیه جمله ده چي د لوط علیه السلام د کيسې په ترڅ کي راغلي او در رسول الله ﷺ په ژوند لوره در رسول الله صلی الله علیه وسلم تکریم او تشریف ښيي. ابن عباس رضی الله عنهما وايي چي الله پکې تر رسول الله صلی الله علیه وسلم بل عزتمن هيڅوک هم نه دی پيدا کړی او مانه دي او ربډلي چي دهیچا په ژوند يې هم له ده پرته قسم اخيستی وي (۱) ﴿فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُثْرَفِينَ﴾ نو و نيول هغوی لره غږ هيبتناک (هلاکونکي) حال دا چي دوی د لمر ختلو په وخت کي داخلېدل ﴿فَجَعَلْنَا عَلَيْهِمْ سَافِلَهًا﴾ نو و وگړزاو و موږ پورته لوری ددې ښارونو ښکته طرف؛ مفسرين کرام وايي چي: جبریل علیه السلام د دوی ښار له بنسټه وایستل خو چي يې آسمانونو ته نژدې و رسول او د پرښتو تسبیحات يې واورېدل بيا يې سر په خپري را وغورځول ﴿وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حَبًّا مِّن سِجِّيلٍ﴾ او واورول موږ پر هغوی کاني پخي شوي (ختي) د جهنم په اور کې ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُتَوَسِّمِينَ﴾ او بېشکه په دغه (هلاکت د دوی) کي خامخا دليل (د قدرت) دي مؤمنينوته يعني دغه د دوی په اهلاک او عذاب کي دهغه چالپا: چي پنداخلي او په سترگو او زړه ويني ښي او دلالتونه شته دي. ﴿وَأَنهَآ لِسَبِيلٍ مُّقِيمٍ﴾ او بېشکه دغه (هلاکي شوي) قريې پرته دي يرسمه لاره کي (چي ورانه شوي نه ده ټول خلگ چي پدې لاره درومي هغه ځای ويني آيانو پندنه اخلي) ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ﴾ و بېشکه په دغه (اهلاک دهغوی) کي خامخا دليل (د قدرت) دی مؤمنينوته ﴿وَإِنْ كَانَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ لَطَالِيِينَ﴾ او شان دادی چي وو خوندان د ځنگل (د شعيب قوم) خامخاله ظالمونو (چي د شعيب تکذيب يې کاوو، لاري يې وهلي او ټول پېمونه يې کمو له) ﴿فَأَنفَقْنَا مِنْهُمْ﴾ (نو موږ له دوی څخه انتقام واخيست) يعني دوی مو په زلزله او د (يوم الظمة) په عذاب هلاک کړل مفسرين وايي چي پردوی باندي اوه شپې گرمي راغله آن تردې چي هلاکت ته يې نژدې کړل بيا الله ورباندي وريځ راوسته نو دوی ټولو هغې ته پناه وروړه او ترې لاندي راټول شول نو الله له همدې وريځي څخه اور راوړل او ټول يې وسوځول ﴿وَأَنهَآ لِيَاْمَامٍ مَّيْمٍ﴾ او بېشکه دادواړه ښارونه (د لوط او شعيب) خامخا په لويه لاره کي پراته دي (اياله هغوی څخه پندنه اخلي ای دمکې خلگو؟) ﴿وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ﴾ او خامخا په حقيقت دروغجن شمېرلي وو خاوندانود حجر (کندي چي ښوديان وو) د الله رسولانو لره. دغه څلورمه کيسه د حضرت صالح علیه السلام ده حجر هغي کندي ته وايي چي د مدني منورې او شام برمينځ ده آثاريې پاني دي او مسافران ورباندي تېرېږي راتېرېږي بيا وايي

خوک چي دیوه پیغمبر تکذیب و کړي لکه چي دتولو بی کړی وی خکه الله فرمایلي دي ﴿الْمُرْسَلِينَ﴾
 (۱) ﴿وَمَا يَنْتَهُمْ أَيْتَانَا فَكَانُوا عَنْهَا مُقِرَّضِينَ﴾ او ورکړي دي موږ دغو (نموديانو) ته دلانل (د قدرت) خپل نو
 وړ دوی له هغو (معجزو) څخه مخ گرزونکي (چي پند به یې نه ځني اخیست ابن عباس رضی الله عنه
 رې چي: په اوبښه کي ډېري معجزې وې له ډېري راووته اوله راوتلو سره جوخت یې ولادت نژدې وو
 خوراستره وه بله اوبښه یې په مثل نه وه، زښته زیاتي شیدې یې کولې آن تردې چي دتولو بس کېدلې
 خودوی ورڅخه عبرت نه اخیست او چرت یې پکي نه واهو (۲) ﴿وَكَانُوا يَتَحِفُّونَ مِنَ الْجِبَالِ يَوْنًا أَمِينًا﴾
 وړودوی چي توبلې به یې له غرونو څخه کوتې پدې حال کي چي په امن کي به وو يعني دوی گمان
 کړو چي دغه کوتې به دوی لره دالله له عذاب څخه وژغوري ﴿فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُضْعِجِينَ﴾ نو ونيول
 دوی لره غږ هیبتناک (دهلاکت) پداسي حال کي چي دوی په سباکي داخلېدل ﴿فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا
 يَكْسِبُونَ﴾ نو دفع نکر له دوی نه (هیڅ عذاب) هغو شيانو چي دوی به حاصلول (له تینگو بڼاگانو او
 برجوړو کلاگانو څخه) ﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ﴾ اوندې پيدا کړي موږ دغه
 سمانونه او ځمکه او هر هغه څه چي په مینځ ددوی کي دي مکر په حق سره: نو ځکه د حکمت دا غوښتنه ده
 چي د دواړو مکذبینو هلاکت ترسره شي خو چي فساد خپور شي ﴿وَلَا تَكُ السَّاعَةُ إِلَّا نَيْفٌ فَأَصْفَحَ الصَّفْحَ
 الْحَبِيلَ﴾ او بېشکه قیامت خامخا راتلونکی دی نو څنگ وکړه ته له دوی نه په څنگ کولو نېکو سره
 ځکه په قیامت کي به محسن ته دا حسان او بد کارو ته د بدې سزا اور کول شي ته له دې بې عقلانو تېر شه
 ودهغوی د تېریو په هکله حلم اوزغم لره ﴿إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ﴾ بېشکه رب ستا هم دی دی ښه
 پيدا کونکی ډېر علم والا (د بندگانو په احوالو باندې) ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي﴾ او خامحا په تحقیق
 درکړی دی موږ تاته اوه آیته له وظائفو يعني موږ تاته ای محمده! دفاتحې اوه آیتونه درکړي او مثاني
 ځکه وبلل شو چي لوستل یې په لمانځه کي تکرار ډېري په حدیث شریف کي راځي: الحمد لله رب العلمین
 می السبع المثاني والقرآن العظيم الذی اوتیته (۳) يعني الحمد لله رب العلمین هغه اوه آیتونه او قرآن
 دی چي ماته را کول شوی دی، چا بیا ویلي دغه اوه اوږده سورتونه دي خولو مړی قول ارجح دی
 ﴿وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ﴾ او قرآن عظیم الشان خورا ډېر لوی هغه چي دتولو آسماني کتابونو د کمالاتو جامع
 دی ﴿لَا تَدْنُ عَيْنُكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ﴾ مه پورته کوه سترگي خپلي (په رغبت سره)
 هغو شېو ته چي نفع ورکړې ده موږ په هغه سره حال دا چي قسم قسم شيان دي دغو کفارو ته (ځکه چي

۱. البصاوي ۲۷۲

۲. ارد لمیر ۴/ ۴۱۱

۳. حرجه البحري وهو احسن لطيفي

موږ تاته درکړی دهغوی ترشیانو مشرف او معززدی اودغه دقرآن نزول دنعمت له پلوه کافي دی ﴿وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ﴾ او خفگان مه کوه پردغو (کفاروچي ایمان نه راوړي) ﴿وَأَخْفِضْ جَاثِكَ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ او ښکته کړه وزرخپل لپاره د(مؤمنانو) اوبېوزلانو ددوی ته ﴿وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ﴾ او ووايه (ای محمد ۱) چي بېشکه زه چي یم همداراز ښکاره وېروونکی یم (دالله له عذابو هغه سرغړونکي خلگونه چي دجبارذات له امر نه سرکښي کوي) ﴿كَمَا أُنزِلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ﴾ (قرآن موږ تاناازل کړی) لکه چي (پراهل کتابو) قسمت کونکو مو (کتاب) نازل کړی وو) چي هغوی يهودو او نصاراوو هغوی چي په ځيني کتاب يې ایمان لاره او په ځيني کافران وو نوپه دوه برخو ووېشل شول ﴿الَّذِينَ جَمَعُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ﴾ هغوچي گرزولی يې وودغه قرآن ټوټې ټوټې (اوپه هغه کي يې مختلفي ويناگانې کولې ابن عباس رضی الله عنهما وايي: معناداچي په ځينو برخو يې ایمان راوړ او په ځينو کافران کېدل او پدې کي درسول الله صلی الله عليه وسلم لپاره ډاډينه ده چي قوم يې دقرآن تکذيب وکړ هغه ته يې سحر، شعر اود پخوانيو کيسو نسبت کاوونو تردوی له مخه قومونو هم داسي کړي دي لکه چي دمکې کفار يې کوي ﴿فَوَرَّيْكَ لَنَسْتَلْتَهُنَّ أَجْمَعِينَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ نو قسم دی په رب ستاچي خامخاوبه پوښتو موږ خامخا دوی ټول دهغو اعمالو څخه چي دوی به کول (په دنيا کي) ﴿فَأَصْدَعْ يَمًا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ﴾ نو ښکاره کړه (تبليغ ای محمد) هغه چي ته ورباندي مأموريې اوله مشرکانو څخه مخ واړوه (دهغوی ويناته غوږ مه نيسه پروايي مکوه) ﴿إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ﴾ بېشکه موږ کافي شوي يو ستا لپاره (له سره) دمسخره کونکو (دښمنانو چي هغوی به هلاکوو اودغه پنځه تنه دقریشو مشران وو) ﴿الَّذِينَ يَجْمَعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ﴾ هغه کسان چي گرزوي سره له الله (شریک) معبود بل (له بتانو) ﴿فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ﴾ نو ژر به پوه شي دوی (په عاقبت دخپل کار په دنيا او آخرت کي پدې کي ددوی لپاره وعيد اوتهدید دی) ﴿وَلَقَدْ عَلِمْتُمْ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ﴾ او خامخا په تحقيق معلوم دی موږ ته چي بېشکه ته يې چي تنگي راوړي سينه سناپه سبب دهغو خبرو چي دوی يې وايي (له اسهزاء اوتکذيب نه) ﴿فَسَيَنْجِيَنَّكَ رَبُّكَ وَكُرَّ مِنَ السَّاجِدِينَ﴾ (نول تسبیح وایه سره له حمده درب خپل اوت ته له سجده کونکو نه) يعني کله چي ددوی له لوري تاته تکلیف ورسېږي نوته تسبیح، لمانځه اودالله ډېر ذکر کولو ته مخه کړه ﴿وَأَعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ بِأَيْدِكَ الْقِيَاسُ﴾ او عبادت کوه دخپل رب ترهغه پورې چي تاته مرگ رانسي، مرگ ته يې ځکه يقين وو او چي دهغه رانلل بسخي بقسني دی

بلاغت: پدې آيتونو کي دييان اوبديع لاندنی ښکلاوي خوندي دي

۱- ييجاز بالحذف په دې کلمه کي چي ﴿أَدْخُلُوهَا سَلَامًا﴾ چي نقديري دادي دوی ته به ويل کړی

أَدْخُلُوهَا

۲- لطفه مقابلہ چي الله فرمايې ﴿يَتَىٰ عَادَىٰ آتَىٰ أَنَا الْمَقُورُ الرَّحِيمُ﴾ وروسته بيا ﴿وَأَنَّ عَادَىٰ﴾ خڪه چي دلته يې د عذاب او مغفرت تر مېنځ مقابلہ اوساډ پراخ رحمت او درد ډناک عذاب تر مېنځ مخامخ توب زوور چي له بد يعي محسناتو څخه ګڼل کېږي.

۳- که چي الله فرمايې: ﴿أَنْتَ دَايِرٌ هَتُولَاءَ مَقْطُوعٌ﴾ پدې کي له يومخ ايزه هلاکت څخه په بېخ پريکېدلو سره کنډيه راغلي ده.

۴- دمجاز صنعت لکه په: ﴿قَدَرْنَا لَهَا لَيْنَ الْغَيْرِ﴾ پرېستو د تقدير فعل خان له نسبت وکړي. د دغه مجزي نسبت دی خکه تقدير يوازې د الله څانګړتيا ده خو څرنگه چي دوی د الله استازي او د هغه په امر راغلي وو نو يې خان ته نسبت وکړي.

۵- کله چي فرمايې ﴿الصَّبْحَةُ مُضِيحِينَ﴾ دلته ناقص جناس او په ﴿فَأَصْفَحَ الصَّفْحَ الْحَمِيدَ﴾ کي بيا استفعي جناس تر سترگو کېږي.

۶- د مبالغې صيغې لکه په: ﴿الْعَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ او ﴿الْحَلَّاقُ الْعَلِيمُ﴾ کي چي راغلي دي.

۷- د طباق صنعت لکه چي پدې کلماتو کي شته: ﴿عَلَيْهَا سَافِلَهَا﴾.

۸- په ډېرو ځايونو کي بې تکلفه سجع راغلي لکه په ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ السُّبُلَ... مُضِيحِينَ... مُقَرِّضِينَ﴾ کي.

۹- تبعیه استعاره پدې کلام کي چي: ﴿وَأَخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾ چي دلته يې تواضع دوزرله ښکته کولو سره تشبيه کړه او د مشبه لپاره يې د مشبه به نوم راوړ چي دغه له بليغواستعاراتو څخه دي خکه کله چي مارغه له الوتلو څخه ودرېږي وزر ښکته کوي.

تنبیه: ددې آيتونو تر مېنځ موافقت چي فرمايې: ﴿فَوَرَبِّكَ لَنَسْتَلَنَّهِنَّ أجمعين﴾ اودا چي ﴿قَالَ إِنَّمَا أَنُؤِثِّتُهُ عَلَىٰ عَنِيٍّ أُولَمْ يَقْلَمَ أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِنْ قَلْبِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا وَلَا يُسْئَلُ عَنْ دُؤُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ﴾ الفصص: ۷۸ اودا چي ﴿فَوَيْدٌ لَا يُسْئَلُ عَنْ ذُنُوبِهِ إِنْسٌ وَلَا جَانٌّ﴾ الرحمن: ۳۹ داسي کېږي چي د قيامت په ورځ به داسي ځای هم وي چي هلته به پوښتني او کلام وي داسي ځای به هم وي چي هلته به داسي نه وي دغه د عکرمه رضی الله عنه رايه ده او ابن عباس رضی الله عنه وايي چي: له دوی څخه به د معلوماتو تر لاسه کولو او استخباراتي پوښتني نه کېږي خکه الله جل جلاله په هر څه عالم دی خوله دوی څخه به د توبيخ او ترقيتي په ډول اېستني پوښتني کېږي او ورته به ويلی شي. ولي موله قرآن څخه سرغړونه کوله او پدې کي تاسو څه دليل وړاندي کوئ؟^(۱)

د الله جل جلاله په مرسته د الحجر سورت تفسير بشپړ شو

(۱۶) دالنحل سورت مکي اويوسل اته ويشت آيتونه لري.

دسورت په وړاندي:

دالنحل سورت مکي اودستري عقيدې موضوعات لکه الوهيت ، وحی ، بعث اونشورخېري اوله دې سره سره دقدرت دلائل اوحدانيت شواهد پدې وېر اوپراخ عالم کي چي آسمانونه ، ځمکه ، سيندونه ، غرونه ، دښتي اوکندي ، اورښت اوزرغونېدل ، په درياب کي رواني بهرې ، په آسمان کي روښانه ستوري چي لاروي ورباندي خپل هدف ته رسېږي اوداسي نوري بېلگي راوړي کوم چي انسانان يې پخپل ژوند کي گوري په سترگو اوغوربونوي مومي چي داگرد دالله جل وعلا په وحدانيت باندي ژوندي مثالونه اوپه قدرت باندي يې گواهان دي.

* دامبارک سورت په لومړي پيل کي وحی راخلې هغه چي مشرکانوبه ځيني انکارکاوو اوملنډي به يې ورباندي وهلې وحی به يې دروغ گڼله اودقيامت د ورځي راتلل به يې ليري گڼل له رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه به يې په تلواړه دعذاب دراتلوغوښتنه کوله اوچي څومره به دعذاب رانلل ځنډېدل هغومره به ددوی استعجال اواستهزاء زياتېدله.

* دسورت موخه دالله جل جلاله په وحدانيت اودالله جل جلاله دقدرت لوري ته دخلگوپام رااړول دي نوپه انسان کي شته حواسوته يې خطاب کړی اودوجود هرغړی يې متوجه کړی څوچي انسان خپل عقل دالله لوري ته وگوماري اودالله په صنعت کي چي کوم آثارويني دهغوی په وسيله دالله جل جلاله عظمت وپېژني.

* وروسته بياخلگوته دايدونه کوي چي دالله دنعمتونوکفران اوشکرنه اداکول دسترناخواله انجام درلودونکی دي اوله دې څخه خلک وېروي کوم چي دهرمعاند اومنکر عاقبت وي . په اخيرکي سورت رسول الله صلى الله عليه وسلم ته امرکوي چي دالله لوري ته په حکمت ، ښک پنداوښه مجادله سره بلنه وکړي اوپه هغورېرونو اوتکاليفو چي ددعوت اوتبليغ په لاره کي ورته رسېږي صبراوزغم ولري پای ته رسېږي.

دسورت نومول:

دغه سورت ته ځکه سورت (النحل) وايي چي دالله دهسي عجيبه مخلوق (دشاتومچۍ) چي يومخ ايزه دعبرت وړدی اودالله سبحانه وتعالی په الوهيت دلالت کوي يادونه پکي شويده.
الله تعالی فرمايې:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿۱﴾ اِنَّ اَمْرَ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۱﴾ يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ أَنْذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ ﴿۲﴾ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ تَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿۳﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿۴﴾ وَالْأَنعَمَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنْفَعٌ

رَمْنَهَا تَأْكُلُونَّ ⑤ وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرْجَحُونَ وَحِينَ تَنْزَحُونَ ⑥ وَنَحْمِلُ أَنْقَالَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ لَدُنَّ
 تَكُونُوا بَيْنِيهِ إِلَّا يَشِيقَ الْأَنْفُسُ إِنَّ رَبَّكُمْ لَرَهُوفٌ رَجِيمٌ ⑦ وَالْحَبْلَ وَالْإِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِيَرْكَبُوهَا وَزِينَةً
 وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ⑧ وَعَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَايِزٌ وَلَوْ شَاءَ لَهَدَيْكُمْ أَجْمَعِينَ ⑨ هُوَ الَّذِي
 أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ ⑩ يُثْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ
 وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ⑪ وَسَخَّرَ لَكُمْ الَّيْلَ
 وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ⑫ وَمَا دَرَأَ
 لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَنُهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَذْكُرُونَ ⑬ وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ
 الْخَرَّ لِنَآكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حَبْلَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْعُلَّكَ مُوَاخِرَ فِيهِ
 وَتَتَّبِعُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ⑭ وَالْقَى فِي الْأَرْضِ رَدًى أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَزَا وَسْبَلًا
 لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ⑮ وَعَلَّمَتِ وَيَأْتِجِمُ هُمْ يَهْتَدُونَ ⑯ أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذْكُرُونَ ⑰
 وَإِنْ تَعْدُوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ⑱ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُسْرُونَ وَمَا تَعْلَنُونَ ⑲ وَالَّذِينَ
 يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ⑳ أَمُوتُوا غَيْرَ أَحْيَاءٍ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ㉑ إِلَهُكُمْ
 إِلَهٌُ وَحِيدٌ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكَرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ㉒ لَا جَرَمَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسْرُونَ وَمَا
 يُعْلَنُونَ إِنَّهُ لَا يُحِثُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ ㉓ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ㉔ لِيَحْمِلُوا
 أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِلَّا سَاءَ مَا يَزُرُونَ ㉕ قَدْ مَكَرَ
 الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَأَنَّ اللَّهَ بَنَسَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَأَتَنَّهُمُ الْعَذَابُ مِنْ
 حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ㉖ ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَاءُ الَّذِينَ كُنْتُمْ تُشْفِقُونَ مِنْهُمْ قَالَ
 لَيْدِكِ أَوْثَرُ الْعِلْمِ إِنَّ الْآخِرَ يَوْمَ وَالسُّوءَ عَلَى الْكَافِرِينَ ㉗ الَّذِينَ تَوَفَّيْنَاهُمْ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ فَأَلْقَوْا
 لَنْ نَسْأَلَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوءٍ بَلَى إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ㉘ فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا

فَلَيْسَ مَثْوًى الْمُتَكَبِّرِينَ ⑲ النحل: ۱ - ۲۹

لغتونه:

(لطفه) هغه اوبه چي انسان ورڅخه پيدا کېږي له (نطف) يعني څاڅکي څخه اخيستل شوي (دفعه) هغه
 څېز چي انسان له يځني څخه ورباندي ځان تودوي (رجحون) (رواح) دمانښام په وخت کي
 دڅرېدونکو حيواناتو له څرځايونو څخه راستنېدلو ته وايي (سرحون) (سراح) په گهيځ کي د څرېدونکو
 حيواناتو څرځايونو بيلولو ته وايي (انقالکم) (اثقال) د (اثقل) جمع سامانونو ته وايي ځکه هغوی هم دپورته

کولو په وخت کي درانه وي (حجر) له حق څخه مائل او کوږته وايي (سيمون) (اسام) د څرېدلو لپاره خوشي کولوته وايي (ذرا) (خلو) په معناده (مواخر) (مختر) په اصل کي داو بوخيرو لوتنه وايي او د بهرې لپاره راځي (مختر السفينة) کله چي بهرې اوبه ښي او کين لوري ته ځيري او غږ ځني پورته کږي (مبد) اضطراب او ښورېدلوته ويل کېږي
دنزول سبب:

ابن عباس رضي الله عنهما وايي: کله چي دالله تعالى دا قول چي فرمايي: ﴿ أَقْرَبَتِ السَّاعَةُ وَالشَّوْءُ الْقَرُّ ﴾ (المر۱) نازل شونو ځينو کفارو ځينو نوروته وويل: محمد گمان کوي چي قيامت رانژدې شوي دي نو له ځيني هغو کارونو چي کول مولا س و نيسي څو وگورو قيامت کله راځي څو کله چي ورځي اوږدې شوې نويې وويل: اي محمده! هغه څه موږ نه وينو چي تا ورباندي وېرولو بيا الله تعالى دا آيت چي فرمايي: ﴿ أَقَرُّ أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ ﴾ نازل کړ (۱)
تفسير:

﴿ أَقَرُّ أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ ﴾ راغي حکم دالله (د قيامت نژدې والي) نو تلوار مه کوي تاسي هغه (عذاب) ته (چي محمديې وعده درکړي ده) اودا چي دماضي په صيغه يې تعبير و فرمايه ځکه چي حکم ثابت اوراتلل يې نژدې دی. امام رازي وايي: څرنگه چي دغه واجب الوقوع وو نو ځکه يې په ماضي صيغه ورباندي کړ لکه چي مستغيث ته وايي: (جاءك الغوث فلا تجزع) يعني فرياد دي اورېدل شوي دي ژړا، زاري بس کړه (۲) ﴿ سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴾ پاكي ده الله لره اولوی دی له هغه چي دوی ورسره شريک پيدا کوي ﴿ يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ أَنْذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ ﴾ نازلوي ملائکي سره له روح (وحی اونیوت) په امر (اوارادي) خپلي پر هغه چا چي اراده و فرمايي له بندگانو خپلو (دنبوت يې) وحی ته ځکه روح وويل شو چي په وحی زړونه داسي ژوندي کېږي لکه چي په روح کالبوت او بدن، فرمايي انبياووته چي (وږوئ) (کفر، خلگ) پدې چي بېشکه نشته معبود مگرهم دازه يم نو ووبرېئ له (عذاب زما) (څخه) وروسته بيا الله پخپل وحدانيت او قدرت باندي داسي دلائل راوړي فرمايي: ﴿ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ﴾ پيدا کړي دي (الله) آسمانونه او ځمکي په حق سره (يعني الله په ثابت حق اولور حکمت پيدا کړي عبث او بېهوده نه دي) ﴿ تَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴾ (پورته دی) (الله) له هغه چي شريکان ورسره نيسي (دامشركان) يعني الله له دې پاک اومنزه دی چي شريک اوسيال ورسره ونيول شي ﴿ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ تُفَاهٍ ﴾ پيدا کړي دي (الله)

(۱) رادالمسير ۴/۴۲۲

(۲) الرازي ۱۹/۳۱۸

انسان (بشري جنس) له نطفې (خوارو او کمزورو او بوجي مني دي) ﴿فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّثِينٌ﴾^(۱) (نن ځای په دغه انسان سخت ښکاره جگره کونکی دی) یعنې وروسته له هغه چې د انسان تکامل وشي بېدخپل خالق سره په ډاگه خصوصیت او عناد کوی، کبر او غرور ته مخه کړي سره له دې چې ددې لپاره پنځول شوی چې بنده وي منونکی وي او انکار کونکی، سرغړونکی نه وي ابن الجوزي وايي چې انسان له نطفې پیداشوی خوبیا هم له بعث څخه انکار کوي آیا هغه له لومړني پیدایښت څخه په دوهم باندې دلیل نشي نیولی؟ چې هغه ذات چې انسان یې په لومړي ځل پیدا کړی په دوهم ځل راپورته کولو یې هم نوان او قادر دی^(۲) ﴿وَالْأَنفَمَ خَلَقَهَا﴾ او چارپایان یې پیدا کړي دي ستاسي دمصالحو لپاره لکه اوبنان، غوايي او پسونه ﴿لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ﴾ چې شته په دوی کې اسباب د تودوڅي (چې ورباندې له یخني ځان ژغوري ددوی له وړینو، وېشتانو څخه داغوستلو او هوارولو شيان لاس ته روي) ﴿وَمَنْفَعٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ﴾ (او (نوري ډېري) گټي اوله ځینودغو (چارپایانو) څخه تاسي خورئ) یعنې او تاسو ته پدې کې بېشمېره گټي او منافع شته چې هغه ددوی نسل او ذوات پالل شیدې ځني تر لاسه کول ورباندې سپرېدل او تر ټولو غټه گټه دهغوی غوښي خوړل دي ﴿وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ﴾ (او شته تاسي ته په دغو (چارپایانو) کې زېنت کله چې بیرته یې کور ته راولئ لپاره دراحت او کله چې بهر ته یې د څرنې لپاره بیایئ) یعنې او په دغو چارپایانو او څارویو کې کله چې یې مېنډام له څرخایه راولئ او یایې گهیځ بیرته څرخای ته بیا یاست پداسي حال کې چې چاغ، پیر، روغ رمت وي د زېب، زېنت او ښکلا منظر ستاسو لپاره شنه دی ﴿وَتَحْمِيلٌ أَنْفَالَكُمْ إِلَىٰ بَلَدٍ لَّكُمْ تَكُونُوا سِلْفِيهِ لَا يَشِقُّ الْأَنْفُسُ﴾ او باروي دغه (چارپایان) درانه بارونه ستاسي (اورسوي یې) هغه ښار ته چې نه وایست تاسي رسېدونکي هغه ښار ته مگر په سختي او مشقت د ځانونو خپلو سره ﴿إِنَّ رَبَّكُمُ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾ بېشکه چې ستاسي رب خامخالوی شفقت والا ډېر مهربان دی (چې تاسو ته یې دغه څاروي تابع کړي دي) ﴿وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً﴾ او (پیدا کړي دي الله) آسونه، قچر (غاتري) او څره لپاره ددې چې سپرېږئ تاسي په دوی باندې او (زېنت کوی پر دغو) په زېنت کولو سره ﴿وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ او الله پیدا کوي (ډېر نور) شيان چې تاسي یې اوس نه پېژنئ، لکه په اوس زمانه کې پرمخ تللي بهرني، موټري، الوتکي او... چې الله جل جلاله یې انسان ته زده کړه ورکړي ده^(۳) ﴿وَعَلَىٰ اللَّهِ قَصْدُ

(۱) زاد السیر ۴/ ۴۲۹

(۲) په تفسیر فی ظلال کې لیکي چې اوس د حمل او نفل لپاره داسي وسائل او د سیرلۍ لپاره هسي اسباب موندل شوي چې پخوا یې نه وو، نه پېژندل قرآن کریم د دغو لپاره زړونه او ذهنونه تیار کړي دي ترڅو خلک له دغو معاصرو آلاتو، اسبابو څخه ښکار او ترده ونکړي نواله فرمایلي ﴿وَتَقَلُّوْا مَا لَا تَعْلَمُوْنَ﴾ دلته به بیا انسانان هسي به وایې چې زموږ پلرونو آسان او وچر په

الْكَفِيلُ ﴿۱﴾ اوير الله دس بيان دلاري (برابري هغه چي لاروی جنت ته رسوي) ﴿وَمِنْهَا جَاذِبٌ﴾ اوځنې له دغولارو څخه کړې هم دي (له حقه چي ورباندي تلونکي الله ته نه رسېږي دغه دگمراهي او ضلالت لاري دي لکه يهوديت، نصرانيت او مجوسيت غوندي) ﴿وَلَوْ شَاءَ لَهَدَنَّاكُمْ أَجْمَعِينَ﴾ اوکه ارده فرمايلي وي (الله دهدايت ستاسي) نو خامخاسمه برابره لاره به يې بنودلي وه تاسي ټولو ته؛ دايمان لاره خود الله د حکمت داغونېسته ده چي نسان لره يې د حریت آزادي اختيار پرې ايښی دی چي ﴿فَمَرَّةً فليؤمن ومن شاء فليکفر﴾ ترڅو ثواب او عذاب ورباندي مرتب شي څرنگه چي الله تعالى دهغه انعام چي چارپيان يې دانسان لپاره پيدا او تابع کړي يادونه وکړه ورپسې يې د ټولو سترو نعمتونو او نېټو ستر نعمت چي په کائناتو کي ستون لري يادوي چي ﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً﴾ الله هغه (ذات) دی چي نازل کړي (رالېږلي) دي له (طرفه د) آسمانه اوبه ﴿لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ﴾ (چي دی تاسي نه له دغو اوبو څخه څښل) يعني الله خوږې اوبه رالېږلي چي تنده ورباندي ماته کړی ﴿وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ ثَمِيمٌ﴾ اوله دغو اوبو څخه ونه (واښه) هم ده چي په دغو وښو کي څرونی تاسي (حيوانات خپل) ﴿يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ﴾ زرغونوي (الله) تاسي ته په دغو اوبو سره کښت اوزينون او خرما گاني او (تاکونه د) انگورو (چي ډول ډول رنگونه او خوندونه لري) ﴿وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ﴾ او له هر ډول مېوو څخه (پاکيزه خوراکونه) ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ بېشکه په دغو (داوبو نازلولو او مېوو رايستلو کي) خامخا ډېر دلائل (د قدرت او وحدانيت) دي لپاره (دهغه) قوم چي فکر چلوي (دالله په صنعت کي سوچ کوي ابو حيان وايي: آيت شريف يې پدې بشپړ کړ چي ﴿يَنْفَعُكُمْ﴾ ځکه پدې کي نظر کول سوچ او فکر ته اړوي چي آيات په نه گوري چي يودانه زړی کله چي په ځمکه کي نني وزي اورينې خغلوي برسېره تنه يې د ځمکي په سر وده کوي پنډېږي، ښي او گلان سپري، مېوې او گتې منافع لري دغه ټول د مقتدر قادر لايزال (الله) په قدرت او تقدير صورت مومي (۱) ﴿وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ﴾ (او مسخره کړي يې ده تاسي ته شپه او ورځ اولمر او سپوږمۍ) يعني الله تابع کړي ده ستاسي دگټو او منافعو لپاره ځي راځي ﴿وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ﴾ (او ستوري مسخر دي په حکم د دغه (الله) سره يعني الله ستوري ستاسو دگټي اخيستلو لپاره په کار اچولي دي پخپلو افلاکو کي راڅرخي ترڅو تاسو دبېديا او سيند په تيارو کي ورباندي لاره پيدا کړئ ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ بېشکه په دغو کي خامخا ډېر دلائل (د قدرت) دي

کاراچولي او موږ هم له هغه پرته نور شيان نه منو ځکه نو قرآن کریم دهغه پر مخ تللي علمي کار نامو او د مستقبل او راتلونکي داخترعاتو لپاره زړونه او ذهنونه تيار سئ کړل.

لپره دهغه قوم چي پکي عقل چلوي (اود سالم عقل خاوندان وي) ﴿ وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَنًا ﴾ او هغه چي پيدا کړي دي (الله) تاسي ته په ځمکه کې (عجيبه شيان) له حيواناتو، نباتاتو، معدنونو، جماداتو) حال داچي مختلف دي سره رنگونه (شکلونه، ډولونه، ځانگړتياوي او منافع) ددوی ﴿ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴾ بېشکه په دغه (اختلاف داشکالواو انواعو دمخلوقاتو) کي خامخا (د قدرت لوی) دليل دی دهغه قوم لپاره چي پنځاخلي ﴿ وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ ﴾ او الله هغه (ذات) دی چي مسخر کړی يې دی (څپاند) درياب (لپاره ددې چي سپاره پکي وگرزی او په تل کي يې غوږې ووهی) ﴿ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا ﴾ دپاره ددې چي وخورئ تاسي له ښکاره) ددې درياب نه تازه غوښه (دماهيانو) ﴿ وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا ﴾ اوراوباسئ تاسي په (غوږه وهلو سره) له دغه (دریابه) گانه چي تاسي يې اغوندي (يعني لؤلؤ او مرجان چي ستاسي ښځي يې اغوندي) ﴿ وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاجِرَ فِيهِ ﴾ اووينې به ته (ای کتونکيه!) بېړۍ روانه په دغه (دریاب) کي (چي خپروي به اوبه اوستاسي روزي اوبارونه به لېږدوي) ﴿ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ ﴾ وچي طلب کړئ تاسي (روزي) له فضله ددغه (الله) ﴿ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴾ اولپاره ددې چي تاسي شکر وباسئ (پردغو سترونعمتونو دپالونکي الله پاندي) ﴿ وَالْقَى فِي الْأَرْضِ رَوًى أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ ﴾ وغورځولي يې دي په ځمکه کي غرونه مېخونه ټينگ لپاره ددې چي ونه ښورېږي په تاسي؛ ابو السعود يکي چي: ځمکه پخوادغرونو له پيداينست نه يوه سپکه کره غوندي وه او دا ورسره ښائېدل چي په اډنی او وړوکي سبب هم وښورېږي او کله چي غرونه ورباندي پيدا شول نو دمرکز په لوري يې دروندوالي مخ کړاودغه غرونه لکه مېخونه غوندي ورباندي ووهل شول (۱) ﴿ وَأَنْهَرَا وَشَبَّالًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴾ و(پيدا کړي الله) ويالي اولاري لپاره ددې چي لاره پيدا کړئ (خپلو موخو او مقصودونو ته) ﴿ وَعَلَّمَتْهُ رَبُّهُ بِمَا يَنْجِيهِمْ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴾ (اوپيدا کړي دي (الله په ځمکه کي) ښي (دلياري) اوپه ستورو سره دغه (لاري) لاره مومي) يعني الله جل جلاله داسي علامې پيدا کړي چي: دلاري په پيدا کولو کي په کارېږي دستور په ذريعه دښې په بېدیا کي لاره مومي په دريابونو کي دلاري پيدا کولو لپاره هم له ستورو استفاده کېږي. ابن عباس رضي الله عنهما وايي چي: (علامات) دلارونښي په ورځ کي اوپه ستورو سره دوی دښې لاره پيدا کوي ﴿ أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ ﴾ آيا هغه (ذات) چي هرشي (پيدا کولای شي په شان دهغه چادي چي نشي پيدا کولای (هيڅ شی؟) دلته انکاري استفهام دی اومعنا دا چي آيا ددغه سترو شيانو پيدا کونکی ذات چي دومره نعمتونه يې درکړي له هغه چا سره برابر وي چي هيڅ يې دځان

لپاره په لاس کي نشته نه گټه رسوي اونه هم ضرر دفع کولای شي نورخولا پرېږده؟ آيا نو دغه سپک بڼه هغه ستر ذات د عالم پيدا کونکي سره شريک نيسي؟ پدې کي د کافرانو لپاره تبکيت اوددوی د هغه عبادت چي د بتانو په وړاندي بې ترسره کوي ابطال دی ﴿أَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴾ آيا نو تاسي پندنه اخلي (نوبه تاسي ته خپله خطا څرگنده شي چي تاسو د غير الله عبادت کوئ اود ابل توبيخ دی ﴿وَلَا تَعْدُوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصَوْهَا إِنَّ اللَّهَ لَعَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ او که و شمېرئ تاسي د الله نعمتونه (چي درکړي بې دي) نونه بې شئ شمېرلای (نورنگه به بې شکر ادا کړی شي؟) بېشکه چي الله خامخاښه بخښونکی (د گناهونو اوتقصيراتو) دی ډېر رحم والادی (په بندگانو خپلو چي ددوی له گناهونو سره سره ورباندي انعامات اوروي ﴿وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُسْرُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ﴾ او الله ته معلوم دي هغه نیتونه او اعمال) چي پټوي بې تاسي او هغه چي تاسو بې ښکاروي (نوبه ورباندي جزا درکړي ﴿وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ﴾ او هغه بتان چي دغه (کفار) بې بولي غير له الله نه نشي پيدا کولای دوی هېڅ څيز حال دا چي دوی پخپله (هم) پيدا کاوه شي (دوی د بشر د لاس پيداوار او صنعت دی نورنگه به دوی له الله پرته معبود جوړ شي) ﴿أَمَوْتُ غَيْرُ أَحْيَاءٍ﴾ دغه (بتان) مړه دي (روح پکي نشته نه ويښي، نه اوري ځکه دوی جمادات دي) ژوندي نه دي (نورنگه تاسو ددوی عبادت کوئ؟ حال دا چي تر هغوی تاسي بهترياست ځکه ژوند خو لري؟ ﴿وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ﴾ او (په دي هم) نه پوهېږي دغه (بتان) چي کله به را ولاړاوه شي (عابدان ددوی يعني دوی جمادات دي احساس او شعور نه لري پدې کي په مشرکانو باندي تهکم کول دي ﴿إِنَّهُمْ كُفِرُوا بِهِ﴾ معبود ستاسي يو معبود دی (د عبادت مستحق او ورهېڅ شريک نلري) ﴿فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكَرَةٌ﴾ نو هغه (کسان) چي ايمان نه راوړي په آخرت زړونه ددغو (بې ايمانو) منکر دي (له وحدانيت د الله اودبعثت او جزا څخه) ﴿وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ﴾ اوددوی تکبر کونکي دي (له منلو د حق نه وروسته له هغه چي دلائل بې ورته څرگند شوي هم دي ﴿لَا جَرَمَ أَتَى اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُسْرُونَ وَمَا يُعْلِنُونَ﴾ رښتيا واقعي خبره داده چي بېشکه الله ته معلوم دي (هغه حالات) چي پټوي بې دوی او هغه چي ښکاره کوي بې ﴿إِنَّهُ لَا يَحِثُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ﴾ بېشکه چي دغه الله نه خوښوي تکبر کونکي (له توحيد او ايمان څخه) ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَآذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ﴾ او کله چي دغو (متکبرانو) ته وويلی شي چي ستاسي رب (پخپل استازي ﷺ) څه شی نازل کړی دی؟ ﴿قَالُوا أَأَسْطِطِرُّ الْأَوَّلِينَ﴾ نو وايي دوی دغه خوشي افسانې د پخوانيو (خلکو) دي دغه به بې داستهزاء او ملنډو په توگه ويل چي دغه رب العالمين کلام نه دی بلکه د پخوانيو امتونو څرافات او چتياي دي مفسرين کرام وايي چي: کله به مشرکان دمکې په لارو کي کنېناستل نوبه بې خلگ له رسول الله صلی الله عليه وسلم څخه شړل او و وېرول کله چي به د حجاجو ټولگيو ورڅخه وېوښتل چي په

محمد صلی الله علیه وسلم څه شی نازل شوی دی؟ نو دوی به ورته ویل د پخوانیو امتونو باطلې کیسې
 وایستی دي (۱) ﴿لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ﴾ (نوالله فرمایي چي) دپاره ددې چي په شاواخلي پېټي
 (دگناهونو) خپلو) يعني دوی دغه بهتان ویلو ترڅو خپل بشپړ گناهونه بار کړي پرته له دې نه چي هېڅ هم
 ځني کم شي ﴿كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ پوره په ورځ د قیامت کي ﴿وَمَنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ
 عِلْمٍ﴾ او (هم داسي واخلي) له پېټي (دگناهونو) د هغو کسانو) چي گمراه کړي دي دوی هغولره په
 نېوځي کي) ځکه دوی د هغو مشران اورښان وو ځکه به یې گناهونه ورباندي بارېږي ﴿الْأَسَاءَةُ مَا
 يَزِيدُكَ﴾ خبردار شئ بددی هغه څيز چي دوی یې باروي (پخپلو شاوو باندي) دغه په زجر کي زیاته
 سالنه ده ﴿قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾ په تحقیق مکر کړی دی (مجرمانوله انبیاءووسره) هغو
 کسانو چي (تېر شوي) دي پخواله دوی نه؛ دوی غوښتل چي دالله دنور شغله مړه کړي هغوی دمکې له
 گذرو پخوانو تېر شوي وو پدې کي درسول الله صلی الله علیه وسلم لپاره ډاډینه اوتسلاده ﴿فَأَقْبَهُ اللَّهُ
 نَبَاهُهُمْ مِنَ الْفَوَاحِشِ﴾ (نوراغی حکم) دالله په (چپه کولو) د (اوچتو) مانپو ددوی له تاداوونو څخه
 پدې کي ددوی دمکر تمثيل شوی دی چي انجام یې څه وو؟ ﴿فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ قَوْفِهِمْ﴾
 نو پرېوت پردوی چت (دکوټو ددوی) له پاسه دسرونو (ددوی اومړه شول) ﴿وَأَتَتْهُمْ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ
 لَا يَشْعُرُونَ﴾ اوراغی دوی ته عذاب له هغه لوري چي نه پوهېدل؛ په زړه کي یې هم نه ورتېرېدل په آیت
 شریف کي دهلاکت پوره تمثيل راغلی چي هغه کسان چي په انبیاءو علیه السلام ملنډي وهي له
 هغوی سره مکر کوي دالله ددعوت اوبلني په وړاندي ځنډ جوړوي داسي سوچ کوي چي ددوی
 مکر و فریب به شنډ نشي اوتد بیر به یې مات نشي خوالله پردوی چاپېردي الله یې له داسي پلوه چي دوی
 گومان هم نکوي هلاکوي ﴿ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُخْزِيهِمْ﴾ بیا په ورځ د قیامت کي به (الله وشرموي)
 رسوا کړي دوی ﴿وَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَاءِي الَّذِينَ كُنْتُمْ تُشْفِقُونَ فِيهِمْ﴾ اووبه فرمایي چي: چېرته دي
 شریکان زما؟ (ستاسي په زعم) هغه چي وی تاسي چي مخالفت به موکاوو (له انبیاءو سره) هغوی
 راحضر کړئ چي ستاسي شفاعت وکړي په آیت شریف کي داستهزاء اوتهکم اسلوب راغلی دی ﴿قَالَ
 الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ إِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالْشُّوَاءَ عَلَى الْكَافِرِينَ﴾ وبه وایي هغه کسان چي دوی ته علم ورکول
 شوی دی (بلونکي، علماء دعوتگر) چي بېشکه رسوا یې ده نن ورځ اوعذاب پر کافرانودی دغه به
 دشمنت په توگه ووايي ﴿الَّذِينَ تَوَفَّيْنَاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ﴾ هغه (کافران) چي قبضوي (ارواح د)
 درې ملائکي پدې حال کي چي ظلم کونکي دي دوی په نفسونو خپلو (په کفر او شرک سره) ﴿قَالُوا

الَّتِي مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوءٍ ﴿ نو وړاندې به کړې روغه (غاره به کښېږدي خلاف العاده به دغه د
 دمرگ کي اووبه وايې) نه وو موږه چي عمل به موکاوو دهېڅ قسم بدې (لکه چي بل ځای الله ددوی
 هسي حکايت کوي چي وايې به: ﴿وَأَقْوَرَتَا مَا كُنَّا نَشْرِكُ﴾ ۱۰ ﴿بَلَىٰ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾
 (نووبه وايې الله ولي مونه کاوو دروغ مه وايې!) بلکه کاووتاسي معصيت گناه بېشکه چي الله بنده عالم
 دی په هغه څه چي تاسي به کول (په دنيا کي) ﴿فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا﴾ (نو اووبه وېلي شي
 دغو ظالمانو ته) چي ننوزی اوس تاسي ددوږخ په دروازو کي چي تل به پکي یاست ﴿فَلَيْسَ مَنُورُ
 الْمُنْكَرِ﴾ نو خامخابد ځای دهستوگني دادوږخ دی دمتکبرانولپاره.
 بلاغت:

پدې آيتونو کي چي دبدیع اوبيان کومي ښکلاوي شته څه يې دلته په لاندې ډول دي:

- ۱- پدې آيت کي چي فرمايې: ﴿فَاتَّقُوا﴾ دالنفات صنعت راغلی اود مستعجلينو لپاره خطاب دی
- ۲- داطناب اسلوب چي فرمايې: ﴿أَمَوْتُ غَيْرُ أَحْيَاءٍ﴾ چي دغه دهغو کسانو چي دبتانو عبادن
 کوي سفاقت څرگندوي او بل مثال يې دا آيت چي: ﴿لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ﴾ دی
- ۳- دطباق صنعت د﴿يُسْرُوكَ... او... يُقْلِتُونَ﴾ او ﴿تُرِيحُونَ... وَتَرْحُونَ﴾ ترمينځ
- ۴- دمبالغې صيغه لکه په ﴿خَصِيمٌ مُّبِينٌ﴾ او ﴿لَعَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ کي چي راغلی دی
- ۵- دسلب طباق لکه په ﴿أَمَّنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ﴾ کي چي راغلی دی.
- ۶- پدې آيت کي چي فرمايې: ﴿لَا يَخْلُقُونَ وَهُمْ يُخْلَقُونَ﴾ ناقص جناس شتون لري.
- ۷- تمثلي استعاره لکه ﴿قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ... فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ مَوَاقِعِهِمْ﴾
 کي چي ددغومکر جنو حال يې له هغه چاسره تشبيه کړ چي دنګي ماني يې وداني کړي وي او ورباندي
 راپرېوزي دوی ترې لاندې ومري پدې کي تمثلي استعاره راغلی ده اود مشابهت وجه يې داده چي دوی
 خوګومان کاوودغه به ددوی دبقا سبب وي خو هغه يې د هلاکت سبب جوړ شي لکه چي وايې:
 کوهی مه کينه دبل سړي په لار کي * ناګهانه به دسايه کوهي لار شي
 فائده:

قرطبي وايې چي: سورة النحل ته دنعمتونو سورت هم وايې ځکه چي الله کوم زيات نعمتونه
 پخپلو بندگانو پېرزو کړي دلته يې يادونه شوي ده (۱)

***

الله تعالى فرمايې:

﴿ وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا خَبَرٌ لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ ﴿٣٠﴾ رَبُّكُمْ دَارُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣١﴾ جَنَّاتٌ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ كَذَلِكَ يَجْزِي اللَّهُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٢﴾ الَّذِينَ تَوْفَّيْنَاهُمُ الْمَلَائِكَةَ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ أَدْخَلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٣﴾ هَلْ يَصُورُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ أَمْرٌ رَبِّكَ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَئِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٣٤﴾ فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٣٥﴾ وَقَالَ لَبِئْسَ الْأَشْرَكُاءُ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ هَلَّ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَلَّ عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَخَسِرُوا الظَّالِمِينَ فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٧﴾ إِنْ تَحَرَّصَ عَلَى هُدَاهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الضَّالِّينَ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٨﴾ وَاسْمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَنِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَنْ يَمُوتُ بَلَى وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ يَسْتَبْشِرُونَ لَهُمْ آتِيَتُهُمْ بِمُخْتَلِفُونَ فِيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ كَانُوا كَاذِبِينَ ﴿٤٠﴾ إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَكُنَّ لَهُ كُنٌّ فَيَكُونُ ﴿٤١﴾ وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَآجِرُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤٢﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٣﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِي إِلَيْهِمْ فَسَلُّوا أَعْيُنَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٤﴾ يَالَيْتَنِي وَالرُّبْرُ وَأَدَلَّكَ الْبَلَاءُ لَيْسَ لِلنَّاسِ مَا يُرَى إِلَّا نَهْمٌ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٥﴾ أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ يَخْفَى اللَّهُ بِهِمْ أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَى تَخَوُّفٍ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٤٦﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِي تَقْلُيبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٤٧﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَى تَخَوُّفٍ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٤٨﴾ وَلِلَّهِ يَرْجِعُ أَمْرُكُمْ إِلَى مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ يَنْفَعِيوْا ظِلَالَهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالْشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِلَّهِ وَهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾ وَبَشِّرِ الَّذِينَ يَتَّقُونَ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٥٠﴾ يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ قَوْلِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٥١﴾﴾

ما يؤمرون ﴿٥١﴾ ﴿ النحل: ٣٠ - ٥٠ ﴾

مناسبت او تراو:

کله چي الله تعالى دهغوید مرغو کسانو چي دالله دنعمتونو کفران یې کړی یادونه وکړه هغوی چي قرآن کریم یې پیغور گانه او ویل یې چي دغه دپخوانیو امتونو چتیاات او ایلتي کیسې دي نوالله ددوی خړوي انجام او هغه خواري ، شرمندگي اوسپک والی ونبود چي دوی به ورسره په فیامت کي لاس وگرېون وي ورپسې دلته الله پاک دنېکمرغه خلکو هغه نعمتونه او پېرزویني راوړي چي الله به یې په

جنت کي ورکوي ترڅو د دواړو ډلو تر مينځ جلاوالی برېښي او د ابرارو او فجارو تر مينځ ښه بېلتون وشي لکه چي د قرآن کریم تل همدغه اسلوب دی لغتونه:

(الربر) آسماني کتابونه د زبور جمع اولیکلي کتاب ته وايي (خسف) په ځمکه کي ننوتل ته (خسف) وايي (بنفا) یو بل لوري ته کږېږي او سیوري ته (فني) ځکه وايي چي: له یوه لوري بل ته خوځېږي درومي (داخرون) سپک او ذلیل. تفسیر:

﴿وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا﴾ او و به ویل شي هغو کسانو ته چي متقيان (دایمان خاوندان دوهمه ټولگی ده) ﴿مَاذَا أَرَلَّ رَبُّكُمْ قَالُوا خَيْرٌ﴾ (چي څه څیز دی هغه چي ستاسي رب نازل کړی دی؟ نو و یې دغه (مؤمنان) چي (رالېږلی یې دی زموږ) خیر) مفسرین کرام وايي: د حج دموسم په وخت کي به چي کله سړی مکې ته راغی نو له مشرکانو څخه به یې د محمد صلی الله علیه وسلم په هکله او د هغه چاري پوښتنه کوله هغوی به ورته ویل: بېشکه دغه کاهن، کوډگر او دروغجن دی او بیا به مسلمانانو ته راغی او د محمد صلی الله علیه وسلم او هغه څه چي ورباندي نازل شوي پوښتنه به یې وکړه هغوی به په ځواب کي ورته ویل الله ورباندي خیر، هدايت او قرآن نازل کړی دی نو الله جل جلاله د دوی د نېکي جزا په هکله بیان فرمایي ﴿لِيَذِيكَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً﴾ شته هغو کسانو ته چي نېکي یې کړي ده په دغه دنیا کي نېکه جزاء (د احسان په سبب) ﴿وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ﴾ او خامخا کورد آخرت (جنت) غوره دی (تر کورد دنیا ځکه چي هغه تلپاتي او دنیا فاني ده ﴿وَلَكُمْ دَارُ الْمُنْفَيْنِ﴾ او خامخا دېرینه کورد پر هېزگارانو دی (دغه دار) ﴿جَنَّتْ عَذْنٌ يَدْخُلُوهَا تَحْرَىٰ مِنْ نَحْيِهَا لَا تَهْتَرُ﴾ جنتونه دي دهمېشه او سدلو چي ننوزي به دوی هغونه چي رواني به وي لاندي (له مانيو او ونو) د هغه ويالې ﴿لَمْ يَمْ فِيهَا مَا يَشَاءُ رُكٌ﴾ چي وي به تل دوی ته په دغو باغونو کي هر هغه نعمت چي دوی یې اراده کوي (پرنه له کوم کړاو او مشکل څخه) ﴿كَذَلِكَ يَجْزِي اللَّهُ الْمُتَّقِينَ﴾ په شان د دغي جزا جزا ورکوي الله پر هېزگارانو ته (هغه چي پر هېز کونکي له محارمو او منگولي ښخونکي په اوامرو وي) ﴿الَّذِينَ نَفَقَتُهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ﴾ (هغه کسان چي قبضوي رواح گاني د دوی پر بنسټي پداسي حال کي چي پاک دي (دغه مقتين له شرک او معصيته خوښي به څرگندوي دوی د الله جل جلاله په پیوستون او ملاقات باندي) ﴿يَقُولُونَ سَلِّمْ عَلَيْكُمْ أَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ (سلام به ورته و بې دوی ته چي ننوزی جنت ته په سبب د هغو ښکيو چي تاسو به یې عمل کاوو) يعني ملائکي به سلام وراچوي او د جنت زېږی به ورکوي ابن عباس رضی الله عنهما وايي چي پر بنسټي به د الله له لوري سلام ورته راوړي او دا خبر به ورکوي چي دوی له

صاحب اليمين خخه دي (۱) ﴿ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ أَمْرٌ رَبِّكَ ﴾ (آيا انتظار کوي
 دغه (کفار) مگرددي چي رابه شي دوی ته ملائکي (دقبض کولو دروح يې) اوياراشي ورته حکم
 د عذاب درب ستا) بيرته خبره د مشرک نو تو بېخ او تقريع ته راوگرزي چي دوی خومره په باطل کي غوپه
 او په دنيا غره دي نو معنادا چي دوی انتظار نه کوي مگرددو و خيزونو چي يويې د مرگ راتلل دي او بل
 سمدستي عذاب دی آيا دوی ته د پخوانيو مکذبينو (دروغجنو) انجام خرگندنه دی چي ترې پند
 راخلي؟ ﴿ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ﴾ په شان د دغه (کفر او تکذيب) کړی وو (شرک او تکذيب)
 هغو کسانو چي پخواله دوی تېر شوي وو (ترخو چي ورباندي عذاب نازل شو) ﴿ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَٰكِنْ
 كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴾ او الله پردوی ظلم نه وو کړی (په اهلاک او تعذيب سره) ولکن وو دوی
 چي پرخانونو خپلويې ظلم کاوو (په شرک او گناهونو سره) ﴿ فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا ﴾ نو ورسېده
 دوی ته جزا د هغو بديو چي کړي وو دوی (دپلینو اعمالو خخه) ﴿ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴾
 وچاپېر شو پردوی (دردناک عذاب د جحيم) چي وودوی په هغه (عذاب) پوري به يې مسخرې کولې
 ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا ﴾ او وويل هغو کسانو چي شرک يې غوره کړی وو (د قريشو کفارو) ﴿ لَوْ شَاءَ اللَّهُ
 مَا عَمَدْنَا مِنَ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَا آٰبَاؤُنَا وَلَا حَرَمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ ﴾ که اراده فرمايلي وای الله
 نوموړي به عبادت نه وو کړي غير له دغه (الله) دهېڅ څيز (نه) موږ او نه پلرونو زموږ او نه به حرام کړی وو
 موږ يې له حکم د دغه (الله) هېڅ شی) يعني که د الله اراده وای نوبه نه موږ او نه هم زموږ پلرونو د باندو
 عبادت کړی وای او نه به مو هغه څه چي حرام کړي مودي لکه (بحائر او سوانب) حرام کړي وای دغه به يې
 دملنډو او استهزء په توگه ويل نه دا چي همدسي يې عقیده وه د دوی مقصد له دې نه دا وو چي گواکي
 د دوی اشراک او تحریم د الله په اراده ترسره شوی او دغه صواب او حق دی (۲) ﴿ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ
 قَبْلِهِمْ ﴾ په مثل د دغه (عمل د دوی کړي وو هغو کسانو چي پخواله دوی (تېر شوي) وو (له
 مجرمانو مکذبانو خخه استهزاء او تکذيب او همداسي باطل احتجاج يې کړی وو خپل کفر او گناهونه يې

(۱) الطبري ۱۴/۹۱

آیه تفسیر فی ظلال کې لیکي. چي دغه د مشرکانو یوه نوي ویناده چي دوی يې دخپل شرک د سبب په هکله کوي وايي. چي
 د دوی شرک او تحریم د ځينو ذباتو د الله په مشیت او اراده باندې صورت نېولی دی که الله غوښتي وای (ددوی په زعم) چي
 داسي څه دي ونکړي نو ځني منع کړي به يې وای. او دغه وهم او خطاء دی چي دوی يې د الهي مشیت په هکله لري ځکه الله
 جل جلاله د بندگانو لپاره شرک نه خوښوي او نه هم پدې راضي دی چي هغه پاکیزه حلال شيان دي حرام وگرزولی شي د الله
 دغه اراده د دوی درسلانو په ژبه منصوبي شريعت دوی ته ابلاغ شوي وه ځکه الله فرمايي: ﴿ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا
 أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الزُّلُمَ ﴾ دغه د الله حکم او دغه يې اراده ده خود الله خالق او حکیم ذات ارادې دا غوښتي چي بستر نه
 د غورواي او اختيار واک ورکړی چي هدايت غواړي، که ضلالت خوښوي. ۲۱/۱۴

هېرکړي وو سره له دې چې انبياوو دوی دالله له غضبه اوله اوره څخه وېرولي وو ﴿قَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا
 الْبَلَاغُ الْمُبِينُ﴾ آیاشته پر رسولانو؟ (بلکه نشته پرې هېڅ) مگر رسونه ښکاره ده (اودهدایت اوایمان
 واک له الله جل جلاله سره دی) ﴿وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ﴾
 او خامخاپه تحقیق لېږلی وو موږپه هر (پخواني) اُمت کې یو رسول چې (ووايې دوی ته) چې عبادت
 کوئ (یوازي) دالله اوځان ساتن له باطلو معبودانو څخه (لکه کاهن، شیطان اوبت اوهر هغه چې ضلالت
 او گمراهي ته مو بولي) ﴿فَمِنْهُمْ مَّنْ هَدَى اللَّهُ﴾ نو ځيني له دوی هغه وو چې الله ورته لارښوونه وکړه
 (عبادت اودین ته نوايمان يې راوړ) ﴿وَمِنْهُمْ مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ﴾ او ځيني ددوی هغه وو چې
 گمراهي پرې ثابته شوه (او کافران شول پوه شه چې الله خپل رسولان او استازي ددې لپاره رااستولي چې
 خلک دالله جل جلاله لوري ته وېرې نو ځيني ددوی دېلني اجابت کوي الله ورته دحق لارښوونه کوي
 او ځيني هغه دي چې بلنه يې نه مني نوالله يې گمراه کوي) ﴿فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَتْ عَاقِبَةُ
 الْمُكَذِّبِينَ﴾ نو وگرزی تاسي په ځمکه کې (ای دقریشو مشرکانو) نو وگورئ چې څرنگه وه آخره
 خاتمه (انجام) ددروغجن کونکو (ښايې چې تاسي پند واخلي) ﴿إِنْ تَحَرَّضَ عَلَى هُدَاهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَن
 يُضِلُّ﴾ (که ته ډېر حرص وکړې (ای محمده!) په هدایت ددوی نوېشکه چې الله دهدایت لاره نه ښيي
 هغه چاته چې گمراه کوي يې) دلته رسول الله ته خطاب فرمايې چې: ای محمده که ته ددوی په لارښوونه
 اوهدایت کې ډېر حرص هم وکړې خوالله جل جلاله په زوره او جبري توگه هدایت هغه چاته نه کوي چې
 پخپله خوښه يې گمراهي غوره کړي وي) ﴿وَمَا لَهُمْ مِّنْ نَّاصِرٍ﴾ اونه به وي دغو گمراهانو ته هېڅ له
 مددگارانو (چې دالله له عذابه يې وژغوري) ﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَن يَمُوتُ﴾
 او قسمونه کوي دوی پرالله په سختو قسمونو باندې چې الله به بیا نکړي ژوندی هغه څوک چې يوځل
 مړ شي، دوی بیرته راپاڅېدل ډېر ناشوني گڼل چې څرنگه به وراسته او يرې شوي بدنونه بیا رغېږي
 اوراپاڅېږي الله ددوی دتردېد په هکله وفرمايل: ﴿بَلْ وَعدَا عَلَيْهِ حَقًّا﴾ بلکه ژوندي به يې کړي (ځکه
 چې وعده يې کړې ده) پداسي وعده کولو چې پرې لازمه ده (خامخابه يې (تفضلاً) ترسره کوي)
 ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ وليکن ډېر د خلگونو پوهېږي (په قدرت دالله نوله بعث اونشور
 څخه انکار کوي) ﴿إِذْ بَيْنَ لَهُمُ الدِّيَّارِ يَخْتَلِفُونَ فِيهِ﴾ (دپاره ددې چې ښکاره کړي الله دوی ته (حشر
 اونشر) چې جگړې به کولې دوی په هغه کې) يعنې الله به دوی راپاڅوي چې دوی ته خپله گمراهي
 څرگنده شي هغه چې له بعث څخه به يې انکار کاوو اوترڅو هغه حق چې دوی به پکې اختلاف کاوو
 وربښکاره اوعدل وشي اودمطیع او عاصي ترمينځ بېلتون راشي اوظالم اومظلوم سره جلا شي) ﴿وَلَبَقَّةٌ
 لِّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ كَانُوا كَذِبِينَ﴾ او (بل) ددې چې پوه شي هغه کسان چې کفران شوي دي (پدې

خبره جي) بيشڪه دوى دروغچنان دي (په هغه ڇه کي چي دوى يي وايي) ﴿إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نُنْزِلَ لَهُ الْكُتُبَ فَيَكُونُ﴾ (بيشڪه هم دا خبره ده چي خبرزمور کوم څيز ته کله چي اراده وکړو (د پيدا کولو يي) داده چي ووايو هغه ته چي (پيدا) شه نو (پيدا) شي) يعني دغه چاره زيات محنت ته اړه نلري ځکه مور يوشي ته وايو (شه) پس هغه (وشي) مفسرين کرام وايي چي: دغه يوازي ذهنونو ته تقريبن او نژدې کول دي په حقيقت کي خو چي دالله پاک کوم کار ته اراده وشي نو پرته د (کن) له لفظ څخه هم هغه کدونکى دى ﴿وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا﴾ (او هغه کسان چي هجرت يي کړى دى (په لاره د) نه کي وروسته له هغه چي ظلم پرې وکړى شو) يعني هيوادونه، خپلوان او اهل يي دالله درضا لپاره پرېښودل وروسته له هغه چي دالله په لار کي عذابونه ورکول شول. امام قرطبي وايي چي دوى صهيب، بلال، خباب او عمار رضوان الله عليهم وو چي دمکې خلکو دوى سخت وخورول او څه چي يي غوښتل هغه يي ورته وويل او کله چي يي پرېښودل نو دوى مدينې ته هجرت وکړه (۱) ﴿لَيُبَوِّثَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً﴾ (نو خامخا ځاى به ورکړو مور دوى ته په دنيا کي ښه (ځاى) تر هغه چي دوى پرې ايښى دى. ابن عباس رضی الله عنه وايي چي دوى ته يي مدينه منوره دارالهجرت ورکړه ﴿وَلَا جُرْ أَلَاخِرَةَ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾ (او خامخا اجر د آخرت ډېر لوى دى که وى دغه (خلگ) چي پوهېدى (پرې) ﴿الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾ (او مهاجرين) هغه کسان چي صبر يي کړى دى (په کړاوونو او مصيبتونو) او خاص په خپل رب توکل کوي (هيوادونه او وروڼه يي پرې ايښي يوازي په پاک الله يي توکل وي او اجر ثواب يي عواري) ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوْحِي إِلَيْهِمْ﴾ (او نه وولېرلي مور پخوا له تانه (اى محمده) مگر سري (ستا په شان) له انسانانو چي مور به دوى ته وحى کوله) يعني اى محمده مور له پخوانيو امتونو څخه هم ستا په شان نارينه انسانان استولي او ورته مو وحى کړي وه لکه چي تاته موکړي. مفسرين کرام وايي چي قرشي مشرکانو د محمد صلى الله عليه وسلم له نبوت څخه انکار کاو او ويل يي الله پاک ډېر لوى ذات دى چي هغه دي بشر استازى راواستوي ولي الله جل جلاله پرېښته نه رالېږي نوالله وفرمايل: ﴿فَتَنَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ (نو پوښتنه وکړئ تاسي له اهل ذکر) (علماوو، پوهانو، اهل کتابو) څخه که تاسونه پوهېږئ: يعني دتورات او انجيل له عالمانو وپوښتنئ چي گردانياء عليهم السلام بشر (بنيا دمان) وو ﴿يَا بَنِيَّاتِ وَالزُّبُرِ﴾ (لېرلي وودغه رسولان) په ښکاره وو معجزو و (مقدسو) کتابونو باندې ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ﴾ (او نازل کړى دى مور تاته ذکر لپاره ددې چي بيان کړې ته خلکو ته هغه چي نازل شوي دي) (په دې قرآن کي) (دوى ته) يعني مور تاته دغه قرآن چي دزړونو وينوونکى او پند ورکونکى دى نازل کړى ترڅو هغوى ته حلال او حرام

اونور احکام ورونبسي ﴿وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ (اوبل لپاره ددي) چي بنائبري دوی (پکي) فکر او غور وکړي (اوځني پند واخلي) ﴿أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ يَخِفَّ اللَّهُ بِهِمُ الْأَرْضَ﴾ آيا نو په امن کي شوي دي هغه کسان چي مکرونه يې کړي دي ناکره له دې څخه چي دوی به کړي الله دوی په ځمکه (يعني آيا دغه کفار چي در رسول الله صلی الله عليه وسلم د وژلو توطنې يې جوړولې له دې څخه بېغمه شوي چي الله يې لکه قارون په ځمکه نني باسي ﴿أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ﴾ يا چي رابه شي دوی ته عذاب له داسي لوري چي دوی نه پوهېږي (پرې) يعني دوی ته به پداسي حال کي چي (دوی په بېغمي او امن وي عذاب راشي چي هډو دوی به د عذاب گمان هم نکوي اونه به يې په طرف پوهېږي چي له کومه راغی؟ ﴿أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِي تَقْلِيدِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ﴾ ياله دې چي ونيسي (الله) دوی په وخت د گرزېدلو د دوی (په ځمکه کي لپاره د سوداگري او رانيولو پلورلو) و نه دي دوی عاجز کونکي د الله ﴿أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَى تَخَوُّفٍ﴾ يا (له دې) چي ونيسي (الله) دوی له دې سره (چي دوی د عذاب له راتللو څخه په وېره کي وي) ابن کثيروايي چي: دغه دېر سحبت دی چي کله يو څوک د يوشمې له وېرې سره دراتلو تر څو انتظار باسي او هغه ورته راوړسوي ﴿فَإِنْ زَبْتُمْ لَرَّوْا وَفَرَّجِمُ﴾ نو بېشکه رب ستاسي خامخا به مهربن دی ښه رحم درلودونکی دی (چي تاسو ژر تر ژره په عذاب نه اخته کوي ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ﴾ (آيا نه گوري دوی هغه ته چي الله پيدا کړی له کومه خيزه) يعني آيا دغه کافران پند نه اخلي او د الله جل جلاله د قدرت نښي نښانې نه ويني چي الله غرونه، وني او وېرې پيدا کړي دي او همداراز نور مخلوقات ﴿يَنْفَعِيوْا ظِلُّهُ، عَنِ الْيَمِينِ وَالْشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِلَّهِ﴾ چي گريزي سيوري دهغه له ښي طرفونو او کيڼ طرفونو څخه پدې حال کي چي سجده کونکي دي (دغه سيوري) الله ته (د الله له ارادې و تونکي نه دي ﴿وَهُمْ دَاخِرُونَ﴾ حال د چي دغه سيوري عاجزي کونکي دي (الله ته) يعني د الله قدرت او تدبير ته غاړه اېښودونکي دي نو څرنگه کافران بيا د الله له طاعت څخه غاړه غړوي او تکبر کوي ﴿وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾ او خاص الله ته سجده کوي هغه شيان چي په آسمانونو کي دي او هغه شيان چي په ځمکه کي دي ﴿مِنْ دَابَّةٍ وَالْمَلَائِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ﴾ له گرزېدونکو او ملانکو حال دا چي دوی کبر نه کوي (له عبادته الله ته غاړه اېښودونکي وي ﴿يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ﴾ وېرېږي له رب خپل (چي اعلى دی پردوی په قهر او غلبه) له پاسه د دوی او کوي دوی هغه کار چي ورته حکم کاووه شي يعني د الله له جلال او عظمت څخه وېرېږي او تل تر تله د الله جل جلاله دا و امر و امنشال کوي

بلاغت: پدې آيتونو کي چي د بديع اوبيان کومي ښکلاوي شته دادي:

۱- ايجاز بالحذف پدي ڪلام کي چي ﴿قَالُوا خَيْرًا﴾ يعني ويل بي چي الله جل جلاله خير نازل ڪري

دي

۲- پدي قول د الله تبارڪ و تعالى کي د اطناب صنعت راغلي دي چي فرمايبي: ﴿مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ وَلَا حَرَمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ﴾

۳- د طباق صنعت پدي ڪلماتو کي ﴿هَدَى اللَّهُ ... حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ﴾ او پدي کي چي ﴿لَا يَهْدِي﴾
﴿يُضِلُّ﴾ او په ﴿الْيَمِينِ ... وَالشَّامِلِ﴾ کي.

۴- په دي ڪلام کي چي فرمايبي ﴿لَزُؤُفٌ رَجِيمٌ﴾ د مبالغې صيغې راغلي چي فعول او فاعيل دي
۵- د خاص ذکر وروسته تر عام چي فرمايبي: ﴿يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَالْمَلَائِكَةُ﴾
پدي کي د پاڪيزه پرڻتو تعظيم او تڪريم نغبتی دي.

۶- سجع لکه په ﴿يَتَفَكَّرُونَ ... دَاخِرُونَ يَشْعُرُونَ﴾ کي راغلي ده.
فائده: ځيني پوهانو د الله تعالى له دي وينا څخه چي فرمايبي: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوْحِيْ
بِهِمْ﴾ دارايستلي ده چي نبوت يوازي په نارينه وو سر و کي دي په ښځو کي نبوت له سره نشته او دغه
د باريک استنباط دي.

تنبيه:

ابن تيميه په منهاج السنة کي ليکي چي: په قدر باندي دليل نيول يو مخه ايزه دهر عقل او دين
دځوند له خوا باطل دي ځکه نو کله چي مشرکانو وويل: ﴿لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا ءَابَاؤُنَا﴾ الله
مل جلال بي داسي ترديد و فرمايو چي: ﴿قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ

أَنْتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ﴾ همداسي مشرکان پخپل فطرت او عقل سره پدي پوهېږي چي دغه باطل دليل دي
ځکه که چېرې يوددوي پرېل باندي ظلم وکړي او يايې زوی ورو وژني، يايې له ښځي سره زنا او بدلمي
وکړي، يا څوپه ظلم کولو باندي ټينګ رکوي او وايې چي که د الله خوښه وای نوبه مادغسي نه کول
ميښو که په دده دغه دليل ونه مني او نه به دغه ظالم دېل چادغسي دليل ومني خودليل ويونکی يوازي
ځان له ملامتيا غوري او داسي دليل راوړي. (۱)

الله تعالى فرمايبي:

﴿وَقَالَ اللَّهُ لَا تَتَّخِذُوا إِلَهَيْنِ اثْنَيْنِ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌُ وَاحِدٌ فَإِنِّي فَارِهَبُونَ ۝۵۱﴾ وَلَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَهُ
الْقُدْرَةُ وَإِذَا أَمَرْتُ اللَّهَ أَنْ تَقْعَزُوا فَمِنْ اللَّهِ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمْ الضَّرُّ فَإِنَّهُ يُخْرِجُكُمْ ۝۵۲﴾ ثُمَّ إِذَا

(۱) له معاسن التأويل لسم توک څخه په لندون.

كَشَفَ الضَّرَّ عَنْكُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٥١﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَا ءَاتَيْنَاهُمْ فَتَسْمَعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾ وَتَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ تَاللَّهِ لَتُسْأَلُنَّ عَنْهَا كُنْتُمْ تَفْذَرُونَ ﴿٥٣﴾ وَتَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ ﴿٥٤﴾ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَاطِمٌ ﴿٥٥﴾ يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِن سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيُنْتِكَهَ عَلَىٰ حُوبٍ أَمْ يُدْثِرُ فِي التُّرَابِ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٦﴾ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٥٧﴾ وَلَوْ يَوَاجِدُ اللَّهُ النَّاسَ ظَالِمِينَ لَظَلَمَهُم مَّا تَرَكَ عَلَيْهِ مِنْ دَابَّةٍ وَلَكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمَّرٍ فإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَفْجِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَفِيدُونَ ﴿٥٨﴾ وَتَجْعَلُونَ لِلَّهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ أَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ أَنَّ لَهُمُ الْمُنَىٰ لَا جَرَمَ أَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَأَنَّهُمْ مُّفْرَطُونَ ﴿٥٩﴾ تَاللَّهِ لَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ الشَّيْطَانُ أَغْوَيْنَاهُمْ فَهُمْ وَلِبِئْسَ الْأَوَّلُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٠﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٦١﴾ وَاللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْبَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٢﴾ وَإِنَّ لَكُم فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً لِّتُنْقِضُوا بِطُونِهِ مِنْ بَيْنِ قَرْنٍ وَدَمِرَ لَبًا خَالِصًا سَابِغًا لِلشَّرِيرِينَ ﴿٦٣﴾ وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٦٤﴾ وَأَرْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخَذَ مِنَ اللَّيَالِ يَوْمًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿٦٥﴾ ثُمَّ كُلِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا يَخْرُجُ مِنْ بَطُونِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَنُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِّنَّاسٍ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٦﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَوَفِّقُكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُدْرِكُ أَزْوَاجَ الْأَعْمُرِ لَكِنَّا لَا يَفْقَهُ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْنًا إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٦٧﴾ وَاللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَأْيِ رَزْقِهِمْ عَلَىٰ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَاءٌ أَفَبِعِزَّةِ اللَّهِ يَتَّخِذُونَ ﴿٦٨﴾ وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنْوَادِكُمْ بَيْنَ وَحَفَدَةٍ وَرَزَقَكُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِعِزَّةِ اللَّهِ هُمْ يَكْفُرُونَ ﴿٦٩﴾ وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِّنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ شَيْئًا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٧٠﴾ فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧١﴾ ﴿ النحل: ٥١ - ٧٤ ﴾

مناسبت او تراو:

کله چي الله تبارک و تعالی ددي يادونه وکړه چي دکائناتو هرڅه دالله لپاره غاړه ايسودونکي اودحکم منونکي دي نويې دلته يوازي دهغه ذات لپاره دعبادت کولو مارپينه وکړه هغه چي پيدا کونکي اوروزي رسان دي ورپسې يې دجاهليت دوختونو گمراهي بين اودخلگو يې ستره نعمتونو ته پام راواړاوو چي شکريې پرځای اودالله عبادت وکړي.

لغتونه:

(واصب) تل اولازم جوهرې وايې چي ددي کلمې چي وايې (وصب الشئ) معناداده چي هميشه به وي داڅيز لکه چي الله فرمايې (ولهم عذاب واسب) يعني تل ترته (تخرو) په لوړ اواز دعاگانې اوزاري کول

در (جار) معنا چيني وهل دي (كظيم) له قهر او غمه ډك او كظم هغه چاته وايي چي خوله پته كړي اوله ډېره نهره بېخي خبري نكوي (بتواري) پته بري (مون) ذلت، خواري (فرث) خوشايي كوم چي په كولمو او گېډه كي چتل مواد وي (سافا) خوندور اولذيذ (ذلا) دذلول جمع او معنایې د غاره اينښودونكي، تابع اوبې تكليفه ايل (حفده) لمسيان د اولادونو اولاد ازهرې وايي چي مرستندويانو او چوپړيانوته وايي.

تفسير:

﴿وَقَالَ اللَّهُ لَا تَتَّخِذُوا إِلَهَيْنِ اثْنَيْنِ﴾ او الله فرمايلي دي تاسي دوه معبودان مه نيسي (چي حق الله متعدد كېږي نه) ﴿إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌُ وَاحِدٌ﴾ بېشكه همداخبره ده چي دغه (برحق) معبود يودی (فرد او صمد دی) ﴿وَإِنِّي فَازَهَبُونَ﴾ نو خاص له ماڅخه پس ووبرېږئ ﴿وَلَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ او خاص همدغه ته دي هر هغه څه چي په آسمانو كي دي او چي په ځمكي كي دي (خلقا، ملكا او عبيدا) ﴿وَلَهُ الَّذِينَ رَامُوا﴾ او خاص هم ده ته دی طاعت همېشه واجب، ثابت (ځكه هغه برحق الله او خالص طاعت يې لازم دی) ﴿أَفَغَيْرَ اللَّهِ تُنْفِقُونَ﴾ آيا غير له الله څخه تاسي وېرېږئ؛ همزه داستفهام او هغه دانكار او توبيخ لپاره راغلی يعني څرنگه تاسي پرته له الله له بل چا څخه وېرېږئ چي نفع او ضرر نشته مگر د الله په ندرت كي دی؟ ﴿وَمَا يَكُم مِّنْ يَقَعَرٍ فَمِنَ اللَّهِ﴾ او هر هغه څه چي له تاسي سره دي له (كوم قسم) نعمت څخه نوله (طرفه) د الله دي (كه روزي ده، كه روغه سته او كه برئ دي ټول د الله د فضل او احسان څرگندونكي دي) ﴿ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجْتَرُونَ﴾ (بيا كله چي ورسېږي تاسي ته ضرر نو خاص هم دغه (الله) ته فرياد اوزاري كوي) يعني كله چي تاسوته رنځ، فقر، كړاو ورسېږي نو په لوړ آواز آواز كوي (دعا كوي مقصد تاسو د تكليف او سختي په وخت كي يوازي الله ته زاری كوي بې له دې چي خپلو بتانو ته مخ واړوي) ﴿ثُمَّ إِذَا كُشِفَ الضُّرُّ عَنْكُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ﴾ بيا كله چي (الله) دفع كړي (هغه) ضرر له تاسي څخه ناڅاپه يوه ډله له تاسي له خپل رب سره (بل) شريكوي، قرطبي وايي چي دكلام معنات عجيب له اشراكه دی چي څرنگه وروسته له نجاته تاسو له الله څخه مخ اړوي؟ ﴿لَا يَكْفُرُوا

بِمَا آتَيْنَاهُمْ﴾ لپاره ددې چي كفران وكړي په هغه څېز پوري چي موږ دوی ته ورکړی دی د نعمت، لددفع كولو درنځ او ضرر له تاسونه) ﴿فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ﴾ نو نفع واخلئ (په دنيا كي) نو ژر به پوه شئ تاسي (له اخروي عذابو ستاسو د كړو انجام به ووينئ) دا خو ظاهري امر دی مگر د تهديد او اخطار لپاره راغلی دی ﴿وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِّمَّا رَزَقْنَاهُمْ﴾ او مقرروي دا (كفار) دپاره دهغو بتانو چي په هېڅ (بې) نه پوهېږي يوه برخه له څينو دهغو (مالونو) چي موږ دوی ته ورکړي دي يعني

دوی دهغوستانولپاره چي دهغوی ربوبیت په کوم دلیل اوبرهان ورنه معلوم هم نه دی (۱) یوه برخه له کښتونو او حیوانونو مقرروي ﴿تَاللّٰهِ لَئِن لَّمْ يَکُفِّرُوْا عَنْ مَا کُنتُمْ تَفْعَلُوْنَ﴾ په الله قسم دی چي خامخه تاسي وپوښتلی شی له هغه چي تاسي دروغ تری (په الله او مقصد له دي څخه دتوبیخ او تګولو (تقریع) پوښتل دي) ﴿وَتَعْمَلُوْنَ لِلّٰهِ اَلْنَسَبَ﴾ (اومقرروي (داکفار) الله ته لوني) يعني ددغو کافرانو او مشرکانو دسفاهت اوبېعقلي دانښه ده چي پرښتې دالله جل جلاله لوني ګڼي نوالله ته دلونو نسبت کوي اوخانونونه دزامنو ﴿سُبْحَنَهُ وَهُمْ مَا يَشْنُوْنَ﴾ اویاک دی دغه (الله له دغه افک او بهتانه) او (مقرروي دوی) ځان ته هغه څیزچي ددوی خوښ وي (له زامنو څخه اودلونو څخه کرکه او نفرت کوي) ﴿وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنْثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا﴾ اوکله چي خبرورکړي یوتن ددغو (کفارو) ته (په پیدا کېدو) لورسره نو وګرزي مخ دده تک تور له غمه (اوپرېشاني) ابن کثيروايې چي دغه له غم اوپرېشاني څخه کنایه او توروالی مقصدنه دی اوعرب هغه چاته چي له غم سره مخ شي و یې چي مخ یې تور شو (۲) ﴿وَهُوَ كَلِيمٌ﴾ حال داچي دی له قهره ډک وي ﴿يَتَوَرَّى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ﴾ پټ ګرزي له خپله قومه له سببه دناخوښي دهغه شي څخه چي خبرورکړی شوی دی ده ته (چي دلور دزېږېدلو خبردی اودالکه چي یوازموښت وي اودالله لورینه نه وي اویا سوچ کوي چي څه به ورباندي کوي؟) ﴿أَیُنْسَیْکُمْ عَلٰی هٰؤُلَاءِ اَمَّ یَدُّشُمْ فِی الْاَزَابِ﴾ آیاوساتي هغه لور سره له سپکاوي اوکه یې ومندي (ژوندی) په خاورو کي؟ ﴿اَلَا سَاءَ مَا یَحْكُمُوْنَ﴾ واورئ، خبردار شی چي بددی هغه چي حکم کوي دغه (کفارچي دلونو نسبت خپل الله ته کوي اودوی ته هغه بیدومره خواري اوسپکي دي دوی ځانته نارینه زامن غوره کوي (تعالی الله عما یقولون علواکبیرا) ﴿لِلَّذِیْنَ لَا یُؤْمِنُوْنَ بِالْآخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ﴾ دی هغو کسانوته چي ایمان په ورځ دآخرت نه راوړي مثال ناکاره (يعني په قباحه کي چي متل ګرزېدلی وي هغه ددوی لپاره دی ځکه دنقص دوی ته نسبت کاووشي الله ته دنقص اوکمي نسبت کېدونکی نه دی) ﴿وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰی﴾ اوخاص الله لره دی مثال لوړ (ځکه هغه لره مطلق کمال دی او دمخلوقاتوله صفتونو څخه پاک اوسپېڅلی دی) ﴿وَهُوَ الْعَزِیْزُ الْحَکِیْمُ﴾ اوهم دی قوي، غالب، حکمت والا په تدبیر خپل کي ورپسې الله پخپلو بندګانو باندې دحلم یادونه کوي چي سره له دې چي بندګان یې ظلمونه کوي خوالله یې سمدستي نه نیسي فرمایي: ﴿وَلَوْ یُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَکَ عَلَیْهَا مِنْ دَآبَرٍ﴾ اوکه نیولي وای الله (دا) خلګ په ظلم (کفراومعاصیو) ددوی سره نوبه یې نه وو پرې ایښی پرمخ دمخکي هیڅ یو خوځېدونکی (له انسان او حیوان څخه) ﴿وَلٰکِنْ یُّؤَخِّرُهُمْ اِلٰی اَجَلٍ مُّسَمًّیٍّ﴾ ولیکن وروستی کوي

(۱) چایاویلي چي دوی ګرزوي یوه برخه دهغه چي الله دوی ته ورکړي دي لپاره ددوی دهغو خدايانو چي هغوی به هیڅ مه پوهېږي ځکه جمادات دي.

(۲) القرطبي ۱۱۶/۱۰

دوی تر هغه نستی به نه مه کړی شوی پوری (چې د حکمت غوښتنه وي) ﴿ فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَفْزِحُونَ ﴾ نو کله چې راشي نېټه (ټاکلي - شلاک د دوی) نه به وروسته کېږي (دوی له هغې بڼې څخه) (په اندازه) دیوې کړی اونه به ترې رومي کېږي، لکه چې الله بل ځای فرمایي: ﴿ وَحَقَّقْنَا لِيُسْأَلَهُمْ مَّوْعِدًا ﴾ (الکهم ۵۹) ﴿ وَتَجَعَلُوا لِلَّهِ مَا يَكْرَهُونَ ﴾ او ثابتوي (دا کفار) الله ته هغه چې به یې گڼي (دوی خپلو ځانولره) (لکه لوني چې دوی ځني کرکه کوي اودغه درومي توپیخ لپاره تاکید دی) ﴿ وَتَصِفُ أَلْسِنَتُهُمُ الْكُذْبَ أَنَّ لَهُمُ الْمُشْرُوقَ ﴾ اوبیانوي ژبي د دوی دروغ (چې داسي وایي) بېشکه شته دوی ته ښه حالت (په نزد د الله چې دوی به جنتیان وي) ﴿ لَا جُرْمَ أَنْ لَهُمُ النَّارَ وَأَنْتُمْ مُفْرِطُونَ ﴾ ثابت خبره داده چې بېشکه شته دوی ته اور د دوزخ اوبېشکه دوی (کفار) به په منډه بیولي شي هلته، په اور کې به پرېښودلی شي (۱) (پر ځای د دوی د دغو هیلو چې دوی یې لري) بیا الله جل جلاله د پیغمبرانو دراستولو نعمت بیانوي ترڅو رسول الله صلی الله علیه وسلم کله چې ورته د کفارو له لوري کړ وونه رسېږي په هغوی پسي د صبر او زغم اقتداء وکړي نو فرمایي: ﴿ تَأْتِيهِمْ لِقَاءُ رَبِّهِمْ أَكْبَرًا قَالُوا نَحْنُ الْمَرْبُوتُونَ ﴾ (ای محمد ۱) پیغمبران نو بنایسته کړل دغو (امتونو) ته شیطان هغه (بد) عملونه د دوی (چې د پیغمبرانو تکذیب یې کاو او هغه څه یې نه منل کوم چې انبیاوو ورته راوړي وو) ﴿ فَهُمْ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ ﴾ نو هغه شیطان د دوی دوست دی نن ورځ (په دنیا کې اوبېکاره مرستیال دی) ﴿ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾ وشته دوی ته په آخرت کې دردناک عذاب ﴿ وَمَا أُنْزِلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ ﴾ اوندی نازل کړی موږ پر تادغه کتاب (قرآن) مگر د دې لپاره چې ښکاره کړې ته (ای محمد ۱) دوی ته هغه څیز چې اختلاف کړی دی دغو (خلکو) په هغه کې (له دین او حکمونو څخه چې پر دوی دلیل راوړل شي) ﴿ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴾ (اولپاره د) هدایت او (لپاره د) رحمت د (هغه) قوم چې ایمان لري) یعني موږ قرآن کریم د زړونو د لارښوونې لپاره او هم رحمت او شفاء را استولی د مؤمنانو لپاره ورپسې الله د خپل قدرت په باب چې په وحدانیت یې دلالت کوي داسي فرمایي: ﴿ وَاللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ﴾ او الله له طرفه د آسمانه اوبه نازلي کړي (د باران) نو ژوندی (زرغونه) یې کړه پدې د بوسره ځمکه وروسته له مرګه (وچوالي) دهغې ﴿ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَمَعُونَ ﴾ بېشکه پدغه (زرغونتوب) کې پس له وچوالي خامخا دلیل (ښکاره د قدرت) دی لپاره دهغه قوم چې (د الله احکام

۱. لومړی د حسن او قتاده رحمهما الله قول دی چې له فرط څخه اخیستل شوی اود اوبو هڅه کونکي ته وایي او مجاهد رحمه الله وایي چې معنایې پرېښودل شوی دی.

دزړه په غوړونو (اوري (اوپکي سوچ او تدبر کوي) ﴿ وَإِنَّ لَكَ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً ﴾ او بېشکه دې تاسي ته په چارپايانو کي عبرت (اوپند چي دغه اوښان، غوايي، پسونه، وزې چي تاسوته تابع او مسخرگرزول شوي دالله په قدرت، عظمت او وحدانيت سره دليل دي) ﴿ شَتَّىٰ كَرِيمًا فِي بُطُونِهِ ﴾ درځښو تاسوته له هغو ځينو څيزونو څخه ﴿ مِنْ بَيْنِ فَتْنٍ وَدَمْرٍ لِّبَنَاتٍ أَلِصَّافًا لِلشَّرِيبِ ﴾ (له مينځه دخوشايو اووينو شيدي صافي، پاکي، آسانه تېرېدونکي (خوش مزه) لپاره دځښونکو) يعني تاسوته دوينو او خوشايو څخه پاکي خالصي گټوري شيدي (۱) درځښو چي آسانه بې تکليفه خوندوري په ستوني کي تېرېږي ﴿ وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا ﴾ اوله مېوو د خرماگانو او تاکو څخه (هم درځښو) چي جوړوي تاسي له دې مېوو څخه نشه کونکي او روزي ښه (لکه خرما او مميز (کشمش) ابن عباس رضي الله عنهما وايي چي: رزق هغه حلاله مېوه او سکرهغه حرامه ماده بلل کېږي ﴿ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴾ بېشکه پدغو مېوو (اومشتقاتو) کي خامخا دليل ښکاره دی لپاره دهغه قوم چي عقل چلوي (اوپکي غورکوي) ابن کثيروايي چي د عقل يادونه دلته پدې مناسب ده چي هغه په انسان کي ترټولو اشرف جزدي نوځکه الله پاک پدې امت باندې هغه نشه اي توکي مشروبات حرام کړي خوچي عقل بې وژغوري (۲) اوکله چي الله تعالی هغه څه ذکرکړل چي دهغه په ستر قدرت دلالت کوي اولري حکمت يې څرگندوي کوم چي دخوشايو اووينو له مينځه شيدي راباسي اوښايسته روزي له خرما او تاکونو څخه ورکوي نو ورپسې يې دشاتو دراايستلو هغه چي شفاء ده بيان وفرمايل چي دغه له کمزوري حشرې څخه راوړي اودهغې په ژوندژواک کي عجائب او غرائب دي اودغه ټول دمقتدر صانع په عظمت دلالت کوي الله فرمايي: ﴿ وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّفْلِ أَنْ اتَّخِذْ مِنْ لَبَنٍ يُبْرَأَ مِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴾ (اوپه زړه کي واچوله ستارب د شاتو مچيو ته چي جوړوي تاسي په غرونو کي کورونه اوله ونو څخه اوله هغو څخه چي خلک يې لوړ جوړوي) مرادله وحی څخه هدايت او الهام دی يعني داچي دهغو مصالح مي وروښودل چي خپلي کوتې په شپږ څنډېز (مسدس) توگه په عجيبه شان جوړکړي او په دې دريو ځايونو کي يې ودان کړي چي هغه غرونه، وني او هغه ځايونه دي چي خلک يې لوړ دسيوري لپاره جوړوي ﴿ ثُمَّ كُلِي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ ﴾ بيانو خورئ تاسي (اي مچيو!) له هر ټول مېوو څخه (او گلانو چي دغه مېوي او گلان خواږه، ترخه، تروه او هر قسم وی خودالله په قدرت به ترې غسل (شات) جوړېږي ﴿ فَأَسْلُكِي سُلُكَ رَبِّكِ دُلًّا ﴾ (نوخن (الوزي) په لاره درب خپل پداسي حال کي چي آسانه ده) بې تکليفه) يعني دڅرخوراک لپاره په لارو صافو کي درومي چي الله ستاسو لپاره مسخرکړي او دتگ راتگ په وخت پکي نه ورکېږي ﴿ بِمَجْرَجٍ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَنُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِّلنَّاسِ ﴾ (راوړي له گېډو ددوی دځښلو

(شي شات) چي مختلف دي رنگونه ددي (شاتو) په دغو (شاتو) کي دخلگولپاره شفاء ده) يعني دمچيوله گېډومختلف النوع شات چي سره، سپين اوژېر رنگونه لري راوړي اودخلگو ددېرو ناروغيولپاره دواډي امام رازي وايي: که چاويل چي څرنگه دخلگولپاره شفا بلل شوي حال داچي د(صفراء) دناروغانولپاره تاوان لري؟ خواب دادی چي الله تعالى ندي ويلي چي (لکل الناس) اوياداچي شفاء دي په هر حال کي بلکه څرنگه چي دغه شات دخينو لپاره خوشفاډي اوددواگانو ځيني برخه خوشات وي نوداسمه خبره ده چي وويل شي پدې کي شفا ده (۱) ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ بېشکه پدې کي خامخاډېر لوی دليل دی دپاره دهغه قوم چي فکرکوي (دالله په ستر قدرت او بديع صنعت کي) ﴿وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَوَفِّقُكُمْ﴾ اوالله پيدا کړي ياست تاسي وروسته له هغه چي هيڅ شي نه وي بيا به وژني تاسي (په وخت داچل رسېدلو ستاسي کي) ﴿وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَىٰ أَذَلِّ الْأُمُورِ﴾ اوځيني له تاسي هغه څوک دي چي رد کولای هغه ډېر خوار ژوندون ته (چي هغه دېوداوالي زهېرتوب دی) ﴿لَكُمْ لَا يَغْلَرْ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئًا﴾ دپاره ددې چي ونه پوهېږي (دغه زور) پس له هغه علمه چي يې درلود په ځواني کي په هيڅ شي (لکه وړوکی ماشوم غوندي شي عقل اوتوان يې نقصان ومومي) ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ﴾ (بېشکه چي الله ښه عالم دی (په هر شي) ښه قادردی) يعني الله دخلگو په تدبيرښه پوه اود قدرت خاوند دی په هغه څه چي اراده يې وفرمايې لکه چي انسان له علم څخه جهل ته بيايي همداسي يې له مړيني وروسته را ژوندی کوي هم. عکرمه رضی الله عنه وايي: څوک چي قرآنکريم لولي نودغه (ارذل العمر) ته نه رسېږي (۲) ﴿وَاللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ﴾ اوالله زياته درکړي ده روزي ځيني دتاسوته پرځينو نوروباندي (دغه بډای دی اودا بل نهستمن دغه مالک دی اودا بل مملوک) ﴿فَمَا أَلْزَمَكَ تَفَلُّوا بِرَأْيِ رِزْقِهِمْ عَلَىٰ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَاءٌ﴾ (نونه دي هغه کسان چي زيات ورکول شوي دي دوی ته رد کونکی دروزي خپل هغه چاته چي مالکان شوي دي ښي لاسونه ددوی (مريونه) يعني دغه بډايان خپل مريونه پدغه روزي کي له ځان سره نه شريکوي چي بيا دواړه سره برابر وي داهسي مثال دی چي الله دمشرکانولپاره بيان کړی. ابن عباس رضی الله عنه وايي: معناداچي دوی دې ته نه دي تيار چي خپل مريونه ددوی په مالونو او ښځو کي ورسره شريکان کړي نوبيا دوی څرنگه زما بندگان له ماسره په الوهيت اوسلطان کي شريکان بولي؟ ﴿أَفَبِعَمَلِهِ اللَّهُ يَجْحَدُونَ﴾ (آيانو په نعمت دالله باندي دوی (مشرکان) انکارکوي) استفهام دانکارلپاره دی يعني چي آيادوی له هغه سره شريک نيسي او هغه نعمتونه اوزياته روزي دوی ته ورکړي ده؟ ﴿وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا﴾ اوالله پيدا کړي دي ستاسي له جنسه ښځي (چي زړه مو ورسره مينه اوالفت وکړي، آرام شي، ترمينځ مورحمت اومهرباني

(۱) المحتصر ۲/ ۳۳۶ (۱) الفيسر الكبير ۷۲: ۲۰

۲. ردالمسير ۴/ ۳۷۷

حوره شي) ﴿سَرَّ لَكُمْ مِنْ أَرْزَاقِكُمْ نَيْنَ وَحَفَدَةً﴾ او پيدا ڪري ٻي ڏي تاسي ته له بنحو ستاسي زامن اولمسي ؛ لمسانوته ٻي خڪه (حفده) وويل چي دوى دنيا ڪونو خدمت ڪوي دهغوى دخبرو او غويستو اطاعت ڪوي ﴿وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ﴾ اوروزي ٻي درڪره تاسي ته له طيباتو (پاڪيزه) وو (مهوردانو، اوچارپاڻانو خخه) ﴿أَفَالْبَاطِلُ يُؤْمِنُ وَيُفْقِتُ اللَّهُ هُمْ يَكْفُرُونَ﴾ او آيانو (دغه ڪفار) پرباطلو (مغيردانو) ايمان راوري اودالله په نعمت (چي اسلام ڏي) ڪافران ڪهري؟ دغه استفهام بيادتوبيخ اوتقريب لپاره ڏي يعني آيا وروسته له دادومره نعمتونو دالله بياهم دوى په بتانو ايمان راوري او په رحمان ڪافران ڪهري؟ ﴿وَيَقْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ شَيْئًا﴾ (او عبادت ڪوي دغه ڪفاري له الله هغه (خير) چي هيڻ واک نلري ددوى درزق (ورڪولو) له آسمانونو او ڄمڪي (هيڻ خير) يعني دغه مشرڪن دهغو بتانو عبادت ڪوي چي دباران په اورولو اودڄمڪي په زرغونولو توان نلري چي دوى ته لڙيا بهه روزي (رزق) ورڪري ﴿وَلَا يَسْتَطِيعُونَ﴾ اونه طاقت لري (ڪه وغواڙي هم نوان بي نشته) ﴿فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ﴾ نومه بيانوى تاسي الله لره مثالونه (چي شيان ورسره مشابه گهڻ بلڪه الله هغه ذات ڏي چي مثل، مشابه اوسيال نلري) ﴿إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَشْرَ لَا تَقْلُونَ﴾ بيشڪه الله ته معلوم ڏي (ٽول حقائق) اوتاسي نه پوههري (دالله د عظمت په قدر اواندازه).
بلاغت:

پدي آيتونو کي چي دبديع اوبيان ڪومي ٻشڪلاوي شته دادي:

- ۱- دالنفات صنعت چي له تڪلم خخه ٻي غياب ته فرمايلي ڏي لکه چي وايي: ﴿فَأَنشَأَ فَاذَهُنَّ﴾ اوداددي لپاره چي په زرونو کي هيبت او ويره وروزي اوقصرافاده ڪري يعني له ماڀرته له بل هيڇا خخه مه وهرهري.
- ۲- دطباق صنعت چي پدي ڪلماتو کي لکه: ﴿يَسْتَنخِرُونَ﴾ او ﴿فَأَنشَأَ بِهَ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا﴾ او ﴿يُؤْمِنُونَ﴾ ڪي چي راغلي ڏي.
- ۳- پدي ڪلماتو کي چي الله فرماي: ﴿كُلٌّ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ﴾ پدي کي ناقص جناس ڏي.
- ۴- داعترض صنعت چي الله پاڪ د ﴿سُبْحَنَهُ﴾ لفظ معترض راوي ڏي اوداددي لپاره چي خلکو ته له دغه قبيح جهل خخه تعجب خرگند ڪري...
- ۵- دمبالغې صيفي چي ﴿الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ او ﴿عَلِيمٌ قَدِيرٌ﴾ په ڪلماتو کي راغلي ڏي.
- ۶- پدي ڪلماتو کي چي الله فرماي: ﴿يَعْقِلُونَ﴾، ﴿يَعْرِشُونَ﴾، ﴿يَجْعَدُونَ﴾، ﴿يَكْفُرُونَ﴾ دسجع صنعت شتون لري.

۷- تهديد او وعيد چي فرمايې: ﴿فَتَمْنَعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ﴾ ۷۵. شهب وايې اچي دغه دندېع او بليغ كلام نمونه ده لکه چي دوی به ويل. (عينها يصف السحر) يعني (عينها ساحرة) (سترگي يې کوډگري دي) او يداچي (قدها يصف الهيف) يعني قديې هيفاء دی جگ نری ډنگرته وايې. هيف په اصل کي دوني پاني تونېدلو اوندي (تري والي) نه ويل کېږي.

***

الله تعالى فرمايې:

﴿مَضَرَبَ اللَّهِ مَثَلًا مَّثَلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنَّا رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَخَهْرًا فَلَا يَسْتَوُونَ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ ۷۵. وَمَضَرَبَ اللَّهِ مَثَلًا رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْنَمَ الْآخَرُ لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَى مَوْلَاهُ أَيْنَمَا يُوَجِّههُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۷۶. وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ رَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمَجِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۷۷. وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ۷۸. أَلَمْ يَرْوَا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوِّ السَّمَاءِ مَا يُمَيِّكُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ۷۹. وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُم مِّنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ وَمِنْ أَصْوَابِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَتَىٰ جِبْنَ ۸۰. وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا وَجَعَلَ لَكُم سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْبَأْسَ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ ۸۱. فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْلُغُ الْمُبِينُ ۸۲. يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ ۸۳. وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ۸۴. وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ۸۵. وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ أَشْرَكُوا شُرَكَاءَهُمْ قَالُوا رَبَّنَا هَؤُلَاءِ شُرَكَائُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُوا مِن دُونِكَ فَأَلْقَوْا إِلَيْهِمُ الْقَوْلَ إِنَّكُم لَكَاذِبُونَ ۸۶. وَأَلْقَوْا إِلَى اللَّهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَامَ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ۸۷. الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدَّوْا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ ۸۸. وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِّنْ أَنفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَىٰ هَؤُلَاءِ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ بَيِّنَاتٍ لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ۸۹. إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُم لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ۹۰. ﴿النحل: ۷۵ - ۹۰﴾

مناسبت او تراو:

کله چي الله تعالى د مشرکانو بې عقلنوب چي له الله پرته د بتانو عبادت يې کاوو ياد کړ ورسې يې دوه مثالونه د دغه ډول عبادت د بطلان لپاره راوړل چي دغه بتان خونه تاوان رسوي اونه گټه، نه خواب درکولای شي ځکه دوی نه اوري بيا يې خلکو ته دخپلو ځينو نعمتونو يادونه وکړه ترڅو دالله عبادت وکړي او شکر يې پر خای راوړي په اخلاص اورښتونلي دالله لپاره په اطاعت اومننه عمل ترسره کړي لغتونه:

(ابکم) گونگي چي خبري نسي کولای (کل) هغه چي دبل په اوږو باروي کله کله يتيم ته هم (کل) وايي چي په تکفل کونکي باندې دروندوي (لمح) په تلوار سره کتلوته وايي (ظمن) دڅرلپاره سفرکولوته وايي او (ظعينة) مسافري مېرمني ته وايي (ارها) داوښ وړيوته (وبر) وايي (ظلال) دظل جمع اوسيوري ته وايي (اکنا) د(کن) جمع هغه چي له باد اوباران څخه ژغورونکي مسکن وي (سرايل) دسربال جمع اوزجاج وايي: هر هغه څه چي اغوستلی شي له کميس اوزغري څخه هغه ته سربال وايي (۱)

تفسير:

﴿ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنَّْا رِزْقًا حَسَنًا﴾ الله يو مثال بيانوي چي يو مملوک مريی وي په هيڅ شي قدرت نلري (له نفعي اوضرره) اوبل هغه څوک وي چي روزي ورکړي ده مړ ده ته له خپله درباره روزي ښه، الله تعالى دغه مثال دځان اوبتانو لپاره وفرمايل چي کله مشرکانوله الله پاک سره بتان په الوهيت کي شريکول نوالله دهغوی مثال داسي بيان کړ چي يو څوک هغه مريی بنده چي له تصرف څخه ناتوان وي له هغه حر، آزاد مالک سره چي په خپلو چارو کي دهرډول تصرف خاوندوي برابرولای شي؟ سره له دې چي دواړه په بشريت اودالله په مخلوقيت کي سره برابر دي نو ستاسو څه گمان دی چي آياترټولو ناتوانه مخلوق له رب العالمين خالق سره برابرېدلای شي؟ ﴿فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا﴾ نودغه سړی لگوي له دغه ماله په پټه اوبنکاره (دالله درضا لپاره) ﴿يَسْتَوُونَ﴾ آيادوی سره برابرېږي؟ (نه برابرېږي) يعني آيا مريونه اومالکان سره برابر دي بتان خولکه مريونه هسي دي چي په هيڅ شي توان اواک نلري اوالله لره خوپاچهي ده دهغه په واک کي رزق دی اوهغه په کائناتو کي دهرډول تصرف کولو توان لري نو څرنگه الله له بتانو سره برابر وي؟ ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ ټوله شناصفت الله لره دی (په بيانولو ددې مثال اوڅرگندېدلو ددې دليل چي لکه لمر وښان دي) بلکه اکثره (زياتره) ددوی (مشرکانو) نه پوهېږي (چي له ډېري بېعقلي خالق اومخلوق سره برابرگني اومالک اومملوک يوشی بولي) ﴿وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ﴾ اوبيانوي الله يو مثال چي دوه سړي وي يوله دوی څخه گونگي وي (چي څه نه اوري اونه وايي) نه توانېږي په هيڅ څيز؛ دغه دحقيقي اله اوباڼلو بتانو لپاره دوهم مثال دی. مجاهد وايي چي

دغه دالله اوبت لپاره مثال دی (۱) نو بُت گونگی دی چي نه څه ویلای شي اونه اورېدلای او په قطعي توګه په هېڅ شي توان نلري یادېره اویالرګي دي ﴿وَهُوَ كَلٌّ عَلَى مَوَلَّاهُ﴾ حال داچي دغه گونگی باروي په چل بادارباندي ﴿أَيْنَمَا يُوْجِهُهُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ﴾ هر چېري چي یې بادار واستوي دی په خیر سره نه راځي (خیر نه راوړي) ځکه چي هغه گونگی، ناتوان اوبې عقل دی ﴿هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ﴾ آیا برابرېري دغه (گونګ) او هغه څوک چي امرکوي (خلګوته په عدل سره) یعني آیادغه گونگی اوکون له هغه ذات سره چي بلیغ فصیح بیان لري اود حق او استقامت په لاره وي دقرآن خلاورته لاره روښانه کوي برابر دی؟ نوکله چي عاقل ددې دوو ترمینځ برابرې نه مني څرنگه به د بُت اودېري او قادر، علیم اوهادی الله ترمینځ یووالی اوبرابرې ومنې (۲) ﴿وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ حال داچي دی پخپله هم په سمه لاره وی بیاالله تبارک وتعالی هغه قادر، عالم اوسمي لاري ته هدایت کونکی داسي فرمایي: ﴿وَلِلَّهِ عِبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ او خاص الله لره دی (علم په) پتو د آسمانونو او ځمکو ﴿وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَنَفٍ الْمُبْصِرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ﴾ اونه دی امر د قیامت مګر په مثل د خلاصولو او پتولو دسترګو بلکې داله هغه څه څخه هم نژدې دی؛ ځکه چي الله تعالی یو څیز ته ووايي (کُن) نو هغه سمدستي (فیکون) موجود شي ځکه نوالله وایي ﴿إِنَّكَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ بېشکه الله په هر شي ښه قادر دی؛ اوله دې جملې څخه د قیامت راتلل هم دي کوم چي کافران یې تکذیب کوي ﴿وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونٍ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا﴾ اوالله راوايستی تاسي له نسونو د میندو ستاسي حال داچي تاسي په هېڅ شي نه پوهېدی ﴿وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ اودرکړي یې دي تاسي ته غوږونه اوسترګي اوزړونه لپاره ددې چي شکر وکارئ په نعمتونو دالله تعالی او ثنایې وواياست ﴿أَلَمْ يَرْزُقْنَا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوِّ السَّمَاءِ﴾ (آیا نه گوري دغه انسانان د مرغانو په لوري چي مسخرکړی شوي دي په هوا (آسمان کي) دغه دالله جل جلاله د وحدانیت او قدرت له دلائلو څخه یو دلیل دی) ﴿مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ﴾ نه ساتي دوی لره (پدې هوا کي له رالوېدلو (پرېوتلو څخه په وخت د کوڅو راتلولو او غوړولو کي) مګر الله سبحانه وتعالی یې ساتي ﴿إِنْ فِي ذَلِكَ لَا يَنْتِ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ بېشکه په دغه (تسخیر) کي خامخا دلائل د قدرت دي لپاره دهغه چاقوم چي ایمان یې راوړی (د پیغمبرانوپه راوړي حکمونو باندي) ﴿وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا﴾ (اوالله پیدا کړی دی تاسي ته له ګوتو ستاسي ځای د سکونت) دغه دالله د نعمتونو دشپړلولو لپاره ده چي الله پاک هغه ذات دی چي

(۱) الرازي ۲۰/۹۳

(۲) مختصر ابن کثیر ۲/۳۴۰

تاسوته يې دخټو او گټو کورونه درکړي چي تاسو د اقامت په وخت کي هلته هسو گنه وکړئ ۞ وَحَقَّرَ لَكَ
 مِّنْ جَلْدِ الْإِنْعَامِ يُونَا ۞ او الله پيدا کړي دي تاسوته له پوستو کي د چارپايانو کورونه (نور چي هغه خېمي،
 کبرۍ دي چي له وزغنو (دوزې وېښتان) وړيو اوداوبښ له وړيو (ورگونو) څخه جوړي شوي وي
 ۞ نَسَخْنَاهَا يَوْمَ ظَلَمْتُمْ رَبَّكُمْ ۞ چي سپک مومن تاسي هغه په ورځ د کوچ او سفر ستاسي
 او په ورځ دارولو ستاسي (په ډېره ځاي کي) ۞ وَمِنْ أَصْنَافِهَا وَأَزْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثْنَا ۞ (او الله پيدا کړي
 دي تاسوته) له وړيو د دغو (خارو او اوبښانو) له وېښتو د دوي (وزو) اسبابونه) چي تاسو يې اغوندئ
 او وېړئ يې) ۞ وَمَتَمَّا إِلَىٰ حِينٍ ۞ اولپاره د نفعي اخيستلو ستاسي تر وخت دمړيني (۱) ۞ وَاللَّهُ جَعَلَ
 لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا ۞ او الله پيدا کړي دي تاسوته له هغو څيزونو څخه چي پيدا کړي يې دي سيوري
 ؛ مثلاً دونو، غرونو، خونو، عمارتونو سيوري چي ناسي له گرمي څخه ورباندي ځانونه ژغورئ
 ۞ وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا ۞ او الله پيدا کړي دي تاسي ته له غرونو څخه ځايونه د پټېدلو
 چي تاسي پکي اوسئ لکه غارونه، سمڅي او خوندي ځايونه. امام رازي وايي چي څرنگه د عربو ښارونه
 د سختي گرمي درلودونکي وو او سيوري ته خور سخت اړوو چي له ترڅپ گرمي څخه يې وژغوري ځکه
 نو الله دغه سيوري دسترو نعمتونو په لړ کي بيان کړل (۲) ۞ وَجَعَلَ لَكُم سُرُبِيلَ تَقِيَّكُمْ الْحَرَّ ۞ او الله
 پيدا کړي دي تاسي ته کميسونه د پنبه وړ، وړيو، کتان) چي تاسي وژغوري له گرمي (اويځني) ۞
 ۞ وَسُرُبِيلَ تَقِيَّكُمْ بِأَسْكُكُمْ ۞ (او الله پيدا کړي دي تاسوته) کميسونه (داوسپني، خفري) چي
 تاسي د جنگ له ضرره ساتي) يعني الله تاسي ته د کميسونو په شان زغري پيدا کړي چي په جگړه کي
 مو د ښمنانو له شرڅخه ژغوري ۞ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ ۞ (هم داسي) لکه چي تېر نعمتونه يې
 تمام کړي) پوره کوي نعمت خپل پرتاسي) يعني لکه چي الله دغه شيان پيدا کړي او پرتاسوي
 پېرزو کړي اولورولي همداسي د دين او دنيا نعمت پرتاسي باندي بشپړوي ۞ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ۞
 (دپاره ددې چي تاسي اسلام راوړئ) يعني تاسو د الله ربوبيت په اخلاص ومني) او پدې پوه شئ چي
 پدې نعمتونو پيدا کولو باندي له الله پرته بل هيڅوک توان او قدرت نلري ۞ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ آتِلُ
 الْمِثْنُ ۞ نو که دوي (له اسلامه) شاوگرزوله (نوتاته هيڅ ضرر نشته) پس بېشکه چي خبره هم داده چي
 پرتا (ای محمد ده) ښکاره رسونه ده (او تا خپل رسالت سرته رسولی ابلاغ کړی او امانت دي سپارلی دی.
 ۞ يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا ۞ پېژني (کفار) د الله نعمتونه چي اقرار پرې کوي، بيا نکار کوي

(۱) دغه د ابن عباس رضی الله عنه ویناده چي مجاهد يې هم ملگرتيا کوي او مقاتل وايي چي: معنایې داده تاسي ترڅو چي ده
 زاړه اوله مېځه لاړشي ورباندي گټه اخلي
 (۲) التفسير الكبير ۲۰ / ۹۲

له هغه څخه (چې دغیر الله عبادت کوي) سدي وايي چې دالله نعمت پخپله حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دی چې دوی یې نبوت پېژانده خو هغه یې نه منو اوځني انکاری یې کاوو ﴿وَأَكْثَرُهُمْ لَكَفَرُونَ﴾ (اوزیات ددغو منکرانو څخه کافران دي) یعنې زیاتره ددوی به په کفر مري او پدې کې اشاره ده چې ځینې به یې داسلام لاره مومي خواکشره به یې په کفر اصرار کوي او گمراهي به غوره کوي ﴿وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا﴾ او هغه ورځ چې راپورته به کړو موږ له هرامت څخه یو شاهد (چې ددوی په ایمان او کفر باندې گواهي ورکړي ددوی نبي وي) ﴿ثُمَّ لَا يُوْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا﴾ بیا به نه ورکولی شي اذن (دمعذرت) هغو کسانو ته چې کافران شوي دي (ځکه چې دوی ته به یې بطلان اودروغ معلوم وي) ﴿وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ﴾ اونه به له دوی طلب داسترضاکولی شي (چې په قول او عمل خپل پروردگار راضي کړي ځکه ددې وخت تېر شوی اوس دحساب او عتاب وخت دی. قرطبي وايي چې (عتب) دمعتوب رجوع ته ویل کېږي چې د(عاتب) درضالپاره وي دکلمې اصل له عتب څخه اخستل شوی چې ویل کېږي (عتب رجل) یعنې ویې تر تل او کله چې ستاد خوښي لپاره رجوع وکړي نو ویل کېږي (اعتب) (۱) ﴿وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفِّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ﴾ او کله چې وويني هغه کسان کسان چې ظلم (شرک) یې کړی دی عذاب (ددوزخ) نوسپک به نه کړي له دوی نه (یوه شبهه) اونه به دوی ته مهلت ورکړی شي ﴿وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ أَشْرَكُوا شُرَكَاءَهُمْ﴾ او کله چې وويني هغه کسان چې شرک یې (غوره) کړی دی شریکان خپل (هغه چې په دنیا کې یې دهغوی عبادت کاوو لکه بتان او گمان یې درلود چې دغه له الله سره په الوهیت کې شریک دي) ﴿قَالُوا رَبَّنَا هَؤُلَاءِ شُرَكَائُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُوا مِنْ دُونِكَ﴾ نو و به وايي دغه (مشرکان) ای ربه زموږ! دادي شریکان (خدایان) زموږ هغه چې موږ به بلل (عبادت مو کاوو ددوی په دنیا کې) بې له تانه! بیضاوي وايي چې: دغه ددوی له لوري اقرار او اعتراف دی چې دوی په خطا لاره تللي وو او هیله من دي چې عذاب یې ورسپک شي (۲) ﴿قَالَ قَوْأ إِلَيْهِمُ الْقَوْلَ إِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ﴾ نو و به غورځوي دغه (بتان) دوی ته خبره چې بېشکه تاسي خامخا دروغجنان یاست (چې پدې سره به ددوی نور غم او غصه زیاته شي اوزړونه به یې ودرېږي) ﴿وَالْقَوَا إِلَى اللَّهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَامُ﴾ او و به غورځوي دغه (مشرکان) الله ته په دغه ورځ کې سوله (صلح) دالله حکم ته به غاړه کېږدي وروسته له هغه چې په دنیا کې یې استکبار او ممانعت کاوو ﴿وَصَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ﴾ او ورک به شي له دوی نه هغه چې وودوی چې دروغ به یې تړل (پرالله باندې چې ددوی بتان به دالله جل جلاله په

(۱) القرطبي ۱۰/۱۲۳

(۲) البيضاوي ۳۲۹

وړاندې ددوی شفاعت کوي وروسته الله تعالی ددوی راتلونکي داسي بيانوي. ﴿الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ رِذْوَتُهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ﴾ (هغه کسان چي پخپله کافران شوي دي او اړولي دي دوی (نور خلق هم په دنيا کي) له لاري دالله موږ به دوی ته زیات کړو عذاب دبل عذاب دپاسه) يعني موږ به دوی ته په جهنم کي دکفر په عذاب دپاسه بل عذاب هم ورکړو ځکه چي دوی خلک له هدايت څخه راگرزول ﴿يَمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ﴾ په سبب دهغه چي دوی به فساد کاوو (په دنيا کي په کفر او گناهونو سره) ﴿وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ﴾ او ياد کړه (ای محمده ددوی ته) هغه ورځ چي راپورته به کړو موږ به هراړمت کي يوشاهد (پیغمبر) په دوی باندې له ځانونو (قومونو او قبيلو) ددوی (چي ددوی په کړو وړو شاهدي ووايي) ﴿وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَى هَؤُلَاءِ﴾ او تابه راولو (ای محمده!) په دغو کسانو شاهد (چي ستا امتيان دي) ﴿وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ﴾ او نازل کړی دی موږ پرتا (ای محمده) کتاب (قرآن) چي دی بيان واضح لپاره دهر (دیني) څيز (يعني ای محمده موږ پرتا باندې واضح قرآن چي بليغ او ټولو ديني اړینو امورو ته کافي څرگند بيان دی نازل کړی نو د عذر او دليل ځای نه دی پاتي ابن مسعود رضی الله عنه وايي چي: پدې قرآن کي زموږ لپاره هر علم بيان شوی دی (۱) ﴿وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ﴾ (او هدايت (زړونو ته) او رحمت (بندگانو ته) او زېری (مهتدينو) خاصو مسلمانانو ته) دی. ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ﴾ (بېشکه الله حکم کوي په عدل او احسان سره) يعني الله د مکارم الاخلاق حکم کوي چي دخلکو تر مينځ عدل اوله ټولو سره احسان وشي ﴿وَلَا تَأْتِي ذِي الْقُرْبَىٰ﴾ او په ورکړي سره خاوندانو دخپلوي ته په ځانگړي توگه يې ځکه ياد کړل چي ورته زياته پاملرنه وشي ﴿وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ﴾ او منعه کوي له بدر کارونو او ناروا اعمالو او سرکښي څخه) يعني له هر قبيح قول، او فعل څخه منع کوي. ابن مسعود رضی الله عنه وايي چي: الله تعالی دهر يوه خيراو شر بيان په دغه آيت کي سره راغونډ کړی دی (۲) (فحشاء) هغه چي په ناولي توب کي انتها ته رسېدلی کاروي لکه زنا او شرک (منکر) هغه کار ته ويلای شي چي فطرت ځني کرکه کوي او (بغی) له حق او عدل څخه تجاوز کولو ته وايي ﴿يَعْظُمُ عَلَيْكُمْ نَذَرُكُمْ﴾ پند درکوي تاسي ته (په امر او نهی) دپاره ددې چي تاسي (دالله په کلام) پند واخلئ. بلاغت:

پدې آيتونو چي دبدیع اوبيان کومي ښکلاوي شته په لاندې ډول دي:

(۱) القرطبي ۱۲۵/۱۰

(۲) البيضاوي ۲۹۲

۱- تمثيلي ستعاره جي فرمايي: ﴿وَصَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا زَحَلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْصَرَ﴾ آيت شريف دبت مثال گونگي راوړي هغه چي په هيڅ بنسټ نه راځي اوددغه بت او قدرمقدر ذات ترمينځ بيا پرتله راخلي چي دغه پرتله له سره کېدونکي يعني شوني نه ده.

۲- مرسله مجمله تشبيه لکه چي وايي: ﴿كَلَّمَجَ الْبَصَرِ﴾.

۳- پدې کلماتو کي چي: ﴿يَرَا وَجْهًا﴾ او ﴿يَعْرِفُونَ يَنْكُرُونَهَا﴾ او ﴿ظَنَيْكُمْ إِقَامَتَكُمْ﴾ د طباق صنعت راغلي دي.

۴- د الله تعالي پدې کلام کي چي فرمايي: ﴿سَرَّيْلَ تَقِيكُمْ الْحَرَّ﴾ ايجاز بالحذف راغلي ځکه چي: (البرد) هم شته خود لمړني په يادولو له دوهم څخه استغناء، بې پروايي شوي ده.

۵- لطيفه مقابله پدې آيت کي: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ﴾ راغلي ده.

۶- د الله په دې قول کي چي فرمايي: ﴿وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ﴾ ذکر د خاص وروسته له عام څخه راغلي دي چي هغه عام احسان وو او دا ددې لپاره چي په هکله يې اهتمام وشي. لطيفه:

داسي راغلي چي کله (اکثم بن صيفي) ته در رسول الله دبعثت خبر ورسېدونو هغه دوه تنه ددې معلوماتو ترلاسه کولو لپاره راواستول هغوی پيغمبر عليه السلام ته راغلل ورته ويل يې: ته څوک يې وڅه کاره يې؟ رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته وويل: زه محمد بن عبد الله او د الله استازي يم بيا يې دغه آيت شريف ورته ولوست ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ﴾ د آيت تر پايه هغوی (اکثم) ته راستانه شول او چي کله يې دغه آيت شريف ورته ولوست هغه وويل: ماته داسي معلومېږي چي هغه دښواخلاکو حکم ورکوي اوله بدو کارونو څخه خلگ منع کوي نو تاسو پدې باب (اطاعت) سرونه شئ او وروسته پاني لکۍ مه کېږئ! يعني په تلوار سره مابعت يې وکړئ).

الله تعالي فرمايي:

﴿وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ﴾ (۱۱) وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَا تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ مِنْ أُمَّةٍ إِنَّمَا يَبْلُوكُمْ اللَّهُ بِهِ، وَلِيُبَيِّنَ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ (۱۲) وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ يُصَلُّ مِنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَلَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (۱۳) وَلَا تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَزَلَ قَدْ بَعَثَ فِي بُيُوتِهَا وَتَدْفَعُوا الشُّوْءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (۱۴) وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللَّهِ ثَمًا قَلِيلًا إِنَّمَا عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ

تَعْلَمُونَ ﴿١٥﴾ مَا عِدَّكَ بِقَدْ وَمَا عِدَّ اللَّهُ نَافٍ وَلَخَرِيتَ الَّذِينَ صَدَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾ إِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿١٨﴾ إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطٰنٌ عَلَى الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿١٩﴾ إِنَّمَا سُلْطٰنُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ ﴿٢٠﴾ وَإِذَا بَدَّلْنَا آيَةً مَّكَاتٍ ءَايَةً وَاللَّهُ أَغْلٰهُ بِمَا يُزَلِّقُ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مُفْتِرٌ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾ قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِّسَانٌ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ وَهَٰذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ ﴿٢٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِثَابِتِ اللَّهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٤﴾ إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِثَابِتِ اللَّهِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿٢٥﴾ مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ وَلَٰكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْنَاهُ عَذَابٌ مِنْ اللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٢٦﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ اسْتَحَبُّوا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٢٧﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ طَمَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَسَمِعَتْهُمْ وَأَبْصَرَهُمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعٰمِلُونَ ﴿٢٨﴾ لَا جَرَءَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْخٰسِرُونَ ﴿٢٩﴾ ثُمَّ إِنَّكَ رَبَّنَا لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ نَعْدِ مَا فَتَنَّا ثُمَّ هَدَّوْا وَصَبَرُوا إِنَّكَ رَبَّنَا مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٠﴾ النحل: ٩١ - ١١٠

مناسبت او تراو:

کله چي الله په تېرو شو يو آيتونو کي وعداو وعيد راوړل ترغيب او ترهيپ يې وفرمايو او ټول فضائل او مکارم اخلاق يې ياد کړل نو دلته يې له عهد مانولو او دالله جل جلاله له اوامرو څخه دغاړي غږولو په هکله تحذير راوړ ځکه چي عصيان او سرغړونه دابتلا، او حرمان پيلامه ده ورپسې الله هغه چي مؤمنانوته يې تيار کړي بيانوي.

لغتونه:

(نقص) د(ايرام) ضدته وايي يعني ديو شي ماتولو ته نقص و يې (توکيده) (توکيد) تاکيد او تشييت ته وايي (انکاث) له ورېشلو وروسته وېشلو ته ويل کېږي يعني کله چي رسي له مرغليين والي څخه او مري کړي (دخلا) ټکي برکي ته وايي ابو عبیده وايي هره چاره چي سمه نه وي (دخل) درغلي ده (اعجمي) هغه چي په عربي ژبه نه گړېږي فراء وايي چي اعجم هغه چاته ويلی شي چي په ژبه کي گنگوړه وي که څه هم له نسله عرب وي او عجمي بيا هغه ته وايي چي له اصله عجم وي (بلحدون) (لحد الرجل) او (الحد) کله چي له سمي سيخي لاري کوږ شي هغه ته وايي.

دنزول سبب:

۱:- روايت ڪهڙي چي رسول الله صلى الله عليه وسلم به دمروا ڏنگ ته ديونصرا تي مريي سره چي (جبر) نومبده ڪهناست اوهغه به ڪتاب لوست نومشركانوبه ويل: په الله قسم دي چي دغه ڇه ده ته جبر رومي ورزده کوي نوالله جل جلاله داآيت نازل ڪرچي: ﴿وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ﴾
داآيت ترپايه (۱)

ب:- ابن عباس رضی الله عنه روايت کوي چي مشرکانو عمار، دياسر زوی اوپلاري ياسر او موريي سميہ ونيول اوهمداراز بلال اوصهيب ته يي ددوی په گهرون شکنجي اوعذابونه ورليدل. سميہ يي ددواو بنانوترمينخ وتړله اوپه شرمگاه کي يي په نيزه ووهله شهيد شوه اوهمداسي ياسري هم شهيد ڪر چي ددي خاوند وو دوی په اسلام کي لومړني شهيدان دي اوياتي شو عمار رضی الله عنه نو هغه دهر ڪراو گاللو وروسته ددوی څخه دځان ژغورلو لپاره يوه ڪلمه ترخوله را وايستله چي دوی ځني په زوره غوښتله اوبيا (په ژړا) رسول الله نه راغي اودغه شكايت يي ورته وړاندې ڪر رسول الله صلى الله عليه وسلم ځني وپوښتل چي په هغه حال کي دي زړه څرنگه وو؟ عمار رضی الله عنه ورته ويل چي: زړه مي په ايمان مطمئن وو (هيڅ شک اوشبهه ورته نه وه راغلي) نور رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته وويل که چيري دوی بيا مجبورولي هم داسي وکړه اوالله پاک داآيت نازل ڪر: ﴿مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أَكْرَهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ﴾ (۲)

تفسير:

﴿وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ﴾ (اوتاسي دالله په عهد وفا کوي کله چي پخپلو منځونو کي سره عهد وټړي) يعني په هغو وعدو چي له رسول الله صلى الله عليه وسلم اويانورو خلکو سره موکري وفا وکړي اوبشپري يي کړي ﴿وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا﴾ اوتاسي خپل قسمونه (عهدونه) دبيعت مه ماتوي وروسته له محکم کولو (په قسم، الهي ذکر) ﴿وَقَدْ جَعَلَهُ اللَّهُ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا﴾ حال داچي په تحقيق تاسي الله پخپلو ځانونو شاهد، څارونکی ګرزولی دی (په دغه بيعت باندې) ﴿إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ﴾ بهشکه الله ته معلوم دي هر هغه څه چي تاسي يي کوي (نوپه هغه به جزا درکړي) ﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنكَا﴾ (اومه ڪهڙي تاسي (دعهد په ماتولو کي) په شان دهغي (بنځي) چي بيرته به يي سپخولي ورېشلي مزي خپل وروسته له محکم والي دهغه په توتي توتي کولو سره) داهسي مثال دی چي الله دعهد ماتونکي لپاره راوړی دی (۳) اوالله پاک پدي آيت کي هغه څوک چي وعده کوي اوقسمونه اخلي خپل عهدونه ټينګوي له هغي بنځي سره مشابه ګڼي څوک

(۱) القرطبي ۱۷۷/۱۰

(۲) القرطبي ۱۸۰/۱۰

(۳) دغه دمجاهد اوقتاده ويناده

جي ڌڻي وريشي اوهه خورا ٿينگي خوبيا ورسته بي له سره اومري کوي او ورائي بي. مفسرين کرام وايي جي: په مکه مکرمه کي يوه ناپوهه ٻڌه وه جي مزي به بي غل او بيرته به بي سپڻول او شل خلگوبه ويل: داخومره ناپوهه ده؟ ﴿لَتَخَذُوکَ اٰیْمَنَکُمْ دَخَلًا بَيْنَکُمْ﴾ حال داچي تاسي خپل عهدونه ٽگي خيانت نيسي يوله بله پخپلو منځونو کي ﴿اَنْ تَكُوْنُ اُمَّةٌ مِّنْ اُمَّةٍ﴾ په سبب ددي جي شوه به يوه ډله دغه (ډله) ډېره زياته له هغه بلي ډلي څخه (په مال او افرادو کي) مجاهدوايي: جي دوی يوځل له ځينو حلفاوو سره وعده سره له قسم اخیستلو وکړه اوبيا به بي تردوی نور خلگ د قدرت او مال خاوندان وموندل لومړنۍ وعده به بي ماته کړه اوله دغو قدرت منوسره به بي عهد وکړي ﴿اِنَّمَا يَبْتَلُوْکُمْ اللّٰهُ بِهٖ﴾ بېشکه هم دا خبره ده چي تاسي الله ازموبي په (وفاد) دغي (وعدي) سره چي آياتا سودا الله امر مني که څنگه؟ ترڅو چي مطيع او سرغړونکی سره بېل شي ﴿وَلَيَبۡتَنَّنَّ لَکُمۡ يَوۡمَ الْقِيَمَةِ مَا کُنتُمۡ فِيهِ تَخَلِّفُوْنَ﴾ او خامخايان به کړي هرومرو (الله) تاسي ته په ورځ د قيامت کي هغه څه چي وی تاسي په هغه کي به موسره اختلاف کاوو (ترڅو هر چاته دهغه له عمل سره سمه جزا ورکړي) ﴿وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَکُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً﴾ او که الله اراده فرمايلي وای نو خامخا تاسي به بي گرزولي وای يوامت (چي سره اختلاف به مونه کاوو) ﴿وَلٰکِن يُّضِلُّ مَنۡ يَّشَاءُ وَيَهۡدِي مَنۡ يَّشَاءُ﴾ (ولکن) (الله پاک) گمراه کوي هغه څوک چي د (ضلالت) اراده بي و فرمايي (يعني) د الله جل جلاله حکمت دا غوښتي چي دوی ته اختيار پرېږدي ځيني به نېکمرغه او ځيني به بدمرغه وي، ځيني به دخذلان او ښويولو په وجه گمراهي ته بوزي اودابه بي عدل وي ځيني به په توفيق ورکولو سره سمې لاري ته هدايت کړي اودابه بي فضل او مهرباني وي ﴿وَلَتُسۡئَلُنَّ عَمَّا کُنتُمۡ تَعۡمَلُوْنَ﴾ او خامخابه وپوښتېدلی شي (د قيامت په ورځ کي) له هر هغه عمله چي تاسي به په دنيا کي کاوو نوبه په خورا وړو شيانو لکه (فتيل) او (قطمير) غوندي هم سزا درکړي ﴿وَلَا تَتَّخِذُوْا اٰیْمَنَکُمْ دَخَلًا بَيْنَکُمْ﴾ اومه نيسي تاسي قسمونه خپل (وعدي خپلي) مکر او قريب پخپلو منځونو کي (چي خلگ ورباندي غولوي) ددي لپاره بي دغه خبره مکرره راوړه چي د عهدو په شان کي په سترتوب سره مبالغه وشي يعني تاسو ددي لپاره لوړي او قسمونه مه اخلي چي خلگ ورباندي تېرې سئ او د فاني ژوند ځيني گټي ترلاسه کړي (٢) ﴿فَنَزَلَ فَرۡدَمٌ مِّنۡ سَمَوٰتِهَا﴾ نو و به ښوېږي

(١) مختصر ابن کثير ١٠/١٧١

(٢) په الطلال تفسير کي ليکي چي په درغلي سره قسمونه اخیستل او وعدي کول ايمان منزلزل او څپ څپانده کوي، دايمان انځور ورائي هغه څوک چي قسم اخلي او پدي پوهېږي چي په دغه قسم کي مکر او قريب کوي نو ددي امکان نشته چي عقیده دي پخپل حال پاتي شي او يادي پل په لاره سم شي اوله دي سره سره دهغه چا په وړاندي هم هغوی بي اعتباره کړي څوک چي پوهېږي ددي خلگو قسمونه دنگي برگی لپاره دي نو هغوی بيا ايمان نه راوړي اوله دي سببه دوی له لهي لاري څخه خلگ راگرزوي ځکه دوی د مسلمان مثال خورا ناوړه وړاندي کوي

قدم (ستاسي د حق له لياري) وروسته له ټينگېدلو دهغه ؛ ابن کثير وايي دادهغه چالپاره متل دی چې څوک په حق باندې مستقيم وي بيا ځني کوږ شي اوله سمې لارې څخه ددروغو فسمونو په اخيستلو باندې وښوونې هغه چې دالله له لارې ممانعت کوي کله چې کافر دا وويني چې هغه مؤمن چې له ده سره يې عهد کړی هغه خپله وعده ماتوي او غدر کوي نو يې په زړه کې په دين باندې باور نه پاتې کېږي اوددغه غدرکونکي مؤمن په سبب په اسلام کې له داخلېدلو څخه منع کېږي (۱) ځکه الله وروسته فرمايې

﴿وَيَذُقُوا الشَّوْرَ بِمَا صَدَقْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ﴾ نووېد ځکه غم به (دنيا کې عاجل عذاب) په سبب دمنع کولو ستاسي نورو خلکو لره دالله له لارې څخه (ځکه چې تاسي وعده يې ماسولي) ﴿وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ ورسته تاسي ته عذاب لوی (په اور ددوزخ کې) ﴿وَلَا تَنْتَرُوا بِعَهْدِ اللَّهِ ثُمَّ قَلِيلًا﴾ اومه اخلي (پېړۍ) په عهد دالله (اور رسول الله) قېمت لږ (د فاني دنيا منافع) ﴿إِنَّمَا عِدَّةُ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ بېشکه هغه خبره (ثواب) چې دالله په نزد کې ده همغه تاسي به غوره ده که تاسي پوهېږئ (په حقيقت باندې) وروسته يې علت هسي څرگندوي ﴿مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ﴾ هغه ددنيا مال چې تاسي سره دی فنا کېږي او هغه چې دالله سره دی تل تر تله دي (او تمامېږي نه) نو تلپاتې و باقي تر فاني غوره وگنئ! ﴿وَلَنَجْزِيَنَّهُ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (وخامخابه جزا ورکړو هغو کسانو ته چې صبر يې کړی دی اجر ددوی په ډېر ښه دهغو نېکيو سره چې دوی به کولې) يعني موږ به صبرکونکو ته ښه جزا ورکړو بېشپړ اجر به يې په نېکو عملونو ورکړو اوله گڼه نوبه يې ورته شواودغه دالله دکرم نه ډکه وعده ده چې افضله جزا په نېک عمل ورکوي اودغه دالله جل جلاله فضل او کرم دی ﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أَنَّىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيٰوةً طَيِّبَةً﴾ مرچا چې له نارينه ، ياله ښځې څخه نېک عمل وکړ حال دا چې دی مؤمن وي نو خامخا ژوندون به ورکړو ده ته ژوندون پاکيزه (په قناعت ، حلاله روزي اودنېکو اعمالو لپاره توفيق) حسن بصري رحمه الله وايي چې هيچاته ژوند پاکيزه او خوندور نشته مگر په جنت کې ځکه هلته يې له مرگه ژوند او بې له فقره بډايي ، بې له رنځه روغتيا او پرته له بدمرغي تل نېکمرغي ده (۲) ﴿وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ او خامخابه ورکړو دوی ته هر ورو اجر ددوی (په آخرت کې) په ډېر ښه دهغو نېکيو چې دوی به (په دنيا کې) کولې (او څومره ښايسته جزاء ده) ﴿فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ﴾ (نو کله چې ته لولې قرآن (کریم) نوته پناه وغواړه په الله له شيطان رتلي څخه) يعني کله چې دقرآن پاک دتلاوت اراده وکړې نوله الله څخه وغواړه چې د شيطان له وسوسو څخه دي وژغوري ځکه

(۱) المختصر ۲/ ۳۴۵

(۲) په جلالين باندې دصاوي حاشيه ۲/ ۳۲۷ لومړی قول دا بن عباس او هغه څرگند دی

دهغه په وسوسوسره ته د قرآن کریم له تدبر او په هغه باندې له عمل کولو څخه راگزول کېږي ﴿لَهُمْ نَارٌ سُلْطٰنٌ عَلٰی اٰیٰتِکَ ؕ اٰمَنُوْا﴾ بېشکه د شیطان ته نشته (هېڅ قدرت) تسلط او غلبه پر هغو کسانو چې ایمان یې راوړی دی؛ شیطانان نشي کولای چې مؤمنان له سمې لارې منحرف کړي ځکه دوی د الله په پناه کې اوسې ﴿وَعَنِ رَبِّهٖمْ یَتَوَكَّلُوْنَ﴾ او په خپل رب توکل (اعتماد) کوي (په ټولو ورپېښو مشکلاتو کې) ﴿اِنَّمَا سُلْطٰنُهُ عَلَی الَّذِیْکَ یَتَوَلَّوْنَهُ﴾ بېشکه خبره هم داده چې تسلط د شیطان پر هغو کسانو دی چې دوی له ده سره دوستي کوي (او متابعت یې کوي) ﴿وَالَّذِیْنَ هُمْ بِهٖ مُّشْرَکُوکَ﴾ او پر هغو کسانو چې دوی په دغه سره شریک نیونکي دي (یعنې دده داغواء په سبب دوی گرده په عباداتو، ذبائحو کې او خوراک او څښاک کې له الله سره شریک نیونکي گرزېدلي دي) ﴿وَإِذَا بَدَّلْنَا ؕ اٰیَةً مَّکٰتَ ؕ اٰیَةً﴾ او کله چې بدلوو موږ (کوم) آیت په ځای د بل آیت (چې حکم او بیان لار یې منسوخ کوو) ﴿وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا یُنَزِّلُ﴾ (حال دا چې الله ته ښه معلوم دي هغه چې رالېږي یې) دغه اعتراضیه جمله ده چې د توبیخ لپاره راوړل شوي یعنې الله ته ښه معلوم دي چې د بندگانو خیر او مصلحت په څه کې دی؟ ځکه ددې کتاب د آیتونو مثال ددوا په شان دی چې ناروغ ته وخت په وخت ورکول کېږي ترڅو چې رنځور، روغ شي او بیا هغه له ده سره وړ خوراکي توکي وربدلهږي ﴿قَالُوْا اِنَّمَا اَنْتَ مُفَرِّءٌ﴾ نو وایې دا (کفار، جهال نبي ته) بېشکه هم دا خبره ده چې ته (په الله) دروغ تړونکی یې ﴿بَلْ اَکْثَرُهُمْ لَا یَعْلَمُوْنَ﴾ (نه ده داسې لکه چې دوی وایې) بلکه زیات ددوی نه پوهېږي (په حکمت د نسخ کېدلو او په جهل ناپوهي سره دغه ویناکوي، ابن عباس رضی الله عنه وایې: کله چې به کوم آیت شریف نازل شو او په هغه کې به څه شدت ورو بیا به منسوخ شو نو قریشي کفارو به ویل چې: محمد په خپلو ملگرو ملنډي وهي نن ورځ ورته یو ډول امر کوي سبا یې بیا ځنې منع کوي او دغه له خپله ځانه ورته وایې بیا دغه آیت نازل شو چې ﴿قُلْ نَزَّلَهُ رُوْحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّکَ بِالْحَقِّ﴾ ووايه (ای محمده دغو کفارو ته چې) دغه قرآن پاک روح (جبریل) نازل کړی دی له طرفه درب ستا په حقه سره ﴿لِیُثَبِّتَ الَّذِیْنَکَ ؕ اٰمَنُوْا وَهُدٰی وَبُشْرٰی لِّلْمُسْلِمِیْنَ﴾ لپاره ددې چې ثابت کړي پری هغه کسان چې مؤمنان دي (په براهینو او دلائلو سره بیا یې ایمان او یقین ټینګ شي) او زېږی (د جنت) دی لپاره د مسلمانانو (هغوئ چې د الله رحمت ته غاړه ایښودونکي وي پدې کې کفارو ته هم گوت ځنډنه ده ځکه چې دوی د الله لپاره غاړه ایښودونکي نه دي ﴿وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّهُمْ یَقُولُوْنَ اِنَّمَا یُعَلِّمُهُ بَشَرٌ﴾ (او خامخا په تحقیق موږ ته ښه معلوم دی چې بېشکه دوی وایې چې: بېشکه هم دا خبره ده چې ښوونه کوي ده (محمد) ته انسان) یعنې موږ ته د مشرکانو ناروا پروېښنده او افتراء معلومه ده چې دغوی وایې دغه قرآن د جبروومي ښوونه ده او الله دهغه تردید داسې فرمایې: ﴿لِکٰتٍ اَلَّذِیْ یُلْحِذُوْنَ اِلَیْهِ اَعْبَیُّ﴾ ژبه دهغه سړي چې دوی نسبت د ښووني

کوي هغه ته عجمي ده ﴿وَهَذَا لِسَانٌ عَكْرِيٌّ مُبِينٌ﴾ اودغه قرآن په عربي ښکاره (فصيح، بليغ) ژبه ده (چي د عجمي کرکېچونو څخه بېخي پاکه ده نوڅرنگه به ممکن وي چي د چاژبه عجمي وي اودغه عربي کتاب چي دفصاحت رسول رسوللی محمدنه ور وښيي عجمي به چېري ددغه معجز کتاب دفصاحت اوبلاغت ذوق درلودونکی وي؟ ﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ﴾ بېشکه هغه کسان چي دالله په آيتونو ايمان نه راوړي نه ښيي الله دوی ته (لاره دحق موندلو اونه دنجات اونېکمرغي) ﴿وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ اوښته دوی ته دردناک عذاب (په آخرت کي) دغه ددوی لپاره خطاردی په کفر او افتراء باندې ﴿إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ﴾ بېشکه هم دا خبره ده چي تري دروغ (پرالله) هغه کسان چي دالله په آيتونو ايمان نه راوړي (اونه په الله ايمان راوړي ځکه هغه يې له عذابه نه وېرېږي او دروغ هغه ستره اوناولي گناه ده چي مسلمان يې دکولو هڅه نه کوي ودا ددوی دهغه قول اووينا تردید دی چي دوی به ويل: ﴿إِنَّمَا أَنْتَ مُفْتَرٍ﴾ ﴿وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَذِبُونَ﴾ اوهم دغه کسان هم دوی دروغجنان دي: دحقيقت په څرگندولو کي محمد صلی الله عليه وسلم دروغجن نه دی ﴿مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ﴾ هرڅوک چي په الله کافر شو وروسته له ايمان راوړلو دده (نودالله غضب دی پر هغه) ﴿إِلَّا مَنْ أَكْثَرَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ﴾ مگر هغه څوک چي زور پرې وکړ شو (اومجبوراً دکفر کلمه يې وويله) حال داچي دده زړه په ايمان سره آرام نيونکی وو: په آيت شريف کي دارتداد په هکله تغليظ ښودل شوی ځکه چي هغه يوځل دايمان خوند ځکلی وروسته يې دفاني ژوند چي تر باقي يې غوره گنلې دهغه لپاره يې دکفر کلمه ويلي مفسرين کرام وايي چي: دغه دعمار بن ياسر په باب کي نازل شوی کله چي مشرکانو هغه ونيو آزار اذيت يې ورکاوو ترڅوچي په زوره يې ورباندې هغه کلمه وويله چي دوی غوښتل نوځلگو وويل چي: عمار کافر شو انور رسول الله صلی الله عليه وسلم وويل: چي عمار له سره تر نوکه له ايمانه ډک دی دهغه ايمان له ويني او غوښي سره اغېل شوی دی عمار رسول الله صلی الله عليه وسلم ته په ژړا انگولا راغی رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته وويل: زړه دي څنگه وو؟ عمار ورته وويل: چي زړه مې په ايمان ډاډه او مطمئن وو نور رسول الله صلی الله عليه وسلم وويل: که بيا ددوی له لوري مجبوره شي همداسي وکړه ﴿وَلَكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكَفْرِ مَذْرَأًا﴾ لکن هغه څوک چي ارته کړي په کفر سره سينه خپله (يعني عقيدتا) ورباندې خوښ شي ﴿فَعَلَيْنَاهُمْ غَضَبٌ مِنَ اللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ نوپردوی باندې دالله له لوري غضب دی اوښته دوی ته ستر عذاب (ځکه ددوی تردې گناه بله لويه گناه نشته) ﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ اسْتَحَبُّوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ﴾ دا (لوی اخروي) عذاب په سبب ددې دی چي دوی غوره کړی دی ژوندون لږ خسيں ددنيا برآخت ﴿وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ﴾ او بېشکه الله نه ښيي لاره (دايمان) قوم کافرانو ته

(اونه يې ژغوري له ضلالت څخه) ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَسَمِعَتْهُمْ وَأَبْصَرَتْهُمْ﴾
 دا (کفار) همغه کسان دي چي الله ددوی په زړونو مهر وهلی دی (چي حق نه مني) او په غوږونو ددوی
 (چي حق نه اوري) او په سترگو ددوی (چي قدرت آثار نه ويني) ﴿وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَافِلُونَ﴾ دغه
 کسان هم دوی (له عقبی) غافلان دي ﴿لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْخَسِرُونَ﴾ دا خبره
 واقعي ده چي بېشکه دوی په آخرت کي هم دوی زیانکاران دي (ځکه چي ددوی ژوند يې گټي لار
 مفسرين کرام وایي چي الله پاک دوی په شپږو صفتونو وسنایل چي: دالله غضب، لوی عذاب، دنب په
 آخرت غوره کول، له هدايت څخه محرومېدل، په زړونو يې مهر لگېدل اوله غافلانو څخه گرزېدل دي
 ﴿ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فِئْتُوا﴾ پس له دې بيا بېشکه رب سنا (ای محمده)
 لېره دهغو کسانو چي هجرت يې کړی دی (له خپه وطنه) وروسته له هغه چي په عذابونو کړول شوي وو
 (دمشرکانو طاغوتيانو له لاسه) ﴿ثُمَّ جَهَدُوا وَصَبَرُوا﴾ بيا يې جهاد کړی او صبر يې کړی دی (په
 تکاليفو او مشقتونو) ﴿إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ بېشکه رب ستا وروسته (له هجرت،
 جهاد او صبر نه) خامخاښه مغفرت کونکی دی (دگناهونو) دېر رحم والادی (چي دوی ته به بښنه وکړي او
 ورباندي به ورځمېږي).

بلاغت:

پدې آيتونو کي چي دبدیع او بيان کومي ښکلاوي شته لنډيز يې په لاندې ډول دی:

۱- تمثيلي تشبيه لکه ﴿وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِي نَفَضَتْ غَزْلَهَا﴾ الله پاک هغه څوک چي قسم کوي
 اوبيا په خپله ژمنه (وعده) وفانکوي له هغي مېرمنې سره تشبيه کوي چي مزي وغړي (ورېشي)
 اوبيا يې بيرته اومري کړي (وسپڅوي).

۲- استعاره پدې قول کي چي ﴿فَنَزَلَ قَدَمُ بَعْدَ ثَوْنَهَا﴾ په دين کي ثبات او ټينگار يې له قدم سره
 مشابه کړ ځکه اصلا ټينگار په قدم سره صورت نيسي او څرنگه چي ددين له لاري گوښه کېدلو ته ښوېدل
 وايي نو يې په حسي ښوېدلو له هغه څخه تعبير و فرمايو.

۳- پدې قول دالله تعالی کي چي فرمايې: ﴿يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ﴾ او ﴿أَعْجَبِي﴾

﴿عَكْرِي﴾ او ﴿يَنْفَعُ﴾ او ﴿بَاقٍ﴾ کي دطباق صنعت نغښتی دی.

۴- اشتفاقي جناس دالله تعالی پدې کلام کي چي: ﴿فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ﴾ او پدې کي مرسل مجاز هم
 شته چي دمسبب اطلاق يې په سبب کړی دی يعني کله چي ته دقرآن دلوستلو اراده وکړي.

۵- دالله تعالی پدې قول کي چي فرمايې: ﴿وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُزَكُّ﴾ اعتراضيه جمله ده چي
 دالله تعالی حکمت يې دنسخي په هکله څرگند کړی دی او همدارنگه پدې کلام کي دالتفات صنعت هم

راغلی دی چي له متکلم څخه غائب ته شوی اودالله جل جلاله داسم جلیل په راوړلو سره په نفس کي هیبت روزل کېږي.

۲- لطیفه اوباریکه استعاره دلتې چي الله فرمایي: ﴿لَسَاتُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجِبِي﴾ څه به یې دلغت دکلام لپاره استعاره کړیده اوعرب ژبه دلغت په ځای اومعنا استعمالوي لکه چي الله تعالی فرمایي: ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ﴾ دلتې یې ژبه دکلام پرځای راوړي ده. لطیفه:

داستعاذې په لوستلو کي داسي رازپټ دی چي قرآنکریم ذکر مبین دی څرنگه چي شیطان په خپلو وسوسو شبهات اوشکوک پیدا کوي اوپه خپلو دسیسو زړونه فاسدوي نورسول الله صلی الله علیه وسلم ته امروشو چي الله ته پناه ور وړي ځکه دانسان توان دشیطان له دفع کولو څخه کمزوری کېږي اوپه لوی الله جل جلاله باندي استعاذې کولوته اړ کېږي.

***

الله تعالی فرمایي:

﴿يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا وَتُوْفَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ (۱۱۱) وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْبَةً كَانَتْ ءَامِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ (۱۱۲) وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ مَكَدَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ (۱۱۳) فَكُلُوا مِنْمَا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَلًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ (۱۱۴) إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالْدَّمَ وَلَحْمَ الْخَيْزِرِ وَمَا أَهْلَ لِيغْزِي اللَّهَ بِهِ فَمَنْ اضْطَرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَاوٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (۱۱۵) وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَلٌ وَهَذَا حَرَامٌ لِنَقُولَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ (۱۱۶) مَتَّعَ قَلِيلٌ وَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ (۱۱۷) وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا فَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ (۱۱۸) ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا الشُّوْءَ يَجْهَلُونَ ثُمَّ تَأْتُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ تَعَدِّهَا غَفُورٌ رَحِيمٌ (۱۱۹) إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَتْ أُمَّةً قَانِسًا شَيْئًا خَافَ وَلَوْلَاكَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ (۱۲۰) شَاكِرًا لِأَنْعُمِهِ أَجْتَبَنَاهُ وَهَدَيْنَاهُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (۱۲۱) وَءَاتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّا فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ (۱۲۲) ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعِ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ خَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ (۱۲۳) إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَعُوا فِيهِ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ (۱۲۴) أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَدِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ صَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْذَبِينَ (۱۲۵) وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ

خَيْرٌ لِّلصَّابِرِينَ ﴿١٢٧﴾ وَأَصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِأَلَلَةٍ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي صَبْرِ مِمَّا يَنْفَعُ شَرًّا

﴿١٢٧﴾ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ﴿١٢٨﴾ الفحل: ۱۱۱ - ۱۲۸

مناسبت او تراو:

کله چي الله تعالى دهغه چایادونه وکړه چي یوازي په ژبه یې د کفر کلمه ویلی وي او همداراز دهغه چا حال یې بیان کړ چي هم په ژبه او هم په زړه کي کافروي نودلته یې د هر چا لپاره په آخرت کي د عادلانه جزا ورکولو او په دنیا کي عاجلانه عذاب د ځینو هغو لپاره چي انبیاء دروغجن گڼي راوړ وړېسې یې د حضرت ابراهیم خلیل الله کیسه بیان کړي او رسول الله صلی الله علیه وسلم ته یې امر وکړ چي د دغه ستر نبي په پله پل کېږدي او پیروي یې وکړي

لغتونه:

(عادل) جگړه کوي (دغه) پراخ، ویر، بلا تکلفه (نعم) د نعمتونو جمع ده لکه (أشد) چي د (شدت) جمع راځي (أمة) امام چي د خیر خوښونه پکې وي (فتا) منونکی له قنوت څخه اخیستل شوی او طاعت ته وایي (اجتبه) غوره کړی یې وو (حبها) مانل له باطل ادیانو څخه حق دین ته چي اسلام دی (حنف) میل ته وایي

د نزول سبب:

کله چي سیدنا حمزه رضی الله عنه شهید کړی شو او رسول الله صلی الله علیه وسلم هغه ولید چي مثله شوی وو نو یې وفرمایيل چي: زمادي په الله قسم وي چي ستا پر خای به دوی او یا تنه همداسي وژنم نو دغه آیت شریف نازل شو: ﴿وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ﴾ (الایة ۱) تفسیر:

﴿يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا﴾ یاد کړه (ای محمده ۱) هغه ورځ چي رابه شي هریو (نېک اوبد) نفس چي جگړه به کوي لپاره د (خلاصولو) د ځان خپل (اودنورو خلکو به ورسره غم نه وي) ﴿وَتُؤْتَىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ﴾ اوبشپړه به ورکړل شي هر نفس ته (جزا) هغه عمل چي کړی یې دی (بې له کموالي او نقصانه) ﴿وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ حال دا چي په دوی به ظلم ونکړی شي (یعني پوره اجر و نه به ورکول شي څه به ځیني نه کمېږي) ﴿وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً﴾ اوبیانوي الله مثال دیو کلي؛ چي دغه دمکې کلی او نور دي الله جل جلاله ورباندي نعمتونه لورولي اودوی له الله څخه سرغړونه کوي نو الله یې نعمتونه په عذابونو وربدلوي ﴿كَانَتْ مَآمِنَةً مُّطْمَئِنَّةً﴾ چي ده (داکلی) په امن کي آرام هوسا (کلیوال دهغه نېکمرغه او په روزي ماره وي) ﴿يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ﴾ چي راتله دغه کلي ته روزي ددې ډېره پرېمانه له هره (لوري) ځایه ﴿فَكَفَّرَتْ بِأَنْعَمِ اللَّهِ﴾ نون شکره شو (اهل

دهغه) په نعمتونو دالله (اوروزي دهغه) ﴿فَأَذَقَهَا اللَّهُ لِيَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ﴾ (نووځکل الله) په اهل
 (د) دي باندې کالي (جامې) دلورې او وېرې (يعني الله نعمت دامن او آرامتياځني واخيست او وېره ،
 لوړه او محروميت يې ورباندې ولور او وېرې يې کړل) ﴿يَمَّا كَانُوا يَصْنَعُونَ﴾ په سبب دهغو عملونو چي دوی به
 کول (له کفر او گناهونو څخه امام رازي وايي چي: دغه دکلي دخلگولپاره مثال دی ځکه دوی په بېغمي
 او هوسايي کي وو ښېرازه پراخه روزي يې لرله او بيا الله تعالی دسترنعمت پېرزوينه ورباندې وکړه چي
 هغه دمحمد صلی الله عليه وسلم بعثت وو مگردوی دهغه تکذيب وکړ او په آزار ور رسولو کي يې زيار
 وکېښ نوالله پاک ورباندې کاځتي راوستله داسي لوړه ورباندې راپېوته چي مېرزي (مرداري)
 اوهل وکي يې وخوړل(۱) ﴿وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ﴾ (او خامخاراغلی وو دوی ته رسول له
 (جنسه د) دوی نونسبت دروغو يې وکړهغه ته) يعني په تحقيق سره دوی ته محمد صلی الله عليه وسلم
 په ښکاره معجزاتو راغی او دوی هغه پېژانده چي ددوی له اصله اوتوکم څخه وو مگرايمان يې
 ورباندې نه راوړ او هغه يې په پيغمبري نه منل په آيت کي دادلالت ترسترگوکېږي چي همداد مکې
 خلگ وو او همدغه دابن عباس ويناده ﴿فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ﴾ (نوالله دوی
 دکړاوونو مشکلاتو) په عذاب ونيول حال داچي دوی ظالمان وو (په گناهونو او شرک کولو سره)
 ﴿فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا﴾ (نو خورئ تاسي له هغو خوراكونو څخه چي الله تاسي ته حلال
 پاکيزه درکړي دي) ﴿وَأَشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنَّ كُفْرَ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ (اوشکرو باسئ دالله دنعمت که
 يې تاسي چي خاص الله ته عبادت کوئ) او ورباندې ايمان لری ؛ وروسته الله تعالی هغه حرام توکي
 او حيوانات بيانوي چي دوی ته پکي ضرر اوتاوان دی فرمايي: ﴿إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالْدَّمَ
 وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ﴾ بېشکه همدا خبره ده چي الله پرتاسي باندې حرام کړی دی (خوراک د) مردار او ويني
 اودخنزيردغوبني ﴿وَمَا أَهْلَ لَيْعٍ اللَّهُ بِهِ﴾ (او هغه) حلال کړی شوی حيوان (چي غېرکړی شوی دی
 (دبل شي) بې له الله (دنوم) په وخت دذبحي د) هغه ځکه په هغه کي دخان او عقيدې لپاره تاوان دی
 ﴿فَمَنْ أَضْطَرَّ عَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَكَارٍ فَإِنَّ اللَّهَ عَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ (پس هغه څوک چي ارشي (ددې حر موخوړلو ته)
 حال داچي ظالم نه وي (په بل چا) اونه تجاوز کوي (له کفايته) نو بېشکه الله لوی مغفرت کونکی
 (دگناهونو) ډېر رحم والادی (په انعام سره چي اړ ومضطرتنه عذاب نه ورکوي) وروسته الله تعالی
 مشرکانوته توبيخ کوي هغوی چي حرام ، حلال يې پخپله خوښه ټاکل فرمايي. ﴿وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ
 أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَلٌ وَهَذَا حَرَامٌ لِنَقُولُ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبُ﴾ (اومه واياست تاسي له وجهي
 دييانولو دژبوستاسي دروغولره (بې دليل اوبرهانه داسي) چي دا حلال دی اودا حرام دی دپاره ددې چي

جوړ کړئ له خانه پر الله دروغ ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ﴾ بېشکه هغه کسان چې نړۍ پر الله دروغ (بهتان) خلاصي به نه مومي (په دنيا او آخرت کې به په مرادونه رسېږي) ﴿مَنْ مَنَعَ قِلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ نفع ده لږ او شته دوی ته عذاب دردناک ﴿وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَمًا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ﴾ او پر هغو کسانو چې بهودان شوي دي حرام کړي دي موږ هغه خيزونه چې بېان کړي وو موږ پر تېر باندې پخوا له دي نه (چې په الانعام سورت کې تېر شو او هغه دغوايانو او پسونو وازدي او ټول هغه نړۍ لرونکي حيوانات وو، دغه تحريم ددوی لپاره عذاب او عقوبت وو) ﴿وَمَا طَلَسْتَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَفْسَهً يَطْلُمُونَ﴾ او موږ پردوی ظلم نه وو کړی (په تحريم سره) ولکن دوی وو چې په خانو نو خپلوبي يې ظلم کاوو (نودوی ور اولانق وگرزېدل لکه چې الله بل خای فرمايي) ﴿فَيُطْلِمُ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَمًا عَلَيْهِمْ طَبَقَتْ أُحِلَّتْ لَهُمْ﴾ السه ۱۶۰ ﴿ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهْلَةٍ﴾ بيا بېشکه رب ستا چې دی ای محمده! هغو کسانو ته چې کړي يې دي بد عملونه په ناپوهي سره ﴿ثُمَّ تَأْتُوا مِنْ نَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْحَابُ﴾ بياتوبه وباسي وروسته له کولو د هغه (بد عمل او بنوښدلو) ﴿إِنَّ رَبَّكَ مِنْ نَعْدِهَا لَعَنُورٌ رَجِيمٌ﴾ بېشکه رب ستا وروسته له دغي توبې څخه خامخالوی مغفرت کونکی د هر رحم والادۍ په دې آيت شريف کې د ټولو خلکو لپاره تائيس (زړه خپلول) او توبې ته رابلل دي چې دروازه يې پرانستې ده ﴿إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ﴾ بېشکه چې ابراهيم پېشوا وو (جامع دنېکيو لکه يو جماعت) فرمان منونکی وو خاص الله لره (ځکه الله خپل خليل غوره کړ) ﴿حَنِيفًا وَكَانَ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ خاص الله لره حنيف وو (مائل له باطل نه حق د اسلام دين ته) اونه وو له مشرکانو؛ دغه د پخواني لپاره تاکيد دی هسي نه وو لکه چې يهود او نصارا گمان کوي چې ابراهيم عليه السلام يهودي او نصراني وو ﴿شَاكِرٌ لِأَنْعَمِ﴾ وو (ابراهيم) شکر کونکی دنعمتونو د الله ﴿أَجْتَبَاهُ وَهَدَاهُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾ غوره کړی وو الله دغه (ابراهيم) لره په نبوت سره او برابر کړی وو الله دغه (ابراهيم) سمی لياري ته، چې اسلام اود واحد، احد ذات عبادت کول دي ﴿وَمَا يَتَّبِعُهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةٌ﴾ او ورکړی وو موږ دغه (ابراهيم) ته په دغه دنيا کې نېکي (ذکر جميل) ﴿وَأَنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ﴾ او بېشکه دغه ابراهيم په آخرت کې هم خامخاله صالحانو (دلويو درجاتوله خاوندانو څخه) دی (چې دنېکانو په سترو مرتبو کې به وي) ﴿ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا﴾ (۱) بيا وحي (حکم) وکړ موږ تاته (ای محمده داسي) چې

(۱) مفسرين وايي چې عطف د (سم) په کلمه سره در سول الله صلى الله عليه وسلم در تبې تعظيم دی لکه چې يو ځل يې د هغه غوره صفات او مناقب و شمېرل او بيا يې وفرمايل چې تردې ټولو لوړ بل دادی چې دغه امي نبي صلى الله عليه وسلم د ابراهيم عليه السلام د دين پلوی او د هغه په شريعت منگولي لگونکی دی او دغه دويار او افنځار لپاره بېخي بس دی

متابعت وکړه په توحيد کي د دين (د ابراهيم چي حنيف دی) وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿۱۵﴾ ونه وو دی له مشرکانو؛ دغه یوبل (تاکید دی چي هغه یهودي او نصراني نه وو) إِنَّمَا حِجْلُ السَّنَةِ عَلَى الدِّينِ اٰخْتَلَفُوا فِيهِ ﴿۱۶﴾ (بېشکه هم دا خبره ده چي مقرر کړی شوی دی (تعظیم دورخي) دخالي (په عبادت سره) په هغو کسانو چي پکي اختلاف پي کړی وو) يعني دشنبې دورخي دتعظیم حکم په ابراهيمي ملت کي نه وو بلکه دغه په يهودانو باندې دتغليظ په توگه رامنځ ته شو چي دوی په دين کي اختلاف اودالهي اوامرو سرغړونه کوله نوالله په دغه ورځ کي دکبانو له ښکار کولو څخه منع کړل بيا دوی پکي ښکار کاوو خو چي الله بيزوگان اوخنزيران خني جوړ کړل ﴿۱۷﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿۱۸﴾ او بېشکه چي رب ستا خامخا حکم به وکړي په مينځ ددوی کي په ورځ دقيامت کي په هغه څه کي چي وو دوی به په هغه کي اختلاف کاوو (نوبه الله سزا جزا ورکړي هر مستحق او ورته له ثواب او عذاب څخه) ﴿۱۹﴾ اَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجِدْ لَهُمُ مَا لَقِيَ هِيَ أَحْسَنُ ﴿۲۰﴾ (ای محمده! خلگو ته) لياري درب ستاته په حکمت اونېک پند سره (چي پردوی اغيزه وکړي) او مباحثه کوه له دوی سره په هغی طريقی سره چي ډيره ښه وی ، سختي ، قهر او غصه مه کوه شدت اوقسوت ندی پکار ﴿۲۱﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿۲۲﴾ بېشکه چي ستارب ښه عالم په هغه چا چي گمراه شوی وي له لاري دالله څخه اودی (الله) ښه عالم په لاره موندونکو (دين ته) نو پرتلازمه ده چي دحکمت لاره غوره کړې کله چي دوی ته بلنه ورکوي او ورسره بحث او مباحثه کوي پرتا باندې ددوی هدايت ندی ضروري بلکه ته يوازي مبلغ يی حساب پرموړ باندې دی ﴿۲۳﴾ وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ ﴿۲۴﴾ او که تاسي څوک عذابوي نو عذاب ورکوئ په مثل دهغه عذاب سره چي تاسي په هغه سره عذاب کړی شوي ياست (زيادت مه کوئ) مفسرين کرام وايي چي دغه آيت شريف دسيدنا حمزه بن عبدالمطلب په شان کي نازل شوی دی کله چي مشرکانودأحد په ورځ دده لږمون خبرلی وو نورسول الله وفرمايل . که الله ما پردوی برلاسي کړي ددوی اوباتنه به همداسي کړم (گېډې به يې ورخيري کړم) ﴿۲۵﴾ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ ﴿۲۶﴾ او خامخا که صبر وکړ تاسي (قصاص مو پرېښود) ورته ښه مو وکړه نو خامخا دغه صبر (غوره) خیر دی (له انتقامه) صابرانوته (ځکه عقوبت مباح کار دی او پرېښودل يې افضل دی) ﴿۲۷﴾ وَأَصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ ﴿۲۸﴾ اوصبر کوه! اوندی صبر ستامگر (په توفيق اومرسته د) الله سره ﴿۲۹﴾ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ ﴿۳۰﴾ اومه خپه کېږه په دغو کفارو؛ چي ولي دوی ايمان نه راوړي؟ ﴿۳۱﴾ وَلَا تَلُكْ فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ ﴿۳۲﴾ اومه کېږه په زړه تنگي کي له هغو څخه چي دوی مکرونه کوي (په جهل اوسفاهت ويناوي کوي دوکې اومکرونه جوړوي) ﴿۳۳﴾ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا

وَالَّذِينَ هُمْ يُخْسِتُونَ ﴿١٦٠﴾ بېشکه الله ملگری دی (په معونت اونصرت سره) له هغو کسانو سره چې پر هېزگاري کوي، اوله چا سره چې الله مل وي بيا هغوی ته دکفارو مکرونه اودوکې تاوان نشي رسولای

بلاغت:

په دغو آيتونو کي چي د بدیع اوبيان کومي ښکلاوي شته په لاندې ډول دي:

۱- مکنیه استعاره کله چي الله فرمايې: ﴿فَأَذَقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ﴾ دلته يې دغه لباس د بي خوندي اونفرت سره مشابه کړ او مشابه به يې حذف دهغې له لوازمو څخه يې چي څکل دي راوړل اودغي ته مکنیه استعاره ويلای شو.

۲- په دې کلماتو کي چي ﴿حَلَلٌ . حَرَامٌ﴾ د طباق صنعت دی.

۳- التفات هلته چي الله تعالی فرمايې: ﴿وَأَيَّتُهُ فِي الدُّنْيَا حَسَةً﴾ دلته يې له غياب څخه نکلنه النفات وفرمايو چي زياته پاملرنه اوزيات تعظيم اوتفخيم يې ترسره شي.

۴- پدې کلام کي چي الله تعالی فرمايې: ﴿كَانَ أُمَّةً﴾ بليغه تشبيه ده يعني هغه په يوازي سرلکه يوأمت اوتولنه وو ځکه په هغه کي دکمالاتو اوصاف اوخويونه راټول شوي وو کوم چي په خلگو کي تبت اوخپاره وو

تنبيه:

دالله جل جلاله دا قول چي فرمايې: ﴿وَحَدِّثْ لَهُمْ يَأْتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾ پدې دلالت کوي چي په بحث اومناظره کي بايد انصاف وشي دحق پلوي دي وکړی شي اوله نرمي څخه دی کار واخيستل شي پد سي توگه چي څرگنده شي مقصد دحق اثبات اودباطل مخنيوی دی نه داچي دخن رايه درنه اودبل سپکه وگڼل شي.

دالله جل جلاله په مرسته دالنحل سورت تفسير بشپړ شو والله الحمد والمنة

***

دالاسراء سورت مکي اويوسل يوسل آيتونه لري.

دسورت په وړاندي:

دالاسراء سورت يوله نورو مکي سورتونو څخه دی اودهغوپه شان دعقيدوي چارو يادونه کوي په تهره بياددين په بنسټيزو توکو لکه وحدانيت ، رسالت اوبعث غږېږي خوترتولو څرگند پلوپکي درسول الله صلى الله عليه وسلم شخصيت دی اوهغه څه چي الله پاک دوی ته دمعجزاتوپه توگه وربښلي دي اوپه رښتولي يې گواهي ورکوي اللهم صل وسلم عليه.

* سورت داسراء معجزه راوړي هغه چي دالهي تکریم له مظاهرو څخه يومظهورو چي خاتم الانبياء ته يې ورکړي اودالله جل جلاله دستر قدرت نښاني وه چي دعجائباتو اوغرائبو جوړونکي دي ورپسې د بني اسرائيلو يادکوي چي څرنگه الله ورته ليکلي ووچي دوه څلي په ځمکه کي خواره واره شي اوداتول ددوی دسرغړوني اوطغيان په سبب ووفرمايې: ﴿وَقَضَيْنَا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ فِي الْكِتَابِ لُتُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ﴾ ترپايه

* همداسي سورت دکائناتو هغه نښي نښانې راوړي په کوموچي دالله تبارک وتعالی د عظمت ، وحدانيت اوقدرت څرگندونه کېږي اوهغه نظام ته اشاره کوي چي په خورا دقيقه توگه په شپه او ورځ کي چلېږي اوهيڅکله تغير اوتبدیل نه مومي وايې: ﴿وَجَعَلْنَا آيَاتٍ فَاحِشَاتٍ لِّآيَاتٍ أَلِيلٍ﴾.

* ورپسې په اجتماعي اخلاقو بنايسته اداوو اوخويونو خبري کوي اودهغوی لوري ته بلنه کوي څويوه مثالي ټولنه تشکيل شي اوله دې آيت پيل کېږي چي: ﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ﴾ دآيتونوترپايه.

* بيا سورت دمشرکانو په گمراهيو اوضلالتونو رڼاچوي چي څرنگه يې الله سبحانه وتعالی ته دمېرمني اوزوی نسبت کاوو اوترتولو عجيبه لاداره چي دوی پخپله لوني نه خوښولي اوالعلی الکبير ذات ته يې دلونو نسبت کاووهغه سپېڅلی ذات چي له مثل اوسياه منزه دی اوفرمايې: ﴿أَفَأَصْفَكَ رَبُّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنثًا إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلًا عَظِيمًا﴾.

* بيا له بعث اوشور څخه غږېږي معاد او جزاخبري هغه چي په باب کي يې ډېري مباحثې اومت ظري کېږي دهغه په امکان باندي دلائل راوړي اوبياد قرآن دمعجزې خبره رااخلي چي درسول الله صلى الله عليه وسلم تلياتي معجزه ده اودمشرکانوهغه سرتېمبگي بيانوي چي وړانديزيې کاوو له قرآنه پرته بله معجزه ورته راوړي ويالې ورته وبهوي اومکه ورته گل گلزار، او باغونه ورته جوړکړي وايې: ﴿وَقَالُوا لَنُؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبُوعًا﴾ ترپايه.

* په پای کي سورت دالله جل جلاله له شريک ، زوی اونورو ناوړه صفاتو څخه سپېڅلتيا بيانوي اوداسي فرمايې: ﴿وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُ شَرِيكٌ فِي الْمَلَكُوتِ وَلَمْ يَكُن لَّهُ مِنُ الدَّلِيلِ وَكَبِيرُهُ تُكْبَرُ﴾.

د سورت تسميه او نومول:

دغه سورت ته ځكه داسراء سورت وايي چي ددغي څرگندي معجزې يادېكي راغلي هغه چي پك خپل گران او نازولي استازي وربندي په ځانگړي توگه نازولي دي.
الله تعالى فرمايي:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُبْحَنَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَنَيْنَا حَوْلَهُ لِنُرِّيَهُ مِنْ
ءَابَائِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ (۱) وَمَاتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ أَلَّا تَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ
وَكَيْبَلَا (۲) ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ إِنَّهُ كَانَ عِنْدَ شُكُورَا (۳) وَقَضَيْنَا إِلَى بَنِي إِسْرَءِيلَ فِي الْكِتَابِ
لُتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلِتَعْلَمَنَّ عُنُوَا كَبِيرَا (۴) فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ أُولَاهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَا أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ
فَجَاسُوا جُلُودَ الْبَدَارِ وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولَا (۵) ثُمَّ رَدَدْنَاهُمْ أَلَيْسَ لَكُمْ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَكُمْ بِأَمْوَالٍ وَسِيْرٍ
وَجَعَلْنَكُمْ أَكْثَرَ نَعِيمَا (۶) إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ لِيَسْئَلُوْا
رُحُوْمَكُم مَّا دَخَلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوْهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيرَا (۷) عَنِ زُكْرَانَ بِرَحْمَتِ
رَبِّكَ عُدْتُمْ عَدُوًّا وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرَا (۸) إِنَّ هَذَا الْقُرْءَانَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ
يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرَا (۹) وَأَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ أَغْتَابْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمَا (۱۰) وَيَدْعُ الْإِنْسَانُ
بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولَا (۱۱) وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ءَايَتَيْنِ فَمَحْوَا ءَايَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا ءَايَةَ النَّهَارِ
مُبْصِرَا لِنَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَددَ السَّيِّئَاتِ وَالْجَوَابِ وَكُلَّ شَيْءٍ فَضْلَنَاهُ تَفْصِيلَا (۱۲) وَكُلَّ إِنْسَانٍ
أَلَمْنَهُ لَطْفٌ لَهُ فِي عِيقِهِ وَنُخْرِجْ لَهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنشُورَا (۱۳) أَقْرَأَ كِتَابَكَ كَفَىٰ يَنفِيكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَبِيرَا
(۱۴) مَن أَهْدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْدِي لِنَفْسِهِ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَلَا نَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أَخِيٍّ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ
تَبْعَثَ رَسُولَا (۱۵) وَإِذَا أَرَدْنَا أَن نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرَا (۱۶) وَكَمْ
أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِن قَبْلِ نَوحٍ وَكَمْ يَرِيكَ يَذُنُوبٍ عِمَادِهِ خَيْرًا بَصِيرَا (۱۷) مَن كَانَ يُرِيدُ الْعَاصِيَةَ جَعَلْنَا لَهُ فِيهَا مَا
نَشَاءُ لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَّدْحُورَا (۱۸) وَمَن أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ
مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَّشْكُورَا (۱۹) كُلَّا نُمِذُّ هَؤُلَاءِ وَهَؤُلَاءِ مِن عَطَاءِ رَبِّكَ وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ
مَحْظُورَا (۲۰) أَنْظِرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ وَلِلْآخِرَةِ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ تَفْصِيلَا (۲۱) لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ
إِلَهًا ءَاخَرَ فَتَقَعَّدَ مَذْمُومًا مَّخْذُورَا (۲۲) ﴿الاسراء: ۱- ۲۲﴾

لغتونه:

(سجده) دنسبيح نوم دی او معنایې ده چې الله لږدله یولو بدبو او نقصانونو پاکي ده و دغه بوازي په الله ېسي ځانگړي تسبیح ده (اسری) دشیې نگ ته وایي (سری) او (سری) دواړه لغتونه راځي (محسوس) له (جوس) څخه اخیستل شوي او چې څه لټوي دشیې تللو راتللو ته وایي دغه معنیز جاج کړي او واحدې وایي چې جوس دیو څه شي به لټه کي تگ راتگ ته وایي (انکرة) دولت او غلبی ته وایي (تسرة) هلاکت او دله مینځه تللو په معناده (محو) ورک مو کړل دلغت علماء وایي چې (محو) دسوځیزاثر له مینځه وړلو ته ویل کېږي ویل کېږي (محوته فانمحي) کله چې بې اثریومخ ایزه ورک شي (ظاهرة) لیکلی عمل خیر او شر ته طائر ویل شوي ځکه چې عربو به نېک فالې او شگون په مرغانو نیول کله به چې ښي لوري ته اویا کین لوري ته والوت (مرفها) (مترف) هغه هوسا آرام او په عیش عشرت کي لاهو ته وایي چې دغه پراخ نعمت او عیش په تکبر کي اچولی وي (بصلاها) ورننوزي او حرارت یې ځکي (مصحورا) شړل شوی او دالله له رحمت نه لیري کړی شوي ته وایي

تفسیر:

﴿سُتَحَنَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ، لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا﴾ (پاکي ده هغه ذات لره چې بېولې یې وو بنده خپل (محمد) دشیې (په یوه برخه کي) له مسجد حرام څخه تر مسجد اقصی پوري) یعني پاکي ده له هغو څیزونو چې دده له جلال سره نه ښایي هغه ذات چې خپل بنده او پیغمبر یې دشیې په یوه ټوټه کي له مکې مکرمې څخه بیت المقدس ته بوت بیت المقدس ته مسجد اقصی ځکه وبل کېږي چې دمسجد الحرام او دده تر مینځ مسافه لیرې ده. مفسرین کرام وایي: اودا چې ویې فرمایل: ﴿لَيْلًا﴾ دتنکیر په صیغه باندې یې راوړه چې دا خبره افاده کړي چې داسراء موده لږه او خورا اوږدې مسافې او وټتونه یې دشیې په یوه برخه کي وو هل هغه چې دڅلو پښتو شپولیاره وه چې دغه په اعجاز او قدرت کي وتلی کمال دی نو داسبب ووجي دسورت پیل یې په (سبحان) سره وفرمایي چې دالله په بشپړ قدرت او رسېدلي حکمت دلالت وکړي اودالله سپېڅلتیا د مخلوقاتو له صفاتو ښیي دغه اسراء او معراج په روح او بدن دواړو سره په وېښه ترسره شوي او خواب نه وو ﴿الَّذِي بَرَكْنَا حَوْلَهُ﴾ هغه چې برکت اچولی دی موږ چارچاپېره دهغه (په ډول ډول معنوي او محسوسي برکتونو لکه مېوې، رواني ویاړي کوم چې دشام ټاټوبي الله ورباندې په ځانگړي توگه ښېرازه کړې اود انبیاءو مهشت ځای د سپېڅلو پښتنو او ملائکو دراکوزېدلو هیواد وو ﴿لِرَبِّهِ، مِنْ آيَاتِنَا﴾ (دغه بېول دهغه ددې لپاره وو) چې وښیو موږ دغه (محمد) ته ځیني له دلائلو (د قدرت) خپل) یعني ترڅو محمد صلی الله علیه وسلم ته عجیبه ستر دلائل وروښیو او دځمکني او آسماني ملکوت خبرتیا ورکړو په تحقیق سره چې رسول الله صلی الله علیه وسلم ډېر عجایبات او ښي نښانې ولیدلې چې دالله تعالی په قدرت یې دلالت کاوو ﴿إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ بېشکه چې دغه (الله) هم دی دی ښه اورېدونکی (دمحمد صلی الله علیه وسلم د خبرو) ښه لیدونکی (دمحمد صلی الله) دکړو وړو نوځکه یې په دغو کراماتو او معجزاتو

ددرناوی په توگه ونازاوو ۞ وَآتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَءِيلَ ۞ او ورکړی وو موږ موسی ته کتاب (تور ت) او گرزولی وو موږ دهغه کتاب د بني اسرائيلو لپاره هدايت (چې ددغه په واسطه دوی د کفر او جهل له نور تم څخه دایمان او علم روښنایي ته وباسي) ۞ أَلَا تَتَذَكَّرُونَ ۞ چې مه نیسئ تاسي پرته له ماهیخ کار جوړونکي (متولي) پروردگار. مفسرین کرام وايي چې کله یې ست المقدس ذکر کړ او هغه د ځمکي زړه وو او د بني اسرائيلو د اوسېدلو ځای نو د دوی یادونه هم په مناسب ځای کې راغله ۞ ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ ۞ (ای اولاده دهغه چا چې موږ سپاره کړي وو سره له نوح) يعني ای د مؤمنانو اولاده هغوی چې له نوح سره په بهرې کې سپاره وو موږ ستاسي پلرونو ته نجات ورکړی وو له دې وېدلو څخه نو د الله د انعام شکر پر ځای کړئ ۞ إِنَّهُمْ كَانَتْ عَبْدًا شَاكِرًا ۞ بېشکه چې نوح د هر شکر ایستونکي بنده وو؛ په هر حال کې یې د الله حمد و یلو نو تاسي هم دهغه پیروي وکړئ او درته ښایي چې شاګر و اوسئ! په دغه ندا کې تلطف او د الله جل جلاله د نعمت یادونه ده ۞ وَقَضَيْنَا إِلَيْنِ إِسْرَءِيلَ فِي الْكِتَابِ ۞ او حکم لېږلی وو موږ بني اسرائيلو ته په کتاب نورات کې داسي) يعني موږ هغوی ته اخبار کړي او په تورات کې مو وحي ورته رااستولي وه چې ۞ لَنُفَسِّدَنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَجًا ۞ خامخابه فساد وکړئ تاسي هرومرو په ځمکه د (فلسطين او خواوشا) کې دوه ځلي (۱) ابن عباس رضي الله عنهما وايي چې: لومړی فساد یې د زکریا علیه السلام وژل او دوهم یې د حضرت یحیی علیه السلام قتل وو ۞ وَلَنَقُلَّنَّ عُثْوًا وَحَرًّا ۞ (او خامخاسرکښي به وکړئ تاسي هرومرو په سرکښي لویه سره) يعني د الله په سپېڅلي ځمکه کې به خوراستره سرکښي په ظلم او دښمني سره وکړي او د الله جل جلاله په محارموبه لاس پوري کړي ۞ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ أُولَاهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَّآ ۞ نو کله چې راغله وعده د اول (خل فساد کولو) دهغو دوو نه نو مسلط کړل موږ پر تاسي باندې بنديگان خپل (سرزوري چې له تاسي څخه کسات او انتقام واخلي) ۞ أَزِلْ بِأَسْرٍ شَدِيدٍ ۞ (دغه خلګ) خاوندان د سخت جنگ وو. مفسرین کرام وايي: کله چې بني اسرائيلو د الله حرام څیزونه حلال وګڼل او ویني تویول یې پیل کړل نو الله جل جلاله ورباندې بخت نصر چې د بابل باچاو و ګمارو نو او یازره کسان بني اسرائيل یې و وژل نژدې وو چې بوتی یې وکارې او دغه د لومړي فساد کولو په وخت کې وو ۞ فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ وَكَانَتْ وَعْدًا مَّفْعُولًا ۞ (نو ګردګرزېدل دوی (د وژلو او تالاکولو دپاره) په مینځ د ښارونو ستاسي کې او وو (د اکاریو) وعده خامخاپوره کېدونکي) يعني دوی ستاسي په لټه کې سبا بېګاه ستاسو په کورونو او ښارونو کې ګرزېدل خو مو و وژني، مالونه مولوت کړي او د هغه د الله پاک جل جلاله ژمنه وه چې ستاسي څخه یې د کسات اخیستلو لپاره پرېکړه شوي وه او پدې کې خلاف او تبدیل راتلونکي نه وو ۞ ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ

(۱) د الله حکم په بني اسرائيلو باندې دوه ځله فساد کول د قهر او الزام حکم نه بلکه دغه د الله له لوري دهغه الهي علم څخه اخبار وو چې داسي به پېښېږي او همداسي وشول

الْكُرَّةَ عَلَيْهِمْ ﴿١٥﴾ (بيابير ته وگزروله موب تاسي ته غلبه پردوي) يعني وروسته كله چي تاسي توبه
گار شوي او الله ته مورجوع وکړه نوموتاسي ته دولت دروسپارو او غلبه مو درکړه ﴿وَأَمَدَدْنَكُمْ بِأَمْوَالٍ
رَبِّينَا﴾ (اوله تاسي سره مومرسته وکړه په مالونو درکولو او اولادونو باندې) يعني څرنگه چي
ستاسي مالونه لوت شوي وو نو پرېمانه مالونه مودرباندې ولورول او چي ځامن موبه اسارت نيول شوي
وو دهغوی په بدله کي موبه زامن درکړل ﴿وَجَعَلْنَكُمْ أَكْثَرْنَفِيرًا﴾ او وگزرولي موب تاسي زيات له
جهته دملاترلي (لښکره يعني تاسوته موزيات نفوس درکړل چي بيرته موبايلى پرتم پرځای شي او په
دښمن باندې غالب ياست ددولت جوړولو جوگه شئ ﴿إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ بِأَنْفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا﴾
(که نېکي وکړئ تاسي نو نېکي به کوي لپاره دځانو خپلو او که بدې وکړئ دهغې گټه تاسوته راتلونکي
ده الله ته يې هيڅ گټه هم نه رسي او که موچېرې بدې کولو ته مخه کړه نو دهغې تاوان بيا تاسي ته رسېږي
الله جل جلاله غني ذات دی نه دبندهگانو طاعت ورته گټه رسوي اونه هم دهغوی گناوي او عصيان ورته
نقصان رسولای شي ﴿فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ لِيَسْتَوْزُوهُمْ﴾ نوکله چي راغله وعده دوروستي
انتقام بيامي خپل بندهگان درباندي مسلط کړل (دپاره ددې چي بدکړي مخونه ستاسي) يعني
ترڅوموسپکه سپانده کړي او په مخونو کي مودغم او خواشيني آثار او علامې څرگندي کړي داهغه
دوهم افسادستاسي وو چي يحيى عليه السلام مو وواژه اودالله محارم مو ترېښولاندي
کړل ﴿وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾ اولپاره ددې چي ننوزي دبيت المقدس مسجد ته لکه
چي په اول ځل ننوتلي وو (اهغه خراب او تباه کړي لکه لومړۍ وار) ﴿وَلِيُتَبَرَّأَ مَا عَلَوْا تَتَبَرَّأَ﴾ اولپاره
ددې چي هلاک کړي هر هغه (ځای اوشی) چي دوی (پرې) غالب شوي وو په ډېر سخت
خرابولو او هلاکولو سره ﴿عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يَرْحَمَكُمُ﴾ نژدې دی چي ستاسي رب پر تاسي رحم وکړي (عفو
درته وکړي که تاسي توبه گورئ اودغه دالله له لوري له دوی سره دعذاب پورته کولو وعده ده (په ياد
دي وي چي) عسی دالله له لوري واجب معناري يعني لازما به الله درباندي ورځمېږي
﴿وَإِنْ عُدْتُمْ عُدْنَا﴾ او که تاسي بيرته (فسادته) وگزرېدئ نو موږ به هم راوگزرؤ (ستاسي عقوبت ته انتقام به
درځه واخلو) (۱) ﴿وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا﴾ او وگرځولي دی موب دوزخ دکافرانولپاره بندېخانه چي
هيڅکله به دوی له هغه څخه دوټلو توان ونه مومي وروسته بيا الله تعالی دقرآن کریم دمزيت په باب
ارشاد فرمايي چي داهسي کتاب دی چي تر ټولو آسماني کتابونو پورته

(۱) په الظلال تفسیر کي ليکي: چي همداسي دوی فساد کولو ته راوگرځېدل او بيا الله جل جلاله مسلمانان ورباندې مسلط کړل
وله عربي جزيرې څخه يې وشرل او بيا يې فساد پيل کړ الله نور بندهگان ورباندې مسلط کړل آن تردې چي په معاصرو ورکي لوی
لښکر (هتلر) ورباندې وگمارو اونز يې بيا فساد کولو ته ملاتړلي چي داسرائيلو په بڼه کي دي اړو مړوبه الله تعالی داسي څوک
ورباندي مسلط کوي چي سخت عذاب وروځکي اودادالله وعده اوسنت (طريقه) ده چي هڅکله خلاف نه سي
او هر سادکتونکولپاره نژدې دی

دی. ﴿إِنَّ هَذَا أَنْفَرٌ أَنْ يَهْدِيَ لِلَّذِي هُمْ أَقَوْمٌ﴾ بېشکه دغه (عظیم) قرآن لارښوونه کوي (نېکانونه) هغه لار
چې ډېره برابره، سمه اوصافه روښانه ده ﴿وَيَسِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنْ لَهُمْ أُخْرًا كَثِيرًا﴾ وزېري
ورکوي مؤمنانوته هغه (مؤمنان) چې کوي دوی ښه عملونه (په غوښتنه د دغه قرآن) دستر جر (په جنت
النعميم کي) ﴿وَأَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ أَغْنَيْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا﴾ او بېشکه هغه کسان چې ايمان نه راوړي
په آخرت باندې تيار کړی دی موږ دوی ته دردناک عذاب (په دوزخ کي) دلته آيت شريف ترغيب
او ترهيډ يوځای رانغېستی دی ﴿وَيَذِغُ الْإِنْسَانَ بِالْخَيْرِ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ﴾ او دعا کوي انسان د شر (په خپل ځان
او اولاد د خفگان په وخت کي) په مثل (د غوښتلو) د خير دده؛ نوکه چيري الله دغه ښيراهم د دعا په شان
منلای دوی به هلاک شوي وو ابن عباس رضي الله عنه وايي: جي دغه دسري ښيراده چې د خفگان په
وخت کي ځان، اولاد ته کوي چې (الله دي هلاک کړه الله دي تباه کړه ۱) ﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ عُجُولًا﴾ ودي
انسان تلوار کونکی (په غوښتلو د خير او شر کي) يعني دانسان په خټه و فطرت کي تلوار اغېل شوي
ځکه نو ناپامه دعا او ښيراکوي د يوڅيز عاقبت او انجام ته سوچ نکوي وروسته بيا الله ببارک و تعالى په
کائناتو کي د الله دوحدانيت روښانه دلائل راوړي چې د الله جل جلاله په بشپړ قدرت دلالت کوي فرمايي
﴿وَجَعَلْنَا آيَاتٍ لِلنَّهَارِ آيَاتٍ فَحَوْنًا آيَةً الْآيِلِ﴾ او گرځولي موده شپه او ورځ دوه دليله (د خپل بشپړ
قدرت) نومحوه کړه موږ علامه دشپې (چې توره تياره موجوده کړه چې سکون آرام پکي وکړي
﴿وَجَعَلْنَا آيَةً النَّهَارِ مَبْصِرَةً لِّتَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ﴾ او اوگرزوله موږ علامه دورځي روښانه (چې هرڅي
پکي ليدل کېږي) لپاره ددې چې طلب کړی تاسي (په رڼا دورځي کي) فضل له خپله ربه ﴿وَلِتَعْلَمُوا
عَكْدَ الْآيَاتِ وَالْحِسَابِ﴾ (اولپاره ددې) چې معلوم کړی تاسي (په دغه اختلاف سره) شمار د کلونو
او حساب (د وقاتو) يعني ددې لپاره چې دورځو، مياشتو او کلونو حساب ورباندې وپېژنی او همدغه
دورځي وشپې له ادلون بدلون څخه پيدا کېږي شپه راحت او سکون لپاره او ورځ د کسب او کار لپاره چې
ستاسي د معاش موندلو ذريعه شي ﴿وَكُلُّ شَيْءٍ وَفَضْلُهُ تَفْصِيلًا﴾ او هرڅيز (چې تاسي ورته اړياست) موږ
بيان کړي دي په څرگند بيان سره) يعني ستاسي هره ديني او دنيوي چاره موږ په خوراښه او څرگند ډول
بيان کړيده او دده غه موجوداتو هيڅ يوه چاره تخمين او اټکل ته نه دی پرېښو. بل شوي بلکه په ډېر ښکلي
انداز او تقدير او محکم تدبير سره سنجول شوي ده ﴿وَكُلُّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ﴾ (او هر انسان
لازم کړی دی موږ له ده سره عمل دده په غاړه دده کي) يعني له هر انسان سره خپل عمل دلاري مل دی
اوداسي ورسره لازم دی لکه غاړه گۍ له غاړي سره چې هيڅ ورڅخه بېلېدونکي نه وي
﴿وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنشُورًا﴾ (اوراوبه باسوده ته په ورځ د قیامت کي يو کتاب (ليکل شوی)
چې يوځای به شي وبه ويني هغه غوړېدلی) يعني په آخرت کي به دده عملنامه ورته غوړېدلي راڅرگنده

ڪرو ڇي نهڪي اوبدي پڪي ڇرگنده وويني نه به ٻي پتولا شي اونه به هم خني سترگي الونيا ڪولا شي، ورته وبه ويل شي: ﴿أَقْرَأْ كُتُبَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَبِيبًا﴾ ۽ ولوله (دا) ڪتاب دما (عملنامه) ڪافي دي هم داخان ستانن ورخ پرتاباندي حساب ڪونڪ (نه دشاھد ضرورت شته اونه د محتسب اړتيا) ﴿مَنْ أَهْتَدَىٰ فَأَمَّا يَهْدِي لِقَاسِهِ ۖ وَمَنْ مَلَ فَاَتَمَّ يَضِلْ عَلَيْهَا﴾ ۽ هرچاچي سمه صافه لاره ونيوه نوبهشكه همدا خبره ده چي سمهري دي په لاري لپاره د(گتي) دخان خيل اوهرڅوڪ چي گمراه شو پس بهشكه همدا خبره ده چي گمراه ڪهري په (نقصان) دخان خيل ﴿وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ﴾ ۽ اونه اخلي هيخ اخیستونڪي باردگناه دبل چا(بلڪه هرڅوڪ اوخيل پهي بي) ﴿وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا﴾ ۽ اونه يوموڊ عذاب ورڪونڪي ترهغو پوري چي ولهر و کوم استازی (چي دتوحيد او شريعت لاره ورته بيان ڪري پندور ڪري اوله عذاب ڇهه بي و وروڊ نوبه دليل ورباندي ودرهري) ﴿وَيَذَّارُنَا أَنْ تَهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا﴾ ۽ اوکله چي موڊ اراده وفرمايو ددي چي يوکلي (بنار) هلاک ڪرو نوامرو ڪرو غتانو دهغه (بنار) ته په (طاعت دالله) نودوي په هغه کي فسق وڪري (فجور) غوره ڪري ﴿فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَرْنَاهَا تَدْمِيرًا﴾ ۽ نو ثابت شي پردوي هغه خبره (دعذاب) نو هلاکو موڊ دوي په هلاکولو سختو سره (او ورائو بي). ابن عباس رضي الله عنه وايي: چي د ﴿أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا﴾ معناداچي موڊ دوي اشرار ورباندي مسلط ڪو ترڇو فسق اوفجور عصيان وڪري اوچي کله داهسي وڪري نوالله بي په عذاب هلاک ڪري (١) ﴿وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ﴾ ۽ اوڊهر هلاک ڪري دي موڊله (اهل د) قرنونو پس له نوح نه (يعني ڊهرهغه ڪسان چي دخپلو انبياو و تکذيب بي کاوو له نوح عليه السلام نه وروسته موڊ هلاک ڪري دي لکه عاديان، ثموديان اوفرعون. ابن ڪثير وايي: آيت شريف دقريشي ڪفارو لپاره اخطاردی اومعناداچي اي دنبي مکذيبنو تاسي په الله ترهغه چاگران نه ياست چي دانبياو و تکذيب بي کاوو او موڊ هلاک ڪرل تاسو دانبياو و ترٿولو د اشرف نبي تکذيب ته ملاترلي ده نو ستاسو هلاکت او عذاب حتمي دي (٢) ﴿وَكَمْ يَرِيكَ يَذُنُوبٍ عِمَادُهُ خَيْرًا بَصِيرًا﴾ ۽ او ڪافي دي رب ستا په گناهونو دبنندگانو خپلونه خبردارنه ليدونڪي (يعني اي محمده! ستارب ڪافي دي په څارنه د اعمالو دبنندگانو چي پت وبنڪاره بي ورته معلوم دي اوپه هغوبه جزا ورکوي) ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ﴾ ۽ هرڅوڪ چي غواړي (په عمل خيل سره) فقط دغه دنيا نوپه تلورا به ور ڪرو موڊ ده ته په دي دنيا کي هومره چي اراده وفرمايو دهغه لپاره (چي خومره نعمت په تلوار ورکړو نه تول هغه چي دي بي غواړي) ﴿ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَذْخُورًا﴾ ۽ بيا به وگزر و موڊ ده ته

(١) المختصر ٢/ ٣٧١

(٢) المختصر ٢/ ٣٧١

(عذاب د) جهنم (په آخرت کي) چي ننوزي به په هغه (دوزخ) کي ملامت کړی شوی شرلی شوی له رحمته دالله نه) ﴿وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ﴾ او هرڅوک چي آخرت (جنت) غواړي اوزيارباسي هغه ته سعی لائقه (په طاعت کولو دالله حال داچي دی (خالص) مؤمن هم دی (په صادق ایمان سره) ﴿فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا﴾ (نودغه کسان ده سعی ددوی مقبوله (په نزد دالله تعالى کي) يعني دغه کسان چي پورتنی سپېڅلي صفتونه لري لکه اخلاص، صالح اعمال اوربستونی ایمان نوددوی کړ. وړه دالله په دربارکي منل شوي او ثواب به یې ورکولی شي ﴿كَلاَّ يُدْهِنُ هَؤُلَاءَ وَهَؤُلَاءَ مِنْ عَظَائِرِكُمْ﴾ هریوله دغو (غوبستونکو ددنیا او عقبا) سره مرسته کوو موږ دغي ټولي سره (چي طالبان ددنیا دي) اوددغه دوهم ټولي سره (چي دعقبا طالبان دي) له ورکولو درب ستا (په فضل او احسان سره نو مؤمن او کافر، طاعت کونکي او گنهگار دواړو ته زموږ له پراخي ورکړې او عطاء څخه ونډه شته) ﴿وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا﴾ اوندی ورکول درب ستامنع کړی شوی له هیچانه ﴿أَنظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ﴾ وگوره چي څرنگه فضیلت ورکړی (غوره کړي) دي موږ ځیني ددوی ته پرځینو نورو (په رزق او اخلاقو کي) په دنیا کي دغه غني دی اود ابل فقیر. دغه شریف دی اود ابل حقیر ﴿وَلِلْآخِرَةِ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا﴾ او خامخا آخرت ډېر لوی دی له جهته دمرتبو او ډېر لوی ستر تفاوت په آخرت کي دی تردغه دنیوي تفاوت ځکه هلته داسې شیان شته چي نه غوږو نو اورېدلي، نه سترگو لیدلي، نه د چابشر په زړه کي تېر شوي دي ﴿لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ﴾ مه نیسه (ای بنده) له الله سره بل معبود (شریک چي عبادت یې کوي) ﴿فَتَقَعْدَ مَذْمُومًا تَحْذَرًا﴾ نو (عاجز) به کېنې (په نزد دالله) ملامت کړی شوی یې ملگري (بې برخي له خیره) چي هیڅوک به دي مرستندوی نه وي
بلاغت:

پدې آیتونو کي چي دبديع اوبيان کومي ښکلاوي شته لنډيز یې دادی:

- ۱- براعت استهلال چي فرمایې: ﴿سُبْحَنَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ﴾ څرنگه چي دغه یو خارق العاده چاره وه نویې پیل پداسي لفظ وکړ چي دالله په بشپړ قدرت او له نقص څخه په پاکی دلالت وکړي
- ۲- پدې کلام کي چي وایې ﴿بِعَبْدِهِ﴾ دغه اضافت دتکریم او تشریف لپاره دی.
- ۳- اشتقاقی جناس لکه په ﴿وَلَنَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا﴾ او ﴿وَلَا نَزْرُ وَازِرَةً وَزَرَ آخِرَىٰ﴾ کي چي راغلی.
- ۴- دطباق صنعت چي فرمایې ﴿أَحْسَنُكُمْ... أَهْتَدَىٰ﴾ او ﴿صَلَّ... أَهْتَدَىٰ﴾ کي.
- ۵- پدې کلام کي چي الله تعالى فرمایې ﴿اقْرَأْ كِتَابَكَ﴾ دلته ایجاز بالحذف راغلی يعني داچي وبه ویل شي ده لره دقیامت په ورځ چي (اقر کتابک) اولکه هلته چي فرمایې ﴿أَمَرْنَا مُتْرَفِبَهَا فَفَسَقُوا﴾ يعني موږ هغوی ته دطاعت امر وکړ خو هغوی عصیان وکړ اوفسق یې پیل کړ.

۶- عقلي مجاز جي الله فرمايې ﴿آيَةُ النَّهَارِ مُبْصَرَةٌ﴾ ۽ خڪه جي ورڻ خوشخيله نه ويني بلڪه نور ڇهه به هغه کي ليدل ڪهري نوگوا کي نسبت ڏيو ڇهه زمان ته وشو جي دغه مجاز ڏي

۷- ٻه ڊي ڪلام کي جي راخي ﴿طَائِفَةٌ فِي عُنُقِهِ﴾ ۽ دله يي طائر د انسان نه عمل ڇهه استعاره ڪري وڃرنگه جي عربوبه به مرغانوشا گوم اوبد قالي نيوله نويي خيراوشردواره به مرغه بادي استعاره راورل لطيفه:

دالله تعاليٰ حڪمت به اسراء کي جي له بيت الحرام ڇهه يي بيت المقدس ته خپل بنده پيغمبر بوتلل داوو جي هلته دانبياو ارواحان غونڊ وو او هلته به الهي وحى به انبياو رانا زلبد اوڃرنگه جي دغه دتشریف او تڪريم يون (سفر) وو نواله و غونستل جي انبيا عليهم السلام هم ددغه نبي به ليدلو مشرف ڪري هلته پيغمبر عليه السلام پردوى باندي لمونڇ وگوزارل امامت يي پخيله رسول الله ڪاوو صلوات الله وسلامه عليهم اجمعين

تنبيه:

الله پاڪ خپل پيغمبر دلته به عبوديت وستايه جي: ﴿أَسْرَى بِعَبْدِهِ﴾ ۽ خڪه دغه دمقاماتو ترٿولو لوڙ مقام ڏي لڪه جي دوحى به هڪله يي هم وفرمايل ﴿فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ﴾ او هم داسي ددعوت اوبلني به وخت کي يي هم پدغه صفت ستايي جي: ﴿وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ﴾

***

الله تعاليٰ فرمايې:

﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا نَهْرُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ١٢﴾ وَأَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ أَرْحَمُهُمَا كَمَا رَتَبَانِي صَغِيرًا ١٣﴾ وَبُكَرُوا أَكْبَرًا بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ إِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غَفُورًا ١٤﴾ وَمَا ذَا الْقُرْبَىٰ حَقُّهُ وَالْمُسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَلَا يَنْذِرُ بَدْذِيرًا ١٥﴾ إِنْ الْإِنْسَانُ لِرَبِّهِ خَافٍ ١٦﴾ وَلَا تَحْقِرِ الْمَالُ لَكُمْ حَسَبَةً إِنَّمَا يَبْذُورُ الْبَذْلَ فِي حَقِّهِ فَلْيَنْقُصْ مَلُومًا تَحْسُورًا ١٧﴾ إِنْ رَأَيْتَ أَنَّكَ بِسَطٍ مِنَ الرَّزْقِ لِمَنْ بَشَاءُ وَنَقْدَرُ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ١٨﴾ وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ حَسَبَةً إِنَّمَا يَبْذُورُ الْبَذْلَ فِي حَقِّهِ فَلْيَنْقُصْ مَلُومًا تَحْسُورًا ١٩﴾ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيٍّ شُلُوكًا فَلَا يُشْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا ٢٠﴾ وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ مِنْ أَحْسَنِ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَتْ مَسْئُولًا ٢١﴾ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ

الْمُسْتَفِيمِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٣٥﴾ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا ﴿٣٦﴾ وَلَا تَمِشْ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَن تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا ﴿٣٧﴾ كُلُّ ذَلِكَ كَانَ مَیْنُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا ﴿٣٨﴾ ذَلِكَ بِمَا أَوْحَى إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا مَّا خَرَفْتَلَقَ فِي حَتَمٍ مُلَوَّمًا مَذْخُورًا ﴿٣٩﴾ أَفَأَصْفَكَ رَبُّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ إِنْسَانًا إِنَّكُم لَتَقُولُونَ قَوْلًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾ وَلَقَدْ صَرَقَ فِي هَذِهِ الْقُرْآنِ لِيَذْكُرُوا وَمَا يُرِيدُهُمْ إِلَّا نُفُورًا ﴿٤١﴾ قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذَا لَا بُدَّعُوا إِلَىٰ ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾ سُبْحَنَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤٣﴾ تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّ وَلَئِن مِّن شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَبَكْرًا لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤٤﴾ وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ حِجَابًا مَّسْتُورًا ﴿٤٥﴾ وَجَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِذَا ذُكِرْتَ بِكَ فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَوْ أَنَّ أُنزِلَ فِي نُفُورًا ﴿٤٦﴾ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِ إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ وَإِذْ هُمْ نَحْوَىٰ إِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَحْلًا مَّسْحُورًا ﴿٤٧﴾ أَنْظِرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٤٨﴾

﴿الاسراء: ۲۳ - ۴۸﴾

مناسبت او تراو:

څرنگه چې الله تعالى ايمان او صالح اعمال د ابدي نېکمرغي لپاره بنسټ وبلل او د مؤمنانو حال يې بيان کړ چې دوى په خپلو اعمالو د آخرت پانگه برابروي نو دلته يې دا و امر او نواهيو يوه لړۍ راوړه چې د بختوري او فاضلي ټولني تاداو ورباندې جوړېږي او ورپسې بيا الله تعالى د مشرکانو درېز چې د دغه ستر قرآن تکذيب يې کاو و بيان کړ.

لغتونه:

(اف) د زجر کلمه ده ابن الاعرابي وايي چې (اف) د تکليف کلمه ده او اصل يې له هغه صوت څخه اخيستل شوي چې کله د چاپه جامو باندې خاوري ايرې توى شي نو هغه پوکي او په دغه آواز سره چې (اوف) وي پاکوي يې او بيا عام شو د هر ناخوښه کار په وخت کې په همدې کلمه تعبير کېږي (نهر زجر او غلظت ته وايي) (الارويد) د (اواب) جمع او د پرتوبه گارته وايه شي له (اوب) څخه اخيستل شوي چې درجوع په معناده (معسور) منقطع اوله تصرف او تفقي څخه پرېکړي ته وايي عرب هغه اوبس ته چې له تلولو درېږي (محسور) وايي نو هغه څوک چې خپل ټول مال، دولت خرڅ او ولگوي داسي دى لکه هغه چې نور يې توان ناتوانه اوله تلولو څخه ودرېږي (۱) (املاق) فقر او نېستي ته وايي (عطا) ازهري وايي چې (خطي يخطي خطاء) هلته راځي چې په قصدي توگه خطا کارو کړي او (أخطأ) بيا هغه ته وايي چې په سهو سره پرته له قصده ځني شي (۱) (القسطاس) تله ميزان له (قسط) څخه اخيستل شوي چې هغه عدل ته ته وايي (تف) د پيروي په معناده اصل يې له بهتان او قذف څخه دى (مرحأ) زياتي خوښي ته وايي او دلته

مراد ځني تکبر او خيال کول دي (صرفاً) موږ بيان کړي (اکه) د کنان جمع او هغه برغولي (سرپوښ) ته وايي (وَقَرًا) کون والی او د غوږونو دروندوالی دی.

تفسير:

﴿وَقَفَّيْ رَّبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ﴾ او ستارب حکم فرمایلی دی چي عبادت مکوئ تاسي (دبل هیچا) مګر یوازي دهم دغه (الله) مجاهد وایي چي د (قضى) معنادا چي الله دخپل عبادت او توحید توصیه کړي ده ﴿وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا﴾ او احسان کوئ له والدينو (موراوپلار) سره په احسان کولو سره؛ مفسرین کرام وایي چي: الله تعالی د موراوپلار احسان له خپل عبادت سره جوخت پدې راوړ چي ددوی حق په اولاد خورا ستر دی ځکه دوی دهغه ظاهري ژوند او وجود سبب دي او څرنگه چي د موراوپلار احسان له اولاد سره یو مخ ورو سني سرحد ته رسېدلی نو ځکه پردوی هم واجب سوچي له موراوپلار سره همدا سي احسان وکړي ﴿إِمَّا يَلْتَمِسْ عِدَّكَ الْكَرَّ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا﴾ او که چېرې هرومرو ورسېدو ناسره (حدود) د زوروالي ته یو ددوی دواړو او یا دواړه ددوی، او ددوی د زوروالي حالت یې ځکه ذکر کړ چي هغوی پدې وخت خورازیات اړوي چي ورسره احسان وشي او حقونه یې ورپه ځای شي چي دوی ناتوانه او ضعیفان دي ﴿فَلَا تَقُلْ لِّمُؤْمِنٍ وَلَا لِنَهْرُهُمَا﴾ او مه وایه ته دوی دواړو ته (کلمه د) أف (بده ناکاره خبره مه ورباندي اورو که څه هم د أف کلمه وي) او مه رته دوی دواړه (چي سختي خبري ورته کوي کله چي ستاناخوښه ورڅخه وويني ﴿وَقُلْ لِّهِمَا فَوَاقِرٌ كَرِيمًا﴾ او وایه دوی دواړو والدينو ته خبره پسته (په ادب، وقار او تعظیم سره) ﴿وَأَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِيلِ مِنْ لَرَّحْمَةٍ﴾ او ښکته کړه لپاره ددوی دواړو والدينو وزر د تواضع (عاجزي) له مهرباني څخه ﴿وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَارِئِيَانِ صَغِيرًا﴾ او وایه ای زما ربه مهرباني (ښه) وکړه دوی دواړو ته لکه چي زما پالنه یې کړي ده په هغه حال کي چي زه کمکی وم) یعني دوی دواړو ته درحمت دعا گاني کوه او وایه چي ای زما ربه زما په موراوپلار باندې پخپل پراخ رحمت سره ورځمېره لکه څرنگه چي دوی زما په وړوکتوب کي پالنه کړي وه ﴿رَبُّكَ أََعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ﴾ ستاسي رب ښه عالم دی په هغه څه چي په نفسونو (زړونو) ستاسي کي دي (له ارادې دنېکي او یا له آزار او عقوق څخه) ﴿إِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوَّابِينَ غَفُورًا﴾ که یی تاسي ښکان (دصلاح، سمون او نېکي قصد لری عقوق او فساد مو په اراده کي نه وي) نو بېشکه الله د توبه گاره خلکو لپاره ډېر مغفرت کونکی دی (هغه چي کله هم خطاشي نو بیا سمدستي الله ته راستانه شي او بڅښنه ځني وغواړي. امام رازي وایي چي مقصد له دې آیت شریف څخه دادی چي لومړی آیت د موراوپلار د تعظیم کولو په وجوب دلالت وکړ او کله ناکله زامن د موراوپلار د تعظیم سره منافي کوم عمل ترسره کړي خوداهسي تېروتنه وی او د آزار او عقوق قصد یې نلري یوازي د بشري طبیعت له مخه یې احترامی

خني صادره شي نودغه دبيني ورده (۱) اوپه مناسب د احسان دموراوپلار الله تعالى دخپلو
 بپوزلانو اومسکينانو د حقوقو په هکله هم فرمايې: ﴿وَمَا تَدَا الْقُرْبَنَ حَقُّهُ وَالْمُسْكِينِ وَآتِ السَّبِيلَ﴾ او
 ورکوه (ای بنده) خاوند دخپلوي ته دهغه حق او (ورکوه) مسکين نادارته او (ورکوه) مسافره
 ﴿وَلَا تُبْذِرْ بَذِيرًا﴾ او اسراف مکوه په اسراف کولو سره) يعني خپل مال دالله له طاعته پرته په نورو شتونو
 کي مه لکوه چي مبذرونه گڼل شي ځکه چي دتبذير معناداچي ناحقه مال لگوي. مجاهد وايي که چېرې
 انسان خپل تول مال په حق کي ولگوي مبذرونه گڼل کېږي او که يوه پېمانه ناحقه ولگوي مبذردی او فتد،
 وايي دتبذير معنادالله په معصيت، فساد او ناحقه لاره کي دمال لگولونه
 وايي (۲) ﴿إِنَّ الْمُبْذِرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيْطَانِ﴾ بېشکه چي اسراف کونکي د شيطانانو وروڼه دي، دغه د
 نهی لپاره علت دی اوپه قبح او ذم کي نهايت دی چي دوی لکه شيطانان غوندي دي چي فساد خپروي
 د باطل په لاره کي مال لگوي دشر او فساد په کارونو کي مرسته کوي ځکه د شيطانانو وروڼه دي
 ﴿وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا﴾ او شيطان خپل رب ته ډېر ناشکره دی؛ چي دنعمت حق نه اداکوي اولکه
 مبذرين وروڼه غوندي يې دي چي دنعمت حق نه پېژني حق يې دادی چي په حقوقو او طاعاتو کي ولگول
 شي تجاوزارتبذير پکي ونکړل شي ﴿وَأَمَّا تَعْرِضَنَّهُمْ لَبِغَاءٍ رَّجُومًا فَقُلْ لَّهُمْ قَوْلًا مَّيْسُورًا﴾ (او که
 اعراض کاو وتاله (ذوی القربى، مساکينو، مسافرو او نورو نه) لپاره د طلب درحمت له (جانبه) ډرې
 سناچي نه دهغه درحمت اميدلري نو هغوی ته پسته خوږه خبره ووايه) يعني که تاد هغوی لپاره ورځنه
 ميندل چي ورېي کړې نو نرمه او خوږه خبره ورته وکړه او د بل وخت لپاره ورسره د ورکړي ژمنه وکړه
 ﴿وَلَا تَعْلَ بِكَ مَعْلُومَةٌ إِلَىٰ عُنُقِكَ﴾ (اومه گرزوه (مه نيسه) لاس خپل (لکه) تړلی شوی تر غاړي دتا پوري)
 دغه دبخل لپاره مثال دی يعني هسي بخل مه کوه لکه چي لاس دي تر غاړي تړلی وي هيچاته څه نه
 ورکوي ﴿وَلَا تَبْسُطْ هَكَذَا كُلَّ الْبَسْطِ﴾ (اومه يې غځوه په بېخي غځولو سره يعني اسراف هم مه کوه چي دغه
 دتبذير لپاره مثال دی هسي مه کوه چي هيڅ دي په لاس کي نشي پاتي مقصد له دې آيت شريف څخه
 اقتصاددی يعني مه بخیل اومه هم مسرف کېږئ ﴿فَلَقَعْدَ مَلُومًا تَحْسُرًا﴾ (نو کښېنې به ته ملامت کړی
 شوی (په امساک کي) بې ماله پېنېمانه شوی (په اسراف کي يعني ته به په دې صورتونو کي دمخلوق
 او خالق له لوري ملامت شي اوله ماله به بېخي داسي خلاص شي لکه چي يو څوک له ډېري ستومانې له
 سفره پاتي شي او توان يې تمام شي ﴿إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ﴾ بېشکه رب ستا پراخوي
 روزي لپاره دهغه چاچي ډېراخي اراده يې وفرمايي او تنگوي يې (دهغه چاچي دتنگي اراده يې وفرمايي
 (هغه القابض الباسط) دی له خپل حکمت سره سم دخلگود مالونو تصرفات کوي

(۱) التفسير الكبير ۲۰/۱۹۲

(۲) المختصر ۲/۳۷۵

﴿إِنَّهُ كَانَ بِعَادِهِ خَيْرًا بَصِيرًا﴾ (بېشکه چي دغه (الله) دی په (مصالحو) د بندگانو خپلوبنه خبردارنه لیدونکی) يعني الله د بندگانو په مصلحتونو خبردار اوددوی په ارزاقو کي يې تفاوتونه ددې لپاره نه چي د بخل له وجي دی بلکه د مصلحتونو غوښتنه ده اوددوی پخپلو مصلحتونو نه پوهېږي الله ورباندي خبر اولیدونکی دی ﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةً إِمَّا يَكُنْ لَكُمْ رِزْقٌ أَوْ يَزِيدُمْ ثَرْوَتَكُمْ﴾ (موب دوی ته روزي ورکړو اوتاسي ته هم) يعني ددوی روزي پرموب باندي ده پرتابونه ده تاسو اوددوی ته موب روزي درکړو نوددوی په سبب له فقره مه وېرېږئ ﴿إِنْ قَتَلْتُمْ كَانَتْ ذُنُوبَكُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ﴾ (بېشکه چي ددوی قتل لويه گناه ده. مفسرين کرام وايي چي: د جاهليت په وخت کي به خلکو لوني د لوبې او پېغور له وېرې ژوندی ښخولې نوالله پاک دوی له دې څخه منع کړل اودروزي ضمانت يې وفرمايل ﴿وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَى﴾ (اوزناته مه نژدې کېږئ) دغه کلمه تر دې چي (ولاتزنوا) ده خورا ابلغ اولوپه ده ځکه چي دغه دزناله مقدماتو څخه منع راوړي هغه چي لاس وروړل، ښکلول، په سترگو اشارې کول او کتل يانور څه دي چي دزنالپاره پيلامه وي نونهی له نژدې والي څخه د نهی تر فعل ډېره اوچته ده ﴿إِنَّهُ كَانَ فَحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا﴾ (بېشکه چي دازنا (عقلا او شرعا) قبيحه ده اوبده ده له جهته دروش اولاري (چي سړی دوزخ ته رسوي) ﴿وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ﴾ (اومه وژنئ تاسي هغه نفس چي الله يې (وژل) حرام کړي مگر په حقه سره (چي د شريعت حق اود قتل موجب وي لکه ارتداد، قتل عمد اوزناسره له (احصانه) ﴿وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيٍّ سُلْطَانًا﴾ او هر څوک چي ووژلی شو پداسي حال کي چي مظلوم وي نو په تحقيق موب دده د وارث لپاره گرزولی دی زور او قوت چي له قاتل څخه انتقام اخيستی شي (په قصاص، ديت اخيستلو او يا عفو سره) ﴿فَلَا يُسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا﴾ (نوپه قتل کي دي اسراف نکوي (چي غير حق يې قاتله بل څوک وژني) په تحقيق سره له ده (وارث) سره مددکړی شوی دی) يعني که چېرې يو څوک په ناحقه ووژل شي نودهغه وارث ته موب زور او قوت ورکړو خودی دي له شرعي حد څخه تجاوز نه کوي چي له قاتله پرته بل څوک ووژني اوييې اندامونه غوڅ کړي (مثله) يې کړي ياديوه پرځای دوه تنه ووژني لکه چي د جاهليت د زمانې خلکو به کول نودده لپاره دا کافي ده چي الله په دښمن بری ورکړی نو پخپل قصاص کي دي عدل کوي (په تصرف سره) ﴿وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾ (اومه نژدې کېږئ تاسي د يتيم مال ته مگر په هغي طريقې سره چي ډېره ښه وي (يعني حفظ او استثمار يې کوئ) ﴿حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ﴾ (نر هغه پوري چي (يتيم) ورسېږي د بلوغ حد ته (اوپخپل مال کي سم تصرف کولای شي) ﴿وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ﴾ (په عهده کي بېشکه چي عهده دی پوښتېدلې شوی (په قيامت کي هغه که دالله اوستاسو ترمينځ وي اوياستاسوپخپلو مينځو کي وي)

﴿وَوَقُّوا نَفْسَكُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ﴾ اوتاسي پيمانه پوره ورکوي هرکله جي تاسي پيمانه کوي ابل حبه مه سر
 کموي ﴿وَزَيُّوا بِالْقِسْطِ اِنْ تَسْتَفِيمُ﴾ اوسول کوي تاسي يه برابره نله سره (جي درغلي سکي به
 وي) ﴿ذَلِكَ حَيْرٌ وَاحْسَرُ ذُوِيلًا﴾ دغه پوره کول د (پيماني اوتول) درغوره او حورانه دي له جهنه در
 (اوانجام، عفتت په آخرت کي) ﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ﴾ دهغه کار پيروي مه کوه چي به وي تاته
 په هغه پوهه (بلکه تثبيت کوه، قتاده وايي چي نه دي وي ليدلي هغه وخت مه رايه جي ماو ليد او نه دي
 وي اور بدي نومه وايه چي م واور بدي او نه يي پوه بدي نومه وايه چي زه پوه شوم خکه انه پاک له دي
 واروخه تاپونستي (چي فرمايي) ﴿اِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ اُولَٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا﴾ بيشکه غور
 اوسترگه اوزره هريوله دغو (درې وارو) دي له هغه خخه پونسته کري شوي (په قيامت کي چي خه يي
 کري دي ؟) ﴿وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرْمًا﴾ اومه گرزه په خمکه کي په خي
 اوتکبر سره ﴿اِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْاَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا﴾ بيشکه چي ته له سره به خبري نکري خمکه (اي
 دنکرناتوانه انسانه له تاسره تکبر نه بنيي خرنکه متکبرانه په خمکه روان يي؟ اونشي کولاي جي به
 هغي کي دپنوپه دربولو له کبره سوري وکري) اوله سره به ونه رسيري دغرونو (سرو) ته به
 (جگولو دسر سره له ډيري نخري) له جهته داوردوالي (خکه ته ددي دواړو جماداتو ډيرو کوي وي
 وزله يي نو خرنکه تکبر اولوي کوي ؟) پدي کي دکرجنو لپاره استهزاء او تفرع ده
 ﴿كُلُّ ذَٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا﴾ گرد دغه (ذکر شوي امرونه، نهی) دي بدي دهغه په نزد در ب ست
 ناخوښه (او حرامي) ﴿ذَٰلِكَ مِمَّا اَوْحَىٰ اِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ﴾ (داتول احکام) له داسي قسمه دي چي نه
 ستارب وحي کري دي له حکمت نه) يعني دغه ټول چي له (ادابو، قصصو او احکامو خخه يي دټول هغه
 خه دي چي تاته (اي محمده) ستارب وحي کري دي له مواعظو او حکمتونو خخه ﴿وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا
 ءَاخَرَ فُتَلَقٰى فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَّدْحُورًا﴾ اومه نيسه ته له الله سره بل معبود (که ده ونيو) نو وبه غورخول شي به
 دوزخ کي ملامت کري شوي رتلي (دالله له رحمته) صاوي وايي چي احکام يي په دي باندې پای ته
 ورسول لکه چي پيل کري يي هم ووترختو توحيد ته اشاره وشي چي دټولو امورو مبداء او منتها توحيد دي
 او هغه بنسټ دي چي ورباندي اعمال دربري که دغه نه وي کره وړه ټول باطل دي او گته نلري (۱)
 ﴿اَفَاَصْفَاكُمْ رَبُّكُم بِالْبَيِّنَاتِ وَاَتَاخَذُ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ اِنۡشَاءً﴾ آبانو غوره کري يي تاسي ستاسي رب په زامنوسره (او
 پخپله الله خان ته ستاسي په زعم) نيولي دي له پريستو خخه بنخي (لوني) (نوخرنکه الله د خان لپاره ادني
 نسل اوستاسو لپاره يي اعلي خانگري کري دي ؟) ﴿اِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلًا عَظِيمًا﴾ بيشکه تاسي چي ياست

(۱) المختصر ۲/ ۳۷۷

(۲) حاشية الصاوي على الجلالين ۲/ ۳۵۰

واياست خبره ډېره لويه (په گناه او بشاعت کي چي هغه ته دلونو نسبت کوي او پخپله له لونيو څخه نفرت وکړه کوي) ﴿وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ لِيَذَّكَّرُوا﴾ (او خامخاپه تحقيق مکرري بيان کړي دي موږ پدې عظيم لسان قرآن کي مثالونه، مواعظ او وعد، وعيد راوړي چي په روښانه دلائلو يې پند واخلی اوله شرک وضلالت څخه ځان وژغوري) ﴿وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا مُرُورًا﴾ (اونه زياتوي دوی ته دغه (مکرر بيان) مکررته ولري والی) (له حقه او غفلت له عبرته څخه) ﴿قُلْ لَوْ كَان مَعَهُ اِلٰهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ اِذَا لَا بُدَّ لَهُمْ اِلٰى رَبِّ الْمَرْثِ سَبِيلًا﴾ (دوايه (ای محمده! دوی ته) چي که وای له الله سره نور معبودان لکه چي دغه (مشرکان) وايي: نو هلته به خامخالتولي وه دغو (معبودانو طرف دځاوند دعرش ته لاره (دورتلو لپاره دجنگ ترڅو چي پاچهي ځني ونيسي لکه چي ددنیا پاچهان يې ځيني له ځينو نورو سره کوي) (۱) ﴿سُبْحَنَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا﴾ (پاکي ده الله لره او ډېر پورته دی الله له هغه څه چي دوی يې وايي په ډېري لويي سره) يعني پاکي ده الله لره له هغه څه چي دغه ظالمن يې وايي او په دروغو بهتان ورباندي تري ځکه له داسي افتراء څخه الله پاک او منزله دی شهاب وايي چي: دلته يې (علو) وروسته له (ذی العرش) څخه ذکر کړه دغه د بلاغت منتهاده ځکه نودغه له عظمت او جلال سره مناسب ده ﴿تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ﴾ (تسبيح وايي ده ته اوه واره آسمانونه او ځمکه او هغه څوک چي په دوی کي دي (له مخلوقاتو) ﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ﴾ (اونشته هيڅوک (له مخلوقاتو) مگر چي تسبيح وايي سره له ثناء ددغه (الله) يعني په دې شته موجوداتو کي هيڅ موجود نشته مگر خود الله په عظمت او وحدانيت شاهدي ورکوي (۲) آسمانونه يې په شين والي کي پاکي وايي، کښتونه په زرغونوالي کي، باغونه په ښکلا کي، وني په ډکوپانو، اوبه په آبشارونو او مرغان يې په آوازونو کي لمړيې په ختلو او ډوبېدلو کي، وريځي په بارانونو او اورښت کي داتول دالله په وحدانيت گواهي وايي ﴿وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ﴾ مگر نه پوهېږئ تاسي دهغوی په تسبيح باندي ځکه هغه ستاسوپه ژبه نه ده ﴿إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَمُورًا﴾ (بېشکه دغه الله دی ښه تحمل درلودونکی، ښه بخښونکی) يعني الله بخپلو

(۱) دغه يې يو تفسير اوبل يې په دوهم مخ کي وگورئ دوهمه وجه دتفسير داچي معنا يې ده که چېري خبره همداسي وای لکه چي تاسي وایاست نودغه معبودان به الله ته لاره لتوله چي ورنژدې شي عبادت او طاعت به يې وکړي دغه دابن جرير او ابن کثير غوره دی خولومړۍ وجه څرگنده ده لکه چي ابو السعود ليکلي اوله آيت سره هم مناسب دی چي الله پاک وروسته فرمايي (سبحانه) ځکه دغه صريح انکار او ددوی قول محذوردی.

(۲) په الظلال تفسير کي راوړي چي دغه دکائناتو يو عجيب انځور دی کله چي زړه يې ومني چي هره گټه لويه هره دانه اوبڼه بانه هر گل هره مېوه هريوتی اوونه هره خزنده او پرنده هر انسان او حيوان هر څو څېدونکی اوبه اوبو کي لامبو وهونکی په هوا لوتونکی او ورسره دآسمان او سېدونکی دالله جل جلاله تسبيح رپاکي وايي او الله ته متوجه وي او کله چي بيا روح سپېڅلتيا ومومي او روښانه شي ددې وجود په اسرارو اورازونو پوهېږي هسي پوهه چي ډېر غافل کسان ورباندي خبر هم نه وي. في ظلال القرآن ۳۹/۱۵

بندگانو حلیم دی ژر تر ژره یې نه نیسي او که دالله حلم و غفران نه وای نوبه یې بشر یخپل زړه دسب فوټ نیولی وو. ﴿وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَجَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ حِجَابًا مِّنْشُورًا﴾ (او کله چې لولې نه (ای محمده ۱) قرآن نو وگرزوو موږ ستا او هغو کسانو په مینځ کې چې ایمان نه راوړې په آخرت پرده پټونکي) یعنې ای محمده ۱ کله چې ته پردغو مشرکانو قرآن لولې هغوی چې په آخرت ایمان نه راوړې نو موږ ستاود دوی تر مینځ پټونکي پرده پیدا کړو چې دوی د قرآن کریم فهم ونشي کولای وپه اسرارو او حکمتونو یې ونه پوهېږي ﴿وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ﴾ او اچوو موږ ددوی په زړونو پردې (موانع) له دې خبرې نه چې په قرآن پوه شي ﴿وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا﴾ او گرزوو موږ په غوږونو ددوی پردې (کونوالی چې قرآن وانه وړي) ﴿وَإِذَا ذُكِّرْتُمْ بَلَّغُوا فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ، وَلَوْ عَلَىٰ أَذْنِمْهُ نَقُرًّا﴾ (او کله چې نه یاد کړې خپل رب یوازې په قرآن کې نویرته گرزي دوی په شوو خپلو پداسې حال کې چې تر هېډونکي وي) یعنې کله چې ته دالله په توحید سره قرآن لولې نومشرکان له دې څخه تنبتي اونه غواړې چې دتوحید استماع وکړي ﴿مَنْ أَغْلِبَ مَا يَسْتَمِعُونَ بِهِ﴾ موږ بنده عالم یو په هغه غرض چې اوري دوی په سبب دهغه سره (دا قرآن چې استهزاء او ملنډې دي) مفسرین کرام وایې چې مشرکان به درسول الله صلی الله علیه وسلم خواو شاته کښېناستل چې خلکو ته به یې په پام کې ورکول چې قرآن اوري مگر قصد به یې استهزاء او مسخرې وي نو دغه آیت شریف درسول الله صلی الله علیه وسلم دده پینې لپاره نزل شو چې په ترڅ کې یې د مشرکانو لپاره تهدید او وېرونه هم شته ﴿إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ وَإِذْ هُمْ نَجْوَىٰ﴾ کله چې دوی نه غوږ ږدي او کله چې دوی پټې خبرې (مشورې) کوي ﴿إِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْخُورًا﴾ کله چې وایې ظالمان (مشرکان) اصحاب کراموته (چې تاسو متابعت نکوی مگر دیو سړي چې ورباندې کوډې شوي دي) (او گډې وډې خبرې کوي) ﴿أَنْظِرْ كَيْفَ صَرُّوا لَكَ الْأَمْنَالِ فَصَلُّوا﴾ وگوره (ای محمده) څرنگه بیانوي دغه کفارتالره مثالونه؟ (ساحر، شاعر، کاهن او مجنون) نو گمراه شول دوی (په دغه بهتان او دروغوباندي) ﴿فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا﴾ نو طاقت نلري دوی دسمي لاري موندلو (چې هدایت او حق ته ورسېږي).

بلاغت:

پدې آیتونو کې چې دبدیع اویان کومي ښکلاوي شته لنډون یې په لاندې ډول دی:

۱- مکنیه استعاره چې فرمایې: ﴿وَخَفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِيلِ﴾ عاجزي یې له مرغه سره مشابهه کړه مرغه یې حذف کړ او دهغه له لوازمو چې وزر دي راوړل شول چې دغه ته مکنیه استعاره ویل کېږي

۲- کله چې الله تعالی فرمایې: ﴿وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ﴾ د بخیل لپاره یې دهغه چامثال راوړ چې لاس یې له ورکړې څخه منع او په غاړه پورې تړل شوی وي نشي کولای چې

اورد بي کري اوداسراف لپاره بي بيدلاس اوردول متابه کري هسي چي هيڅ هم په لاس کي خوندي نشي سابلای

۳- پدې کلام کي چي فرمايې: ﴿فَنَقَعَدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا﴾ لف او نسر مررب راغلی ځکه چي (ملوما) د بخیل لپاره او (محسورا) داسراف کونکي لپاره دی يعني که دي بخل کاوو خلک به دي ملامت کوي او که دي اسراف کاوو نو يومخ ايزه به له مال څخه خلاص شي.

۴- د طباق صنعت لکه په ﴿يَبْسُطُ وَيَقْدِرُ﴾ کي

۵- اشتقايي جناس لکه په ﴿قَرَأْتَ الْقُرْآنَ﴾ کي.

۶- توبيخ لکه په: ﴿أَفَأَصْفَنَّاكَ رَبُّكَ بِالْبَيِّنَاتِ﴾ کي.

۷- فرض او تقدیر لکه په: ﴿لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ﴾ کي لطيفه:

دلته موږ د قرآني تعبير هغه عجيبه باريکي وینو چي پدغه سورت کي الله تعالی د زامنو روزي په پلرونو له مخه ياده کړي چي ﴿لَنَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ﴾ بي فرمايلي دي او په سورة الانعام کي بي بيا د پلرونو روزي تر زامنو دمخه راوړي چي فرمايې: ﴿لَنَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ﴾ او پدې کي رازدادی چي دا اولادونو د وژلو علت دلته دهغوی په سبب له فقر څخه وېره وه ځکه الله دهغوی روزي دمخه ياده کړه او په الانعام سورت کي د پلرونو واقعي فقراو نېسي وه چي اولادونه بي وژل نوهلته الله د پلرونو روزي دمخه ياده کړه د تنزیل اسرار خورا ډېر اولایتناهي دي (سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر).

***

الله تعالی فرمايې:

﴿وَقَالُوا أَإِذَا كُنَّا عِظْمًا زُرْقًا أَوْ نَارًا لَّمُبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا﴾ ﴿١٩﴾ ﴿قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا﴾ ﴿٢٠﴾ أَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْتُمُونَ صُدُورِكُمْ فَسَيَقُولُونَ مَن يُعِيدُنَا قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُءُوسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتَى هُوَ قُلْ عَسَى أَن يَكُونَ قَرِيبًا ﴿٢١﴾ يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ وَتَظُنُّونَ إِن لَّبِئْتُمْ إِلَّا فِيلًا ﴿٢٢﴾ وَقُلْ لِّعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ الشَّيْطَانَ بِنَزْعٍ بَيْنَهُمُ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوًّا مُّبِينًا ﴿٢٣﴾ وَيَكْذِبُ أَعْلَمُ يُكَذِّبُ إِنْ يَشَأْ يُزْهِقْكُمْ أَوْ يُنْشِئْ يَمْعَدَّكُمْ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿٢٤﴾ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِمَن فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَقَدْ فَصَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَى بَعْضٍ وَهَآؤُنَا دَاوُدَ زَبُورًا ﴿٢٥﴾ قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِن دُونِي فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا ﴿٢٦﴾ أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ ۚ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ﴿٢٧﴾ وَإِن مِّن قَرَبٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَمَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا

شَدِيدًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٨٨﴾ وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ وَمَا تَشَاءُ
 النَّاقَةُ مُبْصِرَةٌ فَطَلَمُوا بِهَا وَمَا تُرْسِلُ بِالْآيَاتِ إِلَّا تَخْوِيفًا ﴿٨٩﴾ وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِالنَّاسِ وَمَا حَمَلْنَا
 الرِّجَاءَ الْيَقِيَنَّ أَرْبَبَكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةُ الْمَلْعُونَةُ فِي الْفُرْعَانِ وَنَحْوُفُهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا ﴿٩٠﴾ وَإِذْ
 قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ قَالَ مَا أَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا ﴿٩١﴾ قَالَ أَرَأَيْتَ إِنْ كُنْتُ نَارًا
 كَرِيمًا عَلَى لَيْلٍ أَخَّرْتَنِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لِأَحْسَنِكْ ذَرَيْتَهُ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٩٢﴾ قَالَ أَذْهَبَ فَمَنْ يَبْعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ
 جَهَنَّمَ جَزَاءُكُمْ جَزَاءً مَوْفُورًا ﴿٩٣﴾ وَاسْتَغْفِرُكَ مَنْ اسْتَطَاعَتْ مِنْهُمْ يَصْوَتُكَ وَأَجَلِبَ عَلَيْهِمْ بِخَبْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكُهُمْ
 فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ وَعَدَّهُمْ وَمَا يَعْبُدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا ﴿٩٤﴾ إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفَى
 بِرَبِّكَ وَكِيلًا ﴿٩٥﴾ رَبُّكُمْ الَّذِي يُزَيِّجُ لَكُمْ الْفَلَاحَ فِي الْبَحْرِ لِيَتَّبِعُوا مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهٗ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا
 ﴿٩٦﴾ وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ صَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّا إِلَهُهُ فَلَمَّا نَجَّيْكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا ﴿٩٧﴾ أَمَّا سَمُرَةُ
 أَنْ يَخْفَى بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ لَا يَجِدُوكُمْ وَلَا يَجِدُوكُمْ لَكُمْ وَكِيلًا ﴿٩٨﴾ أَمْ أَمْسَتْ أَنْ يُعْبِدَكُمُ فِيهِ نَارًا
 أُخْرَى فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ فَيُغْرِقَكُم بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ لَا تَجِدُوكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا تَبَعًا ﴿٩٩﴾ ﴿

الإسراء: ٤٩ - ٩٩

مناسبت او تراو:

کله چي الله تعالى د مشرگانو دريز د قرآن کریم په وړاندي بيان کړ او داچي دوی د قرآن له بوهېدلو
 څخه رانده او کانه وو ورپسې يې له بعث او نشور څخه ددوی منکرېدل او پدې هکله ددوی شکوک
 او شبهات او په هغوی باندي د الله له لوري د بطلان کرښه رابښکل راوړه بيا يې د آدم عليه السلام اولعين
 ابليس کيسه د پند لپاره راغبرگه کړه له دې په هيسته يې په بندگانو دسترو نعمتونو ذکر و فرمايو او هغه
 چاته چي کفر او انکار کوي وعيد او تهديد يې ورته راوړ.

لغتونه:

(رفاتا) خاوري ايرې شوي (بغضون) فراء وايې چي دوي جملې چي ووايې: (انغض فلان راسه) معنایې
 داده چي فلاني ښکته پورته سر و خوځا و لکه چي څوک تعجب کوي (١) راجزو ايې (انغض نحوي راسه
 واقنعا) يعني زما لوري ته يې د قناعت په توگه سر و خوځا و (يوغ) فساد کوي او شر را پاروي (لاحتکن) له
 يوه مخه له بېخه ايستلو ته وايي لکه چي وايې: (احتک الحراد الزرع) يعني ملخو کښت يو مخ ايزه تباہ
 کړ (استفز) غولولو ته وايې (احلب) اجلاب له چلونکي شړونکي څخه نارې کولو ته وايې (رجل) دراجل جمع
 او پياده ته وايي (بزحی) سوق او شړلو ته وايې (حاصا) وړوگتو ته ويل کېږي (قاصفا) قصف ماتولو ته وايي
 او قاصف فاعل دی (تبعاً) تابع، مرستندوی ته وايه شي.

دنزول سبب:

ا- ابن عباس رضی اللہ عنہ وایي دمکې خلگور رسول الله صلى الله عليه وسلم ته وویل چې: (صفا) غر دي ددوی لپاره سره زر جوړ کړې او دمکې له بناره خوا شاغرونه دي له بېخه وکارې ترڅو د کښت او باغداری لپاره مکه برابره شي او بیا دوی په کي کښت اوزراعت کوي نور رسول الله صلى الله عليه وسلم ته وویل شو، که غواړي چې مهلت ورکړم ددې لپاره چې له دوی څخه صالح زوزات اولادونه غوره کړو او که غواړي چې دوی ته ددوی غوښتنې ورکړو څو که بیا یې کفر غوره کړ نو به یې هلاک کړو نور رسول الله صلى الله عليه وسلم وویل: بلکه ورته مهلت ورکړه نو دا آیت نازل شو:

﴿وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ﴾ (۱)

ب- کله چې الله پاک د زقوم ونه په قرآن کریم کي ذکر کړه نو ابو جهل وویل: ای قریشو محمد تاسي وېروي چې په دوزخ کي د زقوم ونه ده آیاتاسوته نه ده معلومه چې اور، ونه سوځوي او محمد گمان کوي چې اور ونه زرغونوي نو آیا پوهېږي چې زقوم څه شی دی؟ هغه کوچي (مسکه) او خرما ده ای مینځي موږ ته خرما او کوچي راوړه کله چې به هغې کوچي او خرما ورته راوړل نو به یې دوی ته ویل: وخورئ دغه هغه څه دي چې محمد تاسي ورڅخه وېروي نو الله دا آیتونه نازل کړل: ﴿وَالشَّجَرَةُ الْمَلْعُونَةُ فِي الْقُرْآنِ وَنُحِفُهُمْ

فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا﴾ (۲)

تفسیر:

﴿وَقَالُوا أَإِذَا كُنَّا عِظْمًا وَّرَقًا﴾ او وایي دغه (منکران) آیا کله چې موږ شو (پس له مرگه) هډوکي او خاوري میده شوي؟ استفهام دانکار او تعجب لپاره دی ﴿أَوَلَا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا﴾ آیا به تحقیق به موږ بیا راژوندي (ولاړ) کړای شو په نوي پیدا کولو سره؟ ﴿قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا﴾ ووايه (ای محمده دوی ته) شی تاسي تیري او یا اوسپنه (پداسي حال کي به هم الله تعالی ستاسي په راپاخولو او ژوندي کولو قادر وي څه خولاد اچي هډوکي او خاوري ایري یاست الله ته هیڅ کار مشکل نه دی که ستاسي بدنونه داوسپنو او ډبرو شي هغه چې ډېر سخت موجودات دي بیا به هم الله هغه راژوندي او پاخوي ﴿أَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ﴾ او یا (شئ) بل کوم قسم مخلوق له هغه قسمه چې ډېر لوی (اوسخت) ښکاري په سینو (زړونو) ستاسي کي (چې ژوندي کول یې خورا بعیدي وي بیا به موهم الله راژوندي کاندې مجاهد وایي چې معناداچي هرڅه موزره غواړي هغسي شی الله به موراژوندي کاندې ﴿فَسَيَقُولُونَ مَنْ يَعِيدُنَا﴾ نو ژر به ووايي: دوی څوک به موږ بیرته راولي (اوژوندي به موکړي؟ وروسته له فني کېدلو؟ ﴿قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾ ووايه (ای محمده ا دوی ته) هغه ذات به تاسي بیا ژوندي کړي

(۱) اسباب النزول للواحدی ص: ۱۲۲

(۲) زاد المسیر ۵۵/۵

چي پيدا ڪري ٻي ٻي اول ڪرت (له عدم خخه) ﴿فَسَيَنْفِضُونَ إِلَيْكَ رُءُوسَهُمْ وَيَقُولُوكَ مَتَىٰ هُوَ﴾ نوڙ به دوي
 تاته سرونه و خوڻوي (له ڌار، استهزاء او تعجب نه) او و به وايي (تمسخرًا) ڪله به وي (دغه بيا ڙوندون
 استبعاد او استنڪار به و ڪري) ﴿قُلْ عَسَىٰ أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا﴾ ورته ووايه: (اي محمده ۱) بنايي چي وي دغه
 (بياڙوندون) نڙدي (خكه) چي راتلونڪي دي اوهر راتلونڪي نڙدي دي ﴿يَوْمَ يَدْعُوكُمْ﴾
 فَتَسْتَجِيبُوكَ بِحَمْدِهِ وَتَظُنُّونَ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا ﴿په هغه ورڻ کي چي (الله) تاسي حساب نه و بولي نو قبول
 به ڪري (بلنه دده) پداسي حال کي چي دالله به ٿن ويونڪي ياست او گمان به ڪوي (له ڊهره هبته) چي
 خندنه دي ڪري تاسي مگر لڙشاني ﴿وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾ او ووايه (اي محمده ۱) زم
 مؤمنانوبند گانو ته چي وايي دي (په محاورات او خطابونو کي) هغه خبري چي ڊهري غوره دي (بني
 پستي، خوري او نرمي خبري دي ڪوي) ﴿إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزِعُ بَيْنَهُمْ﴾ بيشڪه چي شيطان دبنمني اچوي (او
 شر پورته ڪوي) په مينڻ ددوي کي ڪله چي سڌلي او تروي خبري له خولي خخه ووزي ﴿إِنَّ الشَّيْطَانَ﴾
 كَاكُ لِلْإِنْسَانِ عَدُوًّا مُّبِينًا ﴿بيشڪه چي شيطان دانسان لپاره بنڪاره دبنمن دي (له لومري پيل نه خكه نو
 زيارباسي چي دچادخولي ڪومه خبره زبره او قهرجنه ومومي او دشراو فساد لپاره يي په لمسون کي
 وڪاروي دبنمني رامينخته ڪري ورونه سره په مصيبت اخته ڪري ﴿رَبُّكُمْ أَعْمَرَ بِكُمْ إِنِّي أَنَا بَرَحْمَكُمُ أَزِيدُ﴾
 يَشَأْ يُعَذِّبْكُمْ ﴿ستاسي رب پرتاسي بنه عالم خبردار دي (كه ستاسي درحمت اراده وفرماي) نو پرتاسي
 به رحمت و ڪري (په توفيق درڪولو دايمن) ياكه اراده وفرماي (دعذابولو ستاسي) نو عذاب به درڪري
 تاسي ته (په مڙه ڪولو؛ سره له ڪفراو عصيانه) ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا﴾ او نه يي لڀلي موڙ ته
 پردوي وڪيل (ساتونڪي دڪفارو داعمالو چي په زور يي ايمان ته راڪاڙي بلڪه ته مويوازي وپرونڪي
 استولي يي نوڻوڪ چي سنا اطاعت ڪوي جنت ته به يي بيايي اوڻوڪ چي ستاخخه غاره غروي خاي به
 يي دوزخ وي ﴿وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِمَن فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ و رب ستاننه عالم دي په هغه چاچي په آسمانونو کي
 دي اوچي په ڇمڪه کي دي (نو هغه چاته نبوت ورڪوي چي خوينه يي شي الله جل جلاله په ٺپڪمرغه
 اوبد مرغه خلگوبنه پوهري په آيت شريف کي په مشرڪانوباندي رد راغلي دي ڇمڪه دوي به ويل: ڇرنگه
 دابو طالب يتيم نبي جوڙ شو؟ او ڇرنگه دغه بهوزله، ناداره ڪسان دهغه اصحابان شو سرداران اومخه
 ورڪسان يي اصحاب نه شي گهلي؟ ﴿وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَىٰ بَعْضٍ﴾ او خامخا په تحقيق فضيلت ورڪري
 دي موڙ ڇينوانبياو ته پرڇينو نوروباندي (چي زمور په علم او حڪمت پوري اڙه لري ڇيني موڙه
 ڇينو مزايانو خانگري ڪري دي ابراهيم عليه السلام ته (ڇلت) ورڪول شوي، موسيٰ عليه السلام ته
 (تڪليم)، سليمان عليه السلام ته ستره پاچهي او محمد صلي الله عليه وسلم ته مواسراء او معراج ورڪري
 اودرو مينيواو وروستنيو سردار موگرزولي دي دغه ٽول دعليم او حڪيم ذات په ڪر نه چي هيڻ ڪاري

له حکمته خالي نه دی ترسره شوی ﴿وَأَيُّهَا دَاوُدَ رُؤُوسًا﴾ او ورکړی وو موږ داؤد ته زبور (چي په حکمت او فصل الخطاب مشتمل وو) ﴿قُلْ أَدْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ﴾ (ووايه دوی ته ای محمده!) چي وبولئ تاسي هغه معبودان چي (د خدايانو) گمان ورباندي کوي بې له الله نه! حسن بصري وايي چي مراد خني ملائک، عیسی او عزیردی چي دوی به ویل دابه د الله په وړاندي زموږ شفاعت کوي ﴿فَلَا يَمْلِكُوكُمْ كَثْفَ الصُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا﴾ نو دوی له تاسو څخه د ضرر دليري کولو اختيار نلري اونه هم د گرزولو د ضرر بل چاته ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ يَدْعُوكَ يَنْتَعُونَكَ إِنَّ رَبَّهُمْ لَأَقْرَبُ﴾ (دغه (معبودان) هغه دي چي (کفاري) عبادت کوي لتوي دغه (معبودان) خپل رب ته وسيله (د نژدې والي) چي کوم يوله دوی څخه ډېر نژدې دی) يعني دغه معبودان چي مشرکان بې عبادت کوي دوی پخپله د الله د تقرب په لټه کي دی او په طاعت او عبادت الله ته توسل کوي نوبيا سوا څرنګه ددوی عبادت کوي؟ ﴿وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ﴾ او اوميدلري درحمت ددغه (الله) په طاعت سره او وېرې له عذابه ددغه (الله) اوزيارباسي چي دالله رضا ترلاسه کړي ﴿إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا﴾ بېشکه عذاب درب ستاددي وړدی چي ترې وېره وکړای شي (هغه ډېر سخت دی) ﴿وَلَنْ مِنْ قَرَبٍ إِلَّا نَعْنُ مُهْلِكُكُمْ وَمَا قَبْلَ يَوْمِ آلَيْكُمْ مَوْءَاظُهُ عَذَابًا شَدِيدًا﴾ او نشته هيڅ کلي (ښار د ځمکي په منځ) مګر چي موږ هلاکونکي (د اهل) دهغه يو پخواله ورځي د قيامت ياپه عذابونکي يو (د اهل) دهغه په سخت عذاب سره يعني نشته هيڅ يو ښار د کافرانو چي له الله سرغړونه کوي اود رسولانو تکذيب کوي مګر دا چي ژربه يې الله هلاک کړي په يومخ ايزه استيصال سره اويابه يې اهل ته سخت عذاب ورو ويني ﴿كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا﴾ دی دغه حکم په کتاب (لوح محفوظ) کي کښل شوی (تغير نه مومي) ﴿وَمَا مَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ﴾ (اونه دی منع کړی موږ لره هېڅ څيز له دې نه چي هغه معجزې ولېږو (چي دوی يې غواړي) مګر (دې خبري) چي تکذيب کړی وو په دغو معجزو پخوانيو (کفارونو هلاک موکړل) مفسرين کرام وايي: مشرکانو د رسول الله صلى الله عليه وسلم ته دسترو معجزو دراورلو وړانديز وکړ چي ځيني يې داوو؛ د صفاغردي سره زر جوړ کړي اود مکې له ښاره دي غرونه ولېږدوي نو الله تعالی ځواب ورکړ که ددوی دغه وړانديز ومنل شي هم ايمان نه راوړي نو بيا به د يومخ ايزه هلاکېدلو وړ اولائق وګرزي دالله جل جلاله د حکمت غوښتنه داده چي دوی ته مهلت ورکړي ځکه الله ته معلوم دي چي ځيني ددوی به ايمان راوړي او همداسي په نسل کي به يې مؤمنان پيدا کېږي نو ځکه الله ددوی دغه اقتراح ونه منله (١) اويادامعنا چي موږ نه منع کوي له نه منلو ددوی د وړانديز شوي معجزو څخه مګر د امو منع کوي چي پخوا موکله هم اقتراحي معجزې اومتونوته وړلېږلي وې خو هغوی يې بيا تکذيب وکړ نو الله هلاک اوتباه کړل ﴿وَأَيُّهَا شُعُوبَ النَّاسِ مَثِيرَةً لَكُمْ فَوَظَّيْنَاهُمْ﴾ او ورکړي

(١) سبب النزول وګورئ!

مووه قوم دشمودته اونه بنڪار معجزه نوظلم وڪر (تموديانو په خپلو خانو) په سبب د (نڪر) دهغي (وروسته له هغه چي دوى يې وړاندیز كړى وونوبيا الله تعالى هلاك كړل) ﴿وَمَا تُرِيدُ بِأَنَّا يُنْسِيَ إِلَّا نَحْنُ﴾ او نه لېږو موږ دغه (كثناتي معجزې لكه زلزلې، تندر، خسوف، كسوف او تندرونه (صواعق) مگرد پاره دوهرولو (د بندگانو چي له گناهونو ځان وساتي قتاده وايي چي: بېشكه الله وېروى بندگ نه په هغه نېسانيوحي اراده يې وشي لپاره ددې چي پندواخلي او رجوع وكړي) ﴿وَرَدَّ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّنَا أَحَاطَ بِالنَّاسِ﴾ او ياد كړه هغه وخت چي مورتاته وويل چي: بېشكه رب ستا احاطه كړي پر مخلوقاتو (په علم او قدرت خپل سره) (په ماضي زمانه، حال او استقبال كي له الله څخه ددوى هيڅ حال هم پته نه دى الله معلومه ده چي دوى به له سره ايمان نه راوړي كه څه هم ددوى ټولي فرمانش معجزې ورته راوړي شي ﴿وَمَا حَمَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَبْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِّنَّاسٍ﴾ او نه دى گرزولى موږ ليدنه هغه چي بنوولي مووه نه (څرگنده په شپه دمعراج كي له عجائبانو دځمكي او آسمان نه) مگر ازموينه لپاره دځلكو (دمكي چي دوى يې تكذيب وكړ او ځني مرتد هم شول امام بخاري له 'ابن عباس رضى الله عنه څخه روايت راوړي چي دغه دسترگو روباوه خوب نه وه چي رسول الله صلى الله عليه وسلم ته دمعراج په شپه نظاره وړ وليدل شوه) ﴿وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ﴾ او (همدارنگه موفتنه گر ولي موږ) هغه ونه چي پرې لعب كړى شوى دى په قرآن كي؛ بن كشيروايي. كله چي رسول الله صلى الله عليه وسلم دوى ته خبر وركړ چي هغه جنت او دوزخ ليدلي او هلته يې دزقوم ونه وليده نو ابو جهل دملس وپه ترگه وويل چي خرماركو چي راوړئ دهغو په خوړلو يې پيل وكړ چي همدا زقوم دى له دې پرته بل زقوم نه پېژنو) ﴿وَنَحْنُ فَهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا﴾ او وېروموږ دوى نونه زياتوي (دوى ته دغه وېرول) مگر طغيان سرکښي لويه يعنى په ضلالت كي له ډوبېدلو پرته يې بل څه ورزيات كړل؟ بيا الله ددغه طغيان لامل بيانوي چي همدا شيطان دى ځكه يې ورپسې د شيطان ملعون كيسه راوړه ويې فرمايل ﴿وَرَدَّ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ﴾ او ياد كړه (اى محمده!) هغه وخت چي وويل موږ پرېستوته چي سجده وكړئ تاسي آدم ته (سجده د تعظيم) نو سجده وكړه دوى مگر يوازي ابليس (چي سجده يې ونكړه حضرت آدم يې ترځان حقير وگانه او تكبر يې غوره كړ) ﴿قَالَ أَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا﴾ وويل: (ابليس دالله په ځواب كي) آيا سجده وكړم زه هغه چاته چي تاله ختي پيدا كړى دى؟ (څرنگه بڼايي چي لوړ مخلوق دي ضعيف او بڼكته ته سجده وكړي؟) ﴿قَالَ أَرَأَيْتَكَ هَذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ﴾ وويل: (ابليس) خبرا كړه ماته (داسرى) چي بهتر كړى دي دى په ماباندي) يعنې ابليس لعين دالله په وړاندي په سپين سترگي او كفر سره وويل چي آيا دغه مخلوق

(۱) الطبري ۱۵/۱۰۹

(۲) نوموړي مرجع المختصر ۲/۳۸۲

(۳) ابن كثير

تاتر ما بهر گري او تر مادي عزتمن گرزولي د ﴿لَيْنَ أَعْرَضَ إِلَيَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ لَأَحْسَبَنَّكَ دُرِّيَّةً إِلَّا قَلِيلًا﴾ قسم دی که دي تر ورځي د قيامت پوري وروستی کړم نو خامخا به زه بېخ وباسم دا ولادې دده مگر لږ (ددوی چي ستا په حمايت کي وي) طبري وايي چي: دالله د بنمن قسم وخور که دي ماته وخت را کړه به د آدم دا ولادې بېخ او بکرو باس او گمراه به يې کړم مگر لږ کسان به پاتي شي (١) ﴿قَالَ أَذْهَبَ مَن يَبْعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ

جَزَاءُكُمْ جَزَاءُ مَوْفُورًا﴾ (نوالله و فرمايل: چي څه نو هر چا چي ستا متابعت وکړله دوی نه نو بېشکه دوزخ جزا ستاسي ده پوره جزا) يعني الله ورته وويل چي تاته مي مهلت درکړ ورځه زيار باسه څوک چي ددوی ستامت بعت وکړي نو ستا او ددوی جزا دوزخ دی په بشپړه توگه چي هيڅ به څني کم نشي. قرطبي وايي چي دالله امر چي فرمايې: (څه) امر داهانت اوسپکاوي دی او معنادا چي ته خپل زيارو باسه تاته مي مهلت درکړ (٢) ﴿وَأَسْتَفِرُّ مِنْ أَسْطَقَتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ﴾ او و خوځوه (راگېر کړه) هغه چي طاقت دي رسېږي پر هغه باندي له دوی نه په غږ (بلنه) خپله (فساد ته؟ ابن عباس رضي الله عنه وايي: د شيطان غږ هغه بلونکی دی چي دالله معصيت ته څوک بولي او مجاهد وايي: مراد د شيطان له صوت نه سرود، غنا اولهوه ده (٣)

﴿وَأَجَلْتُ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ﴾ او را کاپه (راټول کړه) پردوی خپل سپاره او پياده (لښکري) طبري وايي معنا دا چي پردوی خپل پلي او سپاره لښکر را غونډ کړه چي ورباندي نارې کړي او ستا طاعت ته يې راوبولي زماله طاعت څخه يې وگرزوي. ابن عباس رضي الله عنه وايي چي: مراد له پلي اوسپرو څخه هر سپور او پلي دی چي دالله په معصيت کي روان وي. زمخشري وايي چي: دغه د تمثيل په توگه راغلی چي دده حال يې له هغه پهلوان سره مثل گنلی چي په کوم قوم وروځېږي او ورباندي چيغه کړي له خپلو ځايونو يې ونه خوځوي او بيا ورباندي خپلي پلي لښکري او سپاره راټول کړي ترڅو يې له بېخه وباسي

(٤) ﴿وَشَارِكُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ﴾ (او شريک شه له دوی سره په مالونو او اولادونو کي) کوم چي مالونه دي هغه دا چي په حرامو لارو يې لاس نه راوړي او په گناهونو کي يې ولگوي او کوم چي اولادونه دي هغه دا چي دنرو او ښځو گډون ورته ښايسته کړي ترڅو زنا او فجورزيات شي او حرامزاد گان دېر شي

﴿وَعِدُّهُمْ وَمَا بَعْدُهُمُ الشَّيْطَانُ الْأَعْرُورُ﴾ (او وعده کوه له دوی سره (د دروغو) او نه کوي وعده له دوی سره شيطان مگر د فریب (چي خطا ورته صواب ښکاروي) يعني دوی ته په تېر ايستونکو ژمنواو مکر جنو وعدو دروغجنو هيلو وعدې ورکوه لکه د بتانو شفاعت يا په حرام مال باندي د غنا او بډايي يا

(١) الطبري ١٥/١١٢ او مراد په لږ کسانو هغه مخلصان دالله په عصمت کي ژغورل شوي ته وايي.

(٢) القرطبي ١٠/٢٨٨

(٣) القرطبي ١٠/٢٨٨

(٤) الکشاف ٢/٢٧٨ سيد قطب رحمه الله وايي چي: همدغه د سرغړوني لپاره يو انځور دی چي څرنگه يې را ايساروي او په زړونو مشاعرو يې غلبه مومي دا هغه ستره چکر ده چي پکي غږونه سپاره او پلي لښکريان دنورو جگړو په شن کارول کېږي يوځل چيغه په کاراچوي خود بنمن له خپلو ځايونو او مورچلونو ولوي او بيا يې په لومه کي را کېباسي کله چي دوی وتښتي بډبانه يې. بهرکاندي نو بيا يې پلي لښکري او سپاره قوتونه په شاوخوا راوگرزوي او کار يې تمام کړي

داچي الله پاک غفور اور حليم دی گناوي کوه الله به يې دروېښي ياهم په لويو گناوو باندې دسرور اوخوښي احساس ورکول يعني خوندونه اخلي، خوښحالي کوي ځکه هرڅه که څه هم وخت واخلي تېرېدونکي دي ﴿إِنَّ عِبَادِي لَأَشَدُّ لَكَ عَنَاءً سُلْطَانًا﴾ بېشکه (مخلص) بندگان زماچي دي نشته تاته (ای شیطانه پردوی هېڅ ډول غلبه (ځکه دوی زما په حفظ او امان کي دي) ﴿وَكَفَّ بَرِّكَ وَكَيْلًا﴾ اوکافي دی رب ستا (ای شیطانه) وکیل ساتونکی (دوی لره ستاله شرڅخه) وروسته الله تعالی په خپلو بندگانو باندې د احسان او نعمتونو یادونه کوي اودخپل وحدانیت او قدرت آثار بیانوي فرمایي: ﴿رَبُّكُمْ الَّذِي يُزْجِي لَكُمْ الْفَلَكَ فِي الْبَحْرِ لِيَتَنَقَّوْا مِنْ فَضْلِهِ﴾ (رب ستاسي هغه (قادر مطلق) ذات دی چي چلوي تاسي ته بهر په بحر کي (چي (روزي ولټوي) (په تجارت او سفرونو سره) له فضله دده څخه ﴿إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾ بېشکه دغه (الله) دی پرتاسو ډېر مهربان (ځکه یی تاسو ته اسباب آسانه کړل) ﴿وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ صَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّا إِلَاءَهُ﴾ اوکله چي تاسي ته په بحر کي سختي ورسېږي (اوله غرقه ووېرېږي) ورک شی (له فکره ستاسي) هغه کسان چي یې بولن (او عبادت یې کوي) مګر یوازي دغه (الله) ته (زاري او عبادت کوي) يعني پرته له الله بل څوک ستاسي فریاد اورېدونکی او مرستندوی نه وي انسانان په دغه حالت کي بت اووثن ته هدو چيغي نه وهي اونه هم ملک او فلک ته زاري کوي بلکه یوازي الله تبارک و تعالی ته دعجزا و نیاز فریادونه کوي ﴿فَلَمَّا بَلَغْنَا إِلَى آلِ الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ﴾ نوکله چي و موږ غوري تاسي (او و مرسوي) وچي ته نویا څنگ کوي (له توحیده ایمان او اخلاص نه) ﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا﴾ اودی انسان لوی ناشکره يعني دانسان طبیعت همداسي دی چي دالله دنعمتونو ناشکري کوي وروسته بیا الله دوی پخپل ستر قدرت وېروي فرمایي: ﴿أَلَمْ نَسْأَلْ أَنْ يَخَفِ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ﴾ (نوآیا په امن یی تاسي (مطمئن یاست) له دې نه چي ډوب کړي تاسي په یو طرف دوچي ځمکي کي) يعني کله چي مو له ډوبېدلو او غرقېدلو وژغوري نوآیا مطمئن یاست له دې چي ځمکه درباندي وچوې او تاسي ورباندې ومني؟ تاسي خوهره شېبه دالله په واک کي یاست نوڅرنگه دالله له کسات اخیستلو او نیولو بېغمه کېږئ چي درباندي زلزله، تندراو اوربه نه راغورځوي؟ ﴿أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا﴾ یا ولېږي پرتاسو سخت باد اورونکی دوروکانو (چي ور باندې و موږني لکه د لوط علیه السلام قوم چي یې وواژه) ﴿ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا﴾ بیاونه مومنی تاسي پخپل خان لپاره کوم ساتونکی (چي دالله له عذابه موږ غوري) ﴿أَمْ أَمِنْتُمْ أَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً أُخْرَى﴾ آیا په امان کي یی تاسي له دې چي بیا راني تاسي (الله) پدې (بحر) کي بیا دوهم ځلي ﴿فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ﴾ نوناڅاپه راولېږي پرتاسي (ماتونکی دهرشي) سخت باد ﴿فَيُفْرِقْكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ﴾ نو غرق به کړي

(الله) سڀي ۾ سبب ڏکڻ ڏٺا سڀي ﴿ثُمَّ لَا يَجِدُ وَالْكُزَّ عَلَيْنَا بِهِ نَبِيعًا﴾ ۽ پڻ له هغه به بيان مومنين ڏيکيلو ڄاڻونو ڊپاره ۾ مومنين ۾ سبب دهغه غرق پوڻي ڏيکيلو ۽ ڇي له مومنين ستاسي کسات واهلي (بلاغت:

پڌي آيتون کي ڇي ڊڊي ۽ اوبان کي ڊڊي ۽ شته لنهون ۾ به لاندو ڊول ڊي:

١ - انکاري استفهام لکه ڇي الله فرماي ۾ ﴿أَوَإِذَا كُنَّا عِظْمًا﴾ ۽ اوبڌي کلام کي ڇي فرماي ۾ ﴿أَوَإِذَا لَمَسُّوُنَّ﴾ ۽ ڊهمزي تکرار ڊکيڊ ڊپاره او همڊاسي ۾ ان اولام ڊوارو ٽاڪيڊ ڊانکار ڊقوت ڊپاره راغلي ڊي

٢ - ۾ امر سره تعجيز او اهانت لکه: ﴿قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا﴾

٣ - کله ڇي الله تعاليٰ فرماي ۾ ﴿يَرْحَمَكُمُ... يُعَذِّبُكُمْ﴾ ۽ او ﴿الْبَرِّ... الْخَرِّ﴾ ڊلنه ڊطباق صنعت ڊي.

٤ - ڊڊو ڊملو ٽرمينڱ لطيفه مقابله لکه: ﴿وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ... وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ﴾

٥ - مجازي نسبت کول او اسناد ڇي وايي ۾ ﴿وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ﴾ ۽ منع ڊالله ۾ هکله محال ڊي ڊاسي هيڻ ڇڙنشته ڇي الله ڊي له خپلي ارادي او غوڻي مني منع کري نو منع له ۾ پڻي ڊولو ڇڻه مجاز راوڙل شوي يعني نه و سبب ڊپڻي ڊولو ڊمورڊ معجزاتو مگر ڊپخوانيو امتونو ٽکذيب وو.

٦ - ايجاز بال حذف لکه ڇي الله فرماي ۾ ﴿وَلَا تُحَوِّلُوا﴾ يعني و (لا تحويل الضر) ڇي پخواني ورباندي دلالت کوي

٧ - پڌي کلام کي ڇي الله تعاليٰ فرماي ۾ ﴿الْأَنفَاقَ مَبْعَرَةً﴾ ۽ عقلي مجاز نغبتی ڊي ڇکه ڇي (اوبه) ڊحق ڊليڊلو ڊپاره سبب وه نوهني ته بي ڊ (ابصار) ليڊني نسبت وکري ڊغه عقلي مجاز او علاقه بي سببت ڊي

٨ - تمثيلي استعاره ڇي الله تعاليٰ فرماي ۾ ﴿وَأَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ﴾ ۽ ڊشيطان حال بي له هغه چاسره مثال وگانه ڇي پخپلو لڻکريانو چيغه کري او پلي سپاره ۾ ڊنمن تاراڪ وکري اوله پڻويي و غورخوي.

٩ - دورو ستار (تذييل) صنعت ڇي فرماي ۾ ﴿إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾ ۽ ڇکه ڊغه لکه ڊرومبي نعمت ڊپاره تحليل غونڊي ڊي ڇي ستاسو ڊپاره موبيري ۾ بحر کي تابع اورواني کري ڊي تنبيه:

غالباد ﴿الرُّبَا﴾ لفظ ڊخوب ڊليڊلو ڊپاره استعمال ڊري اوکله ڇي ۾ ويڻه او سترگو ليڊل مقصد وي بي بي (رويت) بولي او ڊالله تعاليٰ ڊاويڻا ڇي فرماي ۾ ﴿وَمَا جَعَلْنَا الرُّبَا الَّتِي أَرَبْنَا إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ﴾ ۽ ۾ غير غالب توگه راغلي ڇکه ڊلته مراد ڊسترگو ليڊلي حال ڊي ڇي پيغمبر عليه السلام ۾ اسراء او معراج

کي ولير او عبد الله ابن عباس رضی الله عنه قول مخ کي تهر شو چي وبل بي (دغه دستر گولبدلی حال وو چي رسول الله ته په اسراء او معراج کي ورو لبدل شو) او که چيري دخوب لبدل وای بیابه هیڅکله دخلکر لباره فتنه او ازموښت نه وو او ځيني خلک به له اسلامه نه گرځېدل

***

الله تعالی فرمایي:

﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْوَرْدِ وَالْأَحْمَرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنْ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا ٧٠﴾ يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِسْمِهِمْ فَمَنْ أُوْرَ كِتَبُهُ يَتَّبِعْهُ. فَاُولَٰئِكَ يَفْرَهُوْنَ كِتَابَهُمْ وَلَا يَظْلُمُونَ فَتِيلًا ٧١﴾ وَمَنْ كَانَتْ فِي هَدْيِهِ أَمْنٌ فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَمْنٌ وَأَصْلٌ مَّيْلًا ٧٢﴾ وَلَٰذِكَا دُؤَابُ لَيَقْسِيَنَّكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْزِيَ عَلَيْنَا عَيْدُهُ إِذَا لَأَتَّخِذُوكَ حَلِيلًا ٧٣﴾ وَلَوْلَا أَن نُّنَزِّلَ لَكَ نَزْلًا مِنْ رَبِّكَ عَلَيْهِمْ شَبَاحًا قَلِيلًا ٧٤﴾ إِذَا لَأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَبَاةِ وَضِعْفَ الْمَمَآتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا ٧٥﴾ وَلَٰذِكَا دُؤَابُ لَيَسْتَفْرِزُونَكَ مِنَ الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا وَإِذَا لَا يَلْتَمِسُوكَ خَلْقَكَ إِلَّا قَلِيلًا ٧٦﴾ سُنَّةٌ مِّن قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُّسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا ٧٧﴾ أَفَمِ الْصَّلَاةِ لِذُلُوكَ الشَّمْسِ إِلَىٰ عَسَىٰ الْبَيْتِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا ٧٨﴾ وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ. نَافِلَةً لَّكَ عَسَىٰ أَن يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا ٧٩﴾ وَقُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مَخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِّن لَّدُنكَ سُلْطَانًا نَّصِيرًا ٨٠﴾ وَقُلْ حَآءَ الْحَقِّ وَرَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا ٨١﴾ وَنَزَّلْنَا مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ٨٢﴾ وَإِذَا أَلْمَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَأَىٰ بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَتُوسَّأُ ٨٣﴾ قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَىٰ شَاكِرِهِ. فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَىٰ سَبِيلًا ٨٤﴾ وَنَسْأَلُكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا ٨٥﴾ وَلَٰئِن شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكِيلًا ٨٦﴾ إِلَّا رَحْمَةً مِن رَّبِّكَ إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا ٨٧﴾ قُلْ لَّيْنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَن يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ. وَلَوْ كَانَتْ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ٨٨﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَىٰ أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ٨٩﴾

﴿الاسراء: ٧٠ - ٨٩﴾

مناسبت او تراو:

کله چي الله تعالی وفرمايل چي په انسانانو يې د برا حسانونه پېرزو کړي چي هغه د ابو اوسيندونو په مخ د بهريو روانول اوله غرقېدلو څخه ژغورل دي نو د هغوی بشپړ والی يې په نورو نعمتونو چي په بي نوع انسان يې لوړولی، عزت يې ورکړی، په ټولو مخلوقاتو يې بهتر ګرزولی او روزي يې ورکړي ده بيان

ڪرل وروسته بي دخلگوار احوال اودر جي چي په آخرت کي ورڪول ڪري راور ٻي په پاڻ کي بي رسول الله صلي الله عليه وسلم دمنرڪانود خواهشاتوله متابعت ڇڏه ووبراوو
لغتنه:

(مامهم) امام به لغت کي هر هغه چاته چي ورپسي اقتداء ڪري ويل ڪري هغه ڪه په حقه لاره وي او ڪه په باطله همداسي امام دعملنامي لپاره هم راڻي ڇڪه انسان دخيلي عملنامي تابع اومقتدي دي يابه بي جات ته بيبي اوياهم دوزخ ته (فيل) هغه دوستکي ته وايي چي دخرمادزري په درز کي وي اودغه خوراواره اوناخيزشي ته وايي لکه قطمير اونقير چي بي بولي (ترڪ) ميلان کول (بسمرونک) استفزاز په خورڪول چي له هيواده بي وشري (غول) تغيير اوتبديل (دلوک) دلوک، دلمردوبيدلو (غروب) ته وايي دغه دابوعبيده اوقتاده وبناده زهرې وايي چي (دلوک) اصل ميلان ته وايي چي ويل ڪري لمرزوال ته ميلان وڪراولمردوبيدلو ته ميلان وڪر (غسق) تاريڪي چي ڊيره سخته شي (فهمد) تهجد د شبي لمانڇه ته ويل ڪري چي له خوبه وروسته وي اوهجودپه خپله خوب نه وايي (رق) زائل اوباطل ڪيدل (نای) ليري ڪيدل (ظهرا) مرستندوي.

دنزل سبب بي:

ابن عباس رضی الله عنه وايي چي: "يشو يهودانو ته وويل مور ته يوه پوښتنه راوښياست چي له دغه سري (محمده) بي وپوښتو نوهغوي ور نه وويل چي له روح ڇڏه بي وپوښتي نوالله جل جلاله داآيت نازل ڪر: ﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي﴾ (١)
تفسير:

﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ﴾ اوخامخاپه تحقيق ڊهر عزت ورڪري دي مور اولاد دآدم ته په ٽولو مخلوقاتو باندې په عقل، علم، منطق اودٽولو شيانوتابع ڪولو ده لره ﴿وَجَعَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ﴾ او سپاره ڪري مودي دوي په مرکوباتو باندې په وچه اوبحرکي (دحيواناتو اوبهريوپه ذريعه) ﴿وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ مِنْهُ نَهَارٌ مِمَّنْ لَا يَظُنُّ﴾ اوروڙي مودورڪري ده دوي ته له پاڪيزه وو شيانو (دخوراک اوڇڻاڪ) مقاتل وايي هغه غوري، شات، ڪوچي، خرما اوحلوا دي اودحيواناتو خوراڪ بي پروره هڏوڪي اونورڇه ڪرڙولي دي ﴿وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا﴾ اوغوره ڪري مودي پرڊهرو له هغه چاڇڇه چي پيدا ڪري مودي په غوره ڪولو (ڊهرو) سره (هغه ڪه پيريان دي، ڪه چارپايان، مرغان دي او ڪه وحشي خاوران) ﴿يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِسْمِهِ﴾ (اوياد ڪره) هغه ورځ چي وبه بولو (په نامه سره) هرامت سره له ڪتاب داعمالو ددوي (چي تسليم بي ڪري اوجزاء داعمالو ورڪول شي مرادله ڪتاب ڇڏه دانسان عملنامه ده اوددي خبري تائيد دالله تعاليٰ دا قول هم ڪري چي ﴿وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ﴾ (س: ١٢).

ابن عباس رضی الله عنه وایي چي امام هغه اعمالوته چي ليکل شوي دي وایي څوک چي منځ
 او پر هیزگاروي هسي به راپاڅي چي عملنامه به يې په بني لاس اوزېري به کوي خوښ به وي (۱) من
 اُوقِ كِتَابُهُ يَمِينُهُ فَأُولَٰئِكَ يَفْقَهُونَ كِتَابَهُمْ نوهرچاته چي ورکړه شوي اعمالنامه دده په بني لاس
 (چي پر هیزگران او نهکمرغه دي نودغه اصحاب اليمين) لولي به اعمالنامې خپلي (په دېره خوشحالي
 سره ځکه دوي په بني لاس اخیستي دي) وَلَا يُظْلَمُونَ قَلِيلًا او ظلم به ونکړي شي (پر دوي) په ندر
 دنري تار (چي په مينځ دخرمادزري کي وي) وَمَنْ كَانَتْ فِي هَذِهِ أَعْمَىٰ فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَىٰ وَأَعْدَىٰ
 اوهرڅوک چي په دغه دنيا کي (د حق له پېژندلو دزړه) روندوي نو هغه به په آخرت کي هم روندوي اوهر
 ليري به وي (دنجات له لاري موندلونه) (۱) قتاده وایي څوک چي پدې دنيا کي دالله په نعمتونو
 مخلوقاتو او عجائباتو روندوي نوبه د آخرت په چارو کي لا سخت رونداولاره نه پيدا کونکي گمراه وي
 (درېدوپه شان) وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُوكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ او په تحقيق شان دادی چي نژدې وو
 کفار مشرکان چي واپوي تاله هغه (قرآنه) چي موب وحي کړی تاته (له ځينو واپرو او نواهبونه) لَقَرَىٰ
 عَلَيْنَا غَبْرَةً چي وترې ته پر موب بې له دې قرآنه (يعني له تعاليمو او بنوونو څخه يې مخالف وکړې
 وَإِذَا لَا تَخَذُوكَ خَلِيلًا نوپه دغه وخت کي به دوي خامخاته په دوستي نهولي وای؛ مفسرين کړه
 وایي چي مشرکانو دبرخله داسي زيار يوست چي محمدرسول الله صلى الله عليه وسلم له خپل دعوت
 اوبلني په يونه يوډول راوگرزوي يوداچي که چېري محمداصلي الله عليه وسلم ددوي اودپلرونو
 دخدایانو بدي بيانول پرېږدي نودغه مشرکان به دالله تعالی عبادت وکړي بل دا که چېري (محمد) ددوي
 ځمکه لکه دبيت الله حرم اعلان کړي چي الله حرم گنلې نودوي به ايمان راوړي ياداچي ځينو سردارانو
 اومشرانو ورته ويل چي زموږ لپاره ځانگړی مجلس وټاکه اودبېوزلانو فقيرانو اجتماع دي له تاسره
 ځانگړي ترسره شي خوالله جل جلاله رسول الله صلى الله عليه وسلم له دې ټولو دوکو څخه وژغوره و
 دايې ورته وفرمايل چي: هيڅکله ددوي وړاندیزونو ته غوږمه ږده الله دي حافظ اونا سردی (۲) وَلَوْلَا
 أَنْ تَنْتَلِكَ او که موب ته په حق ټينگ کړی نه وای (په عصمت خپل سره) لَقَدْ كُنتَ تَرَكُنَ إِلَيْهِمْ مُتَبَا
 قَلِيلًا نو خامخاپه تحقيق نژدې شوی وي ته چي ميلان دي کړی وي دوي ته څه لږ (ميلان) (۳) إِذَا
 لَأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَبْرَةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ (او که څه لږ ميل دي کړی وای) نوپه دغه وخت کي به
 خامخاپه تحقيق ځکلی مووی تاته دوچند عذاب دژوندون (په دنيا کي) اودوچند عذاب دمرگ (په آخرت

(۱) دغه گړد دزړه روندوالی دی او جابياويلي چي مرادځني دادی چي دحشرپه ورځ به يې الله روندراپاخوي چي الله فرمایي
 وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْمَى (۱۱۰) قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَى وَقَدْ كُنتُ بَصِيرًا (۱۱۱) طه ۱۲۴ - ۱۲۵

(۲) ابن عباس رضی الله عنه وایي چي: رسول الله صلى الله عليه وسلم معصوم دی اودغه دامت لپاره لارښوونه ده چي په الهي
 احکامو کي مشرکانوته هيڅکله ميلان ونکړي. القرطبي ۳۰۰/۱۰

کي) ڇڪه دسترسري گناه هم ستره اوددوه گون عذاب وراو مستحق وي غرض اومقصد آيت شريف دادی چي دالله جل جلاله دفضل اومهرباني څرگندونه په پيغمبر ﷺ وشي جي په حق باندي بي ٽينگار وربنلي دی اوله فتنې او ازموينست څخه بي ژغورلی که دالله پاک جل جلاله عصمت نه وای نوبه لږ څه دوی ته مایل شوی وای (لولا) دوجودي امتناع توری دی يعني دالله دعصمت له وجي دوی ته ميلان کول ممتنع شول اوپه دې کي درسول الله صلی الله عليه وسلم دقدر اومنزلت کوم ټيټ والی نشته بلکه آيت شريف دالله دسترفضل بيان کوي چي په نازولي پيغمبر صلی الله عليه وسلم بي پېرزودی ﴿ثُمَّ لَا يَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا﴾ بيا به نه ووموندلی تادڄان لپاره پرموږ باندي مدد کونکی (چي زموږ عذاب له تانه دفع کړي) ﴿وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّوكَ مِنَ الْأَرْضِ لَيُخْرِجُوكَ مِنْهَا﴾ اوبېشکه شان دادی چي نژدې وو(مشرکان پخپل مکر او فریب چي ته بي خورولی غوښتل بي) چي خامخاووخوخي تاله ځمکي (دمکي) لپاره ددوي چي وباسي تاله دغي (ځمکي) ﴿وَإِذَا لَا يَلْبَثُونَ جَلَمَكَ إِلَّا قَلِيلًا﴾ اوپه دغه وخت کي (که بي ايستلی وی) نو درنگ به نه وی کړی وروسته له (ايستلو) دتانه مگر لږ وخت (دغه دالله سنت دی چي هيڅکله تغيير نه مومي کله هم چي کوم امت خپل پيغمبر شرلی دی دوی هم هلاک شوي قتاده وايي چي دمکي مشرک نو درسول الله صلی الله عليه وسلم دايستلو تکل وکړ خوانه پاک دوی درسول الله صلی الله عليه وسلم له ايستلو څخه منع کړل ترڅو بي درسول الله صلی الله عليه وسلم دوتلوا مروکړ ﴿سُنَّةَ مَنْ قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا﴾ (دغه وړاندي) طريقه زموږ (په مثل دهغي طريقې زموږ ده) په هغه چا کي چي په تحقيق لېرلی ووموږ پخواله تانه له رسولانو څموږ) يعني دغه دالله جل جلاله نه بدلېدونکی سنت اولاره ده چي کوم امت خپل پيغمبر له خپل ټاټوبي وشړي الله به بي هلاکوي ﴿وَلَا يَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا﴾ اونه به مومي ته عادت زموږ ته هيڅ تغيير، تبديل ﴿أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذُلُوكِ الشَّمْسِ﴾ قائموه (ای محمده) سم ودروه سره له ټولو حقوقو) لمونځ وروسته له زواله دلمر ﴿إِنِّي عَنِ الْبَلِّ﴾ دشيپې ترتيب پوري ﴿وَقُرْآنَ الْفَجْرِ﴾ اوله قرانت دفجر يعني دسهار لمونځ ادا کړه له دې لمانځه څخه بي په قرآن الفجر سره ځکه تعبير وفرمايو چي هلته دقرانت اوږدوالی شته ﴿إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا﴾ بېشکه چي قرآن لوستل (لمونځ کول) دفجر حاضر شوی دی (يعني ورته راحاضرېري ملائکي دشيپې اوورځي لکه چي په حديث شريف کي راغلي دي تاسوته په نوبت پرېنښتي (ملائکي) په شپه اوورځ کي ځي راځي اودمازيگراوسهار په لمانځه کي سره يوځای کېږي مفسرين کرام وايي چي په دې آيت شريف کي پنځوفرض لمونځونوته اشاره ده چي دلوک الشمس دلمر زوال ته وايي اودغه دما سپين لمونځ دی سره له مازيگړه اوغسق الليل بياد ماښام او ماسخوتن لمنځونه ښيي قرآن الفجر دسهار دلمانځه لپاره رمز راغلی دی (١) ﴿وَمِنَ الْبَلِّ فَتَهَجَّدَ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ﴾ اودشيپې په يوه ټوټه کي

(١) قرطبي وايي چي دغه دمفسرينوپه اجماع سره پنځوفرض لمنځونوته اشاره ده.

خوب پر پرده اویه لمانحه کي قرآن لوله دا زیاتی عبادت دی خاص تاته ﴿عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا﴾ ۱۷۸ بنیایی چي و به دروي تارب ستاپه هغه مقام ستایلی شوي ۱۷۹ (چي مقام دشفاعت عظمی دی هلته چي رومبني او وروستنی به تاستایی مفسرین کرام وایی چي: (عسی) دالله په کلام کي دتحقیق لپاره راخي خکه دغه دکریم وعده ده او هغه له خپلي وعدې څخه مخالفت نه کوي خکه نواین عباس رضی الله عنه ویلي چي دالله په کلام کي عسی واجبه او قطعیت افاده کوي ﴿وَقُلْ رَبِّ اَذِلِّحْ مُدَحَلْ صِدْقٍ﴾ ۱۸۰ او ووايه (ای محمده ۱) ای ربه زما دننه کره مایه ننویستلو رنشتیا (بنوسره قبرته) ﴿وَأَخْرِجْ مُخْرَجَ صِدْقٍ﴾ ۱۸۱ او وواسه مایه ویستلو رنشتیا (بنوسره له قبره دغه دابن عباس رضی الله عنه قول دی او حسن اوضحاک وایی چي: مرادله دخول څخه مدینه منوره اوله خروج نه مکه مکرمه ده اوداپه هغه وخت کي چي مشرکانودده دوزلو لپاره دوکه وسنجوله (۱) ﴿وَأَجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيرًا﴾ ۱۸۲ او وگرزوه ماته له خپله جانبه خپله یو قوت مدد کونکی (ستا په دښمنانو چي ستادین غالب شي او الله یې دعا ومنله په دښمنانو یې بری ورکړ او دین یې په ټولو ادیانو لوړ کړ ﴿وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا﴾ ۱۸۳ او ووايه (ای محمده دوی ته کهه چي مکې ته فاتح ننوتلې) راغی حق (اسلام) او په تېښته ورک شو باطل (کفر او شرک) بېشکه باطل دی ورکېدونکی (نور نه شرک شته اونه هم بت پرستي اوس دایمان نور خپور شو) بېشکه باطل بې ثباته زانلیدونکی دی که څه هم یو ځل بری پیدا کړي خو بیاسم دسی راتلېږي لکه دېرېو کي لمبه غوندي ده چي ډېره لوړه شي خوسم دلاسه مړه شي روایت کېږي کله چي نبي علیه السلام دمکې دفتحی په کال مکې ته ننوت نو په بیت الله شریفه کی ۳۲۰ بتان وو نبي علیه السلام به په هغه لرگي چي په لاس کي یې وه هغه په خپته کي وواهه او ویل به یې ﴿جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا﴾ ۱۸۴ نو هیڅ بت پاتي نشو چي پرمخي دي غورخېدلی نه وي او بیا یې فرمان صادر کړ او هغوی یې مات کړل (۲) ﴿وَنُرِیْ لَهُ مِنْ آٰلِیِّنَ مَا هُوَ شَیْمًا وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِیْنَ﴾ ۱۸۵ او نازلوو (پرته) له قرآن هغه څېز چي شفا دی د زړونو د جهل اوضلال له رنځونو چي له تن څخه هوا، هوس، بغل و ناولیتوب ليري کوي (۳) او رحمت دی لپاره د مؤمنانو (خکه چي پکي ایمان او حکمت پې دی) ﴿وَلَا یَزِیْدُ الظَّالِمِیْنَ إِلَّا خَسَارًا﴾ ۱۸۶ اونه زیانوي دغه (قرآن) ظالمانو (کافرانو ته) په وخت داورېدلو کي) مگر زیان (چي ایمان ورباندي نه راوړي کفر اوضلال یې زیاتېږي ﴿وَإِذْ أَتَمَمَّا عَلَى الْإِسْرِٰیٰ اَعْرَضَ وَتَأٰ

(۱) دغه قول طبري هم غوره کړی او مشهور هم دی اولومړی خکه څرگند دی چي رومبني دبعث لفظ سپړ شوی او مقصد دغه چي الله مرگ او ژوند مي په ایمان کړي.

(۲) التفسیر الکبیر لنرازي ۲۳/۲۱

بِحَابِهِ ﴿۱﴾ او کله چي نازل کړو نعمت په (نافرمان) انسان (له صحت ، امن او سوکالي څخه) نومخ وگرزوي (له ياده طاعته) دالله اوليري شي ترې په اړخ گرزولو (په غرور او تکبر سره) ﴿وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَئُوسًا﴾ (او کله چي ورسېږي ته ده شر نوشي ناامیده) يعني کله چي بيا کړاوونه او مصيبتونه ورنه ورسېږي نو دالله له رحمته ناهيلي شي په آيت شريف کي دانسان دطغيان تمثيل شوی دی کله چي نعمتونه او احسانات ورکول شي تکبر او خودبيني پيل کړي او چيري چي بياتکاليف ورته مخ ته شي نو مايوس شي لکه چي بل ځای الله فرمايې: ﴿اِنَّ الْاِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا اِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ هَزَّوَعًا وَاِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَوْعًا﴾ (المعرج: ۱۹ - ۲۱) ﴿قُلْ كُلُّ يَتَمَلُّ عَلَىٰ شَاكِلَتِهِ﴾ (او وايه (ای محمده دوی ته) چي هر څوک عمل کوي په هغي طريقې چي مناسب دی له حاله دده سره) له هدايته او ضلالته که چيري دانسان نفس پاک سپېڅلی وي نو به تر او بختور کړه وړه ځني صادرېږي او که چيري يې نفس کفر او فاجروو نو دشر او فساد کارونه به کوي ﴿فَرَبِّكُمْ اَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ اَهْدَىٰ سَبِيلًا﴾ (نور ب ستاسي ښه خبردار دی په هغه چا چي هغه ښه موندونکی دی دسمي لاري) (او په هغه چي هغه دضلالت لاره نيسي نو هريوه ته به له خبل عمل سره سمه جزا ورکړي) ﴿وَسْتَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّي﴾ (او پوښتنه کوي له تانه (ای محمده) له کيفيته او حقيقته (د) روح څخه ورته ووايه (ای محمده) چي روح له امره درب زمادی (چي پټ راز دی ، له رب العالمين څخه پرته بل چاته نه دی معلوم) ﴿وَمَا اَوْتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ اِلَّا قَلِيلًا﴾ (او نه دی درکړی شوی تاسي ته (برخه) له علم څخه مگر لږه) (ځکه ستاسو علم دالله ﷻ دعلم په وړاندي لږ دی) ﴿وَلَيْنَ شَيْئًا لَّنْذَهَبَ يَأْتِي اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ﴾ (او که اراده وفرمايو موږ نو خامخا بيرته به يو سو هغه څيز چي وحی کړی دی موږ تاته (ستا په سينه کي دی دادالله احسان دی او ددغه بيرته وړل زموږ په وس کي شته) ﴿ثُمَّ لَا يَجِدُ لَكَ بِهِ عَلِيًّا وَكَيْلًا﴾ (بيا به نه مومي ته په دې کار کي پر موږ کوم وکیل (چي له موږ يې درواخلي او بيرته يې دروړي) ﴿اِلَّا رَحْمَةً مِّنْ رَبِّكَ﴾ (پرې مو ښوددا قرآن له جهته (د) رحمت له جانبه درب ستا (چي ستا او اصحابانو په سينو کي محفوظ دی) ﴿اِنَّ فَضْلَهُ كَاَنَ عَلَيْكَ كَكَبِيرًا﴾ (بېشکه ددغه (الله) فضل دی پرتاه برلوی (چي قرآن يې پرتا نازل کړی دی ، محمود مقام يې درېښلی دی او سيد الاولين والآخرين يې ټاکلی يې په تايي نبوت ختم کړی دی؛ په آيت شريف کي مقصود په رسول الله صلی الله عليه وسلم باندې دالله احسان څرگندونه ده چي قرآن يې ورباندې نازل کړی اوله دې څخه يې وپړوي چي ورڅخه تقصير او کوتاهي ونشي عليه السلام ته خطاب دی او مراد يې امت دی ﴿قُلْ لِّي اَخْتَمَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَيَّ اَنْ يَّاتُوا بِمِثْلِ هَذِهِ الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَتْ نَفْسُهمْ بِقُضْ طَهِيرًا﴾ (او وايه (ای محمده دوی ته) خامخا که يو ځای ټول راټول شي انسانان او پېريانان په دې چي راوړی په سان ددې (قرآن) را به نه وړای شی اگر که شي ځيني ددوی ځينو نورو سره مرستيالان) يعني که دصاحب گرد مېړني له

پهريانو او انسانانو سره راغونډ شي او وغواړي چي ددې قرآن په منل څه وليکي خو په توان کي نه بې نه وي که څه هم ځيني د دوی ځينو نورو لره مرسته کونکي هم وي داده چا په توان کي نشته ﴿وَلَقَدْ صَرَقَ لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ﴾ او خامخا په تحقيق مکرر بيان کړی دی موږ خلکو نه په دې قرآن کي مثل له هر قسمه مثال (لکه ترهيب، ترغيث، قصي او اخبار چي عبرت پرې واخلي) ﴿فَأَيُّ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا﴾ نو غاړه کښې نښوده اکثره خلکو (او په هيڅ راضي نشول) مگر په ناشکري اوله حق څخه په انکار باندې يعني سره له دومره دليلونو او څرگند برهانونو منع وکړه اکثره خلکو له منلو يې اود حق انکار يې وکړ د الله او رسول الله تکذيب ته يې ملا وتړله.

بلاغت:

پدې کلام الهي کي چي د بدیع اوبيان کومي ښکلا وي شته دادي.

۱- استعاره لکه چي فرمايې: ﴿كَذَّ أَنْاسٍ بِأَمْنِيْمٍ﴾ امام هغه چانه وايې چي په لمانځه کي ترمخ درېزي او دلته د کتاب د اعمالو لپاره استعاره راوړل شوی دی ځکه هغه هم دانسان ملگری اود قيامت په ورځ به يې له مخي وي.

۲- پدې کلام کي چي الله جل جلاله فرمايې: ﴿وَلَا يَظْلَمُونَ قَتِيلًا﴾ دلته تمثيلي استعاره ده اود هغه مثال دی چي د هر وړو کي څېز لپاره استعما لېزي يعني د دوی د عملونو به بشپړ اجر وړکول شي ديونري تار چي د څرما د زړي په درز کي وي دهغه په اندازه به هم ظلم ورسوه ونشي.

۳- د طباق صنعت لکه چي: ﴿ضِعْفَ الْحَيَوةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ﴾ په کلام کي راغلی دی

۴- کله چي الله فرمايې: ﴿إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا﴾ دلته مرسل مجاز دی چي د جزء اطلاق په کل وکړ چي د سهار قرائت او دغه د سهار په لمانځه کي يو جزء دی او مراد ځني لمونځ دی او د دوی ترمينځ د جزئيت علاقه موجوده ده.

۵- اظهار د اضمار په ځای کي چي زياته پاملرنه افاده کړې فرمايې: ﴿إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا﴾ چي دغه وروسته له دې قول نه راغلی ﴿وَقُرْآنَ الْفَجْرِ﴾.

۶- پدې کلام کي چي الله تعالی فرمايې: ﴿فَمَنْ أَوْفَىٰ بَعْدَهُ بِبَيْعِهِ وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَنَ﴾ وروسته له عملنامې څخه تفصيل بعدالاجمال صنعت راغلی چي د اهم له بديعي محسناتو څخه گڼل کېږي.

۷- لطيفه مقابله چي: ﴿أَدْخَلِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ﴾ او ﴿وَأَخْرِجِيْ مُخْرَجَ صِدْقٍ﴾ او ﴿وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ﴾ ترمينځ راغلي ده.

۸- دسرا سناد بل چانه اود خير الله تعالى نه لکه چي فرمايې ﴿ اَنْعَمًا عَلَى الْاِنْسَانِ ... وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ ﴾ چي بندگانه ته له الله تعالى سره د ادب کولو تعليم او ښوونه ورکړي لطيفه:

روايت کېږي چي يو عالم چي په قرآن کريم کي داستعارې او مجاز څخه منکروو بل لوړ پوړي عالم فاضل ته راغی او خپل له مجاز څخه انکاريې ورته وښودل اتفاق دغه پوښتونکی منکر عالم وړوند هم وړونهغه فاضل عالم په خواب کي داسي ورته وويل چي دالله تعالى په دې قول کي څه وايې چي فرمايې ﴿ وَمَنْ كَانَتْ فِي هَذِهِ اَعْمٰی فِي الْاٰخِرَةِ اَعْمٰی ﴾ آيا مراد له وړندوالي څخه حقيقي وړندوالي دی او که مجازي وړندوالي چي دبصيرت نهستي ته وايې نو پوښتونکی حيران او بې خوابه شو.

***

الله تعالى فرمايې:

﴿ وَقَالُوا لَنْ تُؤْمَرَكَ لَكَ حَتَّى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنْبُوعًا ۝۱۰ أَوْ تَكُونَ لَكَ حَنْتٌ مِنْ نَحِيلٍ وَعَنْسَرٍ فَتَفْجُرَ الْأَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا ۝۱۱ أَوْ تُسْفِطَ السَّمَاءَ كَمَا رَعِمْتَ عَلَيْنَا كِسْفًا أَوْ تَأْتِيَنَا بِسَحَابٍ مِمَّنْ بَيْنَ يَدَيْكَ وَكُنْ لَنَا آيَةً ۝۱۲ أَوْ تُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَائِدًا مِنَ السَّمَاءِ ۝۱۳ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا رَسُولًا ۝۱۴ قُلْ لَوْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا ۝۱۵ قُلْ لَوْ كُنْتُ فِي الْأَرْضِ مَنِّيكَ ۝۱۶ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا ۝۱۷ قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ۝۱۸ وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضِلِلْ فَلَنْ يَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِهِ يُنْشَرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَلَىٰ وُجُوهِِهِمْ عُمِمًا وَبُكْمًا وَصُمًّا مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا ۝۱۹ ذَلِكَ جَزَاؤُهُمْ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا وَقَالُوا لَوْ كُنَّا عِظَمًا وَرَفْنَا أَوْ نَا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ۝۲۰ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ قَادِرٌ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَحَمَلُ لَهُمْ أَحْلًا لَا رَبَّ فِيهِ فَأَبَى الظَّالِمُونَ إِلَّا كُفْرًا ۝۲۱ قُلْ لَوْ أَسْتَمْتُمْ لَسَمِعْتُمْ خُرَاسًا رَحْمَةً مِنْ رَبِّي إِذَا لَا أُنْصِتُمْ لَسَمِعْتُمْ حَشِيَّةَ الْإِنْفَاقِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ قَنُورًا ۝۲۲ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ نِشْعَ آيَاتِنَا فَنَسِيَ فَنَسِيَ بَنِي إِسْرَءِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَمُوسَىٰ مَسْحُورًا ۝۲۳ قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا أَنْزَلَ هَؤُلَاءِ إِلَّا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بِصَافَرٍ وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ بِفِرْعَوْنِ مَسْجُورًا ۝۲۴ فَأَرَادَ أَنْ يَنْتَفِرَهُمْ مِنَ الْأَرْضِ فَأَغْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ جَمِيعًا ۝۲۵ وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهِ لِبَنِي إِسْرَءِيلَ اسْكُنُوا الْأَرْضَ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا ۝۲۶ وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَّلْ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ۝۲۷ وَفَرَّمَا تِلْكَ الْقُرْآنَ عَلَى النَّاسِ عَلَىٰ مَكِّثٍ وَنَزَّلْنَاهُ نَزِيلًا ۝۲۸ قُلْ ءَامِنُوا بِهِ أَوْ لَا ءَامِنُوا إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا ۝۲۹ وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا ۝۳۰ وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَسْكُوتُونَ وَيَرْبِّدُهُمْ

لِحُشُوْعًا ﴿١٧﴾ قُلْ اَدْعُوا اللَّهَ اَوْ اَدْعُوا الرَّحْمٰنَ اَيَّا مَا تَدْعُوْنَ فَلَهُ الْاَسْمَاءُ الْحُسْنٰى وَلَا تَحْمِرَ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُهَا
وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيْلًا ﴿١٨﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيْكٌ فِى الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وِلىٌّ مِنَ الدُّنْيَا
وَكَبِيْرَةٌ نَّكَيْرًا ﴿١٩﴾ ﴿الاسراء: ۹۰ - ۱۱۱﴾

مناسبت اوتراو:

کله چي الله تعالى قرآنکريم اوپکي هغه دلائل چي په قطعي توگه در رسول الله صلى الله عليه وسلم رښتنولي ثابتوي ياد کړل چي دغه امي نبي پيغمبرددغي قرآني معجزې راوړونکى دى اودوى ته يې چلينج ورکړ چي دغه رنگه کلام راوړئ خودوى په څرگنده عاجزي سره عاجزشول بيا دلته دکفارو هغه گمراهي اوسرتمبگي بيانوي چي دوى له قرآنه پرته نوري مادي معجزې او خوارق اقتراح کړل ورپسې دحضرت عيسى عليه السلام کيسه بيانوي او وروسته دفرعون تکذيب رااخلي چي دخومره ډېر معجزاتو او خوارقو سره سره يې موسى عليه السلام نه مانو ترڅو رسول الله صلى الله عليه وسلم نه دشرکانو دتکذيب او دروغجن بللوپه هکله تسليت اوداډينه ورکړي اوبيا سورت دالله جل جلاله دقدرت او وحدانيت په دلائل وپاي ته رسوي ،

لغتونه:

(کسفا) توتې فرآء وايي چي: له يواعرابي څخه مي واورېدل چي جامې پلورونکي ته يې ويل (اعطني كسفة) يعني ماته يوه توتې راكړه (۱) (قيلا) مخامخ (رقى) وڅېړي (جت) چي مرشي ويل كبري (خبت النار) كله چي ومري اور او شغلې يې مړې شي او (همدت) بيا هغه اور ته وايي چي يومخ ايزه تول ايرې شي (۲) (قورا) بخيل (منورا) هلاک شوى (ثبور) هلاکت ته وايي (لففا) دمختلفو ډلو څخه قومي جوړښت جوهرې وايي چي (لفيف) دخلگو هغي اجتماع ته ويل كبري چي له مختلفو قبيلو څخه تشكيل شوى وي ويل كبري (جاء القوم بلفهم ولفيفهم) يعني قوم راغى له يوه مخه نه يې (لف) پاني دى اونه هم لفف (مكت) درنگ كول (نحافت) ته كلام پتوي (خافت فى الكلام) معناداچي داسي وروخبري وكړي چي هيچاهم ونه اورېدي (الادقان) دذقن جمع او (زني) ته وايي هغه چي دواړه بارخوگان ورباندي جمع كبري دتزلول سبب يې:

أ- ابن عباس رضى الله عنه وايي چي: دقریشو مشران دكعبې په خواكي سره راټول شول او ويې ويل چي محمد ته يو څوك ورواستوئ او ورسره خبري او مباحثه وكړئ څو چي ملامت شي نو يې رسول الله صلى الله عليه وسلم ته څوك واستاوو چي دقوم مشران دي راغونډ شوي غواړي چي له تاسره خبري وكړي هغه هم په بېره راغى اوددوى دايمان راوړلو تلوسه يې درلوده دوى ورته وويل: (اى محمده! موږ په خداى قسم كه په ټولو عربو كي داسي څوك ليدلى دى چي خپل قوم ته هغه څه وركړي چي تاوړكړل تايلرونه ونيكنځل دين ته دي پيغور وركړ هغوى دى ناپوهان وگڼل ټولنه دى نيت او پرک كړه كه ته دغه كارونه ددې لپاره كوي چي مال دولت پيدا كړي نوموړې به له خپلو مالونو څخه دومره دركړو چي ترټولو

(۱) تفسير كبير امام رازي ۵۲/۲۸

(۲) البحر ۲۷/۲

ته زبنت مالدار شي او ڪه نه ٻڌي سره دمنصب غوڻئون ڪي بي موڙ به ڏي سردار مقرر ڪيو او ڪه دغه ڪارونه تاته ڊيڙيانو له خواپڻيڙي نوموڙ به خپل مالونه ساد علاج اوتداوي په لاره ڪي ولگوو چي روغ شي او ڪه نه ستا په باب موڙ غڙلرو نورسول الله صلي الله عليه وسلم وفرمايل په ماباندي هغه څه نشته چي تاسو وياست زه ستاسي دمالونو غوڻئون ڪي نه يم اونه دمنصب اوپاچهي آرزولرم خوانه جل جلاله زه ستاسي لورته راستولي يم ڪه له ماڻه دالله جل جلاله ڪلام ومنن چي مادرتي راوڀري نوستاسي ددنيا و آخرت گته ده او ڪه بي ونه منن زما الله جل جلاله نه صبر ڏي خوزما و تاسو ترمنځ هغه فيصله وکري نودوي ورته وويل چي: اي محمده! ڪه ته زموڙ وړاند ڏيرونه، نه مني نوته پوهڙي چي ترهرچاموڙ په تنگسيا ڪي اوسو ڪاڅتي راباندي راغلي نواله ته ڏي سوال وکري چي دغه غرونه روان ڪري دغه مڅڪي وڀري اوپراخي شي ورودونه، نهرونه و بهڙي اوزموڙ له پلرونو څخه يوڅو ڪراپاڅوي چي موڙ ستا په هڪله ورڅخه وپوڻيو چي آيا ستا وينا حق ده؟ بل داچي له الله وغواړه درته باغونه اوبنگلي قصرونه جوڙ ڪري چي دسرو اوسپنوزرو وي نوبه له موڙ څخه بي پرواشي الله تعاليٰ داآيت

شريف نزل ڪري چي ﴿وَقَالُوا لَنْ تُؤْمِرَكَ لَكَ حَتَّى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنبُوعًا﴾ (١)

ب- له ابن عباس رضی اللہ عنہ څخه روايت ڪږي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم په مکه مڪرمه ڪي په پته هستوگنه ڪوله او ڪله چي به بي له خپلو اصحابانورضي الله عنهم سره لمونځ ڪاوو نوپه لوڙ آوازيه بي قرآن ڪريم لوست اوچي مشرڪانوبه واورڊونوبه بي قرآن ڪريم ته بنڪنځل ڪول او هغه چاته چي قرآن ڪريم بي رالهيلى اوچي چاته بي ورکري ٿولو ته به بي ڊرڊ ويل نواله تعاليٰ خپل پيغمبر ته وفرمايل

﴿وَلَا تَجْعَلْ بَصَلًا لَكَ وَلَا تُحَاطَ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا﴾ (٢)

تفسير:

﴿وَقَالُوا لَنْ تُؤْمِرَكَ لَكَ حَتَّى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنبُوعًا﴾ (اووايي) (مشرڪان) له سره به ايمان رانه وږو به تا (اي محمده!) ترهغه پوري چي ته جاري ڪري له ڇمڪي (دمڪي تل بهڊونڪي) چينه (چي تل له اوبوڊ ڪه وي اونه وڇڙي) څرنگه چي دقرآن ڪريم اعجاز څرگندشواو پرڏي دليل ثابت شونودوي په وړاند ڏيرونو پيل وکري (چي موڙ ته دمڪي ڇمڪه ڪرونده ڪري اوچني راته و بهوه) ﴿أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِّنْ حَبْلٍ مَّعْشَبٍ﴾ ياچي وي تاته يوباغ له خرماوو اوانگورو ﴿فَتَجَرَّ الْأَثَرُ حَتَّىٰ جَلَّتْهَا نَفِيرًا﴾ نورواني ڪري ته وبالي په منځ دڊي باغ ڪي په روانولوسره (چي خورا په قوت اوزباتوالي وي) ﴿أَوْ تُنْفِطَ السَّمَاءُ كَمَا رَعِمَتْ عَلَيَّاءَ كَسْفًا﴾ ياچي راوغورخوي ته له آسمانه لکه چي گمان ڪوي ته پرموڙ باندي ٽوٽي ٽوٽي (لکه چي موڙ وږوي) دغه دريم وړاند ڏي چي دوي به ڪاوو يعني لکه چي ته گمان ڪوي په موڙ به الله عذاب راوولي نوله آسمانه ٽوٽي راوغورخوڊ ڪه موڙ ايمان نه راوږ مفسرين ڪرام وايي دوي ٻڌي

سره دالله تعالى هغه قول ته اشاره کوي چي فرمايې: ﴿إِنْ شَأْنُ نَحْسِفَ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ نَنْقُطَ عَلَيْهِمْ كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ﴾ ﴿۱﴾ اَوْ نَأْتِيَ بِالنَّاصِيَةِ قَبِيلًا ﴿۲﴾ ياچي راولي نه الله او پرېستي مخامخ (اوموږي ووينو) ﴿۳﴾ اَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِّنْ رُّحْرُبٍ ﴿۴﴾ باچي وي تاته يو کور له سرو زرو نه (دختواو ډبرو کور نه وي) ﴿۵﴾ اَوْ تَرْفِقَ فِي السَّمَاءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرَفِيقِكَ حَتَّى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرؤه﴾ ﴿۶﴾ باچي پوره په آسمان کي وڅېړي اوله سره به ايمان نه راوړو (په تش) خلوسنا (آسمان ته ترهغو پوري چي راکوز کړي پرموږ باندې داسي يو کتاب چي لولويي (اوستا تصديق کوي) دغه شېرېمه او وروستي اقتراح ده خو په مجموع کي دابولي ددوي په بې عقلي او جهل باندې دلالت کوي چي دوي دالله په سنت او حکمت هډو له سره نه پوهېږي ځکه همداسي وړاندېزونه کوي ﴿۷﴾ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّيَ هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا ﴿۸﴾ ووايه (اي محمده دوي ته) پاکي ده رب زمانه آييم زه (يعني نه يم زه) مگريو انسان رالېږلي شوي (په شان دنورو رسولانو) يعني سبحان الله آيا زه الله يم چي تاسو له ماڅخه هسي غوښتني کوئ زه خونه يم مگريو ازي ناسوته يو بشري استازي يم بيانو ولي دومره عناد انکار کوئ؟ ﴿۹﴾ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمْ لَهْدًى إِلَّا أَنْ قَالُوا أَبْئَثَ اللَّهُ بَشَرًا رَسُولًا ﴿۱۰﴾ اونه دي منع کړي دي خلگولره له دې نه چي ايمان راوړي کله چي راغی دوي ته بين دحق (درسول په ژبه) مگر منع کړي دي خلگ (دې خبري چي ويلي به دوي آيا رلېږلي دي الله يوسړی رسول؟) (پرېسته ولي نه رالېږي؟) (نوالله پاک ددوي دخبري تردید دا ډول فرمايې: ﴿۱۱﴾ قُلْ لَوْ كُنْتُ فِي الْأَرْضِ مَلَكًا لَّيَمْنُوكَ مُطْمَئِنَّينَ ﴿۱۲﴾ ووايه (اي محمده دوي ته!) که چېرې په ځمکه کي پرېستي وای چي په آرام سره گرزېدلای (په پښو خپلو) ﴿۱۳﴾ لَزَلْنَا عَلَيْهِمُ السَّمَاءَ مَلَكًا رَسُولًا ﴿۱۴﴾ (نو خامخاموږ په پردوي له آسمانه يوه پرېسته رانزله کړي وای) ځکه دالله تعالى حکمت همداسي جاري دی چي هر قوم ته له خپله جنسه پيغمبر وراستوي ترڅو چي هغوی يې په خبره وپوهېږي او مخاطبه يې ورته آسانه وي پدې کي دمشرکانو دمنطق نجهيل او ددوي بسفيه ده ﴿۱۵﴾ قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ﴿۱۶﴾ ووايه (اي محمده دوي ته!) کافي دی الله شاهد په مينځ زما اوساسي کي (زما په رښتنولي باندې) ﴿۱۷﴾ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ حَیْرًا بَصِيرًا ﴿۱۸﴾ بېشکه چي الله په خپلو بندگانو ښه خبرداردی ښه لېدونکی دی (او دوي ته به ددوي په اعمالو جزا ورکړي) ﴿۱۹﴾ وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ﴿۲۰﴾ او هر چاته چي الله سمه لاره وښودله نو هغه دسمي لاري موندونکی دی (نېکمرغه شو) ﴿۲۱﴾ وَمَنْ يَضِلْ فَلَنْ نَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِهِ ﴿۲۲﴾ او هر څوک چي يې گمراه کړی (الله) نوله سره به نه مومي دوي ته نوردوستان پرته له الله (چي سمه لاره ور وښيي يعني هر څوک چي الله يې دهغه دبدبختي او تعنت له مخي گمراه کړي نو بيا به يې څوک مرستندوی پيدانشي چي دالله له عذاب به يې وژغوري ﴿۲۳﴾ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ

الْفَيْمَةِ عَلَى وَحُومِهِمْ ﴿١﴾ اور اجمع به ڪرو موب دوی لره دفيامت په ورځ (نسکور) پرمخونو خپلو (چي ددوخ په لور به يې پرېستې له پښونيولي کښوي لکه چي په دنيا کي يو چاته په ډېر سپک نظر کتلی او عذاب ورکولی شي ﴿عَمِيًّا وَبُكْمًا وَصُمًّا﴾ چي رانده ، گونگيان او کانه به وي يعنې حواس به يې کار نشي کولای نه به ويني ، نه به غږ کولای شي اونه به اورېدلای شي بيا به الله بيرته ددوی اورېدل ، ليدل او نطق ورته راستون کړي ، اور به ويني دهغه غږ او چغې به اوري او خبرې به کوي لکه چي الله له دوی نه حکايت کوي له انس رضی الله عنه څخه روايت دی چي چاووېل : بارسول الله اڅرنگه به خلک په مخونو راپاخول شي ؟ نورسول الله صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل هغه ذات چي په پښويې روان کړي په دې هم قادر دی چي په مخونو يې روان کړي (١) ﴿مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا حَتَّ رَبُّهُمْ مَعْبَرًا﴾ څای ددوی به دوزخ وي هرکله چي غلي سي (لمبې يې) زيات به ڪړو دوی نه نېز اور (او سکروتي اولمبې يې) ﴿ذَلِكَ حَرَّاهُمْ يَأْتُهُمْ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا وَقَالُوا أَإِذَا كُنَّا عِظْمًا وَرُفَّتْ أَعْنَآ لَمَعُونُ حَلْفًا حَدِيدًا﴾ دا (عذاب) جزا ددوی دی په سبب ددې چي بېشکه دوی کافران شوي ووپه آيتونو زموږ اوويل به دوی چي آيا کله چي شوموږ هډوکي او خاوري رژېدلي آيا خامخاموږ بيا پورته کېدای شوپه نوې پيداينست سره (دوهم خل ؟) الله تعالى ددوی دترديد لپاره هسي فرمايې ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ قَادِرٌ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ﴾ آيانه گوري دوی چي بېشکه هغه الله چي پيدا کړي يې ده ځمکه او آسمانونه (اوماينهما) قادر دی په دې چي پيدا کړي په مثل ددوی (نور ډېر خلک وروسته له فنا څخه ځکه څوک چي په لومړي خل څوک پيدا کولای شي هغه يې وروسته له مرگه ډېر آسانه بيرته راپاخولی هم شي . په البحر المحيط کي وايې چي دوی ته الله پخپل ستر قدرت اورسېدلي حکمت تنبيه ورکړه چي ويې فرمايل : ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا﴾ دغه انکاري استفهام دی چي دوی به دبعت اونشورپه هکله استبعاد کاوو او پردوی باندي دليل راوړل دي چي دوی خود الله ستر قدرت وليد چي هسي ستر اجرام يې پنځولي نو څرنگه دوی په پيداينست ددې دومره مخلوق اقرار کوي ؟ اوبيايې له بعثت څخه انکار کوي ﴿وَجَعَلَ لَهُمْ أَجَلًا لَا رَيْبَ فِيهِ﴾ او مقرره کړي يې ده دوی ته يوه نېټه چي نشته هيڅ شک په هغه کي ﴿فَأَبَى الظَّالِمُونَ إِلَّا كُفُورًا﴾ نومنع وکړه ظالماو ويې نه منله هيڅ شی ، مگر ناشکري (اوله بعث او حشره څخه يې انکار وکړ) ﴿قُلْ لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَائِنَ رَحْمَةِ رَبِّي﴾ ووايه (ای محيمده ! دوی ته ای معاندينو اوماکابرينو چي دمعجزاتو او خارق العاده پېښو وړانديزونه کوي) که چېرې تاسي د خزانو مالکان شی درحمت درب زما ﴿إِذَا لَأَمْسَكْتُمْ حَشِيَّةَ الْإِنْفَاقِ﴾ نوپه دغه وخت کي هرو مرو منع به راوړي (بخل به کوي

(١) متفق عليه .

(٢) په السهيل کي وايې چي مراد ځني دادی کله چي اور ددوزخيانو غوښي وسوځوي نوبه يې لمبې غلي شي بيا به نور وجودونه ورکول شي اوبيا به اور په غرغندوشي ترپخوا به زيات وي

(٣) الکشاف ٢/٢٩٢

په ورکړه د صدقاتو له وېرې د (خلاصېدلو د مال) په انفاق سره ﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ قَتُورًا﴾ او دى نسان بخیل (او منع کونکى) دغه د عبدالله بن عباس رضی الله عنه تفسیر دی چې (قتور) یې بخیل او منوع گڼلى زمخشرې وايي چې د دغه بخل مبالغه یېه (شع) سره کېږي هغه چې وروستنى مرحله یې ده چې وېرې نه وررسېږي، بیا الله تعالى ددې یادونه کوي چې دېرو معجزاتو څرگندېدل ایمان ته په منکرو زړونو کې ځای نه یږانزې هم دغه موسى علیه السلام دى چې نه (٩) معجزاتي ورکول شوې خوب هم فرعون

او د قوم اشراف یې ورباندې ایمان نه راوړي او هلاکېږي ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ﴾ او قسم دى چې ورکړى دى موږ موسى ته نهه معجزې ښکاره (په نبوت دده او دهغه څه چې له الله څخه یې راوړي) (دغه نه معجزې (ید بیضاء، عصا، طوفان، ملخ، قمل، ضفادع، دم، د درباب څېرېدل او قحط دى پنځه

یې په سورة الاعراف کې راغلي چې ﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجُرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالْجَمَّ مُمْضِلَةً﴾ الاعراف: ١٢٢. او باقی پاتې یې په جلا جلا توگه دي ﴿فَنَسَلْنَا بِهَا فِرْعَوْنَ وَآلَهُ مِنْهُ نَارَ الْهَرَمِ﴾ نو پوښتنه وکړه (ای محمده!) له بني اسرائيلو چې کله راغی موسى دوى ته (نود موسى او فرعون تر مینځ څه پېښه وشوه؟ ځکه دوى ته د تورات له مخې معلومات شته امام رازي وايي چې مقصد له پوښتلو د بني اسرائيلو څخه دانه دى چې دوى له علم څخه استفاده وشي بلکه دا چې عامو يهودانو له څرگنده شي او علماء یې وپوهېږي چې کوم څېر رسول الله وايي هغه رښتيا دى نو دغه به استشهداى پوښتنه وي

(١) ﴿فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَنْتُحِي مَسْحُورًا﴾ نو ویل دغه (موسى) ته فرعون چې بېشکه زه پرتا

گومان کوم ای موسى د سحر کړى شوى (عقل دي بایللى شوى دي) ﴿قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا أَتَزَلُّ هَؤُلَاءَ إِلَّا

رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بِصَآئِرٍ﴾ وویل (موسى بیا) خامخا په تحقیق پوهېږي (ته په خپل زړه کې) چې نه

دى رانا زل کړي دغه (نهه) معجزې هیچا (مگر رب د آسمانو او ځمکې معجزې ښکاره) چې هره یوه یې زما په نبوت او رښتنولي شاهدي ورکوي او خلکو ته د الله جل جلاله قدرت ورنښې خوته متکبر او

معاند یې ﴿وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَنْفِرْعَوْنُ مَسْجُورًا﴾ او په تحقیق زه خامخا پرتا گمان کوم ای فرعون د هلاک

شوي (خسران کونکي) ﴿فَأَرَادَ أَنْ يَنْتَفِرَّهْمُ مِنَ الْأَرْضِ﴾ نو اراده وکړه (فرعون) ددې چې وڅوځي

او (لیري کړي دوى له مخکې) (دمصر څخه) ﴿فَأَعْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ جَمِيعًا﴾ نو د ووب موکړ فرعون او هر هغه

څوک چې له ده سره ووتول (په دریاب کې) ﴿وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهِ لِيَنِي إِسْرَءِيلَ أَتَسْكُنُوا الْأَرْضَ﴾ او وویل

وروسته (له غرق) د فرعون بني اسرائيلو (اولنې کړوته یې) اوسئ تاسې (په دې) ځمکه (دمصر کې)

﴿فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا﴾ نو کله چې د آخرت وعده راشي نوبه راولوتاسي (په محشر کې

مؤمنان کافران، نېکمرغه، بدمرغه، فاسقان، نیکوکاران) گډ وډ (بیا به ستاسې په مینځ کې د سعده او

اوشقیانو و جلاوالی وکړو وروسته الله تعالى د قرآن کریم د عظیم او د هغه د لوړ قدر لوري ته راگرزي

فرمايې ﴿وَيَالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ رِيلَاقً رَزَلٌ﴾ او په حقه سره مودغه قرآن نازل كړى او په حقه سره نازل شوى (هيڅ شك او شبه پكې نشته پدې كې حكمتونه پندونه او امثال دې همداسې د الله له لوري راغلي دي ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾ او نه يې لېږلى موږ ته (اى محمده!) مگر زېږى وركونكى (مؤمنانوته په جنت سره) او وېرونكى (كافرانوته په جحيم سره) ﴿وَقُرْآنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ﴾ او قرآن نازل كړى دى موږ هغه توتو ته لپاره ددې چې ولولې به دغه قرآن په خلكو باندې په آرام سره (چې يادول يې وړته آسان او په باريكيويې خبردار شي ﴿وَنَزَّلْنَاهُ نَزِيلًا﴾ او نازل كړى مودى دغه (قرآن) په نازلولو سره (دا حوالو او مصالحوله غوښتنو او اړتياوو سره) ﴿قُلْ ءَمْسُوا يَوْمَ أَزْلَ تَوْفِينَا﴾ او وايه (اى محمده دوى ته) چې ايمان راوړئ په دې قرآن يا ايمان مه راوړئ (ستاسو ايمان راوړل به د قرآن كمال و رزليات نكړي او ايمان نه راوړل به مو هغه نه څه نقص ونه رسوي) ﴿إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِن قَلْبِهِ إِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا﴾ بېشكه هغه كسان چې دوى ته تر پخوا له دغه (قرآن) علم وركړل شوى دى كله چې ولوستى شي پردوى دغه (قرآن نو) نسكور پرېوزي دوى (پرځمكه) په زنو (دغه جمله د پورتنى كلام لپاره تحليل دى يعنې كه تاسو ايمان نه راوړ نو هغو كسانو چې تر تاسو بڼه او پوه وو ورباندې ايمان راوړى چې هغه علما او ښكېان اهل كتاب وو چې قرآن به يې واوړېدو ورباندې به يې اغېزه وكړه رب العالمين ته به پر مخي په سجده پرېوتلو ﴿وَيَقُولُونَ سُبْحَنَ رَبِّنَا إِن كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا﴾ پدې حال كې چې سجده كونكي وي او وايې دوى پاكي رب زموږ ته (له خلافة د وعدي خپلې) په تحقيق سره زموږ درب وعده خامخا كېدونكي ده ﴿وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا﴾ (اونسكور پرېوزي دوى پرځمكه په تندو خپلو چې ژاړي دوى (د قرآن داوړېدلو په وخت كې) اوزياتوي دوى ته (د قرآن اوړېدل) عاجزي) امام رازي وايې چې ددغه تكرار فائده د دوو حالتونو اختلاف دى يودا چې د سجدې لپاره نسكور پرېوتل اوبل دا چې د قرآن كريم په اوړېدلو سره په ژړاوي (۱) ﴿قُلْ أَدْعُوا اللَّهَ أَوْ أَدْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى﴾ (و وايه اى محمده! دوى ته) وېولئ تاسې الله يا وېولئ تاسې رحمان د هريونوم چې واخلي (وېولئ) نوده لره دي نومونه ډېر ښه) مفسرين كرام وايې چې سبب دنزول ددې آيت دادى چې كله كفارو او اوړېدل چې رسول الله صلى الله عليه وسلم الله پاك په (يا الله يا رحمن) سره يادوي نو دوى ويل كه چېرې محمد موږ ته ديو الله په بللو امر كوي خودى پخپله بيا د دوو خدايانو نومونه اخلي نو دا آيت شريف نازل شو چې ددې څرگندونه كوي (د دواړو نومونو مسمى يو واحد لا شريك ذات دى ﴿وَلَا يَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا خَافَتْ بِهَا﴾ او ډېر ظاهر والى مه كوه په (قرائت د) لمنځه خپل كې او مه كوه ډېر نرم والى په هغه (قرائت) كې (ځكه په لوړ آواز لوستلو كې به مشركان قرآن د قرآن نازلونكي ته ښكېنځل كوي او په ډېر كرار والي

کې به سوله وروسته مقتدبان سمع نشي کولای (﴿وَأَنشَعَ بَيْنَ ذَلِكَ سَيْبًا﴾ او وولتوه په منځ ددغه جهنم او اخفاء کې یوه لپاره (میانه) ابن عباس رضی الله عنه وایي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به قرآن په لوړ آواز لوستلو نو چې مشرکانو به واورېدو قرآن کریم او د قرآن نازلونکي ته به یې ښکته کول چې اېلتي خبرې به یې ویلي ﴿وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا﴾ او وایه (ای محمده) چې ټوله شصت هغه الله لره دي چې یې نه دی ښولی څوک ولد ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ﴾ او نشه ده ته شریک په ملک (الوهیت) کې ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِّنَ الدُّنْيَا وَكَثِيرٌ نُّكْرًا﴾ او نشه ده لره څوک دوست (مرستندوی) له جهنم دعا جزی او نسبت دلویي وکړه الله به (په بشپړه توګه) په لویي کاملې سره (د عزت کمال، عظمت او جلال په نومونو یې یاد کړه) سورت لکه چې پیل شوی ووداسي پی نه رسېږي دالله دحمد او وحدانیت په اظهار کوي چې نه ولد لري نه شریک او نه هم مرستندوی او دوست ته دعا جزی له کبله اړ دی هو الله العلی الکبیر

بلاغت: پدې آیتونو کې چې د بدیع او بیان کومي ښکلا وي شنه په لنډه ډول دادي:

- ۱- انکاری استفهام لکه: ﴿أُبَعِثَ اللَّهُ بَشَرًا مِّثْلِي﴾...
- ۲- پدې کلام کې چې فرمایي: ﴿وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ﴾ دالتفات صنعت دی چې له غیاب څخه تکلم ته راغلی دی او ګټه یې د محشر په چارو اهتمام دی.
- ۳- د طباق صنعت لکه په ﴿يَهْدِي اللَّهُ... وَمَنْ يُضِلِلْ﴾ او ﴿مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾ او ﴿تَحْمَرُ... عَخَافَتْ﴾ کې.
- ۴- نافص جناس لکه ﴿مَسْحُورًا... مَسْجُورًا﴾ چې ځیني توري یې سره تغیر لري.
- ۵- لطیفه مقابله لکه ﴿وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَنْفِرَعَوْتُ مَسْجُورًا﴾ په مقابله د فرعونې وینا کې چې ﴿إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَمْوَسَّى مَسْحُورًا﴾.
- ۶- نديسته او اغلي سجع چې په جمالي اسلوبو کې زیاتوالي راولي لکه: ﴿فَتَفْجَرُ الْأَنْهَارُ جَلَلَهَا تَفْجِيرًا﴾ او ﴿مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا﴾ او ﴿إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَمْوَسَّى مَسْحُورًا﴾ او ﴿وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَنْفِرَعَوْتُ مَسْجُورًا﴾.

دالله جل جلاله په ثنا او صفت دالاسرآء سورت تفسیر شپږ شو

وصلی الله علی محمد وعلی آله وصحبه اجمعین وسلم تسلیما

دالكهف سورت مكی دی او یوسل اولس آیتونه لري.

دكهف سورت یوله هغو پنځومكې سورتونوڅخه دی چې په الحمد لله سره پیل کېږي چې دغه سورتونه: الفاتحه، الانعام، الكهف، سبا او فاطر دی او ټول دالله په حمد اوستاینه شروع کېږي دالله تعالی تمجید او تقدیس پکې او په عظمت او کبریا، جلال او کمال یې اعتراف دی.

* په دې سورت کې درې نادري قرآني کیسې راغلي چې ددوی ټولو اساسي موخه او هدف د عقیدې ټینګار او ددی الجلال ذات په عظمت باندې دایمان تثبیت دی لومړی دأصحاب الکهف کیسه ده هغه چې د عقیدې په لاره کې دقرباني نمونه ده زلمي مؤمنان له خپلو ښارونو وزي ددین دژغورلو په فکر کې دي یوې سمخي ته پناه وروړي او هلته درې سوه نه کاله ویده پاتې کېږي وروسته یې الله له دومره اوږدې مودې بیاراپاخوي.

* دوهمه کیسه دموسی علیه السلام او حضرت خضرده اودغه دعلم دزده کړې په لاره کې دتواضع او عاجزي کیسه ده اوداچې څومره پټ او الونیارازونه پکې شته چې الله تعالی خپل دغه بنده حضرت خضرته وربښودلي خو حضرت موسی علیه السلام هډو ورباندې خبرهم نه دی ترڅو چې خضرې ورته بیانوي دلته دبېرې وړانول، دماشوم وژل اوددېوال جوړولو کیسې او پېښې پکې نغښتل شوي دي.

* دریمه کیسه دذوالقرنین ده هغه چې الله تعالی هغه ته دتقوی او عدل په نتیجه کې دا وس ورکړی وو چې خپله پاچهي ددنیا پر مخ وغوروي او ختیځ لویدیځ دواړه دده دپاچهي ایل او تابع وي اوداچې سترېند جوړوي اولکه څرنگه چې د عقیدې په لاره کې یې دغه درې کیسې راوړي دي همداسې یې واقعي مثالونه درې گوني استعمال کړي چې داوښيي حق په ډېر مال دولت او سلطان سره نه دی بلکه په عقیده پوري اړه لري لومړی مثال دهغه بډای سړي دی چې پخپل مال اودولت ویاري اوبل هغه بېوزله مسکین اوناچار دی چې پخپله عقیده اوایمان فخرکوي اودغه کیسه ددووباغونو د مالکانوده دوهم داچې دنیا خامخازوال وندونکي ده اودریم داچې تکبر او غرور خوا بلیس لعین کړی وو چې آدم ته یې دتعظیم له سجدې کولو څخه امتناع وکړه نو هغه وشړل شو اودالله له رحمت څخه محروم شو دغه گردې کیسې دپنداخیستلو او وعظ لپاره دي.

تسمیه او نومول یې:

دې سورت ته ځکه سورت الکهف وايي چې په دغه غریبه او عجیبه کیسه دأصحاب کهفوکې رباني معجزه شتون لري.

الله تعالی فرمایي:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَرْسَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكَتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا ۖ ① فَيَسِّرَ لَنَا شَدِيدًا مِّنْ لَّدُنْهُ وَيُسِّرَ
الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا حَسَنًا ۖ ② مَّا كُنْتُمْ فِيهِ أَبَدًا ۖ ③ وَيُنذِرَ الَّذِينَ قَالُوا

أَتَعَزَّذَ اللَّهُ وَلَدًا (١) مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِآبَائِهِمْ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ إِنْ يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا (٢) فَلَمَّا كَانَتْ نَفْسُكَ عَلَى أَنْ تُثَرِّهَ إِنْ لَمْ يَأْمُرُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ أُسْفَا (٣) إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ رِبَةً لَهَا لِنَبْلُوهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا (٤) وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا (٥) أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا عَجَبًا (٦) إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا (٧) فَضَرَبْنَا عَلَى آذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا (٨) ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ أَحْصَى لِمَا لَمْ يَشْهَدُوا (٩) نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى (١٠) وَرَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُو مِنْ دُونِهِ إِنَّهَا لَفِي قُلُوبِنَا إِذَا شِئْنَا بِقَوْمٍ أَتَّخِذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَوْ لَا بَأْتُوكَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا (١١) وَإِذْ أَعْرَضْنَا عَنْهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ فَأَوَّاها إِلَى الْكَهْفِ بِشَرِّ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ مِزْقًا (١٢) وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَرُورٌ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَإِذَا غَرَبَتْ تَقَرِّضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِي فَخْرٍ مِنْهُ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضِلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًا مُرْشِدًا (١٣) وَنَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ وَهُمْ رُقُودٌ وَنَقَلْنَاهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ وَكَلْبُهُمْ بَنِيَّ يُضِلُّوا لَوْ أَطْلَقْتْ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتُ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمَلِئْتُ مِنْهُمْ رُجُبًا (١٤) وَكَذَلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَاءَلُوا بَيْنَهُمْ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِئْتُمْ قَالُوا لَبِئْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالُوا رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِئْتُمْ فَابْتِغُوا مِنْكُمْ يَوْمَ الْفِتْنَةِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنْظُرِ آيَاتِهَا أَزْكَى طَعَامًا فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ أَحَدًا (١٥) إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا إِذَا أَبَدًا (١٦) وَكَذَلِكَ أَعْرَضْنَا عَنْهُمْ لِيَعْلَمُوا أَنَّهُ وَعْدُ اللَّهِ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا إِذْ يَتَنَزَّعُونَ مِنْهُمْ أَمْرُهُمْ فَقَالُوا آبَاؤُنَا عَلَيْهِمْ بَشِيرًا رَبُّهُمْ أَغْلَمُ بِهِمْ قَالَ الَّذِينَ كَانُوا عَلَى أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا (١٧) سَيَقُولُونَ ثَلَاثَةٌ رَابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا بِالْغَيْبِ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ قُلْ رَبِّي أَعْلَمُ بِعَدَّتِهِمْ مَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ فَلَا تُحَارِبْ فِيهِمْ إِلَّا مِرَّةً ظَهَرَ وَلَا تَشْتَفِ فِيهِمْ مِنْهُمْ أَحَدًا (١٨) وَلَا تَقُولَنَّ لِيْشَاءَ إِيَّايَ فَاعِلٌ ذَلِكَ غَدًا (١٩) إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ وَادْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَى أَنْ يَهْدِيَنِي رَبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هَذَا رَشَدًا (٢٠) وَلِيُثْبِتْ فِي كَهْفِهِمْ ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَارْدَاذًا وَتِسْعًا (٢١) قُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِئْتُمْ لَهُ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَبْصِرْ بِهِ وَأَسْمِعْ مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا (٢٢)

لغتونه:

(باحع) وژونکی لیث وایی چي ددې جملې معنا چي (باخع الرجل نفسه) داده چي وواژه سړي خپل خان په غم او غصه باندې (بخع) په اصل کي کوښښ اوزیارت ته وایی لکه چي دفراء مذهب دی (حرزا) لامزروع ځمکه (کهف) هغه پراخ ځای چي په غرونو کي دی هغه نه کهف وایی او چي تنگ وي بیایي غاربولي (الرقيم) هغه سرلوحه چي داصحاب کهفونو مونه په کي لیکل شوي وو (شطط) شطط ظلم او غلوت ته وایی فراء وایی (اشتط فی الامر) معنادا چي له حد څخه یې تجاوز وکړ (تزارر) میلان ته وایی (الوصيد) فنا (تادري) ته وایی (لحوة) پراخه ځای (ورق) دسپینوزو روپی ته وایی هغه که مصکوکه وي او که نه (اعتربا) موږ خبر شوي یو (لائغار) ته جگړه مکوه ۱.

تفسیر:

﴿لَحْمَدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ﴾ ١٥ ١٦ ١٧ ١٨ ١٩ ٢٠ ٢١ ٢٢ ٢٣ ٢٤ ٢٥ ٢٦ ٢٧ ٢٨ ٢٩ ٣٠ ٣١ ٣٢ ٣٣ ٣٤ ٣٥ ٣٦ ٣٧ ٣٨ ٣٩ ٤٠ ٤١ ٤٢ ٤٣ ٤٤ ٤٥ ٤٦ ٤٧ ٤٨ ٤٩ ٥٠ ٥١ ٥٢ ٥٣ ٥٤ ٥٥ ٥٦ ٥٧ ٥٨ ٥٩ ٦٠ ٦١ ٦٢ ٦٣ ٦٤ ٦٥ ٦٦ ٦٧ ٦٨ ٦٩ ٧٠ ٧١ ٧٢ ٧٣ ٧٤ ٧٥ ٧٦ ٧٧ ٧٨ ٧٩ ٨٠ ٨١ ٨٢ ٨٣ ٨٤ ٨٥ ٨٦ ٨٧ ٨٨ ٨٩ ٩٠ ٩١ ٩٢ ٩٣ ٩٤ ٩٥ ٩٦ ٩٧ ٩٨ ٩٩ ١٠٠ ١٠١ ١٠٢ ١٠٣ ١٠٤ ١٠٥ ١٠٦ ١٠٧ ١٠٨ ١٠٩ ١١٠ ١١١ ١١٢ ١١٣ ١١٤ ١١٥ ١١٦ ١١٧ ١١٨ ١١٩ ١٢٠ ١٢١ ١٢٢ ١٢٣ ١٢٤ ١٢٥ ١٢٦ ١٢٧ ١٢٨ ١٢٩ ١٣٠ ١٣١ ١٣٢ ١٣٣ ١٣٤ ١٣٥ ١٣٦ ١٣٧ ١٣٨ ١٣٩ ١٤٠ ١٤١ ١٤٢ ١٤٣ ١٤٤ ١٤٥ ١٤٦ ١٤٧ ١٤٨ ١٤٩ ١٥٠ ١٥١ ١٥٢ ١٥٣ ١٥٤ ١٥٥ ١٥٦ ١٥٧ ١٥٨ ١٥٩ ١٦٠ ١٦١ ١٦٢ ١٦٣ ١٦٤ ١٦٥ ١٦٦ ١٦٧ ١٦٨ ١٦٩ ١٧٠ ١٧١ ١٧٢ ١٧٣ ١٧٤ ١٧٥ ١٧٦ ١٧٧ ١٧٨ ١٧٩ ١٨٠ ١٨١ ١٨٢ ١٨٣ ١٨٤ ١٨٥ ١٨٦ ١٨٧ ١٨٨ ١٨٩ ١٩٠ ١٩١ ١٩٢ ١٩٣ ١٩٤ ١٩٥ ١٩٦ ١٩٧ ١٩٨ ١٩٩ ٢٠٠ ٢٠١ ٢٠٢ ٢٠٣ ٢٠٤ ٢٠٥ ٢٠٦ ٢٠٧ ٢٠٨ ٢٠٩ ٢١٠ ٢١١ ٢١٢ ٢١٣ ٢١٤ ٢١٥ ٢١٦ ٢١٧ ٢١٨ ٢١٩ ٢٢٠ ٢٢١ ٢٢٢ ٢٢٣ ٢٢٤ ٢٢٥ ٢٢٦ ٢٢٧ ٢٢٨ ٢٢٩ ٢٣٠ ٢٣١ ٢٣٢ ٢٣٣ ٢٣٤ ٢٣٥ ٢٣٦ ٢٣٧ ٢٣٨ ٢٣٩ ٢٤٠ ٢٤١ ٢٤٢ ٢٤٣ ٢٤٤ ٢٤٥ ٢٤٦ ٢٤٧ ٢٤٨ ٢٤٩ ٢٥٠ ٢٥١ ٢٥٢ ٢٥٣ ٢٥٤ ٢٥٥ ٢٥٦ ٢٥٧ ٢٥٨ ٢٥٩ ٢٦٠ ٢٦١ ٢٦٢ ٢٦٣ ٢٦٤ ٢٦٥ ٢٦٦ ٢٦٧ ٢٦٨ ٢٦٩ ٢٧٠ ٢٧١ ٢٧٢ ٢٧٣ ٢٧٤ ٢٧٥ ٢٧٦ ٢٧٧ ٢٧٨ ٢٧٩ ٢٨٠ ٢٨١ ٢٨٢ ٢٨٣ ٢٨٤ ٢٨٥ ٢٨٦ ٢٨٧ ٢٨٨ ٢٨٩ ٢٩٠ ٢٩١ ٢٩٢ ٢٩٣ ٢٩٤ ٢٩٥ ٢٩٦ ٢٩٧ ٢٩٨ ٢٩٩ ٣٠٠ ٣٠١ ٣٠٢ ٣٠٣ ٣٠٤ ٣٠٥ ٣٠٦ ٣٠٧ ٣٠٨ ٣٠٩ ٣١٠ ٣١١ ٣١٢ ٣١٣ ٣١٤ ٣١٥ ٣١٦ ٣١٧ ٣١٨ ٣١٩ ٣٢٠ ٣٢١ ٣٢٢ ٣٢٣ ٣٢٤ ٣٢٥ ٣٢٦ ٣٢٧ ٣٢٨ ٣٢٩ ٣٣٠ ٣٣١ ٣٣٢ ٣٣٣ ٣٣٤ ٣٣٥ ٣٣٦ ٣٣٧ ٣٣٨ ٣٣٩ ٣٤٠ ٣٤١ ٣٤٢ ٣٤٣ ٣٤٤ ٣٤٥ ٣٤٦ ٣٤٧ ٣٤٨ ٣٤٩ ٣٥٠ ٣٥١ ٣٥٢ ٣٥٣ ٣٥٤ ٣٥٥ ٣٥٦ ٣٥٧ ٣٥٨ ٣٥٩ ٣٦٠ ٣٦١ ٣٦٢ ٣٦٣ ٣٦٤ ٣٦٥ ٣٦٦ ٣٦٧ ٣٦٨ ٣٦٩ ٣٧٠ ٣٧١ ٣٧٢ ٣٧٣ ٣٧٤ ٣٧٥ ٣٧٦ ٣٧٧ ٣٧٨ ٣٧٩ ٣٨٠ ٣٨١ ٣٨٢ ٣٨٣ ٣٨٤ ٣٨٥ ٣٨٦ ٣٨٧ ٣٨٨ ٣٨٩ ٣٩٠ ٣٩١ ٣٩٢ ٣٩٣ ٣٩٤ ٣٩٥ ٣٩٦ ٣٩٧ ٣٩٨ ٣٩٩ ٤٠٠ ٤٠١ ٤٠٢ ٤٠٣ ٤٠٤ ٤٠٥ ٤٠٦ ٤٠٧ ٤٠٨ ٤٠٩ ٤١٠ ٤١١ ٤١٢ ٤١٣ ٤١٤ ٤١٥ ٤١٦ ٤١٧ ٤١٨ ٤١٩ ٤٢٠ ٤٢١ ٤٢٢ ٤٢٣ ٤٢٤ ٤٢٥ ٤٢٦ ٤٢٧ ٤٢٨ ٤٢٩ ٤٣٠ ٤٣١ ٤٣٢ ٤٣٣ ٤٣٤ ٤٣٥ ٤٣٦ ٤٣٧ ٤٣٨ ٤٣٩ ٤٤٠ ٤٤١ ٤٤٢ ٤٤٣ ٤٤٤ ٤٤٥ ٤٤٦ ٤٤٧ ٤٤٨ ٤٤٩ ٤٥٠ ٤٥١ ٤٥٢ ٤٥٣ ٤٥٤ ٤٥٥ ٤٥٦ ٤٥٧ ٤٥٨ ٤٥٩ ٤٦٠ ٤٦١ ٤٦٢ ٤٦٣ ٤٦٤ ٤٦٥ ٤٦٦ ٤٦٧ ٤٦٨ ٤٦٩ ٤٧٠ ٤٧١ ٤٧٢ ٤٧٣ ٤٧٤ ٤٧٥ ٤٧٦ ٤٧٧ ٤٧٨ ٤٧٩ ٤٨٠ ٤٨١ ٤٨٢ ٤٨٣ ٤٨٤ ٤٨٥ ٤٨٦ ٤٨٧ ٤٨٨ ٤٨٩ ٤٩٠ ٤٩١ ٤٩٢ ٤٩٣ ٤٩٤ ٤٩٥ ٤٩٦ ٤٩٧ ٤٩٨ ٤٩٩ ٥٠٠ ٥٠١ ٥٠٢ ٥٠٣ ٥٠٤ ٥٠٥ ٥٠٦ ٥٠٧ ٥٠٨ ٥٠٩ ٥١٠ ٥١١ ٥١٢ ٥١٣ ٥١٤ ٥١٥ ٥١٦ ٥١٧ ٥١٨ ٥١٩ ٥٢٠ ٥٢١ ٥٢٢ ٥٢٣ ٥٢٤ ٥٢٥ ٥٢٦ ٥٢٧ ٥٢٨ ٥٢٩ ٥٣٠ ٥٣١ ٥٣٢ ٥٣٣ ٥٣٤ ٥٣٥ ٥٣٦ ٥٣٧ ٥٣٨ ٥٣٩ ٥٤٠ ٥٤١ ٥٤٢ ٥٤٣ ٥٤٤ ٥٤٥ ٥٤٦ ٥٤٧ ٥٤٨ ٥٤٩ ٥٥٠ ٥٥١ ٥٥٢ ٥٥٣ ٥٥٤ ٥٥٥ ٥٥٦ ٥٥٧ ٥٥٨ ٥٥٩ ٥٦٠ ٥٦١ ٥٦٢ ٥٦٣ ٥٦٤ ٥٦٥ ٥٦٦ ٥٦٧ ٥٦٨ ٥٦٩ ٥٧٠ ٥٧١ ٥٧٢ ٥٧٣ ٥٧٤ ٥٧٥ ٥٧٦ ٥٧٧ ٥٧٨ ٥٧٩ ٥٨٠ ٥٨١ ٥٨٢ ٥٨٣ ٥٨٤ ٥٨٥ ٥٨٦ ٥٨٧ ٥٨٨ ٥٨٩ ٥٩٠ ٥٩١ ٥٩٢ ٥٩٣ ٥٩٤ ٥٩٥ ٥٩٦ ٥٩٧ ٥٩٨ ٥٩٩ ٦٠٠ ٦٠١ ٦٠٢ ٦٠٣ ٦٠٤ ٦٠٥ ٦٠٦ ٦٠٧ ٦٠٨ ٦٠٩ ٦١٠ ٦١١ ٦١٢ ٦١٣ ٦١٤ ٦١٥ ٦١٦ ٦١٧ ٦١٨ ٦١٩ ٦٢٠ ٦٢١ ٦٢٢ ٦٢٣ ٦٢٤ ٦٢٥ ٦٢٦ ٦٢٧ ٦٢٨ ٦٢٩ ٦٣٠ ٦٣١ ٦٣٢ ٦٣٣ ٦٣٤ ٦٣٥ ٦٣٦ ٦٣٧ ٦٣٨ ٦٣٩ ٦٤٠ ٦٤١ ٦٤٢ ٦٤٣ ٦٤٤ ٦٤٥ ٦٤٦ ٦٤٧ ٦٤٨ ٦٤٩ ٦٥٠ ٦٥١ ٦٥٢ ٦٥٣ ٦٥٤ ٦٥٥ ٦٥٦ ٦٥٧ ٦٥٨ ٦٥٩ ٦٦٠ ٦٦١ ٦٦٢ ٦٦٣ ٦٦٤ ٦٦٥ ٦٦٦ ٦٦٧ ٦٦٨ ٦٦٩ ٦٧٠ ٦٧١ ٦٧٢ ٦٧٣ ٦٧٤ ٦٧٥ ٦٧٦ ٦٧٧ ٦٧٨ ٦٧٩ ٦٨٠ ٦٨١ ٦٨٢ ٦٨٣ ٦٨٤ ٦٨٥ ٦٨٦ ٦٨٧ ٦٨٨ ٦٨٩ ٦٩٠ ٦٩١ ٦٩٢ ٦٩٣ ٦٩٤ ٦٩٥ ٦٩٦ ٦٩٧ ٦٩٨ ٦٩٩ ٧٠٠ ٧٠١ ٧٠٢ ٧٠٣ ٧٠٤ ٧٠٥ ٧٠٦ ٧٠٧ ٧٠٨ ٧٠٩ ٧١٠ ٧١١ ٧١٢ ٧١٣ ٧١٤ ٧١٥ ٧١٦ ٧١٧ ٧١٨ ٧١٩ ٧٢٠ ٧٢١ ٧٢٢ ٧٢٣ ٧٢٤ ٧٢٥ ٧٢٦ ٧٢٧ ٧٢٨ ٧٢٩ ٧٣٠ ٧٣١ ٧٣٢ ٧٣٣ ٧٣٤ ٧٣٥ ٧٣٦ ٧٣٧ ٧٣٨ ٧٣٩ ٧٤٠ ٧٤١ ٧٤٢ ٧٤٣ ٧٤٤ ٧٤٥ ٧٤٦ ٧٤٧ ٧٤٨ ٧٤٩ ٧٥٠ ٧٥١ ٧٥٢ ٧٥٣ ٧٥٤ ٧٥٥ ٧٥٦ ٧٥٧ ٧٥٨ ٧٥٩ ٧٦٠ ٧٦١ ٧٦٢ ٧٦٣ ٧٦٤ ٧٦٥ ٧٦٦ ٧٦٧ ٧٦٨ ٧٦٩ ٧٧٠ ٧٧١ ٧٧٢ ٧٧٣ ٧٧٤ ٧٧٥ ٧٧٦ ٧٧٧ ٧٧٨ ٧٧٩ ٧٨٠ ٧٨١ ٧٨٢ ٧٨٣ ٧٨٤ ٧٨٥ ٧٨٦ ٧٨٧ ٧٨٨ ٧٨٩ ٧٩٠ ٧٩١ ٧٩٢ ٧٩٣ ٧٩٤ ٧٩٥ ٧٩٦ ٧٩٧ ٧٩٨ ٧٩٩ ٨٠٠ ٨٠١ ٨٠٢ ٨٠٣ ٨٠٤ ٨٠٥ ٨٠٦ ٨٠٧ ٨٠٨ ٨٠٩ ٨١٠ ٨١١ ٨١٢ ٨١٣ ٨١٤ ٨١٥ ٨١٦ ٨١٧ ٨١٨ ٨١٩ ٨٢٠ ٨٢١ ٨٢٢ ٨٢٣ ٨٢٤ ٨٢٥ ٨٢٦ ٨٢٧ ٨٢٨ ٨٢٩ ٨٣٠ ٨٣١ ٨٣٢ ٨٣٣ ٨٣٤ ٨٣٥ ٨٣٦ ٨٣٧ ٨٣٨ ٨٣٩ ٨٤٠ ٨٤١ ٨٤٢ ٨٤٣ ٨٤٤ ٨٤٥ ٨٤٦ ٨٤٧ ٨٤٨ ٨٤٩ ٨٥٠ ٨٥١ ٨٥٢ ٨٥٣ ٨٥٤ ٨٥٥ ٨٥٦ ٨٥٧ ٨٥٨ ٨٥٩ ٨٦٠ ٨٦١ ٨٦٢ ٨٦٣ ٨٦٤ ٨٦٥ ٨٦٦ ٨٦٧ ٨٦٨ ٨٦٩ ٨٧٠ ٨٧١ ٨٧٢ ٨٧٣ ٨٧٤ ٨٧٥ ٨٧٦ ٨٧٧ ٨٧٨ ٨٧٩ ٨٨٠ ٨٨١ ٨٨٢ ٨٨٣ ٨٨٤ ٨٨٥ ٨٨٦ ٨٨٧ ٨٨٨ ٨٨٩ ٨٩٠ ٨٩١ ٨٩٢ ٨٩٣ ٨٩٤ ٨٩٥ ٨٩٦ ٨٩٧ ٨٩٨ ٨٩٩ ٩٠٠ ٩٠١ ٩٠٢ ٩٠٣ ٩٠٤ ٩٠٥ ٩٠٦ ٩٠٧ ٩٠٨ ٩٠٩ ٩١٠ ٩١١ ٩١٢ ٩١٣ ٩١٤ ٩١٥ ٩١٦ ٩١٧ ٩١٨ ٩١٩ ٩٢٠ ٩٢١ ٩٢٢ ٩٢٣ ٩٢٤ ٩٢٥ ٩٢٦ ٩٢٧ ٩٢٨ ٩٢٩ ٩٣٠ ٩٣١ ٩٣٢ ٩٣٣ ٩٣٤ ٩٣٥ ٩٣٦ ٩٣٧ ٩٣٨ ٩٣٩ ٩٤٠ ٩٤١ ٩٤٢ ٩٤٣ ٩٤٤ ٩٤٥ ٩٤٦ ٩٤٧ ٩٤٨ ٩٤٩ ٩٥٠ ٩٥١ ٩٥٢ ٩٥٣ ٩٥٤ ٩٥٥ ٩٥٦ ٩٥٧ ٩٥٨ ٩٥٩ ٩٦٠ ٩٦١ ٩٦٢ ٩٦٣ ٩٦٤ ٩٦٥ ٩٦٦ ٩٦٧ ٩٦٨ ٩٦٩ ٩٧٠ ٩٧١ ٩٧٢ ٩٧٣ ٩٧٤ ٩٧٥ ٩٧٦ ٩٧٧ ٩٧٨ ٩٧٩ ٩٨٠ ٩٨١ ٩٨٢ ٩٨٣ ٩٨٤ ٩٨٥ ٩٨٦ ٩٨٧ ٩٨٨ ٩٨٩ ٩٩٠ ٩٩١ ٩٩٢ ٩٩٣ ٩٩٤ ٩٩٥ ٩٩٦ ٩٩٧ ٩٩٨ ٩٩٩ ١٠٠٠ ١٠٠١ ١٠٠٢ ١٠٠٣ ١٠٠٤ ١٠٠٥ ١٠٠٦ ١٠٠٧ ١٠٠٨ ١٠٠٩ ١٠١٠ ١٠١١ ١٠١٢ ١٠١٣ ١٠١٤ ١٠١٥ ١٠١٦ ١٠١٧ ١٠١٨ ١٠١٩ ١٠٢٠ ١٠٢١ ١٠٢٢ ١٠٢٣ ١٠٢٤ ١٠٢٥ ١٠٢٦ ١٠٢٧ ١٠٢٨ ١٠٢٩ ١٠٣٠ ١٠٣١ ١٠٣٢ ١٠٣٣ ١٠٣٤ ١٠٣٥ ١٠٣٦ ١٠٣٧ ١٠٣٨ ١٠٣٩ ١٠٤٠ ١٠٤١ ١٠٤٢ ١٠٤٣ ١٠٤٤ ١٠٤٥ ١٠٤٦ ١٠٤٧ ١٠٤٨ ١٠٤٩ ١٠٥٠ ١٠٥١ ١٠٥٢ ١٠٥٣ ١٠٥٤ ١٠٥٥ ١٠٥٦ ١٠٥٧ ١٠٥٨ ١٠٥٩ ١٠٦٠ ١٠٦١ ١٠٦٢ ١٠٦٣ ١٠٦٤ ١٠٦٥ ١٠٦٦ ١٠٦٧ ١٠٦٨ ١٠٦٩ ١٠٧٠ ١٠٧١ ١٠٧٢ ١٠٧٣ ١٠٧٤ ١٠٧٥ ١٠٧٦ ١٠٧٧ ١٠٧٨ ١٠٧٩ ١٠٨٠ ١٠٨١ ١٠٨٢ ١٠٨٣ ١٠٨٤ ١٠٨٥ ١٠٨٦ ١٠٨٧ ١٠٨٨ ١٠٨٩ ١٠٩٠ ١٠٩١ ١٠٩٢ ١٠٩٣ ١٠٩٤ ١٠٩٥ ١٠٩٦ ١٠٩٧ ١٠٩٨ ١٠٩٩ ١١٠٠ ١١٠١ ١١٠٢ ١١٠٣ ١١٠٤ ١١٠٥ ١١٠٦ ١١٠٧ ١١٠٨ ١١٠٩ ١١١٠ ١١١١ ١١١٢ ١١١٣ ١١١٤ ١١١٥ ١١١٦ ١١١٧ ١١١٨ ١١١٩ ١١٢٠ ١١٢١ ١١٢٢ ١١٢٣ ١١٢٤ ١١٢٥ ١١٢٦ ١١٢٧ ١١٢٨ ١١٢٩ ١١٣٠ ١١٣١ ١١٣٢ ١١٣٣ ١١٣٤ ١١٣٥ ١١٣٦ ١١٣٧ ١١٣٨ ١١٣٩ ١١٤٠ ١١٤١ ١١٤٢ ١١٤٣ ١١٤٤ ١١٤٥ ١١٤٦ ١١٤٧ ١١٤٨ ١١٤٩ ١١٥٠ ١١٥١ ١١٥٢ ١١٥٣ ١١٥٤ ١١٥٥ ١١٥٦ ١١٥٧ ١١٥٨ ١١٥٩ ١١٦٠ ١١٦١ ١١٦٢ ١١٦٣ ١١٦٤ ١١٦٥ ١١٦٦ ١١٦٧ ١١٦٨ ١١٦٩ ١١٧٠ ١١٧١ ١١٧٢ ١١٧٣ ١١٧٤ ١١٧٥ ١١٧٦ ١١٧٧ ١١٧٨ ١١٧٩ ١١٨٠ ١١٨١ ١١٨٢ ١١٨٣ ١١٨٤ ١١٨٥ ١١٨٦ ١١٨٧ ١١٨٨ ١١٨٩ ١١٩٠ ١١٩١ ١١٩٢ ١١٩٣ ١١٩٤ ١١٩٥ ١١٩٦ ١١٩٧ ١١٩٨ ١١٩٩ ١٢٠٠ ١٢٠١ ١٢٠٢ ١٢٠٣ ١٢٠٤ ١٢٠٥ ١٢٠٦ ١٢٠٧ ١٢٠٨ ١٢٠٩ ١٢١٠ ١٢١١ ١٢١٢ ١٢١٣ ١٢١٤ ١٢١٥ ١٢١٦ ١٢١٧ ١٢١٨ ١٢١٩ ١٢٢٠ ١٢٢١ ١٢٢٢ ١٢٢٣ ١٢٢٤ ١٢٢٥ ١٢٢٦ ١٢٢٧ ١٢٢٨ ١٢٢٩ ١٢٣٠ ١٢٣١ ١٢٣٢ ١٢٣٣ ١٢٣٤ ١٢٣٥ ١٢٣٦ ١٢٣٧ ١٢٣٨ ١٢٣٩ ١٢٤٠ ١٢٤١ ١٢٤٢ ١٢٤٣ ١٢٤٤ ١٢٤٥ ١٢٤٦ ١٢٤٧ ١٢٤٨ ١٢٤٩ ١٢٥٠ ١٢٥١ ١٢٥٢ ١٢٥٣ ١٢٥٤ ١٢٥٥ ١٢٥٦ ١٢٥٧ ١٢٥٨ ١٢٥٩ ١٢٦٠ ١٢٦١ ١٢٦٢ ١٢٦٣ ١٢٦٤ ١٢٦٥ ١٢٦٦ ١٢٦٧ ١٢٦٨ ١٢٦٩ ١٢٧٠ ١٢٧١ ١٢٧٢ ١٢٧٣ ١٢٧٤ ١٢٧٥ ١٢٧٦ ١٢٧٧ ١٢٧٨ ١٢٧٩ ١٢٨٠ ١٢٨١ ١٢٨٢ ١٢٨٣ ١٢٨٤ ١٢٨٥ ١٢٨٦ ١٢٨٧ ١٢٨٨ ١٢٨٩ ١٢٩٠ ١٢٩١ ١٢٩٢ ١٢٩٣ ١٢٩٤ ١٢٩٥ ١٢٩٦ ١٢٩٧ ١٢٩٨ ١٢٩٩ ١٣٠٠ ١٣٠١ ١٣٠٢ ١٣٠٣ ١٣٠٤ ١٣٠٥ ١٣٠٦ ١٣٠٧ ١٣٠٨ ١٣٠٩ ١٣١٠ ١٣١١ ١٣١٢ ١٣١٣ ١٣١٤ ١٣١٥ ١٣١٦ ١٣١٧ ١٣١٨ ١٣١٩ ١٣٢٠ ١٣٢١ ١٣٢٢ ١٣٢٣ ١٣٢٤ ١٣٢٥ ١٣٢٦ ١٣٢٧ ١٣٢٨ ١٣٢٩ ١٣٣٠ ١٣٣١ ١٣٣٢ ١٣٣٣ ١٣٣٤ ١٣٣٥ ١٣٣٦ ١٣٣٧ ١٣٣٨ ١٣٣٩ ١٣٤٠ ١٣٤١ ١٣٤٢ ١٣٤٣ ١٣٤٤ ١٣٤٥ ١٣٤٦ ١٣٤٧ ١٣٤٨ ١٣٤٩ ١٣٥٠ ١٣٥١ ١٣٥٢ ١٣٥٣ ١٣٥٤ ١٣٥٥ ١٣٥٦ ١٣٥٧ ١٣٥٨ ١٣٥٩ ١٣٦٠ ١٣٦١ ١٣٦٢ ١٣٦٣ ١٣٦٤ ١٣٦٥ ١٣٦٦ ١٣٦٧ ١٣٦٨ ١٣٦٩ ١٣٧٠ ١٣٧١ ١٣٧٢ ١٣٧٣ ١٣٧٤ ١٣٧٥ ١٣٧٦ ١٣٧٧ ١٣٧٨ ١٣٧٩ ١٣٨٠ ١٣٨١ ١٣٨٢ ١٣٨٣ ١٣٨٤ ١٣٨٥ ١٣٨٦ ١٣٨٧ ١٣٨٨ ١٣٨٩ ١٣٩٠ ١٣٩١ ١٣٩٢ ١٣٩٣ ١٣٩٤ ١٣٩٥ ١٣٩٦ ١٣٩٧ ١٣٩٨ ١٣٩٩ ١٤٠٠ ١٤٠١ ١٤٠٢ ١٤٠٣ ١٤٠٤ ١٤٠٥ ١٤٠٦ ١٤٠٧ ١٤٠٨ ١٤٠٩ ١٤١٠ ١٤١١ ١٤١٢ ١٤١٣ ١٤١٤ ١٤١٥ ١٤١٦ ١٤١٧ ١٤١٨ ١٤١٩ ١٤٢٠ ١٤٢١ ١٤٢٢ ١٤٢٣ ١٤٢٤ ١٤٢٥ ١٤٢٦ ١٤٢٧ ١٤٢٨ ١٤٢٩ ١٤٣٠ ١٤٣١ ١٤٣٢ ١٤٣٣ ١٤٣٤ ١٤٣٥ ١٤٣٦ ١٤٣٧ ١٤٣٨ ١٤٣٩ ١٤٤٠ ١٤٤١ ١٤٤٢ ١٤٤٣ ١٤٤٤ ١٤٤٥ ١٤٤٦ ١٤٤٧ ١٤٤٨ ١٤٤٩ ١٤٥٠ ١٤٥١ ١٤٥٢ ١٤٥٣ ١٤٥٤ ١٤٥٥ ١٤٥٦ ١٤٥٧ ١٤٥٨ ١٤٥٩ ١٤٦٠ ١٤٦١ ١٤٦٢ ١٤٦٣ ١٤٦٤ ١٤٦٥ ١٤٦٦ ١٤٦٧ ١٤٦٨ ١٤٦٩ ١٤٧٠ ١٤٧١ ١٤٧٢ ١٤٧٣ ١٤٧٤ ١٤٧٥ ١٤٧٦ ١٤٧٧ ١٤٧٨ ١٤٧٩ ١٤٨٠ ١٤٨١ ١٤٨٢ ١٤٨٣ ١٤٨٤ ١٤٨٥ ١٤٨٦ ١٤٨٧ ١٤٨٨ ١٤٨٩ ١٤٩٠ ١٤٩١ ١٤٩٢ ١٤٩٣ ١٤٩٤ ١٤٩٥ ١٤٩٦ ١٤٩٧ ١٤٩٨ ١٤٩٩ ١٥٠٠ ١٥٠١ ١٥٠٢ ١٥٠٣ ١٥٠٤ ١٥٠٥ ١٥٠٦ ١٥٠٧ ١٥٠٨ ١٥٠٩ ١٥١٠ ١٥١١ ١٥١٢ ١٥١٣ ١٥١٤ ١٥١٥ ١٥١٦ ١٥١٧ ١٥١٨ ١٥١٩ ١٥٢٠ ١٥٢١ ١٥٢٢ ١٥٢٣ ١٥٢٤ ١٥٢٥ ١٥٢٦ ١٥٢٧ ١٥٢٨ ١٥٢٩ ١٥٣٠ ١٥٣١ ١٥٣٢ ١٥٣٣ ١٥٣٤ ١٥٣٥ ١٥٣٦ ١٥٣٧ ١٥٣٨ ١٥٣٩ ١٥٤٠ ١٥٤١ ١٥٤٢ ١٥٤٣ ١٥٤٤ ١٥٤٥ ١٥٤٦ ١٥٤٧ ١٥٤٨ ١٥٤٩ ١٥٥٠ ١٥٥١ ١٥٥٢ ١٥٥٣ ١٥٥٤ ١٥٥٥ ١٥٥٦ ١٥٥٧ ١٥٥٨ ١٥٥٩ ١٥٦٠ ١

إِنْ يَقُولُوكَ إِلَّا كَذِبًا ﴿١﴾ (لویه ده خبره (ددوی) چي راوړي له خولې ددوی څخه نه وایې دوی مکره دوی (دېرغمت) يعني کومه بده اونا کاره لویه خبره چي ددوی له خولې څخه راوړي دغه بېخي فاسده وې بده ده ﴿٢﴾ فَلَمَّا لَكَ بَنُوعٌ نَّفْسَكَ عَنْ ءَاثَرِهِمْ ﴿٣﴾ بونبایي چي به وژنې خپل ځان (له غم او خفګانه) پر وروسته ګرزېدو ددوی (له ایمانه څخه) ﴿٤﴾ إِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ أَسَمًا ﴿٥﴾ (که نه راوړي (دوی) ایمان پدې خبره (قرآن) نوته ځان وژنې) له (دېر غمه) دوی ددومره خفګان وړنه دي په آیت شریف کې در رسول صلی الله علیه وسلم لپاره (دېر غمه ده) ﴿٦﴾ إِنَّا حَقَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَّهَا ﴿٧﴾ (بېشکه موږ ګرزولی دی هر هغه څېز چي پر ځمکه دی زینت لپاره ددې ځمکي) يعني ګر دهغه شين چي په ځمکه دی له بېکلا سامونونو، سپینوزرو او سروزرو او نورو دغه دځمکي لپاره زینت او بڼایست دی لکه چي موآسمانونه به ستور و بڼایسته کړي دي ﴿٨﴾ لَسْتُوهْرَ أَنَّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ﴿٩﴾ ددې لاره چي وازمویو دوی چي کوم بوددوی (دېر غوره دی له جهته د عمل (لپاره د آخرت) ﴿١٠﴾ وَإِنَّا لَخَائِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا خَرُورًا ﴿١١﴾ (او بېشکه موږ خامخا ګرزونکي بود هر هغه څیز چي پر ځمکه دی ډاګ وچ کلک) يعني ژردی چي موږ به دغه زینت او نعمت خاورې ایري و ګرزوو او دا ځمکه به وچ ډاګ شي نه به ورباندي و اېښه اونه ژوند وي وروسته له هغه چي بېکلي اغلي او بې بسنه وه رنگینه او په ونو، ګلانو پوښلي وه قرطبي وایي چي آیت شریف در رسول صلی الله علیه وسلم د تسلیت او د اېښي لپاره راغلی معنا دا چي ای محمده (د دنیا و اهل په هکله یې د پراهمت ځکه مکره چي دغه موږ د امتحان او ازموینې لپاره ګرزوو ځيني کسان به سوچ کوي او ایمان به راوړي ځيني به بیا کافرن کېږي اود قیامت ورځ بیا ددوی په وړاندي ده نوددوی کفر دي تاچورتمن نکړي موږ به دوی ته سزا ورکړو) ﴿١٢﴾ أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا

مِنَ آيَاتِنَا عَجَبًا ﴿١٣﴾ آیا ګمان کوي ته (ای محمده) ددې خبري چي خاوندان د غار اوتختې وو دوی (په اعتبار د کیسې) له دلائلو (د قدرت) زموږ دېر عجیبه ؟ او نور نشته بلکه نور زیات عجیبه دلائل د الله د قدرت هم شته دغه تفسیر یې مجاهد کړی دی ﴿١٤﴾ إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا ﴿١٥﴾ یاد کړه هغه وخت چي رجوع وکړه هغو زلمینو (د کفارو له وېرې) غار ته (او هلته یې پناه واخیسته) نو وویل دوی ای زموږ به را کړه موږ ته له خپله نژده (د) رحمت (له خزانو مغفرت او روزي) اوتار کړه موږ ته له دې کاره رشد او هدایت زموږ ټول کارونه سم کړه ﴿١٦﴾ فَضَرَبْنَا عَلَى ءَاذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا ﴿١٧﴾ او کښېښوده موږ (پرده) پر غوږونو ددوی (چي

(۱) القرطبي ۲۵۴/۱۰

(۲) د اصحاب کهفولنده کیسه داچې مفسرین کرام لیکي په روم کې یو ښار چې طرطوس نومېده باچایي دېر ظالم او غلي بې پرست سړی وو چې نوم یې د قیانوس وو هغه د عیسی علیه السلام نه وروسته وو خلک به یې بې پرستي ته رابلل او هر چا چې دده دغه د صلاحت بلنه ته منله هغه به یې وازه دغه ازموینې ته ایمانداره خلکو دېر سخت شواوڅوونه زلمیان چې دغه سخته ازموینه یې ولیدله خوراخه او غمجن شول او باچانه ددوی حال ورسېدو هغه ورپسې څوک واستول او دوی د باچا د محاکمې

هڅ غوی نه اورېدو او ویده پراته وو) په غار کي څو کاله په سمېر $\{ثُمَّ بَمَنْتَهُمْ لَقَدْ أَتَى الْمَرْبِئَ أَخَصَى لِمَا لِسُوا أَمَدًا\}$ بیا موږ دوی راپورته کړل دپاره ددې چي معلوم کړو (په حالی علم سره هم) چي کومه یوه له دغودوارو ډلو څخه ښه حساب کونکي ده دهغه څه چي څوموده یې (په غار کي) تېره کړې ده؟ په التسهیل کي وایي چي مرادله مختلفو دودو ډلو څخه یو اصحاب کهف او بله ډله هغه کسان چي ددوی تداره یې کوله (١) او مجاهد وایي چي دغه دوه ډلي پخپله اصحاب کهف دملګرو دي کله چي له خوبه راپاڅېدل نو ځینو وویل: یوه ورځ اویاکم تریوې ورځي او نور ویا وویل $\{رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ\}$ (٢) لومړی ویناله عبدالله ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت شوي ده $\{ثُمَّ نَقَضَ عَلَيْكَ نَبَأَهُمْ بِالْحَقِّ\}$ موږ تاته (مفصله) کیسه کوو خبر حال ددوی په حقه سره (چي رښتیا اوزیات او کم پکي نه وي) $\{وَأَمَّا بَرَقَهُمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى\}$ بېشکه چي دوی داسي زلمیان دي چي ایمان لري په رب خپل

په وړاندي ودرېدل نو پاچا ورته وویل: که موږ دبتانو عبادت ونکړ او دهنوی لپاره موسحدې نکولې هر مروه مو وژنم خودوی په بې ساري مېړانه دپاچا په وړاندي دخپل ایمان څرګندونه داسي وکړه: $\{رَبَّنَا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُو مِنْ دُونِهِ إِلَهًا\}$ نو پاچا ورته وویل: تاسو خونتکي ځوانان یاست تر سبا پوري مهلت درکوم ښه سوچ وکړئ نو دوی دښې وتښتېدل او په یوه شپانه باندې تېرېدل چي سپی ورسره وو سپی هم په دوی پسي روان شو او سهار ګاه په غره کي یوه غارته ننوتل پاچا ددوی په لتون کي شوهر لوري نه یې جاسوسان واستول او کله چي دغار خولې ته ورغلو ځني ووېرېدل چي ورننوزي پاچا وویل دغار خوله پسي بنده کړئ چي همدلته له لوبې اوتښدي څخه ومري او الله پاک پردوی باندې خوب راووست بیده شول درې سوه نهه کاله (٣٠٩) بیده پراته وو او بیا الله راوینس کړل دوی فکر کاوو چي یوه ورځ یا څه کم به ویده شوي وي او دلوري احساس یې وکړیو تن یې دده دپاره ښارته واستاوو او ورته یې وویل چي ځان سره دبرپام کوه څوک درباندي ونه پوهېږي کله چي هغه ښارته ورسېدو نو که گوري بهار بله ښه غوره کړي هغه پخوانی لاري کوڅې یو مخ بدلي شوي دي هېڅوک په گردښار کي نه پېژني نوله ځانه سره یې وویل چي ښایي لاره یې غلطه کړي وي دهوی یې راسوله وچي کله یې پیسې ورکړې دهوی څرخونکي هغه روپۍ په لاس کي واړولې راواړولې ورته وېل یې دادي له څه وي؟ له کومه دي کړې؟ خلګ ورباندې راغونډ شول او دغه روپۍ یې په تعجب سره کتلې بیا یې ورته وویل ځوانه ته څوک یې؟ بیا یې خزانه دی موندلي وي ده ورته وویل نه والله که مي خزانه پیدا کړي وي دغه زما دخپلو ملګرو روپۍ دي دوی ورته وس داډېري پخوانۍ اود قیانوس دوخت روپۍ دي هغه ورته وویل د قیانوس څه وکړل؟ دوی وېل هغه دبرپخوا امر شوی دی نوده ورته وویل زما خبره والله که څوک رښتیا وگڼي موږ څو ځوانان بېګاه له هغه پاچا څخه چي موږ یې دبتانو په عبادت کولو مجبورولو وتښتېدو او په غار کي پټ شوو اوس زه ملګرو دهوی لپاره راواستولم راځئ چي زه خپل ملګري دروښم که یې نه منئ نو دوی تعجب وکړ او پاچا یې ورباندې خبر کړ کله چي هغه پدې پېښه خبر شو نو پخپله پاچا لښکر او دښار خلګ یې تدارې ته ور روان شول او چي غارته نژدې ورسېدل اصحاب کهف ددوی دآسونو غرونه واورېدل، خیال یې وکړ چي همدغه د قیانوس راغی نو په لمانځه ودرېدل او پاچا هم ورته راوړسېدو که گوري دوی په لمانځه ولاړ دي او چي له لمانځه فارغ شول نو پاچا ورسره غاړه غړۍ شو او دوی ته یې وویل چي دی پخپله مسلمان دی اود قیانوس پخوا هلاک شوی دی ددوی کسه یې ځني واورېده او په دې وپوهېده چي الله راپاڅولي دي چي ددوی واقعه دخلګولپاره ښانه اودلیل دی وروسته الله پاک

بیا ورباندې خوب راووست او ساري یې وختلې نو خلګ وویل $\{لَسَجَدَتُكَ عَلَيْهِمْ مُسْجِدًا\}$

(١) التسهیل ١٨٣/٢

(٢) حاشية الجمل على الجلالين ٧/٣

اوزيات کړی وو موږ دوی له جهنمه د هدايت (اوپمينه) ﴿وَرَتَبْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ﴾ او تنگ نه پلي دی موږ پر زړونو د دوی (صبر او قوت چي زړونه يې په ايمان سمبال او په حق باندې مضبوط او مطمئن وو) ﴿إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ کله چي پاڅېدل (د ظالم کافر پاچا په وړاندې او بې پروا) نو وويل: دوی رب زموږ رب د آسمانونو او (رب) د ځمکي دی (نه هغه چي ته مودبتانو عبادت ته بولي) ﴿لَنْ نَدْعُوًا مِنْ دُونِهِ إِلَهًا﴾ له سره به عبادت ونکړو بې له همغه الله د بل معبود (هغه واحدلا شریک دی) ﴿لَقَدْ قُلْنَا إِذَا شَطَطًا﴾ (که موبل څوک په الوهيت سره ومانو) خامخا په تحقيق موږ به خطا خبره ويلي وي (له حق څخه به مو تجاوز کړی وي او په ظلم او ضلالت کي به پرېوتی يو) ﴿هَؤُلَاءِ قَوْمٌ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً﴾ د اکسان زموږ قوم نيولي دي دوی بې له الله (نور باطل) معبودان (په تقليد سره او دليل نلری) ﴿لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ﴾ وولي نه راوړي دوی په (عبادت د هغو) کوم څرگند دليل، او مقصد له هڅولو په ﴿لَوْلَا﴾ سره د دوی تعجيز دی لکه چي دوی وايي دوی نشي کولای په دې هکله څرگند دليل راوړي چي د دغو بتانو عبادت کوي نو دوی اکه پکه په الله دروغ تړي (۱) ﴿فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا﴾ نو څوک دی د پر ظالم له هغه چا څخه چي پر الله دروغ تړي (شریکان ورسره نيسي بلکه بل څوک نه دی) دلته استفهام د نفی په معنادی ﴿وَإِذْ أَعْرَضْتُمْ عَنْهُمْ وَمَا يَنْتَهُوْنَ إِلَّا اللَّهَ﴾ او کله چي په څنگ شوی تاسي (ای ځوانانو) له مشرکانو اوله هغه (بتانو) چي دوی يې پرته له الله څخه عبادت کوي ﴿فَأَوْرَا إِلَى الْكَهْفِ﴾ نو ځای ونيسي تاسي هغه غار ته (اوپکي دېره شئ) ﴿بَشِّرْ لَكُمْ رَبِّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ﴾ څپور به کړي تاسي ته رب سناسي له خپله رحمته (وبه غوړوی پر تاسو) ﴿وَبَشِّرْ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ مَرْفَاقًا﴾ (اوتیار به کړي تاسي ته له کار ستاسي اسباب د گذران) يعني تاسو ته به د روزي اسباب آسانه کړي او د غرمې بېگانه ده و دې انتظام به مو په دې سمځي کي وکړي ﴿وَتَرَى السَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَرَوُّرَ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْبَيْمِ﴾ او ويني به ته (ای مخاطبه!) لمر کله چي راخېزي نو ميلان کوي له غاره

(۱) شهيد سعد قطب وايي چي همدلته د ځوانانو درېز کوله او څرگند بنکارې چي هېڅ ډول تردد او شک شته پکي نشته دوی هغه اتل زلميان چي د قوييمان ځوانان دي او د خپل تېرې اسماني ته بد رد وايي د دوی او د قوم دواړه لوري بڅي جوت او بېل دي نو له تېبتي پرته بله لاره نه ويني او هغه زلموتي مؤمنان دي چي د ظالم او کافر چا په غبرگون کې بې هدايت و مونده دوی له هغه سره شپې نشي تېرولای خپله عقیده يې په داگه څرگنده کړه همداسي دوی نشي کولای له خپل قوم سره په بفاق شپې تړي کړي او د بتانو عبادت ورسره وکړي او خپله عقیده هم خوندي وساتي اوس د دوی راز لوڅ شوبله لاره نه مومي پرته له دې چي ونېستي او د سمځي ژوند په سمسور ژوندانه غوره کړي همداسي يې وپتېيله او تورتیاره غار به يې پناه وروړه دا الله درحمت دعايې وکړه نو هغه غار ورته پراخ او دا الله درحمت وېرمې پکي وچلېدې سيوري يې وېروو پستوالی، خوښي او آرام يې پکي بيا مونده ۱۵/۱۳ في ظلال القرآن .

ددوی بني طرف ته ﴿وَإِذَا غَرَبَت تَّقَرُّضُهُمْ ذَاتَ الشَّمَالِ﴾ اوکله چي لوهرې نوپرېږدي دوی (خني ليري کبري) کينې طرف ته (مقصد داچي دلرو وړانگي پردوی باندي دراختلواو پرېوتلو په وخت کي نه لوهرې چي دهغه په تودوخه دوی ته کوم تکليف ورسېږي ﴿وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِنْهُ﴾ او دوی په ارت ميدان کي دي له دې غاره په مينځ کي يې دي چي لمر ورته نه رسېږي نه په پيل دورخي کي اونه هم په پای کي ﴿ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ﴾ دغه (د دوی ذکر شوی حال) له دلائلو (د قدرت) دالله دي ابن عباس رضی الله عنه وايي: که لمر پردوی رالوېدلای نوبه يې سوخولي وای او که په يوبل لوري نه اړول کېدای نوبه ځمکي خوړلي وای (او پرهارونه به ورباندي جوړشوي وو) ﴿مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ﴾ (هرچاته چي سمه صافه لاره الله وښوده نوهمغه دسمي لاري موندونکی دی) يعني هرچاته چي الله پاک دایمان راوړلو توفيق ورکړی اودنېمکرغی لاره وروښيي هغه په رښتيا لاره پيدا کونکی دی ﴿وَمَنْ يَضِلْ فَلَنْ يُجِدَ لَهُ وَلِيًا مُرِيدًا﴾ او هرڅوک چي (الله يې گمراه کړي) (په بد عمل کولو) نوله سره به نه مومي ته ده ته دوست لاره ښوونکی ﴿وَنَحْسَبُهُمْ آتِفَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ﴾ (اوت ته به پردوی گمان کوي چي وښ دي حال داچي دوی ويده دي) يعني ای کتونکي! که يې ووينې گمان به وکړې چي دوی بيدار دي ځکه سترگي يې رڼې او په يوبل اړخ اوړي حال داچي دوی په خوب ويده دي ﴿وَنَقَلْنَاهُمْ دَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشَّمَالِ﴾ او اړو موږ دوی په بني اوکين اړخ (څوچي ځمکه يې بدن ونه خوري) ﴿وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ﴾ او سپی ددوی (هغه چي ددوی متابعت يې وکړ) غځونکی دی (په ځمکه) ددواړو څنگلو دغار په خوله کي (لکه چي پيره پرې کوي) ﴿لَوْ أَطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُغْبًا﴾ که چېرې ته دوی ته ورپورته شې (دوی ووينې په همغه حال کي) نو خامخابه مخ وگرځوي ته له دوی په تېښته او خامخاک به کړی شې ته له وېرې ددوی نه (داپدې چي الله پاک دوی ته دهيت جامې وراغوستي اوچي څوک يې وويني خني وېرې هغوی په يوبل لوري اوړي اونه راوينسېږي) ﴿وَكَذَلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِسَاءَ لُؤَا

يَيْنَهُمْ﴾ او همداسي (لکه چي ويده کړي موو هغوی) وينس کړو موږ دوی وروسته له دې وېرې اوږدې مودې چي مرگ ته ورته وه ترڅو) چي پوښتنه وکړي پخپلو مېنځونو کي (دهمدې مودې چي په غار کي اوسېدل) ﴿قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِئْتُمْ قَالُوا لَبِئْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ﴾ نوويل يو ويونکي له دوی نه چي څومره موده مو تېره کړي ده نوويل ورته (دغو نورو) چي تېره کړي موده يوه ورځ، يا يوه برخه دورخي. مفسرين کرام وايي چي: دوی په سمخه کي سهارنوتلي وو او دورخي په پای کي الله پاک راوښ کړل نوکله چي دوی وليدل گمان يې کاووچي لمر لوېدلی دی خوييا يې وليدل چي لمر لا ولاړ دی نو يې وويل: چي يوه برخه دورخي اوپدې نه وو خبر چي درې سوه کاله ويده شوي دي ﴿قَالُوا رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِئْتُمْ﴾ نوويل (نورو) چي سناسي رب ښه خبر دی په هغه موده چي تاسي تېره کړي ده (نور ددغه بې گټي

Scanned by CamScanner
Scanned with CamScanner

سی ددوی دی ﴿قُلْ رَفَعْتُ أَعْلَمُ بِعَدَّتِهِمْ مَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ﴾ ووايه (ای محمده دوی ته) رب زمانه علم لري
 ددوی په شمېر نه پوهېږي (په شمېر د) دوی مگر لږ (کسان) ابن عباس رضی الله عنه وایي چي: زه هم له
 دغه لږو خلکو څخه یم دوی اوه تنه ووځکه الله پاک وگنل آن تردې چي اوو ته راوړسېدو (۱) مفسرین کرام
 وایي چي: کله الله پاک لومړی اودوهم قول راوړل نویي ﴿رَحْمًا بِالْغَيْبِ﴾ و فرمایل اوکله چي یې دریم قول
 راوړه یخ ډول یې بد ونه باله لکه چي الله تعالی په همدې تثبیت کړی وي اوبیا یې دنازولي استازي هغه
 لوري ته تنبیه و فرمایله چي هغه افضل او اکمل دی کوم چي علم یې علام الغیوب ته حواله کړی دی ﴿فَلَا
 تُعَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَاءً ظَاهِرًا﴾ نو جگړه مکه (ای محمده! له اهل کتابو سره ددوی په شمېر او شان کي)
 مگر جگړه ښکاره د (یقین چي ته په حقیقت آگاه یې) ﴿وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِنْهُمْ أَحَدًا﴾ او فتوی مه غواړه
 په باب ددغو (اصحاب کهفو) کي له دغو هیڅ یو څخه (ځکه چي کومه وحی الله تاته کړي هغه کفایت
 کوي) ﴿وَلَا تَقُولَنَّ لِيْ اِنِّيْ فَاعِلٌ ذَلِكَ غَدًا اِلَّا اَنْ يَشَاءَ اللهُ﴾ او مه وایه له سره په هیڅ باب کي چي
 بیشکه زه ددغه کار سبا ته کونکی یم مگر (متصل ورسره ووايه ای محمده! (انشاء الله) که اراده فرمایلي
 وي الله ابن کثیر وایي: ددې آیت شریف دنزول سبب دا وو چي کله له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه
 وپوښتل شو چي داصحاب کهف څه ډول کیسه وه نور رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وویل چي: سبابه
 یې دروښیم نو وحی پنځلس ورځي وځنډېده (۲) ﴿وَاذْكُرْ رَبَّكَ اِذَا نَسِيتَ﴾ او یادوه رب ستا کله چي دي
 هېرشي يعني کله چي دې انشاء الله هېرشي نو بیا درپه یاد شي بیا یې ووايه چي ترڅو دالله جل جلاله
 عظمت دي تل په پام کي وي ﴿وَقُلْ عَسَى اَنْ يَهْدِيَنَّ رَّبِّيْ لِاقْرَبَ مِنْ هَذَا رَشَدًا﴾ او ووايه (ای محمده دوی
 ته) بیا یې چي سمه صافه لاره وښيي رب زمانه ډېرې ته له دغې نه له جهته دلارښووني (کومه چي
 زمانه دیني او دنیوي چارو مصلحت پکې وي) ﴿وَلْيَسِّرْ لِيْ كَهْفَهُمْ ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَارْدَاؤُهَا
 سِتْمًا﴾ او موده تېره کړي وه دغو (زلمیانو) په غار کي ددوی درې سوه اوزیات کړي وو پر دوی نه (کاله)
 دغه دهغه اجمال چي پخوا یې فرمایلي وو ﴿سِنِينَ عَدَدًا﴾ تفصیل دی ﴿قُلْ اللهُ اَعْلَمُ بِمَا لَيْسُوا﴾ ووايه
 (ای محمده دوی ته) الله ښه عالم دی په اندازه دهغي مودې چي دوی (په یقیني توگه) هلته تېره کړي وه
 ﴿لَهُ غَيْبُ السَّمَوَاتِ وَالْاَرْضِ﴾ خاص هم ده لره دي پټ (رازونه) دآسمانو نو او دځمکي (او هغه تاته خبر
 درکړو په غوڅه توگه ددوی له حاله الله حکیم او خبر دی) ﴿اَبْصُرْ بِهِمْ اَسْمِعْ﴾ څه ښه لیدونکی دی
 الله او څه ښه اورېدونکی دی الله (دهر موجود او مسموع هغسي خفیات ورته معلوم دي لکه څرنگه چي به
 جلیاتو پوهېږي) ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ﴾ او نشته چیري دوی ته بې له دې نه هیڅ دوست (مددگار)

(۱) زاد المسیر ۵/ ۱۳۲

(۲) مختصر ابن کثیر ۲/ ۴۱۵

﴿وَلَا يَشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا﴾ اونه شريکوي په حکم خپل کي بل هيڅوک بعني نه يې سبال شته .
شريک او مثال اونه مني پخپله قضا او حکم کي بل څوک هغه له هر چا يې پروا ذات دی .
بلاغت:

پدې آيتونو کي د بديع او بيان صنائع شته چي لنډون يې دادی

۱- د طباق صنعت لکه د ﴿وَيُنشِرُ﴾ او ﴿وَسَدِرَ﴾ او ﴿يَهْدِي﴾ او ﴿يُضِلُّ﴾ او د ﴿أَنْفَكَامًا﴾ او
﴿رُقُودًا﴾ او ﴿ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ﴾ ترمينځ.

۲- معنوي طباق چي فرمايې: ﴿فَضَرَبْنَا عَلَى آذَانِهِمْ﴾ ﴿ثُمَّ بَشَّرْتَهُمْ﴾ ځکه د لومړي معنا داچي
ويده کړي موور او دوهم داچي راوړن کړي موور او دغه طباق دی

۳- پدې کلام کي چي فرمايې: ﴿لِيُنْذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا﴾ ﴿وَيُنْذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا﴾ دلته
دا طباق صنعت دی چي خاص يې وروسته له عام څخه ذکر کړی دی او داهم پدې چي ونيوي الله جل جلاله
لره ولد نسبت کول خورابده دعوی ده او پکي يو عجيبه حذف او فصاحت دی هغه داچي لومړنی مفعول
يې حذف کړی (چي لينذر الکافرين باسا شديد) وواو بيا يې لومړنی مفعول په دوهمه برخه کي ذکر کړی
او دوهم مفعول يې حذف کړی دی چي ﴿وَيُنْذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا﴾ (عذابا شديدا) يې حذف
کړی ځکه چي لومړنی ورباندي دلالت کوي او چي لومړنی يې حذف کړی ځکه چي دوهم ورباندي دلالت
کوي او دغه خوراباريک اولطيف ډول فصاحت دی

۵- د تعجب صيغه راوړل لکه چي ﴿أَبْصِرْ بِهِ، وَاسْمِعْ﴾

۶- کله چي الله تعالی فرمايې: ﴿فَلَمَّا كُنْتُمْ نَفْسًا تَنْفَسُ عَلَى أَشْرِهِمْ﴾ د رسول الله ﷺ حال يې دهغه
چاله حاله سره مشابهه کړچي خپل دوستان ځني بېل شي نو هغه دخان دوژلو قتل وکړي او يانژدي وې چي
دهغوی د بېلتون له غمه مر شي نو دغه تمثيلي استعاره ده.

۷- تبعيه استعاره چي فرمايې: ﴿فَضَرَبْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ﴾ ددوی دروند خوب يې له هغه څه سره
مشابهه کړی چي د چاپه غوړونو بڼه ووهله شي لکه چي په اوسېدونکو باندي خپمه ووهلی شي
او همداراز بله استعاره په دې قول کي چي ﴿وَرَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ﴾ دی راغلي ځکه ربط تړلوته وايي
او مقصد ځني دادی چي ددوی په زړونو مو تړل کړي لکه چي دلون يې په خوله پټي او يا برغولي بند کړي
چي سرپوښ ورباندي وتړي.

***

الله تعالى فرمايې:

﴿وَأَنذِرْ مَا أَوْحَى إِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَلَنْ يَجْعَلَ مِنْ دُونِهِ مَلْجَأًا ۝١٧﴾ وَأَصِيرْ نَفْسَكَ
مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَوَةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ رِيشَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا
تُطِيعَ مَنْ أَغْفَلًا قَلْبُهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّسَعَ هَوْنُهُ وَكَانَ أَمْرُهُ لُطْفًا ۝١٨﴾ وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَزَ قَمَرٍ شَاءَ فَلْيُؤْمِنِ وَمَنْ شَاءَ
فَلْيُكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِنْ يَسْتَعِيشُوا بِأَمْوَالِهِمْ كَالْمُهْلِ يَشْرُونَ الْوُجُوهَ بِنَفْسِ
الشَّرَابِ وَسَاءَتْ مُرْتَقًى ۝١٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا ۝٢٠﴾
أُولَئِكَ لَهُمْ حَنَتْ عَذَابِ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ يُجْلُونَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُندُسٍ
وَيَسْتَبْرِقُونَ مَشْرَبًا فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ نَعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَقًى ۝٢١﴾ وَأَضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا رَحِيمًا جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ
مِنْ أَغْنَبٍ وَخَفَفْنَاهُمَا بِنَحْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زُرْعًا ۝٢٢﴾ كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ ءَاتَتْ أَكْلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْئًا وَفَجَّرْنَا خِلْفَهُمَا نَهْرًا
۝٢٣﴾ وَكَانَ لَهُ نَمْرُ فَقَالَ لِصَاحِبِهِ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَنَا أَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَأَعَزُّ نَفَرًا ۝٢٤﴾ وَدَخَلَ حِشَّةً وَهُوَ طَالِمٌ
لِنَفْسِهِ قَالَ مَا أَطْرُقُ أَنْ يَبِيدَ هَذِهِ أَبَدًا ۝٢٥﴾ وَمَا أَطْرُقُ السَّاعَةُ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُودْتُ إِلَى رَبِّي لَأَجِدَنَّ حَيْرًا مِنْهَا
مُنْقَلِبًا ۝٢٦﴾ قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نَاطِقٍ ثُمَّ سَوَّكَ رَجُلًا ۝٢٧﴾ لَيْكَأَ هُوَ
اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا ۝٢٨﴾ وَلَوْلَا إِذْ دَخَلْتَ حَنَّتْكَ قُلْتَ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ إِنْ تَرَى أَنَا أَقَلَّ مِنْكَ
مَالًا وَوَلَدًا ۝٢٩﴾ فَعَسَى رَبِّي أَنْ يُؤْتِيَنِي خَيْرًا مِنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِنَ السَّمَاءِ فَتُصْبِحَ صَعِيدًا رَلَقًا
۝٣٠﴾ أَوْ يُصْبِحَ مَاؤُهَا غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِيعَ لَهُ طَلَبًا ۝٣١﴾ وَأُحِيطَ بِشَرِّهِ فَأَصْبَحَ يُقَلِّتُ كَفَيْهِ عَلَى مَا أَفَقَ فِيهَا وَهِيَ حَاوِيَةٌ
عَلَى عُرْوَشِهَا وَيَقُولُ يَلَيْلَتِنِي لِمَ أَشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا ۝٣٢﴾ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِتْنَةٌ يَصْرُوهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مُنتَصِرًا ۝٣٣﴾ هَٰذَا
الْوَلِيُّ لِلَّهِ الْحَقُّ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا ۝٣٤﴾ وَأَضْرِبْ لَهُمْ مَثَلِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَا أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ
نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيحُ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقَدِّرًا ۝٣٥﴾ الْمَالُ وَالْبَنُونَ رِيشَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
وَالْبَاقِيَتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا ۝٣٦﴾ وَيَوْمَ نُسِرُّ الْجِبَالَ تُرَى الْأَرْضُ بَارِزَةً وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ
مِنْهُمْ أَحَدًا ۝٣٧﴾ وَعَرِضُوا عَلَى رَبِّكَ صَفًا لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا جَاءَ خَلْقُكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ بَلْ زَعَمْتُمْ أَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا ۝٣٨﴾
وَوَضِعَ الْكِتَابَ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ بَوَيْلُنَا مَا لِي هَٰذَا الْكِتَابِ لَا يُعَادِرُ صَعِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً
إِلَّا أَخَصَّنَاهَا وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَلَا يَظِلُّمُ رَبُّكَ أَحَدًا ۝٣٩﴾ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ
كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ فَصَقَّ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ أَفْسَخُوا لَهَاجَهُمْ وَأَزَلَّتْهُمْ أَرْوَاحُهُمْ وَأُلْقُوا فِي دُورٍ وَهُمْ لَكُمْ عَذَابٌ يَنْسُ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا
۝٤٠﴾ مَا أَشْهَدُهُمْ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ أَنْفُسِهِمْ وَمَا كُنْتُ مُتَجِدًّا لِلْمُصِيبِينَ عَصْدًا ۝٤١﴾ وَيَوْمَ يَقُولُ

نَادُوا شُرَكَاءِيَ الَّذِينَ رَعِمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَحَقَلْنَا بَيْنَهُم مَّوْبِقًا ﴿٥٢﴾ وَرَوَّاهُ الْمَخْرُجُونَ النَّارَ فَنُطِقُوا
أَنَّهُمْ مُّوَابِقُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا عِنَّا مَصْرَفًا ﴿٥٣﴾ ﴿الحکف: ۲۷ - ۵۳﴾
مناسبت اوتراو:

کله چي الله تعالى داصحاب کھف کيسه ذکر کړه هغه چي دفرباني انځور اودايمان په لار کي
دمېراني او قهرماني يوه ځانگړي بېلگه وه ورپسې يې ددروباغونو دځاوند کيسه راوړه چي هغه هم د
عقيدي په لاره کي دوياره دک مثال دی کله چي دبنی اسرائیلوپه قوم کي دوه تنه وروڼه چي يو يې مؤمن
اوپخپل ايمان فخرکوي اوبل يې دباغونو مالک کافر دی الله تعالى داراښيې چي پدې کيسه کي څومره
پندونه اونصیحتونه شته دي او همدغسي دآياتونوپه ترڅ کي قرآني توجیحات اولارښووني موجودي
دي.

لغتونه:

(متحد) پناه گاه اصل يې له لحد څخه اخيستل شوی اوهغه ميلان ته وايي اوڅوک چي چهرته پناه
يوسي گواکي هغه لوري ته يې ميلان وکړ (فرط) له حد څخه تجاوزکونکي ته ويل کېږي (قرس فرط) يعني
ترآسونو دمخه شوی آس، ليث وايي چي (فرط) هغه څه ته وايي چي پکي افراط شوی دی (سرافها)
دېوالونه (المهل) ټول هغه چي له معادنو څخه ويلي کېږي (سندس) نري ورېښم (اسنوق) دورېښمو پندې جامې
چي دېباج يې هم بولي (الاراک) داريکه جمع اوهغه تخت ته وايي چي په جامو، پردو اوبنکلا سينگار
شوی وي لکه دناوي پالنگ (حسا) سندر اوټکه (هشما) وج کلک وانه (نعاد) مور پرېږدو
دنزول سبب يې:

روايت کېږي چي دقریشومخه وراستراف رسول الله صلى الله عليه وسلم ته راغونډ شول اوهغه ته يې
وويل: که غواړې چي موږ پرنايمان راوړو نودغه بېوزلان له خپله درباره وشړه (مقصد يې له دوی څخه
حضرت بلال، خباب، صهيب اونور اصحاب رضوان الله عليهم وو) ځکه موږ عيب گڼو چي له دوی سره
يوځای ستاسي په مجلس کي کينو ته ددوی لپاره کوم بل وخت وټاکه چي ستامجلس ته راشي نوالله
پاک دغه آيت نازل کړ چي: ﴿وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْعَدْوَةِ وَالْعِشْيِ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ، وَلَا تَقَدْ
عَيْنَاكَ عَنْهُمْ﴾ دآيت ترپايه
تفسير:

﴿وَأَنْتَ مَا أَوْحَى إِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ﴾ اوولوله (ای محمده دوی ته ا) هغه چي وحی کړی شوي ده
تاته له کتابه درب دت (چي ذکر حکیم دی) ﴿لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ﴾ نشته بدلونکی دکلماتوددغه الله
﴿وَلَنْ نَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا﴾ اوله سره به نه مومي غبرله دغه (الله) ځای دپناه (هيڅکله) ﴿وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ
مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْعَدْوَةِ وَالْعِشْيِ﴾ اوصبر (ټينگ) کړه ځان خپل له هغو کسانوسره چي
بولي (عبادت کوي د) رب خپل په سبا اوبېگا کي (يعني دفقراوو اوبېوزله اصحابوسره مشغول اوسېږه)

﴿بُرِيدُونَ وَجْهَهُ﴾ غواړي دوی ذات دالله (پخپله بلنه) دعاسره ﴿وَلَا تَقْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ﴾ اونه دي
 تهرېري سترگي ستاله دوی نه (نور وېدايانو او مخه ورواشرافوته) مفسرين کرام وايي چي رسول الله
 صلى الله عليه وسلم د سردارانو په یمان راوړلوکي ډېر حرص او نلوسه درلوده ترڅو چي دهغوی پيروان
 به هم ايمان راوړي او ددنياداري له پلوه هېڅکله هم در رسول الله صلى الله عليه وسلم دوی ته توجه نه وه
 نوالله پاک وفرمايل چي تل دي ددغو مستقيمانو مؤمنانو لوري ته مخ کړي اوله دغولویو متکبرانو څخه دي
 مخ واړوي چي مشرکان دي ﴿ثُرِيدُ زِينَةِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ چي غواړي ته (زېنت) ددي فاني ژوند
 دنيا (اوددوی په ناستي پستي وياړي) (١) ابن عباس رضی الله عنهما وايي چي معنا دا چي له
 دغو ضعيفانو، بېوزلانو څخه نور ودمال او شرف خاوندانوته مخ مه اړوه ﴿وَلَا تُطِغْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَنَّهُ عَنْ
 ذِكْرِنَا﴾ او اطاعت مکوه دهغه چا چي غافل کړی دی موږ زړه دده له ذکره زموږ څخه (چي دوی د مؤمنانو
 شړل غواړي) وايي چي: دغه د عيينه بن حصن اودهغه دملگرو په باب نازل شوی دی چي رسول الله صلى
 الله عليه وسلم ته راغلل اوله رسول الله صلى الله عليه وسلم سره يوه ټولۍ بېوزله اصحابان لکه سلمان
 فارسي او نور وو چي دوړينو جامو يې دخولوبوی لگېد ونوعيينه رسول الله صلى الله عليه وسلم به وويل:
 آيا ددغو بوی تکليف نه درکوي؟ او موږ د مضر د قبيلې مشران او سرداران يوکه موږ ايمان راوړ خلک به
 راسره ايمان راوړي اوله ايمان راوړلو څخه مو دغه ستا پيروان منع کوي دوی در څخه گوښه کړه چي موږ
 ايمان راوړو يا زموږ لپاره ځانله مجلس وټاکه اوددوی لپاره گوښی مجلس جوړ کړه نو بيا محمد رسول الله
 صلى الله عليه وسلم راووت اوهغه فقراء اصحاب يې لټول چي ويې موندل ورسره کښېناست او ويې ويل
 : الحمد لله چي زما په امت کي الله داسي کسان شامل کړي چي ماته امر کوي له دوی سره مشغول اوسم
 ﴿وَاتَّبَعَ هَوْنَهُ وَكَاتَ أَمْرُهُ قُرْطًا﴾ او متابعت يې کړی دی دخپلي هوا (او الله يې پرې ايښی) اودهغه کار دی
 هلاکت (او تجاوز له حده) ﴿وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ﴾ او وايه (ای محمده
 دغو غافلينو ته چي څرگنده شوی) حق دی له ربه ستاسي پس هر څوک چي (دايمان) اراده وکړي نو ايمان
 دي راوړي او هر څوک چي (دکفر) اراده وکړي نو کافر دي شي؛ دغه په ظاهري ډول امر دی او په واقعيت
 کي وعيد او انداردی اولکه دالله تعالی هغه وينادغسي ده چي فرمايې: ﴿اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ﴾ ﴿إِنَّا أَعْتَدْنَا
 لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا﴾ بېشکه چي موږ تيار کړی دی لپاره دظالمانو (کافرانو داسي) اور چي
 چاپېرشوی دی له دوی پردې دهغه (اوداسي ورباندي راگرزېدلی لکه لاس ونډی په مروند باندي)
 ﴿وَإِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ﴾ او که فرياد وکړي دوی (له تندي) نو فرياد به يې
 واورېدل شي په (ورکولو دداسي اوبو) لکه زوی چي مخونه به ورېتوي (يالکه دتېلوخت چي کله دوی ته
 ورژدې کړل شي له ډېري گرمي به يې مخونه کبابوي. په حديث شريف کي راځي: داسي اوبه به ورکول

کبری لکه دتېلوخت چي کله ورتږدي کړي شي نو دمخ پرستو کي به يې له ډېري گرمي راولوېږي (۱) الله مودي ددو زخ څخه وژغوري آمين ﴿يَشْرَبُ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا﴾ بد څېزدځنېلودی دازوی اوبددي (دغه اورځای) داوسېدلو چي دوزخيان به ورباندي انتفاع اخلي ﴿إِنَّ الَّذِي آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّ لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا﴾ بېشکه هغه کسان چي ايمان يې راوړی دی او کړي يې دي ښه عملونه موږنه ضائع کوو ثواب دهغه چاچي ډېر ښک وي له جهته دعمله (بلکه زياتوو يې او وده ورکوه) کله چي الله پاک دبد مرغانو حال بيان کړنو ورپسې يې دنېکمرغه کسانو ذکر وفرمايه هغه ډول چي دفرانکرم اسلوب دی چي ترهيب او ترغيب يودبل له اړخه راوړي ﴿أُولَئِكَ لَهُمْ حَقُّ عَذَابٍ عَظِيمٍ﴾ دغې دغې (مؤمنان چي دي) شته دوی ته هسي جنتونه دتل هسنگني چي لاندې له ماښو او ونودهغو (بهېږي ويالي) ﴿يُحَلَّلُونَ فِيهَا مِنْ أَشْوَرٍ مِنْ ذَهَبٍ﴾ په لاس کول به شي دوی ته به دغه (جنت) کي وښي له سرو زرو څخه؛ مفسرين کرام وايي چي د ټولو جنتيانو به کنگر د سرو او سپينوزرو په لاسونو کي وي او همداسي دلؤلؤ (ملغلرو) وښي به يې وي لکه چي الله فرمايي: ﴿وَحُوتٌ أَشْوَرٌ مِنْ فِضَّةٍ وَأَلُوتٌ وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ﴾ په حديث شريف کي راځي چي: د مؤمن سينگار به ترهغه ځايه پوري رسېږي تر کومه ځايه چي داوداسه داوبو رسيدو اندازه وي ﴿وَلَبَسُوا ثِيَابًا خُفْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ﴾ او اغوندي به دغه جنتيان جامې زرغونې له نرمو ورېښمو اوله پرېره ورېښمو؛ طبري وايي: دآيت معنا داچي: دوی ته به ځانه دسرو زرو کنگروي اوجامې به يې دنري ورېښمو او پندو ورېښمو وي (۲) ﴿مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ﴾ تکیه کونکي به وي په دغو (جنتونو کي په تختوباندي (چي ښايسته به وي په جمر او پردوباندي. ابن عباس رضي الله عنهما وايي چي: تختونه به دسرو زرو وي او ملغلري، ياقوت به پکي وهل شوي وي ورباندي به پردې وي يوتخت به لکه دصنعا، اوایکه ترمينځ مسافې غوندي پراخ وي اويابه لکه دعدن اوجابيه ترمينځ واټن غوندي ستروالي لري (۳) ﴿يَقْمُ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا﴾ څومره به بدله ده (دا جنتونه نعمتونه) او څومره ښه ځای دآرام دی (دا جنتونه او نعمتونه) دمتقېانو لپاره (۴) ﴿وَأَمَّا رَبُّكُمْ فَكُلٌّ مِنْهَا رَجُلٌ﴾ (اوبيان کړه ته دوی ته يومثال (دکفارو او مؤمنانو هغه) دوه سړي) يعني ته دغو کفارو ته چي له تاڅخه يې غوښتنه کړي چي فقراء له خپله درباره وښه دهغو دوو تنو مثال وښيه مفسرين کرام وايي چي په بني اسرائيلو کي دوه وروڼه وو يو يې مؤمن او هغه بل کافرو دواړو ته له خپله پلاره په مېراث مال پاتې شو کافر په هغه مال باندي دوه باغونه رانيول او مسلمان خپل مال دالله په لاره

(۱) أخرجه الترمذی

(۲) الطبري ۲۴۳/۱۵

(۳) القرطبي ۳۹۸/۱۰

کي ولگاووچي دالله خوښي اورضا ترلاسه کړي آن تردې چي گردمال يې خلاص او نېستمن شو کافر ورور يې پېغور ورکړ خوالله جل جلاله دکافر مال هلاک اوتباه کړ او دا يې دمسلان مؤمن لپاره چي دالله طاعت عبادت کوي اوهغه کافرچي دمال په ډېروالي غرور لري يو مثال راوړ ﴿حَمَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَبٍ وَخَفَّفْنَاهُ بِثَمَلٍ﴾ چي گرزولي (ورکړي وو) موږ يوله دوی دواړو ته دوه باغونه له انگورو (مېوه دارپه خوندور ډولونو دانگوروسره) او پټ کړي وو موږ دا باغونه په خرماوو سره (خواوشامودخرماوو ونوکتارې ورباندي راتوکړي وې) ﴿وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا رِزْقًا﴾ او پيدا کړي وو موږ په مينځ ددې دوو باغونو کي کښت (چي ويا له يې په مينځ کي بهېدله دغه په رښتيا چي يوزړه رانېکونکي منظر او انخوردی چي قرآنکريم يې په خورابنه انداز سره تعبيروي دوه باغونه چي ډول ډول انگورپکې دي خواوشايي دخرماوو وني چاپېره کېښول شوي په مينځ کي يې دزراعت (فصل) لپاره ځمکه او پکي رڼې داو بوويالي بهېږي ﴿يٰۤاَيُّهَا الْحَنَانِ اَنْتَ اَكْلَاهَا وَلَمْ تَطْلُرْ مِنْهُ شَيْئًا﴾ دي دواړو باغونوبه خپلي مېوې (پوره) ورکولي اونه به يې کاوو ظلم (کموالی) له خپله محصوله هڅ شى ﴿وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نَهْرًا﴾ او بهولي وه موږ په مينځ ددې دواړو باغونو کي ويا له ﴿وَكَاثَ لَهُ ثَمَرٌ﴾ اووه دغه (کافر) ته (له دې دواړو باغونو څخه هر قسم) مېوې ﴿فَقَالَ لَصَنِحِهِ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ اَنَا اَكْتُرُ مِنْكَ مَالًا وَاَعَزُّ نَفَرًا﴾ پس وويل دغه (کافر) هغه (مؤمن) ملگري خپل ته حال داچي ورسره مجادله يې کوله په افنخاريې ويل چي زه تر تالور (زيات يم له جهته دماله اوده عزت ناک يم له جهته دسرو) چوپړيانو ﴿وَدَخَلَ حَنَّتُهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ﴾ او ننوت دی خپل باغ ته حال داچي دی ظالم وو پرځان خپل) يعني خپل ورور يې ترلاس ونيواوپه باغ کي يې گرز اووهغه وني مېوې يې وربنکارولې اودی په تکبر او کفر سره پر خپل خان ظالم وو ﴿قَالَ مَا أَطْلُنُ اَنْ يَّيِّدَ هَذِهِ اَبَدًا﴾ وويل يې چي زه گمان نه کوم چي دغه باغ به هيچېري خراب شي ﴿وَمَا أَطْلُنُ السَّاعَةَ قَائِمَةً﴾ اوزه گمان نه کوم چي قيامت به واقع شي (دخپل باغ دخرابي او همداراز دقيامت له راتلو څخه منکر شو) ﴿وَلَيَنْ رُّدِدْتُ اِلَيْ رَبِّي لَا يَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا﴾ او که چېري بوتلی شم (بالفرض والتقدير ستاپه گمان) رب خپل ته نو خامخابه موم غوره له دې باغ څخه مرجع (تردې به ښه الله راکړي ځکه زه په الله گران يم) ﴿قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ﴾ وويل: دغه (کافر) ته (مؤمن) ملگري دده حال داچي دغه مؤمن ورسره مباحثه کوله ﴿اَ كَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّكَ رَجُلًا﴾ آيا کافر شوي پر هغه ذات چي پيدا کړی يې نه (په اول کي) له خاوري بيا له نطفې بيا يې برابر کړې ته سړی (روغ رمت اندامونه ؛ استفهام دتوبيخ او تفريع لپاره دی) ﴿لَنَكُنَّا هُوَ اَللَّهُ رَبِّي وَلَا اُشْرِكُ رَبِّيَ أَحَدًا﴾ ليکن زه وایم شان دادی چي الله زما رب (خالق) دی اونه شريکوم زه له خپله ربه سره هيڅوک (هغه يوازي برحق دی) ﴿وَلَوْلَا اِذْ

دَحَلْتَ جَنَّتَكَ فَمَتَّ مَا شَاءَ اللَّهُ ﴿١﴾ (اوولي نه په هغه وخت کې چې ننوتی خپل باغ ته ويل به ناماشاء الله چې
 الله اراده وفرمايې هغه کېږي) يعني ولي دي کله چې باغ خپل نه ننوتې اوونې ، مېوې دي وليدلې
 خوندېې درکړل داسي دي نه ويل؟ ١٠٤٠ چې دغه دالله تعالی فضل دی څه چې الله وغواړي هغه کېږي اوچې
 دالله اراده نه وي هغه نه کېږي ﴿لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ﴾ نشته قوت (په طاعت دالله) مگر (په توفيق) دالله
 (اومعاونېې) ﴿إِنْ تَرَوْا أَنَا أَقَلُّ مِمَّنْ مَالًا وَوَلَدًا﴾ که ماوينې چې زه له نانه له جهته د ماله او اولاده لر
 يم ﴿فَعَسَىٰ رِيقَ أَنْ يُؤْتَيْنِ خَيْرًا مِّنْ حَنَنِكَ﴾ پس (امبدلرم چې ژردی) چې رب زما راکړي ماته بهتره له
 باغه ستا؛ دغه د شرط خواب دی يعني زه دالله له فضل او احسانه څخه هيله من يم چې الله به زما وستا په
 حل کې بدلون راولي ماته به ستا تر جنت (باغ) ښه باغ راکړي ځکه چې ما ورباندي ايمان راوړی اوله
 ناڅخه به بې واخلي چې نادهغه د نعمت کفران کړیدی ﴿وَرُزِئِلَ عَلَيْهَا حُسْنَانًا مِّنَ السَّمَاءِ﴾ اوچې ولېږي
 په دغه باغ ستا تندرله آسمانه (اوتباه برباديې کړي) ﴿فَتُصْبِحُ صَعِيدًا رَّاقًا﴾ پس سباته وگرزي (باغ ستا)
 ډاگ میدان ښوی (چې سړی پرې ښوېږي او هيڅ نبات او وانه پکې نه زرغونېږي) ﴿أَوْ تُصْبِحُ مَآثِرًا عَوْرًا﴾
 قلن تَسْتَطِيعُ لَهُ طَلَبًا ﴿٢﴾ (يا سباته وگرزي اوبه ددې باغ وچې ډوبې پس له سره به ته ونه توانېږي دې ډوبو
 اوبولره په لتولو سره) يعني يا خوبه يې دا اوبه دومره ژوري دځمکې تل ته ننوزي نو ټول فصل اوونې به
 وچي شي او هله به ته دغه اوبه ونه مومي چې راوېې باسې اويا يې راوگرزوې دلته خبري اترې پای نه
 رسېږي اونابېره (ناڅاپه) بوهېښونکي (حيرانونکي) پېښه رامېنځ ته کېږي اود مؤمن مسلمان هيلي
 غوټې سپرې له کافر څخه نعمت اخيستل کېږي او سمدلاسه له هغه ښکلي ښايسته منظر څخه موبډ
 تباهي او خرابي کنډ والوته بيا يې ﴿وَأُحِيطَ بِثَمَرِهِ﴾ او چاپېرکړی شو په انواعو د مېوو دهغه (باغ چې
 يومخ ايزه يې کښت اومېوې له مينځه يوړې) ﴿فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَنَّا مَا أَمَقَّ فِيهَا﴾ نو وگرزېدو په وخت
 د سب کې چې اړه يې خټ او مخ دارغوو خپلو (له خفګانه پرهغه مبلغ چې لگولی يې وو پکې چې مال يې
 ضائع او کوښښ يې زیان شو قرطبي وايې چې يولاس يې په بل ټپول پښماني يې کوله او پښماني
 خلګ هم داسي کوي ﴿وَمِنْ خَاوِيَةٍ عَنَّا عُرُوشُهُا﴾ حال دا چې دغه باغ لوبدلې وو پر مناگانو د تګو خپلو
 (يعني بامونه يې په دېوالونو رالوبدلي و او خراب تراب شو) ﴿وَيَقُولُ بَلَيْتَنِي لَمْ أَشْرِكْ بِرَبِّيَ لَحْدًا﴾ اووايې
 کاشکې ماله خپل رب سره هيڅوک شريک نه وای ښولی (هله يې پښماني وکړه چې ورته ګټه يې نه
 رسوله، الله فرمايې ﴿وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِتْنَةٌ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مُنْصِرًا﴾ او نه وه ده ته کومه ډله چې
 مدد يې کړی وای له ده سره (او هلاک يې ځني دفع کړی وای) غير له الله يعني نه هم ده پخپله دالله له
 انتقام څخه ځان ژغورلای شوای اونه يې تېردغه وس درلودنه يې اولادونو کوم چې ده به ورباندي فخر
 کاوو ﴿هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ﴾ په دغه وخت کې ټول اختيار خاص الله لره حق دی (يو ازي دالله نصرت

شمه نه ده برته ده چا مواسسه وازی هغه خپلو اولیاووته مرسته ورکوي ﴿هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا﴾
 (الله غوره دی به جهته د ثواب و غوره دی له جهته دعا قېته) يعني الله د ثواب و رکولو له جهته په
 دنيا و آخرت کې غوره دی هغه چاره چې ور باندې ايمان راوړي او هغه چاره چې ورته اميد لري او
 ور باندې له جهته دعا بېته عتما کوي ﴿وَأَضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا لِّلْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أُنزِلَتْهُ مِنَ السَّمَاءِ فَأَخْضَطَ بِهِ
 نَبَاتٌ الْأَرْضِ﴾ (او وېنه بيار کړه دغو (خلکو ته) مثال د دې دنياوي ژوندانه (په تازه کي او ژر تېرېدلو
 کي) په مثل دهغو او بوچي نازلي کړي دي موږ هغه اوبه له (لوري) د آسمانه نوگن يوبل سره گډه شي په
 سبب ددې (اوبو) زرغونه واېنه ددې ځمکي) دغه يوبل مثال دی چې د دنيا د بېکلا او تازه کي
 د تېرايستلو لپاره يې لکه پورتنې دوه باغونه غوندي راوړي دي ﴿فَأَصْبَحَ حَبِيبًا تَذُرُهُ الرِّيحُ﴾ نو
 وگرزوي (دغه زرغونه) وچه کلکه ماته، ماته چې بادونه يې (بني او کين لوري ته) لوزوي ﴿وَكَانَ اللَّهُ عَلَى
 كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا﴾ او الله په هر څيز باندې توانا او قادر دی (چې همدغه احياء او افناء هم ځيني له هغودي او
 هيڅوک نه په آسمان اونه په ځمکه کي الله ^{عز وجل} مغلوبولای شي) ﴿الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا﴾
 مال او زامن زېنت بڼا يست ددې دنياوي ژوندانه دي (دغه يې مثال او دغه يې زېنت دی چې تول زوال او
 فنا مومي په هغوی باندې پرته له احمق او ناپوه انسان څخه بل څوک نه تېروزي ﴿وَاللَّيْفَةُ الضَّلٰحَتُ
 خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا﴾ او باقي پاتي کېدونکي نېک (عملونه) غوره دي په نزد درب ستاله جهته
 د ثوابه او غوره دي له جهته دامیده؛ ابن عباس رضی الله عنهما وايي چې الباقيات الصالحات عبارت له
 پنځو لمنځونو څخه دي او همداسي بيا وايي چې هر صالح عمل چې قولي او که فعلي وي چې د آخرت
 لپاره پاتي کېدونکي وي هغه له الباقيات الصالحات څخه دی (۱) او په حديث شريف کي راځي چې:
 (سبحن الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر) دغه الباقيات الصالحات دي ﴿وَيَوْمَ تُنْفَخُ الْأَشْجَارُ﴾
 او (ياد کړه) هغه ورځ چې روان به کړو غرونه) يعني کله چې له خپله ځايه وکارو او هسي يې وڅوڅو لکه
 چې وريځ څو څېرې دوريو غوندي په هوا کي سره گرزي ﴿وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً﴾ او گوري به ته (ای انسانه)
 ځمکه بېکاره (نه به ور باندې غرونه نه څنگلونه وينې اونه هم آبادي، غرونه به يې له بېخه ايستل شوي
 او تعميرات به يې وران شوي وي صاف ميدان به معلومېږي ﴿وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا﴾ او را جمع به
 کړو موږ دوی (خلگ) نو پرې به نه ږدو له دوی نه يونن هم (نه له رومېنيو اونه له وروستنيو د حساب لپاره
 به يې راغونډه کړو) ﴿وَعُرِضُوا عَلَى رَبِّكَ صَفًّا﴾ او وړاندې به کړی شي دوی ست په رب صف صف (هيڅ
 يوبه تربل پټ نه وي) او په حديث شريف کي راځي چې الله تعالی به اولين او آخرين په يوه ميدان کي
 راغونډه کړي صفونه صفونه، مقاتل وايي چې دوی به د لمانځه په شان صف صف د الله په وړاندې درېږي

(۱) دغه طبري غوره کړي او قرطبي وايي چې همدغه انشاء الله صحيح دی.

هر اُمت او هر ٽولي به صف وي (۱) ﴿لَقَدْ جَنَّمُوا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾ (اوو به ويلاي شي دغو صفونو ته)
 خامخارا غلي تاسي موږ ته (يو ازي لغر، بربند چي نه درسره مال دولت اونه اولادشته) لکه چي موږ تاسي
 پيدا کړي واي رومي خلي ﴿بَلْ زَعَمْتَ أَنَّ نَجْمَكَ لَكَ مُوعِدًا﴾ بلکه تاسي گمان کاوو (اي دبعث منکرينو)
 چي موږ به و نه گرزوو تاسي ته خای اودو وعدې وخت (نه بعث اونه جزا حساب او عذاب) ﴿وَرُفِعَ
 الْكِتَابُ﴾ او کتاب به کښېنودلی شي (يعني دبشر عملنامې به ورته ورکون
 شي) ﴿فَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ﴾ پس گوري به ته گناهگاران و برېدونکي له هغه نه چي پکې
 (ليکلي) دي (له گناهونو) ﴿وَيَقُولُونَ نَوَيْتُنَا﴾ او وايي به اي زموږ هلاکه (په هغه چي موږ په دنيا کي
 گناوي کولي) ﴿مَالِ هَذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَعِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا﴾ څه حال دي ددي عملنامې
 زموږ چي نه پرېږدي وړه (گناه) اونه يوه لويه (گناه) مگر چي حساب يې کړی دی هغه (ټولي) الله تعالى
 فرمايې : ﴿وَوَحَّدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا﴾ اوو به مومي دوی هغه خبر چي کړی يې دی (په دنيا کي په خپل مخ
 کي) حاضر (ليکلي په اعمالنامه کي) ﴿وَلَا يَطْلُرُ رَبُّكَ أَحَدًا﴾ اونه کوي ظلم رب ستا په هيجا يعني هېڅ
 انسان پرته له گناه نه په عذابوي اونه هم دکوم نیکو کار له ثواب څخه څه کموي ﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا
 لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ﴾ او (ياد کړه) هغه وخت چي وويل موږ پرېستو ته چي تاسي آدم ته سجده وکړئ
 (تعظيما) پس ټولو سجده وکړه مگر (ابليس) سجده ونکړه ﴿كَانَ مِنَ الْغَايِبِينَ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ﴾ (وودی
 (اصلا) له پريانوپس ووت له امره درب خپل (آيت شريف پدې تصريح کوي چي ابليس دپريانوله ډلي
 دی له ملانکو څخه نه دی) (۱) ﴿أَفَسَخَذُونَهُ وَذَرَرْتَهُ أَوْ لَيْكَاءَ مِمَّنْ دُونِ وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ﴾ آيا پس تاسي نيسي
 (اي بني آدمانو!) دی او اولاده دده دوستان (چي خبره يې منئ) غير له ما، حال دا چي دی دغه (شیطان)
 تاسي ته دښمن ﴿يَنْتَسِلُ لِلظَّالِمِينَ نَدْلًا﴾ بد دی (ابليس) ظالمانو ته بدل (دالله له عبادته چي شیطان مني
 اورحمان نه مني) ﴿مَا أَشْهَدُهُمْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ نه دي حاضر کړي مادغه (شياطين) پيدا کولو
 دآسمانونو اود ځمکي ته ﴿وَلَا خَلَقَ أَنْفُسَهُمْ﴾ اونه پيداينست د ځانونو ددوی ته ﴿وَمَا كُنْتُمْ مُنْجِدَ
 الْمُصِلِينَ عَصْدًا﴾ اونه يم زه نيونکی د گمراه کونکو مت بازو (چي په پيدا کولو کي راسره مرسته وکړي
 نوولي يې تاسي خبره منئ) ﴿وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا شُرَكَاءِيَ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ﴾ او (ياد کړه) هغه ورځ چي وبه
 وايي (الله مشرکانو ته) چي نارې کړئ زما شريکانو ته هغه چي گمان کاوو تاسي (دخدایي ددوی) چي

(۱) القرطبي ۴۱۷/۱۰

(۲) هغه تحقيق او خبر نه وگوره چي موږ په النبوة والانبیاء کي کړي ده چي ابليس له ملانکو څخه نه دي ص ۱۲۸

ستاسي شفاعت وکړي او عذاب درڅخه دفع کړي ﴿فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ﴾ پس وېه بولي دوی هغوی نو خواب به دوی ته ورنکړي (اونه به مرسته ورسره کوي) ﴿وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا﴾ او وېه گرزو و موبېه مينځ د دوی (عابدانو او معبودانو) کي ځای دهلاکت (دوزخ) ﴿وَرَأَى الْمُجْرِمُونَ النَّارَ فَظَنُّوا أَنَّهُمْ مُوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا﴾ او وېه گوري (مجرمان مشرکان) اور (چي لمبې به وېي اوله قهره به پردوی اېشي) پس يقين به يې راشي په دې چي په تحقيق دوی لوېدونکي دي په دغه (اور دوزخ) کي اونه مومي دوی له دغه (اوره) ځای په څنگ کولو کېدل، ځکه هغه به له ټولو خواوو ورباندي راتاوي او دوی به ځيني تېستېدلای نشي.

بلاغت: پدې آيتونو کي چي د بلاغت کومي ښکلاوي شته لنډېزې دادی:

- ۱- د طباق صنعت چي د ﴿بِالْغَدُوَّةِ وَالْغِيَةِ﴾ او د ﴿فَلْيُؤْمِنِ﴾ او ﴿فَلْيَكْفُرْ﴾ تر مينځ راغلي دي.
- ۲- پدې کلام کي چي الله تعالى فرمايې: ﴿نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا﴾ او ﴿يُنْسُكَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا﴾ دلته د جنت او اور تر مينځ لطيفه (بديعه) مقابله راغلي ده.
- ۳- مرسله مفصله تشبيه چي فرمايې: ﴿يَمَآءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهُ﴾ ځکه د تشبيه ادات او د مشابهت وجه دواړه پکي ذکر شوي دي.
- ۴- تمثيلي تشبيه چي الله تعالى فرمايلي دي: ﴿وَأَضْرَبَ لَهُمْ مَثَلًا رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ﴾ ځکه وجه د مشابهت له متعدد څخه اخيستل شوي او همدغه تشبيه په دې کلام کي هم شته چي ﴿وَأَضْرَبَ لَهُمْ مَثَلًا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَرْلَنَهُ﴾.
- ۵- کله چي الله تعالى فرمايې: ﴿أَوْ يُصْبِحَ مَأْوَاهَا غَوْرًا﴾ دلته د مبالغې صنعت شتون لري ځکه چي د مصدر اطلاق يې په اسم فاعل کړی دی.
- ۶- د کنايې صنعت چي: ﴿يُقَلِّبُ كَفْتَهُ﴾ دغه له حسرت او ندامت څخه کنايه راغلي او پښېمانه سړی ښی لاس په چپ باندي موبښي او ټپوي يې.
- ۷- انکار او تعجب لکه چي الله تعالى فرمايې: ﴿أَفَسَخَذُونَهُ وَذَرَيْنَهُ أَرْسِلَا﴾.

تنبيه: جمهور علماء داسي رايه لري چي باقيات الصالحات هغه پاکيزه کلمات دي چي بهتري يې

ثابته ده ﴿سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ﴾ ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم ﴿او پدې باب حديث شريف راغلي چي رومي ذکر شوېه ترمذي شريف کي روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: زه د معراج په شپه له ابراهيم عليه السلام سره مخامخ شوم هغه راته وويل: (ای محمده! ستا امت ته زما سلام ورسوه او پدې يې خبرکړه چي د جنت څمکه ډېره حاصلخېزه هواره خوندوره ده او به يې خوږې او نهالان يې سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر دي. رواه الترمذي.

د دریم ټوک پښتو صفوة التفاسیر د سورتونو او آیتونو نوملړ

د التوبة سورت تفسیر له ۹۴ - آیته بیا تر ۱۱۰ پوري.....	۷۳۲ مخ
د التوبة سورت تفسیر له ۱۱۱ - آیته بیا تر ۱۲۹ پوري.....	۷۴۰ مخ
د یونس سورت.....	۷۵۱ مخ
د یونس سورت تفسیر له ۱ - آیته بیا تر ۲۰ پوري.....	۷۵۲ مخ
د یونس سورت تفسیر له ۲۱ - آیته بیا تر ۳۹ پوري.....	۷۶۲ مخ
د یونس سورت تفسیر له ۴۰ - آیته بیا تر ۷۰ پوري.....	۷۷۰ مخ
د یونس سورت تفسیر له ۷۱ - آیته بیا تر ۸۹ پوري.....	۷۸۰ مخ
د یونس سورت تفسیر له ۹۰ - آیته بیا تر ۱۰۹ پوري.....	۷۸۴ مخ
د هود سورت.....	۷۹۰ مخ
د هود سورت تفسیر له ۱ - آیته بیا تر ۲۴ پوري.....	۷۹۲ مخ
د هود سورت تفسیر له ۲۵ - آیته بیا تر ۴۹ پوري.....	۸۰۰ مخ
د هود سورت تفسیر له ۵۰ - آیته بیا تر ۷۳ پوري.....	۸۱۰ مخ
د هود سورت تفسیر له ۷۴ - آیته بیا تر ۹۹ پوري.....	۸۱۷ مخ
د هود سورت تفسیر له ۱۰۰ - آیته بیا تر ۱۲۳ پوري.....	۸۲۲ مخ
د یوسف سورت.....	۸۳۴ مخ
د یوسف سورت تفسیر له ۱ - آیته بیا تر ۲۲ پوري.....	۸۳۲ مخ
د یوسف سورت تفسیر له ۲۳ - آیته بیا تر ۴۲ پوري.....	۸۴۳ مخ
د یوسف سورت تفسیر له ۴۳ - آیته بیا تر ۶۸ پوري.....	۸۵۵ مخ
د یوسف سورت تفسیر له ۶۹ - آیته بیا تر ۹۳ پوري.....	۸۶۳ مخ
د یوسف سورت تفسیر له ۹۴ - آیته بیا تر ۱۱۱ پوري.....	۸۷۲ مخ
د الرعد سورت.....	۸۷۹ مخ
د الرعد سورت تفسیر له ۱ - آیته بیا تر ۱۲ پوري.....	۸۸۱ مخ
د الرعد سورت تفسیر له ۱۷ - آیته بیا تر ۳۴ پوري.....	۸۸۹ مخ
د الرعد سورت تفسیر له ۳۵ - آیته بیا تر ۴۳ پوري.....	۸۹۸ مخ
د ابراهیم سورت.....	۹۰۳ مخ
د ابراهیم سورت تفسیر له ۱ - آیته بیا تر ۱۷ پوري.....	۹۰۴ مخ
د ابراهیم سورت تفسیر له ۱۸ - آیته بیا تر ۳۴ پوري.....	۹۱۱ مخ
د ابراهیم سورت تفسیر له ۳۵ - آیته بیا تر ۵۲ پوري.....	۹۱۸ مخ
د الحجر سورت.....	۹۲۴ مخ
د الحجر سورت تفسیر له ۱ - آیته بیا تر ۴۴ پوري.....	۹۳۳ مخ
د الحجر سورت تفسیر له ۴۵ - آیته بیا تر ۹۹ پوري.....	۹۳۴ مخ

د دریم ټوک پښتو صفوة التفاسیر د سورتونو او آیتونو نوملړ

د النحل سورت.....	مخ ۹۴۲
د النحل سورت تفسیر له ۱- آیته بیا تر ۲۹ پوري.....	مخ ۹۴۳
د النحل سورت تفسیر له ۳۰- آیته بیا تر ۵۰ پوري.....	مخ ۹۵۱
د النحل سورت تفسیر له ۵۱- آیته بیا تر ۷۴ پوري.....	مخ ۹۵۸
د النحل سورت تفسیر له ۷۵- آیته بیا تر ۹۰ پوري.....	مخ ۹۶۵
د النحل سورت تفسیر له ۹۱- آیته بیا تر ۱۱۰ پوري.....	مخ ۹۷۲
د النحل سورت تفسیر له ۱۱۱- آیته بیا تر ۱۲۸ پوري.....	مخ ۹۸۰
د الإسراء سورت.....	مخ ۹۸۵
د الإسراء سورت تفسیر له ۱- آیته بیا تر ۲۲ پوري.....	مخ ۹۸۲
د الإسراء سورت تفسیر له ۲۳- آیته بیا تر ۴۸ پوري.....	مخ ۹۹۴
د الإسراء سورت تفسیر له ۴۹- آیته بیا تر ۷۹ پوري.....	مخ ۱۰۰۲
د الإسراء سورت تفسیر له ۷۰- آیته بیا تر ۸۹ پوري.....	مخ ۱۰۱۰
د الإسراء سورت تفسیر له ۹۰- آیته بیا تر ۱۱۱ پوري.....	مخ ۱۰۱۸
د الکهف سورت.....	مخ ۱۰۲۵
د الکهف سورت تفسیر له ۱- آیته بیا تر ۲۲ پوري.....	مخ ۱۰۲۲
د الکهف سورت تفسیر له ۲۳- آیته بیا تر ۵۳ پوري.....	مخ ۱۰۳۲

صفوة التفاسير 3 توك
د نصير احمد حمدي
لخوا سكين او pdf سو
تاريخ. ۲۳-۱۱-۱۳۹۸
واتساپ ۰۷۴۹۸۴۹۵۶۹
د دعا محتاج حمدي!